

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן חנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א—י
שנה ב', שנת תשל"ט

יוצא לאור ע"י תלמידו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש

א-ר	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת בראשית
ב-ר	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת תולדות
ג-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לחנוכה
ה-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת בא
ה-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת זכור ולפורים
ו-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לשבת הגדול
ז-ר	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת בחוקתי
ח-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לחג השבועות
ט-ר	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לסיום הש"ס
י-ה	כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	לפרשת נצבים

מדור זכרון לראשונים

א-ה	הגאון ר' ירירי' טיאה ווייל זצ"ל	בסוגיא דסוכה ואח"כ זמן
א-ח	הגאון ר' יוסף שטיינהארט זצ"ל	חולה שאב"ס במצות סוכה
א-ט	הגאון ר' אלעזר הכהן מסאכטשאב זצ"ל	בענין אתרוג קורפו וא"י
א-יא	הגה"ק ר' משה יוסף טייטלבוים זצ"ל	הקדש במתנה ע"מ להחזיר
ב-ו	הגאון בעל חוות רעת זצ"ל	פס"ד בענין שבועת השותפין
ב-ו	הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל	פס"ד בענין שבועת השותפין
ב-ז	הגאון מהר"ם מינץ זצ"ל	חידושים בריש פ' גיר הנשה
ב-ט	הגאון ר' לייב קאסוויץ זצ"ל	בענין דבר שיש לו מתירין
ג-ח	הגאון ר' ברוך פרענקיל-תאומים זצ"ל	גלוני שו"ת מעיל צדקה
ג-ז	הגאון מהר"ם שיק זצ"ל	הדרן עמ"ס קידושין
ג-ט	הגה"ק ר' מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל	תשובה בדני מקואות
ג-יג	הגאון בעמח"ס הרי בשמים זצ"ל	פלפול בענין ז' ימי המלואים
ה-ח	הגאון ר' יהושע העשיל לבוב זצ"ל	דרוש לפורים
ה-יב	הגאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל	הידור במס' קידושין דף ע"ג
ה-יג	הגאון ר' מאיר פישל'ס זצ"ל	בענין תחש מין חיה היתה
ה-יר	הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל	בדיון בדיקת ז' נקיים
ו-ט	הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל	בסוגיא דבני בתירה
ו-יא	הגאון ר' מנשה יהושע פאדווה זצ"ל	קוקערין הנמצא בעוף בסמך
ו-יג	הגאון ר' ישראל איסר פרוכטהענדלער זצ"ל	בענין תערובות חמץ
ז-ט	הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל	תמיה בנדריו' לר' ובחולין ה'
ז-י	הגאון ר' וואלף באסקאוויץ זצ"ל	הגהות על פ' שער המלך
ז-יב	הגאון ר' שלמה קוועטש זצ"ל	בענין מין במינו
ח-ו	הגאון ר' שמואל הילמאן זצ"ל	בענין עצרת אחר השבת
ח-ט	הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן זצ"ל	בענין עדות אשה
ט-ט	הגאון בעל שב יעקב זצ"ל	בענין תענית תשעה באב
ט-יב	הגאון ר' מאיר פישל'ס זצ"ל	בענין שבועה בשם
ט-יג	הגאון ר' אברהם קרא זצ"ל	דרוש הספר
י-ז	הגאון ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל	ביאור בתוס' חולין דף ח'
י-ח	הגאון מהר"ם ברבי זצ"ל	ר"ה שחל להיות בשבת
י-ט	הגאון ר' ברוך פרענקיל-תאומים זצ"ל	בענין עדל"ת
י-יא	הגאון מהר"ם שיק זצ"ל	בענין זכוי רבים

מדור אגרות קודש

א-יג	מהרהגה"צ משינאווא זצ"ל
א-יג	מכ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל
ב-י	מכ"ק הרהגה"צ מרן מצאנז זצ"ל
ג-יז	שני מכתבים מהגאון בעל פרי מגדים זצ"ל
ד-יז	מהרהגה"צ ר' ישראל מרוזין זצ"ל
ה-טז	מהרהגה"צ ר' יצחק אייזיק מזידטשוב זצ"ל
ה-יז	מהרהגה"צ משינאווא זצ"ל אל הרהגה"צ בעל קדושת יום טוב זצ"ל
ו-טז	מהרהגה"צ ר' דוד מדינוב זצ"ל
ז-יז	מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל אל חותנו הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
ז-יט	מהרהגה"צ בעל ייטב לב זצ"ל
ח-י	שני מכתבים מהרהגה"צ ר' אברהם הכהן מקאליסק זצ"ל
ט-יח	מכ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל
ט-כ	מהרהגה"צ ר' דוד הלברשטאם אבד"ק קרשאנוב זצ"ל
י-יג	מהגאון בעל מגיני שלמה זצ"ל אל הב"ח זצ"ל
י-יד	מהרהגה"צ בעל ייטב לב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

א-יד	הג"ר אליעזר דוד גר"ו אבד"ק סאטמאר ז"ל	בסוגיא דמתנה ע"מ להחזיר
ב-יא	הג"ר ארי צבי פרומער אבד"ק קאזעגלוב הי"ד	בענין שחיטת מומר
ב-יב	הג"ר אברהם ענגלאר אבד"ק ראבא ז"ל	ציצית בטלית הנעשה מכנד ועור
ג-יט	הג"ר יונתן שטייף רומ"ץ רק"ק בוראפעסט ז"ל	זמני הדלקת נר חנוכה
ד-יח	הג"ר ש"א מילער אב"ד לאבאווא ז"ל	בענין לפ"ע ומסיוע ידי ע"ע
ה-יט	הגרא"ם שטיינבערג אבד"ק בראדי ז"ל	בענין אחע"א, ועשה דשביעת
ו-טז	הגר"י שייטלבוים רומ"ץ בבאריוב הי"ד	בסוגיא דאב"ח אלא שריפה
ו-יט	הג"ר חיים צבי עהרנרייך אבד"ק מאר ז"ל	באיסור חמץ בפסח
ז-כ	הג"ר מנחם זעמבא הי"ד	בענין חומרי המקום שיצא משם
ח-יב	הג"ר אליעזר הלוי לגרא ראב"ד אושפיצין ז"ל	גירושין בנשתטות
ח-יד	הג"ר צבי אלימלך בלאנדוויין הי"ד	חידושי' בענינים שונים
ט-כא	הג"ר שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא ז"ל	חידושים בפ"ק דחולין
י-טו	הג"ר פנחס סג"ל צימעטבוים ראב"ד גר"ו הי"ד	בסוגיא דשמא יעבירונו
י-כא	הג"ר זעליג ראובן בענגיס גאב"ד ירושלים ז"ל	בענין כתיבת שם בס"ת

מדור פלפול והלכה

א-טו	הרב מוהרש"א זעלטענרייך שליט"א	טריפה בשעיר המשתלח
א-יח	הרב מו"ה י. ב. גאלדבערגער שליט"א	סוכה דירת קבע או ארעי
א-כא	ר' מרדכי ברוך בלוס נ"י	בענין לאו הניתק לעשה
א-כג	ר' יעקב דוד גארראן נ"י	בענין מצהב"ע בדרכבן
ב-כ	הרב מו"ה משה רוד שטיינאווארציל שליט"א	בענין להנל"ע בנותר
ב-כה	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	הערות ע"ס בית האוצר
ב-כט	הרב ארי' איזראעל נ"י	בענין תל המתלקט ברה"ר
ג-כג	הרב מו"ה משה שמערין שליט"א	נר עלעקטרי לנרות חנוכה
ג-לא	ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י	בענין נס חנוכה
ג-לד	ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י	בסוגיא דכבתה
ד-כ	הרב מו"ה אלחנן היילפרין שליט"א	מופלא הסמוך לאיש בניירות
ד-כד	הרב חיים רוד בלוס נ"י	בסוגיא ריש אוכל אכילה אחת

	לפ' וישלח	
ג-לה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ עם לכן גרתי
ג-לה	הנה"ק ר' שלום הלוי אבד"ק קאמינקא זצ"ל	עה"פ ואתה אמרת היטב איטב
		לפ' וישב
ג-לו	הנה"צ ר' אלעזר הלוי מאושפצין זצ"ל הי"ר	עה"פ וירא שר האופים כי טוב פתר
		לחנוכה
ג-לו	הרה"ק ר' משה מדאזוואדאו זצ"ל	כדברי האריו"ל
		לפ' מקץ
ג-לו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ כגדול החל וכקטן כלה
		לפ' שמות
ד-כז	הנאון בעל חתם סופר זצ"ל	עה"פ ותתצב אחותו מרחוק
ד-כח	כ"ק מרן ארומו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל	עה"פ ויאמר מי שמך לאיש
		לפ' וארא
ד-כח	הנה"ק ר' צבי אלימלך אבד"ק בלאזוב זצ"ל	עה"פ למען תדע כי אני ד' וגו'
		לפ' בא
ד-כח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ ולא יראה לך שאור
		לפ' בשלח
ד-כט	הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל	על אוזל ג"פ כתיב היום
		לפ' יתרו
ה-מ	כ"ק מרן ארומו"ר הנה"ק מוהרב"צ הי"ר זצ"ל	פירוש הפסוק במשלי כ"כ
		לפ' משפטים
ה-מ	הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זצ"ל	עה"פ ועברתם את ד' אלקיכם וגו'
		לשבת שקלים
ה-מא	הנאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל	עה"פ זה יתנו וגו'
		לפ' תרומה
ה-מא	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ ועשו ארון עצי שטים
		לפ' תצוה
ה-מב	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ ואתה תצוה וגו'
		לפ' כי תשא
ה-מב	הנאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל	עה"פ מחללי מות יומת
		לפ' פקודי
ה-מג	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ כי ענן ד' על המשכן יומם
		לפ' צו
ו-מד	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ וכער עליה הכהן עצים
		להגש"פ
		בפיסקא אראב"ע וכו' ער
ו-מד	הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל	שדרשה כ"ז
ו-מה	הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל	בפיסקא ויגר שם, מלמד וכו'
		הפסטר יום א' רפסח
ו-מה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עה"פ הלנו אתה אם לצרינו
		שבת חוה"מ פסח
ו-מו	הנאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל	בשיר השירים ז"ה
		לפ' מצורע
ז-לב	הנה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא זצ"ל	עה"פ זאת תהי' תורת המצורע
		לפ' קדושים
ז-לב	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	במדרש עה"פ קדושים תהיו

	לפ' אמור	
ז-לג	עה"פ אלמנה וגרושה וחללה זונה	הנה"צ רא"ח הורוויץ אבר"ק פלאנמש זצ"ל
ז-לג	עה"פ כל אשר בו מום לא תקריבו לפ' במדבר	הנאון ר' אברהם טיקטין זצ"ל
ז-לג	עה"פ כאשר צוה ד' את משה וגו' אבות	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ז-לד	רחב"ע אומר רצה הקב"ה וכו' לשבועות	הנאון בעל חתם סופר זצ"ל
ח-ל	עה"פ תורת ד' תמימה וגו' מגילת רות	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ח-ל	עה"פ ויאמר לקוצרים ד' עמכם וגו' הנאון ר' יעקב אורנשטיין אבר"ק לבוב זצ"ל לפ' בחעלותך	
ח-לא	עה"פ ויצעק משה אל ד' לאמר לפ' שלח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ח-לא	ברש"י עה"פ והערים בצורות לפ' קרח	הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל
ח-לב	עה"פ אם כמות כל האדם במסורה יפר"ח	הנאון ר' יצחק אבר"ק בעלזא זצ"ל
ח-לב	לפ' חקת	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ט-לח	עה"פ כל הנוגע במת כנמש האדם לפ' בלק	הנאון ר' יעקלי וור"פ אבר"ק הוריומלוב זצ"ל
ט-לח	עה"פ לכה איצעך וגו' לפ' מסעי	הנאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל
ט-לח	עה"פ ממחרת חספה יצאו בני' מגילת איכה	הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל
ט-לט	עה"פ היו צרי' לראש וגו'	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ט-לט	עה"פ דוב אורב הוא לי לפ' ואתחנן	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ט-מ	במסורה א"ל תוס"ף לפ' עקב	הנאון ר' דניאל טרני זצ"ל
ט-מ	עה"פ המוליכך במדבר וגו' אשר אין מים	הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל
ט-מ	לפ' ראה	
ט-מ	במדרש פליאה עה"פ עשר תעשר	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ט-מא	עה"פ איש כמתנת ידו וגו'	הגרי"א כהנא אבר"ק אונגוואר הי"ד
י-כט	לפ' תצא	
י-כט	עה"פ כי תצא למלחמה לפ' תבא	הנה"ק רר"ש מניקלשבורג זצ"ל
י-כט	עה"פ וחי' כי תבוא אל הארץ	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
י-כט	עה"פ ועתה הנה הבאתי לפ' נצבים	הנאון ר' שמעון סופר זצ"ל
י-ל	ברש"י לפי ששמעו ישראל וכו' לפליחות	הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
י-ל	מי שענה לאברהם אבינו וכו' לראש השנה	הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל
י-לא	בוזה"ק פ' אמור (צ"ט ע"ב)	הרה"ק ר' משה מראזוואראו זצ"ל

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

לפ' וילך	(1) לא-ט בר"ה ויכתוב משה וגו' ויתנה; (2) לא-כח ואעירה בם;	א-כח
לפ' האזינו	(1) לב-א בר"ה האזינו השמים; (2) לב-ב בר"ה כשעירים; (3) לב-ו בר"ה הוא עשך; ובר"ה ויכוננך; (4) לב-י בר"ה ובתחו ילל ישימון;	א-כט
לפ' ברכה	(1) לג-א בר"ה וזאת הברכה; (2) לג-ב בר"ה ויאמר ה' מסיני כא; (3) לג-ג בר"ה והם תכו לדגלך; (4) לג-ה בר"ה בדול ונחשת מנעלך;	א-לא
לפ' בראשית	(1) לג-ו בר"ה ותתן גם לאישה; (2) לג-ז בר"ה ותפקחנה; (3) לג-ח בר"ה מכל הבהמה ומכל חית השרה	א-לב
לפ' נח	(1) וייר בר"ה בכפר; (2) זכ-ב בר"ה נשמת רוח חיים (3) ח-א בר"ה טרף בפיה; (4) יא-א בר"ה ויצאו אתם;	ב-לד
לפ' לך לך	(1) יב-א בר"ה הנה נא ידעתי; (2) יג-א בר"ה אחרי הפדר לוט; (3) טו-א בר"ה את הקני	ב-לה
לפ' וירא	(1) יח-א בר"ה ארדה נא; (2) יט-א בר"ה נש הלאה;	ב-לו
לפ' חיי שרה	(1) כג-ד בר"ה אחות קבר; (2) כד-ב בר"ה ללין; (3) כה-ז בר"ה בדרך; (4) כז-ג בר"ה ונשאלה את פיה;	ב-לו
לפ' תולדות	(1) כח-א בר"ה ויעתר לו; (2) כח-ב בר"ה ואחרי כן יצא אחיו; (3) כח-כ בר"ה בפיו; (4) כז-כט בר"ה בני אמן;	ג-לו
לפ' ויצא	(1) כח-ג בר"ה שוכב עלי; (2) כח-ד בר"ה מה נורא; (3) כח-כ בר"ה והאבן הזאת; (4) כט-א בר"ה ויגש יעקב ויגל (5) כט-ב בר"ה עור שבע שנים אחרות; (6) ל-ב בר"ה אסף	ג-לח
לפ' וישלח	(1) לג-ד בר"ה ויחבקו; (2) לג-ז בר"ה אם נא מצאתי חן וגו'; (3) לג-ח בר"ה נסעה; (4) לה-א בר"ה קום עלה;	ג-מ
לפ' וישב	(1) לז-ג בר"ה פסים; (2) לז-ה בר"ה ולט; (3) לז-ז בר"ה אבל שאולה;	ג-מא
לפ' מקץ	(1) מא-ג בר"ה השיב על כני; (2) מא-ב בר"ה ישק; (3) מב-א בר"ה למה תתראו;	ד-כט
לפ' ויגש	(1) מר-ב בר"ה לברו לאמו; (2) מד-ב בר"ה ערב את הנער;	ד-ל
לפ' ויחי	(1) מח-ו בר"ה ומולדתך; (2) מט-ב בר"ה ער תאות נבעות עולם; (3) נ-א בר"ה גרן האטר;	ד-לא
לפ' שמות	(1) א-ו בר"ה וישרצו; (2) א-י בר"ה נתחכמה לו; (3) ג-ט בר"ה לא יתן;	ד-לב
לפ' וארא	(1) ז-ה בר"ה וימלא; (2) ח-ב בר"ה תשחת הארץ; (3) ט-ב בר"ה אפילות הנה;	ד-לג
לפ' בא	(1) י-א בר"ה וימש; (2) יב-ב בר"ה ליל שמורים; (3) יב-ו בר"ה ועצם לא תשכרו בו;	ד-לד
לפ' בשלח	(1) טו-ג בר"ה איש מלחמה; (2) טו-ז בר"ה תהרס; (3) טו-ח בר"ה מקרש ובר"ה לעולם ועד; (4) טו-ה בר"ה שם שם לו; (5) יז-ו בר"ה כי יד על כס ירה;	ה-מג
לפ' יתרו	(1) יח-ו בר"ה וישתחו; (2) יט-א בר"ה ביום הזה (3) כ-ב בר"ה נזית;	ה-מו
לפ' משפטים	(1) כא-ו בר"ה ורצע ארונו את אוננו במרצע; (2) כא-י בר"ה צרה; (3) כג-ב בר"ה אחרי רבים להטות; (4) כג-א בר"ה כי שמי בקרבו;	ה-מו

לפ' תרומה	(1) כהיב בר"ה ירבנו לבו; (2) כהיב בר"ה ותכלת; (3) כהילא בר"ה מקשה תיעשה המנורה; (4) כורא בר"ה שש משור;	ה-מח
לפ' תצוה	(1) כחמא בר"ה ומשחת אותם; (2) כטיו בר"ה על המצנפת; (3) כטיכו בר"ה וקדשת את חזה התנופה; (4) ליד בר"ה לבתים לבדים;	ה-מט
לפ' תשא	(1) לאיה בר"ה ובחרשת; (2) לכיד בר"ה אלה אלהיך; (3) לכייג בר"ה אשר נשבעת;	ה-נ
לפ' ויקהל	(1) לחיח בר"ה במדרת הצובאת;	ה-נא
לפ' פקודי	(1) לטילג בר"ה ויביאו את המשכן וגו';	ה-נב
לפ' ויקרא	(1) איד בר"ה על ראש העולה; (2) אט בר"ה עולה; (3) איטו בר"ה מוראתו; (4) גט בר"ה חלבו;	ה-נג
לפ' צו	(1) ורכא בר"ה ומרק ושטף; (2) זכ בר"ה ישחטו; (3) זיל בר"ה יביאנו;	ו-מו
לפ' שמיני	(1) ירג בר"ה הוא אשר דבר וגו'; (2) יטו בר"ה שוק התרומה; (3) יאמכ בר"ה הולך על גחון;	ו-מח
לפ' תזריע	(1) יכיד בר"ה תשב; (2) יגכג בר"ה צרכת השחין; (3) יגמט בר"ה ידקק;	ו-מט
לפ' מצורע	(1) יריב בר"ה זאת תהי' תורת המצורע; (2) יריו בר"ה ולוג אחר שמן; (3) יריב בר"ה תנוך; (4) טור לג חסלת פרשת מצורע;	ו-נ
לפ' אחרי	(1) מזכ בר"ה ולא ימות; (2) מזג בר"ה בזאת; (3) מזכר בר"ה במקום קדוש; (4) יחיו בר"ה זמה;	ז-לר
לפ' קדושים	(1) יטיו בר"ה ופרט כרמך; (2) יטיט בר"ה וכנגד כלאים; (3) יטיכ בר"ה בקרת תהיה; (4) כיה ושמתי אני את פני;	ז-לה
לפ' אמור	(1) כגכ בר"ה דבר אל בניי וגו' מוערי ה'; (2) כגילא, לה בר"ה כל מלאכה ובר"ה מקרא קודש;	ז-לח
לפ' בהר	(1) כורא בר"ה ואבן משכית;	ז-לט
לפ' בחוקותיו	(1) כוריר בר"ה ואם לא תשמעו לי; (2) כוריו בר"ה ודרו בכס שנאיכס; (3) כזכ בר"ה כי יפלא; (4) כזככ בר"ה ואם את שרה מקנתו;	ז-מ
לפ' במדבר	(1) איטו בר"ה אלה קרואי העדה; (2) גילט בר"ה אשר פקר משה ואהרן;	ז-מא
לפ' נשא	(1) היח בר"ה להשיב האשם אליו; (2) היכא בר"ה את ירכך;	ח-לג
לפ' בהעלותך	(1) יאיד בר"ה והאספסף; (2) יכיה בר"ה פה אל פה;	ח-לר
לפ' שלח	(1) יגכח בר"ה בצורות; (2) יגלב בר"ה אנשי מרות;	ח-לר
לפ' קרח	(1) טזכט כפסוק אם כמות כל האדם ימותון אלה; (2) יחייא בר"ה כל טהור;	ח-לה
לפ' חקת	(1) כאא בר"ה יושב הנגב; (2) כאיח בר"ה באר חפרוה;	ט-מא
לפ' בלק	(1) ככט בר"ה מי האנשים האלה עמך; (2) ככזכ כפסוק וציוס מיד כתיס;	ט-מב
לפ' פנחס	(1) כהיח בר"ה בנכליהם; (2) כטיח בר"ה ומנחתם ונסכיהם	ט-מז
לפ' מטות	(1) ליד בר"ה כנעורי; (2) לכמא בר"ה ויקרא אתהן חות יאיר;	ט-מז
לפ' מסעי	(1) לריב בר"ה תפול לכם;	ט-מה
לפ' דברים	(1) כיה בר"ה עד מדרך כף רגל; (2) ביכה בר"ה תחת כל השמים;	ט-מה
לפ' ואתחנן	(1) גיכר בר"ה ואת ירך; (2) גיח בר"ה ומשמרו את השבועה;	ט-מו
לפ' עקב	(1) ייח בר"ה עושה משפט יתום ואלמנה; (2) יאיג בר"ה והיה אם שמוע;	ט-מו

לפ' ראה	(1) יב־ט בר"ה כי לא באתם; (2) יב־יא בר"ה שמה תביאו וגו';
לפ' שופטים	(3) יב־טו בר"ה הטמא והטהור; (1) יט־ה בפסוק ונרחח ידו בנגרז; (2) יט־כא בר"ה עין בעין; (3) כ־א בר"ה על איבך;
לפ' תצא	(1) כב־ח בר"ה מעקה; (2) כד־ה בר"ה ולא יעבור ור"ה לכל דבר; (3) כד־ה ובן אין לו;
לפ' תבוא	(1) כז־ב בר"ה לברך את העם; (2) כח־כ בר"ה לזעות;
לפ' נצבים	(1) כט־כ בר"ה הנסתרות; (2) ל־יא בר"ה לא נפלאות היא;
לפ' נצבים	(1) לא־ו בר"ה לא ירפך; (2) לא־יד בר"ה ואצונו;
לפ' האזינו	(1) לב־ח בר"ה בהפיריו; (2) לבי־א בר"ה כנשר יעיר קנו; (3) לבי־ג בר"ה ירכבהו;
י-לה	

מדור תמיחות וישובים

ישוב לקושי הגרע"א	ר' חיים יעקב מאיר רובין נ"י	א-לג
תמי' כרכינו חננאל	ר' יחיאל פאפיער נ"י	א-לד
תמי' כרכרי הב"ח	ר' יחיאל פאפיער נ"י	א-לה
הערה בספר דברי שאול	ר' שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י	ב-לח
תמי' כרכרי הטו"ן	הב' ירמיו' שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י	ב-לח
ישוב לקו' הגר' שלמה קלוגר	ר' שלום קעסלער נ"י	ג-מב
פליאה בשו"ת שואל ומשיב	ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י	ג-מג
סתירה ופליאה כרש"י	ר' אשר זעליג גאלרמאן נ"י	ד-לה
פליאה בספר ישמח משה	ר' חיים יעקב מאיר רובין נ"י	ד-לו
תמיה בספר ראש יוסף	ר' רפאל אהרן בץ נ"י	ד-לז
פי' נכון כרכרי חירושלמי	הגאון ר' יעקב שור אבד"ק קיטוב ז"ל	ה-נר
פליאה בס' אגלי טל	הרב ארי' ליב ריינמאן נ"י	ה-נה
תמי' כרכרי המג"א	הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י	ה-נה
תמי' בענין מצות סוכה	ר' שלום יעקב גרינשטיין נ"י	ה-נו
תמי' כמלא הרועים והרוע"ן	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	ו-ג
פליאה בס' ראש יוסף	ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י	ו-נא
פי' נכון כרכרי רש"י	ר' יצחק אייזיק האנדלער נ"י	ז-מב
פליאה כרכרי הלחם משנה	הב' מנחם מנדל סג"ל לנדא נ"י	ז-מג
תמי' כרכרי הנודע ביהודא	הב' אברהם משה שאי נ"י	ז-מג
תמי' בספר כרתי ופלתי	הגאון ר' גדלי' טיקטין אבד"ק שווערזענץ זצ"ל	ח-לח
פליאה בס' ערבי נחל	הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א	ח-לח
ישוב לקושי השער משפט	ר' מאיר נתן נמץ סג"ל לנדא נ"י	ט-ג
תמי' כרכרי הפייטן	ר' צבי גליק נ"י	ט-ג
ישוב לקו' הצדה לדרך	הגאון ר' יהושע העשיל אבד"ק שוואבך זצ"ל	י-לו
פי' כרכרי הכעל הטורים	הרב מו"ה אהרן ארי' כ"ץ שליט"א	י-לז

מדור הנאהכים והנעימים

בענין תשכיתו כנשים	הרה"ג ר' מנחם ארי' ראטטענבערג הי"ד מקראקא	ב-יח
מכות ה', ולחנוכה	הר' שלמה עפשטיין הי"ד מאושפצין	ג-מד
הקדש כפחות משו"ם	הר' צבי זאנענשטיין הי"ד מפאדנורזא	ד-לז
בענין נקובת הושט	הר' שמעון אויערבאך הי"ד מטאדנא	ה-נז
סנפנים קצרים	הב' חיים שמוס הי"ד מפאדנורזא	ו-נב
שבת דף ל., וכיצה דף יז:	הרה"ג ר' יהודה האללענדער הי"ד מבאבוב	ז-מד

כרכות דף יט.	הר' נפתלי מעהר הי"ד מטארנא	ח-לו
הערות שונות	הר' מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא	ט-נא
כריש מפ' קידושין	הר' זאב שטיינפעלד הי"ד מאושפצין	י-לח

מרור זכור ימות עולם

כולל חבת ירושלים	ב-לט, ג-מז, ה-נמ
קמחא דפסחא בקראקא שנת תרמ"ד	ו-נו
צוואת הג"ר יעקבקא סג"ל לנרא בנו של הנוכ"י	ז-ג, ח-מ, ט-נר
ציונים והערות	י-מ

מפתח השמות עפ"י סדר א-ב

כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל א-יג, ב-לג, ד-כח, ו-נח, ט-יח.

כ"ק מרן ארמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד ה-מ.

כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א א-ד, א-כו, א-כז, ב-ד, ב-לב, ב-לג, ג-ה, ג-לה, ג-לו,

ד-ה, ד-כח, ה-ה, ה-מא, ה-מב, ה-מנ, ו-ה, ו-מד, ו-מה, ז-ה, ז-לב, ז-לג,

ח-ה, ח-ל, ח-לא, ח-לב, ט-ד, ט-לט, ט-מ, י-ה, י-כט.

הגה"צ ר' אברהם חיים הורוויץ אבר"ק פלאנטש ז-לג.

הגאון ר' אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלויא ה-יב, ה-מב, ז-לג.

הגאון ר' אברהם איגר מראוויטש ט-סד.

ר' אברהם יהושע סג"ל הורוויץ ז-נג.

הגאון ר' אברהם מנחם הלוי שטיינבערג אבר"ק ברארי ה-יט.

הב' אברהם משה שאיא ז-מג.

הגאון ר' אברהם ענגלארד אבר"ק דאברא ב-יב.

הרה"ק ר' אברהם הכהן קאליסקער ח-י.

הרב אברהם מאיר איזראעל י-מא.

הגאון ר' אברהם קרא דומ"ץ בק"ק לעסלא ט-יג.

הרב אהרן ארי' כ"ץ ו-לד, י-לו.

הרב אלחנן היילפרין ד-כ.

הגאון ר' אליעזר דוד גרינוואלד אבר"ק פאטמאר א-יד.

הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב ה-מא.

הגאון ר' אליעזר סג"ל לנרא ראב"ד אושפצין ח-יב.

הגה"צ ר' אלעזר הלוי מאושפצין ג-לו.

הגאון ר' אלעזר הכהן אבר"ק פאכאטשאב א-ט.

א. מ. ה. ר-מב, ה-סד.

הרב אפרים אליעזר הכהן יאלעס ד-לט.

הרב ארי' איזראעל ב-כט.

הגאון ר' ארי' לייבוש הלוי הורוויץ בעמח"ס הרי בשמים ד-יג.

הגה"ק ר' ארי' לייבוש ליפשיץ בעל ארי' רבי עילאי א-כח.

הגה"צ ר' ארי' לייבוש הלוי אב"ד מאשציסק ג-מט, ה-ס.

הרב ארי' לייב ריינמאן ה-נה, ז-נג.
הגאון ר' ארי' צבי פרומער אבד"ק קאזענלוב ב-יא.
ר' אשר זעליג גאלדמאן ד-לה.
הב' בן ציון דוב הלברשטאם ו-סו, ט-סד.
ר' בן ציון יהודא לייב טווערסקי ז-כג.
הרב בן ציון קאהן ה-כז.
הרה"ק ר' בעריש מראדאשיץ א-כו.
הגאון ר' בצלאל רנשבורג ל-ט.
החתן ברוך אברהם צבי הורוויץ ט-כר.
הגה"ק ר' ברוך הלברשטאם אבד"ק גארליץ ג-מט, ג-נב, ה-ס.
הרב ברוך חנה גרינפעלד ה-נה, ט-מא.
הגאון ר' ברוך תאומים-פרענקל בעמ"ס ברוך טעם ג-ח, י-ט.
הגאון ר' גדלי' טיקטין אבד"ק שווערזענץ ח-לח.
הרה"ק ר' דוד הלברשטאם אבד"ק קרשאנוב ב-מב, ג-מט, ג-נא, ה-ס, ט-כ.
הרה"ק ר' דוד שמירא אבד"ק דינוב ו-טז.
הגאון ר' דניאל טירני בעל עקרי הד"ט ט-מ.
הגאון ר' וואלף באסקאוויץ ז-י.
הר' וואלף שטיינפעלד י-לח.
הגאון ר' זעליג ראובן בענגיס גאב"ד דירושלים י-כא.
הרב חיים דוד בלום ד-כד.
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז ב-י, ה-סב, י-מה.
ר' חיים יעקב מאיר רובין א-לר, ד-לו, ו-סג, ט-לא.
הגאון ר' חיים צבי עהרענרייך אבד"ק מאד ו-יט.
ר' חיים קליין מקראקא ג-נב, ה-ס.
הר' חיים שטוב ו-נב.
הגאון ר' יודי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה א-ה.
הרב יהודה האלענדער ז-מר.
ר' יהודה וויינשטאק-פאגעל ה-סב.
הרב יהודה לייב לעמבערגער ב-מד.
הגאון ר' יחזקאל אייכשיץ אבד"ק אה"ו י-ז.
הגאון ר' יהושע בעמח"ס מגיני שלמה י-ג.
הגאון ר' יהושע העשיל לבוב אבד"ק שוואבאך ה-ח, י-לו.
ר' יהושע פיהרער ח-כו.
הגה"ק ר' יהושע הלוי אבד"ק קאמינקא ג-מט, ה-ס.
ר' יואל ז. עהרענרייך ב-מח.
הב' יואל קלאנג ד-מג.
הרב יונתן בנימין גאלדבערגער א-יח.
הגאון ר' יונתן שטייף דומ"ץ דק"ק בודאפעסט ג-יט.
הגאון ר' יוסף אלימלך כהנא אבד"ק אונגוואר ט-מא.
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן אבד"ק לבוב ח-ט.
הגאון ר' יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא א-יח.
הגאון ר' יוסף תאומים בעל פרי מגדים ג-יז.
הגאון ר' יוסף נחמי' קארניצער אבד"ק קראקא ה-סג.

ר' יחזקאל דוד הכהן שלאף ט-כז.
 הרב יחזקאל הורוויץ ו-סו.
 הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא א-יג, ב-מא, ג-מט, ג-נא,
 ה-יז, ס.
 ר' יחיאל פאפיער א-לד.
 הגאון ר' יעקב אורנשטיין אבד"ק לכוב ח-ל.
 הגאון ר' יעקב מעמדיון י-ל.
 ר' יעקב דוד גארדאן א-כג.
 הגאון ר' יעקלי וויידענפעלד אבד"ק הורימולוב ה-ס.
 ר' יעקב יצחק מאשקאוויץ א-לז.
 הגאון ר' יעקב ב"ץ בעל שב יעקב ט-ט.
 הגאון ר' יעקב לארבערבוים בעל חוות דעת ב-ו.
 הגאון ר' יעקבא לנדא בן הנובי"ז ז-ג, ח-מ, ט-נר.
 הגאון ר' יעקב שור אבד"ק קיטוב ה-נר.
 הגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא אבד"ק לכוב ב-מ, ב-מב, ה-ס, סב.
 הגאון ר' יצחק אבד"ק בעלזא ח-לב.
 הרה"ק ר' יצחק אייזיק מוידטשויב ד-ט.
 ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער ז-מב.
 הגאון ר' יצחק טייטעלבוים דומ"ץ דק"ק באדיוב ו-טז.
 הרב יצחק חיים זעלטענרייך ה-לב.
 ר' יצחק ישעי' ווייס ה-סג, ט-לה.
 הגה"ק ר' יקותיאל יהודה טייטלבוים בעמח"ס ייטב לב ה-סב, ז-יט, י-יד.
 ר' ירמיה ב"ץ ח-כב.
 הב' ירמיה שמואל מרדכי בראכפעלד ב-לט.
 ר' ישכר דוב הכהן ווייס ג-לד.
 הגאון ר' ישראל איסר פרוכטהענדלער דומ"ץ גדוב ו-יג.
 הב' ישראל דוד יפה-שלעזינגער ט-סג.
 ר' ישראל דוב הלברשטאם י-מג.
 הגאון ר' ישראל הכהן ראפפורט אבד"ק טארנא ג-נא, ה-ס.
 ר' ישראל הכהן ראפפורט מלכוב ה-ס.
 הרה"ק ר' ישראל מרוזין ד-יז.
 ר' ישראל שמואל הורוויץ ה-לז.
 ר' לייביל מאנדלבוים ד-מב, ט-סג.
 הגאון ר' לייב קאסוויץ ראב"ד פראג ב-ט.
 הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ט-לח.
 הגאון ר' מאיר ברבי אבד"ק פרעשבורג י-ח.
 הגה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא ט-מ, י-ל.
 ר' מאיר נתן נטע סג"ל לאנדא ט-ג.
 הגאון ר' מאיר פישל'ס ראב"ד פראג ה-יג, ט-יב.
 הרב ר' מנחם ארי' ראטטענבערג ב-יח.
 הרב מנחם בערנער א-לה, י-מב.
 הר"ר מנחם בראכפעלד א-כח, ב-לד, ג-לז, ד-כט, ה-מג, ו-מו, ז-לד, ח-לג,
 ח-לח, ט-מא, י-לא.
 הגאון ר' מנחם זעמבא מפראגא ג-כ.
 הב' מנחם מענדיל סג"ל לנדא ז-מג.

הר' מנחם סג"ל מאנדל ט-נא.
הגאון ר' מנשה יהושע פאדווה דומו"ץ דק"ק מודינא ו-יא.
הגה"ק ר' מרדכי דוב טווערסקי מהארנסטייפל ר-ט.
הרב מרדכי דוד אונגער ד-מ.
ר' מרדכי דוד כלום א-כא, ב-מח.
ר' מרדכי צבי פאללמאן ג-לא.
הגה"צ ר' משה אונגער מצאנו ב-מב, ג-מט, ג-נא, ה-ס.
הרב משה הלברשטאם י-כב.
הרב משה דוד שטיינזוארציל ב-כ.
ר' משה חיים מאנדלבוים ג-מג.
ר' משה חנוך גרינפעלד ט-סב.
הגה"ק ר' משה יוסף טייטעלבוים אבד"ק אוהעל א-יא.
הגאון ר' משה מינץ אבד"ק אובין ישן ב-ז.
הגאון ר' משה סופר בעל חתם סופר ד-כז, ז-יו, ז-לד.
ר' משה צבי זאבערמאן ו-מ.
הרה"ק ר' משה מראזוואדאו א-כה, ב-מח, י-לא.
הרב משה שטערן ג-כג, ו-כה, ח-מז.
הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט ר-ז, י-יא.
הרב משולם זושא האכהייזער ו-לו.
הגאון ר' משולם זלמן הכהן אבד"ק שווערין ט-נט.
הגאון ר' נחום ווידענפעלד אבד"ק דאמבראווא ג-נד.
הרב נחום מאיר גערמאן ב-כה, ו-ג, י-כת.
הר' נפתלי מעהר ח-לו.
ר' נפתלי צבי זאפערן ו-נא.
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא ב-ו, ז-ט.
הרב פנחס אשר גאלדבערגער ו-כא.
הגה"ק ר' פנחס הלוי הורוויץ בעל הפלאה ח-לט.
הגאון ר' פנחס צימעטבוים ראבד"ק גראסווארדיין י-טו.
הרב פנחס הירשפרונג ה-כר.
ר' פסח הלוי מיללער ז-כו.
הגה"ק ר' צבי אלימלך שפירא אבד"ק בלאזוב ב-לב, ד-כת.
הרה"ג ר' צבי אלימלך בלאנדוויין ח-יד.
ר' צבי גליק ט-ג.
הר' צבי זאנענשטיין ד-לו.
הרב צבי יהושע לייטנער ט-נט.
ר' רפאל אהרן כ"ץ ד-לו.
ר' שאול דוד ארי' קנאבלאך ב-לח.
ר' שאול הוטטערער ז-נו.
ר' שבתי הכהן בערטרם מקראקא ג-גב, ה-ס.
הגאון ר' שבתי הכהן ראפפורט אבד"ק דאמבראווא ג-נא, ה-ס.
ר' שלום יעקב גרינשטיין ה-נו.
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד"ק ברעזאן ח-מא.
הגה"ק ר' שלום הלוי אבד"ק קאמינקא ג-לח.
ר' שלום קעסלער ג-מב.
הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא ב-לג, ז-לב.

ר' שלמה געשטעטנער ד-מא.

ר' שלמה הכהן גראס ו-סד.

הר' שלמה סג"ל עפשטיין ג-מר.

הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק ניקלשבורג ז-יב.

הגאון ר' שלמה קלוגר אבד"ק בראדי ה-יר, ו-מר, ו-מה, ח-לא, ט-לח.

הרב שמואל אברהם זעלטענרייך א-טו, ז-כא.

הגאון ר' שמואל אהרן מיללער אב"ד לאבאווא ד-יח.

הגאון ר' שמואל חילמאן אבד"ק מיץ ח-ו.

הגאון ר' שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלא ט-כא.

הרב שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער ו-סג.

הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף ב-לג.

הר' שמעון אויערבאך ה-נז.

הגאון ר' שמעון סופר אב"ק קראקא ג-נא, ה-ס, סב, ו-מו, י-כט.

ר' שמעון שפירא ב-מו.

הגה"ק ר' שמעלקי מניקלשבורג י-כט.

הגאון ר' שניאור זלמן אבד"ק לובלין ט-נט.

החברה הישראלית לפרסום
לשירות אל האורקסן דלחלן:

בארץ ישראל
כרם שלמה
שני אוצר הספרים
דיושבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ר. 204 בת"ס

במאנטרל
KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטו
KEREM SHLOMA
c/o Lemel
18 Rondale Blvd.
Toronto, Ont. M6A-1H5, Canada

KEREM SHLOMA
c/o
Brooklyn, N.Y.

KEREM SHLOMA
c/o
London, Ontario

KEREM SHLOMA
c/o
Amsterdam, Holland

דברי החמימה לקובץ „כרם שלמה“

באדיבות הכרית = וזו האליטה לשנה

השנה = וזו האליטה לשנה

השנה = וזו האליטה לשנה

השנה = וזו האליטה לשנה

השנה = וזו האליטה לשנה = בדואר הנזיל 12 האליטה לשנה ובדואר אוויר 20

השנה = וזו האליטה לשנה = בדואר הנזיל 12 האליטה לשנה ובדואר אוויר 20

השנה = וזו האליטה לשנה = בדואר הנזיל 12 האליטה לשנה ובדואר אוויר 20

From:

KAREN SHLOMO

B.O.Z. Bobov

1533 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please attach F.V. form 3547)

NR 1533 48th Street

Brooklyn, NY 11219

קובץ

תרם שלמה

ע"ש ב"ר מרדכי הנח"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגדות קדושה וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

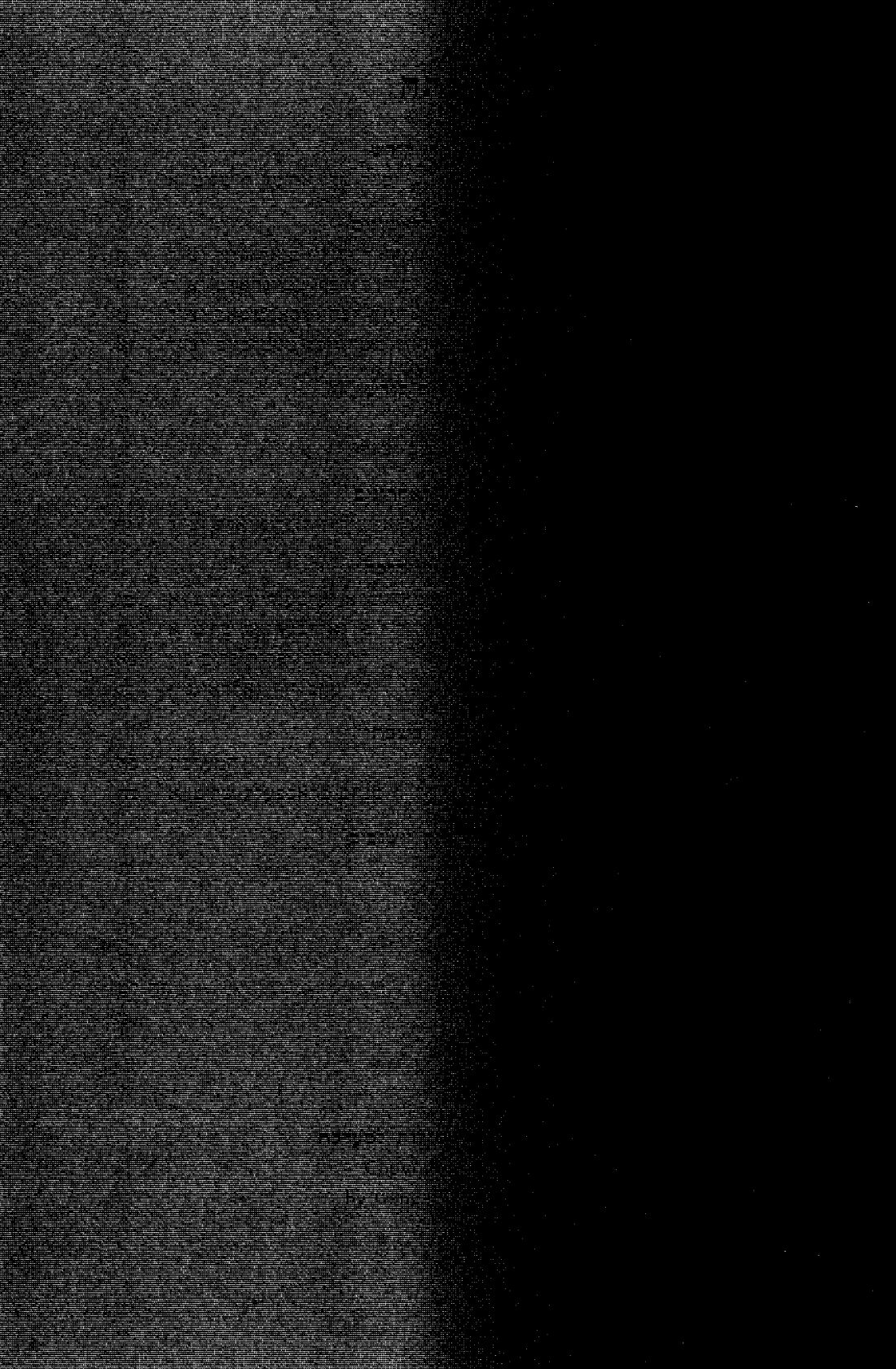
שנה ב' קניסרס א' תשרי תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

ברכת תודה

לידידנו הדגול והמרומם הנגיד הנכבד
מו"ה משה יקותיאל עליאם נ"י
אשר נדבה לבו אותו לתרום סכום חשוב מאד
להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הרה"ח
מו"ה מרדכי יעקב שו"ב במו"ה אליהו ע"ה הי"ד
נהרג עקה"ש בשושן פורים שנת תש"ג לפ"ק
ולעילוי נשמת אמו החשוכה
מרת חי' כלומא בת הרב מו"ה ברוך ניכטבורגער ע"ה
הי"ד

נהרגה עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק
ולעילוי נשמות אחיו הב' אביגדור, והב' שלמה הי"ד
נהרגו עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלח לו השי"ת בזכות המצוה ברכה והצלחה בכל מעשה
במדה גרושה וירווח רב נחת מכל יוצ"ח
ויזכה לעשות תמיד רב פעלים לתורה ולתעודה.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בראשית

במררש רבה בפרשתן עה"פ ויאמר אלקים יהי אור, רשב"י פתח, שמחה לאיש במענה פיו ורבר בעתו מה טוב (משלי ט"ו), שמחה לאיש זה הקב"ה שנא' ר' איש מלחמה, במענה פיו, ויאמר אלקים יהי אור, ורבר בעתו מה טוב, וירא אלקים את האור כי טוב. להבין כוונת המררש נקדים דברי הגמ' (שבת ל' ע"ב) שאמרו שלרבר הלכה צריכין להיות בשמחה, ופריך הגמ' מהא רכתיב שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר וררשינן מינה שצריכין להיות באימה בשעת הלימוד, ומשני הא ברבה הא בתלמיד, שהרב צריך להיות בשמחה. והוא ע"ר שמצינו בהקב"ה כשנתן תורה לעמו ישראל ה' בשמחה כמו שכתוב ביום חתונתו וביום שמחת לבו, רקאי על מתן תורה, וכן אמרו בגמרא (ברכות ה' ע"א) שהקב"ה נתן תורה לישראל ושמח.

והענין יובן, עפ"י אומרים ז"ל במר"ר בפרשתן א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה כנגד חמשה חומשי תורה, ולחסיביר הענין שנקראת התורה בשם אור, יש לומר, כי התורה היא רוגמת האור, וכמו גבי אור אם מרליק נר אחר מחבירו להאיר בו את הבית, לא נפחת עי"ז מאור הנר שהרליק ממנו כלום, והבית נתרבה בו אורה, כן הוא בלימוד התורה, שאדם המלמד את בן חבירו תורה אינו נפחת ונגרע כלום מתורתו עי"ז, אדרבה ואדרבה, לא זו בלבד שריבה אור התורה לזולתו, אלא גם אצלו נתוסף ונתרבה אור התורה כאו"ל ומתלמידי יותר מכולם, והוא כרמיון המעין שיותר מה ששואבין ממנו, מתרבה בו עי"ז שפע מים רבים, ומהאי טעמא שמח משה במתנת חלקו כשקיבל תורה מסיני ומסרה לבני"ו ולמר עמהם בשמחה ובאהבה רבה, כי באור התורה אין האור נפחת כלום במה שמשפיעים אור התורה לאחרים. ועפ"י מובן מאליו שמחתו של הקב"ה ביום מתן תורה כי עי"ז בכל יום ויום מתרבה אור התורה בעולם, וכמו כן הרב הלומר עם תלמידיו הוא בשמחה כי בשוח הוא שיתרבה עי"ז אצל תלמידיו וגם אצלו אור התורה.

ובזה יש לפרש דברי המסורה, ג"פ ורא"ה, וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר (שמות כ"ה), וראה אם ררך עצב בי (תהלים קל"ט), וראה בנים לבניך (שם קכ"ח). י"ל שהמסורה באה לרמז על ענין הנ"ל ללמד את בני"ו שילמדו תורה עם אחרים ובשמחה רוגמת הקב"ה שנתן תורה לעמו ישראל ושמח, וזהו, וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר, לעשות בתבנית אשר הראיתי אתכם בהר, כי נתינת התורה היתה בשמחה, וחזור ומפרש, וראה אם ררך עצב בי, שלא הי' בי עצבות רק אדרבה שמחתי ושימחתי בו את אחרים, וכמו כן תעשה גם אתה ללמוד תורה עם זולתך, ואז, וראה בנים לבניך, שיתוספו לך בנים על בניך, ע"ד או"ל כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו.

ונקדים עוד דברי בעל העקרים (מאמר ג' פ"ב) שהקשה מפני מה ביצירת כל

הבעלי חיים נאמר בהן כי טוב וביצירת האדם שהוא מובחר הבריאה לא נאמר כי טוב, ומבאר לפי שאין בבע"ח שום שלמות זולת שלמות המציאות, ושורר בן יומו קרוי שור, ולכן נאמר ביצירתם כי טוב, לרמז כי עם מציאותם מיד נגמר ונשלם הטובות שאפשר שיהי' בהם ולא יקוה בהם שלמות אחר, אבל ביצירת האדם לא נאמר כי טוב להורות כי הטובות המכוון באדם אינו הטוב המכוון בשאר הבע"ח שהיא שלמות המציאות, אבל יקוה שיגיע ממנו טובות אחרים יותר נכבדים, וזה לא יגיע עם מציאותו מיד, אלא אחר שיוציא הרוחניות מכח אל הפועל, אז יגיע אל שלמות המכוון בו שהוא שלמות התכלית וטוב האמיתי, עכ"ר הנחמדים. והנה הרבר אשר מביא את האדם להוציא מכח אל הפועל שלימותו הוא ע"י התורה הקדושה, הפוך בה והפוך בה דכולה בה, ומתאי טעמא נקראת התורה טוב כמאה"כ כי לקח טוב נתתי לכם גו', לרמז שע"י התורה"ק בא האדם לשלמותו ונגמר מלאכתו הנקרא טוב, וכמש"כ רש"י בפרשתן (פסוק ז') שדבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו.

ועפ"ז יתבאר דברי המדרש בפתח דברינו, רשב"י פתח, שמחה לאיש זה הקב"ה, במענה פיו, ויאמר אלקים יהי אור, ו"ל רקאי על שמחת הקב"ה ביום מתן תורה יום חתונתו ויום שמחת לבו, כי מענה פיו היא התורה"ק עדה"כ טוב לי תורת פי"ך, ועל זה מביא הפסוק ויאמר אלקים יהי אור, היינו התורה שנקראת אור כדברי ר' סימון במדרש הנ"ל דה' פעמים כתיב אור כנגד ה' חומשי תורה, וע"ז מסיים, ודבר בעתו מה טוב, זהו וירא אלקים את האור כי טוב, שע"י התורה"ק נשלם ונגמר האדם לתכלית כוונת בריאתו, ואז שייך לאמר בו כי טוב, כי כבר הגיע לתכלית המכוון, וז"ש ודבר בעתו מה טוב, וירא אלקים את האור כי טוב, שע"י אור התורה יאות גם על בריאת האדם תואר טוב.

בסוגיא רסוכה ואחר כך זמן

מהגאון מוה"ר ידידי' המכונה טיאה ווייל זצ"ל אבד"ק קארלסרוא¹

במס' סוכה (דף ג"ו ע"א) איתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן רבה בר בר חנה אמר זמן ואח"כ סוכה, רב אמר סוכה ואח"כ זמן חיובא דיומא עדיף רבב"ח אמר זמן ואח"כ סוכה תדיר ושאינו תדיר תריר קודם. תנן בעצרת אומר לו הילך מצה הילך חמץ והא הכא דחמץ עיקר ומצה טפל וקתני הילך מצה והילך חמץ תיובתא דרב אמר לך רב תנאי היא. והנה הרמב"ם פסק בפ"ו מהל' סוכה הל' י"ב דמבכרך

1) הגאון מוה"ר ידידי' המכונה טיאה ווייל נולד בפראג כליל יו"כ שנת תפ"ב לאביו הגאון מוה"ר נתנאל ווייל בעמח"ס קרבן נתנאל ועוד, ולאמו שהיתה אחותו של הגאון מוה"ר אברהם ברודא. ה' תלמיד מובהק לאביו, ולהגאון הר"ר יהונתן אייבשיץ, ולהגאון

על הסוכה ואח"כ על הזמן. ובפ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ה' לא הזכיר כלל הילך חמץ הילך מצה משמע דרשאי לחלוק כפי רצונו ואין שום נ"מ. ולכאורה היא נגד הגמ' שלנו, וכבר הרגיש בזה המשנה למלך. ודוחק גדול הוא לתרץ דסמך הרמב"ם על מה שכבר כתב בהל' סוכה. ונראה לתרץ, דהנה התוס' כאן בד"ה והלכתא סוכה ואח"כ זמן, הקשו, איך פסק נגד סתם משנה דקתני הילך מצה הילך חמץ, ותירצו דלא חיישינן לסתם משנה, ולכאורה דבריהם תמוהין דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר הלכה כסתם משנה.

וליישב כל זה נקדים מה שהקשה בספר שיירי כנסת הגדולה בסי' תרס"א להנך פוסקים דס"ל דכליל שני מברך זמן ואח"כ סוכה, דהא טעמא דרב דס"ל דחיובא דיומא עדיף טפי, וטעם זה שייך ג"כ כליל שני וכ"ש השתא דבקיאינן בקביעא דירחא ולא אמרינן זמן רק כי היכי דלא ליתני לזלזולא ב' וכיון דאיפסיקא בגמ' סוכה ואח"כ זמן, מה"ט כ"ש כליל שני דצריך לומר סוכה ואח"כ זמן, ותירץ דבשלמא כליל ראשון שייך לומר דברכת סוכה הוי חיובא דיומא משום דצריך לאכול כזית פת בהכרח כליל ראשון דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות וכיון דחייב לאכול בסוכה כזית פת או יותר למר כראית ל' ולמר כראית ל' חייב לאכול בסוכה וצריך לברך ברכת הסוכה, אבל כליל שני דאי לא בעי אכיל אינו מחויב לאכול דפטור ל' בפירי לא מיקרי סוכה חיובא דיומא. וקשה לפי"ז מאי פריך מהילך מצה וחמץ, הלא איכא לחלק רבשלמא גבי סוכה שייך חיובא דיומא כיון דחייב לאכול ומעכב משא"כ בשתי הלחם ולחם הפנים דאין אכילתם מעכב כמשמעות לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' כלי המקדש ופ"ד מהל' תמידין ומוספין לא שייך בהו חיובא דיומא. ועוד הקשה השיירי כנסת הגדולה בעצמו על תירוצו דתינח להתוס' והג"א דפ' הישן והרשב"א בחידושיהו ברכות דאינו חייב לאכול פת כי אם כליל א' אבל מלילה הא' ואילך אפי' ביום א' אינו חייב לאכול פת, אבל להתוס' והרא"ש דפרק שלשה שאכלו והר"ן בפ' הישן והמרדכי בפ"ב דביצה דסברי דביו"ט אפי' ביום חייב לאכול פת מאי איכא למימר, וכן משמע פשטא דשמעתתא בפרק שלשה שאכלו (דף מ"ט) דאם טעה בשבתות וימים טובים חוזר לראש דלא סגי דלא אכיל פת, ותירץ דאע"ג דביו"ט חייב לאכול פת ואפי' ביום חיינו דוקא ביו"ט ראשון דמדאורייתא הוא אבל כיו"ט שני דמדרכנן הוא אינו חייב לאכול פת ומש"ה לא שייך לומר דהוי חיובא דיומא, עיי"ש. אמנם יש

בעל נוב"י. בשנת תקי"ד נתקבל לאכ"ד בק' אוטיץ, ובשנת תקל"ל מילא מקום אביו בעיר קארלסרוא. — נרפס ממנו (בחיו) ס' המרבה לספר על הגש"פ, והניח אחריו ברכה בכת"י הרכה חיבורים, שו"ת מהרי"ט ווייל, לבוש הברים, בגרי בר, ועוד. נרפס ממנו תשובה בנוב"י מהר"ק חיו"ד סי' ע"ה ובשו"ת גבעת פנחס סי' מ'. נפטר א' דחורמ"ס תקס"ו בקארלסרוא ושם מנ"כ. — הועתק מכת"י תלמיד א', ותורה דבה מובעת בזה לירידתו הרבני הנניד החסיד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנשווערפען ששלח לנו ההעתק. תח"ח לו.

לתמוה על תירוץ זה רא"כ מאי פריך הש"ס הכא מהא רבית הלל אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום, הא מן התורה יוצא בקידוש כמה שמזכיר בתפלה ורק מדרבנן צריך לקדש על הכוס כמ"ש במג"א סי' רע"א סק"א עיי"ש שהאריך, א"כ לא מיקרי קידוש היום על הכוס חיובא דיומא, ויש ליישבו בדוחק. על כן נראה ליישב קושייתו הראשונה, דעיקר החילוק הוא אם החיוב לאכול פת הוא חיוב עצמאי או מחמת רבר אחר, דבליל ראשון החיוב לאכול פת הוא מצד חיובא דיו"ט עצמו, משא"כ בליל שני אינו מחויב באכילת פת רק מחמת קידוש, דצריך להיות קידוש במקום סעודה ולכן לא מיקרי חיובא דיומא, דקידוש הוא דגריס ל' ולכן זמן קודם ואח"כ סוכה. וכן הוא ברבינו יונה בברכות דף מ"ט שכ' וז"ל, בשני הפעמים שחייב לקדש אחת ביום ואחת בלילה צריך שיאכל פת כדי שיהי' הקידוש במקום סעודה אבל בפעם השלישי שאינו צריך לקדש אם ירצה לפטור עצמו בפירות הרשות בירו עכ"ל. אך דיש להקשות ע"ז דרב סבירא ל' בפרק ערבי פסחים (דף ק"א.) רלא בעי קידוש במקום סעודה ואפ"ה סבירא ל' רמיקרי חיובא דיומא, ודוחק לומר נהי ררב לא ס"ל דצריך להיות הסעודה במקום קידוש אבל מ"מ ס"ל דצריך לאכול פת אחר שקידש כי אין זה במשמעות הלשון המעיין דרבינו יונה, ומסתבר לומר דרבינו יונה באמת לא קאמר זה אליבא דרב, וליריד' ע"כ ליכא למימר דתלוי הטעם רחיובא דיומא בהא דיש עליו חיוב לאכול⁽²⁾. נמצא דלרב דוקא שפיר פריך מהך דהילך מצה הילך חמץ אף דאכילתן אין מעכב, אבל הרמב"ם בעצמו נוכל לומר דסבר כסברת רבינו יונה, וחיובא דיומא הוי דוקא בשיש עליו חיוב לאכול פת מצד עצמו וא"כ לא קשה מידי מהילך מצה הילך חמץ דהרי שם ליכא חיובא כלל לאכול, ומיושב בזה גם קו' התוס' איך פסק נגר סתם משנה, שהרי שם אין האכילה מעכב ולא מיקרי חיובא דיומא. ואע"ג דרבינו יונה כתב שם דהרמב"ם לא ס"ל כוותי' לחלק כן מדמחייב בקידוש בסעודה ג', אבל הרי כבר הוכיח הד"מ באו"ח סי' תצ"א מדברי הרמב"ם להיפך רא"צ לקדש עיי"ש, ודו"ק.

(2) אכתי צל"ע לפי"ז כיון דלא תלוי חיובא דיומא בהא דיש חיוב עליו לאכול, מדוע בליל שני מברכין זמן ואח"כ סוכה.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קורש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חולה שאין בו סכנה במצות סוכה

מהגאון מוה"ר יוסף שטיינהארט זצ"ל אבד"ק פיורדא¹

כ' בשו"ע סי' תר"מ סעיף ר', מצטער פטור מן הסוכה הוא ולא משמשיו, וכ' שם הרמ"א אבל בלילה ראשונה אפי' מצטער חייב לאכול שם כזית. ויש להקשות לפי"ז על הגמרא במס' סוכה (דף כ"ו ע"א) דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה ופריך הגמ' מהא רתנן חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה חולה אין מצטער לא, ולכאורה לפי"ר הרמ"א מאי מקשה הגמ' הא איכא למימר רמתני' איירי בליל ראשון דאז רוקא חולה פטור אבל מצטער לא².

ואפשר לישב בשנקדים רברי הגמרא שם, תנו רבנן חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה כו'. ולכאורה יש לרקק, אם הברייטא הוז קאי על מתניתין הול"ל חולין שאמרו, בלשון רבים, שכן הוא הלשון במתני' חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. ועוד קשה מאי קמ"ל הברייטא, ממתני' גופא יש להוכיח כן מרקתני חולין ומשמשיהן בלשון רבים, שמע מינה רמתני' בא לכלול גם חולה שאין בו סכנה רפטור, וצריך לומר, ראי ממתני' הוי אמינא רביו"ט שני רוקא מיירי דאז פטור גם חולה שאין בו סכנה אבל ביו"ט א' חולה שאין בו סכנה חייב כיון רחויבא דאורייתא הוא רגמרינן לי' ט"ו ט"ו מחג המצות, על זה בא הברייטא לאשמועינן ראפי' בליל א' פטור חולה שאין בו סכנה. נמצא רמכרייתא גופא מוכח רמתני' מסתבר לאוקמו ביו"ט שני, דאל"כ מאי קמ"ל הברייטא, ולכן שפיר פריך לרבא ממתני' שהרי פשטא רמתני' ביום טוב שני איירי. נמצא רמכרייתא לא מפרש את המשנה רק מוסיף לחרש רגם בליל א' חולה שאב"ס פטור. ולפי"ז צ"ל דהא רקאמר הברייטא חולה שאמרו, קאי על איזה ברייתא שהי' ידוע להם, ולא על מתני', והראי' ראי על מתני' קאי הול"ל חולין שאמרו, ובתק ברייתא שהי' ידוע להם בווראי הי' תני חולה ומשמשיו פטורין בלשון יחיד, ועל זה בא הברייטא לפרשו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפי' חולה שאין בו סכנה וכו', וק"ל.

(1) נולד בשנת ת"פ לאביו הר"ר מנחם משיינהארט. ולמד אצל הגאון בעל שב יעקב. אשתו המלומדת הרבנית קריינדל היתה אחות הגאון מוה"ר ישעי' פיק זצ"ל. בשנת תק"ח נתקבל לאב"ד במדינת עלזאס, ובשנת תקכ"נ נתקבל לאבד"ק פיורדא. שמה נהרו אליו הרבה תלמידים ובתוכם הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג. חיבוריו הנרפסים הם: שו"ת זכרון יוסף, וס' משביר בר עה"ת ובסופו בח שור על מס' בבא בתרא. — נלב"ע בעיר פיורדא ליל ג' כ"א לחודש מנחם אב שנת תקל"ו ושם מנ"כ. (על מצבתו חרות יוסף משה, ואולי הוסיפו לו שם זה אחר זמן).

(2) גם בערוך לגר שם במס' סוכה העיר כן, והוכיח מזה דגם חולה שאין בו סכנה חייב בליל ראשון, וממילא א"א לאוקמו מתני' בליל א'. ובספרו בכורי יעקב על הל' סוכה בס' תר"מ סק"ו כתב שמצא גם באלהו רבה ובכרכי יוסף שכתבו כן (ובשערי תשובה שם סק"ז כ' דגראה מדברי הא"ר רפטור). ועיין גם ביצועות יעקב סי' תר"מ סק"ד שהוכיח כן מרברי הגמ' הנ"ל. ועיין גם בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' נ"א שהקשה קו' זו.

בענין אתרוגי קורפו וארץ ישראל⁽¹⁾ הגאון מו"ה אלעזר הכהן אבר"ק סאכטשאב זצ"ל⁽²⁾

ב"ה. יום ה' פ' וישב שנת תרל"ז ויין לפ"ק
החיים והשלום לאוהבי ידידי מחותני ח"ה הרב הגאון הגדול החריף
חמדת ישורון תפארת ישראל ואוהב ישראל וכל בית ישראל נשען
עליו כש"ת מו"ה חיים אלעזר וואקס אב"ד דק"ק קאליש⁽³⁾.
לתשובת מכתבו היקר, לא השבתי עד היום כי לא הייתי בקו הבריאות.
אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, ועצתי עצה נאמנה שלא להזכיר כלל
דינים והלכות מחתם סופר⁽⁴⁾ וכדומה כי לענ"ד יופסד אשר לא ישמעו כלל, כי איך
ישמעו להתחמיר ברבד אשר דאו בעיניהם מכל גדולי ישראל וצדיקים המפורסמים
אשר ברכו על אתרוגים הנ"ל ולא לקחו כלל אתרוגי היאנאוועזער עוד הפעם
בפני עצמו לצאת ידי ספק עכ"פ, ובהרסים אשר לקחו ממה שנתגרל במדינה זו

(1) להבנת הענין נחוי' להקדים כי על האתרוגים שהביאו ממדינת קורפו יצא עליהם
חשש שמורכבים הם והי' גדולים שפסלום ופסקו שאין לברך עליהם, ויש אריכות בזה
בספרי שו"ת ואכמ"ל, אמנם רוב גדולי וצדיקי הדור לקחו אתרוגים מקורפו, כנורע.
(וכמבואר גם במכתב זה). הגאון רח"א וואקס בעל נפש חי' החזיק בהערעור שיצא על
אתרוגי קורפו ולכן רצה להנהיג שיקחו בני' אתרוגים מא"י שלא הי' עליהם חשש מורכב
וגם יהי' בזה חיזוק עניי' אח"ק (עיי' שו"ת נפש חי' סי' ג"ד באריכות), וביקש מגדולי
דורו שישכימו עמו ויעמדו לימינו, ואחר מהגדולים שפנה אליהם הי' מחותנו הגאון ר'
אלעזר הכהן אבר"ק סאכטשאב, והוא לא רצה בשום אופן לאסור או לערער על אתרוגי
קורפו, ובעיקר מטעם שגדולי ישראל וצדיקים מפורסמים כמו הגה"ק מלובלין ומקאזניץ
זי"ע ברכו על אתרוגי קורפו. — החליפות מכתבים שהי' ביניהם נרפס בחירושי
מהרא"ך האו"ח סי' תרמ"ח יעיי"ש. גם המכתב מהגאון רח"א וואקס שעליו באה
תשובה זו נרפס שם, והמרפסים כתבו שם כי התשובה על זה לא מצאו בין הכתבים, והיא
היא תשובה הנוכחית.

אגב, מענין להעתיק כאן קטע א' ממכתבו של הגאון רח"א וואקס אל הגאון ר"א
מסאכטשאב, וז"ל שם: ומה שכתב כבוד גאונו כי השמועה אומרת שהרב הקדוש מלובלין
התחיל ליקח אתרוג קארפו ומאז התחילו ליקח אתרוג קארפו, הנה מהרב הקדוש מלובלין
אין להביא רא' כנורע כי הוא לקח יין לקידוש להביט עליו וע"ז אמר שהוא כשר ועל
השני אמר שהוא נסך וכו' עכ"ל.

תורתנו להרב וכו' מוה"ר מרדכי יוסף ליינער שליט"א רב דקהל חסידי ראודין
שהמציא לנו מכתב זה. תשואות חן חן לו.

(2) נולד בר"ח שנת תקנ"א לאביו הר"ר זאב וואלף הכהן ליפסקער. אשתו היתה
בתו של הגאון בעל חות רעת זצ"ל. — הוא הי' אבר"ק מאקאווע, פולטוסק, פלאצק
וסאכטשאב. נרפס ממנו חירושי מהרא"ך על או"ח ויו"ד. בשו"ת ר"ח ח"א או"ח סי'
כ"ב יש תשובה אליו. נפטר בעיר סאכטשאוו ביום כ"א מרחשון תרמ"ב ויש מנ"כ.

(3) נולד בשנת תקפ"ב בעיר טארניגראד לאביו הרב הג' מו"ה אברהם יהודא. אשתו
היתה בת הרב הג' מוה"ר משה הלברשטאם אבר"ק זבארוב אחיו הגדול של מרן הגה"ק

קודם שהובאו הרסים הלחים מאיטראיעסט לקחו לצאת ירי ספק נם מהרסים המביאים מאיטאליע, וכן עשה חותני הרב הגאון רשכב"ה זצ"ל ולקח הרסים הלחים ממדינה זו ויבשים מאיטאליע ממעם ספק, וכבר האריך בשערי תשובה בא"ח (סי' תרמ"ו).

הנה כתבתי במכתבי הקודם אשר הרב הצדיק הקדוש זצ"ל מששעכענאווע בירך על אתרוג יאנאוועזיר. כן שמעתי בהיותי פעם ראשון בפולטוסק זה כמו ארבעים שנה בערך. ובשבווע העברה הי' פה הרב המאה"ג מו"ה ישראל יעקב אב"ד ר"ק פלונצק והוא ש"ב של הרב הקדוש הנ"ל אמר לי זה יותר מעשרה שנים שהוא יודע שבירך על הקארפיער ולא יענעוועזיר וכן אמר לי הרב המאה"ג אב"ד בק' סקערנעוויץ, וכאשר לא יהי' נכתב שום דבר הלכה לא יהי' מקום לפלפל רק טעמים שכתבתי לרעתי יהי' רבים ורבים אשר ישמעו.

ובנידון המקח, כאשר מכר כת"ה בקאליש ולקח הפסול לחזרה לא הי' כל כך יוקר שני ר"כ ונחצי אך מי שיקח תיבה למכור לאחרים בווארשא או בעירות אחרות לרעתי (המקח) יהי' המקח כל אתרוג א' ר"כ ונחצי כי כל התחלות קשות וגם אם לא יקנו האתרוגים בקורפו בודאי יהי' המקח בזול, וזו, יהי' קשה אשר ישמעו אם לא יהיה המקח מאתרוגים מקח השוה (אינו בזול), ובעת אשר עשו המסחר שיהי' לטובת ההקדש בווארשא בימי חמדת שלמה הי' המקח כן, ואתרוגים המובחרים הי' אז עבור הרבנים שלשה ר"כ ושלחו לי אז לפולטוסק, ובימי הרב מייזליס נתיקר והי' המקח א' ר"כ ושמונים קאפ' ועבור הרבנים חמשה ר"כ או ששה ר"כ לכל היותר, ובאם שיהי' נרפס מעניני הלכה, לבר אשר רובא רדובא לא ישמעו, יש קצת חילול ר', באמונה אשר קבלתי בשנה זו מכתב מאחד הבאים על החתום והוא אותה נאמן מאור לחותנו הרב הגאון שליט"א⁴ רב ירדני וחביבי, כתב אלי באיזה ענין אם בארזים הרב הגאון מקוטנא שליט"א והרב הגאון מקאליש שליט"א, ולזה לא אוכל למלאות רצונו ורצון יראיו, אך לכתוב כאשר כתבתי, קרוב הרבר אשר ישמעו, ובאם יהי' מועטים אשר לא

מצאנו זי"ע. (ובזו"ש הי' חתנו של הגאון מוה"ר ישראל יהושע אבר"ק קוטנא). העריץ מאוד את דורו הנח"ק מצאנו זי"ע, וכתב עליו בא' ממכתביו — „ורברי מרן ארונינו הגאון קודש הקדשים כאחר מהראשונים שד התורה עיני הערה רבן של כל בני הגולה בנגלה ובנסתר יחיד בדורו הרב הדומה למלאך ה' צבאות מרן חיים הלבשרשטאם האבר"ק צאנו אינם צריכים חיזוק ושותים אנחנו בצמא את דבריו בכל יום ותורה מפיהו תצא לכל ישראל וכל דברי קרשו הלכה הם". — בשנת ת"ר בערך נתקבל לאבר"ק מארינגראד, ובשנת תרכ"ב קיבל עליו משרת הרבנות בעיר קאליש, ובשנת תרמ"ה נתיישב על כסא הרבנות בעיר פיעטדקוב. נרפס ממנו שו"ת נפש חי', נפש חי' עה"ת ודרשות, וקונטרס שם ושארית לנפש חי'. — נפטר בש"ק א' דר"ח תמוז שנת תרמ"ט ומנ"כ בעיר קאליש.

(4) בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ר"ז מחמיר בזה.

(5) הוא הגאון מו"ה ישראל יהושע טרונק אבר"ק קוטנא זצ"ל בעמח"ס ישועות ישראל על חו"מ וישועות מלכו שו"ת וחי' על הרמב"ם.

ישמעו עכ"פ לא יהיו' לאנשים מקום לדבר וליתן דופי במפורסמים, אך מצאתי עצמי לכתוב לכת"ה אשר יפלס בשכלו הזך אם להדפיס כעת בדבר אתרוגים ארץ ישראל ולעשות תקונים לטובת עניי ארץ ישראל כי קדוב לוודאי אשר העוסקים במסחר האתרוגים בווארשא יגישו הדבר לפני הממשלה יר"ה אם שאפשר שלא יהיו' אחריות בדבר אך מאוד לחשוש שיבא הדבר לידי שו"ת, והנה אם יהיו' נדפסו אשר האתרוגים המה מאדץ ישראל אבטיח לו אשר בכל כוחי אעשה למלאות רצונו ואקוה אשר דברי יעשו פירות הרבה, ובאם שלא יהיו' נדפסו, כי הממשלה לא יתנו רשיון לזה, אין בידי לעשות מאומה וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כו', ויאמין לי כבודו באמונה ועידי בשמים אשר צר לי מאוד שלא אוכל למלאות רצונו נגד דעתי, וד' יוליכו בדרך הישר והטוב בענין הזה, ויתברך בברכת שמים ובכל טוב, ולכל אשר יפנה יצליח.

דבוק באהבתו בלי סרה אהבה עזה.

(מקום החתימה)

מחותנו הרב הגאון לא השגתי תשובה⁶).

בענין הקדש במתנה ע"מ להחזיר

מהנה"צ מוה"ר משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבד"ק אוהעל¹

ב"ה.

כבוד תלמידי חביבי כנפשי ה"ה האברך החרף ובקי חסיד ועניו
כש"ת מו"ה דוד נ"י ויופיע לנצח.

מכתבו הגיעני, על דבר אשר הקשה על הטו"ז באו"ח סי' רמ"ו ס"ק ה' שכתב [לגבי מלוה בדבית על משכון דרך מכירה], שאינה מכירה, רכל מכירה שאין יכול להקדישה אינה מכירה, שהוא נגד דברי התוס' בסוכה דף מ"א: שהקשו כן על מתנה ע"מ להחזיר ותירצו דיכול להקדיש עד זמן החזרה, וא"כ בנידון הטו"ז ג"כ יכול להקדיש עד זמן החזרה עכ"ל. יפה הקשה וכבר קדמו התוספת שבת שהביא הקושיא בשם ספר בכור שור, והן אמת כי אנכי חפשתי בס' ב"ש ולא מצאתי, אך מסתמא נאמן הוא בעדותו, וכתב שהב"ש מרחח דברי הטו"ז מכח קושיא זו יעיי"ש, ואם כי אין תלמיד כמוני מכריע נגד הגאון בעל

6 עיין בחידושי מהרא"ך הנ"ל בס' תרמ"ח בסופו שנדפסה שם תשובתו.

1 נולד בשנת תר"ה לאביו הנה"ק מסינעט בעל ייטב לב זצ"ל ונתנדל על כרכיו. ה' חתן הרה"ק מוה"ר דוד הלברשטאם אבד"ק קראשנב זצ"ל. כיהן ברבנות בעיירות זבארוב, סטראפקוב, ואח"כ בק"ק אוהעל. ה' מפורסם כנדול בתורה ודרשן מפואר פה מפי' מרגליות ורכים השיב מעון. נשאר ממנו בכת"י הרבה תשובות חידושים ודרשות,

ב"ש, עכ"ז תורה היא וללמוד אני צריך. ולפענ"ד דברי הטו"ז נכונים וברורים והוא לתירוץ השני של התוס' דרוקא במתנת בית חורון שלא נתנה רק בערמה שיהנה אביו ולא שיוכה בו המקבל מתנה שום הנאה הוא דלא שמה מתנה אבל בע"מ להחזיר דיכול ליהנות לזמן שפיר הוי מתנה ולשון הקדש לאו דוקא יעיי"ש, וא"כ בנידן רידן לפי מה שהעלה הצ"צ לא נתכוין כלל למכירה רק כדי להפקיע איסור רבית ולערמה מתכוין ודמי ממש למתנת בית חורון, וכן לתירוץ הרא"ש ריכול להקדיש ויתן הדמים ובוה ודאי אינו יכול להחזיר הדמים כיון שלא נתכוין למכירה.

ואך גם לתירוץ הראשון של התוס' ג"כ לק"מ דרוקא בע"מ שהעלו הרשב"א והרא"ש שצריך להחזיר ולהקנות להנותן המתנה א"כ חוינן דעד אותו הזמן הוא שלו ממש, שפיר איכא למימר דיכול להקדיש עד אותו הזמן, אבל בזה דאמרין שלא נתכוון רק להפקיע האיסור א"כ גם עד אותו הזמן רמי ממש למשכון שיכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, דכמו שכיד הלוח למחות בו שלא ימכור לאחר לעולם משום דאמרין שלא מכר מכירה גמורה רק כדי להפקיע האיסור, מהאי טעמא גופא אינו יכול למכור אפי' לאותו הזמן שהוא בירו, משום דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר, אבל בע"מ עד זמן החזרה היא שלו ממש דיכול להקדיש וליתנו לכל מי שירצה.

ועל כרחך צריכין לפרש כן דברי הטו"ז, דאל"כ קשה מה חילוק בין הפקר לשבת לזה, שכתב דבהפקר לשבת הוי עכ"פ כיום השבת הפקר גמור יעיי"ש ואמאי לא נימא רגם בזה הוי עכ"פ עד זמן החזרה קנין גמור, א"ו כמו שכתבתי דהתם כיום השבת הוי הפקר וכל מי שיבוא ויזכה בו זכה בו ליום השבת אבל בזה אינו יכול למכור כלל אפי' לאותו הזמן והגם שאפשר לפרש דברי הטו"ז דבהפקר יכול לזכות ביום השבת לעולם ודלא כהמ"א ס"ק י"א רק דהעכו"ם לא יניח ביום השבת לזכות בו כיון שהוא מושכרת אצלו, וזה שחילק בין הפקר לזה, רחבא אינו יכול למכור לעולם רק לאותו הזמן, אך פשט דבריו משמע שאפילו לאותו [זמן] אינו יכול לעשות מה שלבו חפץ כמו שכתבנו דכמו שיכול הלוח לומר שלא מכר רק להפקיע האיסור ואין המלוה יכול למכור כמו כן הכח ביד הלוח למחות שלא ימכור אפי' על זמן ההלוואה שאין רצונו שיהי' פקדונו ביד אחר, ולפי"ז דברי הטו"ז נכונים וברורים, וז"ב ורו"ק.

שיופיעו בקרוב ברפוס אי"ה בשם „מילי דמוטב“. בנו הרה"צ מוה"ר חיים יעקב מייטלבוים אבר"ק לימאנוב זצ"ל (נפטר כ"א מרחשון שנת תרצ"ו ומנ"כ בעיר באבוב) הו' חתנו של כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מבאבוב זצוק"ל. — נפטר כ"ד סבת שנת תרנ"ז בק"ק משאבע והובל לקבורה לעיר סיגעט, ושם מנ"כ באוהל אביו. אפריון נמטי לנכדו הרב מו"ה יקותיאל יהודא מייזלש שליט"א אבר"ק סיגעט שמסר לנו תשובה זו לפאר בו את קובצנו. תח"ח לו.

מכתב מאת הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא הלברשטאם זצ"ל אבד"ק שינאווא וכ"ק אדמו"ר הראשון מבאבוב זצ"ל.

ב"ה.

יען כי מוכ"ז האברך המופלג וכו' מו"ה זאב וואלף נ"י ⁽¹⁾ הוא הגד בארץ אחרת ואנכי מכירו מאז, וחזו מאי דמספרו עלי' הממונים מכל ערי הקודש ת"ו כי הוא ציר נאמן, לזאת נא לקרבו בסבר פנים יפות ולחיות בעזרו לאשר יצטרך לעזר ברבר שליחותו מאחינו מארצינו הקדושה, וזכ"י גדולה הוא לכל מי שחלק לו בהחזקת ישוב ארץ ישראל כידוע מפי ספרים ומפי סופרים, והרב הקדוש המפורסם כקש"ת מ' אברהם יהושע העשל זצלה"ה מאפסא חי' תמיד עוסק בטובת א"י ואמר כי חלק איש בעבדות ד' ית' הוא כפי מה שעוסק בטובת ארץ ישראל לזאת גם אנחנו נלך בעקבות רבותינו ויגן עלינו זכותם וזכות הצדקה להצילנו מכל רע ולהשפיע עלינו ברכת טוב. דברי הבעה"ח היום יום ב' ח"י למב"י לסדר וכפר בעדו וגו' בששון"ן לפ"ק.

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

ב"ה.

האם כי אך למותר למלאות דברי קדושת מרן דורי הגאון הקדוש רשכבה"ג זלה"ה אשר דבריו הקדושים כנחלי אש להלהיב לבות אחב"י למען חיבת הקודש לקרב את מוכ"ז האברך החריף החסיד מו"ה זאב וואלף נ"י ולסייע לו בכל מה דאפשר ומי הוא זה אשר דבריו הקדושים לא יכו שורש בלבו, אך למען לא אחי' ח"ו כמתעצל ברבר מצוה רבה כזו ומוכ"ז הרב החריף הנ"ל ביקש מעמדי להיות גם אנכי נטפל לעושי מצוה לכן הוכרחתי לומר גם אנכי חר פסוקא דרחמי ולבקש מכל הסרים למשמעתי לקרב את מוכ"ז הרב הנ"ל בכל מקום בואו ולסייע לו בכל מה דאפשר הן בממון והן בטרחא והשתדלות, וזכות מצות חיזוק ישוב ארצנו הקדושה תגן על כל העוסקים ומסייעים שנזכה לישועה שלימה ולגאולה קרובה בב"א.

דברי הבעה"ח אור ליום ב' וישלח תרס"א לפ"ק באבוב יע"א.

הק' שלמה הלברשטאם

(1) הוא הרב החריף מו"ה זאב וואלף העליר שיצא לדרכו בשנת תרנ"ח לקבץ מעות עבור עניי א"י בכולל עדת עסטרייך גאליציע באה"ק.

בענין מתנה על מנת להחזיר

מהגאון מוה"ר אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל
(בעמח"ס קרן לדוד)

במס' סוכה (דף מ"א ע"ב) אמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נשלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא. וכתב שם הרא"ש (בס"י ל') וצריך שיתנהו לו במתנה גמורה ע"מ שיחזיר ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו במתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו רהוי כמו שאלו. ותדע מראמר לקמן (דף מ"ו ע"ב) לא ליקני איניש לולבא לינוקא ביומא שבא קמא דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואם אינו צריך לחזור וליתנו לו במתנה נהי דקמן לאו בר אקנויי הוא ליקני ל' עד שיצא בו ולחזור לו ממילא אלא ודאי צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקמן לאו בר אקנויי הוא. והר"ר אביגדור כהן צרק ז"ל (הובא בתשובת הרא"ש כלל ל"ה סי' ב') חולק עליו וסובר דקנין לשעה נמי הוי קנין. (עיין בזה בקצוה"ח סי' רמ"א סק"ד). ולכאורה קשה על ה"ר אביגדור כ"ץ מההוא דלא ליקני איניש לולבא לינוקא. ונראה ליישב, דהנה התוס' כתבו בערכין (דף ל' ע"א) ד"ה ולא ידענא, דכל דבר החזור לבעלים כגון מתנה ע"מ להחזיר או שאלה או שכירות בכולם לא מקני בחליפין משום דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן (ב"מ י"א:) דאינה ממונא לקנות בחליפין. יעווי"ש. והנה כמו כן יש לומר דדמי מתנה ע"מ להחזיר לטובת הנאה לגבי דינא אחריתא, דשם בב"מ (דף י"א ע"ב) משמע דטובת הנאה אינה ניקנית אפי' ברעת אחרת מקנה וא"כ גם במתנה ע"מ להחזיר לא מהני היכי דצריך רעת אחרת מקנה, והנה כל קנינו של קמן אינו אלא ברעת אחרת מקנה אותו, וא"כ ע"כ אי אפשר לומר דההוא דלא ליקני איניש לולבא לינוקא מיירי במתנה ע"מ להחזיר דא"כ אפי' מקני לא קני דהא במתנה ע"מ להחזיר לא מהני רעת אחרת מקנה אותו, וע"כ צ"ל דמיירי במתנה סתם, וממילא אין משם דאי' נגר שיטת ה"ר אביגדור כ"ץ.

(1) נולד בעיר ששארנא י"ד שבט תרכ"ז לאביו הרח"נ מו"ה עמרם בן הגאבד"ק ששעטשעוויץ. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל ערוגת הבושם ולהגאון בעל חתן סופר. בשנת תרנ"ד נסמך להוראה מגדולי דורו וביניהם מכ"ק מין מוהר"ש מבאבוב זצ"ל. בשנת תרנ"ז נתקבל לדומו"ץ בעיר סערדאהעלי, ואח"כ נתיישב על כס הרבנות בעיר צעהלים ומשם קבל עליו משרת הרבנות באויבערווישא, ובר"ח שנת תרפ"א בא לכהן פאר בעיר סאטמאר. הרבה תלמידים נהרו אליו מכל רחבי המדינה. נרפס ממנו שו"ת קרן לדוד על או"ח, קרן לדוד עה"ת ב"ח, ועל המועדים, וחסדי דוד על הגש"פ. בר"ח סיון שנת תרפ"ח נלב"ע בעיר סאטמאר ושם מנ"כ.

* * *

ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א' ששמעו מפי רבו בחורש סיון שנת תרפ"ג, ותורתנו נתונה לידרנו האברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י שמסר לנו בשובו כת"י זה להרפיסו בקובצנו. תח"ח לו.

אבל י"ל הרא"ש לשיטתו שפיר הביא רא"י משם לדבריו, רהנה החתם סופר מחלק בין תנאי וגילוי דעת, דהיכי שעשה תנאי בהקנין יכול למחול על תנאו אבל כשהי' גילוי דעת בהקנין אינו יכול למחול. וא"כ התינה אי נימא שהי' בו גילוי דעת שאינו נמחל אז מיקרי דבר החוזר לבעלים כדברי התוס' בעדכין הנ"ל, ושפיר מרמזין מתנה ע"מ להחזיר לטובת הנאה דלא מהני בי' חליפין ולא מהני בי' דעת אחרת מקנה, אבל אי נימא שהי' בו דיני תנאים דיכול למחול על תנאו, שוב אינו דומה לטובת הנאה כמובן, ושפיר מהני בי' דעת אחרת מקנה. — והנה הרא"ש במס' בבא בתרא פ"ח ס"ו מ"ח מוקי הך דמתנה ע"מ להחזיר דאירי שהי' בו דיני תנאים עיי"ש, וממילא יכול למחול על תנאו, ושוב לא דמי לטובת הנאה דלא הוי דבר החוזר לבעלים, דהי' יכול למחול על תנאו, וא"כ שפיר מהני דעת אחרת מקנה, וממילא מסתבר לאוקמי הך דלא ליקני איניש לולבא לינוקא שהי' מתנה ע"מ להחזיר, ושפיר הביא הרא"ש² רא"י מהתם, דהקונה מתנה ע"מ להחזיר צריך לחזור ולתנו לו במתנה, ודו"ק.

בענין טריפה בשעיר המשתלח

שמואל אברהם זעלמערנייד

אבר"ק שטשאקאווא.
ברוקלין יצ"ו

ברמב"ם בפ"ה מח' עבורת יוהכ"פ כשהביא דיני שעיר המשתלח, פסק שם בהלכה י"ח, הי' טריפה פסול שנאמר ועמד חי. והקשה הרב לחם משנה מש"ס חולין (י"א ע"א) דלילף רב אחא בר יעקב דאזלינן בתר רובא משעיר המשתלח דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהו שניהם שוים וליחוש דילמא חד מינייהו טריפה הוא (ופירש"י דילמא האי דעזאזל טרפה הוא דבשלמא הך דלשם בריק לי' לאחר שחיטה אלא חבירו משתלח לצוק ואין נשחט) אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא, וכי תימא מאי נפקא לן מינה, הא אין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם, וכי תימא רבדקינן לי' והתנן לא הי' מגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים יעו"ש, וא"כ למה הביא הרמב"ם טעם אחר, וגם קשה קרא למה לי. ותי' שם המשנה למלך דאיצטריך קרא להיכא דנשרף אחר הגרלה וכח"ג אמרינן בפ' שני שעירים (דף ס"ג) דאיצטריך קרא למעט בעל מום ומחוסר

(2) עפ"י דבריו נוכל לומר דגם הריטב"א לשיטתו' אויל, דהקצוה"ח בס"י רמ"א סק"ד והנתיבות שם בסק"ה הביאו בשם הריטב"א בחידושו' לקידושין שכ' ג"כ כדברי הרא"ש דבמתנה ע"מ להחזיר בעי הקנאה גמורה כשמחזירה לו כשאר הקנאות דעלמא עיי"ש, וי"ל דהוכיח כן מדברי הגמ' דלא ליקני איניש לולבא לינוקא, שהרי הריטב"א במס' סוכה (ברך מ"א:) מוקי ג"כ הך מימרא דרבא שהי' בו משפטי התנאים וכדברי הרא"ש במס' ב"ב, וק"ל.

זמן, והתם בפ"ק רחולין בלא האי קרא פשיט דאזלינן בתר רובא, עכ"ד. אבל אכתי צריכין להבין למה צריך הש"ס בחולין להביא האריכות גבי שעיר המשתלח דבעינן ראוי לשם ולא הביא הפסוק דיעמד חי למילף מיני' דאזלינן בתר רובא. וי"ל עפ"י מה שכ' הרשב"ם בפירושו עה"ת עה"פ לשלח אותו לעזאזל המדברה וז"ל, לפי פשוטו לשלח אותו חי אל ההרים אשר במדבר כמו שמצינו בצפורי מצורע ושלח את הצפור החי' על פני השרה וכו'. וכנראה למד זה ממה שכתוב באותו פסוק קודם לכן, יעמד חי, דהיינו לשלחו חי. אמנם לכאורה קשה להלום פירושו, דמי איכא מאן דפליג שהשעיר המשתלח נעשה איברים איברים, רק י"ל עפ"ימש"כ בתרגום יוב"ע בפסוק כ"ב שהוא משלח את השעיר למדבר ויעלהו על צוק ההר ובא רוח מן קדם ד' המדחתו ומת, — נמצא שהאיש עתי עושה שליחותו בבואו למדבר ואין ממיתו, ובזה כבר קיים שליחותו אפי' אם נשאר בחיים, רק השעיר נהרג ע"י רוח ד'. ונראה שזהו שיטת ר' יהודה בש"ס יומא סוף פרק ו' דקסבר כיון שהגיע שעיר למדבר נעשית מצותו, (ועיי"ש בתוס') ישנים שכ' דהמצוה נעשית ברחיפה), וצ"ל גם לר' יהודה דס"ל כמ"ש הרשב"ם שהרחיפה נעשית ע"י רוח מן קדם ד', ואז נעשה איברים איברים.

ובזה יש לפרש דברי הנמרא (יומא ס"ו) שאלו את רבי אליעזר דחפו ולא מת מהו שירד אחריו וימיתנו אמר להם כן יאברו כל אויביך ד' וחכמים אומרים דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו. ולכאורה מה הי' תשובת ר"א בפסוק זה, אך י"ל דפליגי בדיון הנ"ל, דר"א ס"ל כפי' הרשב"ם שקיים שליחותו אפי' אם נשאר חי, ולכן על השאלה של דחפו ולא מת השיב להם כן יאברו כל אויביך ד', שהשעיר יומת ע"י זיקא מן קדם ד', ולא עליו מוטל להמיתו, וחכמים סוברים שמיתתו צריך להיות ע"י איש עתי ורק אז קיים המצוה, ולכן אומרים ירד אחריו וימיתנו. וכנראה שטעמם הוא, שהמה לא דורשין יעמד חי ע"י איש עתי כפי' הרשב"ם, ודורשין אותו למעוטי טרפה. וא"כ י"ל דהש"ס בחולין לא נחית לפלוגתא דר"א וחכמים ולכן אינו מביא הפסוק דיעמד חי למעוטי טריפה כי יכולין לדרוש הפסוק לדרשת הרשב"ם, אבל הרמב"ם דפסק בהדיא כחכמים שאם דחפו ולא מת ירד אחריו וימיתנו, לכן שפיר מוקי הפסוק דיעמד חי למעוטי טריפה.

ובדרך פלפול י"ל, דהנה אחת מהקושיות שהקשה הרשב"א על הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא לקולא מן התורה, א"כ איך מביא הש"ס ראי' במס' חולין דאזלינן בתר רובא, דילמא אפי' הוא ספק אזלינן בספיקו לקולא, ומזה הוכיח דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא. אבל החות דעת בסוף סי' ק"י (בקונטרס בית הספק) מסביר שיטת הרמב"ם דלכן אזלינן בספיקא לקולא, משום דהתורה לא דברה בספיקות, ואם התורה הזהירה באיסורין אז הוי הכוונה על וראי איסור וראי נבילה אבל לא על ספק, אבל כשרברה התורה בעשה להקריב קרבן, שהתורה כתבה כל אשר יעבור פרט לטריפה שאינה עוברת אז צריך להיות העשה ברור שוראי אינה טריפה, וא"כ ליכא למימר ספיקא לקולא, וע"כ דאזלינן בתר רובא.

אך עדיין קשה מהא דילפינן דאזלינן בתר רוב משעיר המשתלח דניחוש דילמא טריפה הוא ובעינן ראוי לשם, הא כבר נודע שיטת הראב"ד חובא בש"ך בהל' נדה סי' קצ"ח סקל"ב במה שכתב המחבר שבבית הסתרים שפוסל בו חציצה ומעכב הטבילה שאם הי' ספק אם הי' דבר החוצץ אזלינן בספיקו לקולא, ואינו דומה לבדיקת הגוף וחפיפת הראש דאזלינן ב' לחומרא, והקשה הש"ך דמאי שנא הא שניהן מראורייתא, ותירץ בשם הראב"ד דיש חילוק בין ספק בעצם או לא, ובבית הסתרים לא בעינן ביאת מים רק ראוי לביאת מים ולכן הולכין בספיקו להקל. ויש להסביר דבריו עפ"י סברת החת"ס והחוו"ד דספק בנקובת הוושט אם מעכב השחיטה עכ"ז לא נקרא ספק במכשיר כמו ספק בשחיטה עצמה אם שהה או דרס וכו'. וא"כ קשה איך ילפינן מהא דבעינן ראוי לשם דאזלינן בתר רוב, הרי אפשר דהטעם הוא משום דבכה"ג גם ספיקא לקולא, ובשלמא אם הי' הלימוד בשעיר המשתלח מקרא דיעמד חי ולא מטעם דבעינן ראוי לשם אז הי' ספיקו לחומרא, אבל הש"ס דילף מהא דבעינן ראוי לשם קשה דדילמא לא מטעם רוב מותר רק משום שהוא ספק בראוי, וקשה על המשנה למלך הנ"ל שכתב שאין נפק"מ בהלימוד דשעיר המשתלח אי מטעם דיעמד חי או מטעם דבעינן ראוי, הלא נפק"מ יש בגוף הלימוד.

אך כבר נודע דברי השיטה מקובצת במס' ב"מ (דף ו') דהא דהתורה התירה ברוב הוא ג"כ ענין ספק רק שהתורה התירה ספק בזה עיי"ש שמתרץ בזה קו' התוס' שם גבי קפץ א' מן המנויין דליבטיל ברוב, ומתיר דגבי מעשר בהמה שכתבה התורה עשירי ודאי ולא עשירי ספק לא מהני גם עשירי מחמת הרוב. והכרוך טעם בהנהותיו על שב שמעתתא בשמעתתא א' פ"א מיישב בזה דברי הפנ"י לענין ספק ממזר עיי"ש. ועפ"ז יש לחדש ולומר, דאם לא גילתה התורה דאזלינן בתר רוב, והטעם דכל שיש צד ספק לא מקילינן, א"כ אין סברא להקל בספק דבעינן רק ראוי כיון דמ"מ ספיקא דאורייתא הוא ולא עדיף מרובא שהספק שלו אסור, — רק לאחר שגילתה התורה דאזלינן בתר רוב אף שהוא ספק, אז יש לומר סברת הראב"ד דבאם נולד הספק בראוי מותר. נמצא דבש"ס דחולין בהו"א דלא אזלינן בתר רובא א"כ גם ספק בדבר דבעינן ראוי אסור, ושפיר קשה איך מיייתנין שעיר המשתלח, ואף שהוא ספק בראוי, מ"מ אכתי לא מצינו שום סברא להתיר ספיקות, וע"כ דאזלינן בתר רוב, ורק אחר שגילתה התורה דרוב מותר אף שהוא ספק, אז יש לומר דינו של הראב"ד דספק בראוי נ"כ מותר, כיון שכבר מצינו קולא בספיקות.

א"כ מיושב היטב דברי הרמב"ם, דלמסקנא דאזלינן בתר רוב, דאז מקילינן בספק בראוי, א"כ אם הי' ספק טריפה בשעיר המשתלח הי' מקילינן ב' מטעם ספק בראוי, לכן הביא הרמב"ם הפסוק דיעמד חי וא"כ הי' ספק בעצם ולא ספק בראוי, ואז הי' ספק טריפה אסור, ושפיר יש נפק"מ בלימוד של הפסוק דיעמד חי.

בענין סוכה אי דירת קבע או עראי בעינן

יונתן בנימין גאלדבערגער

(חדב"ג כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ראש כולל עץ חיים רבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

איתא במתני' (סוכה רף כא:): הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה ר' יורא אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה, ובגמ', מ"ט רר"י פליגי בה ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה וכו' אמר אביי לא שנו אלא סמך אבל סיכך על גב המטה (ולא סמך הסיכוך בכרעים אלא על גבי יתירות, רש"י) כשרה, מ"ט למ"ד לפי שאין לה קבע הרי יש לה קבע למ"ד מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה הרי אין מעמידה בדבר המקבל טומאה, והנה רש"י פי' רלמ"ד מפני שאין לה קבע היינו מפני שמטלטלת ע"י המטה ור"י למעמיה דס"ל סוכה דירת קבע בעינן ולהכי פוסל, ותוס' שקלו וטרו בפ' של רש"י ושוב הביאו דבירושלמי משמע דטעמא לפי שאין לה קבע היינו שאין בין המטה להסכך י' טפחים ולרבנן כשירה, (ועי' שם במפרשי הירושלמי שיטת רבנן, ועי' ברא"ש כאן) ושוב כתבו התוס' דהא דקתני במתני' ר"י אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה דמשמע אם יכולה לעמוד בפני עצמה כגון שסמכה על גבי יתירות כשרה, אעפ"י שאין מכרעי המטה לסכך עשרה, מ"מ לא חשיב עראי כיון דאי שקיל לה למטה איכא אויר עשרה והסוכה מתקיימת, כדאמר אביי בשמעתין למ"ד אין לה קבע הרי יש לה קבע, כלומר אי שקיל לה למטה, דמטה לחודה קיימא ואין הסוכה נפסלת בשביל שהכניס בה מטה ומיעט אוירה מידי דהוה אכרים וכסתות עיי"ש.

והנה תרי תמיהי מרכי דכירנא בדברי תוס' אלו, הרא מה שכתבו דבירושלמי משמע רטעם לפי שאין לה קבע היינו דאינה גבוהה עשרה ובאמת אין שום רמז בהירושלמי דהוה רטעם של אין לה קבע, רק דאמרינן שם טעם אחר אבל היכן רמזא דהוה פירושו של אין לה קבע המוזכר בבבלי, וכן ראיתי בשפת אמת שעמד ע"ז, ושנית ק"ל מה היה כוונת התוס' שכתבו דלהכי אם סמך הסכך על יתירות כשרה דיכולין לסלק המטה והביאו ראייה מדברי אביי, איזה ראייה הביאו מדין אביי. ועוד זאת אחרת קשה לי וכבר העירו בזה המפרשים (עי' ברא"ש ומהרש"א) דמאי קמ"ל אביי דאם סמך על יתירות כשרה הרי זה דין פשוט דכיון דאינו נסמך על המטה ממילא אינה מטלטלת וכשירה. וביותר דהרי דברים אלו יוצא מפורש מדברי ר"י בעצמו דאמר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה הא יכולה לעמוד כשרה.

וכדי לבאר סוגיא זו בעזה"י נקדים מתני' דריש המסכת, סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ור' יהורא מכשיר ובגמ' רבא אמר מהכא בסוכות תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב

בדירת עראי עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע א"ל אבוי אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן הכי נמי רלא הוי סוכה וכו' והנה רבא ביאר לנו טעם מחלקותן של ר"י ורבנן דלרבנן סוכה דידת עראי בעינן ולהכי פסלי בנבוחה למעלה מעשרים אמה ור"י ס"ל סוכה דירת קבע בעינן וכשרה אפי' למעלה מעשרים, אבל שיטת אבוי לכאורה משמע דכו"ע סבירא להו דסוכה דירת קבע בעינן ועי' בתוס' לקמן דף ז': ד"ה כולחו ובמהרש"א שם.

ובאמת כן מבואר להדיא בירושלמי ריש מסכתין, דאיכא התם טעמא אחרינא שאינו מוזכר בבבלי למה סוכה פסולה למעלה מעשרים, טעם א' דרבנן ילפינן מפתחו של היכל דלא היה אלא עשרים אמה גבוה ולהכי פסולה סוכה למעלה מעשרים ור"י יליף מפתחו של אולם דהיה גבוה יותר ועוד טעם אחר דר"י ורבנן אולי לשיטתייהו בסוף פרק כל גגות אם אמרינן פי תקרה יורד וסותם או לא דלר"י דאמרי' פי תקרה יורד וסותם כשרה הסוכה אפי' למעלה מעשרים משא"כ רבנן לשיטתם אולי דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם להכי אינה כשרה אלא עד עשרים, והנה כל עובר ישתומם על דברי ירושלמי אלו דהם לכאור' מוקשי הבנה רמה ענין דין פתח או הדיון של פי תקרה לפסול של סכך למעלה מעשרים בשלמא בריש עירובין מיייתי לה שפיר הש"ס שלנו דשייכי התם ברין מבוי (דהיינו קורה) למעלה מעשרים דפסולה כיון שאין לו דין פתח למעלה מכ' וג"כ לא אמרי' פי תקרה ממילא הוה ליה פירצה משא"כ לגבי סוכה קשה. ועי' בפנ"י שהסביר לנו בטטו"ד שיטת ירושלמי דמתני' מיורי בהכשר דפנות בצמצום דהיינו שתי דפנות ושלישית טפח וס"ל לירושלמי דאעפ"י שדי לנו במקצת דפנות מ"מ בשאר המקומות צריכין אנו ג"כ סתימה דהיינו שצריכין ד' דפנות רק דפנות ממשית די לנו בשתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח (וכן מציינו באמת בבבלי לקמן ז'. דלרבא צריך צורת הפתח בדופן שלישית) וא"כ שפיר שייכי דינים אלו לדין סכך למעלה מעשרים רטעם שאנו מכשירין שאר הדפנות הוא או מטעם דאנו רואין כאילו הוה פתח או דרואין אנו הסכך דהיינו הפי תקרה כאילו יורד וסותם וא"כ שפיר אולי ר"י ורבנן לשיטתם רכיון דפתח לא הוה למעלה מעשרים אנו צריכין לדין פי תקרה וממילא לרבנן דלית להו פי תקרה נשאר המקום בלי דפנות ופסולה משא"כ לר"י או דס"ל דפתח אפי' למעלה מעשרים כשרה או דס"ל פי תקרה ושפיר מתכשר בהכי עכת"ד הפנ"י.

היוצא לנו מהנ"ל דשיטת הירושלמי היא רבין ר"י ובין רבנן ס"ל דצריכין ד' דפנות לסוכה אלא שבשאר הדפנות די לנו בדופן ע"י הלכתא. והנה ברף ז': אמר אבוי דלר"ש דמצריך ג' דפנות שלימות. וברביעית די בטפח ס"ל דדירת קבע בעינן וא"כ מכש"כ להירושלמי דמצריך ד' דפנות דס"ל בין לר"י ובין לרבנן דדירת קבע בעינן.

והנה באמת שיטת אבוי ג"כ מוכח דס"ל אליבא דכו"ע דדירת קבע בעינן, שהקשה לרבא אלא מעתה עשה מחיצות של ברזל לרבנן הכ"נ דלא הוה סוכה,

וביותר מפורש יוצא מדברי אביו במס' יומא דף י' דס"ל כן, ראיתא התם סוכת החג פטורה מן המזוזה ור"י מחייב ואמר אביו דבחג כו"ע לא פליגי דחייבת כי פליגי בשאר ימות השנה דר"י מחייב וחכמים פוטרין ורבא ס"ל התם רמחלקותן היא דוקא בתוך החג דר"י מחייב דס"ל לשיטתו דרירת קבע בעינן ולהכי חייבת וחכמים פוטרין דרירת עראי בעינן, אבל אחר החג ד"ה פטורה מן המזוזה, והנה רבא לשיטתו אזיל דמוקים פלוגתא דר"י ורבנן בדיש סוכה אי דירת עראי או קבע בעינן משא"כ אביו דמחייב בתוך החג אליבא דכו"ע מוכח דס"ל בין לר"י ובין לרבנן דרירת קבע בעינן, ועי' בתו"י שם בד"ה ר"י לטעמי'.

המודם מהאמור דשיטת אביו בבבלי ושיטת הירושלמי הוא, דבין לר"י ובין לרבנן דירת קבע בעינן (וכבר פרחו המפרשים בדרך זו: כהא דאמר אביו דר"י בשיטה אזלי, עיי"ש בתוס' ובמהרש"א). ולפי"ז נלכה ונשובה לסוגין המוצב בראש דברינו דהנה הנמ' אוקים טעמא דר"י בסומך סוכתו על כרעי המטה ולהכי פסולה ראין לה קבע ופי' רש"י דר"י לשיטתו אזיל רסוכה דירת קבע בעינן ורבנן מכשירין דס"ל דירת עראי בעינן, אבל לכא' בדברי אביו דאמר בתר הכי דבסכך המונח ע"ג יתירות כשרה דלמ"ד יש לה קבע הרי יש לה קבע א"א לומר דהכוונה ביש לו קבע היינו מטעם דאנו צריכין דירת קבע דהרי לשיטתו כולוה תנאי דהיינו בין ר"י ובין רבנן ס"ל כן, (ועי' לקמן בדרך כג. דאוקי אביו פלוגתא רבן גמליאל ור"ע אי סוכה דירת קבע או עראי בעינן. ולא עת האספ' פה). אע"כ צ"ל דכוונת אביו כדאמר בירושלמי דאין לה קבע היינו דאין בו עשרה טפחים מהמטה להסכך, וא"כ שפיר כתבו התוס' דזה הוא כוונת הנמ' באין לה קבע, והקשה השפת אמת ררוחק הוא להעמיס רברים אלו בבבלי, אבל לפי הנ"ל ניחא דהתוס' הכריחו לפרש כן מרבירי אביו דלשיטתו א"א לומר דרך אחרת במחלקותן כמ"ש לעיל, וזה היה אולי כוונת התוס' בסו"ד שהביאו ראיה מרבירי אביו דכוונתן שדברירי אביו עכצ"ל כן רמחלקות ר"י ורבנן היא באופן שאין עשרה טפחים מהמטה להסכך. ובאמת הירושלמי ג"כ לשיטתייהו אזלי כמו שהוכחנו לעיל דס"ל דבין לר"י ובין לרבנן דירת קבע בעינן ולהכי א"א לומר דהמחלקות תליא אי דירת קבע או עראי בעינן כמ"ש רש"י ולכן עכצ"ל כמו שכתבו.

ולפי"ז מתורץ לנו באר היטב קושית המפרשים מאי קמ"ל אביו דבמונח ע"ג יתירות כשרה הלא דבר זה מבואר מרבירי ר"י עצמו שאמר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה, אבל השתא ניחא דהרי לשיטת אביו שפיר קמ"ל דהרי לדיריה טעמא דהא מילתא היא ראין י' טפחים מהמטה להסכך ולהכי פסולה, וקמ"ל דאם אין הסכך נסמכת על המטה כשרה כיון דאפשר לסלק המטה, ובאמת הרא"ש כתב בפירושו דלאביו ליכא שום חידוש כי אם אליבא דירושלמי, וא"כ מוכח דכוונת אביו היא אליבא דירושלמי, ורו"ק.

בענין לאו הניתק לעשה

מרדכי ברוך בלום

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם בריש הלכות תמורה (פ"א ה"א) כתב: כל הממיר לוקה על כל בהמה ובהמה שימיר וכו' ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנאמר ואם המיר ימירנו והי' הוא ותמורתו יהי' קורש מפני שיש בה עשה ושני לאוין ועור שאין לאו שבה שוה לעשה שהצבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו אף על פי שהן מוזהרין שלא ימירו עכ"ל. והקשו עליו המפרשים הא כגמרא (תמורה דף ר' ע"ב) לא נאמר רק טעם א' משום דהוי תרי לאוי וחד עשה ולמה הוסיף הרמב"ם טעם מדעתו, ואם הוא טעם הגון למה לא נאמר זה כגמרא. וליישב קושייתם נ"ל בהקדם דברי התוס' בקידושין (דף ל"ד ע"א) ד"ה מעקה, שהקשו במאי דאמרין כגמרא דנשים חייבות כמעקה אכירה ושילוח הקן מטעם דהוו מצות עשה שאין הזמן גרמא והק' דאפילו הם מצות שהזמן גרמא היו נשים חייבות מטעם דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ובכל הני כתיב לאו, כמעקה כתיב לא תשים דמים בכיתך, כאכירה כתיב לא תוכל לתעתעלם, ובשילוח הקן כתיב לא תקח האם על הבנים, ותירצו וז"ל, וי"מ דמ"מ איכא נפקותא כשיהי' לאשה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין ראיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת, אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יכא עשה אחר וידחנו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, אך הקשה הר"ר יוסף מארץ ישראל על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט משום דיו"ט עשה ולא תעשה ושריפת קרשים אינה אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה דיו"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה ביו"ט וכ"ת אה"נ אמאי לא לישתמיט תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ל' עשה אף הכא הלאו אלים. ועיין בפני יהושע שהקשה מאי מקשה הר"ר יוסף מא"י הא במ"ע דשריפת קרשים נמי אין הנשים חייבות דה"ל מ"ע שהז"נ דהא אין שורפין קרשים כלילת').

אכן הרמב"ם הנ"ל דסבירא ל' דכל היכא שאין הלאו שוה לעשה לא הוי ניתק לעשה, מוכרח לומר דס"ל דנשים חייבות במ"ע דשריפת נותר, דאלת"ה היאך כתב בפ"י מהלכות קרבן פסח הלכה י"א ואינו לוקה על לאו דלא תותירו שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרפו, הא נשים כוראי מוזהרין על הלאו דלא תותירו, ואם אינם חייבות במ"ע דשריפת נותר אין הלאו שוה לעשה ולא הוי הלאו ניתק לעשה, א"ו דחייבות.

והנה האחרונים כתבו דהא דנשים חייבות במ"ע דשריפת נותר אע"ג דהוי מ"ע שהז"ג, היינו מטעמא דכיון דעשה ניתנה רק לתקן הלאו שלא ילקח ע"כ כיון שחייבות בהלאו חייבות גם בעשה זה שבא לתקן הלאו. אבל בספר טורי אבן על מסכת חגיגה דף ט"ז כתב הטעם, דלא הוי מ"ע שהז"ג אלא כשקבוע הזמן וכשאזיל ל' הזמן אז בטלה מצותו כגון תפילין למ"ד דאינו נוהג כלילה, נמצא דכשהלך היום אורא לה המצוה ובבוא יום האחר שוב מצוה אחרת היא, משא"כ שריפת נותר דהמצוה היא שהנותר ישרף, אין הלילה מבטל מצותה לגמרי רק מפסקת דכשיאיר היום הדרה לה מצות שריפת נותר ומצוה אחת היא, רהאי מצוה נופא שהיתה אתמול חזרה היום, והלילה אינו פטור לגמרי רק שאין המצוה נוהגת כלילה וע"כ לא מקרי מעשהז"ג, ולפיכך נשים חייבות במ"ע דשריפת נותר רלא הוי בכלל מעשהז"ג אע"ג דאינה נוהגת כלילה ע"ש.

ועיין בפרי מגדים בפתיחה כוללת חלק ג' אות כ"ט שכתב דהא דאמר רבי יהודה סומא פטור מן המצות (כ"ק דף פ"ז ע"א) היינו דוקא מעשין דפטור לעשות בקום ועשה אבל בלאוין מצווה מה"ת שלא לעבור. והקשו האחרונים לדבריו איך משכחת לאו הניתק לעשה הא תמיד הלאו כולל יותר מהעשה דהלאו ישנו בסומא והעשה אינו בסומא, ותירצו דכלאו הניתק לעשה כיון דהעשה ניתנה רק לתקן הלאו א"כ כיון שמחויב הסומא בהלאו ע"כ חייב גם בעשה שבא רק לתקן הלאו (ועמ"ש לעיל דמטעם זה נשים חייבות במ"ע דשריפת נותר).

והנה הרמב"ם כתב בפ"א מהלכות חמץ ומצה ה"ג אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כרי שיעשה בו מעשה עכ"ל. ותמחו עליו כל האחרונים ראפי' עשה בו מעשה נמי אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה דתשביתו ואין לתרץ דהוי לאו שקדמו עשה רעשה דאך ביום הראשון הוי מחצי י"ד ולמעלה ואכתי לא עבר אלאו דלא יראה ער ליל ט"ו דלפי המבואר בשו"ת נודע ביהודה מהר"ק חאו"ח סי' כ' דעת הרמב"ם דגם לא יראה עובר מחצי י"ד ולמעלה ע"ש באורך, ובלא"ה כ' הכ"מ בפ"א מהלכות נערה בתולה ה"ז דלהרמב"ם אפי' לאו שקדמו עשה הוי שפיר לאו הניתק לעשה, וגם אין לתרץ דה"ל תרי לאוי, לא יראה ולא ימצא, ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוין, דהא מבואר בתוס' (חולין דף פ"א) דדוקא היכא דשני לאוין סמוכין קאמר רלא עקר להו חד עשה, וגבי חמץ לא הוי סמוכין, וע"כ צריך לומר דלכך לא הוי לאו הניתק לעשה דלאוי דלא יראה אינם שוה לעשה רעל לאוין אלו נשים נמי מוזהרין ואלו עשה דתשביתו אין הנשים חייבות דה"ל מ"ע שהז"ג, ואם נאמר דהרמב"ם ס"ל דכלאו הניתק לעשה כל שמחויב בהלאו מחויב בהעשה ג"כ, דהעשה לא ניתנת אלא לנתק הלאו, א"כ יהיו נשים חייבות במ"ע דתשביתו אע"ג דהוי מ"ע שהז"ג, והדרא קושיא לרוכתה למה לא הוי לאוי דלא יראה ולא ימצא ניתק לעשה דתשביתו, א"כ מבואר לדברינו דהרמב"ם אינו סובר סברת האחרונים דכלאו הניתק לעשה כל המחויב בהלאו מחויב בהעשה ג"כ, והא דס"ל דנשים חייבות במ"ע דשריפת נותר, היינו מטעם רלא הוי מעשהז"ג כדברי הטורי אבן הנ"ל,

וא"כ מוכרח לרבי יהודה דס"ל סומא פטור מכל המצות עשה אבל בלאוין מחויב, ואעפ"כ אמר דנותר הוי לאו הניתק לעשה (פסחים דף פ"ד ע"ב), דסובר ראע"ג דהלאו כולל יותר מהעשה הוי שפיר לאו הניתק לעשה.

ולפ"ז שפיר מתורץ הקושיא על הרמב"ם המוצב בראש דברינו, דהנה בעל המימרא שם בסוגיא דתמורה הוא רבי יהודה, דאיתא שם: אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יצחק א"ר יוחנן רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הנלילי כל לא תעשה שבתורה עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבריו בשם, ופריך שם אבוי והא מימר דלאו שניתק לעשה הוא ולקי, ומשני דהוה להו תרי לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי. ומזה הקשו לדברי הרמב"ם הו"ל להגמרא לתרץ עוד שאין לאו שבה שוה לעשה, ולפי דברינו לא קשה מידי דהברייתא הזאת אמרה רבי יהודה משום רבי יוסי הנלילי ולרבי יהודה אי אפשר לתרץ דלא הוי ניתק לעשה מחמת דהלאו כולל יותר מהעשה, דא"כ לא משכחת לדידי' שום לאו הניתק לעשה דכל לאו כולל סומא והעשה אינו נוהג בסומא, משא"כ לדידן דפסקינן דסומא חייב בכל המצות אז אפשר לומר דהיכא דאין הלאו שוה לעשה אינו לאו הניתק לעשה, וא"כ שפיר כתב הרמב"ם טעם שני אצל תמורה ודו"ק.

בענין מצוה הבאה בעבירה בדרבנן

יעקב דוד גארדאן

חבר כולל עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בריש פרק לולב הנזול יש פלוגתא בין ר' יוחנן ושמואל אם לולב הנזול כשר ביום שני או לא, דר' יוחנן סבר דפסול משום מצוה הבאה בעבירה, ושמואל מכשיר דלית לי' מצוה הבאה בעבירה ביו"ט שני כיון דהוי דרבנן. ובעל המאור פסק כשמואל, והר"ן מפרש בדעת הדו"ף דפסק כר' יוחנן וכן הוא דעת הרמב"ן והרשב"א, וטעמא דידהו, משום דהך כללא דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, ובפרט שר' יוחנן אומרו בשם ר' שמעון בן יוחאי. והרמב"ן במלחמות דחה דאיות הבעל המאור, דהא דמתרץ דב אשי אליבא דשמואל, כן הוא דרך הש"ס בכמה מקומות לתרץ אפי' שלא אליבא דהלכתא. ולכאורה צריך טעם למה פסק הבעל המאור היפך כל הראשונים.

ואפשר לומר דהבעל המאור לשיטתו שפיר פסק כן, דהנה במס' ר"ה ברף כ"ח פסק הבעל המאור הא דאמר רבא שם שופר של עבודה זרה לא יתקע ואם תקע יצא משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, וכתב על זה דמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו שופר של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל בתעניות דמצוה לתקוע כחצוצרות אסור דהוא מדרבנן. והוסיף הר"ן דאפילו בראש השנה גופי' אסור בהתקיעות דהוי דרבנן, והטעם, דבמצות דרבנן מצות ליהנות ניתנו.

ולכאורה איכא למידק דחי' יכול לומר דין זה מיד על מימרא דרבא בשופר של ע"ז דאסור בתעניות ולמה הוצרך לציין זה על דין דמורד הנאה מחבירו, ובשער המלך פ"ח מהלכות לולב הקשה ג"כ על בעל המאור דהרי לולב אפי' ביום טוב שני דהוי דרבנן יצא באיסורי הנאה וכן פסק הרשב"א במורד הנאה מחבירו דמותר ליקח לולבו של חבירו כיו"ט שני וכן מבואר בסוכה ל"א: דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל יצא, והתם מיירי כיו"ט שני כמו שכתבו התוס' שם בר"ה באשרה, דכיו"ט ראשון לא יצא דבעינן לכם, ולשיטת בעל המאור כיון רמזות ליהנות ניתנו אמאי יצא.

וכרי ליישב זה י"ל, רכל הפסול באיסורי הנאה הוא משום מצוה הבאה בעבירה, וכן מבואר בטורי אבן בר"ה שם, א"כ י"ל במצוה דרבנן לית לן מצוה הבאה בעבירה, רק לכתחלה לא יטול דלא יעשה איסור אבל בריעבר יצא, ומש"ה קאמר רבא כלולב דבריעבר יצא. ובזה ניחא הא דקאמר הבעל המאור בר"ה החירוש רבמצוה דרבנן אמרינן מצות ליהנות ניתנו, על דין מורד הנאה מחבירו, ולא על דין שופר של ע"ז, רבע"ז לא נפקא לן מידי לכתחלה אסור אפילו בתקיעות ראודייטא משום רמאים דהוי עבודה זרה, ובריעבר יצא באמת בתקיעה דרבנן כיון דלא שייך מצוה הבאה בעבירה רבמצוה דרבנן, אבל מורד הנאה מחבירו רבתקיעה ראודייטא הוי מותר לכתחלה לתקוע רלא שייך ענין רמאים, ע"ז כתב הבעל המאור רבתקיעה דרבנן אסור לכתחלה רמצות ליהנות ניתנו, אבל בריעבר אפשר ריצא.

היוצא לנו מזה ררבא דאמר דין רלולב של עבודה זרה ע"כ ס"ל רבמצוה דרבנן לא שייך מצוה הבאה בעבירה, וממילא ניחא הא דפסק בעל המאור כשמואל, דאזיל לשיטתו דפסק כרבא ורבא בתרא הוא לכן הלכתא כוותי' כנגד ר' יוחנן, משא"כ לשאר הראשונים רלא מחלקי בין מצוה ראודייטא למצוה דרבנן ובכולהו מצות אית להו רלאו ליהנות ניתנו, אם כן כלולב של ע"ז ליכא עבירה כלל וליכא הוכחה נגד ר' יוחנן. ולפי"ז ר' יוחנן דסבר מהב"ע אפילו בדרבנן מחולק על רבא בהך דינא רלולב של עבודה זרה, וא"כ תיקשי מרוע באמת לא נזכר מזה כלל כנגמרא.

ויש לומר דאפשר להביא דאי' מר' יוחנן גופי' דסבר דאפילו במצוה דרבנן לאו ליהנות ניתנו, רבמס' נדרים דף ל"ז. על מתני' דמורד הנאה מחבירו מותר ללמרו מדרש ולא מקרא, וקאמר על זה כנגמרא, מקרא מ"ט לא, רב אמר משום שכר שימור ור' יוחנן אמר משום שכר פיסוק טעמים, ופירושו משום דכיון דראוי ליטול שכר ואינו נוטל ממילא מחנהו כממון, אבל כעצם הלימוד אין כאן הנאה כמבואר בר"ן שם רמצות לאו ליהנות ניתנו, ומבואר בר"ן שם דהיינו טעמא דמותר ליטול שכר על פיסוק טעמים ואינו מחויב ללמרו בחנם ככל התורה משום דמצותו הוי מדרבנן, ולפי שיטת בעל המאור למה הוצרך לר' יוחנן לומר שכר פיסוק טעמים, הא פיסוק טעמים גופא חשוב הנאה כיון דהוי דק דרבנן ואז

אמרינן רמצות ליהנות ניתנו, ומזה דאי' דר' יוחנן ס"ל דאפילו מצות דרבנן לאו ליהנות ניתנו לכן הוצרך לטעם דשכר פיסוק טעמים.
וממילא ניחא דגם ר' יוחנן דסבר מצהב"ע בדרבנן מודה לרבא, ולא מטעמי, רק דהוא סבר דאפילו במצות דרבנן נמי מצות לאו ליהנות ניתנו, וממילא בשופר של ע"ז דליכא מצהב"ע מש"ה יצא, ולכן שפיר הביא הגמרא מימרא דרבא בלא חולק. ולפי"ז צ"ל דהבעל המאור לא קאמר חידושו דמצות דרבנן ליהנות ניתנו, רק אליבא דרבא ולא אליבא דר' יוחנן.

עולת שבת בשבתו

לראש השנה

בפסיקתא רבתי (פ' מ"ב) וד' פקד את שרה וגו', פתח ר' תנחומא זהו שאמר רוח הקודש ע"י דוד מלך ישראל, לעולם ד' דברך נצב בשמים (תהלים קי"ט). י"ל ההמשך, דהנה שרה נפקדה בראש השנה ע"י אתערותא דרחמי משלש עשרה מדות של רחמים הנמשכין מקול השופר ועי"ז נפקדין העקרות בישראל כמבואר בליקו"ת פ' תולדות, וברזא רא נעשה מבחי' עקרה בחי' אם הבנים שמחה, ולכן הסמיך כאן פסוק זה, כי תיבות לעול"ם ד' דבר"ך נצ"ב בשמי"ם גימט' עקר"ה — א"ם הבני"ם שמח"ה הללו"ה. ובזה יתפרש רזא דקרא שאחר זה, לדר ודר אמונתך, כי ע"י פקידת אברהם ושרה שנולד מהם יצחק נשרש ונקבע אמונת אלקי עולם בכל דור ודור, וזהו לר"ד וד"ר אמונת"ך גימט' אברה"ם שר"ה יצח"ק, ומסיים הפסוק כוננת ארץ ותעמד, תיבת תעמ"ד נוטריקון תלת עשר מ'כילין ד'רחמי, כי ע"י י"ג מדות של רחמים נפקדו כמובא לעיל בשם הליקו"ת.

גם יש להמשיך לזה הפסוק שלאחריו, למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך, לרמז שיום פקודתה הי' בראש השנה, שאז הוא יום הדין והמשפט וכל באי עולם עוברים לפניו כו', וזהו למשפטיך עמדו „היום" זהו ראש השנה כנודע עה"פ ויהי היום⁽¹⁾, והרמז לזה, כי תיבות למשפטי"ך עמדו" היום"ם כ"י הכ"ל עבדי"ך עולה בגימט' רא"ש השנ"ה.

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראו וצ"ל⁽²⁾)

(1) באיוב א' פסוק ו' כתיב ויהי היום, ופירש"י אותו יום שהי' ראש השנה, ועיין זוה"ק פ' וישב ק"צ ע"ב, ובפסיקתא רבתי (פ' מ') עה"פ אשר יאמר היום, מהו היום, ר"ה הי'.

(2) על פי כתב יד אחר.

ליום כיפור

במס' יומא (פ"ה ע"ב) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. יש לרמז בזה עך היכן גדולה כחה של תשובה שאפי' יחטא האדם במזיד ושאט נפש ואינו רוצה לעשות תשובה, אעפ"כ אם אח"כ יעלה בלבו הרהורי חרטה ויחזור בתשובה שלימה באמת, יעלה תשובתו לרצון לפני ארון כל, כי שערי תשובה לא ננעלו. וזהו, האומר אחטא, שאומר כפה מלא שרוצה לחטוא במזיד, ואשוב אחטא, ואומר ששוב יחטא עוד הפעם להיות שונה בחטאו, ואשוב אין, שאומר, איני רוצה אפי' לעשות תשובה, עכ"ז מבטיח לו הקב"ה, מספיקין בידו לעשות תשובה, שאם רק ישוב מיד מקבלו הקב"ה, כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה.

(הרה"ק מוה"ר בעריש מראדאשיץ זצ"ל³)

לסוכות

ולקחתם לכם פרי עץ הדר. י"ל ע"ד הרמז, רהנה אמרו חכמיו"ל במדרש דאתרוג רומה ללב, וכן מבואר בזוה"ק אתרוג דא לבא. והנה הלב הוא מושבו של היצה"ר היושב בין שני מפתחי הלב. וזהו הרמז שהס"ת של פרי עץ הדר הוא תיבת יצ"ר, לרמז שע"י מצות אתרוג הרומה ללב זוכה האדם להכניע את יצר לבו.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

להושענא רבה

הושע נא קרים לזרמה. י"ל בדרך צחות, דתיבת קרים פירושו קרירות ערה"כ אשר קר"ך בדרך שפירשו בו בספרי צדיקים שעמלק הכניס בישראל קרירות לכל דבר שבקדושה. וזהו שמתפללים בהושענא רבה, על אותן בני אדם אשר נתקררו מיראת שמים, הושענא קרים לזרמה, שיושעו נא מן השמים לזרמה ולהריק עליהם שפע רב של חיות והתלהבות דקדושה כשטף מים רבים, להחזירם לדרכי ד'.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

בראשית

ברש"י, א"ר יצחק לא ה' צריך להתחיל את התורה אלא מהחורש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיר לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומה"ע לישראל לסטים אתם וכו' אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו כו'. ורקדקו המפרשים דעריין הקושיא במקומה עומרת, דאם בא להורות

(3) מפי השמועה מהרה"צ מוה"ר נפתלי טייטלבוים זצ"ל מכריגעל ששמעו מפ"ק זקינו הרה"ק מוה"ר טובי' ליפשיץ אבד"ק בריגעל זצ"ל בשמו.

שא"י ניתנה לנו מהקב"ה ולכן אין שום טענה נגדינו לסמים אתם כו', מדוע הצריך להודיע זאת תיכף בתחלת התורה. אך י"ל עפ"מש"כ הרמב"ם בספר המצות (מצוה קנ"ג) רמזות קידוש החורש תלוי בארץ ישראל וז"ל שם, מצוה זו לא יעשה אותה לעולם אלא ב"ר הגדול לכד ובארץ ישראל לכד כו', ועל קביעותם נסמוך לא על חשבוננו אבל חשבוננו הוא לגלוי מילתא בעלמא כו' ואילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לא-ל מעשות זאת, כי הוא הבטיח שלא ימחה האומה מכל וכל וכו', הנה חשבוננו זה לא יועילנו כלום בשום פנים יעווי"ש באריכות.

ועפ"י שפיר יובן הטעם שהקרימה התורה קודם למצות קידוש החורש ענין זה שארץ ישראל מוחזקת לנו מהקב"ה שברא את כל העולם כולו והנחיל לנו את ארץ ישראל להתיישב בה, כי עי"ז נוכל לקיים מצות קידוש החורש וכנ"ל.
(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

והייתי נע ונר בארץ והי' כל מוצאי יהרגני. ורקדק האלשיך הק' למה נתיירא שיהרגוהו כל מוצאו, וגם צ"ב בעיקר גזירתו של הקב"ה על קין, נע ונר תהי' בארץ, מדוע לא נקנסה עליו מיתה כדינו של רוצח ושופך דמים במזיד. ועוד יל"ד דתיבת בארץ נראה כשפת יתר רהול"ל והייתי נע ונר. אך הענין בא להורות כי כשאדם מגיע למצב של נע ונר, חייו אינן חיים, והמיתה טובה הימנו וכאז"ל בעוברא רחוני המעגל (תענית כ"ג) היינו ראמרי אינשי או חברותא או מיתותא. ואף דמצינו גורל מעלתה של גלות שמכפרת על העוונות (בדרכות נ"ו), עכ"ז אם הגלות הוא באופן שהארס יורר עי"ז ח"ו ממעמרו מטה מטה ומגיע לידי יאוש עד שהגלות מעבירו על דעת קונו אז המיתה טובה הימנה ע"ד אוז"ל (במדב"ד פכ"א ר') קשה המחשיא את האדם יותר מן החורגו. והנה אמרו חז"ל אין והי' אלא לשון שמחה. וזהו, והייתי נע ונר באר"ץ, שמאחר שנגזר עלי להיות נע ונר מנושם בארציות (וכאמרו לפני זה ומפניך אסתר), אז, והי' כל מוצאי יהרגני, כלו' שאחי' בשמחה אם כל המוצא אותי תחלה יהרגני, כי טוב מותי מחיי. נמצא שכל הרקדוקים מיושבים.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

נח

אלה תולדות נח נח. י"ל בזה עפ"י מה דאיתא בגמ' (שבת קי"ט:): תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לארם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחר טוב ואחר רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומסתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. הרי שזכות שמירת וכיבוד שבת א' כהלכתה גורמת שמירת שבת שנית.

(4) בספר אמרי אברהם (להרה"ג אבר"ק ראברא ז"ל) עה"ת ח"א י"ז ע"א, בשמו.

והנה מבואר בזוה"ק בפרשתן רתיבת נח היא מלשון מנוחה ושבייתה, וכמו כן יתכן לפרשו רקאי על יום השבת קורש שהוא יום מנוחה ושבייתה. וזהו אלה תולדות נח — נח, כלו' התולדה והתוצאה של שמירת שבת אחר, היא שמירת שבת שנית, וכן ער עולם.

(הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל⁵)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

וילך

קאפ' ל"א פסוק ט'.

ויכתוב משה וגו' ויתנה, כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו: רכרי רש"י אינם מובנים, מה בא ללמדנו, הלא הכל מבואר בפסוק שנתנה ללוים. ואפי' לפי מה שפירש בשפ"ח שבא להשמיענו שפירוש התורה היינו כל התורה ולא משנה תורה יעו"ש, אבל למה הוסיף עוד תיבת ויתנה, הול"ל ויכתוב משה את התורה הזאת כשנגמרה כולה.

אבל ברפה"ר הנוסחה היא ויכתוב משה ויתנה, כשגמר וכתב את מלה נתנה לבני שבטו ואמר לכל העדה, כמו שאמר למעלה, שישראל תבעו ממנו ליתנה להם כדי שלא יאמרו להם שבט לוי לא נתנה לכם: ועיין לעיל סוף פ' כי תבא (כט"ג).

שם פסוק כ"ח.

ואעירה בם את השמים ואת הארץ, וא"ת הרי כבר העיד למעלה העידותי בכם היום וגו', התם לישראל אמר, אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו'.

לכאורה יקשה הרי גם לשמים ולארץ אמר האזינו השמים וגו', והרק"ל האי קרא ואעירה בם את השמים וגו' ל"ל, הרי לישראל כבר אמר העידותי בכם ולשמים וארץ אמר האזינו השמים וגו'. גם יקשה דלעיל בפ' ואתחנן עה"פ העידותי בכם היום את השמים וגו' (לעיל ד"כו) פירש"י הנני מזמינם להיות עדים שהתירתי בכם, הרי שגם לשמים וארץ כבר אמר והזמינם להיות עדים.

אמנם ברפוס הראשון יש כאן תוספת שכו' יתורצו ב' הקושיות. וז"ל: ואם תאמר כבר העיד בם למעלה שני' העידותי בכם, לישראל אמר שאני מעיד עליכם את השמים ואת הארץ, אבל לשמים וארץ לא אמר עדיין תהיו עדים, למדנו למי

(5) בס' ילקוט דוד (להרה"ג מו"ה רוד טעבל יפה מ"מ בעיר קראקא) ששמע ד"ז

שמתרה על חבירו בפני עדים צריך שיאמר לעדים אתם עדי, לפיכך עתה שבא לומר האזינו השמים סמוך להקהילם. ונשמר בזה שלא די בזה שאמר האזינו השמים, שצריך לומר להם אתם עדי, וגם מה שאמר לעיל שמזמין עליהם את השמים וארץ לא הי' סמוך להקהילם.

ויותר נראה שכל קושית רש"י, הרי כבר העיד למעלה, אין כונתו על הפסוק שלמעלה כמו שציינו בחומשים לעיל ל', לפי מה שפירש שם בפירוש השני, (וברפוח"ד ליתא כלל לפירוש הא'), אמר להם הקב"ה הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם וכו' ולפי פירושו הרי הפסוק לא מיירי כלל מהעדאת שמים וארץ, רק שכוונתו להקשות מהפסוק שלמעלה בפ' ואתחנן, וצ"ל ששם אמר להם לישראל וכאן אמר לשמים וארץ.

האזינו

קאפ' ל"ב פסוק א'.

האזינו השמים, שאני מתרה וכו' ועוד שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן פרי' והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו תהי' בהם יד העדים תחלה ועצר את השמים ולא יהי' מטר והארמה לא תתן את יבולה ואח"כ ואבדתם מהרה ע"י האומות:

וברפוח"ר הנוסחה היא, ולא עוד אלא שאם יזכו יבאו העדים ויתנו שכרן שנאמר הגפן תתן פרי' והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם. ובתורה ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה, וכן ונתתי מטר ארצכם מן השמים ואספת דגנך מן הארץ. לא לפי שכתב לשון נתינה בשמים ובארץ לכך הביא ראי' משם. ואם יתחייבו תהי' בהם יד העדים תחלה שנאמר ועצר את השמים ולא יהי' מטר והארמה לא תתן את יבולה ואחר כך ואבדתם מהרה על ידי האומות כדן כאמור יד העדים תהי' בו בראשונה ויד כל העם באחרונה.

הנה מה שכתב שנאמר הגפן תתן וגו' נכון הוא שכן הוא לשון הפסוק בזכרי' (ח' י"ב). ומ"ש ובתורה ונתתי גשמיכם עד לכך הביא ראי' משם, נראה שהי' כתוב על הגליון, והכניסו אותו בפנים. וכוונתו להקשות למה הביא קרא דזכרי' ולא הביא מפסוק של תורה ונתתי גשמיכם וע"ז קמתרץ שהרי רצונו להביא שהעדים בעצמן יבואו ויתנו שכרם, ובתורה לא נאמר לשון נתינה בשמים רק ונתתי שהקב"ה יתן, ובזכרי' כתיב השמים יתנו, לכך הביא ראי' משם.

ומ"ש לא לפי שכתב נראה שצריך להגיה, לפי שלא כתב.

ומה שמסיים, בדן כאמור, יד העדים תהי' בו בראשונה ויד כל העם באחרונה, נראה מזה שאין כוונתו במה שכתב ואח"כ ואבדתם מהרה ע"י האומות כמ"ש הגו"א וז"ל, הוצרך לזה שלא יקשה מה שאמר שיר העדים יהי' בם, והרי כתיב ואבדתם מהרה, וזהו אינו ע"י שמים וארץ, ולפיכך פירש שגם זה ע"י שמים שפירוש הפסוק ואח"כ יאברם מהרה ע"י האומות שכאשר אין להם לאכול אין כח בהם ללחום, עכ"ל.

ומהסיים שמסיים רש"י בנוסחה זו, נראה שכוונתו לפ' ואח"כ ואבדתם ע"י

האומות הוא כדון ויד כל העם באחרונה, ואין זה ע"י העדים דהיינו שמים וארץ.

שם פסוק ב'.

כשעירים, לשון רוח סערה כתרגומו כרוחי מטרם מה הרוחות הללו מחזיקין את העשבים ומגדלים אותם, אף דברי תורה מגדלין את לומדיהן. תיבת מחזיק פירושו אוהו כמו שפירש"י עה"פ ועורך מחזיק במ (שמות ט"ב), וכמו עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי נ' י"ח) שפירש"י לאוהבים בה, וכללא כיל לן רש"י שכל ל' חזק הרבוק לבי"ת לשון אחיזה הוא (שמות ד' ה'), וכאן שלא כתב רש"י שמחזיקין בעשבים א"כ הוא מלשון חיזוק, כי לא שייך לומר שהרוחות אוהזין בעשבים, ע"כ נכון הוא כמ"ש בדפה"ר, מה הרוחות הללו מחזיקין העשבים ומגדלין אותם אף דברי תורה מחזיקין את לומדיהן ומגדלין אותן:

שם פסוק ו'.

הוא עשך, אומה באומות: ויכוננך, אחרי כן בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים ומכם מלכים, כך שהכל תלוי בו: מלשון הזה משמע שהכל פירוש אחר, שזה שמכם כהנים נביאים ומלכים, זהו שכוננך בכל מיני בסיס. אבל בספרי (פסקא ט"ט) איתא, ר' מאיר אומר כרכא דכלא ב' כהני מתוכו נביאיו מתוכו סופריו מתוכו, וכן הוא אומר ממנו פנה ממנו יתר. ר' יהודה אומר עשאך כוין כוין. ר' שמעון בן יהודה אומר הושיבך על בסיסך. ר' דוסתאי בן ינאי אומר עשאך כנונים כנונים מבפנים שאם תעלה אחת מהם על גב חברתה אין אתה יכול לעמוד, עכ"ל. וא"כ הרכיב רש"י דרשת ר' שמעון בן יהודה ודרשת ר' מאיר ועשה מהם אחר, ודרשת ר' יהודה וכן דרשת ר' דוסתאי ב"י השמיט לגמרי.

אבל ברפוס הראשון הנוסחה היא, הוא עשך, אומה באומות: ויכוננך אחרי כן בכל מיני בסיס, כאן וכאן, [נראה שצ"ל כוין כוין] מכם כהנים מכם נביאים מכם מלכים, (ברך) [כרך] שהכל בו, ד"א הוא עשך בגוף ואברים מחותכים, ויכוננך שם כך כונניות הם קרבים ובני מעים: ולפי נוסחה זו הביא רש"י כל הדרשות שנאמרו בספרי.

אמנם ממה שהביא דרשת ר' יהודה כוין כוין בין דרשת רשב"י ודרשת ר"מ, ומוסב על הפירוש הוא עשך אומה באומות, ע"כ צ"ל שרש"י אינו מפרש כוין כוין, חלונות חלונות, דהיינו נקבים חלולים כמ"ש המפרשים בספרי, דא"כ ה' לו להביאו על פירוש הר"א שפירשו הוא עשך בגוף ואברים מחותכים, דק שמפרש כוין כוין, נכון ומתוקן, כמו שמתרגם אונקלוס עה"פ והנה אמת נכון הדבר (לעיל יג"ט) והא קושטא כוין פתגמא, או שיהי' מלשון כירח יכון עולם הכתוב בתהלים (פ"ט) וכן נראה מסדר הדרשות בספרי, אבל בחולין (דף נו:) שאמר ר' שמואל בר רב יצחק דכתיב הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם שאם נהפך אחת מהן אינו יכול לחיות, שהוא כדרשת ר' דוסתאי בספרי, פירש"י כונניות

לשון ואת כנו שבא להם בסיס לישיב עליו עיי"ש, אפשר שמפרש בספרי שרק ר' מאיר רורשו כנגד כנסת ישראל, ומפרש הוא עשך אומה באומות, אבל שאר כל התנאים מפרשים הוא עשך על גוף הארץ. ולפי"ו יהי פירוש כוין כוין כמ"ש המפורשים, ועיי"ש במהרש"א בח"א מה שהביא בשם הערוך פירוש על כונניות, שהוא מלשון סיבוב כמו הדורא רכנתא כמו שפירש"י כאן שכונניות הם קרבים ובני מעים.

שם פסוק י'.

ובתהו ילל ישימון, ארץ צי' ושממה מקום יללת תנינים ובנות יענה. לא מצאנו בשום מקום לשון יללה בתנינים, יהי פירושו נחשים או דגים, וגם אין זיווגם עולה יפה עם בנות היענה. אבל ברפוח"ר הנוסחה מקום יללת תנים ובנות יענה. וכן הוא בפסוק (מיכה א') אעשה מספר כתנים ואכל כבנות יענה, וכן הוא כ"פ בישע' ואיוב.

ברכה

קאפ' ל"ג פסוק א'.

וזאת הברכה, לפני מותו, סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי: ברפוח"ר יש כאן תוספות לשון שאינו בס"ש, שאם לא עכשיו אימתי דרכן של צדיקים לצוות ברכתן בפרק מיתתן, שכן יצחק הוא אומר ואברכך לפני מותי, זהו משוטט. ומדרשו, בא מלאך המות לימול נשמתו עיכב משה על ידו ועמד וברכם, לפני מלאך המות.

שם פסוק ב'.

פתח תחלה בשבחו של מקום ואח"כ פתח בצרכיהם של ישראל. וברפוח"ר הנוסחה פתח תחלה בשבחו של מקום ואח"כ בצרכיהם של ישראל. לכאורה נראה שנוסחה זו עדיפא רלא שייך לומר ואח"כ פתח, רפתח היינו התחיל, והלא התחיל בשבחו של מקום ואח"כ אין זו התחלה, אמנם גם בספרי הנוסחה כמו שהוא בספרים שלנו.

שם פסוק ג'.

והם תכו לרגלך, והם ראויים לכך שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני תכו לשון פועלו הותווכו לתוך מרגלותיך: וברפוח"ר הוא ביתר ביאור, והם ראויין לכך שהרי תיווכו עצמן לתוך תחתית ההר שהוא הרום רגליך בסיני. תוכו לשון פועלו הותווכו לתוך מרגלותיך, תוכו מלשון תוך.

שם פסוק כ"ה.

ברזל ונחשת מנעלך, עכשיו הוא מדבר כנגד כל ישראל, שהיו גבוריהם יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה וכו'. לפי נוסחה זו יקשה הלשון ונועלים, "אותה" שלא יוכלו האויבים ליכנס, "בה", שהול"ל ונועלים את הארץ.

וברפואה"ר הנוסחה היא עכשיו הוא מדבר כלפי כל ארץ ישראל שהיו גיבורים ויושבים בערי הספר וכו'. וכוונתו שער כאן הי' מדבר כלפי נחלת כל שבט ושבט, ועכשיו הוא מדבר כלפי כל ארץ ישראל, ועיין לעיל פסוק כ' שכתב ג"כ שכל הסמוכים לספר צריכין להיות גבורים.

בראשית

קאפ' ג' פסוק ו'.

ותתן גם לאישה, שלא תמות היא ויחי' הוא וישא אחרת: הנה פשוט שהוכחתו מתיבת עמה שיהי' גורלו כגורלה שאם תמות היא ימות גם הוא, וכן כתב השפ"ח. ולפ"ז נכון הר"ה כמו שהוא ברפא"ר ותתן גם לאישה עמה, שלא תמות היא ויחי' הוא וישא אשה אחרת:

שם פסוק ז'.

ותפקחנה וגו' לענין החכמה דבר הכתוב, ולא לענין ראי' ממש וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם, אף הסומא יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי עירומים הם מצו' אחת הי' בידם ונתערטלו הימנה:

לפי נוסחה זו לא פירש לנו רש"י מהו הוכחת סוף המקרא. וכתב השפ"ח שהוכחתו היא מרלא כתיב ויראו כי עירומים הם אלא וידעו וכו'. וגם הקשו המפרשים שרש"י סותר מה שכתב בפסוק י"א מי הגיד לך, מאין לך לדעת מה בושתי יש בעומד ערום, המן העץ וגו' הרי שע"י אכילת עה"ד נודע לו שיש בושתי בדבר ואיך כתב רש"י כאן אלא מהו וידעו כי עירומים הם שנתערטלו מן המצוה. אבל ברפואה"ר הנוסחה היא, ותפקחנה עיני שניהם, לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראי' ממש וסופו מוכיח וידעו כי עירומים הם, אף הסומא יודע כשהוא ערום: וידעו כי עירומים הם, מצו' אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה:

הנה לפי נוסחה זו, האי אף הסומא יודע, אינו בדרך קושיא, וקמתרץ אלא מהו וידעו מצוה אחת וכו', אלא הוא נמשך למעלה, שא"א לומר שותפקחנה עיני שניהם הוא לענין ראי' ממש שהרי אף הסומא יודע כשהוא ערום, רק שהוא לענין החכמה שהרגישו שיש בושתי בדבר, וזהו שכ' וסופו מוכיח, והוא מתאים עם מה שכתב לקמן פסוק י"א, ואח"כ מביא דרך רדש וידעו כי עירומים הם לענין המצוה שנתערטלו הימנה.

שם פסוק י"ד.

מכל הבהמה ומכל חית הארץ, אם מבהמה נתקלל מחי' לא כ"ש, העמידו רבותינו מדרש זה במס' בכורות ללמד שימי עיבורו של נחש שבק שנים. ברפא"ר יש כאן תוספת על לשון רש"י וז"ל, כיצד החי' ימי עיבורה חמשים יום כגון כלב וחתול, וסוף נקבה ימי עיבורה שנה, והנחש לסוף ז' הרי נהקלל הנחש ז' מעמים כנגד הבהמה כ"ש מן החי', דבר אחר בשעה שבא נחש על חזה כדכתיב הנחש השיאני לשון נשואין, הטיל בה וזהמא והטיל בה ארס מחמת יצרו

ישראל פסקה מהם זוהמת הטינוף לפי שקבלו תורה טהורה אבל גוים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה מהם זוהמתן והיינו דקאמר (להו) [ליה] קב"ה לנחש ארזר אתה כי עשית זאת אי זה מעשה עשה, שבא על חוה ובכעילתו הטיל בה זוהמא, ויצא ממנו רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות.

הנה מה שכתב השיאני לשון נשואין כן כתב רש"י בסוטה (דף ט:): נחש הקדמוני נתן עיניו בחוה ובא עלי' והיינו דכתיב הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא, ע"כ. וכן בשבת דף קמ"ו מייתי הגמ' שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן וכו', גם שם פירש"י כן. אבל סוף הדברים כאן, ויצאה ממנו רות וכו' אין להם שום מובן והמשך לשלמעלה. אמנם המעיין בנזיר (דף כ"ג:) יראה שם ברש"י (נוסחת הריב"ן) כל הדיבור הזה, מן בשעה שבא נחש עד ובכעילתו הטיל בה זוהמא, ואח"כ מתחיל דיבור שני, ויצאה ממנו רות, והוא שייך להגמ' דלהלן שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות, וע"ז כתב שם רש"י שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות.

והנראה מזה שכל התוס' הזה שנאמר כאן בלשון ד"א נעתק משם, רק שהמעתיק הרחיק לכת וקירב רחוקים להרכיב שני דיבורי רש"י שלא קרב זה אל זה, וקרבן בזרוע.

ואולי החלק הזה יעיר על הכלל, שהתוספות הנמצאים הן בנוסחת ספרים שלנו והן בנוסחות אחרות, נתוספו מרבירי רש"י שבמקומות מפוררים בש"ס ונ"ך, והוכנסו לתוך רבירי רש"י שעל התורה.

והראוי להעיר כאן, שמ"ש רש"י שם בנזיר כרתיב הנחש השיאני לשם נשואין דצ"ל לשון נשואין, כמ"ש רש"י כאן ובשבת וסוטה הנ"ל.

מדור תמיהות וישובים

ישוב לקושיית הגרע"א, וברבירי הגרע"א בתשובותיו.

הגרע"א ז"ל בהגהות לשו"ע או"ח (סי' ש"ט סעי' ד') גבי שכח אבן על פי חבית וכו' אם היתה החבית בין החביות וכו' יכול להגבי' כמו שהיא עם האבן וכו', ובמס' שבת (קמ"ב:) פירש רש"י וז"ל מגבי' לחבית כולה ומסלקה מבין החביות „ושם" משה על צדה, וכ' הגרע"א משמע מיד אחר שסלקה מבית החביות אסור לשלשל החבית עם האבן שעלי' כיון דאפשר לנער שם, וקשה לי הא כיון דהמוקצה בידו יכול לשלשל לכל מקום שירצה כדלעיל סי' רס"ו סי"ב, והכא רמי לשכח כיסו בשבת דאף להאבן העוזר שם שרי, וכן הקשה בחידושי למס' שבת, ולא תירץ כלום, ועיי"ש בביה"ל ד"ה יכול.

ונראה ליישב עפ"י מ' שביאר בשו"ע הרב (בסי' ש"א בקו"א אות י') רהא רקי"ל רמוקצה שהוא בירו רשאי לטלטל יותר, לא התירו אלא לטלטל לכל מקום שירצה כרי להניחו שם, אבל לטלטל המוקצה למקום שהוא הולך משום תכלית אחר, אז אפי' שהי' מועטת בעמידה לפוש שאינה צורך הליכה אסור עכת"ר (עיי' בס' זכרון יוסף אות קס"ה) וכעין זה כתב הפמ"ג במ"ז בסוס"י של"ט, וא"כ לק"מ רשם בסי' רס"ו ררוצה להצניע המעות ע"כ מותר לטלטל ער מקום המשתמר כיון רכבר הם בירו, משא"כ באבן שעל פי החבית, בסתמא אין לו לארם שום כונה על אבן שהי' במקום מיוחד כגון להצניעו וכדומה (ראה במלחמות שבת קכ"ה: וכי מתיירא הוא מן האבן שלא יאכלוה עכברין), ושפיר כתב רש"י רתיכף שמסלקה מבין החביות צריך לנער האבן, רכיון רהלטול הוא לצורך החבית ולא לצורך האבן לא התירו לטלטל אף שהוא כבר בירו.

* * *

בקובץ תעלומות עין להגר"פ עפשטיין ז"ל ראב"ר רירושלים ת"ו (נרפס באוצרות ירושלים ח"ו) הביא תשו' הגרע"א (סי' כ"ב) שרן להתיר לטלטל סכין של מילה בשבת אחר המילה ע"י ככר או תינוק ומביא ראי' ברודה דשרי רהרי בשבת (קכ"ג.) איתיבי' אביי לרבה מרוכה אם יש בה שום וכו' הרי רלמר אביי רכלי שמלאכתו לאיסור אין לו היתר לטלטל לצורך גופו ומקומו, וא"כ מוכח מרמותר לטלטל ע"י השום רע"י ככר או תינוק נמי שרי, וא"כ ה"ה לרירן בכלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כים וכו' עיי"ש, ותפס עליו הגר"פ ז"ל שהרבר מפורש ברשב"א שם להיפוך, רז"ל הרשב"א הא רתנן מדוכה בזמן שיש בה שום מטלטלין אותה, יש מי שפירש דה"ה ככר ואע"ג דאמרין לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבר, ה"מ היכי רליכא תורת כלי כמת אבל כל מירי דאית לי' תורת כלי מיטלטל הוא ע"י ככר, וליתא אלא אין לך מוקצה מיטלטל ע"י ככר ולא אמרו כאן אלא בשום וכיו"ב הנדוכין והיינו טעמא וכו' עכ"ל והרי זה כמבואר. ובמחכת"ה שגג בזה, ולא נעלם מהגרע"א דברי הרשב"א, דהיש מי שפירש שהביא הרשב"א, באמת כך היא דעת כמה ראשונים ומובא בבית יוסף בסי' ש"ח ופליגי על הרשב"א, וכן פסק המחבר להלכה בסעיף ה' ועיי"ש בביאור הגר"א, והגרע"א הביא ראייתו לפי מה דקי"ל בש"ע כמבואר בהתשובה וכ"ה בהנהגותיו לש"ע, ובחנם תפס על הגרע"א.

חיים יעקב מאיר רובין

בלאאמו"ר הרב מציעשנוב שליט"א
חבר כולל עץ חיים דבאבוב—ברוקלין

תמו' בדברי רבינו חננאל ובדברי הב"ח

הרבינו חננאל במס' סוכה (דף י"ז:): כ' דסוכה קטנה נפסלת בר' טפחים סכך פסול רהוי לי' רובא דסוכה, ובטל המיעוט וכאלו כולה סכך פסול עיי"ש. ולכאורה קשה רהוא נגר גמרא מפורשת ברף י"ח. דאזיר שלשה בסוכה קטנה ומלאו

בשפודים לא הוי מיעוט, ובסוכה גדולה הוי מיעוט, וע"כ היינו מעמא כדפירש"י שם כדיון דאיכא ג"ט דנפקי מהכשר סוכה ליתא לשיעורא דסוכה, משא"כ בסוכה גדולה דאין כאן לא שיעור אויר ולא שיעור סכך פסול. — הרי להדיא דסכך פסול בסוכה קטנה פסול בג"ט. וכן משמע שם גם בדרך י"ט. א"ר אושיעא לא נצרכה אלא לסכך פסול פחות מג' בסוכה קטנה, משמע דבג"ט פסול. וצע"ג.

* * *

הב"ח בהל' סוכה רס"י תרל"ח (בר"ה עצי) כ' שאם עושה סוכה של ב' דפנות ושלישית טפח כדיון תודה בודאי שהסכך שעליו אינו כ"א חציו של ז' על ז' וקצת יותר מפני הטפח שבשלישית עיי"ש. ולכאורה זה פלא, דהשיעור דז' על ז' כ' בירושלמי הטעם דגבירא באמתא יתיב ושולחנו טפח, וא"כ בודאי מהסברא צריך ז' על ז' סכך, אלא דברפנות יש דרשות דרי בב' דפנות והשלישית אפי' טפח, אבל לא בסכך. ובלא"ה בהציור של הב"ח נשאר אויר ג' על ג' דודאי אין ישנים תחתיו ואין מצטרף לסוכה, וליכא שיעור ז' על ז' שיכול לישב שם, וצ"ע.

יחיאל פאפיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין

מכתבים אל המערכת

כבוד מערכת הירחון התורני „כרם שלמה" בברוקלין יע"א.
אחדשה"ט באה"ר.

ראיתי בקונטרס ה' עמוד כ"ד בענין כל יראה בישוב קו' האחרונים שכתב האברך המופלג ד' פסח הלוי מיללער להוכיח דהיכא דמתחייב מיד בזריקתו אמרינן מינו לחייבו משום שבת. עפ"י קו' אמאי בסוכה פשיטא לן דאמרינן מינו דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת ובזרק כזית תרומה לבית טמא מספקא לן אי אמרינן מינו, וכתב לבאר דבזרק תרומה הוה רק הכשר לחיוב אכילת תרומה טמאה אבל אי ה' מתחייב אז בזריקתו משום תרומה ודאי אמרינן מינו לחייבו משום שבת עכ"ד.

לענ"ד אין משום קו' זו להכריח דהיכא דמתחייב מיד אמרינן בזה מינו, דעצם הקו' ממינו דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת אינה מובנת, דהתם בתרוייהו איכא דין דפנות ע"כ אמרינן היכא דנחשב דופן בסוכה נחשב לדופן לענין שבת, משא"כ בשבת צ"א אין בעית הגמ' משום איזה דין השייך בטומאה ובשבת דנימא מינו דמהני לפומאה מהני לשבת, אלא בעית הגמ' היא היכא דזרק פחות מהשיעור המחייב לגבי שבת אך זריקה זו גורמת דינים לגבי טומאה אפשר דעיי"ז הזריקה היא זריקה חשובה ואין צריך את שיעור הגרונדת האמור בזה לענין שבת או אפשר דמ"מ בעינן בזה את השיעור ולא מהני החשיבות שבזריקה, ואין זה ענין כלל למינו דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת.

ומה שנקט כדבר פשוט דהיכא דמתחייב מיד ודאי אמרינן מינו לחייבו משום שבת לענ"ד יש מקום לחלוק ע"ז, דהנה הרשב"א שם בשבת הביא בשם רב האי גאון דס"ל דהמטמא תרומה פחות מכביצה פטור אך הרשב"א נראה דס"ל דאף על כזית חייב ולפי"ז בזרק כזית תרומה לבית טמא עובר מיד משום מטמא תרומה ולפי דבריו היכא דמתחייב

מיד ודאי אמרינן מינו לחייב משום שבת א"כ מה היא בעית הנגמ' אלא ודאי דאף היכא דמתחייב מיר יש מקום לבעית הנגמ', דבעית הנגמ' היא אי משום דהזריקה נורמת דינים לגבי טומאה הרי היא זריקה חשובה ולא בעינן את השיעור וכתבא, ואין זה תלוי אי מתחייב מיר.

ועל גוף קו' האחרונים, עי' במנחות חינוך ריש מצוה י"א דכתב נפק"מ בין שיעור שלם לחצי שיעור לענין שבועה דעל חצי שיעור חלה שבועה אף דאסור מן התורה עיי"ש.

*

כן ראיתי בירחונכם מדור תמיהות וישובים, ואצרף בזה תמיה על דברי הנאון מאוסטרוכצא בספרו „מאיר עיני חכמים“ חלק א' סימן ק"א אות ה', דכתב ליישב את קו' העולם על הרשב"א דכתב הא דאין כל עדות עדות שאין אתה יכול להזימה דהא ליכא בזוממי זוממים דהזוממים יאמרו להציל הנדון באנו ולא לחייב העדים וכתב הרשב"א דא"כ ה' להם להזים רק עד אחד וממילא ה' ניצל הנדון, ועי' מקשים העולם א"כ בעד אחד דאין לומר דה' להם להזים רק אחד, אין העדות כשרה משום עדות שאאילה"ז, א"כ אמאי איצטריך קרא דלא יקום עד אחד באיש לחדש דעד אחד אינו עד הא עד אחד הוה עדות שאאילה"ז ומיפסל אף בלא קרא. ותי' הנאון מאוסטרוכצא דלכאורה אין להק' בכל עדות דהוה אין יכול להזימה משום דיכולים לומר להציל הנדון באנו דא"כ ה' להם לפסלם בגזלנותא ולא להזימם אך לרבא דס"ל בב"ק ע"ב דער זומם מכאן ולהבא נפסל אין לומר דה' להם לפסלם בגזלנותא דהא אינם רוצים לפסלם בגזלנותא דא"כ ה' נפסלים למפרע ע"כ הזימום דבהזומה הם נפסלים רק מכאן ולהבא ובאמת רצונם להציל הנדון ושוב הוה עדות שאאילה"ז ולא איצטריך קרא דלא יקום עד אחד באיש אך מבואר התם בב"ק דשעמו של רבא דער זומם מכאן ולהבא נפסל משום דער זומם חירוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ומבואר התם נמי דתרי בחד ליכא חירוש ונפסל אף לרבא למפרע א"כ בתרי בחד שוב ה' להם לפסלם בגזלנותא דהא אף בהזומה בכח"נ נפסל למפרע ומדהזימום משמע דבאו לחייב האדם והוה שפיר עדות שאתה יכול להזימה ואיצטריך קרא דלא יקום עד אחד דעד אחד אינו עד עכת"ר.

ודבריו צ"ע דהא לפי דבריו כל קו' העולם היא לרבא דס"ל עד זומם מכאן ולהבא נפסל ע"כ לא רצו לפסלם בגזלנותא דנפסלים בזה למפרע והוה עדות שאאילה"ז, ויש להק' דהא אמר רבא בסנהדרין ע"ח ע"א דעירי שרפה שהזומם נהרגין אף דאינו בזוממי זוממין ופליג התם על רב אשי דס"ל דאינם נהרגין לפי שאינו בזוממי זוממין, וביאר רש"י שעמו של רבא משום דס"ל עד זומם חירוש אף רהוה אינו יכול להזימה נהרגין, מבואר דרבא ס"ל דבעדים זוממים לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, א"כ לרבא לשיטתו ליכא לאקשווי כלל.

ועל עצם תירוצו יש להקשות דהא קו' העולם היתה דלא תכתוב התורה לא יקום עד אחד באיש, ואי לא כתבה תורה לא יקום עד אחד ודאי הוה חד כמאה, דהא דתרי בחד לא הוה חירוש דנפסל היינו לאחר שחידשה תורה דתרי הם עדים ואחד אינו עד, אבל אילולא כתבה תורה לא יקום עד אחד באיש הוה חד כמאה ואף תרי בחד הוה חירוש דהתרי נאמנים ואף בהזומה ה' נפסל רק מכאן ולהבא, ושוב אפשר לומר דלא רצו לפסול בגזלנותא לפסול למפרע, והדרא הקו' לדוכתא, וצ"ע.
המברככם בכט"ס,

מנחם בערגער

(ר"מ בישיבת קדושת ציון)

קרית באבוב, בת"ים

ב"ה.

כבוד המערכת כרם שלמה הנכבדה.

בהנרפס בקונטרס ט' (אלול תשל"ח) עמוד ט"ו, שאלה מחו"ז מסטראפקוב זצ"ל להנאון מראנאטשאוו — רצוני להעיר כי בס' דברי ישכר רוב שהו"ל מו"ח האדמו"ר מסטראפקוב שליט"א נרפס שם בעמוד קמ"ד שאלה זו כאותו לשון ממש, ושם כ' שהוא אל הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל. ואולי כתבה לשניהם.

החותם בכרבת כוח"ט,

יעקב יצחק מאשקאוויץ

חתן האדמו"ר מסטראפקוב שליט"א

קרית באבוב, בת"ם

תשובת המערכת: ראשית, ירענו ממקור ברור ששאלה זו נכתבה אל הנאון מראנאטשאוו. וגם יש הוכחה גלויה שלא נכתבה אל הגה"ק מאוסטראווצא, שהרי חותם א"ע בשם „אברהם שלום“, ושם „אברהם“ נתוסף לו לרגלי מחלתו בסוף שנת תרצ"ה או בתחלת שנת תרצ"ו, וכאשר יוכיחו על זה מכתביו הקודמים לזמן הג"ל, (הנרפסים בספרו דברי שלום) שחותם עליהם רק בשם „שלום“. ומאחר שהגה"ק מאוסטראווצא נפטר י"ט אדר תרפ"ח, והנאון מראנאטשאוו נפטר י"א אדר תרצ"ו, נסתלקו כל הספקות בזה, והצדק איפוא אתנו.

ציונים והערות

היות שמתקבלים במערכת הן בכתב והן בע"פ הרבה הערות ומראה מקומות לדברים הנרפסים בקובצנו, וביניהם מהחפצים בעילום שמם, לקטנו קצת איזה מהם להביאם ברפוס, ואין סדר למשנה.

(א) בקונטרס ב' עמוד ל"ה אות ב' — עיין שו"ת יד יוסף סי' י"ז שגרפסה שם תשו"ח ה"ס, ובסופו העיר בזה. ועי' בס' תורת חמ"ד עמוד רנ"ו שנעלם ממנו ג"כ ד"ז.

(ב) בקונטרס ד' עמוד מ', תמ' בדברי המהרש"א — בעין יעקב שם ביבמות נרפסו הגהות „אוצר בלום“ להנאון ר' ישעי' פיק מבערלין, ועמד כבר בזה.

(ג) בקונטרס ג' עמוד מ"ד, ציין לשו"ת גורן דוד סי' ה' — יש לציין גם שו"ת זכר שמחה (להגאבד"ק אשאפענדורג) סי' י"ד.

(ד) בקונטרס ה' עמוד ל"ד תמ' בדברי הגליון — עיין בס' הר המור"י על הרמב"ם פ"י מהל' ק"פ אות מ"ד.

(ה) בקונטרס ו' עמוד י"ד, בענין שם פסח אם הוא משם פתחי' — עיין שו"ת תורת חסד האהע"ז סי' כ"ז.

(ו) בקונטרס ו' עמוד י"ד, בענין לקרות ב' בנים בשם א' — עיין שו"ת שו"מ מהר"ב ח"ג סי' ט"ו שהעיר השואל מרב"ר רש"י בדברי הימים א' סי' ג' פסוק ח'.

(ז) בקונטרס ו' עמוד מ"ב, בענין ס"ת לנכרי — יש ספר מיוחד הרן בזה, ספר „באהלי יעקב“ לר' יעקב יצחק יוטעס מלבוב, ובשו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' פ"ב.

(ח) שם, בענין הולכת ס"ת לקראת מלכי אומה"ע — עיין ס' החינוך סוף מצוה שע"ט, שנהנו בגלויות היום להוציא ס"ת לקראת מלכי האומות עי"ש.

(ט) בקונטרס ט' עמוד י"ד, בענין נישואין ביום כ"ב לחודש — עיין ס' דברי שמחה (בעמוד ל"ח) שגרפס שם מכתב מהרה"ק מציעשינוב זצ"ל וז"ל: וכפי ששמעתי מנהג רבותינו ג"ע הסכימו לעשות הנישואין עד יום כ"ב בחודש ועד בכלל היינו ביום כ"ב ולא

בליל שלאחריו השייך לכ"ג, ולענין שאלתו אין נ"מ בזה כי יום ועש"ק הוא יום כ"ב ומוכרח לעשות החופה ביום, עכ"ל.*

(* ד"ז העיר לנו נכדו הרב המפורסם וכו' מציעשינוב שליט"א.

LIBRARY OF THE
U.S. DEPARTMENT OF
AGRICULTURE
WASHINGTON, D.C.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה איסר שמיידלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' ארי' ראבינס נ"י מבאלטימאר להולדת הבן
להאברך היקר ר' בנימין חיים בין נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יהודה זאב קארנרייך נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יהושע העשיל צעהנווירט נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יוסף מייזעלס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק צבי הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' ישראל פרייא נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מענדל ריינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה יצחק בריננער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמעון וואולקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבה לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' אליקים געציל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שמואל גאלדסינגער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יוסף שלמה שעללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יצחק לעווענבראון נ"י מבאלטימאר להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק פליישער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה שטוב נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' צבי גליק נ"י להולדת הבת
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שלו' יחזקאל רובין הלברשטאם שליט"א מציעשינוב
להולדת הנכדות

להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שארף נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שמואל בנימין בלוי נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אהרן דוד לאנדא נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אלעזר שענדארף נ"י לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב פריץ פרידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה יקותיאל הלוי האממער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה נפתלי וויעטשנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל אברהם זעלטענרייך שליט"א אבר"ק
 שמשאקאווא לנישואי נכדתו
 להאברך היקר ר' אליהו ליפשיץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו
 לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' לייבוש יצחק הערשלאג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד רובין נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יחזקאל לענצקי נ"י ממאנסי לאירוסי בנו הב' הח' אברהם מאיר
 נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
 להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לאירוסי בנו הב' הח' יצחק שאול נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלמה בריננער מפתח תקוה לאירוסי בנו הב' הח' נתן נ"י תלמיד
 ישיבתנו בקרית באבוב
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

20. **התאחדות העובדים**

Drift

From

KEBEN SWEDEN

BYE BYE

1533

Brooklyn Museum

ADDRESS CORRECTIONS HERE
FORWARDING & RETURN POSTAGE
(Please send in stamps)

Mr. M. Gross
1451-52 St.
Bklyn, N.Y. 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ב' קונטרס ב' חשוון תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

מפתח

מדור אמרי קודש

ד לפרשת תולדות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ו מס"ד בענין שבועת השותפין הגאון בעל חוות דעת זצ"ל
ו בענין הנ"ל הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל
ז חידושים על פרק גיר הנשה הגאון מהר"ם מינץ זצ"ל
ט בענין דשיל"מ הגאון מוה"ר ליב קאסוויץ זצ"ל

מדור אגרות קודש

י מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

מדור זכרון לאחרונים

יא בענין שחיטת מומר הג"ר ארי' צבי פרומער הי"ד
יב ציצית בטלית הנעשה מכנר ועור הג"ר אברהם ענגלארד ז"ל

מדור הנאהבים והנעימים

יח בענין תשכיתו בנשים הרה"ג מו"ה מנחם ארי' ראטשענבערג הי"ד

מדור פלפול והלכה

כ בענין להנל"ע בנותר הרב מו"ה משה דוד שטיינווארצל שליט"א
כה הערות ע"ס בית האוצר הרב נחום מאיר גערמאן נ"י
כט בענין תל המתלקט ברה"ר הרב ארי' איזראעל נ"י

עולת שבת בשבתו

לב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
לד נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לח הערות קצרות בענינים שונים

מדור זכור ימות עולם

לט כולל חבת ירושלים
מר מכתבים אל המערכת
מט צילומי כתבי קודש
נ ברכות והודאות

פ ה נ זכור

ארץ אל תכסה דמו
בשנות עצה עלה לעולמו
רצחוהו גרמנים ואת בתו עמו
הומתו, וקברם לא נדע מקומו
מסרו נפשם על קדושת שמו
ביום כ"ב מרחשון שנת תש"ב
נפלו עם ד' בחרב ביד אויב
ששת אלפים מגעמא קראקא
אנשים נשים ומפ ביום עקא
וזקנים ונערים מהעיר העתיקה
לבעלזעץ הובלו בזעק וצעקה
ת.נ.צ.ב.ה.

לז"נ

אבי מורי ר' אברהם ב"ר שאול ע"ה הי"ד
ואחותי הבתולה חוה גיטל ע"ה הי"ד
שבר משפחותנו ע"ז לבי הומה
אלה אזכרה בכרם שלמה
ולזכרון בההוא יומא
להקמת מצבה זה רומה
תזכירו פה בנים את ההורים
שוב שנית לקדשם, למורים
לא תשכח נשמת מהורים
טוב תכתבו שמותם לרור דורים.

בנו

שאול הוטטערער
מאנטווערפען יע"א

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תולדות

וירח את ריח בגדיו ויברכהו, ובמדרש אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, והוא תמוה דהלא אמרו שם במדרש בשעה שנכנס יעקב אבינו אצל אביו נכנסה עמו ריח גן עדן וא"כ איך קאמר ריח בוגדיו. עוד אמרו במדרש שם להלן ויתן לך האלקים, ויתן לך אלקותא ופירשו המפרשים לשון כח ועוז כמאה"כ ואת אילי הארץ לקח, ולכאורה קשה דאם ה"י ברצונו לברכו בנבוכה הול"ל מפורש ויתן לך כח ונבוכה. גם צריך להבין אוז"ל שם ויתן לך האלקים ממל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד, תירוש זו אגדה, וקשה מדוע הוציאו חכמנו"ל הפסוק ממשומו שברכו בברכת עוה"ז ועוד יותר דאם נאמר שאין הברכות כמשמען 'עודי עוה"ז' רק שברכו שיצליח בתורה מה ה' השנאה של עשו שנא' וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, וכי יעלה על הדעת שעשו הרשע נתקנא על ברכת התורה.

אמנם יתבאר הכל בחדא מחתא בהקדם דברי הברית שלום (סוף פ' נח) על מה דאיתא בגמ' (ב"מ דף ק"ד) רבה בר אבוחא אשכחי' לאלהיו א"ל דחיקא לי מילתא, דברי' אליהו ועיילי' לגן עדן א"ל פשוט גלימך ולקוט ושקול מהני טרפי (פ' עליון) לקט ושקל, כי הוי נפיק שמע דקאמר מאן קא אכיל לעלמי' כרבה בר אבוחא, נפץ שדינהו, אפי' הכי אייתי לגלימא קלט גלימא ריחא זבני' בתריסר אלפי דינרי פלגינהו לחתנוותי'. ויש להקשות מה מלמדנו דאשמעינן דפליג לחתנוותי' מנ"מ אי חלק לבניו או לחתניו, ומתרץ הברית שלום עפ"י מה דאיתא במס' ברכות (דף ל"ד ע"ב) א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל ת"ח עצמן עין לא ראתה וגו', ופריך שם מאי עין לא ראתה א"ר שמואל בר נחמני זה עדן שלא שלטה בו עין כל ברי' שמא תאמר אדה"ר היכן ה' בגן ולא בעדן. לפי"ז י"ל דרבה בר אבוחא שהי' ת"ח יש לו חלק בעדן עצמו דעדיף מגן, וכשראה דאליהו מכניסו לגן ולא לעדן עצמו ה' סבור דע"כ אין נותנין לו עכשיו בזכות תורתו אלא בזכות שהשיא בנותיו לת"ח, לכך אחר ששמע דאמר מאן אכיל לעלמי' כרבה בר אבוחא פלגינהו ההיא הנאה לחתנוותי' להראות שלא אכל לעלמי', וההיא הנאה דאתי לירי' לא באה אלא בזכות שהשיא בנותיו לת"ח, אבל ת"ח עצמם זוכין לעדן דעדיף מן הגן. והא דנתנו לו דוקא העלין בזכות שהשיא בנותיו לת"ח ולא הפירות עצמן, יבואר ע"ד אוז"ל בחולין (דף צ"ב ע"א) א"ר שלחו מתם ליבעי רחמים על עליא איתכליא דאלמלא עליא לא מתקיימין אתכליא, שהת"ח יתפללו על בעלי בתים עמי הארץ, דכמו שהעלים מגינין על האשכולות כך בעלי בתים גומלין חסר ומהנין לתלמידי חכמים מנכסיהם, לכך א"ל אליהו שקול מהני טרפי, שיהנה בזכות שהשיא בנותיו לת"ח, כי המהנה מנכסיו לת"ח נמשל לעלין, עכרפ"ח ויש"י.

המורם מזה דרך לתומכי תורה ניתנה ליהנות בעוה"ז מדיח ג"ע דהיינו מהבגדים שקלטו ריח ג"ע, אבל לת"ח עצמן שכר תורתן שמור להם לעוה"ב בעדן אשר עין לא ראתה. והנה אי' בספח"ק שיעקב אבינו הי' מתפחד לקבל ברכת עוה"ז כי חשש שמא יזוח דעתו עליו ערה"כ וישמן ישורון ויבעט. אמנם רבקה אמנו השכילה בחכמה וברעת להבין כי גם טובות עוה"ז מסייעים לאדם לעבוד את השי"ת בהרחבת הדעת ולעסוק בתורה ברעה צלולה כאו"ל אם אין קמח אין תורה וכירוע אמרי קורש הרבי ר' אלימלך זי"ע (בליקושי שושנה) על או"ל אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב שכדי לזכות לחיי העוה"ב צריך למעות בריוח בעוה"ז. לכן דיברה רבקה על לב יעקב בנה לקבל ברכת עוה"ז, כדי שיהיו בישראל תומכי אורייתא כי אם עשו הרשע יקבל הברכות מי יתמוך ויפרנס את הלומדי תורה. ומעתה כשהלך יעקב אבינו לקבל את הברכות, ברכת עוה"ז, לא הי' כוונתו ליהנות בעוה"ז בזכות התורה, רשכר התורה הוא בעדן עצמו אשר עין לא ראתה, רק רעתו הי' על התומכי תורה, שיהי' בתוך בניי עשירים מופלגים שיהי' ביכולתם להחזיק את התורה. אמנם יצחק אבינו בברכו את יעקב שיהיו בישראל עשירים נדיבי לב שיחזיקו את הלומדי תורה, עדיין הי' לבו נוקפו, כי אולי יזיק להם עושרם ורוב הונם להרחים מדרך התורה ולבגוד בד' אלקי ישראל, לכן עלה במחשבתו לברכם גם בברכת התורה, כי התורה היא כתרס נגד היצה"ר וכאו"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תכלין, וכשיקבעו גם המה עתים לתורה ערב ובוקר, אז כח התורה מסייעתן להתגבר על יצרם. ובזה נבוא לביאור דברי המדרש, וירח את ריח בגדיו, ריח בוגדיו, שיצחק אבינו הריח בבגדיו ריח גן עדן שנקלטו בהם, היינו שכר תומכי תורה למהנה ת"ח מנכסיו כנ"ל, ומהצורך ליתן להם ברכת עוה"ז בשפע רב שיהי' ביכולתם להחזיק את הלומדי תורה, אמנם יחד עם זה וירח את ריח בוגדיו, שהרגיש שלפעמים מביא העשירות את האדם לבגוד ולפשוט בהשי"ת, לכן כשבירך אותם בברכת עוה"ז פתח פיו בחכמה בברכה כפולה, ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ, פשוטו כמשמעו יעודי עוה"ז, ויחד עם זה האציל ברכתו עליהם ויתן לך האלקים מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה וכו', שהבע"ב התומכי אורייתא גם המה יעסקו בתורה לעת הפנאי, וזה יתן להם הכח והעוז להתגבר על יצרם, ושפיר אמרו ע"ז במדרש, ויתן לך האלקים, ויתן לך אלקותא, היינו כח רוחני וגבורה דקדושה ע"י לימוד התורה להחליש כח היצר שלא לנשות מדרך ד' ימין ושמאל.

פסק דין בענין שבועת השותפין¹

מהגאון מוה"ר יעקב לארבערבוים זצ"ל אבר"ק ליסא וסטרי
בעל חוות דעת
ומהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא

הנה עבר אלינו ה"ה הרב המופלג החריף מוהר"ר דוב יואל נ"י מק' ליבשין² וביקש ממני להוריע לו רעתי ברין אחר אשר הוא מחולק עם חכמי עירו, בנידון המבואר בסי' פ"ז סעי' י"א בשם יש מי שאומר בשבועות שותפין דאי מעין אישתבע לי רחשיר על כך דהדין עמו, שרצו קצת מחכמי [עירו] לומר דהשותף שנתחייב שבועת השותפין שיכול ליטעון לשכנגדו השבע אתה תחילה רחשיר לי ואח"כ אשבע אני ואפטר. ותמהתי מאוד על (על) אותן החכמי האומרי' כן, דהא דסי' פ"ז ברין היפוך מיידי כמבואר בש"ך שם ס"ק ל"ב והיינו שישתבע בכמה רחשיר לו וישלם כמו כל היפוך שבועה, אבל שישבע זה ואח"כ ישבע זה, זה לא ניתן להאמר כלל, דלא מצינו שבועה רק לנשבע ונפטר או לנשבע ונוטל אבל שבועה על שבועה לא שמענו מעולם ראין זה כפירת ממון, תדע מהא דסי' צ"א בש"ך ס"ק כ"ו וכן בסי' רס"ז בש"ך ס"ק ט' דכ"ז שאין נותנין לו אחר שבועה הממון בלא שבועה אינו נשבע ואין רבר [זה] צריך רא' כלל, ולהביא רא' לזה הוא רק יגיעת בשר ולא עלה על דעת מעולם שיתחייב שבועה שאח"כ ישבע חברו, רק קבלת חרם יש מקורם שבועת השותפין כמבואר בט"ז בסי' פ"ז סעי' כ"ב דבשבועה הבא ע"י שמא צריך קבלת ח' והקבלת חרם ע"כ הוא שיקבל רחשיר לי' בכך דהא א"י לקבל בחרם (בכריא) [בברין] דהא שבועה הבא ע"י שמא הוא וזה ברור ופשוט, הנלענ"ד כתבתי היום יום ב' ניסן ע"ו לפ"ק.

הק' יעקב החו' ק' ליסא

בנסיעת הרב מוה"ה דוב יואל נ"י דרך פה לליסא אמרתי לו דבפשוטו שהדין שבסי' פ"ז דשותף יכול לומר לשתבע לי רחשיר לי בכך היינו באם מקבל עליו שאחר שישבע כן ישלם לו והוא דרך הפוך שבוע' כי זהו מקומו וביתו בסי' הנ"ל, אבל אם אח"כ רוצה הוא לשבע ולפטור עצמו, בוראי א"י לומר השבע לי רחשיר לי בכך, ויכול להטיל עליו רק קב"ח שאינו מזיקו בחנם לשבועה, כך הי' פשוט

(1) הועתק מגוף כת"י קרשם המונח ברשותו של יורדנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מוה"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן, אשר נתנו לנו באדיבות לבו להדפיסו בקובצנו, הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. — צילום מגוף כת"י ק' לחלן בעמוד מ"ט.

(2) הג"ר רוב יואל הנ"ל הי' אבר"ק ור"מ בק' לאבשין, וקשר ירירות עצומה הי' בינו ובין הגרעק"א זצ"ל, ונס החליפו הרבה מכתבים זל"ז, עיין שו"ת דעק"א מהדו"ת סי' נ' וסי' כ"ז, ובספר פסקים ותקנות דעק"א עמוד פ"א מכתב ר', ובס' מכתבי דעק"א מכתב י' ומכתב מ"ד. ובשו"ת דעק"א מכת"י (תשכ"ה) מכנהו כמה פעמים „מחותני“.

אצלי, ועתה בעת חזירת הרב הנ"ל לביתו דרך פה, הראה לי מכתב הגאבד"ק ליסא שרעתו הגדולה ג"כ הכי הוא, ובודאי אין לפקפק עוד. יום ד' ה' ניסן ע"ו לפ"ק פוזנן.

חק' עקיבא גינז מא"ש

חידושים על ריש פרק גיר הנשה

מאת הגאון מוה"ר משה מיניץ זצ"ל אבד"ק אויבן ישן*)

בדף פ"ט ע"ב — מוקדשין פשיטא. לכאורה יש לפרש דמתני' איירי כגון שהקדיש עובר במעי אמו לאחר שהוכר העובר דאז אפי' רבנן דס"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מודה דחל ההקדש, והנה איתא בש"ס לקמן דהנהנה מקדמי עולה אינו חייב שהוא לא הקדיש אלא דבר הראוי והקדמיים אינם ראויים כלל, א"כ גם כאן למ"ד אין בגידין בנותן טעם הו"א דלא חל ההקדש על הגיר, והש"ס אזלא כאן למ"ד אין בגידין בג"ט שהרי מקשה תיבא אח"ז וכי תימא יש בגידין בנותן טעם וכו', וזה קמ"ל מתני' דההקדש חל עליו. אמנם יש לדחות דהא כתבו התוס' להלן בד"ה אלמא, דד"ת אומר דמתחלה הכל הוא בשר והבשר עצמו מתקשה אחרי כן ומתלבן ונעשה גיר, נמצא שבשעת ההקדש עדיין הי' בשר ופשיטא דחל ההקדש.

עוד יש לפרש מה דקתני במתני' מוקדשין, דלמ"ד דחצי שיעור אינו אסור מן התורה, יש לומר דמיירי הכא בחצי שיעור, ואף דלכאורה איסור מוקדשין ליכא בחצי שיעור מ"מ כיון דאיסור גיר איכא דהוי ברי' ממילא חייב גם על מוקדשין, וכמו שתירץ הרשב"א על הא דקיי"ל כר"מ דהאוכל גיר הנשה של נבילה חייב שתים והקשה הרי קיימ"ל דאין בגידין בנותן טעם, ותירץ(1) דמדאחשבי לגבי גיר אחשבי נמי לגבי נבילה, א"כ אף בקדשים יש לומר כן דחייב אף על חצי שיעור מדאחשבי לגבי גיר(2).

(*) נולד לאביו הר"ר יהודה בכפר מינקאוויץ בערך בשנת תק"י. הי' תלמיד מובהק של הגאון האדיר מוה"ר משולם איגרא זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר ברארי. בשנת תק"ן בערך נתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק אויבן ישן. ומאז נתפרסם שמו למרחקים. נרפס ממנו שו"ת מהר"ם מיניץ — אפי' זוטר, וקונטרס רביר הבית — דרוש לחנוכה ביהכנ"ס. ביום ב' ו' לחודש אלול שנת תקצ"א נח נפשי' בעיר אויבן ישן ושם מנ"כ. — חירו"ת הללו נלקחו מפנקס כת"י בנו מוה"ר נחום מיניץ מברארי בשם אביו הגאון הנ"ל זצ"ל. (1) קושית הרשב"א הובא בכסף משנה פ"ח מהל' מאכ"א הל' ו' בשם תשובת הרשב"א, אבל התירוצ' הוא בשעה"מ שם יעו"ש, וכ"כ הפלתי בסי' ס"ה סק"ב. ועיין בס' חידושי יעב"ץ עמ"ס חולין (מהג"מ מוה"ר יעקב קאפל אבד"ק ווערבובי) בסוגיין. (2) בהכת"י כתוב בו הנה מן הצד, ראכתי תיקשי על זה מוקדשין נוהג בגיר מיבעיא. ובעיקר תירוצ' זה עיין בגוב"י מהרו"ת חאהע"ז סי' קמ"א, ובחי' מהר"ץ חיות כאן.

בתוס' ד"ה ואתי, הקשו התוס' איך חל איסור מוקדשין על איסור גיר הרי תנן לקמן (דף ק' ע"ב) דגיר אינו נוהג בטמאה ראין איסור חל על איסור. ולכאורה מה הקשו התוס', בשלמא בהקדש הוי איסור כולל ומינו דחל על הבשר חל נמי אנד, אבל בטמאה לא הוי איסור כולל³, ויש לתרץ עפ"מ ש"כ התוס' ביבמות⁴ דהא דאמרינן איסור חל על איסור באיסור כולל זהו רוקא באיסור חמור אבל באיסור קל לא אמרינן איסור חל על איסור אפי' ע"י כולל, וא"כ אף אם נימא דאיכא כאן איסור כולל, מ"מ אינו חל אם אינו איסור חמור, לכן שפיר תירצו כאן התוס' דאיסור מוקדשין הוי חמור דאית בהו כרת לכן שפיר חל על איסור גיר. אמנם בעיקר ד"ז ראין איסור כולל חל אלא אם הוא איסור חמור, יש להקשות מסוגיא דאוכל מצה של טבל (פסחים ל"ה ע"ב) דמבואר שם דחמץ חל על טבל באיסור כולל אף דלא הוי איסור חמור.

בתוס' ד"ה איסור וכו', וא"ת ולימא דקסבר יש בגירין בנותן טעם ואפילו הכי לא אתי איסור מוקדשין וחילל אאיסור גיר דלית לי' איסור חל על איסור אף באיסור חמור ואיסור כולל וכו'. ולפום ריהטא יש לתרץ דבשלמא אי אמרינן אין בגירין בנותן טעם ואיסור חל שפיר יכול להיות שאם יהא איסור מוקדשין קודם אפ"ה יחול איסור גיר עליו, אבל אי אמרינן אין איסור חל על א"כ בכה"ג שאיסור מוקדשין קודם כגון שהקריש עובר במעי אמו א"א לאיסור גיר לחול, וא"כ לא מצי לפרש מוקדשין דתנן במתני' בכל גוונא, ודו"ק.

שם בתוס', דהא רבי מאיר סבר יש בגירין בנותן טעם מרמחייב באוכל גיר משום נבלה. לפי מה שכתב הרשב"א (המובא לעיל) דהא דמחייבין משום נבלה הוא משום כיון דאחשבי' לענין גיר אחשבי' נמי לענין נבלה, א"כ לעולם נוכל לומר לר"מ דסבר אין בגירין בנותן טעם ודו"ק⁵. ועוד יש לרחות, רנוכל לומר דר"מ סבר כר"ש דס"ל כל שהוא למלקות, והמהרש"ל כתב במס' שבועות (ברף כ"ג ע"ב) דלר"ש דמחייב בכל האיסורים בכל שהוא, ה"ה דמחייב בשלא כדרך הנאתו, וא"כ שפיר י"ל דר"מ סבר אין בגירין בנותן טעם, והא דמחייב משום נבלה, היינו משום דאית לי' כסברת המהרש"ל דלוקין אף שלא כדרך הנאתו. ובאופן אחר יש לרחות הראי' שהביאו התוס' מהא דסבר ר"מ דמחייב באוכל גיר משום נבלה, דהנה מבואר במס' עבודה זרה (ס"ז ע"ב) כל הראוי' לגר קרוי' נבילה שאין ראוי' לגר אינה קרוי' נבילה למעוטי סרוחה מעיקרא, הרי דאע"פ שעכשיו אינו ראוי אפ"ה כיון שעכ"פ בתחלה הי' ראוי חייב עליו, וכתבו האחרונים דה"ה בשאר איסורין הדין כן, ולפי"ז שפיר י"ל דלעולם סבר ר"מ אין בגירין בנותן טעם, והא דמחייב ר"מ משום נבילה, משום דסבר כמו שכתב ד"ת בתוס' להלן ד"ה אלמא, שמתחלה הי' בשד ומתקשה אחרי כן, ולכן כיון שעכ"פ בתחלה הי' בו טעם חייב עליו.

(3) כן הקשה גם במהר"ם שיף ובררו"ח רעק"א תנינא עמ"ס חולין ולא תירצו כלום, ועיין בחי' הרש"ש כאן.

(4) לא ידענו מקומה, ועיין בחולין ק"א ע"א ובתוס' שם בר"ה איסור כולל.

(5) עיין בספר עט סופר כלל ל"ח פרט ב' ד"ה מה, שכיוון לדבריו.

ועפי"ז יתורץ נמי סתירת הרמב"ם שפוסק אין בגידין בנותן טעם ופוסק כר"מ מחייב שתיים בגיד של נבילה, ותמהו עליו כל המפרשים דהני מילי סיתראי נינהו, ולפי הנ"ל שפיר מתורץ, דהרמב"ם סובר רהפסוק בא למיעוטי סרוח מעיקרא, וא"כ היכא דהי' מתחלה ראוי חייב עלי, ולכן אף דפסק אין בגידין בנותן טעם אפ"ה חייב עליו משום נבילה כיון שבתחילה הי' בו טעם כדברי ר"ת הנ"ל, ודו"ק היטב.

בענין דבר שיש לו מתירין

מאת הגאון מוה"ר לייב קאסווייץ זצ"ל ראב"ד בק"ק פראג¹

במס' ביצה (דף ל"ז ע"ב) אתמר שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות רב אמר חבית מותרת ובהמה אסורה ושמאל אמר חבית נמי אסורה וכו' אמרי לי' רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו, שתיק רב עיי"ש. ופסק רב אלפס הלכתא כותי' דרב. ולכאורה יש להקשות כיון דרב כהנא ורב אסי פרכי לרב ורב שתיק איך פסק כוותי'. (עיי"ש בבעל המאור וברא"ש). ועוד יש לדקדק מדוע הקשו רוקא לרב ולא על שמואל, הא גם לדירי' איכא למיפרך לאיסור מוקצה לא חששו. ויש לתרץ דהנה התוס' כתבו כאן בד"ה לאיסור, דהא דפריך הגמ' מאיסור מוקצה היינו מה שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביום טוב, ולכאורה איכא לאקשוויי נימא דהשמנונית הזה שגדלה והוסיפה ביו"ט תיבטל ברוב ולא תאסור משום מוקצה, אך זה לק"מ דהוי דשיל"מ אחר יו"ט ורשיל"מ אפי' באלף לא בטיל. אמנם עדיין איכא לאקשוויי לפי מה דמבואר ביו"ד סי' ק"ב ס"ד ברמ"א דכל איסור שלא הי' ניכר קודם שנתערב בטל אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין, כגון ענבים שיוצא מהן יין בשבת בתוך יין צלול שהי' שם קודם השבת או זיתים שזב מהן שמן, וא"כ הכא נמי הרי לא ידעינן היכי נתגלגל השמנונית ותיבטיל, אכן על רב הקשו שפיר, דהא רב סבירא לי' מין במינו לא בטיל ואפי' היכא דלא הוכר האיסור מעולם, ולכן שתיק רב, אבל על שמואל לא הקשו דשמואל ס"ל מין במינו בטיל, ואי דהוי דשיל"מ על זה איכא לשנויי דלא הוכר האיסור מעולם.

ולפי"ז שפיר פסק רב אלפס כרב, ולא תיקשי עליו, מדוע לא חיישינן לאיסור מוקצה, דנכל לתרץ דלא הוכר האיסור מעולם, דאנן לא קיי"ל כרב, ומין במינו נמי בטיל, והכל עולה על נכון שפיר.

(1) הגאון מוה"ר לייב קאסווייץ הי' בנו של הר"ר יוסף. קצת מכותבי הדורות מנאוהו בין תלמידי הרר"י אייכשניץ זצ"ל. הי' ראש בית דין דק"ק פראג בזמן שכינה שם הנובי כאב"ר. הנובי חבכתו מאוד ומביא קושיא ממנו בצל"ח פסחים ע"ו ע"ב ומכנהו שם „ראש המורים דקהלתנו". גם יש לו תשובות בנובי מהדו"ק יו"ד סי' נ"ח, אהע"ז סי' י"ב, מהדו"ת אה"ע סי' קמ"ו, והובא שם במהדו"ק חו"מ סי' לח"ד. גם הובא דבר נחמד ממנו בשו"ת תשובה מאהבה ח"ג סי' שס"ח. — ביום ד' י"ב תשרי תקמ"ג לפ"ק נפטר בעיר פראג ושם מנ"כ. — ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א'.

מכתב כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע¹

Chaim Halberstam
Ober Rabiner Neu-Sandez

ב"ה ב' ער"ח ניסן תרכ"ח לפ"ק צאנז
שו"ר לכבוד ידידינו הרבנים המופלגים הנגידים היקרים יראי ה'
אנשי מדע ותבונה חכמים ושלימים המסולאים דק"ק לבוב יצ"ו.
מכתבם הניעני, וצר לי מאוד בצער גדול הדור², אולם דעו כי כת החסידים
... (שונאי נפשי³), וזה כביר אשר יצאו לדיב עמרי ועם בני שיחי' ולשונם חרב
חרה ותהי לחרפות, יום יום מבזים אותנו, וגם בגאון הדור אדמו"ר חותני
זלה"ה⁴) הטילו רופי לאמור מקור תורתו הוא ממקום וכו' ח"ו, ובאמת כי עלה על
לבבי לנקום חרפת מורי זלה"ה, אולם כי סעיפי ישיבני, עם מי אשפוט, עם אנשי
לצון שותי שכר אשר כל העולם שלהם ובלבם המה אנשי מדע ואין בנמצא בעולם
זולת רבם, אתו הכל כלא יחשבו פני איש, ולכן מה יועיל להם פסק בי"ד, ואם
להביאם בפלילים פן ח"ו יבא לידי מסירות, ואמרת טוב עצת ר"א בגיטין וכתוב
דום לד'⁵), ולכן מה עלי לעשות לאנשים כאלה, ולכן אתעורר את הרב ... לפי
את גאון דורינו מופת הדור, ולדעתי כי ישמע לדברי, ואת אנשי הפרטים
המחרפים יעשה עמהם משפט כתוב, ונא מאוד ידידי אל יפלא בעיניכם על כותבי
מכתבי בלי חימה שפוכה על אנשים כאלה, כי תאמינו ידידי כי ערכתי אגרת
בקנאת גבר פנים ואחור, אולם אמרתי טוב השל' אולי ישמעו ויתחדשו, אבל
בלבי כאש בוערת הבזיון שעשו לנו, כי כבוד הגאון מופת ויחיד דורנו נוגע בכבוד
כל ישראל.

דברי ידירם ר"ש בלונ"ח,

הק' חיים הלברשטאם

-
- (1) מכת"י מעתיק אחד שהעתיקו בדיוקנות אות באות מגוף הכתב.
 - (2) כפי הנראה הכוונה על הגאון האדיר המפורסם מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטנזאהן זצ"ל אברק"ק לבוב. — ועיין שו"ת דברי חיים ח"א יור"ד סי' י"ד שכ' שם בסוף התשובה לח"א בזה"ל: ואם כי הרבה לפשוט במה שפגם בכבוד ידידי שארי הגאון מופ"ה האברק"ק לבוב עכ"ז אתו הסליחה ועל הרב הנ"ל מוטל ליסע ולפייס את הגאון הנ"ל. ועיין עוד בזה בכרם שלמה שנה א' קונטרס ו' עמוד י'.
 - (3) משום כבודם העלמנו אודות מי מדובר כאן, אך זאת ראוי לציין כי אין זה נוגע להמחלוקה הידועה שנתהוה כשנה אח"ז באדר שנת תרכ"פ, כנודע.
 - (4) הוא הגאון האדיר המפורסם מוה"ר ברוך פרענקיל-תאומים זצ"ל אברק"ק ווישניצא ולייפניק בעמח"ס ברוך טעם ועור.
 - (5) ראה בכרם שלמה שנה א' קונטרס ח' עמוד י"ז במכתבו של הנח"ק מצאנז זי"ע. וראוי להתבונן ולקחת מוסר השכל מדרכי רבינו מצאנז זצ"ל איך לא שת לבו אל מה שאותו הכת הטילו רופי בכבוד חותנו הגאון זצ"ל וציערו אותו ואת בנו וכו', רק דרך אחר השלום, כרי שלא להבעיר אש המחלוקת.

בענין שחיטת מומר

מהרב הגאון מוה"ר ארי' צבי פרומער זצ"ל
הי"ד אבד"ק קאזענלוב⁽¹⁾

(תשובה לתלמיד אחר)

אשר הקשית על מה שכתב מרן ז"ל באבני נזר⁽²⁾ רמומר יש לו ב' מהותין, מהות ישראל ומהות נכרי, א"כ יחשב כנכרי וישראל ששחטו יחר ויהי' שחיטתו כשרה⁽³⁾, אני העירותי בזה בחי' לחולין, ואציע לך מש"כ שם ע"ז.
ונלע"ד רהנה בעירובין דף ג. מקצת קורה תוך כ' ומקצת קורה למעלה מכ' [מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ'] במבוי כשר בסוכה פסול מאי שנא במבוי דאמר' קלוש בסוכה נמי נימא קלוש, אי קלשת הויא לה חממה מרובה מצילתה במבוי נמי נימא אי קלשת הויא לה קורה הניטלת ברוח עיי"ש. ולכא' ק' טובא מה דמיון לסוכה, בסוכה צריך לצרף מה שלמעלה מכ' לשיעור צלתה מרובה מחמתה משא"כ במבוי דאין לה שיעור רק דצריך שלא תהי' ניטלת ברוח ואם המקצת שלמעלה גורם שלא תהי' ניטלת ברוח הרי ההכשר במה שלמטה גירדא, וצריך למימר דמ"מ כיון דההיתר מטעם קלוש ל"מ רק במקום שאם יקלוש בפועל ישאר עדיין הכשר קורה משא"כ בזה, וכ"מ בתוס' סוכה י' במשנה דפירס עלי' סרין מפני החמה פי' התוס' דהיינו כרי שלא יתייבש הסכך ויפול דאל"כ לא מיפסל כשיש בסכך שיעור צלתה מרובה מחמתה עיי"ש, ולכאורה ק' אף בפירס עלי' סרין מפני החמה למה יפסול הלא יש בו כשיעור סכך כשר והסרין אינו אלא גרמא בעלמא שלא יתייבש אבל א"צ לצרף עצם הסרין להסכך, וצ"ל ג"כ כנ"ל דהא דאין הסוכה נפסל מסכך פסול כשיש בו כשיעור מסכך כשר היינו משום דאמרין קלוש הסכך פסול, וכאן אם יקלוש בפועל הסרין, יתייבש הסכך כשר ולא יהי' בו כשיעור, וכל שאי אפשר לקלוש בפועל שוב פוסל הסכך פסול כאילו הי' צריך לצירופו.

(1) נולד בשנת תרמ"ד לאביו הרה"ח מו"ה חנוך הענדיל חוטר מגזע הרה"ק מוה"ר בעריש מאושפיצין זצ"ל בן אחר בן. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל אבני נזר זצ"ל ויש אליו תשובות בספרו אבני נזר בחאו"ח בסי' ק"ט ובסי' קכ"ח. כעשר שנים הי' ר"מ בסאכטשוב, ואח"כ נתקבל לאבד"ק קאזענלוב ואיזה שנים הי' ר"מ בלובלין. העמיד הרבה תלמידים מופלגים ומפורסמים. נדפס ממנו ספר שיח השרה ושו"ת ארץ צבי, ועור קונטרס קטן הנקרא „מקבצאל" חידושים עמ"ס ביצה שנלקטו ע"י תלמידיו. — נהרג עקה"ש בשנות הזעם הי"ד. ר"ז הועתק מכת"י תלמידו אשר השיב אליו תשובה זו.

(2) כפי הנראה כוונתו למש"כ באבני נזר חיו"ד סי' ק"ט אות א' עיי"ש.

(3) כי רוב הפוסקים סבירא להו הכי, דישאל ונכרי ששחטו שחיטתן כשרה, עיין ש"ך יו"ד סי' ב' סק"ל. אמנם בעיקר הקושיא יש להעיר מרבירי הפמ"ג שם בשפתי רעת ס"ק ל"א שכ' דזה שמכשיר הש"ך היינו באם הכשר הי' יכול לשחוט בלא הפסול דאל"כ אין מקום להכשיר בזה עיי"ש, וממילא לק"מ.

וכן בנ"ד אם כשר ופסול שוחטין יחד כיון דסגני בשחיטת הפסול לכד אמרינן דל הפסול מכאן [כעין קלוש] וכשר מצד הכשר לכד כמ"ש הש"ך סי' ב' סק"ל, וכל זה כשיש ב' בפועל ואפשר לסלק בפועל הפסול ומ"מ ישאר הכשר, אבל כמומר אף ריש בו ב' מהותין מהות נכרי ומהות ישראל מ"מ אי אפשר לסלק ולקלוש הצר פסול, ואף דבידו לעשות תשובה מ"מ כמו שהוא עתה א"א לקלוש הפסול ושוב פוסל מהות הפסול שבו, ורו"ק היטב.

חיוב ציצית בטלית הנעשה מבגד ועור⁽¹⁾

אברהם ענגלארד

מלפנים אבר"ק ראב"ר

רב ור"מ בקרית באבוב

אחרשה"ט: פניתי היום לעיין במכתבך מה שהעירות בדברי המג"א סי' י' ס"ק ה' שהעלה דאם רוב הטלית של בגד והשאר של עור חייבת בציצית, והוא הרין איפכא אם רובה של עור פטורה דאזלינן בתר רובא, וחילי' מרבירי השו"ע שם סעיף ז' לענין בגד שרובו פתוח או סתום דאזלינן בתר רובא עיי"ש. ופשוט בכוונתו דגם אם יש בחלק הבגד לכו כשיעור ציצית מ"מ אם רובו של עור אזלינן בתר רובא ופטור. ועל זה העירות מדברי הרא"ש בפירושו לנגעים (פרק י"א משנה ב') רתנינן התם צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים אינן משמאין בנגעים אם רוב מן הרחלים מישמאין בנגעים ע"כ, וכתב עלה הרא"ש וז"ל: ויראה דדוקא עירבן בעורן צמר אבל עירב חוטי צמר רחלים וחוטי צמר גמלים בשתי וערב וארג מהם בגד הואיל וכבר נראה חוטי צמר רחלים להשמא בנגעים תו לא בטילי כרובא, וכיוצא במשנה זו במס' כלאים והתם מיירי בפשתן וקנבוס דוקא רעירבן בעורן אניצין ראילו טוויים אפילו חוט אחד של פשתן עושה בגד גרול של צמר כולו כלאים, עכ"ל. ולפי דבריו תיקשי מעתה בגדון המג"א למה ניזל בתר רובא והרי באופן שיש בחלק הצמר שבבגד כשיעור ציצית כבר נראה לחיובא ושוב לא ניזל בתר רובא וכסברת הרא"ש הנ"ל, ע"כ הערתך.

וליישב זה יש להקדים אשר צריך להכין בעיקר דברי המג"א שכתב להוכיח

(1) הרב הגאון מוה"ר אברהם ענגלארד ז"ל אבר"ק ראב"ר בנו של מו"ה מאיר צבי מסאניק וחתנו של הרב הג' מוה"ר חיים סג"ל ליברמאן אבר"ק ראב"ר, הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים בבאבוב, וגם למד איזה זמן אצל הגאון מוהר"ש פיהדער אבר"ק קראס. בהיותו בגיל צעיר נתקבל לאבר"ק ראב"ר. אחרי מלחמת העולם הי' אב"ר בעיר יפו ואח"כ אב"ר ור"מ בקרית באבוב באה"ק. שם הרביץ תורה וחסידות לתלמידיו הרבים והשקיע בהם כוחות עצומים. נרפס ממנו ספר „אמרי אברהם" עה"ת ג' חלקים, ועוד נשאר ממנו בכת"י הרבה תשובות וחירושים על סוגיות הש"ס. נפטר באה"ק ח' ניסן שנת תשל"ו ומנ"כ בהר הזיתים. תנצב"ה.

דינו מהא דמבואר בסעיף ז' ראזלינג בתר רובא לענין בגד פתוח וסתום, ולמה הוצרך לכך והרי כלל גדול בש"ס דאמרינג רובו ככולו (עיין בכורות ג' הוריות ג' חולין כ"ז כ"ט) וכל הש"ס מלא מזה, ועיין בפמ"ג בפתוחה להל' תערוכות דגם רבי מאיר דחייש למיעוטא מודה ברובא דאיתא קמן, ופשוט שר"מ אינו חולק על דין של רוב שנים בבחמה ורוב אחד בעוף וכדומה, (וע"ע בניזר מ"ב זאת אומרת רובו ככולו וכן בנדה כ"ט וחולין קכ"ג לענין מהרה עד שיקרע רובו עיי"ש כל הסוניא, ובמל"מ פכ"ג מכלים שהאריך זה עיי"ש) וא"כ תמוה מאי קמ"ל המג"א ולמה צריך להוכיח הדין מהא דסעיף ז'.

ואשר אחזה אנכי לבאר כוונתו, דהנה ה' סברא לומר שלא יועיל דין רובו ככולו לפטור חלק הצמר שבבגד מציצת כיון שיש בו שיעור חיוב, וגם יש בשיעור זה המחוייב חשיבות בגד כי חלק מן הבגד לבגד יחשב, ומה איכפת לן במה שיש כאן רוב חלקים של עור, מ"מ גם חלק הצמר ישנו ואינו בטל במציאות נגד העור, ומוכרחים לומר בזה דהמחייב בציצת אינו מה דקרוי בגד, אלא כמותך אשר תכסה בה בעינן וכללות שם כסות שעל הבגד הוא הסיבה המחייבת בציצת, ובזה שפיר שייך למיזל בתר רובא שאם הרוב של עור הרי דוב המכסה שבכסות זו של עור, ושוב לא איכפת לן במה שחלק הצמר ג"כ יש בו כשיעור בגד שהרי מ"מ אינו מתכסה בו כי אם בעיקר הכסות שרובה של עור, וזהו מה שהוכיח המג"א מסעיף ז' דמבואר שם דבגד הפתוח למטה בארבע כנפות מ"מ אם רובו סתום אזלינג בתר עיקר לפטרו מציצת, אף שגם למטה בלבד יש כדי חיוב, ועל כרחק משום דחיוב ציצת הוא על כללות הבגד שראוי לכיסוי, ומה מוכח שפיר כנ"ל דגם לענין ציצת הדרינג לכללא דרובו ככולו בככל התורה כולה.

אך בנגעים כיון שהתורה החשיבה את השתי ואת הערב לקבל טומאת נגעים אז יש לו כבר חשיבות עצמי, ולזה כתב הרא"ש דאין בטלים ברוב בגד. אמנם כן עיקר דברי הרא"ש אכתי צ"ע, וכבר הרבה לתמוה עליו בעל משנה אחרונה על משניות מאיזה טעם נאמר דחושין אינם בטלים, דליכא למימר דחושין חשיבו ולא בטלי וכמ"ש סבדא זו הכסף משנה בהל' כלאים (פ"י ה"ו) בשם הסמ"ג, דהא בסוף תמורה משמע להדיא דגם חוטי צמר בטלי ברוב עיי"ש בדף ל"ד דפריך אהא דתנן פ"ג דערלה האורג מלא חסית מצמר הבכור בבגד ידלק ואמאי וליבטל ברובא וכו' עיי"ש, משמע דחושין נמי בטלי, גם מה שדימה הרא"ש דין זה לכלאים דאמרינג בהו דחוט אחד עושה כל הבגד כלאים, קשה הדמיון, דשאני כלאים דבאפי נפשיהו מותרין ובשעת חיבור בא האיסור ולא שייך שיגדום הביטול היתר לחברן עם פשתן ומשנתחברו נאסרו איסור עצמן וכ"כ הרא"ש עצמו והפוסקים ביו"ד דס"י רצ"ט וכ"כ התוס' בנדה ס"א וכ"כ הרע"ב ריש מס' שקלים, וא"כ הו"ל למיבטל ברובא עיי"ש שהאריך עוד.

ולדידי נראה דודאי צדקו דברי מרן הכס"מ בשם הסמ"ג, דמתורת חשיבות אתינא עלה אבל לא מצד עצם חשיבות החושין דע"ז שפיר מקשה בעל משנה אחרונה מגמ' תמורה הנ"ל, אלא הוא דין חשיבות מחודש שישנו בדבר המקבל טומאה דחשיב ולא בטיל, ומקור דבר זה מהא דתנינן לעיל מינ' בנגעים שם

(פי"א מ"א) ועורות הים אינם מטמאין בנגעים חיבר להם מן הגדל בארץ אפילו חוט אפילו משיחה דבר שהוא מקבל טומאה טמא, וכן איתא משנה זו במס' כלים פי"ז משנה י"ג לענין טומאת כלים, ועיי"ש בתוי"ט דבתו"כ ילפינן להאי דינא מריבויא דכתיב או בעור, ועיי"ש מ"ש בפירושה ועיין גם בדבריו בכלים שם. ובפירוש האי דינא נחלקו קמאי דדעת רוב המפרשים דאם חיבר חוט ומשיחה לעורות הים טמא כל הבגד גם עיקרו שהוא מעורות ולא החוט והמשיחה בלבדם, והוא דעת הרמב"ם והרע"ב וכן נראה מהרא"ש בפירושו, עיי"ש באלוהו רבא להגר"א דלדיעה זו אין צורך שיהא בחוט ומשיחה שיעור קבלת טומאה ג' על ג', וכן הוא במשנה למלך פ"א דכלים ה"ג, ויש שם עוד שיטה הובאה בתוי"ט והיא דעת מהר"ם בשם הר"י מסימפונט דדוקא החוט והמשיחה עצמם מקבלים טומאה, ולפי שיטה זו צריך ע"כ שיהא בהם שיעור קבלת טומאה, עיין כל זה במשנה למלך שם באורך.

ומעתה לא מיבעיא לשיטה זו האחרונה הרי מפורש דינו של הרא"ש להדיא במשנה ויש ילפותא ע"ז מקרא, וכמו שביא שם התוי"ט לשונו של הר"י מסימפונט שהקשה על עצמו למה לא בטילי החוט והמשיחה ברוב, ותירץ משום שלא שרפן זה בזה וכמשנה ב' עיי"ש, אבל גם לשיטה הראשונה שכפי הנראה היא גם דעת הרא"ש עצמו נמי צריך ביאור איך לא תיבטל החוט והמשיחה נגד עיקר הבגד, וביותר תיקשי לדיעה זו שהרי אין בחוט ובמשיחה חשיבות לקבל טומאה ולמה לא יבטלו, ועל כרחך דגזירת הכתוב איתאמר בה בטומאה שאין נוהג בכגון דא תורת ביטול, אלא דאכתי טעמא בעי, ופשיטא כמו שאמרנו דמקום הראוי לקבל טומאה קובע חשיבות דין לעצמו, ואין זה המקום תלוי בגדלותו או קטנותו וסני בכך שיש אפשרות לטומאה לחול. וזכר לדבר מדין ידות דקיי"ל דיש יד לטומאה, ועיין בסוגיא ריש פ' העור והרוטב (חולין ק"ח) דיכול עצם גדול להיות יד לכזית בשר ואף שכמות הבשר בטל ומבוטל נגד גודל העצם, וא"כ למה לא נימא איפכא דהבשר יהא יד של העצם ויהא טהור, ומוכח גם כן דטומאה קובעת מקום לעצמה וזה המקום אין בטל עולמית ולא ברוב ומיעוט הכמות תליא מילתא, והרבה מצינו במס' כלים פי"א לענין פשוטי כלי עץ דאם היו מצופים מתכות כולם מקבלים טומאה, עיי"ש במשנה ז' ובכמה דוכתי דבשעת חיבורין הכל טמא והיינו מיסוד הדין שנמצא בתו"כ מאו בגד או עור, ועדיין צל"ע בכל זה. ועכ"פ עלו לנכון דברי הרא"ש דשתי וערב הראויים לקבל טומאה חשיבי ואינם בטלים נגד עיקר הבגד וכדברי הכס"מ והסמ"ג, ולא קשיא מידי מגמ' תמורה הנ"ל דשם מדובר לגבי חוטי ערלה, ופשיטא דלא החוטין המה דחשיבי אלא הכשרם לקבל טומאה וכנ"ל.

ונראה עוד דזה כוונת הרא"ש במה שמדמה טומאה לכלאים כי גם בכלאים מצינו גדר כזה שלא הכמות היא סיבה לאיסור אלא המציאות של צמר שנגע בפשתים ואפילו חוט אחד אוסר כל הבגד, והיא ענין איכות לא בכמות וע"ד שאמרנו בטומאה, וסרה תמיהת המשנה אחרונה על דברת הרא"ש הנ"ל. ובהכי מתפרשות המשניות שרימוזו אליהם הרא"ש עיי"ש, ואני אפרש, תנינן בכלאים (פ"ט מ"א) צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה כזה אם רוב מן הגמלים מותר

ואם רוב מן הרחלים אסור וכו', הרי דמועיל ביטול לענין כלאים, ויתר על כן פסק הרמב"ם בה' כלאים (פ"י ה"ז) דצמר ופשתים נופייהו בטילי זה בזה, והראב"ד השיג עליו וז"ל: ה"י לו לומר שאינו טווי וכו' ואם מפני שביטולן במיעוטן שיבוש הוא זה וכי צמר בפשתים בטל ברוב וכו' עכ"ל, ועיי"ש בכסף משנה שציון מקור להרמב"ם מהתוספתא ושכן מפורש בירושלמי צמר ופשתים שטרפן אסור כיצור הוא עושה מביא לישראל ועוד צמר גמלים ומבטלן, והגר"א בביאורו (יו"ד סי' רצ"ט ס"ק ה') דחה דברי הכס"מ בשתי ידים, ועיי"ש שהניח דברי הרמב"ם והשו"ע בתימה.

ונראין הדברים עולין מפסקי הרמב"ם והשו"ע כך, דעד שלא נטוו הצמר והפשתים בטלים הם במין אחר וכמבואר במשנה ולדעת רבי ירמ' בירושלמי כלאים פ"ט ה"א שציון עליו הכס"מ אפילו צמר ופשתים עצמן בטלים זה בזה כי עדיין לא באו לכלל חיובא דכלאים דבעינן שוע טווי ונוז, ואז בטלין ומותר לבטלן לכתחילה בהוספת לישראל אחת שלא יבואו לכלל צמר ופשתים, (והאחרונים פלפלו בזה מענין אין מבטלין איסור לכתחילה, ולפי"ז אין שייך כאן כלל). אבל משנטוו ונעשו חוטין אז אדרבה חמור דינא דכלאים, כי אז אין אנו באים לרון מפאת התערובת צמר ופשתים אלא על המציאות אם יש כאן דבר האוסר שאוסר במגעו והיינו הצמר קודם שנתערב, ולכן שפיר פסקו הרמב"ם והשו"ע דבכגון דא אין מועיל ביטול, עיי"ש ברמב"ם וש"ע העושה בנגר כולו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנבוס וארג בו חוט של צמר מצר זה וחוט של פשתן מצר זה הרי זה אוסר משום כלאים ע"כ, והורה כאן הרמב"ם דאף חוט אחד אין בטל, ואדרבה החמיר עוד דאף אם מפסיק צמר הגמלים בין הפשתן לצמר בכל זאת אסור, (וזהו דלא כהרא"ש שהביא הב"י והרמ"א בסו' רצ"ט שהקיל בזה), ולפי"ד גם בזה יובנו דברי הרמב"ם מילתא בטעמא כי לא התערובת אוסר בכלאים בענין שיהא צורך עירוב צמר ופשתים, אלא דאחשבי' רחמנא למגע חוט אחד של פשתים שיאסור כל הבגד, ובחשיבות כזה שאינו מדין עירוב לא שייך תורת רוב ומיעוט, ולפי כל הנ"ל אתי שפיר דברי הרא"ש שהוכיח מכלאים לשומאה דכל היכי דבחשיבות מגע תליא מילתא לא אזלינן בתר רובא וכנ"ל.

ובתשובת תשב"ץ (ח"ב סי' ר') האריך מאד בסתירת הרמב"ם הנ"ל בה' כלאים, והסביר הענין רכל היכי שניכר החוט במקומו אז אפילו באלף לא בטיל, מה שאין כן בצמר ופשתים שטרפן זה בזה ואין ניכרין אז הדרינן לדין ביטול ברוב כבכל התורה עיי"ש, ולרבריו צ"ע אם צמר רחלים יהא לו צבע אחר מצמר הגמלים ויטרפם זה בזה דאז כבר ניכר צמר הרחלים לעצמו, האם אז ישתנה דינא דמשנתנו דאזלינן בתר רובא, וא"כ לפלוג וליתני בדירה דלא כל דוכתי מועלת טריפת צמר בצמר, וכן לענין ננעים צ"ל לפי התשב"ץ דמאי דתנינן דמועלת טריפת צמר רחלים בצמר גמלים הכל הוא רק אם אינו ניכר, ולפי"ד אין צורך.

ולענין הערתך למה לא אמרינן לענין כלאי בגדים דניבעי שיעור ג' על ג' כמו לענין שומאה וכדומה, הדבר פשוט כיון שבכלאים הקפידה תורה על העלאה דומיא דלבישה והכל תלוי בהנאת לבישה כמבואר ביבמות דף ר' ובכמה דוכתי, ואם כן אף אם אינו צריך אלא למטלית קטנה לאצולי משינוף וכדומה, וכענינא

דהירושלמי פ"ט המובא בשו"ע יו"ד סי' ש"א סעיף י"ב לא יקח אדם ביצה חמה
בבגר כלאים וכו', וא"כ עיקר הדבר תלוי בשיעור הנאה של הבגר ופשוט.
ובהיותו בזה אכתוב לך מה ששמעתי קושיא נפלאה בהא ראיתא בעירובין
קר: שרץ שנמצא במקדש כהן נוטלו בהמיינו עיי"ש, וקשה למ"ד אבנטו של כהן
הדיוט ג"כ ה' בו משום כלאים עיין יומא י"ב, וא"כ יש בו הנאה דאצולי
מטומאה, ולפי שיטת הרמב"ם רכהן שלא בעידן עבודה יש איסור כלאים,
ובעניננו אפשר דכו"ע מודו דאין לו להנות ע"י כלאים שבאכנט שלא ברך
לבישתו, וא"כ איך הותר זאת, וצ"ע¹). ויש לי בזה דרך נכון לתרץ ואכ"מ, ועוד
חזון למועד.

(1) היא קושית הגאון האדיר מוה"ר יעקלי מהרימלוב בהנהותיו על הירושלמי במס'
כלאים פ"ט ה"ב עיי"ש, ואולי יש ליישב, דבאמת הקשה הישועות יעקב (באו"ח סי' ש"ח
סקט"ו) הרי תיכף כשנמא האבנט שוב אינו ראוי לבישה, דבמקדש אסור משום בגר
שנמא, וחזן למקדש אסור מחמת איסור כלאים, וכיון ראינו ראוי לאותו היום אסור
בטלמול דנעשה מוקצה, וא"כ איך התירו לטלמול האבנט כדי להוציא את הטומאה.
ועכצ"ל דמיירי דאין בהאבנט איסור כלאים, והוא עפ"י מה שכ' בשואל ומשיב מהרו"ב
ח"ג סי' ט' בסופו, דלפי מה שהעלה המשנה למלך בפ"ח מהל' כלי המקדש ח"ג ברעת
הרמב"ם רשורין אינו רק למצוה ואינו מעכב, א"כ משכחת לה שילבש כהן אבנט שלא
יהי' בו כלאים, ער"ז שלא יעשה שזורין כיון ראינו מעכב יעווי"ש. וא"כ י"ל דמתני'
דחכא מיירי שהכהן מוציאו באבנטו שאין החוטין שזורין וממילא אין בו איסור כלאים,
ולכן אין בו איסור טלמול. ועפ"י מיושב מאליו קו' הגאון מהר"י מהרימלוב כמובן.

כוס תנחומין

להנה"ח מו"ה חיים הלוי קליין נ"י מאנטווערפען
ולאחיו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי קליין נ"י מברוקלין
על פטירת אמם ע"ה

להרב מו"ה ברוך חנה גרינפעלד נ"י ראש הכולל בקרית באבוב
ולאחיו האברך היקר ר' מרדכי דוד גרינפעלד נ"י ממאנסי
על פטירת אביהם ע"ה

להנה"ח מו"ה שלום מארק נ"י מברוקלין
על פטירת אשתו ע"ה

השי"ת ירפא מחץ לבכם וינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ומחה ד' דמעה מעל כל פנים לנצח.

המערכת

הנאהבים והנעימים

תחת כותרת זאת נרפים ברצ"ה מזמן לזמן חירו"ת בפלפול ובאגרה שרירי אש שנשארו לפליטה, מחירושי האכרכים והבחורים מצוייני תלמידיו ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע שנהרגו ונשרפו עקה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה, כרי להנציה רבריהם לזכרון עולמים שיחי' שפתותיהם רובבות.

כנורע יסר כ"ק מרן מוהרב"צ זצוק"ל הי"ר ישיבת „עץ חיים" (ע"ש כ"ק מרן הגה"ק בעל רברי חיים זי"ע) בעיר באבוב סמוך לפטירת כ"ק אביו מרן מוהר"ש זצוק"ל. ישיבה זו היתה המשך להישיבה שיסד כ"ק אביו זצוק"ל בעיר ווישניצא הנורע לשם ולתהלה ולתפארת. כ"ק מרן זצוק"ל השקיע בה כח רב במרץ נפלא להעלות התלמידים על כמתי ההצלחה בתורה וביר"ש ובחסידות מעוטר בנועם המדות, והוא בעצמו שם עינא פקחא עליהם על כל תהלוכותיהם, ובוזה גרלו והצליחו ועשו פרי באופן הכי נעלה. — בימי מלחמת העולם הראשונה אשר גרמה מהפיכה איומה בכל מדינת גאליציע הלך כ"ק מרן זצ"ל בגולה ופסקה הישיבה, אבל תיכף אחר תום המלחמה כשנתיישוב כ"ק מרן זצ"ל בעיר קראקא יע"א, חזר ויסרה, ומאז והלאה נתרחבה יותר ויותר מדי שנה בשנה עד שהגיע מספר הישיבות קרוב לארבעים סניפים פזורים בכל רחבי גאליציע אשר יצאו מוניטין שלהם בכל קצוי תבל. המון תלמידים לאלפים ורבבות נהרו שם מכל העיירות ואף ממדינות אחרות. בישיבות הללו שאבו התלמידים תורה ויר"ש וחסידות מלא חפנים מכאר מים חיים כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ר אשר האציל עליהם התלהבות אש קודש לכל רבר שבקרושה ובחכמתו הכבירה האיר את עיניהם להבין ולהשכיל דרך החיים האמיתי כראוי וכיאות לכל אשר בשם ישראל יכונה.

תלמידים הללו היו ניכרים מבין שאר החסידים בחן-חסירי המיוחד (באבאווער חן) שהי' נסוך על פניהם ושם שמים הי' מתקדש על ידיהם, עד שכל רואיהם היו אומרים אשרי שזה גידל. וכשגריים הללו נעשו תיישים ונתגדלו מהם ת"ח מובהקים בעלי מדע וראשי ישיבות, השכילו הם בעצמם איך להשפיע על אחרים, והמשיכו אלפי תלמידים לישיבות הללו, ובכל מקום הגיעם הי' ניכר תיכף שינוי לטובה אצל תושבי המקום הן בתורה והן בחסידות וממש שלבשו צורה חדשה, והכל בכוחו של אותו צדיק כ"ק מרן הגה"ק זצ"ל הי"ר. תקצר היריעה מהכיל לתאר רמות ישיבה מפוארה זו עם כל ענפי המרובים, ויצטרך לזה ספר בפנ"ע, לכן נסתפק במועט, ועוד חזון למועד. והנה עצם הרפסת חירו"ת מהתלמידים הי"ר הוא ענין גדול ובוודאי יעלה לרצון ונחת רוח לכ"ק מרן זצ"ל נ"ע. ובלי שום תפונה יריו המעיינים עונג רב מזה. בשולי הגליון יבא בכל פעם בקיצור נמרץ איזה קוים לרמותם, ואם יעזור ד'

אז נחרט עלי גליון מזמן לזמן פרטים מחסירים ואנשי מעשה גם מאותן אשר אין בידנו חידו"ת מהם, כדי שלא ימוש זכרונם מבינינו.
בעוה"ר נהרגו רובם על קידוש השם ולא נשאר מכל התלמידים הללו רק חלק קטן אודים מוצלים מאש, אך זאת נחמתנו, אשר עלה בידנו ללקט מעט מזעיר מדבריהם, אשר ישמשו כמצבת זכרון להם ולנשמתם שנודעו באבם ע"י הרוצחים הארורים ימ"ש. ארץ ארץ אל תכסי דמם, ור' ינקום לעינינו במהרה נקמתו ונקמת תורתו ונקמת דם עבדיו השפוף כמים, אכ"ר.

בענין תשבתו בנשים

מאת הרה"ג החסיד מוה"ר מנחם ארי' ראטטענבערג הי"ד⁽¹⁾

בדברי הש"ס פסחים (ה' ע"א) דילף רבי עקיבא דתשבתו מערב יום טוב דאי ביו"ט הרי מצינו להבערה שהיא אב מלאכה, ור' ישמעאל יליף מקרא אחריו, והקשו המפרשים למה לא יליף מדרשא דילף ר"ע. אך י"ל דהנה מקשים העולם האידך יליף ר"ע דתשבתו הוי בעיו"ט, דילמא תשבתו היינו ביו"ט ונימא דמותר להבעיר ביו"ט דעשה דתשבתו ידחה הל"ת דכל מלאכה לא יעשה בהם,

(1) הרה"ג החסיד מוה"ר מנחם ארי' ראטטענבערג הי"ד הנודע בשמו ר' מענדילע ראטטענבערג הי' יחיד במינו בין אלפי תלמידי כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד. — נולד בשנת תר"ן בערך לאביו ר' וואלף ע"ה. תיכף כנערותו הכירו בו כי הוא בעל כשרון נפלא ויוצא מן הכלל חריף עצום ושקדן וירא שמים מרבים. בשנת תרס"ז בא לעיר באבוב ללמוד בישיבת כ"ק מרן זצ"ל. הוא הי' מן התלמידים הראשונים של כ"ק מרן זצ"ל, ותחת השפעתו וההרכתו עלה ונתעלה במעלות רמות ונשגבות בתורה ובחסידות וכו'. — נשא את בתו של הרב החסיד המפורסם מוה"ר קלמלי קלאסנער זצ"ל מקראקא (עליו נקוה להקדיש פרק מיוחד ברצ"ה) ממיוחדי תלמידי כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל. אחר חתונתו התיישב ר' מענדילע בעיר קראקא, ולא מש מפתחו של כ"ק מרן זצ"ל. לא עבר זמן רב ונתמנה ע"י כ"ק מרן זצ"ל לראש ישיבה בישיבת „עץ חיים“, בתחלה הי' ר"מ בעיר קראקא ובאבוב, ומשם בעיר צאנז ובעיר טארנא, ואח"כ שוב שנית בעיר באבוב, ובשנת תרצ"ט בעיר גארליץ. — למרות העניות והרחקות שהי' שורר בביתו הי' תמיד פניו מאירות בשמחה ובעליצות הנפש. חוץ גדולתו בתורה הי' פקח עצום, פה מפיך מרגליות, ועובד ר' בהצנע, והי' סמל של „חסיד“ במלוא מובן המלה. — בהזדמנות אחרת נבוא אי"ה בארוכה, בתוספות שיחות ואימרות ממנו ואודותיו, וכעת קצר המצע מהשתרע. בימי הזעם התחבא בעיר באבוב, ובחודש אלול שנת תש"ב חטפוהו הרוצחים והובילוהו למחנה בעלזיץ ונהרג שם על קידוש השם ביום ח' אלול תש"ב. גם בניו וב"ב נהרגו עקב"ש יחד אתו. תנצב"ה. ור' ינקום דמם לעינינו במהרה.

תורתנו נתונה לתלמידו ירדנו הנגיד החסיד הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י שמסר לנו חידו"ת הללו בכת"י אשר רשם בעת למדו אצלו בצאנז.

שהרי רבא סבירא לי' במס' שבת (כ"ד ע"ב) דאיסור מלאכה דיו"ט לא הוי אלא לאו גרידא. (ועיין תוס' ביצה דף ח' ע"ב ד"ה סוף סוף²). ומתריצים דלק"מ דהעשה דתשבתו הוי עשה שאינו שוה בכל דאינה נוהגת בנשים משום דהוי מ"ע שהזמן גרמא ועשה שאינה שוה בכל אינה דוחה ל"ת השוה בכל. אמנם באמת כתבו קצת אחרונים דנשים חייבות להשבות³ כרי שלא יעברו על כל יראה, וא"כ שפיר הוי תשבתו עשה השוה בכל, ושוב קשה דנימא דתשבתו נוהג ביו"ט מכח עדל"ת, אך גם זה לא קשה, דעל כרחק אין נשים חייבות בעשה דתשבתו מחמת לאו דבל יראה, שהרי גם על כל יראה אינן מצווין רהוי לאו שאין בו מעשה, וכבר העלה הפרי מגדים (בפתיחה כוללת ח"ב אות י"ד) דעל לאו שאין בו מעשה אין נשים מצווין כיון שאין לוקין עליו, וא"כ שפיר הוי העשה דתשבתו עשה שאינה שוה בכל ואינה דוחה הל"ת דיו"ט רהוי שוה בכל, ושפיר יליף ר"ע דתשבתו הוי בערב יו"ט.

אמנם כל זה א"ש לרבי עקיבא דס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו כמבואר בתוס' (מכות ד' ע"ב) ד"ה הא, אבל לר' ישמעאל דס"ל במס' שבועות (דף ג' ע"ב) דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ע"כ נשים חייבות בלאו דבל יראה, וממילא חייבות ג"כ בעשה דתשבתו כרי שלא יעברו על כל יראה, א"כ שוב אין להוכיח דתשבתו הוי בערב יו"ט מחמת דהבערה הוי אב מלאכה ביו"ט, דהרי אפשר לומר דמותר להשבות ביו"ט מכח עשה דוחה ל"ת, ולכן ר' ישמעאל לשיטתו שפיר איצטריך קרא אחרינא למילף דתשבתו הוי מעיו"ט.

(2) כן הקשה באור זרוע סי' תשנ"ז עיי"ש. וכתבו האחרונים (עיין שו"ת תורת חסד סי' מ"ב אות ג' ושו"ת הרי בשמים ח"ג בסופו בחירושו עמ"ס פסחים דף ה') שכבר העיר בזה רבינו חננאל בפסחים דף ה' שכן ש"מ הבערה לחלק יצאת ראי ס"ר ללאו יצאתה תיתי עשה דהשבתת חמץ ולירחי לאו דהבערה. ועיין ביצועות יעקב סי' תמ"ו סק"ג שפירש כן דברי הגמ' מעצמו, גם בשו"ת קרן לדור סי' קט"ו אות ה' הביא כן בשם זקנו, ועיין בזה בשואל ומשיב מהדו"ד ח"ב סי' ל' ובמנחת מצוה רצ"ז ורצ"ח. — והנה המהר"י טראני שם באור זרוע תירץ דיו"ט הוי עשה ול"ת, אמנם ע"ד פלפול י"ל רשפיר הקשה האור זרוע, דר"ע לשיטתו ע"כ ס"ל דיו"ט הוי רק עשה, רמבואר בשו"ת ובחירת בחיים (להגאון מוה"ר שלמה קלוגער) בס"א ק"א, דרבר זה אם יו"ט הוי עשה גרידא או עשה ול"ת תליא בפלוגתא הרמב"ם והרשב"א אם ספיקא דאורייתא היא מה"ת לחומרא או לקולא, דלמ"ד סר"א מה"ת לחומרא הוי יו"ט עשה ול"ת ולמ"ד סר"א מה"ת לקולא הוי יו"ט רק עשה גרידא יעוי"ש. והנה המלא הרועים הוכיח במערכת ספיקא דאורייתא באות יו"ג דרע"ק ע"כ ס"ל סר"א מה"ת לקולא, וא"כ ע"כ ס"ל דיו"ט הוי עשה גרידא, וא"כ שפיר הקשו עליו איך הוכיח דתשבתו הוא בעיו"ט, דילמא הוי ביו"ט מחמת עדל"ת. ועיין שו"ת דבר משה מהדו"ת סי' ט"ז.

(3) עיין בזה בס' תיבת גמא פ' בא אות ד', פרמ"ג בא"א סי' תמ"ג סוף סק"א, שאנת ארי' סי' פ"ב, שו"ת קרן לדור סי' קט"ו ד"ה אלא, שו"ת אבני חפץ סי' ב', ועוד.

בענין לאו הניתק לעשה בנותר

משה דוד שטיינזארצעל

דב דקהל בית אפרים
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דכאכוב
ברוקלין ניו יארק

ברמב"ם פ"ח מהל' פסח"מ כתב דאסור להותיר מבשר הקדשים והמותיר אינו לוקה דהוי להנל"ע שנא' והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו. והק' בכס"מ מדוע לא נקט הטעם דהוי לשאב"מ, ותי' דטעם זה הוא אף אם הי' בו מעשה וע' במשנל"מ שם שהק' הא לטעמא דלנהל"ע אם לא קיימו ומכ"ש אם בטלו לוקה ולטעמא דלשאב"מ גם בזה אינו לוקה, ועוד דהרמב"ם בעצמו בפ"א מה' ק"פ גבי המלין אימורים בק"פ כ' דאינו לוקה מטעם דהוי לשאב"מ. ונ' בהקדם הסוגיא חולין צ"א ע"א דבעי שם אליבא דר"י דס"ל דגיה"נ אינו נוהג אלא באחת אי פשיטא ל' בחד ירך דנוהג רק בימנית או ספוקי מספ"ל ובעי למיפשט מהא דתניא האוכל מזה ומזה כזית סופג שמונים ר"י אומר אינו סופג אלא ארבעים וא"א ספוקי מספ"ל הוי התר"ס וס"ל לר"י דהת"ס ל"מ מהא דתניא הכה שניהם בב"א חייב הכה את זה וחזר והכה פטור כן ס"ל לר"י וא"כ יחייב כאן גבי האוכל משני ירכות, ומשני ל"ת דס"ל להאי תנא כאידך דר"י דתניא ל"ת ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוי לשאב"מ ומוכרח דר"י ס"ל התר"ס שמה התראה דאל"כ למה הוצרך לטעמא דלהנל"ע ת"ל דלאו דנותר הוי התר"ס.

ולכאורה צ"ע הא ג"מ גדולה דאם הטעם דאינו לוקה הוי משום התר"ס באמת הוי לאו שיש בו מלקות אלא דחסר לנו הה"ת ליתן לו מלקות, אבל בודאי יפסל לעדות בדרך העובר על לאו שיש בו מלקות, אבל מטעם להנל"ע קיל הלאו ולא מופסל לעדות. (שוב מצאתי בתומים סי' ל"ד שהביא בשם הב"י באה"ע דכלאו שיש בו התראת ספק אינו נפסל ותמה עליו מדוע לא יפסל אטו נרע מכל לאו בלא התרו בו כלל. ובניתק לעשה ס"ל לתומים דנפסל. ועי' פתיחה כוללת להפמ"ג דמצד לחלוק עליו עי"ש). וצ"ל דהרדקוהו הוא רק מהלשון בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין משמע דבלא"ה הי' לוקה.

וי"ל עוד, דהנה יש לעיין למ"ד דחבר אינו צריך התראה איך יהי' גבי התראת ספק כגון ספק בן ט' לראשון ספק בן ז' לאחרון והכה את זה וחזר והכה את זה אם יהי' חייב דרך היכא דצריך לקבל ההתראה מאחר אינו חושש לדבריו אם מתרה אותו בספק אבל כשהוא עצמו יודע שהוא ספק מהני או דילמא הוא חסרון בדין המזיד שלו כיון שעכשיו עושה מעשה שהוא רק ספק עבירה לו, על מעשה כזה אין לחייב מיתה רק ביריעה ברורה שחייב מיתה על מעשה כזו, אבל היכא דהוי ספק, הוי חסרון במעשה עבירה ופטור, ואם נאמר כצד הזה ניחא

רבאמת לא יפסול לעדות כיון דהוי חסרון במעשה עבירה. והנה הלשון של ר' יעקב שטען לר"י לא מן השם הוא זה משמע שלא ס"ל הטעם דלאו הניתק לעשה ולכאורה לא מצינו חולק על כך סברא דלשנל"ע דלילקי עלי, ע' חולין קמ"א דרצח הנמ' לומר דר"י ס"ל דנל"ע לוקין עליו ודחי שם. וע' רש"י מכות ד' ע"ב ורש"י חולין פ"א ב' משמע מדבריו דחולק על כך דינא דלאו הנל"ע אין לוקין עליו וכן משמע הלשון לא מן השם הוא זה וצ"ע, והול"ל דלא צריך למעמא דידך, אבל לשון לא מן השם הוא זה משמע שאינו נכון, ומרוע.

ונראה דהנה יש לחקור מהו האיסור דבל תותירו אם האיסור מה שעושה הדבר לנותר ע"י מה שנשאר עד שחל עליו פסול, ורצון השם הוא שלא יהי ענין כזה של קדשים נותרים בעולם, או דעיקר העבירה היא מה שאינו אוכל הקדשים עד שנעשו נותר ועיקר העבירה הוי האיראכילה, אלא דהשיעור הוא עד שחל עליו שם נותר, וכסברא הראשונה ס"ל להצל"ח דס"ל דגם בקרבן פסול איכא לאו דלא תותירו ע"כ העבירה היא מה שנעשה נותר ואין שייך לאכילה אלא דרצון התורה היא שלא יתהוה נותר, והמנ"ח חולק עליו וס"ל דהעבירה רק ע"י האיראכילה במצות נא ומבשל ובמצות לא תותירו גבי ק"פ. והנה לכאורה אם העבירה היא מה שנתהוה נותר אזי הוי לאו הנל"ע דשריפת הנותר הוי תיקון העבירה, דהעבירה היא שלא יתראה נותר והתיקון היא מצות שריפתו, אבל אם העבירה הוי האיראכילה עד שנעשה נותר א"כ מאי תיקון הוא זה מה ששורף הנותר, הא מ"מ לא אכל ואיך יתקן זה, וא"כ ל"ה להנל"ע, וא"כ זהו המחלוקת של ר"י ור' יעקב, דר"י ס"ל דנותר הוי האיסור מה שעזבו עד שנתהוה נותר וא"כ הוי נל"ע, אבל ר' יעקב טען לא מן השם הוא זה, שאין האיסור מה שנתהוה נותר רק האיסור מה שאינו אוכל עד שנעשה נותר, והאיראכילה היא עיקר העבירה, וא"כ ל"ש ניתק לעשה אלא הטעם דלשאב"מ אין לוקין עליו.

ונוכל עוד יותר לומר דבאמת רק לפי סברת ר' יעקב דהעבירה היא האיראכילה הוי לשאב"מ אבל לר"י נוכל לצייר דלהוי לשב"מ, דהנה תוס' שבועות (ד' ע"א) כ' דבזורק ככר לים ומקודם נשבע עליו שיאכלנו היום מקרי אין בו מעשה דמ"מ העבירה היא מה שאינו אוכל ע"ש, והנה בנותר אי נימא דהעבירה היא מה שנעשה נותר אם יזרוק אחר קדשים קודם עלות השחר למקום שא"א להשיגם ולאוכלם בשום אופן עד אחר עלות השחר אפשר דיקרא מעשה ראם כל העבירה מה שאינו אוכל אף אם זה מצד הכרח מעשה שעשה מקודם מ"מ העבירה היא רק באופן שלילי מה שאינו אוכל וא"א שתקרא לזה מעשה, אבל אם העבירה היא חיובית דהיינו מה שנתהוה נותר על ידו נמצא דנעשה דבר חיובי אם נעשה ע"י מעשה שלו הקודמת אפשר דמקרי מעשה דע"י שזרקו למקום שא"א להשיגו עד אחר שתיעשה נותר, עי"ז נעשה נותר, א"כ מיקרי מעשה, ורק אם העבירה היא בשלילי מה שלא נעשה מעשה, כזה נוכל לומר אף אם נעשה ע"י מעשה מ"מ העבירה היא רק שלילית, ולפיכך מקרי אין בו מעשה, וא"כ מחלוקת ר' יהודה ור' יעקב היא בזאת, דר"י כיון דס"ל דהעבירה היא מה שנעשה נותר א"כ אפשר

לצייר דלהוי מעשה כגון שזרקו למקום שא"א להשיגו עד לאחר שתיעשה נותר ואז מקרי שפיר מעשה אלא דהוי להנל"ע ריכול לשורפו ולהסיר הנותר מן העולם, ור' יעקב טען דלא כן הוא דק דהאיסור הוי האי-אכילה עד שיתהוו נותר וא"כ אינו ניתק לעשה דאינו מתקן כלל האי-אכילה (ע' פ"י מכות ט"ז ד"ה הנוטל אם על הבנים), ורק הוי לשאב"מ רכיון דעצם האיסור בשלילי אף אם נגרם ע"י מעשה מ"מ מקרי אין בו מעשה ודו"ק כי נכון מאד בסברא. והסתירה לזה מסוגיא רמכות ד' רמביא דא"י מזה דר"י ס"ל לשאב"מ לוקין יבואר להלן.

ולפ"ז אפשר לומר דהרמב"ם ס"ל גבי מותיר בשר דהעבירה היא מה שנעשה נותר וא"כ אפשר להיות יש בו מעשה ורק מצד להנל"ע אין לוקין אבל באימורים ס"ל להרמב"ם דהעבירה היא מה שאינו מקריב אותם עד שנפסלים בלינה, ויסוד לזה מרביר התרגום דלא ילין לבר ממרבחא אבל על המזבח אינו עובר בלא ילין, והנה בזבחים פ"ז יש מחלוקת אם לינה מועלת בראשו של מזבח, והנה אם מועלת ונפסל מדוע לא יעבור אם הוא בראשו של מזבח, ורוחק לומר דהתרגום ס"ל כהך מ"ד דאין לינה ועלת בראשו של מזבח, וכן פרש"י בחומש, וכן משמע להריא בסוגיא דפסחים נ"ט ריכול להלין בראשו של מזבח, וע' מנ"ח מ' צ' שהעיד בזה, וע"ש מ"ש בסוגיא בפסחים. והנראה דס"ל להתרגום דעבירה הוי האי-הקרבה עד שיפסול בלינה וא"א להקריבו עוד אבל כיון דהוא בראשו של מזבח ועומד להקרבה מצד אם עלו לא ידרו זה עדיין ל"ה אי-הקרבה ואינו עובר בלאו אבל אם העבירה היא מה שחל עליו פסול לינה לכאורה ה"י צריך לעבור, אע"כ דהלאו הוא האי-הקרבה עד שאין להקריבו מצד פסול נותר וכאן כיון שהוא בראשו של מזבח במקום הקרבה ויש דין להקריבו מצד אם עלו לא ידרו, עדיין לא מקרי אי-הקרבה ולפיכך אינו עובר, וא"כ ניהא דנקט גבי אימורים הטעם דלשאב"מ ולא הטעם דנל"ע רשם הלאו הוא האי-הקרבה ושפיר הוי אב"מ ולא נל"ע, אבל גבי בשר הלאו הוא מה שחל עליו פסול נותר וא"כ יכול להיות ע"י מעשה כגון שזרקו מקורם במקום שא"א להגיע אליו עד שיעשה נותר וגם הוי לאו הנל"ע דאם העבירה היא מה שנעשה נותר התיקון הוא השריפה להעבירה מן העולם ודו"ק.

והנה בתוס' שבועות (דף ד') הקשו על הא דמביא שם דא"י מהא דגשבע שאוכל ולא אכל אינו חייב מלקות דלשאב"מ אין לוקין, והק' התוס' דמנ"ל הא, דלמא הטעם מצד הת"ס דרילמא יאכל אח"כ כמו גבי נותר, ותי' דמשמע ל' דבכל ענין פטור אף אם יתרו אותו לאכול ויזרקנו לים תיכף ראו אין כאן חסרון דהתראת ספק אבל אין בו מעשה מקרי מכיון דעצם העבירה אין בו מעשה כמ"ש לעיל, ושוב כ' ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד בטלו ולא בטלו (מכות ט"ו) אפי' התרו בו בשעה ששיבר כנפי' ע"ש, ודבריהם כפשוטם תמוהים מאד כמ"ש בגחש"ס לדע"א שם, דל"ד כלל רבלהנל"ע וביטל העשה בידים אימתי נתרה אותו אם למשל בשעת לקיחת האם על הבנים אזי הוי התראת ספק דרילמא לא ישבר כנפי' אח"כ ואם בשעת שבירת הכנפים הא אין זה ממעשה העבירה

אלא תנאי בהעבירה שקדמה דהיינו הלכחה וא"א להתרות כי אם בשעת העבירה ולא בשעת התנאי אבל כאן העבירה היא איראכילת הכבר היום ומכיון שזורקו לים עכשיו בודאי יוגמר העבירה וא"כ הוי התראת ודאי בשעת העבירה, ומאי דמיון זה לכיטלו, וצ"ל כונתם רכמו דלמ"ד ביטלו א"א להתרותו בשעת שבירת הכנפים דהוי שעת התנאי ולא שעת העבירה, כ"כ ס"ל עכשיו דגם בשבועה עיקר העבירה נעשית בסוף היום וא"כ מה שזורקו עכשיו זה עושה שיעבור עבירה לאח"כ ונמצא דל"ה רק תנאי ולא מעשה העבירה גופא, ולפיכך ל"ה התראה, ואין כונתם דתלוי בכיטלו או קיימו, אלא להביא ראי' דזה מקרי תנאי וא"א להתרות על תנאי העבירה אלא על העבירה גופא, והא דכ' דהוי ה"ס הוא משום דלא נרע מכלתי זריקה דהוי הת"ס, ויבואר זה תיכף להלן בדברינו. נמצא דמתחלה ס"ל להתוס' דהוי התראת ודאי אם זורקו עכשיו לים, ואח"כ כ' דאפשר דעדיין הוי התר"ס דל"ה רק תנאי שיעבור בסוף היום.

והנה צ"ע להתחלת דבריהם מסוגיא דידן בחולין צ"ע דמביא ראי' מהא דהוצרך ר"י לומר הטעם דפטור בנותר מצד להנל"ע ואי ס"ל התר"ס ל"ש התראה הו"ל לפטור מטעם התר"ס ואי נימא ריכול להיות התראת ודאי אם יעשה דבר שעל ידו לא יוכל לאכול עד לאחר זמן נותר א"כ יש ציור של התראת ודאי ולפיכך הוצרך לטעם להנל"ע, ומוכרח דלא כדבריהם בשבועות מתחלה, דבאופן זה הוי התראת ודאי, ונ' רבנותר גם בתחלת רבריהם ס"ל דהוי רק הת"ס אף אם יורקנו למקום שא"א להשיגו עד אחר זמן נותר, דהנה הטעם רבנותר הוי הת"ס משום דיש לו זמן לאכול אח"כ ואם נתרה אותו בסוף היום א"א לכיון הזמן רק הוי ספק על זמן גדול דלמא עכשיו הוא רגע של סוף היום או דלמא אח"כ א"כ א"א להתרותו רק בספק דלמא עכשיו הוא סוף היום והוי הת"ס ול"מ, אבל אי הוי התראה נוכל להתרותו בזמן שנעשה לנו ספק אם עכשיו היא רגע אחרון תאכל עכשיו שספק אם לא תאכל עכשיו דלמא תעשה איסור ואם לא תאכל עכשיו ועוד יותר עד זמן שברור שהוא לילה או עלות השחר אז תתחייב, ונמצא דלהק מ"ר הוי כמו הכה את זה וחזר והכה את זה דאם מתרה אותו שאם יכה שניהם יתחייב הוי התראה אע"פ שמכה בזא"ז למ"ד שמה התראה, וכ"כ עכשיו אומרים שמיד מתחיל ספק איסור ואם לא יאכל עד זמן כך וכך יהי' איסור בודאי ויתחייב והוי התראה ע"י צירוף כל הספיקות, אבל למ"ד ל"ש התראה א"א לצרף שני מעשים בזא"ז ולא מקרי התראה ופטור, ונמצא דלמ"ד שמה התראה בנותר יצטרך להתרותו ברגע של הספק רגע האחרון על כל הרגע הספק עד סוף היום ויתחייב על ידי זה, וכן ביאר ר' אלחנן וסרמן ז"ל בקו"ה יבמות ק"א.

אבל יש לומר באופן אחר, רבאמת האיסור מתחיל עכשיו אם לא יאכל עד סוף היום אלא דאם יאכל בתוך היום לאח"ז נמצא דעכשיו לא עשה איסור כלל ול"ה אף התחלת מעשה איסור וא"כ למ"ד התר"ס ש"ה נוכל להתרותו, תאכל עכשיו שאל"כ אם לא תאכל עד סוף היום אז האיראכילה של כל היום תחייב אותך והוי התראה, אבל למ"ד ל"ש התראה א"א לומר לו כן מכיון שלא נתברר

כלל שעכשיו הוי מעשה עבירה א"כ לא יחוש להתראה, אבל אם התר"ס ש"ה, הוי התראה מכיון דהעבירה מתחלת עכשיו אם לא יאכל עד לסוף היום ונמצא דהוי התראה בתחלת העבירה, ולדברנו נוכל להתרותו באמצע היום ולא נצטרך להמתין כדברי ר"א עד שיהי' ספק סוף היום. וזה הוי' השקלא ופריא של תירוץ התוס', והמיהו שכ' אח"כ, שבתחלה סברו דבשבועה בוראי העבירה מתחלת עכשיו דהעבירה היא האי-אכילה של כל היום וא"כ אם יזרקנו לים כיון דבוראי לא יאכלנו עוד היום והעבירה מתחלת עכשיו הוי התראה ודאי כשזורקו לים כיון דעכשיו הוי ודאי עבירה המתחלת עכשיו אבל אח"כ כ' דלמא העבירה הוי בסוף היום וא"כ כשזורקו לים באמצע היום הוי רק תנאי ול"מ התראה כלל אלא כזורקו בסוף היום דלמא עכשיו אינו סוף היום דא"א לכיון הזמן, ואם סוף היום הוי לאח"כ, א"כ הוא רק תנאי העבירה ונמצא דא"א להיות התראה ודאי רק לכל היותר ה"ס כשזורקו בסוף היום ורו"ק. נמצא דמתחלה סברו דהעבירה הוי האי-אכילה של כל היום, ולבסוף כ' דאפשר דהעבירה הוי רק בסוף היום, ונמצא דהוי התר"ס, וכ"ז בשבועה אבל בנותר לפי פרושנו בר' יהודה דס"ל דהעבירה היא מה שמניח שיתהוו נותר א"כ בודאי העבירה הוי בסוף היום וא"כ חזיקה למקום שא"א להשיגו עד שתיעשה נותר הוי רק תנאי בהעבירה והוי התר"ס, ורק בשבועה סברו שהאי-אכילה של כל היום גורם החיוב ונמצא רשעת זריקה היא מעצם התחלת העבירה, והוי התראה וראי ונכון.

והנה לדברנו כרמב"ם רכיון דהעבירה היא התהוות הנותר והזריקה למקום שא"א להשיגו מקרי מעשה מפאת שעל ידה נעשה נותר, א"כ הוי צריך להיות גם התראה וראי, דאם היא ממעשה העבירה שתיקרא ע"ז לאו שיש בו מעשה, א"כ צריך להיות גם התראה וראי, ואיך הוכיחה הגמ' מכאן דהוי התר"ס, ובע"כ דלר"י ה"ס ש"ה. וצ"ל רשאני דין לאו שיש בו מעשה דאין צריך שהמעשה תהי' העבירה גופא אלא גם אם בנדרת המעשה נעשה העבירה, ואנו לומדים זה מנזיר שנכנס בשירה תיבה ומגדל למקום טומאה ופרע עליו המעזיבה דמקרי מעשה ע"י הכניסה אף אם היתה כהיתר ולא היתה כלל ממעשה העבירה, אבל בהתראה אין מועיל לתנאי וגורם העבירה אלא לעצם העבירה ולפיכך הוי התר"ס, אבל לענין להקרא לשיב"מ די במעשה של תנאי וגורם.

ובזה אפשר ליישב קצת הא דהגמ' במכות הוכיחה מר"י דהביא הטעם רנ"ל"ע בנותר ול"ק הטעם דלשאב"מ רבע"כ ס"ל דלוקין על אין בו מעשה והא כתבנו דלר"י ציור יש בו מעשה כגון שזרקו למקום שא"א להשיגו עד שיעשה נותר, וצ"ל דהגמ' דמכות סברה דלענין יש בו מעשה בעינן מעשה העבירה ממש אבל הגמ' דנזיר שנכנס לאהל הטומאה בשירה תיבה ומגדל ופרע עליו המעזיבה דהוי מעשה ס"ל דגם תנאי של העבירה הוי מעשה ולפיכך פסק הרמב"ם כהך סוגיא דנזיר ושוב אינו מוכרח דלר"י לשאב"מ לוקין רהא יש ציור במעשה של תנאי העבירה כגון שזרקו למקום שא"א להשיגו כנ"ל.

אבל באמת יש ליישב הסוגיא דמכות באופן נפלא וייתיישב בזה גם דברי

הרמב"ם בפיה"מ דמכות ט"ו שפי' ברברי ר' יהודה דהנוטל האם על הבנים לוקה ואינו משלח דס"ל להנל"ע לוקין עליו, ותמהו על הרמב"ם דהא ר"י ס"ל בנותר דאין לוקין מצד להנל"ע ובע"כ דס"ל דאין לוקין ובאמת זה היתה בעית הגמ' בחולין קמ"א אי טעמא דר"י ניתק לעשה לוקין או דשילוח הקן ל"ה ניתק דשלח מעיקרא משמע, ופשט' מהך דנותר, וא"כ איך כ' הרמב"ם דלא ס"ל לר"י ניתק לעשה אין לוקין. ולרברינו מיושב כמין חומר, דהרמב"ם דייק מסוגיא רכיון דלא ס"ל לר"י להנל"ע אין לוקין ראם הטעם מצד ניתק לעשה בע"כ רבנותר הלאו משום שנעשה נותר ראל"כ ל"ה נל"ע כמ"ש וא"כ הוי ציור של יש בו מעשה ע"י זריקה ומרוע דקרקע הגמ' דס"ל אין בו מעשה לוקין ובע"כ רסוגיא דמכות ס"ל דלר"י ל"ל כלל נל"ע אין לוקין עליו, ובנותר הטעם משום דהוי יתור הקרא רכ' מצות שריפה גם במקום אחר, והא רסמכי' ללאו, לומר שאין לוקין עליו, ונמצא דהוי רק גזיה"כ כאן כמ"ש הפ"י שם מכות ט"ז, וא"כ שוב אין הכרח דהעבירה היא התהוות הנותר אלא יכול להיות האי-אכילה, והפטור הוא רק מצד גזיה"כ, וא"כ שפיר הוי אב"מ, ומרוע ל"ק טעם זה, אלא בע"כ דס"ל לאו שאב"מ לוקין עליו, ולפיכך פי' כן הרמב"ם בפיה"מ, אבל בהלכות פסק כסוגיא רחולין קמ"א דלר"י ס"ל נל"ע אין לוקין, נמצא רבנותר אין זה מצד גזיה"כ כי אם מצד נל"ע, ובע"כ דהאיסור הוי התהוות הנותר וא"כ יש ציור של יש בו מעשה, ולפיכך פסק בנותר רק מטעם ניתק לעשה, אבל מעשה יציור בו, אבל בפיה"מ דמכות פירש כפ' הסוגיא דשם דלר"י הוי מצד גזיה"כ ולא ס"ל נל"ע, ופי' המשנה כפשטות הסוגיא דגמ' שם כיון דאין נ"מ להלכה רבלא"ה אין הלכה כר"י דלוקה ואינו משלח אלא כרבנן דמשלח ואינו לוקה ורו"ק.

הערות וציונים

על ס' בית האוצר להג"ר יוסף ענגיל ז"ל

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין ניו יארק

ח"א, כלל א'. אם האבות יצאו מכלל ב"נ וקיום התורה שקיימו האבות ער שלא ניתנה ומביא אריכות בזה ממאמרי חז"ל וראשונים ויש להוסיף עוד ראיות מה שלא הביא הנאון ז"ל. במס' ע"ז דף ג. אמר להם הקב"ה מכם יבאו ויעירו בהן, "בישראל" וכו' וברש"י ד"ה נמרוד, ואברהם בן נח הוא, שלא היה בשעת מתן תורה עכ"ל.

באות קטן ד' וז"ל רע ראם נאמר דהאבות יצאו מכלל ב"נ י"ל דהיתה התחלת נתינת התורה מאברהם אלא רלאברהם ניתן מילה לבר ולעקב עוד גיה"נ

ובמצרים פסח ובמרה עוד מצוות ובסיני היה הגמר. עי' שם בדבריו אריכות בזה. ויש להוסיף א' במס' ע"ז דף נא. רש"י ר"ה לבני נח. וז"ל כל זמן שלא ניתנה תורה אף ישראל נקראו ב"ג. עכ"ל. משמע דגם האבות דין ב"ג להם דאל"כ מה קאמר אף ישראל. ב' במס' ב"ב דף נח. תור"ה מציין. ויש לחלק.

שם בר"ה וע"ע בב"ר בא"ר ובזכרוננו שבס' גור ארי' כתב דמ"ת היה כל מ' שנה דמדבר, ואינו זוכר עתה מקומו אי', עכ"ל. עי' להלן באות ז' ר"ה מה, שכותב הנה נזכרתי מקומו ועי' שם.

באות קטן ז' ר"ה והנה. בגור ארי' במדבר שם פ' ט"ו פסוק ל"ב יש עוד חידוש ד' מצוות דמרה לא היה מכלל מ"ת דמ"ת הותחל רק מסיני והיה להם תורת מצוות ב"ג עדיין עכ"ל. ויש להעיר ממס' הוריות דף ח: תור"ה והא, כתבו דבמרה דין ישראל היה להם.

שם ר"ה ובגוף הק מילתא ראין למירין מקודם מ"ת שכבר דברנו מזה לעיל אות ר' וכו' עכ"ל. יש להעיר ג"כ, א' חולין דף פח. תור"ה רנין, שהוא מחלוקת בין ר"מ ור"ש, ב' עי' חולין דף קלו: רש"י ר"ה מעשר משמע שר"ש אין לומר מלפני הדיבור על אחר הדיבור, ויש לחלק. ג' כתובות דף לר. תור"ה ר"ש.

שם בר"ה וע"ע מ"ק בא"ר וכו' וקשה גם בב"ק דף נד: אחר שור ואחר כל בהמה לנפילת חבור ולהפרשת הר סיני וכו' ובגמרא שם להפרשת הר סיני רכתיב אם בהמה אם איש לא יחי' וחי' בכלל בהמה וכו' וקשה דקראי דילפינן מינייהו רחי' בכלל בהמה הם קראי דלאחר מ"ת כמבואר בחולין דף עא. וא"כ איך יליף מינייהו אקורם מ"ת עכ"ל. ויש להעיר ג"כ מעמוד קודם לזה (דף נד). תר"ה הוה שכתבו דלכך אין למירין הפרשת הר סיני משבת דעדיין לא נאמרו עשרת הדברות, ובמהר"ם שיי"ף ברף נד: על רש"י ר"ה חי' בכלל בהמה הקשה קו' הג' ר' יוסף ענגיל כאן והעיר ג"כ מלעיל ע"א.

שם ר"ה וע"ע זכחים דף קח. במשנה אינו חייב (על העלאה בחוץ) עד שיעלה לראש המזבח (שיבנה מזבח לשם כך ויעלה) ובגמ' שם ע"ב מ"ט וכו' דכתיב ויבן נח מזבח לר' (אלמא אפילו במת יחיר שהוא בחוץ אינה העלאה בלא מזבח) וקשה ג"כ הא אין למירין מקודם מ"ת עכ"ל. ויש להעיר ממס' חולין דף כב: תור"ה וחיבא, לגבי דין עופות בכמה שכתבו דלא שייך בישראל מריליף מויבן נח וקאי רק בבמה דבני נח והוא היפך מרלעיל.

אות קטן ו' ר"ה הנה נא בא"ר ומוכח קצת דמילה ראברהם היה הגירות שלו עכ"ל. ויש להעיר שכן כתבו התוס' בחגיגה דף ג. ר"ה תחילה.

אות קטן כ"ג ר"ה ונראה בזה דלכאורה הרי יש להעיר אהא דבעי' בשבת (דף צג). קרא לפטור בשנים שעשאוהו בזה אינו יכול וזה אינו יכול ולחד מ"ד חייבין באמת ואמאי הא מסברא יש להם להיות פטורים וכמו בעלמא דקיימ"ל

דיוז"ג מותר ושאור של היתר ושאור של איסור שנפלו לתוך עיסה וחמצו רשרי
 באם אין בזה כרי לחמץ ואין בזה כרי לחמץ מטעם דיוז"ג דכיון דאין בכ"א בפ"ע
 כרי לחמץ ע"כ אין מתייחס החימוץ לכ"א מהם רק לשניהם יחד ואין נחשב
 האיסור בעצמו מחמץ כי היכא דליתסר וא"כ ה"נ בזה א"י וזה א"י דרמי לאין
 בזה כרי לחמץ ואין בזה כו' ואולם הא בורכא שהרי כתבו התוס' חולין יח. ר"ה
 מכאן דיוז"ל אע"ג דבסוף כתובות פסקינן כר' יהודא בפרדות דמספקא ל' אי
 חוששין לזרע האב כו' היינו במילתא רשרי כל חד באפי נפשי' ולא שייך דיוז"ג
 אבל הכא דחד אסור וחד שרי הו"ל דיוז"ג עכ"ל ודברי התוס' הנ"ל צריכים
 הסברה עכ"ל הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל, ועי' בספרו אוצרות יוסף ח"א על יו"ד סי'
 ב' על הש"ך ס"ק ל' ושם אות ט"ז אריכות בזה.

שם ר"ה עור אני מסתפק בהא רב"נ ששבת וכו' אם הכוונה אמלאכה
 דמלאכות שבת דייקא שהרי מצינו שם מלאכה גם בעשיות דעלמא דלגבי שבת
 לא חשיבי מלאכה כלל וכגון מי חטאת שהמלאכה פוסלת וכו' וא"כ גם לגבי ב"נ
 דכתיב רק שביתה א"כ י"ל דכל שעושה דבר הקדו מלאכה תו לא מיחשב
 שביתה וקיים מצות יום ולילה לא ישבותו ואע"פ שאין זה מלאכה לענין שבת
 דל"ט מלאכות רשבת הא גמרינן להו מסמיכת שבת למשכן וכו' וא"כ מה ענין
 לב"נ שיהי' מחויב לעשות אחת מאלו המלאכות דייקא וכו', עי' שם באריכות.
 ולכאורה ראי' מפורש להיפך ממס' סנהדרין דף נט. תורה נאמר, כתבו עכו"ם
 ששבת לא שייך כאן (פי' מרלא נשנית משמע דלישראל נאמרה דין של לא
 ישבותו זה אינו) דישאל הזהירו לשבות עכ"ל (פי' בשבת וא"כ אינם יכולין לקיים
 הלאו של לא ישבותו והוה כמו שכתב בפירוש שרף לב"נ נאמר) ולפי דברי הגאון
 דאין תלוי זה בזה א"כ יכולין ישראל לשבות מל"ט מלאכות לקיים לא תעשו
 מלאכה, ויכולין לעשות מלאכה אחרת לקיים לאו של לא ישבותו וא"כ מה תירצו
 התוס' דזהירו לשבות בשבת אלא וראי' דהמלאכות שוות ודו"ק. אבל באמת יש
 לדחות דאי' זו, דהרמב"ן בפ' אמור חירש דעל מירחא בשבת עוברין בעשה אף
 אם אינו מל"ט מלאכות, ועפ"י כ' בספר המקנה ח"א כלל ח' רב"נ שעושה דבר
 של טורח בשבת אינו עובר על לא ישבותו עיי"ש, וא"כ שוב אין לומר כעצה
 הנ"ל לעשות מלאכה שאינה אחת מל"ט מלאכות, דאכתי עובר על העשה רשבת
 מחמת טורח שבדבר, וממילא אין ראי' מדברי התוס' הנ"ל נגד דברי הגר"י
 ענגיל. — ועי' לקמן כלל ט"ז ד"ה והנה בגוף כתב עוד יותר חידוש דהבערה אף
 שהיא בכלל מל"ט מלאכות, עכ"ז ב"נ השובת בשבת משאר מלאכות ועושה
 הבערה אכתי עובר על לא ישבותו. (ואפשר דר"ז תלוי אי הבערה ללאו יצתה או
 לחלק יצתה).

כלל ב' ר"ה אבות. בברכות טז: אין קורין אבות אלא שלשה, וצע"ק ממס'
 עדיות וכו'. וכמדומה שעמר בזה החיר"א ז"ל באחד הספרים שלו ואינו זוכר
 עתה מקומו אי' עכ"ל. הוא בפתח עינים פ"ק מ"ר דעדיות, וברבש לפי מערכת א'
 אות ז', ועי' פענח רזא פר' תבא וז"ל לכן נראה לומר דבתפלה יוכל להתפרש

אארם ונח שכל האומות יצאו מהם, ועי' שם כרזא רמאיר אות ז'.

שם. ר"ה וע"ע, בא"ר, ומצאתי עוד בתרגום שני למגילת אסתר ברברו שם מכסא שלמה וז"ל ועל מריש רומיא קיימא מנרתא כו' וקיימין לקביל סטרא רמנרתא שבעה קנין רמנרתא רי רהבא רציירין עלה שבעת אבהת עלמא אלין שמהתהון ארם קרמאה ונח ושם רבא ואברהם ויצחק ויעקב ואיוב ביניהם עכ"ל הצריך לעניננו. והנה שקורא גם לארם ונח ושם ואיוב בשם אבות העולם וכו' עכ"ל. ועי' מ"א סי' רל"ג ס"ק ח' קרא רק לאבות ג"כ בשם אבות העולם. ועי' בפתיחתא למררש איכא רבתי שהלך ירמי' אל האבות וז"ל המררש מיר הלך ירמי' למערת המכפלה ואמר לאבות העולם עמרו שהגיע הזמן שאתם מתבקשים לפני הקב"ה עכ"ל וא"כ יוצא מכאן ראברהם ויצחק ויעקב נקראו לפעמים אבות סתם ולפעמים אבות העולם, והשאר נקראו רק אבות העולם, ואולי מחמת שארם נ"כ במערה, אמר אבות העולם.

כלל ג. אברי בשר נחירה רבר שהיה מותר במרבר ע"י נחירה אי מותר לאח"כ כיון רהוה כמו שחיטה וא"כ מותר אף בזמן שהיה צווי על השחיטה כן ביאור האיבעי רחולין יו. ויש להביא רמיונות לזה (א) ממס' רמאי פ"ר מ"א הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל על פיו חשכה מוצאי שבת לא יאכל על פיו אפילו על מה שכבר היה מותר לו בשבת ועי' תיו"ט שם ויש לחלק ודק להעיר באתי. (ב) ועי' מס' ערכין פ"ב מ"א נתן סלע והעשיר אינו נותן כלום. (ג) עי' מס' ביצה רף יא: רש"י ר"ה כשהורה שו"י רבנן משמע אי הוה כשהורה א"כ בכל אופן הוה פתור וגם אחר יו"ט ועי' שם. וע"ע בני יששכר מאמרי חודש תמוזאב מאמר א' או"ק י'.

כלל ד'. אב של עובר שמי' אב, אמו של עובר לאו שמי' אם, והטעם דעובר ירך אמו. ויש להעיר (א) עי' אבן עזרא פר' תולדות על פסוק ויתרצצו הבנים בקרבה וז"ל בנים נקראו על שם סופו, משמע קצת רבא לתקן, האיך קורא להם בנים והא אב של עובר לאו שם אם, וא"כ הבנים אין עליהם שם בן, ותירץ על שם סופן. (ב) עי' ספר ריח דוראים על מס' מגילה דף יג. רש"י ד"ה ובמות אבי' ואמה וע"ע כלי חמדה על התורה פר' תולדות אות א' ד"ה ומה. (ג) עי' ש"ע או"ח סי' ש"ל במ"א ס"ק י' ובמחצית השקל שם ורו"ק. (ד) עי' מס' חולין רף לח: רש"י ד"ה תחת אמו, וז"ל ת"ל עם אמו משמע ששניהם בעולם אחר, ואח"כ כתב שתהא קרוי' אמו והיה די במה שאמר ששניהם בעולם א' ומה מסיים שתהא קרוי' אמו משמע דעד השתא לא מקרי אמו עי' שם.

כלל ד'. ד"ה והנה מצאתי ראיתי בחידושי רע"א ליו"ד סי' פ"ז סעי' ו' וז"ל נם מסתפקנא בחלב טרפה למאי רקיימ"ל דטריפה אינה יולדת אם מקרי אינה ראוי' להיות אם ואין בזה משום בשר בחלב ועי' סנהדרין (רף ס"ט ע"א) רש"י ד"ה אלא כי אתא רב דימי וכו' והכי קאמר בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערו שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על אשה משהביא ב' שערו ונתעברה הרי ראב העובר מקרי אב ה"נ י"ל דטריפה ראוי'

להיות אם דהא יכולה להתעבר אלא שלא תלד עי' ש"ך סי' נ"ז ס"ק מ"ה, א"כ היא אם עובר, ונקראת אם. עכ"ל. וכתב ע"ז הגי' ר' יוסף ענגיל זו"ל, ובגוף הספק שלו לענין חלב טריפה י"ל דרק עוף שאין במינו חלב אם, הוא דממעטין בחולין (דף קי"ג ע"א) דלא איירי קרא במין כזה משא"כ טריפה דהוא מינא דבריהא וכו' ע"כ גם חלב טריפה בכלל איסור בב"ח עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו דלכאורה זה נגד גמרא ערוכה בחולין דף קי"ג ע"ב ולא בחלב שחומטה, פרש"י דאמו משמע הראוי' להיות אם ולא משנשחטה, הרי אע"ג דהוא מין הראוי' להיות אם אבל כיון דעכשיו אינה ראוי' אינה אסורה וא"כ הוא הדין טריפה וצ"ג, ועל גמרא זו בנה רע"א יסוד שלו.

והנה באמת הגר"י ענגיל בעצמו הביא תיכף אח"ז ראי' מסוגיא דחולין שם, אבל המעיין היטב יראה כי הראי' שכתבנו לעיל מאותה סוגיא היא וותר מפורשת וגם קודמת.

בענין תל המתלקט וחזרי רה"י

ארי' איזראעל

ראש הכולל

בית משה אהרן דבאבוב

בני ברק

איתא בגמרא שבת דף ק' ע"א אמר ר' יהודה אמר רב תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח ע"ג חייב, וברש"י ד"ה תל המתלקט כתב, שהוא מדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמנביח ו' מתוך ד' אמות הרי הוא כאילו זקוף כולו והוי רה"י במקום גובהו ואם זרק מרה"ר ונח ע"ג חייב ודוקא נקט מתוך ד"א דאי מתוך ה' הרי הוא כשאר רה"ר דניחא תשמישתיה להילוך עכ"ל. ובחידושי הר"ן כתב דגם אם ה' י' מתוך ג"א פטור ורק ד"א על י' חייב לא פחות ולא יותר. וכתב בחי' השפת אמת, ולא הבנתי דבריו, דוראי ק"ו מה שהשיפוע יותר גדול ודאי נעשית מחיצה וא"כ ג' אמות בגובה י' ודאי נעשה רה"י. ובאמת כן כתב במאירי דק"ו הוא ד' בתוך ג' אמות שנעשה רה"י.

ובאמת יש לבאר דברי הר"ן ע"פ מה דכתב המהרש"ל, בר"ה תל המתלקט ונ"ב פ' ממקום שיגיע שיפוע לעשרה משם והלאה אם יש ד' על ד' הוי רה"י, אבל מלשון הרמב"ם משמע כפשוטו שהתל גופו נעשה רה"י וצ"ע, עכ"ל. הרי שלמד ברש"י פשט שמעל י' יש מקום ישר שנעשה רה"י וכל השאלה על המחיצה אם נעשית מחיצה לרה"י. משא"כ ברמב"ם למד כפשוטו שהנידון על שיפוע התל עצמו ולא ביאר אם למטה מ' גם הנידון או רק למעלה מ' אף שזה המושך השיפוע של התל. ולמד כן מהרש"י הנ"ל שכתב והוי רה"י במקום גובהו. ולפי דבריו ברמב"ם מתבאר שגם על המחיצות עצמם חייב. ולפי זה מבוארים דברי הר"ן שלמד שהנידון בגמרא על התל עצמו וא"כ אם השיפוע יותר גדול ודאי למעלה אם יש מקום ר' נעשה רה"י, אבל שיפוע התל עצמו אינו מקום כלל

שנעשה כצירי הכותל שאינו מקום מסוים להניח ואינו יכול להעשות רשות שאינו מקום הראוי להשתמש מחמת שיפועו, ולכן רוקא י' בתוך ר"א, זרק ונח ע"ג חייב.

ובביאור הרבנים מדוע חייב הרי אין לו מחיצות י' ריעשה רה"י, ו"ל ראינו חייב מדין רה"י עצמי אלא מדין חורי רה"י רכל מקום המשתמש עם רה"י נעשה חורי רה"י. ואף שהתוס' דף ז' ע"ב ר"ה הלכה ונחה כתבו, ורוקא אותם שלמעלה מ' חשיבו חורי רה"י, אבל שלמטה מעשרה אין בני רה"י משתמשים שם מחמת בני רה"ר המשתמשים שם, נראה שזה הכל בכותל ישר וזקוף שיכולים בני רה"ר להשתמש אבל אם הכותל משופע אף למטה מ' אינם משתמשים ררחוק מהם מחמת שיפועו, וא"כ נעשה חורי רה"י, או שמרבר למעלה מ' אלא רכתב אף בשפוע של התל חייב ולא רוקא אם מתיישר ונעשה מקום ר'. ולפי זה צריכים אנו לומר שאף לרעת ח' הר"ן והרמב"ם יש למעלה מקום ר', שאם לא כן לא יעשה השיפוע לחורים, אם אין רה"י אלא כיון שלמעלה נעשה רה"י אף כל השיפוע נעשה חורי רה"י וחייב, אבל רק אם השיפוע הוא י' בתוך ר' אבל אם השיפוע יותר גרול וחזק הרי אינו מקום מסוים לתשמיש.

ועוד דרך לבאר רחובו הוא משום הק"ו ראמר עולא ברף צ"ט ע"ב לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, הרי שרוחב המחיצה נעשה חלק מרה"י וחייב. וא"כ כל התל הוא רוחב המחיצה ונעשה רה"י מהק"ו והשיפוע כולו הוא עובי המחיצה, אבל אם השיפוע יותר גרול א"כ הרי נעשה כמו צירי הכותל שוראי על צירי הכותל לא אמרינן ק"ו שהרי נמצא באויר רה"ר ואינו מקום מסוים כלל להצטרף עם רה"י.

ואף שהתוס' דף צ"ט ע"ב ר"ה לאחרים עושה מחיצה מבארים שלמטה מ' לא שייך ק"ו זה אבל ברשב"א דף צ"ט ע"א ר"ה מסייע לר' יוחנן נראה שחולק שכל כותל יכול להצטרף ראין חיסרון במה שאינו גבוה י' ע"ש מה שכתב על חילקה במחצלת. ואף בשיטת התוס' אפשר לבאר משום שנעשה נח לתשמיש הרבים כמו גבי חורים אבל כזה בשיפוע ורחוק יתכן רשייך הק"ו כמו רביארנו גבי חורי רה"י, או שנאמר שהר"ן כתב את דבריו למעלה מ' אף במקום שמשתפע והולך. ולפי זה גם צ"ל שיש מקום ר' למעלה ראל"כ לא שייך הק"ו, אבל באמת אם המחיצות מצטרפות למקום ר' עם החלל יש מחלוקת באחרונים. ועיין שו"ע סי' שמ"ה ס"ק ב' בט"ז ובב"ח שם שנראה שמצטרפים ועיין בערוך השלחן שם, ולא ידעתי אם מצטרפים בתל המתלקט כל השיפוע או שכלל לא שהרי אין לו עובי מחיצות, וא"כ יתכן דלא בעינן ר' למעלה ואעפ"כ שייך הק"ו, עיין חכמת שלמה שכתב ששייך ק"ו אף שאין מקום ר' ומצטרפים המחיצות למקום ר' ונעשים גם הם רה"י בב"א.

ונהג יש נ"מ גרולה אם החיוב מדין חורי רה"י או מדין ק"ו לאחרים עושה מחיצות לעצמו כ"ש, דמדין חורים לא יתחייב באוירה, שהרי אינו בתוך המחיצות. ונראה מהרמב"ן דף צ"ט ע"ב ר"ה א"ר כיון רמקום פטור קאתיא,

גבי עמוד גבוה י' ורחב ד' בתירוצו שאוירו חוי מקום פטור. ומשמע דכל הרין דרה"י עולה לרקיע אינו אלא משום גוד אסיק מחיצות עד לרקיע, אבל אם אין מחיצות כמו עמוד לא אמרינן אוירא עולה עד לרקיע אלא דאין לה אויר כלל והאויר הוא מקום פטור ובמאירי מתבאר כן הרב ר' בפירוש.

ונראה גם שהרשב"א הסכים עם הרמב"ן. ואף שבאחרונים רצו להביא רא"י שהרמב"ם לא חילק והביא את דין תל יחד עם דין רה"י במחיצות בפ"ד ה"א מהל' שבת וכתב בהל' ג' את דין עובי הכתלים מדין ק"ו וכתב ואויר רה"י כרה"י עד לרקיע משמע דגם בתל הרין כן. אבל באמת נראה שגם הרמב"ם מודה לסברת הרמב"ן, אלא שחולק עליו ביסורו. כמו דכתב רש"י גבי עמוד ברק צ"ט ע"ב דממקום פטור קאתיא, שאויר העמוד הוא רה"י, אבל נראה רש"י לשיטתו שכתב ברק ו' ע"ב ד"ה קמ"ל גמורה דבכותל רחב ד' נעשה רה"י ראמדינן מר' צדדים גוד אסיק מחיצתא, אף שאין המחיצות ניכרות, וא"כ אוירו נעשה רה"י דאמרינן דמחיצות עולים עד לרקיע. וכן נראה לומר בדעת הרמב"ם, אבל הרמב"ן סבר דנעשה רה"י כיון שגבוה י' במחיצות תחתונות ולא שייך גוד אסיק, כיון שאין המחיצות ניכרות. וא"כ ברור שאם אין לו מחיצות כלל כמו חורי רה"י כשיהיו מחוץ למחיצות כמו דף הסמוך לכותל נעשה רה"י מדין חורי רה"י כמו דכתב הרשב"א הביאו המ"מ ברק צ"ט ע"ב גבי דף ע"ג יתירות לא יהיה אוירו רה"י. וא"כ אם השיפוע של התל הוא מדין חורי רה"י הרי נמצא מחוץ למחיצות ולא יהיה חייב באוירו. ואם החיוב מדין ק"ו הרי זה עובי המחיצות ונמנר כלפנים כמו רמשמע ברמב"ם הנ"ל שלמחיצות יש אויר עד לרקיע, דאחרי דין זה כתב ואויר רה"י עולה עד לרקיע. ואף רבתוס' ד"ה ומוקף לכרמלית דף צ"ט ע"ב כתב ומשום חורי רה"י ליכא לחייבו דלא ניחא תשמישתא לבני רה"י, הרי שהקשה ומה צריך לק"ו לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כ"ש, ולכאורה דלברינו הרי יש נ"מ לאוירו. אולי כונתו דמשמע בנמרא וזרק ונח ע"ג משמע דהשאלה היתה אף בנח ע"ג ממש וע"ז הקשו שיתחייב מדין חורי רה"י.

וכן נראה לבאר ברשב"א ד"ה כותל ברה"ר דף צ"ט ע"ב דביאר שם דכל הנידון בכותל שהיה בגוי מקודם אבל אם יקף עכשיו ד' מחיצות פשיטא ליה דאף שאינן רחבות ד' חייב כמחיצות רה"י ברה"י משום דה"ל כחורי רה"י הרי שחלק על תוס' וסובר שאף על הכתלים נעשה חורי רה"י, ולברינו הרי הנ"מ תהיה גם לכתלים שבנאן לכתחילה להקיף שהרי מדין חורים לא יהיה חייב באוירה. ומשום הק"ו הרי אוירו עולה עד לרקיע או דמועיל הק"ו עד לרקיע שהרי אמרינן דהמחיצות עולים עד לרקיע. וא"ל דברינו שכיון שבנמרא משמע דהשאלה ע"ג וא"כ הרי מתחייב מדין חורי רה"י. ולא צריך לק"ו, אבל את"נ דוראי לאוירו צריך לק"ו דמדין חורים לא יתחייב באוירו אם החורים נמצאים מחוץ למחיצות רה"י.

עולת שבת בשבתו

לד

וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש ויכו את כל שדה העמלקי. ויש לרמוז בזה, דהנה נודע דעמלק הוא היצר הרע והתבלין נגד היצה"ר הוא התורה הקדושה כאו"ל (קידושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, אולם אמרו ו"ל דבמה דברים אלו אמורים שהתורה היא תבלין נגד היצה"ר הוא רק אם האדם העוסק בתורה נפשו מטהרה מכתמי העונות וחטאים ופשעים אבל הלומד תורה בעורו רשע ונסבך בקוצים ואבני נגף מהקליפות וסטרין בישין התורה הזאת פיגול היא לא ידצה ואדרבה נותן ח"ו כח בס"א, ומקרא מלא דיבר הכתוב ולרשע אמר א' מה לך לספר חקי, על כן כתוב בספרי צדיקים קודם לימוד התורה צריך האדם להרהר בתשובה לטהר ולנקות איברי גופו ונשמתו מכל חטא ועון ואשמה ואז זאת התורה שלומד בקדושה היא העולה למעלה והיא תבלין וכלי זין להכות ולנצח היצה"ר הוא עמלק. וזשאה"כ וישבו ויבאו אל עין משפט, היינו אם שבו ועשו תשובה קודם שבאו אל עי"ן משפ"ט היינו קודם לימוד משפטי התורה שניתנה בע' פנים, היא קדש, לימוד כזה ממשיך קדושה על האדם, וזוכה עי"ז להכות את כל שדה העמלקי, עמלק זהו השטן הוא היצה"ר.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וירא

והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, ובמדרש ויאכלו כמו ע"ד אנשים⁽¹⁾, והוא פלאי. וי"ל הכוונה, דכתיב בסוף פ' משפטים (שמות כ"ד) ויעל משה ואהרן נרב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל וגו' ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, ובתרגום אונקלוס, והוו חרן בקורבניהון דאתקבלו ברעוא כאילו אכלין ושתין. והנה רש"י כ' כאן עה"פ ויאכלו, נראו כמו שאכלו. וזהו ויאכלו כמו ע"ד אנשים, כי שם בפ' משפטים הי' ע"ד אנשים, דהיינו משה אהרן נרב ואביהוא ושבעים זקנים, ולזה כיוון המדרש, שהמלאכים אכלו אצל אברהם כמו הע"ד אנשים הנזכרים שם בפסוק ויאכלו וישתו, וכמו שהפ' שם בקרא הוא כאילו אכלין ושתין, כן נמי המלאכים שאכלו, היינו כמו שאכלו.

(הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך אבר"ק בלאזוב זצ"ל⁽²⁾)

(1) עיין מס' סופרים פכ"א הל"ט שאברהם אבינו גובה קומתו אכילתו ושתיתו וכוחו הי' כנגד ע"ד אנשים.

(2) בספר אנרא דפרקא שהו"ל הרב הגאון החסיד מוה"ר מרדכי גרשון שפאלטער זצ"ל דומו"ץ דק"ק סאניק הביא כן בהקדמתו בשמו. והוסיף שם, שהגה"ק מבלאזוב זצ"ל אמר זאת בימי חורפו כשהי' על אסיפה שהשתתפו בו צדיקים גאונים וקדושים וכיניהם הגאון האריר מוה"ר יצחק שמעלקים זצ"ל אבר"ק לכוב, שהציע המדרש לפני המסובים באומרו שאינו יורע פירוש, והגה"ק מבלאזוב נחין ולחיש להיושב בצרו פי' זה, וכשהרגיש בזה הגאון הנ"ל צוה עליו שיגיד לו כוונת המדרש, ובשמעו ר"ז הכריז בקול שהוא תורת אמת.

חיי

ויצא יצחק לשוח בשדה וירא והנה גמלים באים. יש לומר הכוונה דהנה פ"א בנסעי יחד עם הגה"ק מוהר"ש מבאבוב זצ"ל שאלתי אותו הטעם שמאחרים החסידים זמן תפלת מנחה עד סמוך ללילה ממש, והשיב, דידוע שבשעת מנחה לעת ערב הדינין מתגברין בעולם ובכל רגע ורגע תקפו יותר, לכן מתפללין סמוך ללילה להמתיק הדינין, עכרה"ק. וזה יש לבזוז בפסוק הנ"ל דהנה אמרו חז"ל (ברכות נ"ו ע"ב) הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה עליו ר"ל, הרי דגמל רומז על דינים, וזהו, ויצא יצחק לשוח בשדה, שתיקן תפלת מנחה כאו"ל, והטעם, וירא והנה גמלים באים, שראה יצחק אבינו שהדינים מתגברים לכן תיקן תפלת מנחה להמתיקם.

(הגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג זצ"ל אבר"ק אונסדארף³)

תולדות

וידו אוחות בעקב עשו. י"ל דהנה הכח והגבורה שיש לעם ישראל לעמוד על מעמדם להיות נאחזים אל הקדושה הוא על ידי שהם מורחקים מן האומות בכל מיני הרחקות שבעולם ומבזוים בעיניהם, כמו שאמר יעקב לעשו למה זה אמצא חן בעיני אדוני, וכנורע שהתחברות עם האומות גורמת לכל הרעות הן ברוחניות והן בגשמיות כמאה"כ ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם, שמתרחק ח"ו עי"ז מן הקדושה, ועי"ז אנו מברכים בכל יום ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים. וזהו, וידו אוחות, איך יש לבני ישראל הכח להיות אוחזים בהקדושה, בעקב עשו, ע"י שעשו דש בעקביו עליהם והם מבזוים ונמאסים בעיניו, זה נותן להם העוז ותעצומות להיות דבוקים ואחוזים בהקב"ה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי. י"ל בזה דידוע דברכה היא בשם הוי' ב"ה. והנה יצחק עולה בנימט' שמונה פעמים שם הוי', ויעקב עולה בנימט' שבע פעמים שם הוי', וזהו שאמר עשו ליצחק, בניחותא, הברכה אחת שיש לך אבי יותר מן יעקב, בזאת הברכה ברכני גם אני אבי.

(הגה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלזא זצ"ל⁴)

(3) הובא בס' תולדות שמואל, תולדות הרב הגאון הנ"ל. — ואנב ראוי לציין כי הגאון מוה"ד שמואל אבר"ק אונסדארף חי' מקושר מאוד אל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל מבאבוב בידידות ואהבה עזה, ובכל עת שבא כ"ק מרן זצ"ל למדינת אונגארן למרחצאות שונות לרגלי מחלתו ל"ע, חי' הגאבר"ק אונסדארף נוסע עם תלמידיו הרבים לקבל פניו הק', כנורע.

(4) בס' חמרת צבי עה"ת (להנ"ר) צבי הירש הלוי הורוויץ מבראד) בפ' ויחי, בשמו.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

נח

קאפ' ו' פסוק י"ד.

בתיבתו של משה, ע"י שהי' המים תשים דיה בחומר מכפנים זפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חוזק המים זפתה מבית ומבחוץ:

כל המפרשים נתחבטו בדברי רש"י אלו שנתן שני טעמים על תיבתו של משה, ובאמת אין שום א' מהן מספיק, וכתבו ששני הטעמים צריכין, עיין בגור ארי' שכתב על האי, ועוד כדי שלא יריח, הלשון קשה טובא, דמשמע אפי' היו המים חזקים אצל תיבתו של משה לקחה חומר וזה אינו וכו', וכן הקשו על הטעם השני הרי גם נח הי' צדיק ולמה צוה הקב"ה לזפתה מבית.

אבל בדפוס הראשון אין שם תיבת, „ועוד", רק הכל הוא טעם אחד, שמפני שהיו המים נחים דו' בחומר מכפנים, ואע"ג דזפת היא שמירה מעולה לא עשתה כן כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת.

קאפ' ז' פסוק כ"ב.

נשמת רוח חיים, נשימה של רוח חיים: (ובכמה חומשים הנוסחה נשמה של רוח חיים). וכתב הרא"ם וז"ל, לפי דעתי שהגירסא היא נשימה של רוח חיים מענין התנשמות, הכולל כל בשר אשר בו רוח חיים, לא נשמה, שהנשמה הוא שם מיוחד לנשמת האדם העליונה וכו', ומפני שכל אשר נשמת רוח חיים באפיו הכתוב פה כולל העוף והבהמה והחי' והשרץ וכל האדם הוכרח לפרש שהנשמה הזאת היא מלשון נשימה שהיא כוללת הכל, עכ"ל. וכ"כ גם הגר"א, ובספר הזכרון רצה ג"כ להגיה נשימה תחת נשמה וכתב שלא מצא כן בשום נוסחה. אמנם בדפוס הראשון הנוסחה היא נשמת רוח חיים נשמה של רוח חיים, אלמא דיבנט דביטא. והמלות הלועזיות מורות שאין להג' כי אלא הוא בלשון לע"ז נשמה, ומפרשו רש"י בהד' שהוא נשמה של רוח חיים, וצ"ל שרש"י ס"ל כמ"ש הראב"ע וז"ל ויתכן להיות כל אשר נשמת רוח חיים באפיו שב אל האדם כי לא מצאנו נשמה חוץ מנשמת האדם עכ"ל.

וראיתי להעיר כאן שבדפוס הראשון נשמטו רוב מלות הלע"ז שבפירש"י וזה נעשה ע"י המדפיס כאשר הוכחתי בכמה מקומות. ולא נשתירו אלו אלא כדי להעמידנו בקרן אורה.

קאפ' ח' פסוק י"א.

שכל יונה שבמקרא לשון נקבה כמו כיונים על אפיקי מים רוחצות, כיוני הנאיות כלם הומות, כיונה פותה: וכתב ע"ז בשם אפרים שמעתי לתמוה על זה שמלת רוחצות לא קאי על היונים רק על העינים, ורצה להגיה שצריך להיות הפסוק אחת

היא יונת, ושוב חזר בו מפני ששם מיירי מיונה נקבה פרטי ואין מזה ראי' על המין שיהא נאמר בלשון נקבה.
ובאמת בדפוח"ר ליתא לראי' זו וכך היא הנוסחה: שכל יונה שבמקרא לשון נקבה היא, כמו כיוני הגאיות כלם הזמות כיונה (עותה) [פותה].

קאפ' י"א פסוק ל"א.

ויצאו אתם, ויצאו תרח ואברם עם לוט ושרי.
ביומא (דף פה:) הביאו תו"י בשם ר"ת רכל מקום שנאמר „עם" השני הוא העיקר כדרייקינן ביבמות (דף ל"ח) מדרקתני יחלקו יורשי בעל עם יורשי האב אלמא יורשי האב עיקר. ומזה ה' רגיל ר"ת לומר שת"ת טפל לגבי דרך ארץ מדרקתני יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, אלמא ד"א עיקר. ולפ"ז יקשה איך כתב רש"י שתרח ואברם יצאו עם לוט ושרי, שמשמעותו שלוט ושרי הם העיקר וזה אינו. אבל בדפוח"ר הנוסחה היא ויצא תרח ואברם וגם לוט ושרי. לפי נוסחה זו היו לוט ושרי נטפלין לתרח ואברם.
אבל לפי דברי רבינו אלחנן שחולק בזה על ר"ת יע"ש אפשר לקיים נוסחת ס"ש.

לך לך

קאפ' י"ב פסוק י"א.

ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לראג על יופיך ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה, ודומה לו הנה נא אדוני סורו נא:
ובדפוס הראשון הם שני פירושים וכך היא הנוסחה: הנה (נה) [נא] הגיעה השעה שיש לראג על יופיך, ידעתי שלבעבור שאת יפת מראה והיו כי יראו אותך המצרני[ם] והרגו אותי ואותך יחיו. ד"א ידעתי זה כמה ימים כי אשה יפת מראה את ועכשיו אנו באים באנשים שחורי[ם] ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו לראות באשה יפה, ודומה לו הנה נא אדני סורו נא.

קאפ' י"ג פסוק י"ד.

אחרי הפרד לוט כל זמן שהרשע עמו ה' הרבור פורש ממנו. ובדפוח"ר מסיים בו:
לפי שאמר לו הב"ה לך לך ולא עם לוט. ולפ"ז לא יתכן התירוץ שכתבו כאן (בין חצאי עגול) וז"ל ולעיל שהי' לוט אצלו וכתיב וירא ד' אל אברם, באותה שעה כשר ה' וק"ל עכ"ל. ועיין בספר פענח רזא שהביא ג"כ תירוץ זה בשם מהר"ר חיים וכתב עליו בהנהגות ר' יצחק ב"ר שמשון (חתן מהר"ל) שדברים אלו אין להם יסוד ועיקר בגמרא ולא סמך בשום מקום, וע"ש שכוון להטעם שכ' רש"י בדפוח"ר והאריך לתרץ כל הכתובים והמשך שלהם, ומסיים בטחתי בחסד ה' מעולם, יערב לחיך וינעם לנפשי.

קאפ' ט"ו פסוק י"ט.

את הקני, עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלשה אדום

ומואב ועמון והם קני וקניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר וכו'.
דברים אלו אין להם הבנה איך אפשר לומר שאדום עמון ומואב הם קני וקניזי
וקדמוני הלא עדיין לא נולדו עשו ומואב ועמון.
אבל ברפח"ר הנוסחה היא נכונה וכן היא: עשר אומות יש כאן ולא ניתן להם
אלא שבעה, והשלוש אדום ועמון ומואב לקחום, והם קני וקניזי וקדמוני, ועתידין
להיות להם לישראל ירושה לעתיד לבא, שנאמר וכו'.
הנה חסרו בנוסחת ספרים שלנו תיבת „לקחום“, ועיין ג"כ ברש"י (דברים כ"ה)
ע"פ כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר שכתב שם עשר עממים נתתי
(לאברהם) לו, שבעה לכם, וקני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושיעור, אחת מהן
לעשו והב' לבני לוט בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על
אשתו אחותי היא, עשאו כבנו: גם שם נוסחת רפח"ר ברורה יותר שכן היא שם,
עשר עממים נתתי לו שבעה לכם ושנים לבני לוט ואחת לעשו ואי זה הם קני
קניזי וקדמוני, הם עמון ומואב ושיעור אחת מהם לעשו והשתים לבני לוט בשכר
וכו'..

יירא

קאפ' י"ח פסוק כ"א.
אדרה נא, למד לדוינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראי' הכל כמו שפירשתי
בפ' הפלגה. וברפח"ר הר"ה הוא אדרה נא ואראה, והוא נכון שהרי מתיבת
ואראה למד אלא בראי'. וכן לעיל בפ' הפלגה (י"א-ה') הר"ה הוא וירר ה'
לראות.

קאפ' י"ט פסוק ט'.
על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה לשון נחת ועל שהי' מליץ על
האורחים אמרו האחד בא לגור.
הלשון הזה ליתא ברפח"ר, ומזה נראה שהוא פירוש אחר, ולפירוש זה אין גש
הלאה דבר נזיפה לומר אין אנו חוששין לך רק שגש הלאה הוא לשון נחת, שקבלו
דבריו שאמר להם על הבנות. ובגור אר' כתב שעל הבנות השיבו גש הלאה
כלשון נחת אין אנו חוששין לך ואח"כ התחילו לדבר עמו קשות האחד בא לגור
עיי"ש. אבל מרפח"ר שהשמיטו נראה שפירוש זה אין לו המשך למה שכתב
למעלה אין אנו חוששין לך שאין זה לשון נחת רק לשון נזיפה, רק שזה פירוש
בפני עצמו שנתוסף ברש"י.

חיי

קאפ' כ"ג פסוק ד'.
אחוזת קבר, אחוזת קרקע לבית הקברות: כתב הרא"ם וז"ל הוצרך לפרש מלת
קבר בית הקברות שעדיין לא קברו בו ומפני שלא הי' המקום ההוא מוכן מתחלה
לבית הקברות ומאמר תנו לי אחוזת (בית"ק) [קבר] מורה שהוא מוקצה לבית
הקברות כתב אחוזת קרקע לבית הקברות שפירשו שיתנו לו קרקע שתהי' לו
לאחוזת לעשותו בית הקברות עכ"ל.

וברפה"ר כל רבריו מבוארים בדברי רש"י ששם הנוסחה היא: אחות קבר, נחלת קרקע לעשות שם בית הקברות.

קאפ' כ"ר פסוק כ"ג.
ללון, לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה ללון כמה לינות. עיין במפרשים הרא"ם והגו"א מה שנתחבטו בזה, וכתב הבאר יצחק על רבריהם שכתבו שדרשת חז"ל הוא משנוי הלשון מלון ללון, איך נרמז הדרש הזה שדרשו בשנוי זה ועיי"ש מש"כ בזה.

אכן מנוסחת רפה"ר משמע שדרשתם הוא ממלת גם שכל גמין ריבויין הם ע"כ דרשו לרבות הלילות הרבה שכן היא הנוסחה: ללון, לינה אחת, לין שם דבר, והיא אמרה גם מקום ללון, כמה לילות יכול אתה ללון אצלנו: וכן משמע ג"כ מלשון המדרש (פ' ס' ו') עיי"ש.

שם פסוק כ"ז.
בדרך, דרך המזומן, דרך הישר, באותו דרך שהייתי צריך וכן כל ביי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח מרבירים בדבר הפשוט שנוכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר: לשון דרך המזומן אין לו כ"כ ענין לכאן כי לא כל דרך המזומן הוא דרך הישר שאדם רוצה ללכת בו. וכן מה שכתב שאות ה"א מרבית בלשון מבורר אין לו ג"כ ענין לכאן כי רש"י בא רק לומר שהפת"ח שנקוד על ב' של בדרך הוא במקום ה"א היריעה ועיין ברש"י בשמות (י"ג כ"א) עה"פ לנחותם הדרך שכתב נקוד פת"ח שהוא כמו להנחותם עיי"ש וכן כאן מפני שנקוד בדרך בפת"ח הוא כמו שהי' כתוב בהדרך המבורר. ונוסחת רפה"ר הוא בדרך, בדרך המיומן, דרך הישר באותו דרך שהייתי צריך לכך נקוד בדרך וכן כל בית ולמד המשמשים בראש התיבה ונקודים בפתח מרבירים בדבר הפשוט וכו'. ולשון המיומן, יותר מראה על דרך הישר, וכן דרשו ג"כ בחולין (רף צ"א) על תיבת הדרך המיומנת שבירך.

שם פסוק נ"ז.
ונשאלה את פי', מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה: הקשו בזה והלא אין למדין מקורם מתן תורה, ובפרט וכי מלבן ניקום וננמר, ועיין ביבמות (רף יט): מה קידושין דעלמא דמרעתה פירש"י והלכה והיתה לאיש אחר מרעתה משמע. הרי שרבר זה נלמד מפסוק והלכה והיתה. לא מכאן. ובפרט שלפי דברי רש"י היתה רבקה קטנה ובקטנה לא שייך מרעתה.
אכן ברפה"ר הנוסחה היא, ונשאלה את פי', שאין משיאין את האשה שלא מדעתה. היינו שהם אמרו כן מדרך הנימוס, אבל לא שאנו למדין משם. אמנם במד"ר (פ' ס' י"ב) איתא ג"כ ויאמרו נקרא לנערה, מכאן שאין משיאין את היתומה אלא על פי'.

תמיהות וישובים

הערה בספר דברי שאול

בספר דברי שאול על התורה בפ' שופטים בענין זקן ממרא הביא דברי רש"י על הפסוק וכל העם ישמעו ויראו ולא יזירו עור מכאן שממתינים לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל. ותמה הרבני שאול דכיון ראין עונשין ביו"ט דילפינן מולא תבערו אש ראין רנין בשבת וה"ה ביו"ט וכיון ריו"ט עשה ולא תעשה היאך ממיתין אותו ברגל וצ"ל דהך רגל לאו דוקא ביו"ט רק בחולו של מועד. וכתב ע"ז, ובוה אמרתי דבר נחמד בהא דהקשה המורחי על רש"י רכאן בזקן ממרא פירש דממתינים עד הרגל ובבן סורר ומורה פירש רש"י על הפסוק וכל ישראל ישמעו ויראו רמכריון בב"ד פלוני גסקל על שהיה בן סורר ומורה, ולפמ"ש אתי שפיר דהרי קי"ל (סנהדרין ס"ט ע"א) דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו רק ג' חדשים וא"כ כיון רכתיב בקרא סתם ומשמע ראף שחטא תיכף אחר החג ממתינים עד הרגל וא"כ בבן סורר ומורה לא משכחת רק מפסח עד שבועות רבשאר חג לא אפשר ריש יותר משלשה חדשים ואינו נהרג ובשבועות לא אפשר ראין מענישין ביו"ט וע"כ א"א לומר שם עד הרגל, ורו"ק היטב כי נפלא הוא עכ"ל⁽¹⁾.

ובאמת יש להעיר על דבריו, רמה דקי"ל דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו רק ג' חדשים הכונה בזה רלא גמרינן רינו אחר שעברו הג' חדשים, אבל מי שנעשה בן סורר ומורה בתוך הג' חדשים דהיינו שכבר נגמר רינו, בוראי גהרג אפילו אחר ג' חדשים וכמבואר במתני' (סנהדרין דף ע"א ע"ב) ברח עד שלא נגמר רינו והקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר רינו ברח ואח"כ הקיף זקן התחתון חייב וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות ממרים, הרי דאחר שנגמר רינו שפיר ממיתין אותו אף אחר שעבר הזמן, וא"כ עדיין נוכל לומר שחטא אחר החג ונגמר רינו תוך הג' חדשים, וממתינין לו עד הרגל.

שאול דוד ארי' קנאבלאך

משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

תמו' בדברי הטו"ז

בפ' לך לך עה"פ ואגשי סרום רעים וחטאים כתב רש"י, ורבתינו למרו מכאן שם רשעים ירקב. וכתב ע"ז בדברי דוד (ט"ז) וז"ל, זהו פסוק במשלי ולמה צריך לימור מכאן. וי"ל ע"ר דאיתא פ"ק רתענית ר' יוחנן הקשה לריש לקיש במאי דכתיב אולת ארם תסלף ררכו ועל ה' יזעף לבו, מי איכא מילתא בכתובים רלא רמזוא באורייתא, א"ל אטו לא רמזה משה באורייתא רכתיב מה זאת עשה א' לנו, וגם כאן אמרינן שפיר רמ"ש במשלי שם רשעים ירקב רמזוא כאן באורייתא עכלה"ק.

(1) עיין בלבוש האורה בפ' כי תצא שהביא כעין זה בשם המהרש"ל.

והיא תמי' נשגבה, דהרי כל הענין הקושיא והתירוץ הם גמרא ערוכה כיומא (דף לח:), דהכי איתא התם, א"ל רבינא לההוא מרבנן וכו' מנא הא מילתא דאמור רבנן שם רשעים ירקב, א"ל דהא כתיב ושם רשעים ירקב, מדאורייתא מנלן, דכתיב ויאהל ער סדום וכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאור. וכתבו התוס' ישנים בר"ה מדאורייתא מנלן דליכא מידי דלא רמזה משה באורייתא כדאמרינן בתענית (דף ט.), והרי הוא כמבואר בגמ' הקושיא והתירוץ. וגם מ"ש דר"י הקשה לר"ל ור"ל השיבו, בגמ' שם כתוב דשאל ר"י לינוקא דר"ל והינוקא השיבו.

ירמ' שמואל מרדכי בראבסעלד
תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כולל חבת ירושלים

(תמיכת עניי אה"ק מערת גאליציע במדינת עסטרייך)

פרשת הכוללים באה"ק מיום הוסדם עד היום הזה, היא פרשה גדולה וארוכה, הרבה-הרבה נכתב ונרפס אודותיהן, סכומים גדולים זרמו לאה"ק מתושבי חו"ל מכל קצוי תבל, ולעומת זה לא חסרו מחלוקות ודברי דיב כרוכים עם זלזולים ובזיונות אשר נמשכו בעקבותיהן. ואנו נעמוד כאן בדברי ימי התייסדות הכולל לעדת גאליציע וההשתלשלות אח"ז במשך עשרים שנה הראשונות להווסדו.

צדקת רבי מאיר בעל הנס אשר יסודה היא תמיכת עניים בני תורה היושבים בארץ ישראל הי' נהוג בתפוצות ישראל כחק ולא יעבור מאז ומקדם משך הרבה מאות שנה. באמצע המאה הששית נתחלקו עדת הספרדים ועדת האשכנזים ולכ"א היו ממונים ומשולחים מיוחדים. ובמשך הזמן התחיל ההתפרדות בעדת האשכנזים עצמם כי כל מדינה ומדינה רצו לעמוד לעזר לאחיהם תושבי אה"ק הבאים ממדינתם, ובאופן זה נוצרו ונתייסדו עשרות כוללים שונים נקובים בשמות שונות למקומותיהם ולארצותיהם כגון כולל וואהלין, כולל רייסין, כולל זיבענברגען וכדו'.

בשנת תר"י-תרס"ו כערך החליטו תושבי גאליציע (שהיו אז תחת ממשלת עסטרייך) להתפרד ולייסד כולל בפני עצמם בשם כולל עסטרייך. אחד מהטעמים העיקריים להתפרדם הי' כי התחלקות המעות המקובץ והנהלת החשבונות וכו' לא היו מסודרים כראוי. לנשיא ואמרכל הובחר הגאון המפורסם מוה"ר מרדכי זאב סג"ל אישינגא (ניסו של הגאון מהרי"ש נאטאנזאהן אבר"ק לבוב) בעמח"ס

שו"ת מאמר מרדכי, מפרשי הים, מגן גבורים, ועוד. כשהעמים על שכמו עול זה, נעשו הרבה תקונים בדבר הן ברבר גביית המעות והן בענין התחלקות המעות וכדו', וכל המעות המקובצים היו משתלחים ללכוד תחת יד הנשיא ומשם לאה"ק.

כשנפטר הגאון ר' מרדכי זאב לעולמו ביום עש"ק ב' תמוז שנת תרכ"ג בעיר לבוב, נשאר כסא הנשיאות ריקן, ובהתייעצות והשתדלות כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ושאר גדולי דורו נבחר בנו למלא מקומו ה"ה הגאון המפורסם מו"ה יצחק אהרן סג"ל אייזינגא שהי' אח"כ אבר"ק לבוב בעמח"ס שו"ת מהרי"א הלוי ב"כ. (ראה בכרם שלמה שנה א' קונטרס א' עמוד ט"ו). הגאון מהרי"א הלוי הי' נשיא כולל עסטרייך קרוב לשלשים שנה עד יום פטירתו ז' שבט שנת תרנ"א לפ"ק.

ברצוננו לחשוף כאן פרשה שאינה ברורה כל כך אודות נשיאותו של הגאון מהרי"א הלוי, שעלה בידינו לעמוד קצת על אמיתות, עפ"י כתבי יד וקונטרסים קטנים וכרוזים שנדפסו בימים ההם ומונחים לפנינו, הזורקים אור על המתהווה בעת ההיא, וראויים הדברים להעלותם על מכבש הדפוס כי כטח ישבעו הקוראים רצון מזה. ונבקש בזה את קוראינו היקרים יחיו שאם יודעים חומר נוסף לזה שעל ידו יתגלה תוספות בחירות בזה, יודיע לנו, ונחזיק להם מלא חפני טיבותא.

בתחלת שנת תרל"ז, כחצי שנה אחרי הסתלקות כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, כשכבר ישב הגאון מהרי"א הלוי כשלוש עשרה שנה על כסא נשיאותו, נתהווה שערורי' בדבר נשיאותו, ע"י שמחרחרי ריב הוציאו קול לפגוע בכבוד הנשיא, לחשוך אותו בלקיחת כספים לעצמו וכו'. — באמת כבר בשנת תרל"א הוציאו עליו אנשי רשע לעז בדבריו בוז וקלון, וכאשר יוכיח מכתבו של הנשיא המודפס בשולי הגליון*), אבל אז עבר הדבר בשתיקה, כי עדיין הי' מרן הגה"ק

(*) ב"ה יום ג' ט' שבט תרל"א לפ"ק לבוב

לכבוד יריד נפשי הרב המופלג ידא ר' החכם השלם יקר רוח איש תבונה מו"ה משה חר"ג נ"י

מכתבו הגיעני, והנה ברבר הכתב אשר שלחתי מאז להנבררים, הלא כה רבתי אל מע"כ כהיותו אצלי במרחץ קרעניץ, כי נלאיתי נשוא הדבר הזה וכמשא כבר יכבר ממני אחרי רואי אשר רוב עבודתי עבור ארצנו הקרושה, המה יפטירו בשפה לרבר עלי עתק, לא אחד אשר יברך אותי בגלל הרבר הזה, אמנם לאשר ארע כטח אשר אם אנכי אשליך מעלי עול סבלו ילך ח"ו הרבר לטמיון ויהי' חורבן כוללנו, אנכי מתאמץ בכל עוז ככחי אז ככחי עתה לטובת הכולל, ושלחתי הכתב להנבררים להשתלם שמה בזה, ואם המה גרפים בזה אז כוונתם למלי ולהעציב אותי, אם יכא אחרי כן מהשטאט-האלטערייא אשר לא אקבץ מעות רמב"ן העון תלוי בהם ואשמם בראשיהם כתיב, ויעמוד להם רוח והצלה ממקום אחר. לר' אליעזר מוויזניצא אנכי שולח תשלומי שטרו כחפץ כבודו. הגיעני מכתב מאת הרבנים מו"ה צבי הירש מרדאכיטש ומו"ה זושא ראזינבלום כי אמרו קריש עבור נשמת אמי הצרקנית הכ"מ, האומנם אנכי לא כתבתי להם רבר מזה, בכל זאת אנכי שולח להם תשורה סך עשרה רייניש. ברבר הקונסול השכתי היום להנבררים. רבתי ידירו ואוהבו לנצח,

יצחק אהרן סג"ל אייזינגא

היא"צ מאמי הצדקנית זצ"ל הוא ביום ו' ג' אדר ראשון,

מצאנו זי"ע בחיים חיותו, אשר עמר בפרץ נגר הני אינשי רלא מעלי וחיוק ואימץ את נשיאות הגאון מהרי"א הלוי ביר רמה. — אבל אחרי הסתלקותו, חזר וניעור הוצאת דברי בלע עליו, ע"י שני שלוחים שבאו מא"י והעבירו קול במחנה לשפוך סוללה על כבוד הנשיא, ומעשה שמן הצליח כי עלה בידם לדבר על לב הנשיא שיחליט לעזוב את משרת נשיאותו, והוציאו ממנו כתב תעודה שמסלק עצמו מן הנשיאות, וכמובן שהנשיא נצטער מזה מאוד עד דכרוכה של נפשו, והמה שמחו לקראת זה כעל כל הון, ופרסמו זאת בקונטרס קטן נקוב בשם אגרת פתוחה (מחברת בת ט' דפים) הנדפס בלבוש שנת וב"א בירושלים גוא"ל (תרל"ז) לפ"ק, והדפיסו שם שמחמת תשות כח פרק הנשיא מעל שכמו עול הנשיאות, ושנבחר במקומו לנשיא הרב הגדול הגביר מו"ה ירחמיאל הורוויץ מנכבדי עיר לבוב, וגדולי וצדיקי המדינה בראותם כך, החזיקו בידו, כנדפס בקונטרס הנ"ל מכתב עוז מבני הגה"ק מצאנו זי"ע ועוד גדולי הרוד, לחזק דבר נשיאותו. וזהו תוכן המכתב כפי הנדפס שם בעמוד י"זי"ח:

מכתב עוז מאת הרבנים הצדיקים, המאורות הגדולים קדושי ה', האבדק"ק סאנץ הי"ו¹), האבדק"ק קרשאנוב הי"ו, וגיסם הרה"ג חו"פ המפורסם כו' כו' מו"ה משה אינגר הי"ו.

ב"ה, נדרשתי לאשר שאלוני הני תרי גברי שליחי דרחמנא שנשלחו מאה"ק לפקח בעסק דמי השילוח שאנחנו שולחים להתם, כי מעטו היאקסין²), והם בעוה"ר במצור ובמצוק. ועתה כי באו לק"ק לבוב למקום הגבאי הכולל, ה"ה הרב הג' המפורסם כש"ת מו"ה יצחק אהרן עטינגר נ"י, סילק א"ע מנשוא משרת ועבודת הגבאות על שכמו, כאשר בא במכתב שמגודל חולשתו קשה עליו הדבר. הרימו בחור מעם את הרב הג' המפורסם שר ונשיא בישראל כש"ת מו"ה ירחמיאל הורוויץ נ"י, ולמען אהבת ציון קיבל הגביר הזה ע"ע לשרות בזה לקבל כל המעות אשר ישולח לידו מכל אחב"י, וישלח תיכף כתב קבלה שהגיע לידו לנכון, ואחרי שלחו למקום הקודש יגיע לכל מקום ולכל איש נדיב קבלה מאה"ק בחת"י הממונים דשם, וידעו הכל כי הגיע דמיהם אל היסוד בקודש. אי לזאת הוטב בעיני הרבר, כי בודאי אם הגביר הנ"ל יפקח במצוה זו, כל נדיב על נדבותיו יוסיף, וירחיב הש"י לאחינו היושבים באה"ק, ובזכות זה גם לנו יושעי, ובכל אשר נפנה חפץ ה' בירינו יצליח. דברי המצפה להרמת קרן ישראל ולראות בנחמות ציון וירושלים בב"א.

הק' יחזקאל שרגא הלכרשטאם

בחדה"ג מו"ה חיים זצ"ל הכ"מ

(1) הוא הגה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא אבד"ק שינאווע זצ"ל, ואחר פטירת כ"ק אביו זצ"ל ישב בעיר צאנז והי' בדעתו להשאר שם כאב"ד רק צאנז, ושהה שם קרוב לשנה, ולא אסתייע מילתא. ומחמת זה כינהו אז בשנת תרל"ז אבדק"ק סאנץ.
(2) אופן שליחת המעות לעניי אה"ק.

גם לדעתי, האיש הנבחר הנ"ל ראוי מאד לתת לו הנשיאות של ארץ הקדושה, ואין לשום איש להסתפק בזה, רק כל אחד ישלח לידו המעות של אה"ק, כמו ששלחו עד עתה להגאון מהרי"א. בעה"ח אור ליום ד' חיי שרה תרל"ז קרשאנוב.

הק' דוד הלברשטאם

ראיתי כתב ידם של גיסי הרבנים הנ"ל, וירי בידם לשלוח מעות א"י אשר יעלה לירי מהמקומות שישלחו לידי כמאז, ליר כבוד הרב מוהר"י הורוויץ הי"ו הנ"ל. וע"ז באעה"ח ה' ויצא תרל"ז.

הק' משה אונגר מצאנז

בעת ההיא כמו איזה ירידים של הגאון מהרי"א הלוי והרפסו קונטרס „אגרת בקורת — ופתח תשובה" (מחזיק ח' רפים) נדפס בשנת „כהמרגלים יהיו גם מוציאי רבה האלה" (תרל"ז). תוכן הקונטרס הוא להגן בעד כבוד הנשיא, ולגלות המסוה מעל פני ב' שלוחים האלה, כי תואנה המה מבקשים. ועיקר מאווייתם הוא למלאות כיסם ממעות צדקה וכו', וגם מגלים שם איך בתחבולות שונות הכריחו את הנשיא לכתוב כתב סילוק, ותובעים את עלבוננו. בסוף הקונטרס נדפס מכתבו של הגאון מהרי"א הלוי איך הטיב חרה לו התחלכות של ב' השלוחים שכאו מאה"ק ובפרט מה שחשדו אותו בדיני ממונות. וזהו מה שכתב:

ב"ה. כ"ב מרחשון תרל"ז לפ"ק לבוב.

שלום וברכה וכ"ט לכבוד ירדתי הרב וכו' מה"ו חיים קליין נ"י⁽³⁾.

כלי ספק נודע הרב למע"כ כי מאז נאסף בחטאינו עטרת ראשינו הגאון הקדוש מסאנז וצוק"ל זי"ע הי' עלי משא עבודת הק' אסיפת מעות רמב"ן עבור אנשי אה"ק לסורח כי מעתה לא ארונים לאלה אשר יפצחו פה ולשון לשום אור לחושך וחושך לאור, אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה וגם אחרי כן עתה באו שני אנשים משמה ויתפארו כי בידם כו"ה (כח והרשאה) מכל יושבי על אדמת הק' לעשות חרשות ופערו פיהם נגדי ברברי עזות ומרמה, נלאתי נשוא עוד כשל כחי, ונתתי בידם מכתב תעודה אשר אנכי אעזוב משמרתי הזאת והמה בחרו להם אחרים אשר על ידם ישולח כסף הקרשים ומה לי ולהם, אך אחרי זאת שמעתי כי האנשים האלה יסובכו קרית חוצות ויוציאו רבה עלי ועל אחי הרב נ"י אשר ע"י הנהגתנו נחסרו כמה אלפים רייניש ממעות אה"ק אי לזאת למען אקיים והייתם נקיים מה' ומישראל אבקש מאד מאת מע"כ לסרוח

(3) הי' מחשובי עיר קראקא יע"א.

(4) הוא הרב הגאון המפורסם מוה"ר שמעון סופר זצ"ל אבר"ק קראקא בעמח"ס „מכתב סופר" בנו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

ולילך לכבוד ידירנו הרב הגאון הגדול האבד"ק קראקא נ"י⁴ ולבקש ממנו כאשר יבואו האנשים האלה לפניו יעכבם שמה ולפניו יבררו כל העלמות והחסרונות אשר מצאו ידם בהחשבון ואנכי בעצמי או מורשה שלי נבוא נ"כ לפניו להשיב להם דבר רבדור על אופניו, ואם יהי אמת בפיהם ולא אוכל להצטרק כפי דאות הגאון נ"י אזי עלי לשלם כפלי כפלים. אמנם אם יתברר כי שקר כפי המלשינים האלה יכין הגאון נ"י מכתב תעודה אשר צדקו דברי החשבון למען תענה כי צדקתי, ואם יחפוז הגאון נ"י יוכל לצרף אתו להחשבון איש אחד או מק"ק קראקא או מאנשי המדינה. ומע"כ יעשה לי טובה גדולה במרחתו הזאת אם בסכתו יתפרסם החשבון קבל עם ולא יוסיפו בני עולה לענות אותי חלף עבודתי אשר עבדתי זה שלשה עשרה שנה. ואקוה כי יירדי הגאון האבד"ק קראקא ילך בעקבות מר אביו רבשכבה"ג זצוק"ל להעמיד האמת על תילה ולהרים קרן התוה"ק, וה' יראה בעניי להצילנו ממוקשות פועלי און, והנני מחכה על תשובותיו.

הק' יצחק אהרן עטינגא מנ"ל

כשנתפרסם הדבר, התאספו כמה קהלות במדינת גאליציע והחליטו שלא לשלוח עוד מעות המקובץ ללכוד בתור מחאה על בזיון הנשיא, גם מאה"ק נתקבלו מכתבים שנכון להשיב עטרה לבעלה הגאון מוהרי"א הלוי. תיכף הועיקו גדולי וצדיקי הדור ובראשם בני הגה"ק מצאנו זי"ע לאסיפה בעיר באכניע בשלהי חודש שבט תרל"ז להתוועד ולהתיעץ בדבר הנשיאות בפרט ולטובת עניי אה"ק בכלל.

(המשך בחוברת הבאה אי"ה)

עין דמעה

על הלקח מאתנו הרה"צ שלשלת היוחסין
מוה"ר מרדכי דוב הלברשטאם ז"ל הרב מגארליץ.

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
ולא ישמע עוד שור ושכר בגבולנו.

המערכת

מכתבים אל המערכת

כבוד המערכת כרם שלמה.

במה שנרשם בכרם שלמה קונט' ו' עמוד ט', לא אוכל להבין מדוע הוצרך הנאון מהרי"ש ז"ל להביא דברי התוס' ר"פ כל הנט, וכי בלעדי דבריהם שם, אין אנו יורעים דמיר בשעת כתיבת הנט ומסירתו צריך להיות שהוא כורת בינו לביתה, וכי יש מי שלא יסבור כן, וכמו כתיבתו לשמו ולשמה הנלמד ממ"ש וכתב לה, כן נמי להרמב"ן והר"ן דבעי להיות ספורי דברים, דברים הכורתיים בינו לביתה הנלמד ממ"ש ספר כריתות צריך להיות ניכר ויוצא מתוכו משעת כתיבה, הלא שניהם נסמכו על וכתב שלפניהם. כל שהתוס' חידשו דלגבי לאוזה שארצה אנרש בו אין לנו להשתמש בגדרה של כרירה ולומר הוכרח הדבר למפרע דלאותה שברר ודצה לגרש אח"כ, לה הנט נכתב¹.

אבל כוונת מרן הדברי חיים ז"ל, דאם מה"ת צריך שיהא נראה שהוא כורת בינו לביתה וכלא"ה לא מיקרי כריתות כלל כמ"ש בר"ן, יש מקום לומר דלזה סגי שמו של המגרש לכר אף בלתי הוכרת שמה של המגורשת, ומה זו טענה דבשעת הכתיבה לא ה' דבר הכורת בו' מכיון דלא נזכר שמה. מרן ז"ל מעולם לא כוון לומר דבזה שהנט יצא מתחת ידה, אזי יחול המשמעות של ספורי דברים דבר הכורת בו'. כוונת מרן ז"ל רכתיבת אנת אנתה, ודן ריהוי ליכי מנאי עומר במקום שמה, ולזה הוא ז"ל מביא להסתייע מהא דפרק גט פשוט בלויית ממך מנה, דאם שלא כתוב בפירוש שם המלוה, אמרו דהוכרת ממך הוי כאילו כתוב שמו ונשתעבר ל' בהכי, הכי נמי בנט הוי שפיר ענין של כריתות וספירת דברים, ורק לר"מ דהצריך להיות מוכיח מתוכו פסול אבל לרבנן דערי מסירה כרתי והם דואים דלה הנט נמסר כשר מה"ת. בר"ח כאן בפתיחה לשמות אנשו"נ מזכיר כי האריך בזה בתשובה. הנאון מהרי"ש ז"ל אמנם כבר ל"ז לראות השו"ת שיצא לאור שנת תרל"ה, בה בשנה הוא נסתלק לח"ע. ברם גם דברי מרן ז"ל כאן רי מבוארים עד כדי להבין דעתו, וער כי מרן ז"ל שם בתשובה הוא כותב פעמיים, וזה ברור. בפתיחה משתמש בלשון יש מקום לומר וגם מסיים אך בהרבה מגרולי האחרונים נראה שאין חילוק בו, ויש לשער טעם שינוי הניסוח בין הכא להתם.

מרן הרב רבי חיים ז"ל כראי לעצמו. לא אמנע עכ"ז להראות על כמה מגרולי הפוסקים האחרונים כי כוונתו לרעתו ז"ל. בשו"ת כתב סופר אהע"ז סי' ע"ו כתב וכשאיני לעצמי בו' הינ"ל להכריע בין שמו לשמה, ובהעדר שם האיש לא נראה ונקרא מתוך הנט מי הוא המגרש אשה זו אבל כששמו כתוב ומוסרו לירה ויש בו רי באר אני פלוני מגרש אשתו,

(1) הנה מלשון הנאון מהרי"ש נאטאנזאהן כאן בהנהגותיו, ובתשובתו בשו"מ מהר"ב ח"ד סי' קנ"ט, שהוסף כמ"פ בספרת מרן הר"ח „והרי ע"מ כרתי", נראה שהוא הבין שכוונת הר"ח היא, דבשעת המסירה, ע"י ע"מ, נגמר הספירת דברים. ואף מלשון הר"ח כאן אין הכרח, אבל בתשו"ר ר"ח ח"א אה"ע סי' ס"ו בר"ה הנה כתב וז"ל, כמו שפר שכתב בו אני פלוני ליתי ממך, הכ"נ מקרי כריתות דהא מדבר עמה בעת מסירת הנט את פלונית, ושפיר מקרי ספירת דברים עכ"ל. הרי מבואר דבשעת המסירה נגמר הספירת דברים, ובה סגי. וע"ז הק' הנאון מלבד ז"ל מדברי התוס' דמשמע דבשעת כתיבה ממש צריך שיהא נגמר הספירת דברים, כמו שכתבו התוס' לענין לשמה. — אמנם באמת אף אם נניח שכוונת מרן הק' מצאנו היא דתיקף בשעת הכתיבה הוי ספירת דברים, מ"מ ז"ל דהנאון מהרי"ש ז"ל הק' דכיון דכ' התוס' דצריך שיהא מבורר בשעת כתיבה לענין לשמה, א"כ אפי' אם נאמר דהוי בשעת כתיבה ספירת דברים מ"מ אינו מבורר בשעת כתיבה, אלא בשעת מסירה.

ה'י' איך שיהי', יש מקום לקושי הנאון מהרי"ש ז"ל, וע"ז כבר תירץ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א (שם בקונטרס ו') דהתוס' לא כתבו כן לגבי כל דיני נשים, רק לענין לשמה, עיי"ש. — ואנכי יש לעיין שו"ת דברי חיים ח"א אהע"ז סי' צ"ד ענף ד', שנראה מדבריו שלמר כן בפירוש דברי התוס', דמיידי רק לענין לשמה, ולא לענין כריתות וספירת דברים. וכן מוכח ממש"כ הפנ"י בחידושו לגיטין (כ"ה ע"א) ד"ה בעי מיני, עיי"ש.

מי היא אשתו זו ולה מרבד ואומר ספירת דברים את אנתתי סני לר"א דלא בעי מוכח מתוכו וסני בשמו לבר. והביא מירושלמי פרק ב' ה"ג כתבו על עלה של זית, אפילו כותב אני פלוני מנרש אשתי כשר. הרי נקט שמו לבר ולא שמה, ית אנתתי. ובספר עין יצחק להנאון מהר"א ז"ל מקאונא אהע"ז ח"ב כתב ריש לר"ן דאף בלא נכתב שם האשה בנט יהי כשר מה"ת ומיקרי ספירת דברים, רכיון רכתב פלוני מנרש אשתו ממילא ניכר ע"פ כתב הנט דפלוני גרש את אשתו שלפנינו. הוא הוסיף ור"ז כי גם בכתבו שמה בטעות על שם אחר, ר"ל רמה"ת אין הנט פסול, ומיישב מה דבשו"ע פוסל כי האי מה"ת. גם בספר אור שמח ר"ה נרושין כתב דמצד הסברא אפשר לחלק דשמה בלא כתוב חשיב ספ"ד דהרי את מנורשת הוי כאמרם בפרק ג"פ ממך מנברא דנפיק מתותי ידי משמע, ה"נ את דנפיק מתחת ירך. הוא נמי מביא מירושלמי הנוכח כבר². וכן מפורש בספר צדה לדרך, (מחברו מנחם אבן זרח תלמיד הר"י בן הרא"ש. נדפ' פ"ד שי"ד. שם כתב, אע"פ שלא הזכיר שם האשה כשר, ומשמע דאף מדרבנן). — ובערוך השלחן סי' קכ"ט נסתפק בנכתב שמו לבר ולא שמה, אלא סתמא אנת אנתתי, ועדי מסירה כרתי יודעים שזו אשתו, אי נימא רמיקרי גט מה"ת, ורוצה להכריע בין לו אשה אחת או יותר. (הרי דאין משיבין את הארי החי, ארי' דבי עילאי).

שם עמוד יו"ד. כד נעיינ שפיר בתשובת מרן הד"ח סי' קל"ה (זו אשר כ"ק רבנו אדמו"ר הגה"צ שליט"א הראה עלי' שם). נשכיל לדעת, אם כי הקדים, איך מלאו לבם לעמוד נגד הרא"ש כו' ומרן הבי"ו כו' ולהיתרו של עבודת"ג לא הסכימו האחרונים. הוא ז"ל עצמו לא נמנע מלהמציא היתר מכל מקום במקום עגון. והעיקר אצלו היות השאלה מצד שניו שם אבי' לבר. וכך מרן ז"ל כותב שם, ואז לא ישאר לנו ספק רק מחמת שניו שם אבי' וע"ז נוכל למצוא היתר. שוב כותב, ואין כאן חשש רק מחמת ששינוי שם אביה. ולא יהי' כאן משום תמהון, כי כך היא דרכם ומדתם של גדולי ושרי התורה הנאמנים ומסורים בעד קיומה ושמירתה של תורה"ק לעמוד ולתת תוקף ועזו לנושאי כליה ראשוניה ואחרונה כל לפרוץ גדרה כו'. כחד המיוחד מנהון הי' מרן הרבני חיים ז"ל. לעומת זה כרועה נאמן המרגיש בכאבם ומיצר על צרתם וענווים של בני דורו הסרים לדעת תורתנו הקדושה חנר אומץ ובחילו לאודייטא כחד מן קמאי, כל רז לא אניס לי' רבו יתיר יסגא לעילא מן דרכי' להלצם ממצרם להתר כבלם³, מרה זו משתקפת מתוך ספרו הקדוש רבות, ורק מי שלא יבין דרכו ושיחו ישאל אם ימצא שינוי בדעתו מפעם לפעם ומי שישכיל יבין.

הנה מרן ז"ל כותב שם, ועבודת"ג רצה להתיר באופן שיסכימו עמו גדולים ולא הסכימו כמבואר באחרונים. נאמנים, דבריו, אם כי סתם ולא פירש מי הם. ובתשובת ארי' דבי עילאי אהאע"ז סי' כ"ו כתב, בעל עבה"ג לא סמך על דעתו זולת כשיסכים חותנו בעל צ"צ וכבר כ' הצ"צ והנט פסול. אמנם לא נמצאת תשובה לבעל עבה"ג זולת שהשיב כן להשוואל ולכך לא השיג על מענת עבה"ג שנראה שאין מקום כלל לצרד להקל. ולפום דיהמא יש לתמוה דמנין לו כי כן. אולי כי ראה או ידע הצ"צ כי כן דעת חתנו הי' מודה לו. אנו רואים עד כמה הוא מעריך את תלמידו וחתנו. בצ"צ סי' נ"ה מכנהו וקורא עליו

(2) זה מקרוב יצא לאור „ספר הזכרון“ לזכרו של הגר"י אבראמסקי, ובעמוד קצ"ג נדפסה תשובת הנאון בעל אור שמח בענין זה, והביא שם דבריו באור שמה הל' גירושין, וציין שם ג"כ לספר צדה לדרך המובא להלן. גם בשו"ת ברכת רצ"ה (להנאבד"ק לבוב) סי' ע' יש אריכות בזה, והעיר ג"כ מרבירי הירושלמי הנ"ל יעו"ש.

(3) עיין שו"ת האלף לך שלמה אהאע"ז סי' רפ"ז וסי' ר"ב דפעם א' המתקין סוד והסכימו הנאב"ד סטאטסלאב, והנאון בעל ישועיק. והוא, בדמקום עיגון יש להכשיר גם כשינה שם האב, היבא דאינו שינוי גדול. ור"ז הובא גם בשו"ת שו"מ מהר"ז ח"ב סי' קע"ח וכשו"ת ברכת רצ"ה הנ"ל סוף סי' ע', ועי"ש. ועיין בשו"ת ד"ח הנ"ל אהאע"ז סי' ק"מ.

אור ישראל וקדושן עיקרן ושרשן רכב ישראל ופרשן האלוף התורני אהובי וחתני נ"י פ"ה עמוד הימיני. ושם מסיים התשובה והסכימו בהיתר אתתא דא כמה כו' ובתוכם חתני המופלא מהר"ר גרשון הרב דק"ק פרוסטיץ ועל פיהם נשאת לבעל. וברם בתשובה זו סי' פ"ג בשאלה דירן הוא ז"ל לא מזכיר כלל את חתנו. וספר עבודת הנרשוני גם יצא לאור שנת תנ"ט והצ"צ הרבה מקורם לזה הלך לעולמו.

את מי שאנו מוצאים לא סתם, לא להסכים לבעל עבודה"ג, אף לתקפו בכל עוז ולבטל דבריו מכל וכל, ה"ה בעל שו"ת כנסת יחזקאל בתשו' סי' ע', אחרי שהוא מביא מה שבצ"צ מחמיר בשנוי שם אב, יוצא נגד חיתרו של העכה"ג וכתב דלאו רסמכא הוא ושככל אמתחת ספריו לא מצא חבר לו. וכתב שגם הוא לא כתב להתיר כ"א לצדד ושסיים שלא יועיל עד שיסכים חתנו הצ"צ ובצ"צ סי' פ"ג כתב שגזר על חתנו לשרוף הגם הזה. שוב כ' הכנס"י וז"ל ובת' עבודה"ג שלי כתבתי ח"ו לסמוך על תשובה דנא. והוא ממשיך, רברתי גרולות אף שאין מדרכי לדבר גבוה כי ירעתי שפל ערכי. אמנם כאשר בעתים יומים אלה עמדו זוחי חלב גמולי מחלב המקבלים עשרת הרבנים ולא הגיעו להוראה וסמכין על דעת יחיד כו' גלל כן אשא עיני אל ההרים הרמים הנאונים יבחנו דברנו ולגזור על כל מי שנמצא בידו ת' עכה"ג לכתוב בצד שו"ת הנ"ל לכל לסמוך עליו.

אחרי בקשת מחכ"ת הנאון ז"ל אלפי פעמים, ארשה לי להעיר ע"ד. זה שכתב כי בצ"צ גזר על חתנו לשרוף הגם, כבר נזכר למעלה כי באותה תשובה לא הזכיר ולא כלום אודות חתנו, וכן הנראה שלא הי' כינותם שום מו"מ בנרון המדובר. אותה תשובה לא אל חתנו נערכה, המשמעות, אל מי שהשאלה נזדמנה לפניו, והוא ניהו אשר גם הנאון עבודה"ג השיב אליו לחוות דעה מרחוק, ואיך גם יבקש אף יגזור על חתנו להוציא ולשרוף את אשר איננו תחת ידו והוא ברחוק מקום. אף לא השתמש הצ"צ עם לשון גזר, כ"א נכון הוא להוציא הגם מיד השליח ולקרעו.

הלומד תורה לשמה מלבשתו עונה. לא זכו ב"ה שההלכה תקבע כמותם רק בשביל שעלובין היו. ואמרו, לא בשמים היא, לא תמצא תורה במי שרעתו גבוה. נצוצי עונה ברם כי מתנצצים מכמה תשובותיו של הכנס"י. וגם מזו שאנו עוסקים בה. בהקדמה לספרו כאגמון כפף ראשו בהתנצלו לא לקחת הסכמה כי איני רוצה שח"ו יסמכו עלי לשום פסק כי כל מה שכתבתי רק דרך פלפול ואין אני אומר קבלו דעתו והבוחד יבחר אתה תבחר ולא אני. ובכן תגדל התמיה, איך זה שבקי' לענות חסידותי' כלפי הנאון בעל עבודה"ג עם יחס נגרי כזה. וכזה לא נהוג אף אצל החריפים ביותר, רתוחי אורייתא, מקנאי קנאתה של התורה והלכותיה. וכי לא די מספיק הי' מה שכתב דלאו רסמכא הוא, הצ"צ לא הסכים, לא כתב להתיר כ"א לצדד. אבל לגזור החרמת התשובה כ"מ שתמצאנה. אתמהה. בער אנכי ולא ארע, וכי אלה זוחי חלב וגמולי מחלב ובגאות לבם אומרים ערך כולי עלי או רמ"י אלי וסומכין על דעת יחיד ואומרים את שאהבה נפשי מצאתי כאילו לש"ש מכוונים להתיר עיגון, היאומן כי סרב יסרבו מאשר נקבע ברפוס מחרב המפורסם בעל עה"ג ויתרשמו מהגרשם רשום בכתב יד בעלמא. ולא זוחי חלב בלבד כי גם מהורי לב, אבירי לב וגרולים חקרי לב הישווער כי לזאת הנרשמת יכירו כי זאת הדבר אמת. (מערך בבליוגרפי' הי' מענין למצוא את האחד, אחשוב כי שנים לא ימצאו).

ולו הוינא כדאי אמינא כי מרן הר"ח ז"ל אם כי הספר כנס"י הי' למראת עיניו, מביא ממנו בספרו אצל שם חזקי, בשו"ת ר"ח ח"ב אהע"ז סי' קנ"ב קורא עליו אבירי ישראל גדולי עולם הכנס"י, נראה כי כוון למ"ש בס"י פ"פ. יש לשער שכן ראה תשובתו זו סימן ע'. עכ"ז לא נקב בשמו כי לא הסכים. יכול להיות, אפשר ולא מהנמנע, היות אופיה וסגנונה של תשובה זו לא לפי רוחו. התנגד כלפי עמדה חריפה ותיקפה כזו. הרי מרן ז"ל ב"ר ח"א סי' נ"ז פתח וכי בידנו צעירי השכל להכריע נגד כל האחרונים ורחח כל

פלפולו של השואל שרצה לדון להקל, שם הוא ז"ל כותב סוף דבר לפענ"ד הגט פסול כאשר כתבתי אך שידעתי בודאי ימצאו גדולים המכשירים ואתם עשו הטוב בעיניכם כו' ומחמת שלענ"ד הדבר ברור כאשר כתבתי כו' ואם ימצאו גדולים שיתירו אינני ח"ו חולק כו'.

הלום אביא משמי' דהמיוחד בין גדולי ופוסקי זמננו אנו ה"ה הגאון בעל חזון איש ז"ל בהל' גטין סי' צ"ב הוא מקיים ראיית העבודה"ג מהתוס'. וכתב ומי שרעתו רחבה להכריע בשינה שם אביו נגד דעת הרא"ש ע"פ דברייתתוס' אין לנו במה לכופו לחזור מהוראתו. והרבותא כי הביא אח"ז בשם הנר"א להחמיר. (והרי דאין משיבין את הארי, ארי' דבי עילאי, הארי שבחבורה).

עוד רגע אדבר, השאלה בכנס"י היתה בנדרן גט ששלח הבעל לאשתו שבמקום חזק. וכתבו בגט כפי שאמר האיש ששם אבי אשתו חזקה. וכאשר הניע הגט ושאלו להאשה איך שם אביה, אמרה כי שמו יחזקאל. — תשובתו של הכנ"י בזה כבר ידועה לנו. אחרי סיומה של התשובה הוא כותב וז"ל והאשה הנ"ל היתה עגונה ערך שבעה שנים כי פסלנו הגט והי' הגט מונח לחקור פן יש לאבי' שני שמות, עד בשנת תפ"ו נשמע שאבי' בא לפראג וכתבו כו' וחקר ונמצא שחתם עצמו חזקיה וגם עלה לתורה חזקה ורק העולם קראו אותו יחזקאל כמנהג פיהם שמשנים לפעמים השמות ועפ"ז נמסר הגט לידה לפנינו. וברוך ה' שהצילנו מבוא ברמים ומשניאות כן ינמור ה' עמנו לעולם ועד א"ס. — אני שואל כי לא אבין על מה הוא ז"ל קבע ברכה ברכת הוראה לעצמו. תאמר על שהאשה ישבה עגונה זמן כה רב כשבע שנים. יהושע נעש בשביל שביטל ישראל מפ"ו לילה אחד. ובני עלי על ששהו קניניהן במה העלה עה"כ. ומה עיגון של שבע שנים. אתמחה. ואילו נורעה כי אין שמו חזקיה כ"א יחזקאל שמו, ומה אם היתה נתגרשה באותו הגט אשר הרעתו פסול ומה אם בין כך נישאת, ודאי לו נאה לשבח ולברך על שניצול מבוא ברמים. אבל לפי העובדא כי נתגלתה והובררה כי אין כאן שינוי שם ואותו גט עצמו נמסר ליד האשה בפניו. ויכול ה' להמסר כבר מלפני שבע שנים ובינתיים היא ישבה בצער של עיגון שבע שנים (ודאי לשיטתו אין להסיק מסקנא ממקרה של פעם ואף פעמים הרבה ולו יורמן כך אין לנרש בגט כזה). לברכה ולשמחה מה זו עושה.

וכדי דלא לשוי לגדול כמחו אביר שבישראל למברך לבטלה, יש אתי במה לפרש טעם המתקבל קצת על הלב לטבעת ברכתו. אלא חפץ אני לשמוע מאת קוראי ולומדי קובץ שלנו, כי יודיעוני על כותלי כרם שלמה הבא. ואם מי יכוון לדבר, אני אשמח ואברך ברוך שכוונתי.

יחודה ליב לעמבערגער

אבר"ק סערענסש

ניו יארק

כבוד המערכת.

בקונטרס ט' מחורש אלול עמוד י"ד ראיתי בשם כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א שהגיד בשם כ"ק אביו זצוק"ל שרבינו תם השיא את בתו ביום כ"ב לחורש. עיין בתוס' נדרים ס' ע"ב וז"ל ומיהו טוב לכתוב שהוא יום שלושים לחורש שבת וכן כתב רבינו תם בכתובת בתו, ע"כ*). אולי כוונת כ"ק ארמו"ר זצוק"ל ה' לומר שרבינו תם השיא את בתו אחר כ"ב לחורש ודו"ק.

שמעון שפירא

ברוקלין ניו יארק

(*) תורה רבה על הערתו. וראוי להעיר, שדברי התוס' שם מקושי הכנה מהם, כי חורש שבת לעולם חסר, ואין יתכן יום שלשים לחורש שבת. — ובהנחות תפארת למשה הנדפס שם בסוף המסכת, הגיה, "תשרי" במקום "שבת".

כבוד מערכת הקובץ כרם שלמה.

נתעוררתי שמה שכתבתי בירחונכם דחורש תשרי עמוד כ"ב כשישית הרמב"ם דלוקין על לא יראה ולא ימצא דלא הוי לאו הניתק לעשה דהלאו כולל נשים משא"כ מ"ע דתשכיתו וא"כ אין הלאוין שוה לעשה, כבר קרמני בזה בשו"ת תירוש ויצהר בסי' ו'. ועתה באתי להוסיף על דברי ולומר דאפילו אם ה' גירסת הש"ס לפני הרמב"ם בפסחים דף צ"ה ע"א דלא יראה הוי לאו הניתק לעשה, ג"כ יתיישב לפי דברי למה לא פסק בן הרמב"ם, דזה לשון הש"ס שם (לאותן דגורסין דלאו דלא יראה ולא ימצא הוי ניתק לעשה) בפרט' (דלא ישאירו ממנו עד כוקר) מאי קא ממעט ל' לא יראה ולא ימצא דרמי ל' דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ל' לאו שניתק לעשה. והנה המ"ד דגותר לא לקי משום דהוי ניתק לעשה הוא ר' יהודה, ור' יעקב פליג עלי' ואמר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה (פסחים פ"ד), וסובר הרמב"ם דר' יהודה לשיטתו דסובר דגותר הוי לאו הניתק לעשה אע"פ שהלאו כולל סומא משא"כ העשה כמו בן סובר דחמץ הוי ניתק לעשה אע"כ שנשים אינם חייבות בעשה דתשכיתו, אבל לדין הדרינן לכללא דכשאין העשה שוה ללאו לא הוי ניתק לעשה, וא"כ הקונה חמץ שפיר לוקה.

מרדכי ברוך בלום

ברוקלין, ניו יארק

בע"ה איס"ח דסוכות תשל"ט יומא דהילולא של אא"ז מרן הקול ארי' זי"ע.

שוכט"ס לכבוד עורכי הירחון כרם שלמה הי"ו.

נזרזתי לשלוח לכם רמי מנוי לשנת תשל"ט, ור"פ ח"י דולד, כי כל המוסף מוסיפין לו וכו'. והריני בזה להודיע שנהגיתי מאד מירחונכם הנכבד שהוא מלא ברכת ה' ומהולל בפי כל דואיו. ואשריכם שעשיתם אכסניא נאה לתורה המופיע ומאיר בעולם התורה מרי חודש בחדשו.

עוד הערה קטנה: — ה' כראי לכם לעשות מפתח לכרך ראשון של כרם שלמה והרבה מן הקוראים יישיר לכם על כך, התועלת לקהל המעיינים היא מדובה מאד מכמה בחינות*).

תחזקנה ידיכם ותצליחו בכל אשר תפנו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת כל טוב, וידיכם,

יואל ז. עהרענרייך

בהרב ממאד שליט"א

(* ברצ"ה נרפים בקרב הימים מפתח כללי על כל קונטרסי כרם שלמה שנרפסו בשנת תשל"ח, ונשלחו לכל החותמים.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אהרן לעזער נ"י — מנושעי הכר"ם ונושרי' הנאמנים להולדת הבן

להאברך היקר הרב אהרן ארלאנסקי נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש רייפער נ"י להולדת הנכר

להאברך היקר ר' אליעזר ווימער נ"י מקריית באבוב להולדת הבן

להנה"ח מו"ה חיים שלאף נ"י מלונרון להולדת הנכר

להנה"ח מו"ה יהודה קינדערמאן נ"י להולדת הנכר

להאברך היקר ר' יוסף פאלגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף יצחק וויינפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק דוב דאוידאוויטש נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' לוי יוסף אכסמפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' לייבטשע שפילמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' מרדכי טערקילטויב נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי לייפער נ"י מלונרון להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבן

להרב מו"ה שלו' אליעזר ליפשיץ נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלמה שפריי נ"י להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אייזיק גריפפעל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יוסף הלל (ב"ר משה) בראכפעלד נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה יעקב געזאנג נ"י להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' יצחק אפרים לעמעל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה פילער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' צבי גליק נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלום לערנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להנה"ח מו"ה שלמה רייכמאן נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' שמעון הארפעלינג נ"י ממאנטרעאל להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון משה וואקסמאן נ"י להולדת הבת

יוזבו לנרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ם ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב יצחק אונגער שליט"א רב דקהל בית יוסף-
ראמבראווא לאירוסיו בנו הב' הח' שלום גרשון נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן שליט"א רב דקהל
שערי חיים לאירוסיו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' הח' יחיאל גרשון
נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר אהרן דאמיניץ נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר אשר מאנדעל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להר' החי הנעלה כמר דוב ראזענספעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להנעלה כמר חיים אלעזר האלפערט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להנעלה כמר יצחק יונה פאפיער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מרגליות נ"י מאנטווערפען לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר משה חיים פאנצער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמואל בייס נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

כל מי ששמחה במעונו יודיע נא אל המערכת.

. by

iates

[219, (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארצות הברית = 10 דאלער לשנה
כארץ ישראל = 150 פונט לשנה
בקאנאדע = 12 דאלער לשנה
בענגלאנד = 10 פונט לשנה
בבעלגיע = 500 פראנק לשנה
כשאר ארצות מעבר לים = בדואר רגיל 12 דאלער לשנה ובדואר אויר 20 דאלער לשנה

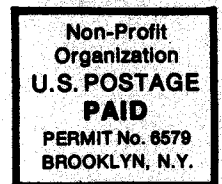
המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO
B.Y.B.Z. of Bobov
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

=====

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 STREET
BROOKLYN, N.Y. 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ג' כסלו תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

הבעת תודה

כאן המקום להביע תודה מיוחדת להרבה חותמים שהוסיפו מדעתם על דמי החתימה הקצוב, יתברכו כולם בכל מילי דמיטב באוות נפשם. — וראוי להדגיש, כי במה שמוסיפים על דמי החתימה, לא די שזכותם גדול ע"י שעוזרים ומסייעים בזה להמשיך הלאה הוצאת הקובץ, רק גם מרגישים אנו בזה עידוד והתחזקות בעבודתנו, מאחר שהקוראים מוסיפים מעצמם, יותר מהמבוקש מהם. ישאו ברכה מאת ד'.

המערכת

ברכת תורה

לידידנו הרבני הנגיד הנכבד שוע ונדיב
מו"ה אלי' שארף נ"י
ולבנו ידידנו הדגול והמרומם הנגיד הנכבד
מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י
אשר נרבה לבם אותם לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת נכדו—בנו
האברך היקר והנעלה שלשלת היוחסין
מו"ה אלכסנדר בנימין ביינוש ע"ה
תלמיד חביב בישיבתנו
שנקטף לדאבונו באבי ימיו
ביום ד' לחודש כסלו שנת תשל"ב לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

ישלם ד' פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בכל מילי דמיטב ובהצלחה גדולה וישבעו רב נחת
מכל יוצ"ח אכ"ר.

המערכת

מפתח

מדור אמרי קודש

ה לחנוכה. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח גליוני שו"ת מעיל צדקה. . הגאון מוה"ר ברוך פרענקל-תאומים זצ"ל

מדור אנרות קודש

יז שני מכתבים מהגאון בעל פרי מגדים זצ"ל.

מדור זכרון לאחרונים

יט זמני הדלקת נר חנוכה. הג"ר יונתן שטייף זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כג נר עלעקטרי לנרות חנוכה. הרב מוה"ר משה שטערן שליט"א

לא בענין נס חנוכה. ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י

לד בסוגיא דכבתה. ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י

עולת שבת בשבתו

לה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים. המערכת

לז נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור הנאהבים והנעימים

מב מכתב חידו"ת. הר" שלמה עפשטיין הי"ד

מדור תמיהות וישובים

מד הערות קצרות בענינים שונים.

מדור זכור ימות עולם

מז כולל חבת ירושלים.

נב צילומי כתבי קודש.

נר ברכות והודאות.

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחנוכה

באמירת הלל. ר' זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן יברך יראי ר' הקטנים עם הגדולים. וראוי לשים לב מה שמחלק את כלל ישראל לג' כתות, בית ישראל, בית אהרן, ויראי ר', וגם מדוע הקדים בית ישראל לבית אהרן, הלא כהן קודם ללוי ולוי לישראל (הוריות י"ג ע"א), עוד יל"ד על אומרו הקטנים עם הגדולים, רלכאורה נראה כשפת יתר. גם צריכין להבין אומרו ברוכים אתם לר' עושה שמים וארץ, למה נקט כאן דוקא תואר זה על הקב"ה, שעושה שמים וארץ.

ולבאר מקראי קודש הללו, נקדים קושית הבית יוסף (בסי' תר"ע) למה קבעו חכמינו ז"ל שמונת ימי חנוכה הלא הנס לא ה' כי אם שבעת ימים, כי על יום אחר ה' להם שמן, ותירץ שם הטורי זהב עפי"ד הוזה"ק באלישע הנביא שאמר להאשה מה יש לך בבית ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן ויאמר לך שאלו לך כלים מן החוץ וגו', וקשה למה הוצרכה לאסוך השמן, הלא הקב"ה הכל יכול, ואין מעצור לפניו ית"ש להושיע בלי אסוך השמן. אך הענין הוא שאין הקב"ה עושה נס להשרות ברכתו על דבר ריקן, ולכן שפיר ה' צורך באסוך השמן שה' בו שמן מועט כרי שתחול הברכה בתוכו ויתרבה השמן, וכמו כן כאן לא ה' בפך אלא שיעור מצומצם ללילה אחת, ואלמלי ה' רולקים במנורה כל השמן שמצאו לא ה' על מה שיחול הנס, רק כיון דגם בלילה הראשונה נשתייר מהשיעור לכן שפיר חל הברכה על אותו השיור וזה ה' הנס ביום הראשון שלא דלקו בכל השמן, עכ"ר עיי"ש.

עוד נקדים רברי הס' יר יוסף בפ' וישב, עה"פ אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בירו באשר ה' אתו ואשר הוא עושה ה' מצליח, ומפרש שראה שר בית הסוהר אצל יוסף ענין הפלא ופלא, רהלא אין השי"ת משפיע ברכה לכלי ריקן לעשות ברי' חרשה, וצריך שיהי' משהו תחילה שעלי' יחול הברכה להרבות את המעט, אבל אצל יוסף הצדיק רואה שר בית הסוהר ששורה הברכה אע"פ שלא ה' אצלו מאומה, וזש"ה אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בירו ועכ"ז ראה שאשר הוא עושה ר' מצליח, ע"כ.

אמנם ראוי להתבונן, הלא לפי רברי הט"ז הנ"ל משמע שאין תקב"ה מאציל ברכתו יש מאין כי אם על דבר מה, א"כ מדוע אצל יוסף הצדיק חל הברכה אף שלא ה' אצלו מאומה, וכבר עמד האפיקי יהודא (ברדוש י"ט) על דברי הט"ז מהא רמצינו בכריאת שמים וארץ שברא הקב"ה ברי' חרשה יש מאין מוחלט, ואיך אמר שאין הברכה חל על דבר ריקן. אמנם באמת וראי הקב"ה הבורא כל העולמים ב"ה הכל יכול ועושה נפלאות גדולות לברו יש מאין ג"כ, אך לזה שיעשה השי"ת נסים ונפלאות יש מאין יצטרך זכותים רבים, והאשה הזאת לא הוה נפיש זכותה כ"כ, אשר על כן הוצרכה שיהי' לה אסוך שמן עכ"פ שיחול

הברכה עלי'. והוא הטעם נמי לברכת השי"ת ליוסף, ולהשפעתו ית' הגדולה בעת בריאת שמים וארץ מאחר שהיו הזכותים רבים. ואם כן לפ"ז יש לתמוה ע"ד הט"ז הנ"ל דהלא בנם חנוכה ה' דבר הנצרך לכל ישראל ובפרט שהיו לצורך בית המקדש ולשם הדלקת המנורה ובוודאי היו הזכותים די, דמה לנו גדול מבית המקדש, וא"כ למה הוצרך שיהיו דבר אשר עליו יחול הברכה.

אמנם יבואר עפ"ד חזו"ק (פ' פקודי) ר' יצחק שאיל לר"ש א"ל הא אוקמוה דברכתא לא שריא במלה דקאים במדידו ובמלה דקאים בחושבנא (פי' שא"ל הלא הברכה אינה חלה בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין), הכא במשכנא אמאי הוי כלא בחושבנא, א"ל הא איתמר אבל כל אתר דקדושה שריא עלי' אי ההיא חושבנא אתיא מסטרא דקדושה ברכתא שריא עלי' תדיר ולא אתעדי מיני', וכן משכנא דאיהו קודש ואתיא מסטרא דקדושה, עיי"ש. אמור מעתה דבכל מקום שהקדושה והשכינה שריא שם יצוה ד' את הברכה בלי שום סגולות, דהגם דעל מילי דעלמא לא יחול הברכה רק בהעדר המספר אבל במילי דקדושה לא יזיק המספר כלל, וגם בדבר המנוי יחול הברכה והדבוי.

ונקדים עוד דברי הבינה לעתים שכ' טעם על מה שקבעו חז"ל זכרון הנס חנוכה דוקא על מציאת פך השמן, כי היוונים בראותם דכל טוב ישראל וכל תועלתם היא ע"י התורה, דצו להשכיחם תורתו ית' ולהעבירו מחוקי רצונו ב"ה. ובראותם כי זה אי אפשר ולא יצליחו בה, ע"כ התחכמו לבטל מהם הדברים העיקריים הגורמים לנו קיום ולימוד התורה, ולזה גזרו לבטל מילה שבת וחודש, כי עיי"ז יתבטל ממילא גם לימוד התורה, כי על אדני' הטבעו יסודות התורה, דבלא המילה א"א לעסוק בתורה ומעשה דעקילם הגר יוכיח שאמר לדודו אנדריינוס קיסר שמוכרח לו למול בשר ערלתו טרם יעסוק בתורה. וכן שבת שקולה ככל התורה כאוז"ל דמומר לשבת כמומר לכל התורה כולה, וכן ראש חודש הוא היסוד לכל המועדים וזמנים של ישראל, ולכך גזרו לבטל שלש אלה כדי להרוס היסודות אשר עליהם נשען כל התורה. אמנם בחסדי ד' כי לא תמנו זכו החשמונאים להנקם באויביהם ולבטל כל הגזירות ולהחזיר עטרת התורה ליושנה. ולכן כאשר חזרו והדליקו המנורה המורה על התורה ומצות כמ"ש נר מצוה ותורה אור, אז קבעו ז"ל זכרון הנס על הדלקת הנרות דייקא יותר מכל הנסים ונפלאות שעשה השי"ת להם אז, לפי שהתורה היא התכלית ועיקר הישועה, ובה נכללו כל הישועות והנסים שעשה להם השי"ת, עיי"ש.

ומעתה יתבאר היטב כוונת הט"ז הנ"ל, דהנה ודאי השי"ת הכל יכול ומאפס ותוהו המוחלט ברא יש מאין בלי צורך לשום דבר שיחול עלי' הברכה, אך מ"מ זהו דווקא באתר דשכינה שריא ב' וכדברי חזו"ק הנ"ל. והנה השכינה שורה בישראל בתוך שערים המצוינים בהלכה ע"ד שאמרו חז"ל שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה שדווי' ביניהם. אבל אז כאשר יוונים נקבצו עלינו, נסתלקה השכינה מביניהם, כי באו פריצים וחיללו וסימאו את הקודש והמקדש,

וביטלו עבודת הקרבנות, וגם גזרו גזירות לבטל לימוד התורה וקיום חורש שבת ומילה שהם המפתח לכל התורה כולה כנ"ל. ועפ"ז י"ל דמשום הכי הוצרך שישתייר מעט שמן בלילה הראשונה שיחול עלי' הברכה והרבוי ולא הי' יכול הברכה לחול על אין ואפס כלל, כי אז בלילה הראשונה עדיין לא הי' ראוי שיחול הברכה על דבר ריקן דהרי עדיין לא זרחה על ישראל אור התורה הנורם השראת השכינה, ולכך הוצרכו אז לסגולה זו שישתייר קצת מן השמן שעלי' יחול הנס והברכה, דבלא זה לא הי' השמן מתרבה.

ועפ"ז יש להוסיף נופך על רברי היד יוסף הנ"ל בפסוק אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ד' אתו ואשר הוא עושה ד' מצליח, דלפי פ' משמיענו הכתוב בזה גדולת יוסף הצדיק שאף הי' מאומה בידו עכ"ז הצליח ד' דרכו ויברכהו, ועדיין לא נודע מה בא להשמיענו באומרו באשר ד' אתו, שלכאורה אין לו ענין לכאן. ועפ"י ררכינו יובן דכוונתו בזה לבאר הטעם שזכה יוסף שיחול אצלו הברכה יש מאין גם בהיותו בעידום ובחוסר כל, באשר ד' אתו, שהי' מרכבה להשראת השכינה, עי"ז הי' ראוי שיושפע לו ברכה יש מאין בלי צורך לסגולות להמשיך הברכה הואיל והי' אתר דשכינתא שריא.

ובזה נבוא לביאור הפסוקים בהלל, ד' זכרנו יברך, שבאנו לבקש מאת הקב"ה שישפיע לנו ברכות לרוב, ובאשר שישנם דברים המעכבים השפע מלייר כמו שהזכרנו שאין הברכה שורה ברבר המנוי ולא באתר רקניא ואנחנו מבקשים שלא תתעכב הברכה בשום אופן, ע"ז אנו מוסיפים שהברכה תהי' בשביל בית ישראל, כי ידוע שהבני עליי' הם מכוונים בשם ישראל, וגם כ' בספר מגלה עמוקות שתיבת ישראל"ל נוטריקון י"ש ש"שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, ובמקום התורה שם שכינתא שריא, ובאתר דשכינתא שריא שם צוה ד' את הברכה בלי עיכוב כנ"ל, וע"ז אמר יברך את בית ישראל. והוסיף יברך את בית אהרן, שגם הכהנים בעבודתם שמקריבים קרבנות, ועל ידיהם השכינה שורה בביהמ"ק, והם המשפיעים לנו שפע ברכות, שלא יתעכבו ההשפעות. אמנם בזה הם פחותים מבית ישראל"ל הלומדי תורה, שהבני תורה גורמים השראת השכינה בין בפני הבית בין שלא בפני הבית אבל עבודת הכהנים הוא רק בזמן שביהמ"ק קיים לפיכך הקדים בית ישראל לבית אהרן אמנם צריך למודעי שלא כל הלימוד גורם השראת השכינה, כי ישנם ג"כ לומדים אשר אין יראת ד' נגד פניהם ועליהם הכתוב אומר ולרשע אמר א' מה לך לספר חקי, ע"כ הוסיף יברך יראי ד' שהברכה תהי' בשביל לומדי תורה שהם יראי ד', וכאז"ל (שבת ל"א ע"א) עה"פ והי' אמונת עתיך וגו' אמונת זו סדר זרעים עתיך זו סדר מועד וכו' ואפ"ה אי יראת ד' היא אוצרו אין, אי לא לא, דרק אם עוסקים בתורה עם יראת שמים אז יעלה לרצון לפניו ית"ש וישרה שכינתו בקרבנו.

הרי לפי מה שנתבאר למעלה ישנם שני מיני ברכות האחת השורה דק על דבר, י"ש" והברכה היא תוספת שפע וזה יכול להיות אף למאן דלא נפיש זכותי

אכל להשפיע ברכה יש מאין וזהו כמו בריאת שמים וארץ מאפס המוחלט הוא רק במקום שכונה, וע"ז קא מסיים יוסף ד' עליכם עליכם ועל בניכם, היינו שתוספת הברכה תהי' עליכם ועל בניכם, כי אפי' מאן דלא נפיש זכותי' ויכל לבא לידו ברכה זו, אבל ברוכים אתם לד' היינו הברכה שהיא חלה על אפס ואין במקום הראת השכינה, היא רק לכם, היינו הבני ישראל לומדי תורה שהרי ברכה זו היא בבחי' עושה שמים וארץ יש מאין, ולכרכה כזו צריכים זכותים גדולים, וזוכה לזה רק מי אשר ד' אתו, שאז מצליח אף שאין כל מאומה בידו.

גליונות ספר שו"ת מעיל צדקה⁽¹⁾

מהגאון המפורסם מוה"ר ברוך תאומים-פרענקל זצ"ל
אבר"ק ווישניצא ולייפניק⁽²⁾

מבוא

הננו נותנים לפניהם היום ברכה הגהות של הגאון האדיר הנודע ע"ש ספרו „ברוך טעם“, אשר כתב בעצם כתי"ק בגליוני הדפים של ספר שו"ת מעיל צדקה מהגאון מוה"ר יונה לאנדסופר זצ"ל. הופעת הגהות הללו בדפוס, מוספת לנו נופך חדש באוצר הגדול והנפלא אשר הניח אחריו ברכה הגאון בעל ברוך טעם בהגהותיו המפורסמים אשר עיטר בהם ספרים רבים. — חשיבות הגהות הללו יובן ביותר כשנעמוד כאן לתאר פרטי הדברים אודות הגהותיו של בעל ברוך טעם.

כשנבוא לחשוב ולמנות מבין כל הגאונים המפורסמים, אותן שהיו רגילים ביותר לעטר מרבית ספריהם עם הגהות בשולי הדפים, בלי ספק יעלה במחשבה

(1) ספר שו"ת מעיל צדקה להגאון מוה"ר יונה לאנדסופר-תאומים מפראג נרפס בפעם הראשונה ע"י נכדו מוה"ר יום טוב בומסלא בשנת פלאו"ת (תק"י"ז) לפ"ק בעיר פראג, בעילום שם המחבר על השער, וכן כשנרפס שנית בעיר סדילקאב בשנת תקצ"ב לא הרפסו על השער שם המחבר, כי כן הי' רצונו, כאשר מפורש יוצא כן בסוף הקדמתו שכל בשנת ת"ע בזה"ל: ואם אוכה שאצרפם (הכתבים) באמת ויהיו ראויים להוראה אפשר שלא אמנע מהן הפירסום על ידי עצמי או מבני או מי שירצה לזכות בהן, אכן בתנאי שלא יזכר שמי עליהם כו'. ועיין גם בצוואתו הנרפסת (אות ל"ה). אמנם בהסכמות שעל הספר הזכירו הרבנים שמו של המחבר.

(2) נולד בשנת תק"כ לאביו הרב הגאון מוה"ר יהושע יחזקאל פיבל אבר"ק אוסטראווצא. למד אצל הגאון מוה"ר דוד טעבלי אבר"ק ליסא, ויש אומרים שלמד גם אצל הגאון מוה"ר משולם איגרא אבר"ק טייסמניץ ופרעשבורג. בשנת תקל"ח נתקבל לאבר"ק ווישניצא, ומשם עלה ונתעלה למשרת הרבנות בעיר לייפניק בשנת תקס"ב. שם בלייפניק הי' לו ישיבה גדולה ומפורסמת אשר ממנה יצאו תלמידים מובהקים גדולי ישראל. גם חתנו מרן הגה"ק מצאנז זצוק"ל נמנה בין תלמידיו, כאשר כותב בהקדמתו לס' ברוך טעם, „ובהיותי בר שיבסר זכיתי להסתופף בצל הקורסה ה"ה מו"ח זצללה"ה הרב

תחלה שמות ג' גדולי ישראל מפורסמים, הלא המה: הגאון בעל ברוך טעם, הגאון רע"ק איגר, והגאון מוהרי"ש נאטאנזאהן³), אשר הנהותיהם נרפסו בחייהם ולאחר פטירתם על הרבה ספרים מפורסמים, ועפ"י רוב פירסמו המדפיסים על השער, כי יש בו הנהות מא' מג' הללו, כדי שיקפצו עליו זבינו, כי ההנהות וההערות הוסיפו חשיבות בהספד⁴).

כנודע הצטיין בזה הגאון בעל ברוך טעם במיוחד, שכמעט לא הי' ספר בביתו אשר לא רשם בו על הגליונות הנהות וצינונים, עד שמסופר עליו שגם על ס' צאינה וראינה מצאו בו רשימותיו על הגליון⁵). ופעמים רבות בספריו ובהנהותיו מציין או מעתיק דבריו שבגליוני ספריו.

ואלה הם שמות הספרים שנרפסו בהם הנהותיו: משניות (הנהות משנת רב), תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי (הנהות אמרי ברוך), ד' חלקי שלחן ערוך (הנהות אמרי ברוך), שורי אבן (הנהות אמרי ברוך), שו"ת נודע ביהודה, שב שמעתא,

הגאון מופת הרור מוהרב"פ זצלה"ה, ומאר נמצאתי לחן בעיניו, וידו לא זו ממני, ולערך שנה א' הייתי אתו למרנו כמעט רוב הש"ס עם הראשונים, וכל שעה הראני גדולות ונפלאות בפלפולו". נרפס ממנו ספר ברוך טעם, שו"ת עטרת חכמים, מרגנינתא דרב עה"ת, ברוך שאמר, דרשות ברוך טעם, חידושי ברוך טעם על הש"ס, והנהות רבות אשר יפורטו להלן. — נח נפשי' רר"ב ז' ימים לחודש תמוז שנת תקפ"ח בעיר לייפניק ושם מנ"כ.

(3) ראה כרם שלמה שנה א' קונטרס ה' וקונטרס ו'.

(4) גם הגאון ר' יעקב עמרין הי' רגיל לכתוב הנהותיו על גליוני הספרים שלו (וכחמשים מהם נמצאים כהיום בלונדון), אבל הנהותיו לא נתפרסמו כ"כ ורובם לא באו בדפוס. — עיין תולדות יעב"ץ (אמסטרדם, תרכ"ט) עמוד ל"ה ואילך.

(5) כפי פתגם העולם העיר על גליון הצאינה וראינה בפ' שופטים שמביא שם כמה טעמים על הך רינא רכאשר זמם ולא כאשר עשה. ועיין בס' אוהל ברוך (אות ל"ה) שהביא מש"כ הרה"ג מוה"ר פנחס ארי' ליבוש תאומים אבר"ק וויעליטשקא שסיפר זקינו הנה"ק מוה"ר יחזקאל שרגא אבר"ק קלאסנא אשר אבי אביו הברוך טעם שמע פ"א איך אשתו הרבנית קוראת בצאינה וראינה פ' שמות עה"פ ותקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה, שהביא בשם המדרש הטעם מדוע בימים הקדמונים היו מלין באבנים והיום מלין בכלי מתכות, כי בעת שנלחם דוד המלך עם גלית הפלשתי, לקח חמשה חלוקי אבנים לקלען ולזרקן על מצחו וגלית הי' לבוש כובע של מתכת ואין מדרך הטבע אשר אבנים תשבדנה מתכות, ולכן ביקש אז המלאך הממונה על אבנים אל המלאך הממונה על מתכות שיעבור על מרתו וטבעו, שיחליש כח המתכת לפני כח האבנים, ועבור זה הבטיח לו מתנה שמחיים והלאה יקיימו מצות מילה בסכין של ברזל ולא באבן, ומיום ההוא והלאה מלין במתכות דוקא, ע"כ. ויהי כשמוע הברוך טעם את הקריאה הזאת התפלל, כי היו הרברים חרשים בעיניו, ובכן עמד וחיפש אחר מקור המדרש וציין בהג"ה בגליון הצאינה ראינה, ע"כ. (ועיין בטויו"ר סי' רס"ד בפרישה אות ז') שכתב ששמע טעם זה עפ"י המדרש. ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קס"ו תמה השואל מדוע מל יהושע את ישראל בחרבות צורים הלא מבואר ברמב"ם רמצות לכתחלה למול בברזל, ולהג"ל לק"מ דבימות יהושע עדיין לא הי' מצוה מן המובחר למול בברזל, רק אח"כ בימי דוד המלך, כדברי המדרש).

שׁוֹת חוֹת יאִיר, בֵּית מֵאִיר עַל אֲהֶע״ז, שׁוֹת הַר״ן⁶), פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ, כִּרְתִּי וּפְלִתִי⁷).
בְּקוֹבֵץ א' הַיּוֹלֵל בְּנֵי יֶאֱרֵק נִקְוֵב בֶּשֶׁם „הַרְרוֹם” חוֹבֶרֶת י״ט נִרְפְּסוּ הַגְּהוּתִי עַל ס'
הַמְזֻרְחִי עַל הַתּוֹרָה, גַּם נִרְפָּס לִפְנֵי אֵיזָה שְׁנִים „קוֹנְטֶרֶס הַגְּהוּת” (נִי יֶאֱרֵק,
תְּשֻׁלִּי⁸) וְכוּ הַגְּהוּתִי עַל שׁוֹת פְּנִים מֵאִירוֹת ח״ב, וְאַשְׁתֵּקֶר נִרְפָּס בֶּא״י סֵפֶר
אוֹרִים וְתוֹמִים עִם הַגְּהוּתִי.

וְרֹאוּ לְהוֹסִיף כֵּאֵן רִשְׁמִית הַסְּפָרִים שְׁנוֹרֵעַ לָנוּ שִׁכְתָּב עֲלֵיהֶם הַגְּהוּת, ע״י
שֶׁהֻזְכְּרוּ בְּמִקְוִמוֹת שׁוֹנִים בְּסִפְרֵי אוֹ בְּהַגְּהוּתִי, וְגַם מֵה שֶׁנֻּזְכְּרוּ בְּסִפְרִים אֲחֵרִים.
שׁוֹת שֶׁאֵת אֲרִי (ע״ח חו״ר ס' כ״ג ר״ה תְּשׁוּבָה וְר״ה וְכִרְרֵךְ), פְּרִי מִגְרִים
(ע״ח חו״ר ס' ו' ר״ה אֶף וְחו״ר ס' ט' ר״ה תְּשׁוּבָה), רֹאשׁ יוֹסֵף (ע״ח
חו״ר ס' י' ר״ה שְׁנִית), פֶּרֶשֶׁת רִכְכִּים (ע״ח חו״ר ס' י״ב ר״ה מִירִי), שׁוֹת
רִיב״ש (אֲמִרִי בְּרוּךְ יו״ר ס' רִל״ר ט״ז סְקִנ״ט), מִנְחַת יַעֲקֹב (אֲמ״ב יו״ר ס'
רצ״ר), קְצוֹת הַחוּשׁן (אֲמ״ב יו״ר ס' שׁ״ה וְסִי שִׁכ״ח), תְּבוּאוֹת שׁוֹר (אֲמ״ב יו״ר
סוֹס״י ל״ז), שׁוֹת חֲכָם צְבִי (אוֹהֵל בְּרוּךְ אוֹת ל״ה), שׁוֹת מִהַר״ם לוֹבְלִין (שֶׁם),
יִשְׁעוֹת יַעֲקֹב (שֶׁם), יֵד דּוֹר (שֶׁם), בִּיאֹר הַגֶּר״א לֹאו״ח (שֶׁם), מִים יִחְזָקָל (אוֹהֵל
בְּרוּךְ עֲמוֹד ל״ח אוֹת כ״ג).

(גַּם נִתְעוֹרְדְּנוּ ע״י מִבְּקֵר א', שׁוֹת שְׁנִים רְכוֹת נִרְפָּס בְּקוֹבֵץ א' בֶּא״י שֶׁנִּמְצָא
בִּירוּשָׁלַיִם קוֹנְטֶרֶס כְּת״י מֵא' מִנְכְּרֵי הַבְּרוּךְ טַעַם, אֲשֶׁר אֶסֶף בּוֹ הַגְּהוּת עַל יוֹתֵר
מִשְׁשִׁים סְפָרִים שֶׁהוּא הֶעֱתִיקָם מִגּוֹף כְּתִי״ק שֶׁעַל הַגְּלִיוֹנוֹת. — וְכִנְרָאָה שֶׁמֵּאוֹתוֹ
הַקוֹנְטֶרֶס נִעְתָּקוּ הַהַגְּהוּת עַל ס' אוֹרִים וְתוֹמִים שֶׁנִּרְפָּס לֹאחֲרוֹנָה בֶּא״י כְּנ״ל).
עַל אֲמִיתֵת כְּת״י זֶה, אֵין לָנוּ שׁוֹם פֶּקֶפּוֹק כָּלֵל, כִּי נִיכָר לָנוּ הֵיטֵב כְּתִי״ק שֶׁל
הַגָּאוֹן הַבְּרוּךְ טַעַם עִפ״י הַשְּׁוֹאָה עִם שֶׁאֵר מִכְּתָבִים שְׁלֹו, וְגַם יֵשׁ בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר
חֲתִימָתוֹ בְּגוֹף כְּתִי״ק „הֶקֶן בְּרוּךְ תֹּאזְמִים”⁸. וְכִסּוֹף הַסֵּפֶר כְּתוּב בְּזֶה״ל: שִׁיךְ
לְהִיָּה מִהוֹ גִּיסִי הָרַב הַמֵּאוּהָ״ג הַחֲרִיף וְהַבְּקִי הַמְּפֹרָסִים נִשְׂיֵא יִשְׂרָאֵל צִנָּא מִלֵּא
סִפְרָא פִּלְפֵּלֵא חֲרִיפֵא כְּבוֹד שְׁמוֹ מִפּוֹאֵר וּמִהוֹלֵל מוֹהֲר״ר בְּרוּךְ נְרוֹ יֹאִיר אֲב״ר
וְר״מ רִפְּק״ק וִישְׁנִיצָא יצ״ו וְאַגְפִּי.

חֲבַל כִּי בְּמִקְוִמוֹת אֲחֵרִים חֲסִרִים אוֹתִיוֹת בְּתַחֲלַת הַתִּיבָה אוֹ בְּסוֹף הַתִּיבָה,
וּלְפַעֲמִים אֶף תִּיבּוֹת שְׁלִימוֹת, מִחֲמַת שֶׁהַסֵּפֶר נִיתֵן לְכִרְיָה אַחֵר שֶׁכִּבֵּר נִכְתְּבוּ
הַהַגְּהוּת עַל הַגְּלִיוֹנוֹת, וְהַכּוֹרֵךְ בִּשְׁגָגָתוֹ קִצֵּץ שׁוֹלֵי הַרְפִּים לְרַגֵּל הַמִּלָּאכָה אֲשֶׁר
אֵתוֹ, וְע״ז נִחְתְּכוּ בִּאֵיזָה מִקְוִמוֹת אוֹתִיוֹת וְתִיבּוֹת, וְאַנְחֵנוּ הַשְּׁלֹמְנוֹ הַחֲסִרוֹנוֹת
עִפ״י הַשְּׁעֶרֶת רִעְתָּנוּ, וְנִתּוֹסְפוּ בֵּין חֲצָאֵי רְבוּעַ. — לְתוֹעֶלֶת הַמַּעֲיִינִים צִרְפָּנוּ

6) נִרְפָּס בְּלִבּוֹב שְׁנַת תֵּרַכ״א, וּלְפֵלֵא שֶׁלֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם לֹא בִשְׁעַר וְלֹא בְּרֹאשׁ
הַסֵּפֶר, רַק בְּשׁוֹלֵי רִפִּי הַסֵּפֶר יֵשׁ בִּאֵיזָה מִקְוִמוֹת „הַגְּהוּת מִהַרְב״פ״.

7) הַגְּהוּתִי נִרְפָּסוּ דָּק עַל הַחִירוּשִׁים לְהֵל' נִרְה הַנִּקְוִבִים בֶּשֶׁם תְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, וְיֹתֵר
הַגְּהוּתִי עַל ס' כִּרְתִּי וּפְלִתִי נִשְׂאָרוֹ בְּכְת״י, כְּמוֹכָא בִּס' גְּרוּלֵת יְהוֹנָתָן עֲמוֹד קַע״ו.

8) רֹאוּ לְצִיָּין כִּי בְּרֹב הַמִּכְתָּבִים שֶׁרֵאִינוּ חֲתָם א״ע בֶּשֶׁם „פֶּרְעֶנְקִיל” וְלֹא בֶּשֶׁם
„תֹּאזְמִים”. וְכִסּוֹף הַמְזֻרְחִי עַה״ת עִם הַגְּהוּתִי, הַמְּזוּכָר לְעֵיל (הַמּוֹנֵחַ בְּאוֹצֵר הַסְּפָרִים
דְּמִיתִיבֵתֵא ר״ח בְּעֶרְלִין בְּבִרְקוֹלִין) חוֹתָם א״ע בְּרֹאשׁ הַסֵּפֶר: הֶקֶן בְּרוּךְ בְּהַרְבֵּה הַמּוֹשֵׁלִם
הַרְ״ף תֹּאזְמִים.

ציונים ומראה מקומות בשולי הגליון, ובעיקר להעיר מספרי הגאון בעל ברוך טעם במקומות שהם שפה אחת ודברים אחרים עם מש"כ כאן בגליון שו"ת מעיל צדקה. (וגם זה יוסיף תת לנו הוכחה על אמיתת כת"י זה, כאשר יראה המעיין). ועתה בהגלות נגלות גליונות הללו לאור עולם, ישמח לבנו ותגל נפשנו, ונקוה שכמו כן יורפסו בקרוב שאר הגהותיו שנשארו לפליטה, לזכות בהם את הרבים.

ועל הטוב יזכר שמו של ידידנו הרבני הנגיד החסיד המפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן יע"א, שהואיל להשאל לנו באדיבותו ספר מעיל צדקה הנ"ל לפאר בו את קובצנו. יהי נועם ד"א עליו.

(האותיות המודגשות הם ההגהות של הברוך טעם. גם הצננו תמונת „יד“ במקום שעליהם יסובבין ההגהות)

מעיל צדקה סי' א' ד"ה הנה, הנה מהרי"א זצ"ל בת"ה כתב וכו'.
נ.ב. סי' רכ"ג.

מעיל צדקה סי' ב' ד"ה דהרי, לכאורה זצ"ל יש להקשות על המתדן שם (ב"ק קי"א ע"א) טב למיתב טן דו כו', הרי עדיין במקומה עומדת קושי' המקשה דהרי מכל מקום נהוי כאלו התנה בפירוש שלא תזקוק ליבום ומאי יחסר לה מהיות טן דו עם בעלה ראשון השלם כו'.

נ.ב. למ"ש [התוס']. נ' דס"ד [דמקשה] דמקדושין אין לה שום טובה וע"כ י"ל דאדעתא דהכי לא קירשה עצמה [כי למה] תכנים האשה א"ע כספק אחריות [על] דבר שאין לה בה טובה, וע"ז מתרין הגמ' טב למיתב טן דו, [א"כ] יש לה טובה בקידושין ודבר שיש לאדם בו טובה עשוי האדם לעשותו אף אם יש בו ספק אחריות מה.

שם ד"ה איברא בא"ר, והרואה בירושלמי (סוף פ' הפועלים) מוכח לה דקאי שם לתחילת הענין האומר הרי את מקודשת ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זה מקודשת ע"מ שאם מתי כו' הרי בהדיא דקאי על דבריו הרי את מקודשת לי ובדכפלי' זצ"ל ואם תזקוק לייבום לא תהא מקודשת לי כלל ואפ"ה מקרי מתנה על מה שכתוב בתורה.

נ.ב. יעויין בחידושי ריטב"א כפ' [האשה נקנית] שכ' ... דבירושלמי אמרו ע"ז ועונה דבר שבכמזון הוא הי ניהו דבר שאינו ממון, שלא תצטרך גט ושלם תהא זקוקה ליבם, וגבי שלא תצטרך גט לא שייך פירושו של המחבר כמובן. אמנם כאמת כן לשון הירושלמי בפרק (כל) הפועלי', שאם מתי שלא תהא זקוקה ליבם ה"ז מקודשת ותנאו בטל עכ"ל, וי"ל שכוונת הירושלמי לאשמעינן דמעשה הקידושין קיים, ולא נימא כיון שא"א שיקיים כתנאו והוא לא קירש רק

ע"ת זה נימא שהמעשה כמ"ל דלא דכל המתנה עמש"כ בתורה המעשה קיים.

שם ד"ה ועתה אשובה, וגם לא מצינו ^א בשום מקום שחשו חז"ל לבעילת זנות אלא דאמרי אין אדם עושה בעילותיו זנות והיינו מצד ^א טבע אנושי אין אדם עושה בעילותיו הפקר וזרעו פגום.
נ.ב. אישתמיטתי דברי הרמב"ן במיוחסו' סי' רפ"ד ומוכא בקצור בב"ש סי' [כ"ו]⁸).
נ.ב. ... כמ"מ פ"א מהלכו' אישות הלכה ד'.

סי' ד' ד"ה וא"נ, ^א יש לומר דהש"ס (ב"ק דף ק"י) לא בעי להקשות מבעל דאף אם מתורת קידושי טעות אתינן עלי' מ"מ הרי פירשו תוס' במקח כיון שברעת המוכר נעשה לא אמדינן אדעתא דהכי לא קנה והכי נמי לבעלה לא אמדינן אדעתא דהכי לא קדשה אבל לגבי היבם כיון דלבעל לא איכפת ל' בזה שתצא מאחיו בלי חליצה נמצא דשפיר נימא אדעתא דהכי לא קדשה נפשה ודר"ק.
נ. ב. תירוצ' זה מביא באס"ז לכתובות דף מ"ז בשם חדושי הרא"ש.

סי' כ' ד"ה ואני, דע כי שאלתך כבר אמורה בתשובת רמ"א אשר ראיתי' מובא ^א בט"ז.
נ.ב. כס"י ק"צ⁹).
שם להלן, ומביא רמ"א ג"כ ראיי' מסוגיא דפרק בא סימן ^א תניא ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר וכו'.
נ.ב. נ"ב ע"ב.

סי' ל"ב ד"ה אשה, והסכימו עמי ^א החברים אשר עמנו ונעשה מעשה ע"י וכו'. (ראשה שראתה דם בל"ט, אינה צריכה להמתין ה' ימים עיי"ש).
נ.ב. [מבואר] דין [זה] להיתר כתשו' פ"י סי' י"ב ובספר סולת למנחה בהגהה לסי' קצ"ו¹⁰).

(8) כן העיר גם בספרו עטרת חכמים חאה"ע"ז סי' ט' (בתשובה לחתנו הנה"ק מצאנז וצ"ל) בר"ה אמנם, שכ' וז"ל: נראה ראשתמיט להגאון בעהמ"ח ספר מעיל צרקה תשובת הרמב"ן שבמיוחסות סי' דפ"ר המובא בקיצור בב"ש סי' כ"ו, עכ"ל.
(9) בהגהות אמרי ברוך ביו"ד סי' ק"צ על הט"ז ס"ק מ"א, ציין לעיין בשו"ת מעיל צרקה סימן כ'.

(10) עיין בהגהות אמרי ברוך ביו"ד סי' קצ"ו על הרמב"ם סעיף י"א שהביא דעת האחרונים להקל אם בעת טבילתה לא ה' בעלה בעיר וראתה כתם קורם בואו. וכן בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ע"ז מקול באין בעלה בעיר. ובנוב"י מהר"ת חיו"ד סי' קכ"ה מסיק להחמיר כשבעלה ה' בעיר. ובמע"צ כאן אינו מבואר אם מיירי בה' בעלה בעיר או לא. ובתשובה מאהבה ח"ג סי' שס"ו הביא דברי רבו הנוב"י ודעת המקילים, וסיים שכן ראוי להורות (להקל). ועיין בשו"ת אמרי יושר ח"ב סוף סי' צ"ב לגבי שאלה הנ"ל ובעלה ה'

ס' ל"ד ר"ה תשובה, בתחילת נבאר המחלוקת שבין וְ חרב ב"י והרמ"א בהוא עוברא דר"ש שמביא הרא"ש וכו'.
נב. יעוין תשו' פ"י חלק יו"ד ס' וא"ו ותשו' שב יעקב ס' [ל"ז] ובבאר יעקב ס' קפ"ח ובסוף יו"ד¹¹).

שם ר"ה איברא, בפרק יוצא דופן דף מ"א ע"ב אמר ר"ל משום ר"י נשיאה מקור שנעקר (רש"י, חתיכת בשד) ונפל לארץ טמאה וכו' למאי אילימא לשומאת שבעה דם אמר רחמנא ולא חתיכה אלא לשומאת ערב ע"כ. וק' תיפוק ל' ראפילו דם נטהר משום שהוא דם מכה דמורים כ"ע, דאפילו רשב"ג דפליג התם מודה באשה עצמה דמשום מקור מקומו טמא קפליג כרמסיק לשם.
נב. לק"מ שהמקשה בגמ' לא נתכוין רק לשלול דלא נימא שחתיכות המקור בעצמו הנופל ממנה מטמא את האשה לבעלה כמו יציאות דם נדה הבא ממקור, לזה אמר שאין שום הו"א לומר כן דרם אמר רחמנא ולא חתיכה.

שם ר"ה והכי, והכי וְ נ"ל לפרש עוברא דהר"ש וכו'.
נב. [גם] ככו"פ מפרש כן¹²).

ס' מ"ה. הקשה לי הרב מו' בערמאן סג"ל זצ"ל מפירדא על דברי תוס' במסכת סנהדרין דף נ"ב ר"ה האי שריפה ממש וא"ת והא אמרינן בפרק הישן מישאל ואלצפן היו שנדרחו לפסח שני והיו נושאי ארון וְ של נרב ואביתו ואי שריפה ממש ה' לא נשמאו ויש לומר דשולדן קיימת ה' וכדאיתא בנדה מת שנשרף ושלדו קיימת טמא עכ"ל. והקשה לי דלכאורה רש"י נשמר מזה ממה דפי' אבל מבפנים התחלו' שריפתו (ושרפה והלכה) [והלכה ושרפה] עצמות ובשר, דלכאורה הוא אך למותר שהרי הכי איתא בהדיא בנמרא להלן מזה, א"ו דכוונתו כיון דהתחיל שריפתו מבפנים נמצא שמת מיד ועדיין גופו קיים ונשמא כתונתם שעליהם וקו"ל וְ כל כלים שנשמאו ממת מטמאין טומאת שבעה כדאיתא בריש אהלות, ואני הוספתי עוד דה"ל להש"ס לתרץ על מאי דהקשו והכתיב אותם ה"ל לתרץ ולא שלדן שהוא עיקר בנין הגוף כמו שכתב הרמב"ם בפ"ג דהל' טומאת המת. ויותר ה"ל להתוס' לתרץ וְ דהא מאן דסבירי ל' בבני אהרן שריפה ממש ס"ל כר"י בנדה דס"ל עפר שרופים מטמא ואפילו אליבא דרבנן דע"כ לא פליגי אלא בדובע אבל בשלם לא פליגי כמו שמפרש הר"ש בריש פ"ב דאהלות. ובתוס' שם בנדה בהדיא.

בעיר, שהביא דברי המעיל צדקה שמקול, ושהנוב"י פליג ע"ז, וסיים דהמקול יש לו על מה לסמוך בחומרא כזו שהיא דק מנהג, אבל במקומות שהמנהג להתחמיר בכה"ג ווראי אין להורות נגד המנהג יעו"ש.

(11) עיין בשו"ת עטרת חכמים חיו"ד ס' י"ח מה ששקו"ט בדברי המעיל צדקה כאן באריכות. וע"ע אריכות בזה בשו"ת צמח צדק (להנה"ק מליובאוויץ זצ"ל) חיו"ד ס' קכ"ט.

(12) עיין שו"ת נוב"י מהר"ק חיו"ד ס' נ"ח, ובהנחות הברוך טעם שם.

נ.ב. יעוין תו' נזיר דף נ"ד ע"ב . . . ומשני*) שיש מחלוקת אם גם כלי שטף
המה כחלל כמו כלי מתכת עיי"ש אריכות.

נ.ב. זה גם שיטת הרמב"ם [דלא כ]הראב"ד ושאר קדמונים¹³).

נ.ב. במס' סוכה דף כ"ה ע"ב מסיימי בתוס' וכן נמו דריש בתו"כ כו' יעו"ש
[וא"כ] קשה לר"ל מהת"כ, ובתו' סנהדרין נ"ב [אי'] כרייתות מחלוקת בזה
בת"כ ואח"כ מקשי' קושיותם¹⁴).

שם בד"ה ותו, בא"ד, וגם משמע ראיפרוחי לא הי' כאן שאין זה שריפה
ממש.

נ.ב. דאיחרכי.

שם בד"ה והנ"ל, בא"ד, דס"ל להש"ס שאין זה טומאה שהנזיר מגלח עליו
ואפי' הא רכלים נוגעים במת מטמא טומאת שבעה אין הנזיר מגלח עליו כמ"ש
הרמב"ם פ"ז רנזירות רין ח' ואין הנזיר מגלח כ"א אאותן י"ב שחשב שם, ובעפר
פשיטא שאינו אלא דרבנן אליבא דר"י רהרי ר"ל מטהר לגמרי ובהל' קרבן
פסח שאין הטמאים נרחים לפסח שני כ"א אותן שהנזיר מגלח עליהן וכו'.
נ.ב. זה שיטת הרמב"ם שם בפ"ז מהק"פ שמחלק בט"ו מטומאת מת
שהנזיר מגלח ובין שאין הנזיר מגלח. ולדעתו אותן אנשים שהיו טמאי' לא היו
יכולין לעשות הפסח אף אחר טבילה והזאה, אבל בתוס' פסחים דף צ' ע"ב ד"ה
שחל שביעי מבואר שדעתם כדעת הראב"ד.

בשולי הגליון: יעוין מה שכ' המחבר, ואני הוספתי עוד כי ליתא לפי' רש"י
בנדה דף כ"ז שמפרש שלדו קיימת שלא נתפור האפר ועדיין נראה כשלם, כלומר
שנשרף כולו רק כיון שהאפר לא נתפור ונראה כשלם מיקרי שלדן קיימת.
ומלשון הרמב"ם נ' שמפרש שלדן קיימת שנשאר השדרה והצלעות, וכוונת
התוס' כפי' רש"י, ולשיטת הרמב"ם לא שייך תירוץ התוס', דנראה פשוט
שנז"א נשרפו כולם, אף השדרה והצלעות ולשיטת' ל"ק קושי' התוס' דהא
הרמב"ם סובר דאף בגדים שנוגעים במת מטמאים טומאת שבעה ואף שאין
הנזיר מגלח עליהן מ"מ קודם טבילה והזאה אין לשחוט עליהם, וא"כ י"ל דר"ע
סובר כמ"ש התוס' בפסחים דף צ' ע"ב ד"ה שחל שביעי שלהן, או שסובר
שנתעצלו ולא קבלו הזאת ג', ור' יצחק הוא דדחי ל' אי מו"א היו יכולי' לטהר,
הרי מבואר דר"ע לא חש לקושי' זו, וע"כ צ"ל שסבר שנתעצלו או נאנסו
מלהטתר, וכן צ"ל אליבא דריה"ג שסובר נושאי ארונו של יוסף, והרמב"ם תופס
להלכתא כדברי ר' יצחק.

(*) באמת, בנזיר נ"ד ע"ב ליתא תוס' ד"ה ומשני, ובוודאי כוונתו על התוס' ד"ה
ת"ש, דהתוס' שם הביאו דברי הגמ', וכתבו, "ומשני" כי קתני אשאר.

(13) עיין רמב"ם פ"ה מהל' טומאת מת ה"ג, ובמל"מ שם באדיקות נפלא.

(14) עיין בזה בס' חמרא וחיי עמ"ס סנהדרין שם בתוס'.

או י"ל דר"ע סובר שלא הי' רק מיתת נשמה, ומיתתן הי' בח' בניסן¹⁵ לכך לא יכלו לעשות הפסח בי"ד אף לאחר הזאה וטבילה כי היו טבולי יום לטומאת מת שהנזיר מגלח עליהן, ור' יצחק סובר שמתו בא' בניסן או שסבר שהי' גם שריפת הגוף ולא הי' עליהם טומאה שהנזיר מגלח עליהן¹⁶).

סי' נ"ט. שאלת על אורות אשה אחת שכרקה עצמה תוך ג' ימים של נקייתה בעד שאינו כדוק ומצאה עליו כתם פחות מגרים והוא עגול אם יש לתלות במאכולת רשכיה או נאמר דע"כ לא הקילו התרומה והמרדכי בכתם פחות מגרים תוך ג' ימים אלא כמצאה בסדין או בכתונתה שא"א להזהר כמ"ש הת"ה סי' רמ"ט אבל עד, איהי ראפסיר אנפשה לא.

ג.ב. יעוין בס' סד"ט סי' ק"צ דף ל"ב ע"ב (ס"ק ס"א) שמצדד להחמיר תוך ג' ימים הראשונים, ולענ"ד¹⁷ להקל דאין כאן שום ריעותא במה שרואין על העד כתם מה, דהא כבר [החזקנו] העד שמצוי להיות עליו כזה, ודמי קצת לאשה שתחבה עד כדוק באותו מקום, וזרקה העד בלא ראי' אם הי' עליו דם דמשאירין אותה על חזקתה אף ראיבא למימר דלמא ארגשה אז, וסברה הרגשת עד היא.

סי' ס"א בסופו, ולענין הפסד כתובה (כאשה ששמשה בשונג בנידתה בימי עיבורה) פשיטא רלא ולא מסתפקי כלל אחרי שאין הפסד זה אלא משום קנס ~~וע~~ ואינה משלמת ע"פ עצמה, ולהכי לא מוקי לי' בפרק המדיר רידע בעלה ע"י הוראת האשה עצמה משום רבהכי פשיטא שאינה מפסדת כתובתה רוק"ק.

(15) עיין בזה ברא"ם פ' צו עה"פ קח את אהרן, שמוכיח דרע"ק ס"ל דמיתתן הי' בח' בניסן, ועיין בספח"ק תולדות יעקב יוסף פ' שמיני.

(16) כן כתב גם בספרו עשרת חכמים כחידושויו על מס' פסחים בסוגיא דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ כר"ה ונ"ל ליישב. — ואח"כ מרחיב שם תירוץ זה, וז"ל: שוב התכוננתי שא"א לומר דר"ע סובר שלא נשרפו גופם של נז"א, ראי' בילקוט פ' שמיני ויקרא משה אל מישאל ואלצפן, מכאן אמרו אין הכהנים מטמאין למתים שהרי אלעזר ואיתמר הכהנים לא נטמאו להם, ע"כ. יעוין בקרבן אהרן וזית רענן שהאריכו בזה הלא אלעזר ואיתמר היו כהנים הדיוטים וכהן הדיוט מחויב לטמא לשבעה מתים, אמנם למ"ד שנשרפו גם גופם לק"מ, דאי' בנזיר דף מ"ג לאכיו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר ואין חסר גדול מזה שנשרפו כולם ולא הי' רק שלרן קיימת וכעת ההוצאה גם שלרן נתפזר, ולמ"ד שלא נשרפו כולם צ"ל שסובר כמ"ד לה יטמא רשות, ממילא מוכח דר"ע לשיטתו שסובר בסומה דף ג' לה יטמא חובה, שהי' גם שריפת גופם, עכ"ל. ועיין גם בספרו, כרוך שאמ"ל בחידושים עמ"ס סוכה דף כ"ה ד"ה ודע. ובספר דורש לציון (בדרוש הראשון) בר"ה והנה הקרבן, הביא כן בשם מורו החרוף הגדול מו"ה אייזיק סג"ל זצ"ל לארמיר.

(17) ברנול מרכבה סי' ק"צ סעיף ל"ד מחמיר בזה ועיין בשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' ל"ו שמאריך בענין זה וכותב שרעת הסררי טהרה הוא להקל כרכרי המעיל צדקה, והברוך טעם כאן מכיו רעת הסר"ט להחמיר, היפך דעת המעיל צדקה. והמעיון שם בסר"ט, יראה שמסיק להחמיר. (וכן הביא בפת"ש בשמו). ועיין בס' מי נדה להמהרש"ק בקו"א מהרו"ק סי' ק"צ סעיף ל"ד, שרעתו להקל. ועיין בשו"ת צ"צ סי' ס"ה ר"ה תשובה, שכ' רבג"ו הראשונים מאן רמקיל אפי' בטעם כל דהו לא הפסיד כ"כ.

נ.ב. אי טעמא משום דאין אדם משלם קנס עפ"י עצמו, [נראה] דליתא כן גבי קנס דרבנן וכמ"ש הש"ך בחוה"מ סי' שפ"ו.

סי' ס"ז ד"ה מ"מ, יש כאן מקום תימא על הסוברים דביש לה מכה באותו מקום ומכתה מוציאה דם אף שאינה יודעת אם דם זה בא מן המכה תולה בה בלא עת נידתה, ואמאי הא מסתמא דם המקור רב מדם המכה. ובאמת שבגמרא אין הכרח לדבר זה וכו' אדרבה דם המכה שכיח טפי לבא מחמת תשמיש או מחמת חיכוך האבר עצמו במכה על או מחמת פגישת הזרע היורה כחץ ופוגע במכה והיא מתגלע ומוציא דם וכו' ותיובתא⁽¹⁸⁾ דהפוסקים הסוברים דאפי' באין ידוע וודאי שמכתה מוציאה דם תולה בה, דמה כח מכה זו יפה מכה העליו' שרמים לה על ויש לה פתח פתוח לפרוזדור ואפ"ה אין תולין בה וצ"ע. נ.ב. יעוין ט"ז יו"ד סי' ק"צ ס"ק ב"י⁽¹⁹⁾.

נ.ב. מה יענה כשהמכה היא במקור או למעלה מבין השיני' ששם אין האבר נכנס כמבואר ברמב"ם.

נ.ב. יעוין בפי' המשניות להרמב"ם [על] המשנה נדה י"ז ע"ב משל משלו כו', יש עורק ויונה [כ] שאר עורקי הגוף ואינו מעביר למותרים, ואם ישוסע מזה העורק מיד יזול ג"כ ממנו על צואר הרחם ע"כ, הרי דהם בעלי' שבתוך העורק סתום, ואם [ישוסע] זה העורק [מיד] יזול דם, [אך] אין דרכו שישוסע, אבל [המקור] דרכו להפתח [לה] וציא מה שבתוכו, ואף שבאמת גם במקור ליכא דם שלא בשעת פתיחת פיות הסמפונות והווריד', מ"מ טבע אותן הגיד' והווריד' שיפתחו ויזולו דם, שהמה בטבעם להוציא המותרת, משא"כ עורק שבעלי' שאין מטבעו להפתח, רק דרך מקרה מזדמן [שישוסע], ונ' עוד שם מדברי הרמב"ם שדעתו שברחם ליכא אלא עורק א' המזויל דם וזה דלא כמבואר בשו"ת ד"ש סי' ⁽²⁰⁾ אבל אין נ"מ בין אם בא מעורק א' או מהרבה גיד' ווריד' .. [חסר כאן שורה]... הרמב"ם, או הרבה גיד' ווריד' שבמקור כדברי הד"ש, שהם בטבע להעביר המותרת בפתיחת פיותיהן לתוך הרחם, ומשם יוצא לפרוזדור, ואי' עוד שם ברמב"ם בזה"ל, ואם נמצא דם בצואר הרחם והוא הפרוזדור אם יחי' בין המקום אשר בו אלה התוספת ובין חלל הרחם הנה הוא טמא, ולא נאמר לך אולי מן העלי' ירד לשם זה אמר פה ספיקו טמא שחזקתו מן המקור לפי שכרוב הענינים לא ימצא שם זולת דם הנדות ולהיות זה ברוב שמוהו חזקה.

(19) בהגהות אמרי ברוך ביו"ד שם סי' ק"צ על הט"ז סק"ב ציין לעיין בשו"ת מעיל צדקה סימן ס"ז וס"ח.

(20) כאן הי' מקום פנוי, ולא ציין איזה סי', וכנראה שהוא שו"ת דבר שמואל למהר"ש אבוהב, בסי' ק"ע ובסי' של"א. ועיין בסי' שארית יהודא (להגאון מוהרי"ל מו"ץ דק"ק יאנאוויטש — אחיו של הגה"ק בעל התניא זצ"ל) בחיו"ד סי' ט' בסופו. ובשו"ת צמח צדק (להגה"ק מלויבאוויץ זצ"ל) חיו"ד סי' קכ"ה.

שני מכתבים מהגאון מוהר"ר יוסף תאומים זצ"ל בעמח"ם פרי מגדים ועוד¹

ב"ה יום ד' טו"ב אדר התקמ"א פה לבוב
אל כבוד אלופי קהל קודש פפ"ד הנגידים הגבירים המפורסמים
מנהיגי ערת ישורון כ"א קרנו ומזלו יתרומם ונזכה כולנו לראות בנין
בית הבחירה על תלו מתקומם והכהן מלובש באורים ותומים אמן.
בנידון הרבנות בקהלתכם, אם מה' יצא הדבר יהי' למז"ט לכם וגם לי אולי
אזכה ללמוד שם בתמידות ולהרפים ספריי בחיי כי זה כל מנמתי. ואמנם זה יצא
ראשונה להוריע לי אם הוא בהסכמה אחת ושאיין שום חולק בדבר כי מפני
המחלוקת אני בורח כבוד מן הנחש וטוב לי פת חריבה ושלוח בו כי ת"ל פה
לבוב עיר הגדולה לאלקים יש לי פרנסה בצמצום כי כן טוב (שאכל) [שאוכל]
ללמוד, וח"ו מרוב טובה [כו'] ומה לי לכסף וזהב אם ח"ו אתבטל מלימודי וכבוד
המדומה ת"ל אצלי אין שוה כלום, כי רועי צאן אנחנו אני וארוני אבי הרב
המאה"ג ז"ל ה' מפורסם חסיד ועניו גדול, ה' לומד עם תלמידים, בכן תוריעו לי
מה מלאכתי שם כי יכול אני ללמוד עם בחורים ולתפוס ישיבה לערך עשרה או
י"ב בחורים ולא יותר וגם זאת שיהיו יראים חפצים ללמוד מה שאני רוצה, ולעת
עתה אני עוסק בפריי לש"ע אורח חיים ת"ל, יותר ממחצה צריך אני להשלים
אי"ה.

ומה שכתבתם לי אודות הריינות בירידים, לירי טוב יותר ללמוד בהתמרה,
בכן תוריעו לי מה מלאכתי ושירותי בעבודת הקודש שם שלא תשילו עלי עול
ביותר. הכנסה לפרנסה אם יהי' די מושב וכווראי לא תרצו שאהי' ח"ו מחוסר
פרנסה ולימוד התורה שמעתתא בעי צילותא. הילוכי כמו בפולין ראק ובריטל
ושייבל בשבת, ואף ששפת יתר הוא מ"מ לא יהא שום נדנוד וספק בינינו ע"כ
טוב לפרש הכל. על הוצאת הדרך עשרים הגריים אם הם עשרים רואקטין הוא
מעט לפי טורח הדרך, ת"ל ידוע בכאן ובכ"מ שאין אני אוהב ממון ומסתפק
במעוט, ספרים צריך לי הרבה ואני יודע [כי] בקהלתכם יש. גם תרעו שבת אחת
(היא) [יש] לי עם בעלה נר"ו וי"ח, אפשר תרצה ליסע עמי, וגם אני אי אפשר

1) נולד בשנת תפ"ז בק"ק שטערדיף לאביו הגאון מוה"ר מאיר תאומים זצ"ל מ"מ
ומו"ץ בלבוב, ונתגדל בעיר לבוב על ברכי אביו. אחר חתונתו נסע לבערלין, ולמד שם
כמה שנים בבית מדרשו של הגביר מוה"ר דניאל יפה מבערלין ושם חיבר רוב ספריו.
כשחזר ללבוב נתקבל שם למגיד מישרים ומו"ץ והי' שם בערך ז' שנים עד שנת תקמ"א,
שהוזמן לבא לכהן פאר כאבר"ק פראנקפורט דאדר. (ראה בהמכתבים המורפסים בזה).
— הרבה ספרים חיבר, ומהמפורסמים: פרי מגדים, גנת וורדים, שושנת העמקים, ראש
יוסף, תיבת גמא, פורת יוסף, ועוד הרבה נשאר ככת"י, וכפי הנשמע מתכווננים להרפים
בקרב יתר כתביו. — נפטר לב"ע ד' אייר תקנ"ב בפראנקפורט דאדר ושם חלקת מחוקק
ספון.

להניחה חוץ למחנתי בכך תכתבו (עם) [אם] תסכימו על זה, ווראי א"צ לפרש זה כי כל רב מוליך בניו ובנותיו עמו ואני אין לי כ"א בת יחידה אעפ"י כן טוב לפרש. ולענין הנסיעה מכאן אי"ה אחר הפסח הבע"ל בר"ח אייר, ואפשר בחצי אייר. וכל זה אם מה' יצא הדבר בלי שום חולק, שלא יהא ח"ו קנאים פוגעים בו. זה לי שבע שנים שאני יושב על כסא הוראה פה לבוב כי הרב המגיד דפה שייך לו גישין וחליצות ועול הוראה מוטל עליו ת"ל לא יצאתי ולא זזתי מכותלי ביהמ"ד ר' אמות ואין לי שום עסק עם בני אדם, אין אני איש ריב ומדון ח"ו ולא חונף ג"כ. דירתי בכאן רחבת ידים, בקשתי שגם שם יהי' כן סמוך לבית הכנסת, וצריך לי חדר מיוחד ללימוד כידוע. ועל כל זה אם בלב שלם הוא ולשם שמים, כי בוודאי מיעוט ערכי אני מכיר בעצמי וגם הלא ספריי אשר המה בדפוס הם אצליכם ספר גנת וורדים ופרי מגדים הלא תבינו שם ערכי כי יש בכם לומדים מופלגים ואין צריך לכם לבחון עוד אותי, מעט זה שחנני ה' אותי, ואשים קנצי למלון. כ"ד א"נ עבדיכם המוכן לשרת בקודש חותם באישון לילה אור ליום ד' טו"ב אדר התקמ"א פה לבוב.

נאום הצעיר יוסף באאמ"ו הרב מוהר"ר מאיר ז"ל תואמים
בעה"מ ספ"י וג"ו כעת מגיד מישרים ומ"ץ פה לבוב

ב"ה ט"ו אייר פה לבוב

לכבוד האלופים הנבירים המעולים פו"מ קהל עדת ישורון ק"ק
פפד"א קרנם ומזלם יתרומם עד לשמים ויזכו לראות בנחמות ציון
ויירושלים אמן.

גי"ק הנכתב יום ה' ר"ח אייר בא לירי יום ג' י"ג אייר ושטר הרבנות הנכתב
יום א' י"ב למב"י עם אנ"ש מאלופי הקהל הנכתב יום ג' כ"ט ניסן בא לירי יום ד'
לעת ערב ע"י הרבני הקצין הנגיד מו' ר' אברהם ר' אורי מזלקווי והי' לעת ערב
הי' אור בראותי כוונתכם לשם שמים, גם אני מוכן בדצות ה' להקדים ביאתי במה
דאפשר וללמוד תורה לשמה כפי אשר יורוני משמים ובפרט עם בחורי חמד
הרוצים לשמוע דבר ה'. וקבלתי מהנגיד הנ"ל שלשים אדומים רענדליך על
הוצאת הדרך, ובאמת כי הנגיד הנ"ל טרח בשבילי ובשבילכם הרבה, אם לא
ראיתיו לא האמנתיו בכמה טרחות כראוי לו כמו"ב ובאשר הוא ממשפחת רם
נכד הגאון ר"ח ר"ל מלבוב, ואשים קנצי למילין ה' יתן לנו לב שהור לעבוד ה' עד
כי יבוא שילה ולו יקתה עמים אמן. כ"ד א"נ דש"ת ומצפה לראותכם עם בניכם
וי"ח בשלום ובכבוד.

הצעיר יוסף באאמ"ו הרב המאה"ג מו' מאיר ז"ל תואמים

בעה"מ ספ"י וג"ו מ"מ ומ"ץ פה לבוב ומצ"פ לק"ק פפד"א יע"א.

ואני פורס בשלום יחירי סגולה שבאו על החתום בשטר הרבנות כולם יעמדו על
הברכה בבני חיי ומזוני מעתה ועד עולם וכל בני הקהלה מרבא ועד זעירא בכלל
הברכה, אמן.

יוסף הנ"ל

בענין זמן הדלקת נר חנוכה

מהרב הגאון מוה"ר יונתן שטייף זצ"ל⁽¹⁾

במס' שבת כ"א: מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק כו' עד דכליא ריגלא דתרמודאי. בפ' משתשקע החמה פליגי רבוותא רלבה"ג ורמב"ם היינו קורם ביהש"מ, וכהאי משתשקע החמה רסוף פרקין ל"ד; והמרדכי בהגהות כ' דהיינו סוף השקיעה והוא בציה"כ. (וכ"כ המג"א סי' תרע"ב). והרמב"ם ס"ל תחלת שקיעה. וי"ל דתליא בגירסא, רבהש"ס כאן הגירסא מצוותה משתשקע החמה ובמס' סופרים (פ"כ הלכה ר') קתני משקיעת החמה, ושם במס' סופרים משמע קצת דראוי להרליק קצת קודם צה"כ, דהביא מהאי דלא ימוש כמ"ש בגמ' דף כ"ג: אלא שלא ירליק בעוד שיש יום גדול, והוא עפי"מ שכ' התו' במנחות כ' ע"ב משם ר"ת לחלק בין לשון משקיעת החמה בין לשון משתשקע החמה דכלא תי"ו ר"ל תחלת שקיעה ומשתשקע החמה בתי"ו ר"ל גמר השקיעה, עיי"ש. וא"כ י"ל דהמרדכי גרס כמו הש"ס כאן משתשקע החמה, ע"כ ס"ל אחר גמר השקיעה והוא בצה"כ, והרמב"ם י"ל סמך על גירסא רמס' סופרים, ע"כ פסק בתחלת השקיעה ורו"ק. — ועיין בחירושי רצ"ה שכ' רי"ל דלא פליג הש"ס על מס' סופרים, דש"ס קאמר מצוותה, ור"ל מצוה מן המובחר הוא בסוף השקיעה, ובמס' סופרים קתני מצוות הדלקתן, וי"ל הכוונה שאז ג"כ זמן המצוה, ומ"מ לכתחילה מצוה מהמובחר בצה"כ, ע"כ. (ועיין רשב"א). אמנם בסוף ההלכה במס' סופרים משמע קצת לכאורה בחיפוף שס"ל לכתחילה מצווה לחקרים קצת, דהא הביאו הברייתא דלקמן כ"ג: לא ימיש עמוד הענין מלמד שעמוד הענין משלים כו' והיינו לחקרים מבע"י קצת. — ולפי"ז נ"ל ליישב הלשון במס' סופרים דלא פליג על הש"ס דילן באופן זה, רכו"ע ס"ל שירליק מעט קודם צה"כ, אלא דהברייתא בש"ס דילן קאמר דמצוותה כו' ור"ל שהנר כבר יהי' נדלק אז בגמר השקיעה כרי שמיר בגמר השקיעה כבר יהי' הפירסום נס וממילא צריך שירליקוהו

(1) נולד במדינת מעהדין ביום ג' אלול שנת תרל"ז לאביו הר"ר צבי ז"ל. — הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שבט סופר זצ"ל. (גם כ"ק אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל בהיותו פ"א יחד עם אביו נתן עיניו בכנו להכניסו בישיבתו בוויזניצא, ולא אסתיע מילתא). — שימש ברכנות בק"ק גוטא ומשם נתקבל לדומו"ץ בק"ק אונגוואר ואח"כ בק"ק בודאפעסט. אחרי מלחמת העולם נתמנה לאב"ר דקהל ערת ידאים — וויען בבוקולין. העמיד הרכה תלמידים מופלגים. בשנת תרפ"ב בהיותו רומו"ץ באונגוואר, הוציא לאור ירחון תורני בשם „החיים" (ח' חוכרות). נדפסו ממנו ס' מצוות השם, וס' חרשי' גם ישנים עמ"ס ברכות, ושו"ת מהר"י שטייף, ונשאר ממנו בכת"י ארגז מלא חידושים בכל מקצועות התורה. — נפטר ביום ט' אלול שנת תשי"ח, תנצב"ה. תורתנו נתונה להרכני המופלג הנכבד מו"ה אהרן בלייער נ"י חתן הגר"י שטייף, שמר לנו חירו"ת הללו אשר העתיק מגוף הכת"י, לזכות בו את הרכים. ברכות התורה יחולו על ראשו.

מעט קודם צה"כ, וזה לשון מצוותה ר"ל מצוות נ"ח שכבר יהי' דלוק משתשקע עד כו', ובמס' סופרים קאמר מצוות הדלקת, ר"ל אימתי יתחיל להדליק את הנ"ח, על זה קאמר משקיעה"ח וכדכתיב לא ימיש, והיינו שידליקהו קודם צה"כ, ומא"ח ומא"ח ולא פליגי וכ"ע ס"ל דיתחיל להדליק קודם צה"כ כדי שבבוא סוף השקיעה כבר יהי' הנר דולק.

ויש כאן ג' שיטות, (א) הבת"ג והרמב"ם ס"ל דשיעור זה דווקא דלא מקדימין ולא מאחרין, ואינו יוצא כלל אם מדליק קודם שתשקע החמה, וכן אם איחר עד לאחר דכליא ריגלא דתרמודאי, (ב) הרשב"א והר"ן כתבו דלמצוה קאמר דעיקר מצוותה הוא משתשקע החמה כו', אמנם אם הקדים מעט סמוך קודם לשקיעת החמה יוצא, דמ"מ איכא פירסומא ניסא, וכמו שמדליק נר שבת קודם שקיעה"ח, ובשבת ע"כ צריך להקדים גם נר חנוכה קודם השקיעה דהא קיי"ל כרבה לקמן לד: דבשקיעת החמה כבר מתחיל ביהש"מ, וא"כ ה"ה בחול לאו לעיכובא קאמר, (ג) והמרדכי כ"כ דס"ל דעיקר זמנה בצה"כ.

ואמנם לרמב"ם דכ' בפ"ה מהל' שבת ה"ג דנר שבת צריך להדליק קודם שקיעה"ח"מ דפסק כרבה לקמן א"כ לדירי' ע"כ צריך לחלק בין הדלקת נ"ח בשבת לשל חול, דבשבת ע"כ גם נ"ח צריך להקדים קודם השקיעה, ובחול דווקא אמר הרמב"ם דאין מקדימין.

וכן אם איחר עד לאחר דכליא ריגלא דתרמודאי יש כאן ה' דיעות. (א) לרמב"ם לא יצא כלל אח"כ, (ב) הרשב"א כ' בשם רבו דקיי"ל דבר שזמנו בלילה כשר כל הלילה (עיין מנילה כ:), והא דאמרינן הכא דאי לא אדליק מדליק ומשמע דאח"כ תו אינו מדליק, היינו דלא עשה מצווה כתיקונה ומ"מ אכתי איכא פירסומא ניסא כל הלילה. (ג) והתו' והרא"ש כ' דמאחר דהש"ס משני שינויא אחרינא א"נ לשיעורא, א"כ אפילו עבר הזמן של דכליא כו' מ"מ ידליק מספק, ומשמע דאינו מברך דהא ספק ברכות להקל, (ד) ובהג' מיימוני כ' בשם ר"ת דקיי"ל לקולא בתרי לישני א"כ יכול לברך ג"כ, (ה) אמנם עתה בזמן הזה, כ' התו' דעיקר הדין הוא לבני הבית א"כ אין להקפיד כ"כ על זמן הנקבע בש"ס להדלקה, ויכול להדליק אימתי שירצה דאכתי איכא היכר לבני הבית והוא מהדברים דחידשו התו' דעתה נשתנה הדין מן זמן הש"ס, וצ"ע בדבר.

ויש לחקור באותן המדליקין על פתח ביתם מבחוץ כמו שהוא עיקר המצוה וכמו שתקנו חכמ"ל, [ושמעתי שכן נוהגין בירושלים ת"ו] א"כ לדידהו אין עיקר ההיכר לבני הבית אלא לבני ר"ה, א"כ י"ל דדינם עדיין כמו בזמן הש"ס וצריכין ליזהר להדליק מיד בשקיעה"ח"מ ולא לאחר עד דכליא ריגלא דתרמודאי, ואם איחרו י"ל דתליא בהני שיטות דלעיל, וע"כ לא ידליקו בחוץ אלא בפנים, דבחוץ תו אין היכר כ"כ, ולפחות לא יברכו כשמדליקין בחוץ, אבל כשמדליקין בפנים דאיכא היכר לבני הבית, נראה דיכולים לברך כמו לדירן.

בב"י הביא סוף סי' תרע"ז בשם מהר"י אבוהב שכ' באו"ח דמי שהוא טרוד והדליק מבע"י אחר פלג המנחה יצא, ובב"ח הביא דעפ"י שיטת היראים

משתשקע הוא קודם משקיעה"ח א"כ בוודאי בדעיבר יכול להקדים מפלג המנחה ואילך, וכ"כ בע"ש, אלא שצריך ליתן כ"כ שמן שיהי' דולק עוד ח"ש בתוך הלילה עד רכליא ריגלא דתרמודאי. ויש לעיין אם הדליק אז נ"ח מבע"י אם רשאי להתפלל עוד מנחה אח"כ, דהא ע"י ההדלקה מראה בעצמו שס"ל כר"י דמפלג המנחה ואילך הוא לילה, וא"כ תו לכאורה א"א לעשותו יום לענין תפלת מנחה ואינה רומה לערב שבת שע"כ מדליק (נר חנוכה) מבע"י ואח"כ מדליק נ"ש לבח"ג וכדקיי"ל לקמן כ"ג, דהתם י"ל רכן תיקנו חכמים להדליק בע"ש מבע"י, אבל בחול לא תקנו אלא להדליק בלילה ואם מדליק אחר פלג המנחה ע"כ שחשוב לדירי' כלילה, א"כ לא היה רשאי להתפלל תפלת מנחה אח"כ, ועיין ריש ברכות וא"ח ס' ה', ויהי' עוד נפק"מ לכמה דברים לענין פסיקת טהרה ביו"ד קצ"ו, והנחת תפילין, ויש לעיין בזה (בס"ד).

וי"ל דבאמת זמן המצוה אינו אלא בצח"כ, אלא שהתירו לו להקדים להדליק קודם זמנה, ולעולם אכתי גם לדירי' יממא הוא ולא עשה הזמן ללילה דהא מ"מ אינה מפרסם הנס עד זמן צה"כ דשרגא בטיחרא מאי אהני. וא"כ י"ל אם הקדים א"ע להדליק אחר פלג המנחה משום טהרה ואח"כ עבר הטהרה והגיע שקיעה"ח, נראה דצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה לשם מצוות נ"ח, דלא התירו שיקדים קודם צה"כ אלא משום טהרה הא אם עבר הטהרה עוד קודם צה"כ, חל עליו עיקר המצוה בהגיע זמנה, וצ"ע בזה. וי"ל דזה תלי' בפלוגתא הטו"ז ותה"ד בכבותה קודם קבלת שבת אי זקוק לתקנו, דהתדמה"ד ס"ל דגם אז אין זקוק לה משום דהכשר מצוה הוא כמצווה עצמה, ודאי' דמברכין אז להדליק נ"ח, ולדירי' י"ל דאין צריך לחזור לכבותה ולהדליקה, דהא גם מבע"י זמנה הוא בשעת החרק, אמנם הטו"ז פליג וס"ל דעיקר המצוה אינה אלא בצח"כ, ורק בשבת צריך ע"כ להדליק איזה זמן קודם השקיעה ואז זמנה, אבל אם הקדים בשעה שהיה לו עדיין שחות להדליק אח"כ, וכבותה זקוק לה, א"כ לדירי' בוודאי אם הדליק מבע"י אחר פלג המנחה וכבה זקוק לה, ואם לא כבה צריך לכבותה ולחזור להדליקה כשיגיע הזמן אם יש לו פנאי.

וי"ל דפלוגתתם תליא בגירסת הברייתא משתשקע החמה, דלפי הגירסא בש"ס דילן, "מצוותה משתשקע החמה" לא איירי הש"ס אימתי יתחיל להדליק, אלא שהוא צריך להדליק באופן שיהי' הנר דולק אצלו משתשקע החמה כו', א"כ י"ל אם הקדים קצת זמן אע"ג דרשאי בשעה"ד מ"מ עדיין לא התחיל המצווה עד שיגיע צה"כ, וממילא אם כבה קודם לכן צריך לחזור ולהדליקה, אמנם לעומת זה אם לא כבה אין צריך לכבותה ולחזור להדליקה בזמן צה"כ, דלא אמרו בברייתא אימתי יתחיל להדליק אלא דמרריב"ל לקמן גבי עששית שהי' דולקת כו' משם נוכל ללמוד דצריך להדליק בזמן המצוה, עיי"ש. וי"ל דמאחר דלמי שהוא טרוד התירו להדליק מבע"י תו לא הטיחוהו לחזור ולהדליק בצח"כ, אפי' יש לו אח"כ פנאי, דהא מ"מ הנר דולק בזמן המצווה, וכל זה לפי גירסת ש"ס דילן דגרסינן מצוותה כו', אבל לפי גירסת מס' סופרים פ"כ ה"ד דקתני מצוות, "הדלקתו"

משקיעת החמה, דהיינו מבע"י קצת, א"כ י"ל דאפילו כבתה קודם צה"כ תו לא זקוק לה, דמאחר דעשה כפי מצוות חכו"ל להדליק נ"ח תו לא זקוק לה, אמנם אם הקדים א"ע מיד לאחר פלג המנחה דאז אכתי אין זמן הדלקה, י"ל דאם יש לו פנאי אח"כ, כשיגיע זמן ההדלקה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה בזמנה, ולא מהני מה שהוא דולק ממילא בזמנה, דהקפידה הוא לפי גירסת מס' סופרים להדליקה דווקא בזמנה.

והכלל, דיש לעיין אם מדליק קודם שתשקע החמה כגון מפלג המנחה ואילך בשעה"ד דשרי למהרי"א שהובא בב"י, או בע"ש דלד"ה מקדים עצמו קודם שתשקע החמה (חוץ לכה"ג), אי מקרי אותו הזמן זמן של מצוות הדלקת נ"ח, או דלעולם עוד אין זמן של המצוה אלא דרשאי להקדים א"ע להדליק קודם הזמן, אבל הזמן של המצוה תתחיל אחר שקיעה"ח. ובזה תלי' אי כבתה באותו זמן אי זקוק לה, דאם הוי זמן המצוה אין זקוק לה, אבל אי אכתי אין זמנה, זקוק לה. ויש לומר דאיכא עוד נפק"מ מחקירה זו לענין אי רשאי להדליק בשמן של איסור לנר מצוות חנוכה, אם נימא דשרי בא"א בענין אחר מטעם עשה דרבנן דוחה לאיסור דרבנן, או נפק"מ פשוט לענין שמן שריפה דפסק הר"מ כהל' תרומות כירושלמי דבאין לו שמן אחר רשאי להדליק בשמן שריפה, והיינו מטעם דמצוות נ"ח דוחה לאיסור של שריפת תרומה טמאה, יהא האיסור מטעם הנאת כילוי או שאר טעמים מ"מ מסתבר לומר דרק מטעם עשה דוחה ל"ת אתינן עלה, וגם בדרכנן אמרינן עדל"ת, א"כ לענין זה יש נפק"מ אם הקדים א"ע להדליק נ"ח קודם שתשקע החמה, אם ג"כ רשאי להדליק בשמן שרפה, דאם אמרינן דמאחר דרשאי להקדים א"ע ולהדליק קודם שקיעה"ח הוה אז זמנו של מצות הדלקה א"כ י"ל גם אז עשה דוחה ל"ת, דהא הוה בעידנא, אבל אי נימא דאכתי אין זמנה של המצוה אלא שהתירו לו להקדים ולהדליק קודם עיקר הזמן, אבל הזמן יתחיל אחר שקיעה"ח, א"כ בשעה שהוא מדליק עדיין אינה מצווה א"כ לא הוה בעידנא, דהא האיסור נעשה מיד והמצוה לא קיים אלא אח"כ, וממילא לא יהא רשאי להדליק בשמן שרפה מבע"י, אם לא שנוכל לרחות ולומר דמ"מ הוה כהכשר מצוה מיהת, וכמש"כ התרה"ד, ובא"א בענין אחר גם ההכשר מצוה נקרא בעידנא כמש"כ בפסקי תו' בזבחים בסוגיא דשבירת עצם שיש בו מוח, אמנם יש לזה סתירה מתו' גיטין בחצי עבר וחצי ב"ח ועיין במנ"ח בכ"מ.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הדלקת נר עלעקטרי לנרות חנוכה

משה שטערן

אב"ד דעברעצין ונייהיזל יצ"ו
בעהמ"ח שו"ת באר משה ה"ח
ברוקלין יע"א

נשאלתי אם יוצאין יר"ח נר שבת או יו"ט בהדלקת אור עלעקטרי שניכרין היטב שנרלקו אך ורק בשביל נרות שבת ויו"ט. וכן לענין נר חנוכה. וגם מהו לברך על נר עלעקטרי במוצש"ק ברכת בורא מאורי האש.

השבתי, איננו אוסר, אבל בשום אופן איננו יכול להסכים לברך לכתחילה על אור עלעקטרי, וקרוב הרבר אפילו לאסור, ע"כ כשא"א להרליק נר שבת או נר חנוכה בשום אופן, אך ורק על נר עלעקטרי הניכרין שנרלקו לשבת או לחנוכה, כמו בבית החולים וכיוצ"ב, ירליקו בלא ברכה.

(א) כבר הארכתני בספרי באר משה (ח"ה סי' קי"ג) בביאור דברי התוס' (שבת כ"ה ב' ר"ה חובה) במחלוקת הרבינו משלם עם ר"ת אם מברכין על הדלקת נר שבת, שדעת ר' משלם ה' שאין לברך ודעת ר"ת הוא שצריך לברך, ונחלקו אם נר דולק מע"ש אם מחוייב לכבותו ולחזור ולהרליקו לנר שבת או לא, עיי"ש, דעת הר' משלם שאינו מחוייב לכבות כי דעתו דהעיקר שיהי' נר דלוק בבית ועצם ההדלקה איננה מצוה, וע"כ איננו צריך לברך על הדלקתה כי סגי בנר בעלמא. וחירושו דבר שהרמב"ם (בפ"ה מהל' שבת ה"א) כ' שהדלקת נר שבת אינה דשות שאם אינו רוצה להרליק אינו מדליק, וגם אינה מצוה שאינו חייב לדרוך אחר' כמו עירובי חצירות, אלא חובה וכל אחד חייב „להיות כבתיהם נר דלוק בשבת" כי נר זה מעונג שבת וחייב לברך קודם הדלקה אשקבמצ"ו להרליק נר של שבת עיי"ש. וכבר דקדקתי בספרי ב"מ (ח"א סי' י"ד) שמלשון „דלוק" מפורש יוצא שהעיקר שיהי' דלוק בביתו ואין עצם ההדלקה מצוה וזה כהר' משלם, ועכ"ז ס"ל דמברך על הדלקת נר שבת כהר"ת דכי מדליק מצוה קעביד ומברך. ומה שהרמב"ם (בפ"ה) כ' שהדלקת נר שבת מעונג שבת ובמקום אחר (בפ"ל מהל' שבת הל"ה) כ' שהוא מכבוד שבת, כבר ציינתי ע"ז (בספרי ב"מ ח"ה סי' הנ"ל) על התוס' שבת מה שכ' לכאר בטומו"ד. ועוד דקדקתי (בספרי ב"מ ח"ה סי' הנ"ל) מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' שביעות עשור הל"ו) שמחייב להרליק ולברך על נר שבת שחל ביוה"כ רס"ל ראין ההדלקה בשביל האכילה דביוה"כ אסור באכילה, אלא משום עונג שבת או כבוד שבת עיי"ש באריכות בעזה"ת. והר"ת חולק על הרבינו משלם וס"ל דעצם ההדלקה היא מצוה וע"כ צריך לברך. ויותר מזה מפורש באו"ז (הל' ערב שבת סי' י"א) דלר"ת אפילו אם נתמא שא"צ לכבות נר הדולק — „ודלא כהנשים בצרפת הנוהגות לכבותו ולחזור ולהרליקו" — עכ"ז כי מדליק מצוה קעביד וחייב לברך, ומפורש ג"כ בספר הישר לד"ת (סי' תרכ"ב), וס"ל לד"ת וכן צ"ל גם לדעת הרמב"ם דעל הכשר מצוה שהוא ההדלקה שפיר מברכין מאחר שא"א בלעדו. הרי רחוק מנר התמירי

שבבית המאיר בכל יום מצוה להדליק לשם נר שבת, ומצוה קעביר וחייב לברך", וכמו שמבואר בשבת (דף כ"ג ע"ב) שלא יקדים למחר להדליקו בעוד היום גדול שאז אינו, "ניכר" שלכבוד שבת נדלקה עיי"ש, וכן הוא מפורש בשו"ע (סי' שס"ג ס"ד). ובאמת הגאון בעל העמק שאלה על השאלות (שהבאתי בספרי ב"מ ח"ה סי' הנ"ל) מביא ראיה מהאי סבא דא"ל לאיתתא דר' יוסף ובלבד שלא, "יקדים" לשיטת ר"ת עיי"ש. ועתה השאלה אם מי שעושה נרות שבת עלעקטרי מיוחדין שניכרין לכל שהן נדלקות אך ורק לצורך נרות שבת, לא כן לשאר ימי החול, אם יוצאין יד"ח נר שבת או לא.

ב) הנה ראיתי אוסרין (תשו' פקודת אלעזר או"ח סי' כ"ב, ותשו' משפ"ע ח"א חאו"ח סי' ז') מטעמא שעלול הוא לכבות ואפשר שיכבה באמצע הסעודה ע"י הפסקת הזרם וישב בחשיכה ודומה לעטרין עיי"ש, ובזמנינו שכבר נתקן קילקול זה וכמעט לא נמצא כאן בארצה"ב דבר זה בטל מעם איסור זה. וגם בעצם דמיונם איננו עולה יפה יפה לגמרי ויש לחלק, אולם אין להאריך מאחר שכל דבריהם בזמנינו אינו בפועל, ומה לי להאריך ולפלפל בדבר שנתבטל הטעם מאז ועד עתה.

ומהאי טעמא נתרועע יסוד בנינו של תשו' ירושת פליטה (סי' ז' בשם הגאוןה"צ בעל הוראה מובהק מהרח"י הב"ש זצ"ל הי"ד אב"ד סלאטפינא), וממילא נפל הכנין שבנה לאסור לברך על נר עלעקטרי, דיסודו בנה בהררי קודש דמאחר שאנו מברכין על הדלקת נר שבת ש"מ דעל קרקפתא דגברא מונח שידליק הוא בעצמו ולא רק שיהי' נר ואור בבית, (ואיננו מוכרח כמו שכתבתי לעיל), ולפי דברי הרשב"א בתשובה (סי' י"ח) דאין מברכין על מצות צדקה משום שאין בידו דלמא לא יתרצה העני לקבל, וה"נ בעלעקטרי אפשר שהבעל העלעקטרי לא יתן עלעקטרי ע"כ א"א לברך עיי"ש. בזמנינו טעמא זה ליתא דכח העלעקטרי בע"כ בא וא"א להפסיקו מכמה טעמים, ועוד דעיקר דמיונו איננו עולה חד וחלק וכמה עיקולי ופשוטי אית בי' לפקפק עליו, והבן.

ג) ואין לומר שאין יוצא יד"ח בהדלקת נרות עלעקטרי מאחר שנוסח הברכה הוא, "להדליק" והוא איננו מדליק ממש רק גורם בעלמא (עי' בתשו' פק"א הנ"ל), א"א לומר כן, דאם כן יוצא מזה קלקול הרבה יותר, דיאמרו שאין בהדלקת נר עלעקטרי בשבת ויו"ט איסור דאורייתא רק גרם הבערה, ובאמת זה א"א לאמרו דבוראי מי שמדליק נר עלעקטרי בשבת חייב חטאת כמדליק נר בעלמא נר של שמן או של שעוה דע"י פעולתו ברגע שסובב הכפתור נדלק האור וחייב דאין שום אור כב' חוטין המתנגדים רק כח עלעקטרי וע"י נגיעתן הנעשה ע"י סביבת הכפתור, בכחו ממש נתהווה אור, והוי עשייה גמורה דרך ומנהג העולם, והדלקה ממש וברורה הוא, וחייב כמבעיר כל אש ואש, וכמבואר היטב בתשו' אחיעזר (ח"ג סי' ס' להגאון עולם רבי חיים עוזר זצ"ל מווילנא), ואין פיקפוק בדבר שכן הוא האמת לאמיתו של תורה, וע"כ גם לענין הדלקת נר שבת בערב שבת אין לומר כלל ולא יעלה על הדעת לומר שאינו מברך עליה משום שאין מדליק רק גורם דבאמת הוא מדליק גמור, [ויבזה נדחו גם דברי הדבר אלי' (סי' ס"ג) בענין

הדלקת נר חנוכה בנר עלעקטרי ולקמן נדבד מזה עוד], ובנר שבת ההדלקה עושה מצוה, וכמו שמפורש בראבי"ה (סי' קצ"ט) ועיין במג"א (סי' רס"ג סקכ"ג ומחצ"ה), ועל רב רי' ה"ז (הל' חנוכה סי' תרע"ח) שכ' שבת לא אמרינן הדלקה עושה מצוה, כבר ישבו האחרונים על המדוכה ליישב דבריו עיי"ב ובקו"א בשו"ע הרב (לסי' רס"ג אות ג'), ועיין הישב בתשו' בית יצחק (חיו"ד סי' ק"כ וח"ב במפתח לסי' ל"א). ועוד רהלא דעת המג"א (סי' רס"ג סק"א) שאם עכו"ם הדליק בכיה"ש בדיעבד האשה יכולה לברך, כ"ש בנר עלעקטרי שהוא בעצמו ע"י סביבת הכפתור מדליק וע"י כחו ממש הנר נדלק, ומה שהקשה קמוח"ז הגרע"א וצ"ל בהנהגות או"ח על המג"א דהלא אין שליחות לעכו"ם ואין אפשר לברך על הדלקתו, נמצא ישוב נכון בקו"א בשו"ע הרב, ועיין בתשו' פני מבין (או"ח סי' מ"ר) בביאור דברי המג"א עייב"ה. [ועיין במ"ב (סי' רס"ג סקכ"א) בשם הסדר דרה"ח בישראל המצוה להדליק, שהמדליק יברך ולא המצוה כי הוא בר חיובא].

ד) אבל נראה לי שכמעט אסור לברך על נר עלעקטרי לצורך נר שבת, דהלא זרם עלעקטרי אין בו ממש ואין לפנינו שום דבר על מה יחול הברכה, ולא עוד אלא אפילו לאחר שמחבר הב' חושין המתנגדין (ובזמנינו כבר אין מחכרין חושין רק באופן אחר נתקשרין הב' כחות המתנגדות, ואין נפק"מ ברבר) אין שום ממשות לפנינו, ומעולם לא תיקנו חז"ל ברכת להדליק נר שבת על דבר שאין בו ממש, (ועיין לקמן אות ח'). אבל לאסור בהחלט איננו בידי כי אין לי ראיה ברורה ע"ז, אבל קרוב לאסור עפ"י אלו דברים האחרונים (ועיין באות הסמוך).

ה) ומחאי טעמא נראה לי שאין להתיר בשום אופן להדליק נר חנוכה בנרות עלעקטרי אפילו אם מיוחדים וניכרים שמדליקו לצורך חנוכה ומדליקין במקום מיוחד, הגם רהבית יצחק (חיו"ד ח"ב סי' ל"א במפתחות) לא אסר להדליק נר חנוכה באור עלעקטרי אלא משום שאינו ניכר כלל שלשם חנוכה נדלקו, דבשעת הברכה צריך להיות לפני המדליק שמן או נר של שעות הדולק עכ"פ כשיעור עד רכליא רינלא דתרמודאי (שבת כ"א ע"ב) שהוא כחצי שעה, וגם אסור להדליק פחות משיעור הזה ולהוסיף אחר הברכה כמפורש בסי' תרע"ה ס"ב ועיין בביאור הלכה (סי' תרע"ג ד"ה אם כבתה) והמדליק במקום הרוח שבודאי יחי' נכבה הוי כאלו לא נתן בה שמן כשיעור ואם כבתה זקוק לה (מ"ב סי' תרע"ג סקכ"ח) וגם בזה"ז שדולקין בבית בעינן אותו שיעור, ואפילו בדיעבד לא מהני פחות (חיי"א סי' קנ"ד אות כ"א) ועיין בכה"ח (סי' תרע"ב אות ט') ובכה"ח (סי' תרע"ג אות ד"ן) ובנר עלעקטרי אין שום דבר ממש לפניו ועל מה מברך, ולא עוד אלא גם מה שנמשך וזב זרם עלקטרי אח"כ ע"י החושין בתוך המנורה עלעקטרי הוא דבר רוחני אין בו ממש מנפלאות פלאי הבורא יתב"ש ששם כח בטבע שא"א להבין, הגם שהוא לפנינו אחר הדלקה בפועל אבל רק בחלום בלא פשר, וטעות לדמותו למעיין שמברך על המים שלפניו ואיננו שותהו אלא שותה מים שלא היו לפניו וזב לפניו אח"כ כמובן. ולפי"ז בנר שבת ג"כ דע"כ צריך שידליק נר שעות או שמן הדולק אחר זמן הסעודה (עיין סי' רס"ג ס"ט ובמ"ב סק"מ ומ"א) כדי שיהנה

מחזור ולא יהי' ברכתו לבטלה, ואין נפק"מ אם ההדלקה הוא משום עונג שבת או כבוד שבת (כרעיל) עכ"פ עיקר ההדלקה הוא משום שיהנה ממנה בשבת וצריך שידלוק בשעת ההדלקה שמן או נר שעוה שיהי' ברור לו שיהנה ממנו אח"ז, ובעלעקטרי זה איננו, כי אין לפניו מאומה והבן היטב, ע"כ נראה שעפ"י ראייה זו יש מקום לאסור להדליק נר עלעקטרי לצורך שבת בברכה, בודאי בלא ברכה אין לך עונג וכבוד שבת יותר מאור עלעקטרי, אבל לדרך ברכה צע"ג, ונראה בעיני שכמעט אסור לדרך, וברכתו ברכה לבטלה, והגם בשבת א"א להחליט בן בהחלט גמור דהלא עונג וכבוד שבת מקיים ע"י נר עלעקטרי, וגם אינו מפורש בש"ס ופוסקים שצריך שיהי' דבר מה לפניו בשעה שרולק, אבל בחנוכה אסור איסור גמור, דצריך שיהי' דבר מה לפניו כשמדליק, ויש לחוש שברכתו ברכה לבטלה. ונוסף על זה דהלא חושי עלעקטרי שבמנורת עלעקטרי (עלעקטרישע באלב) מתכת מלוכלך הם, והגם שאש לוחט בו אבל איך יברך עליו מאחר שחז"ל תיקנו פתילות ושמונים, וכן הוא הדין בנר שעוה שהשעוה הוא תחת שמן, אבל מתכת מלוכלך לא מצינו, וכי נימא שאם יניח ב' מרגליות אבנים טובות המאירות תחת שמן ופתילה יברכו עליו, וכבר הקשה הר' משלם לר"ת בן דאם יש לו לארס מרגליות המאיר כל הבית וא"צ להדליק למה יברך על הדלקת נר שבת, ור"ת השיב לו דעכ"ז צריך שידליק, הרי רעל מרגליות המאיר אינו מברך. [ואחר חיפוש בספרים מצאתי שזכיתי למהלך זה לדעת בעל תשו' מהרש"ג ח"ב סי' ק"ז ושמתתי מאד]. וע"כ דרכי לפסוק ולהשיב לשואלי דבר ה' זו הלכה, לענין יולדת השוכנת בבית החולים וכיוצ"ב כגון הנוסע באוירון בחנוכה, ואין נותנין להם רשות להדליק נר לשבת או לחנוכה אך ורק נר עלעקטרי, והשאלה כדת מה תעשה, ותמיד אני משיב להדליק נר עלעקטרי הניכרין שהן לצורך נר שבת או לנר חנוכה בלא ברכה, [וכן מצאתי בתשו' מהרש"ג ח"ב סי' ק"ז שתדליק בלא ברכה].

(ו) ולענין נר חנוכה להדליק נרות עלעקטרי הניכרין לכל שהן לצורך חנוכה, כשארין לו שמן ופתילות, לכאורה נראה לי שג"כ ידליקו בלא ברכה, דעכ"פ מפרסם את הנס דכו"ע יודעים שמדליקים בשביל מצות חנוכה, ואין לומר שיותר טוב שלא ידליק כלל מירי דהוה רמון ופריש שלא ישול אם אין לו אתרוג דזימנין דנפיק חורבא מיני' דאתי למיסרך (סוכה ל"א ב'), חדא דחנוכה דרבנן ואתרוג דאורייתא, וכדמות ראייה לרבר דהבאר היטב או"ח סי' קס"ג סק"א ב' בשם הכנה"ג דלכו"ע אם יש לו מים פסולים ישול בהם בלא ברכה ולא חיישינן שיטעו לומר שהם כשרים ואין הכנה"ג תח"י לעיין, ועוד דאין לדמות גזירות חז"ל זה לזה דהא הרוקח (הל' פורים סי' רל"ו) ב' דאם אין מגילה כשירה יקרא בחומש דרמי להא שמורישין לולביהן לבני בניהם (סוכה ל"א רע"ב) אעפ"י שיכש פסול אין שעת הדחק ראייה, כמו כן בנידון דידן. ועיין בתוס' (סוכה ל"א א' ד"ה לא מצא) ובערוך לנר (שם ע"ב ד"ה אמרו וד"ה אין וד"ה דאתי) ועיין גם בכפ"ת היטב, ובחי' ח"ס, וה"ה בנר עלעקטרי מאחר שאינו מברך ליכא שום חשש דאתי למיסרך, ועיין במאירי סוכה שם. ועפ"י הוריתי כשנשאלתי מאחד שהי' שוכב על

עדש דוי בבית החולים ולא ניתן לו להדליק נר שמן ולא נר שעווה כי אם אך ורק נר עלקסטרי, כרת מה יעשה, והשבתו לו שידליק נר עלקסטרי בלא ברכה וידליק עכ"פ חצי שעה, ולא רציתי להסכים שידליק נר שעווה ויכבה מיד, כי גם בכה"ג א"א להורות להדליק בברכה כי הרבה לוחמים נגד מי שמתיר להדליק ולברך כשמכבה מיד, וכדבריהם נראה לי שא"א להתיר ולברך, ע"כ יותר טוב שידליק בבית החולים בנר עלקסטרי בלא ברכה וידלוק חצי שעה. (ובענין להדליק ולכבותה תיכף או להדליק פחות משיעור עיין בתשו' י"א ח"ד סי' נ"ב רב בקיאות). [ובעזתי"ת עד בשחק נאמן שאח"כ מצאתי בתשו' דבר אלי' (סוס"י ס"ג) שהעלה ג"כ שבוראי אין להדליק נר חנוכה מנר עלקסטרי אפילו ניכר לכל שהן לצורך נר חנוכה והביא הרבה דברים ממה שכתבתי, ולבסוף כ' דאם א"א לו להדליק אך ורק בנר עלקסטרי אז ידליק בנר עלקסטרי בלא ברכה והעיר מסוגיא דסוכה אין לו אתרוג לא יביא פריש ולא רמון, וכ' דרק בדאורייתא גזרינן ולא בחנוכה דרבנן עיי"ש, ושמחתי מאוד לכוון תל"א לדבריו]. ולפי"ז דין חדש נתחדש לן, אם המצא תמצא בזמנינו שאין לו לליל שבת רק נר אחד דהדין נותן שדולק נר שבת ונר חנוכה נדחה (סי' תרע"ח ס"א) מי שיש לו עלקסטרי הקבוע לכותל ידליק את העלקסטרי בשעת הדלקה לשם נר שבת בלא ברכה ואת הנר ידליק לשם נר חנוכה (ועיין במג"א שם סק"ב) ובמחצה"ש (סי' תרע"ג סק"ב) באריכות.

ועוד דין מחודש נתחדש לנו ע"פ אלו הדברים, ראלו זוגות צעירים שדרכן בשנה ראשונה וכיוצ"ב לאכול סעודת ליל שבת פעם אצל אביו ופעם אצל אביה, אבל ישנים בביתם, וחוששין שעד שיחזרו לביתם לא יהיו הנרות שבת דולקין, שישתמשו לאורן, ומביתם הולכין מבעוד יום לבית הוריהם, שבכה"ג ידליק הוא העלקסטרי בביתם לצורך שבת בלא ברכה, והוא תדליק נרות שבת בברכה בבית הוריהם ויהיו יוצאין הכל לכו"ע, אבל יותר טוב להדליק נרות ארוכות בביתם בברכה שידלקו כשחוזרין לביתם וישתו מעט וכיוצ"ב אצל הנרות.

(ז) אבל מטעמא שאין הדלקת נר עלקסטרי דחנוכה הדלקה גמורה כי ע"י סביבת הכפתור נדלק הנר והוא רק כגרמא, אין לאסור להדליק, דאדרבה ואדרבה כבר כתבתי לעיל (אות ג') דהוי הדלקה גמורה והמדליק עלקסטרי בשבת עובר איסור תורה וחייב חטאת, וכמו כן לענין נר עלקסטרי בחנוכה הוי כהדלקה גמורה בידים ממש, אבל אסור מטעמא שכתבתי באות הסמוך (ח'). ובזה נדחו דברי הדבר אלי' (קלאצקין סי' ס"ג) שדן לאסור נר עלקסטרי לנר חנוכה דלא שייך „להדליק" על הדלקה הנעשה בסביבת הכפתור, וזה ליתא.

(ח) ולכאורה יש לאסור נר עלקסטרי בין לשבת ובין לחנוכה דהלא צריך שיהיו פתילה לפנינו ובעלקסטרי אין פתילה כלל לפנינו וגם לא שמן, זה אינו דהלא אפילו לחנוכה שהוא זכר לגם מנורה שבמקדש התירו נר של שעווה (הרמ"א סי' תרע"ג ס"א) וגם בתשו' בית יצחק (חיו"ד ח"ב במפתח לס' ל"א) מתיר על סמך זה שא"צ בנר חנוכה שמן כמנורה כמו כן א"צ פתילה כל אם יש דבר אחר הדולק יפה עיי"ש, עכ"ז ברור כשמש שעכ"פ צריך שיהיו לפנינו דבר

מה, פירוש חומר שיש בו ממש הרולק כאותו שמן שנמצא בכך או שעה תמורתו וגם שיעור שחייבו חז"ל לחנוכה חצי שעה ולשבת עד אחד סעורתו, ואם לא, שאין לפניו שום חומר הרולק, אז א"א לברך. ויש להוסיף דעכ"פ אפשר שצריך להיות באור חנוכה שהאור הרולק יהי' עכ"פ כהאור הבהמ"ק לענין זה, שיהי' האור שואב ומושך את החומר שממנו הפתילה רולק, כעין פתילה וגם אם נימא רחומי העלעקטרי הן הפתילות אבל אין שמן ואין חומר לפנינו שממנו האור שואב ורולק, ואולי כולי האי מרחק רב מפתילות ביהמ"ק אין להתיר בשום אופן בנר חנוכה והדבר קרוב מאוד לשמוע. ועיין סי' תרע"א ס"ז כנרות המנורה ודרו"ק במג"א ובמחצ"ה שם סק"ט היטב ועיין במ"ב (סי' תרע"ג סק"ח) בשם הר"ן הובא בב"י (שם) ועיין גם בתשו' קמוח"ז מרן הח"ס (חאו"ח סי' קל"ג). והגם שדאיתי בתשו' בית יצחק (חיו"ד ח"ב במפתחות לס' ל"א) שלא ירד לכל זה, עכ"ז אלו הדברים צריכין שיקול הדעת ונכונה להלכה, ודברים אלה דומין מאוד למה שכתבתי כבר בסמוך, אולם התבונה והביאור הוא מהלך אחר. ועיין במחצ"ה (סי' תרע"ג) בשם מהר"ל בספרו נר מצוה הובא בשעה"צ (סי' תרע"ג אות ד') ועיין בעטרת זקנים באריכות. ועיין גם בהגהות חכמת שלמה (סי' תרע"ג על הרמ"א ס"א) במה שרחצה דברי הח"צ וכ' עליו שחי' מדרמה ענינים נפרדים, ולפענ"ד הח"צ דימה מילתא למילתא דהדלקת נר חנוכה בשמן הוי הידור בנוף וניכר ההידור בנוף המצוה כי כל עיקר המצוה בשמן עי"ה.

ט) ואפילו לפי מה שהעלה הגאון בעל שו"ת רמ"ץ (חאו"ח סי' נ') ליישב קושי' השער אפרים (סי' ל"ח) ובהסכמה עלה עם הגאון בעל שב יעקב (ח"א סי' נ') בדבר קושית השע"א שהקשה איך שרי להדליק נר חנוכה בשמן שריפה, והלא שמן שריפה לשריפה עומד, וכיתותי מכתת שיעורא ונר חנוכה בעיא שיעור עי"ש [ועיין בפרמ"ג בא"א סי' תרע"ג נסתפק בזה]. ותירץ השב יעב דנר חנוכה לא איתקש למנורה רק לענין שאסור להנות לאורה, אבל לשאר ענינים לא איתקש, והעיקר שידליק כחצי שעה ויפרסם הנס משך זמן הזה, ומאחר שפירסם הנס והשמן לפנינו אפילו עפ"י ההלכה מיכתת כתותי שיעורא שפיר יצא ידי חובתו, ועי"ש בשו"ת רמ"ץ שהאריך לחזק ולסייעו בסיוע שיש בו ממש עי"ש, עכ"ז איננו דומה נר עלעקטרי כלל לשמן שריפה שהתם באמת השמן לפנינו רק עפ"י הלכה לפי שלשריפה עומד היה צריך להיות כאילו אין שיעור שמן לפנינו. ומאחר שנר חנוכה דרבנן לפדסם הנס סני בזה שעכ"פ השמן לפנינו, אבל להתיר להדליק נר עלעקטרי שאינו בפועל לפנינו שום דבר בעולם, ולא רק מיכתת כתותי שיעורא אלא בפועל אין בו ממש אלא כחלום בעלמא חידה בלא פשר אין לברך עליו כלל, לא ברכת נר שבת ולא ברכת נר חנוכה. ואחר חיפוש בספרים מצאתי את שאהבה נפשי בתשו' תורת חסד (חאו"ח סי' ס' ד"ה ומלכד) שהביא חקירת השער אפרים והביא מירושלמי מפורש שמדליקין נר חנוכה בשמן שריפה הגם שמיכתת כתותי שיעורא משום דהרא"ש (פ"ג דסוכה סי' ט"ו) גבי אתרוג של אשירה העלה לן דלא אמרינן דין מיכתת כתותי שיעורא אלא בדבר שצריך שיעור בעצם, והגם דהרא"ש לבסוף מסיק דבאתרוג שייך דין מיכתת כתותי שיעורא

היינו כיון רבעינן השיעור שיהא מינכר הלכיה בעצם ומה"ט פסלינן פלפלין עיי"ש, משא"כ בנר חנוכה לא שייך מיכתת כתותי שיעורא רהשיעור א"צ בעצם רק, רי שיהא נראה לאנשים שמצויים אז" והא מ"מ יהי' נראה להם הרלקתו, ולא רמי לאתרוג רהמצוה של תורה בעצם שיהא לקיחה הניכרת ולא משום מראית בני אדם ע"כ, והם דברים המאירים כספירים ככל דברינן דבשעת הרלקת נר חנוכה צריך שיהי' השיעור שמן, "נראה" לאנשים המצויים אז, "למראית בני אדם" וא"כ בעלעקטרי שאין שום דבר ממשות הנראה לעינים, ובאמת לאמיתו אין נראה בפועל שום דבר לשום אדם אסור להדליק נר עלעקטרי לצורך נר חנוכה, אבל לנר שבת אין מכאן ראיה לאסור. וחירושו דבר מצאתי בנתיבות עולם להמהר"ל דנר לא נקרא אלא א"כ שלשה דברים לפנינו: כלי, פתילה, ושמן, ולפי"ז גם לענין נר שבת איננו יוצא יד"ח ובנר שעוה השעוה הוא תחת השמן ולפנינו כלי פתילה ושעוה, לא כן בנר עלעקטרי, (ובענין נר יאהרצייט, עיין להלן במדור היאהרצייט).

(י) ועוד מטעם אחר אין להתיר לכתחילה להדליק בנר עלעקטרי נר שבת, רהמג"א (סי' רס"ד סק"ז) כ' בשם הריה"ק ז"ל דהבעל יתקן הנרות לצורך שבת שירליקנה ויכבנה שיהי' מוחרת והאור תאחז בה בנקל יפה יפה, וקמוח"ז הגרעק"א זכ"ע (בתוס' דעק"א פ"ב דשבת מ"ז) פי' עפ"י דברי התנא והביא שכן הוא בתק"ז חק' שהבעל יחדך הנרות מתחילה עיי"ש, ומצאתי בשב"ח"ל (דין הרלקת נרות סי' נ"ט) שהביא כן מתשו' הגאונים, וא"כ מעיקרא כן תיקנו שבנרות כאלו תרליק ואם נימא להדליק ע"י נר עלעקטרי בטל זה, אולם כ"ז למצוה מן המובחר לכתחילה אבל ברעבר ובשעהר"ח אין לאסור מטעם זה הרלקת נר שבת בנר עלעקטרי. ועיין בתשו' דבר הלכה סי' ל"ו שכ' ג"כ שאין להדליק נר שבת אלא א"כ יש לו פתילה. ועוד בעזהי"ת בזמנינו נעשה התעוררות להנהיג בהרלקת ערב שבת לנר שבת להדליק עכ"פ ב' נרות של שמן זית שהוא מצוה מן המובחר כמפורש בכל דברי הראשונים ובשו"ע (סי' רס"ד ס"ו) נפסק כן והא"ר כ' בשם ס"ח שמשוגל לאריכות ימים ומי הוא שאיננו רוצה בסגולה זו, ועיין לקמן שנדבר עוד מזה.

(יא) מצאתי בספר צל"ח החדש (מאמר א') בשם תשו' שערי דעה (ח"א סי' ב') שמתיר להדליק נר עלעקטרי לחנוכה ועיקר חקירתו אם הרלקת נר עלעקטרי הוי הרלקה או גרמא, ואם הוי גרמא, אם מקיים המצוה ושפיר אפשר לברך להרליק מאחר ראינונו מרליק רק גורם בעלמא, והעלה דבאמת אינו אלא כגורם ועכ"ז שפיר מקיים מצות הרלקה דעיקר המצוה לא נתקנה אלא משום פרסומא ניסא עיי"ש, ואחר בקשת מחילה מכתה"ק אין דבריו מתחוודין כאן, חדא דלא הוי זה הגרמא אלא עשייה בידים ובשבת חייב חטאת, וכמו שכ' לעיל וגם הארכתי בקונטרס מיוחד בריני, "עלעקטרי בר' שו"ע" שיצא לאור אי"ה בספרי באר משה חלק ו' (הנמצא כעת תחת מכבש הרפוס), בביאור הרלקת נר עלעקטרי בשבת דחייב חטאת המרליקו, כי ההרלקה הוי הרלקה נמורה ולא רק גרמא בעלמא, ולזה הסכימו רובא דרובא דגרולי רבותינו האחרונים עיי"ש, ועכ"ז איננו

יוצא יד"ח מטעמא שכתבתי שלא דן עליו (ועיין בקו"א למאמר א' בצל"ח החדש).

יב) אח"כ מצאתי שגם בתשו' כוכבי יצחק (ח"א סי' ב' אות ג') כתב דמה"ט אין אדם יוצא יד"ח נר שבת בהדלקה בנר עלעקטרי לפי שאינו עושה כלום רק מקרב הב' חושין ועי"ז נדלק וההדלקה בא ממילא, ולפענ"ד א"א לומר כן דהלא אז יאמרו שבשבת ויו"ט אין כאן הדלקה גמורה ויצמח מזה קלקול גדול, ועוד והוא האמת, שהדלקה גמורה לפנינו ובשבת חייב כרת במזיד בלא התראה וביו"ט הוי נולד גמור כבבל אש גמור והטעם שלא להדליק נר עלעקטרי לנר שבת ויו"ט הוא כמו שכתבתי לעיל.

יג) לכאורה עור טעם י"ל שלא להתיר להדליק באור עלעקטרי נר שבת, דבמט"מ (סי' תי"ד) ב' שיש להדליק ב' נרות כנגד איש ואשה כי נר נר כמנין אברים שבאיש ואשה, כי באשה יש ד' אברים יותר מבאיש ב' צירים וב' דלתות כדאיתא בכבורות (מ"ה א') רנ"ב לאשה, רמ"ח לאיש כמנין נר נר, ולפי זה נמי מיושב שכורכים הנרות וכו' ע"ד עונת ת"ח, ועיי"ש עוד טעמים נאים לב' נרות נר ונר ולמה כרוכים ותמצא נחת, הא"ר סי' רס"ג הביאו ורמז עליהם בפרמ"ג (במ"ז סוס"י תקי"ד), ולפי"ז באור עלעקטרי שאין אחד מהרמזים העמוקים נכללים איננו נכון כלל שידליקו בהן, אבל מעצמו מוכן שטעמים כאלו ליתא אלא במקום שאפשר וגם שם לא לעיכובא, אבל עכ"פ נכון שלא להקל כלל במקום שאפשר.

יד) ולפום דהיטא עור יש טעם אחר לאסור להדליק בנר עלעקטרי נר חנוכה דהלא אמרינן (שבת כ"ג ב') שאם עשאה כמין מדורה אפילו לאחד נמי אינו עולה וכן הוא בשו"ע (סי' תרע"א ס"ד), ובמנורת עלעקטרי (עלעקטרישע באלב) כמה וכמה חושין מחוברין ביחד ודינו כמדורה ופסול. אבל זה אינו דמאחר שהחושין נבלעין בתוך זכוכית ומסובבין דינו כנר אחד ולא כאבוקה ומדורה, כמו נר של שעוה שהפתילה נעשה מכמה וכמה חושין ועכ"ז כשרה לפי שהשעוה הכרוך מסביב מחבר החושין ועושה את הפתילה לחד, דינו כפתילה מיוחדת, כמו כן במנורת (באלב) עלעקטרי, כנ"ל פשוט. [ומה שכ' העטרת זקנים (בסי' תרע"ג) בשם המהר"ל מפראג דנר שעוה ריגה כאבוקה ואסורה לנר חנוכה, צע"ג איך בודקין לאורה אור לי"ד שאסורה אבוקה, וצ"ע בספרו נר מצות אולי ביאר הדבר וצ"ת]. ועדיין הרבה דיו נשאר בקולמוסי לענין דין עלעקטרי לנר חנוכה ולקמן במדור בפנ"ע אנופף ידי עוד הפעם לפלפל בדברי אחרונים שאח"ז באו לידי ולא ידעתי מהם עד עתה, אבל ההלכה ברורה היא כמו שכתבתי עד עתה ולא ישתנה ההלכה ע"י מה שאוסיף על הכתוב כאן, אלא אדרבה ואררבה במסמרים חזקים נקבע ההלכה כדברינו כאן.

(פירות הנושרין בסוף התשובה שיודפס ברצ"ה בקונטרסים הבאים)

בענין נס דחנוכה

מרדכי צבי פאללמאן

חתן נכד כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה הי"ד
ברוקלין ניו יארק

במס' שבת (רף כ"א ע"ב) ולא הי' בו להדליק אלא יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים עיי"ש. וידוע קושית הב"י שהנס לא הי' רק שבעה ימים. ותירץ דאחד שהוריקו השמן אל המנורה תיכף נתמלא הפך עם השמן, ועוד תירץ שחלקו את השמן לח' חלקים ונתנו דק חלק אחד אל המנורה ונעשה נס שדלק כל הלילה. והקשה הבית יצחק (בכאו"ח סי' ק"י אות ג') לתירוץ הב' של הב"י האיך הדליקו בשמן שנתרבה בהמנורה הלא לשיטת התוס' חצר של הקדש אינו קונה, ודבר שבא ע"י נס הוי כהפקד כמבואר בתוס' תענית (רף ח') שכל דבר שנתרבה ע"י נס הפקר הוא. ובשלמא לתירוץ הראשון של הב"י שנתמלא בהפך הי' יכולין להקרישו אחר שנתמלא טרם שנתנוהו במנורה, אבל לתירוץ הב' שנתמלא במנורה עצמה קשה כנ"ל דהוי הפקר והקדש אינו קונה, והוא אינו יכול להקרישו שאינו שלו, (ועיין בס' ליקוטי הערות על חת"ס או"ח סי' ק"פ מה שהביא בשם ס' אמרי בינה יעו"ש). ותירץ הבית יצחק דקמא קמא בטיל וכמ"ד דמועלין בגידולין ונעשה קודש עיי"ש. ויש להסכיד דבריו בתוספת נופך, דהנה בשיטה מקובצת על כ"ב ברף כ"ו מבאר דהא בפליגי אי מועלין בגידולין או לא, זהו רק היכא שהדבר שנתרבה ונתגדל מתייחס אל עיקר ההקדש כגון שדה ועלו בה עשבים או בור ונתמלא מים, אבל הכא מה שנתרבה אין לו שייכות עם מה שהי' כבר אלא שנעשה נס מן השמים ונתרבה שמן חדש, ובזה כו"ע לא פליגי שאין מועלין בו, ועכצ"ל כמו שהביאו המפרשים בשם החידושי הרי"ם שהשמן בעצמו ומעצמיותו נתרבה, (ומתירץ בזה מדוע לא נקרא שמן נס דק שמן זית וכשר למנורה) וממילא הוי כמו כל גידולי הקדש, וא"ש דברי הבית יצחק. ובזה אתי שפיר נס קושית כקמוח"ז הרברי חיים וצלה"ה כיון שהשמן נתרבה ע"י נס איך כשר למנורה הא כתיב ויקחו לך שמן זית זך ודרשינן לך משלך, וזה קשה אפי' למ"ד חצר קונה, ולהנ"ל דאמרינן קמא קמא בטיל א"ש כמובן.

אבל לכאורה יש להקשות דהא כל דבר המתבטל צריך דעת בעלים כמבואר ביו"ד סי' צ"ט, ובהקדש לא שייך דעת בעלים, ואי דאיכא דעת שכינה, הא לגבי שכינה לא שייך תערובות עיין אתוון דאורייתא כלל ג'. ובאמת כעין זה הקשה בס' בנין דוד עה"ת (בחידושי לחנוכה) בשם האחרונים דהא לא הוי ממשקה ישראל כיון שאין נהנין ממעשה נסים, וא"כ איך הדליקו בו, ומתרצים שנתבטל ברוב, וע"ז הקשה הבנין דוד הא צריך דעת בעלים, ומתירץ דזה תלוי במחלוקת ד' יוחנן וריש לקיש בירושלמי דמס' ערלה, דר' יוחנן סבר גזבר כאחר ור"ל סובר גזבר כבעלים, וממילא לר"ל שפיר נתבטל כיון שנודע לגזבר שהוא כבעלים

עיי"ש. ולפי רבדיו יש לומר גם כאן רשפיר נתבטל לר"ל כיון שגורע להנזכר. נמצא לפי"ז שתירוצי הב' של הב"י יתכן רק לר"ל רסובר שגזבר הרי הוא כבעלים, וכיון שכן, אפי' אי לא נימא קמא קמא בטיל, שפיר יתיישב קו' הב"י צ הנ"ל, רחנה התווי"ט בפ"ג ממס' מעילה (הובא בקצוה"ח סי' ר') הקשה אמאי אין חצר קונה להקדש הא לא נרע משליחות, וכי לא מהני שליחות להקדש, והיכי רהגזבר עומד מן הצד והוי משתמרת לדעתו יקנה החצר. ותירץ החת"ס בתשובותיו (חאו"ח סי' מ"ד) ובחידושי, רכיון שאין שייך על הגזבר חיוב לתת דין וחשבון על החפץ אינו נקרא משתמרת לדעתו. ולהכי לא שייך כאן שליח דרחמנא לענין זה עיי"ש. אמנם כל זה תיגח אי אמרינן רגזבר לא הוי כבעלים והוי כאחד בתורת שליחות, אבל אי נימא רגזבר הוי כבעלים שפיר הוי משתמרת לדעתו — דעת בעלים, ושפיר קונה החצר. ולפי"ז צריך לומר דהתוס' הנ"ל רס"ל רחצר אינו קונה להקדש סברי כר' יוחנן רגזבר הוי כאחד, וממילא אינו אלא שליח, ואינו קונה להקדש. והרמב"ן רסובר רחצר של הקדש קונה הולך בשיטת ר"ל רגזבר הוי כבעלים והוי כמו חצרו רקונה, נמצא דלשיטת ר"ל מיושב קו' הב"י צ.

היוצא לנו מזה, דתירוצי השני של הב"י שנתמלא השמן בהמנורה עצמה הולך בשיטת ריש לקיש רגזבר הוי כבעלים כנ"ל, ולתירוצי הראשון של הב"י נוכל לסבור כר' יוחנן רגזבר לא הוי כבעלים.

(ואגב' אפשר לפדש המחלוקת של ר' יוחנן וריש לקיש בחולין דף קל"ט, ראזלי לשיטתייהו בירושלמי דמס' ערלה הנ"ל, דאמרינן התם, תרנגולת (של הקדש) שמדרה, לר' יוחנן עדיין בקדושתה עומרת ולר"ל כיון שמדרה פקעה קדושתיהו, והטעם מכאור בהראשונים דר"ל סבר כיון שמדרה הוי יאוש גזבר ולכן פקעה קדושתיהו. הרי דר"ל הולך לשיטתו וסובר רגזבר הוי כבעלים, ולכן כיון שנתיאש פקעה קדושתה, אבל לר' יוחנן אין יאוש הגזבר מועיל כלום כיון דלא הוי כבעלים ולכן עדיין בקדושתה עומדת, אבל עדיין צ"ע כזה, דהא במסקנא שם כגמ' קבל ר"ל רבדי ד' יוחנן רבו עיי"ש).

ועפי"ז א"ש רבדי הגמרא שם במס' שבת א"ר ידמי' מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' דר' ידמי' ולא קיבלה כי אתא רבין אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמירתי' לשמעת' מעיקרא וכו'. ונקדים מש"כ בס' שושנת העמקים לקח"ז מהארניסטייפל צוקלה"ה (בהוספות) דהמחלוקת אי כבתה זקוק לה או אין זקוק לה תלוי בב' התירוצים של הב"י הנ"ל, דלתירוצי השני רהנס הוי' במה שדלק מעט שמן זמן הרבה, א"כ עיקר הנס לא הוי' עצם ההדלקה אלא זמן ההדלקה, לכן גם לדורות תקנו דכבתה זקוק לה, אבל אי נימא דלא הוי' שמן כל עיקר על שאר הלילות א"כ הוי' עצם ההדלקה נס, א"כ בהדלקה לחוד יוצאין הזכר לנס, ולכן כבתה אין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה, יעו"ש. עוד נקדים קושית המפרשים למה הוי' צורך בנס חנוכה הא משקה בית מרבחי' רכן (עיין פסחים י"ז ע"א) וא"כ

לא נטמא השמן, ויש מתרצים דכיון דבאו פריצים וחללות א"כ הוי כמו נטמא בחוץ והכניסו בפנים דלא אמרינן ב"י דכן, (עיין בשו"ת אמרי כהן סי' ל"ח שכ"ב בשם אחיו).

והנה הא דבאו פריצים ויחללות, כ' הבית יצחק סי' ק"ט דהוי דוגמת הגמ' הנ"ל בחולין דף קל"ט דתרנגולת שמדרה פקעה קרושתה והסביר הרימב"א הטעם משום יאוש גזבר כמו שהבאתי לעיל. והנה כל זה ניחא למ"ד גזבר כבעלים אבל למ"ד דגזבר לאו כבעלים דמי אינו מהני מה שמתייבש הגזבר ושוב לא שייך למימר באו פריצים ויחללות, והדרא קושיא לדוכתא הא משקה בית מרבחי' דכן, ועכצ"ל דאותו מ"ד סובר משקה בית מטבחי' דכן, דהיינו דוקא מים ודם, ולא שמן שנטמא.

ועפ"ז יבואר דברי הגמ' כמין חומר, דלכן לא קיבלה אביי, שהי' קשה לי' קושיא הנ"ל דמשקה בית מרבחי' דכן ועכצ"ל דבאו פריצים ויחללות ומזה מוכח דגזבר הוי כבעלים וצריכין לומר כתירוץ הב' של הב"י וע"כ דכבתה זקוק לה, ולכן לא קיבלה, אבל מאחר ששמעה משמי' דר' יוחנן, תמה איך יוכל ד' יוחנן לסבור כן דכבתה אין זקוק לה הא קשה כנ"ל, והוכיח מזה דעכצ"ל משקה בית מטבחי' דכן ולא מרבחי', ולכן שפיר נטמא השמן, ולכן אמר אז, אי זכאי גמירתי' לשמעתי' מעיקרא, דהלא בתחלה אמרוה משמי' דר' ירמי' בטעמא דרב, ורב סובר שם במס' פסחים דף י"ז משקה בית מטבחי' דכן, וא"כ שפיר ה"י יכול לקבלו אז משמי' דר' ירמי', כיון דאמרו בטעמי' דרב, ושפיר נוכל לומר כבתה אין זקוק לה, ודו"ק.

אלון כמות

על השמועה המדאיבה מפטירת ירידנו הרבני החסיד המפואר

מו"ה יחיאל מיכל ליעבער ע"ה

מחשובי ק"ק לונדון יע"א.

אבירה שאין לה תמורה

ונשדר בזה כוס תנחומין לבנו היקר האברך הנעלה מו"ה חיים לייב ליעבער נ"י ולכל המשפחה, המקום ינחם אותם בתוך שאצו"י ושור ושבר לא ישמע עוד בגבולם.

המערכת

זכרו נא לשלוח דמי החתימה!

בסוגיא דכבתה

ישכר דוב הכהן ווייס

חבר כולל עץ חיים רבאבוב
ברוקלין ניו יארק

במס' שבת (דף כא.) אמר ר"ה פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת אמר רבא מ"ט קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ובמהרש"א על תוס' ר"ה מותר להשתמש לאורה הקשה שעל דברי רב שסבר מדליקין בין בחול בין בשבת דקסבר כבתה זקוק לה ואסור להשתמש לאורה הקשו התוס' אמאי לא אמר מדליקין סתם ומובן ממילא בין בחול בין בשבת ותירצו דאי הוה אמר סתמא הוה אמינא דוקא בחול מותר להדליק אבל בשבת אין מדליקין דסתמא לא הייתי אומר ששום ארס יחמיר לאסור בהנאה וא"כ אמאי צריך ר"ה ראוסר לומר בין בשבת דמותר להשתמש לאורה הא אין רבותא בזה דמסבירא דנפשי' הייתי אומר דמותר להשתמש לאורה דאין סברא ששום ארס יחמיר לאסור והל"ל סתמא אין מדליקין. והנה הר"ף פסק כרב דמדליקין בין בחול בין בשבת והקשה עליו הרשב"א כיון דהר"ף פסק דמותר השמן שבנר חנוכה לבתר דמדליק כשיעור מצותו יכול להשתמש לאורה, אמאי מותר בכל השמנים הפסולים בשבת, אה"נ בשעת שיעור מצותו אסור להשתמש לאורה וליכא חשש שמא יטה, מ"מ ניוחש שמא ישתמש לאחר שיעור מצותו ושמא יטה, דאז אין איסור בתשמיש.

והנה השבות יעקב סי' ל"ט הביא קושיית הגאון ר' רוד אופנהיים ז"ל דלרבא דסבירא ל' דצריך נר אחרת להשתמש לאורו, ופירש"י להיכרא שלא יאמרו לצרכו הוא דארלקי', אמאי אסר רבא לעיל אליבא דר"ה להדליק בשמנים פסולים דחיישינן שמא יטה דקסבר מותר להשתמש לאורה, הא צריך שיחי' לו נר אחר דאם לא כן חיישינן שלא יאמרו לצרכו הוא דארלקי', א"כ אמאי באמת לא התירו שמנים פסולים ולא יחי' לו נר אחר, ויהא הדין דאסור להשתמש שלא יאמרו וכו', וממילא ליכא חשש שמא יטה, וצ"ל שא"א בלא נר אחר דכיון (דקושיא זו הוא דוקא בשבת) דקיי"ל נר חנוכה ונר שבת נר שבת קורם צריך להיות שם נר אחר משום שבת. וא"כ לפ"ז אמאי אסר בשמנים פסולים הא הרמ"א פוסק (סי' דס"ד ס"א) דהיכא ריש נר אחר כשר מותר להדליק בשמנים פסולים דליכא חשש שמא יטה, ובשבת צריך להיות נר כשר (לכו"ע). ובספר ים התלמוד תירץ בזה דכיון שצוו חכמים שלא להדליק בשבת משום שמא יטה אפילו כשיש לו נר אחר שאין לחשוש לזה, נעשה "כמצות הבאה בעבירה" ואסור, והכוונה דבגרות חנוכה כיון שהוא מצוה, אסור אף ביש לו נר כשר דלא שייך שמא יטה, משא"כ בנר שבת לא שייך מחב"ע דהנרות לא הוה מצוה רק להנאותו הוא רולק (עי' תוס' שבת דף מז. ד"ה שבנר ושבקערה).

ובזה אפשר לתרץ הר"ף רבאמת חשש דשמא יטה לא שייך כיון דאסור

להשתמש לאורה, וסברא זו, דמתב"ע, לא שייך אלא כשסוברין מותר להשתמש לאורה דיש חשש שמא יטה כשאין לו נר אחר ואז אפילו כשיש לו נר אחר אסור משום מתב"ע, וכיון דאנו סוברין דאסור להשתמש לאורה אין זמן שיש מצוה עם עבירה (חשש שמא יטה) ולשמא יטה ג"כ אין חשש אפילו לאחר שיעור מצותו, דהא אית לי' נר שבת, ולכך מותר להדליק בשמנים פסולים (אפילו לאחר שיעור מצותו). ובזה מיושב ג"כ הסתירה שהקשה המהרש"א, שרב בא לחדש דאסור להשתמש לאורה כסברת תוס' דאין סברא ששום אדם יחמיר לאסור, ולכך אומר מדליקין בין בחול בין בשבת, ור"ה בא לחדש דאע"פ שיש לו נר שבת (דנ"ש ונ"ח ג"ש קודם), אסור להדליק, אע"פ שאין לחשוש שמא יטה, דהוה מצוה הבאה בעבירה, ולכך אמר אין מדליקין בין בחול בין בשבת.

עולת שבת בשבתו

וישלה

עם לבן גרתי וגו' ויהי לי שור וחמור וגו'. י"ל בזה עפ"י דברי הרת"ק ר"י מבעלו זצ"ל עה"פ הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל (ישעי' כ"ז), דהפסוק בא להורות שבני ישראל כהיותם בגלותם יזכרו תמיד כי הם כגרים בארץ נכרי, ויהיו שואפים לזמן שיצאו מגלותם והקב"ה יובילם לאהליהם לשלום. והיו הבאי"ם ישרש יעקב, שיעקב אבינו השריש מדה זו בלב כל ישראל שיהי' תמיד בעיניהם כאלו עכשיו באו אל מקומם, ועי"ז יציץ ופרח ישראל, שיצמיח להם הישועה שהשי"ת יגאל אותם בגאולה שלימה, עכ"ד. והוא שאמר כאן יעקב אבינו, עם לבן גרתי וכפירש"י לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, ובזכות זה ויהי לי שור וחמור, וכדרשת חכמז"ל במדרש, שור זה יוסף שנא' בכור שורו הדר לו, זהו משיח בן יוסף, חמור זה מלך המשיח שנא' עני ורוכב על חמור זהו משיח בן דוד. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ואתה אמרת היטב איטיב עמך. ויש לתמוה היכן מצינו שהבטיח לו הקב"ה הטבה בלשון כפול. וי"ל ע"ד הרמז, דידוע דשבעה ימי שבתא הם כנגד השבעה רועים, יום א' כנגד אברהם, יום ב' כנגד יצחק, יום ג' כנגד יעקב וכו' ויום ה' ש"ק כנגד דהע"ה יום שכולו שבת דהוא עולם התיקון. והנה בבריאת העולם נאמר ביום השלישי ב' פעמים כי טוב, ולכן הזכיר יעקב כאן, ואתה אמרת היטב איטיב עמך, לענף הזכות שאמר הקב"ה ביום ג' שהוא כנגד יעקב ב"פ לשון הטבה.

(הנה"ק מוהר"ר שלו' הלוי אבר"ק קאמינקא זצ"ל)

וישב

וירא שר האופים כי טוב פתר ויאמר אל יוסף אף אני בחלומי וגו'. ויל"ד למה הודיע לנו הכתוב שראה שר האופים כי טוב פתר, מה נפק"מ לנו בזה. וי"ל עפ"י אוז"ל (ברכות נ"ה ע"א) א"ר חסדא חלמא בישא עציבותי' מסתיי' חלמא טבא חזוי' מסתיי', פירש"י שע"י שאדם שמח על חלום טוב גורם שלא יתקיים כיוון שכבר קיבל טובתו ע"י שמחתו וכמו כן המצטער על חלום רע מתכפר לו ע"י צער זה שלא יתקיים בו חלומו הרע. והנה כאן בהחלומות של שר המשקים ושר האופים היו שניהם זועפים כי פתרו לעצמם לרע, ובאמת הי' באותו צער כח להפעל שלא יזיק לשניהם שום רע מן החלומות, אבל מאחר שהתחיל יוסף לפתור חלומו של שר המשקים, והי' פתרון לטובה, וירא שר האופים כי טוב פתר, נכנסה שמחה בלבו, מזה נצמח ששוב נתהפך חלומו לרעתו. וא"כ שפיר מובן מה שהקדים הפסוק וירא שר האופים כי טוב פתר, להשמיענו דרין גרמא, שיהי' פתרון חלומו לרעתו.

(הגה"צ מוה"ר אלעזר הלוי מאושפצין זצ"ל הי"ד²)

לחנוכה

ירוע מדברי האריז"ל עה"פ ויאמר אלקים יהי אור, כי הארבע מילואים משם הוי' ב"ה שהם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עולה בנימט' עה"כ יה"י או"ר, ועל כן איתא בכוונות האריז"ל לכוון בהדלקת נרות חנוכה כי תיבת להרלי"ק עולה ע"ב ס"ג מ"ה (עה"כ) להמשיך לה שם ב"ן ועי"ז יה"י או"ר. והנה יש לרמז סוד הכתוב ברוך כבוד ר' ממקומו, כי תיבת ממקומו גימט' ר' מילואים הנ"ל ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, ועפי"ז י"ל הטעם שנקרא שמו של הכהן כימי החשמונאים מכב"י, שהוא נוסדיקון ב'רוך כ'בוד ר' מ'מקומו. וד' תיבות אלו ברוך כבוד ר' ממקומו עה"כ גימט' להרלי"ק נ"ר חנוכה. — ועוד יש להוסיף ע"ד הרמז, רמבואר ברוקח כי הפכים קטנים שחזר יעקב עליהם הי' פך שמן של חנוכה³, ובא הרמז, כי פכ"ם קטני"ם גימט' להרלי"ק ע"ב ס"ג מ"ה.

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראו זצ"ל⁴)

מקץ

בגדול החל ובקטן כלה. י"ל ע"ד הרמז, דנודע מספח"ק דרך הצדיקים למצוא תמיד חסדונות במעשיהם ובעבודתם, והם בעיניהם תמיד כאילו אך עתה מתחילים בעבודת ר', ויודעים ומבינים שאינם יכולים לבא אל התכלית הנמור כי אין לו סוף ותכלית וכמש"כ בספח"ק נועם אלימלך (בליקוטי שושנה) עה"פ פתחו

(2) בנו של הגה"ק מוהר"ר יהושע מקאמינקא זצ"ל וחתן מרן הגה"ק מצאנו זצ"ל. — ר"ז נדפס בס' „רכרי ישכר רוב" (ל"ד ע"ב), בשמו. ועיין כעין זה בס' מים יחזקאל עה"ת פ' וישב ד"ה טעם.

(3) בס' ברכת שמואל עה"ת (להגאון מוה"ר אהרן שמואל קאיינרנבער זצ"ל) בסוף פ' מקץ כתוב כן.

(4) על פי כתב יד אחר.

לי שערי צדק ועיין גם בספה"ק נועם מגדים פ' וירא עה"פ והוא יושב פתח האהל, לא כן הפחותי ערך, כגאותם מחזיקים טובה לעצמם וחושבים תמיד כי כבר הגיעו לתכלית השלימות בעבודת ד'. וזהו, בגדול החל, כלומר שגדולי הדור מרתם לחשוב תמיד שמתחילים לעבור את השי"ת, ובקטן כלה, והקטנים חושבים שכבר השיגו תכלית הנרצה ע"ד תמם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

תולדות

קאפ' כ"ה פסוק כ"א. ויעתר לו, לו ולא לה שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה.

ידוע כמה קולמוסין נשתברו על דברי רש"י אלו שכפל רבריו שהתחיל לו ולא לה ומסיים לפיכך לו ולא לה. וגם יש לדיוק בלשון הזה שהרי בא לתת טעם מרוע לא לה וע"ז הול"ל שאין דומה תפלתה שהיתה בת רשעים לתפלתו שהי' צדיק בן צדיק, וכמ"ש בשבת (דף קט:): אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. אבל ברפוס הראשון הכל מתוקן, וכן היא הנוסחה: ויעתר לו, שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק, לפי' לו ולא לה.

אבל בגמרא דיבמות דף ס"ד ע"א הנוסחה היא כמו בנוסחאות שלנו שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע.

שם פסוק כ"ו. ואחרי כן יצא אחיו, שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו. הנה מ"א זה, הוא במדרש רבה כאן. והדבר קשה להולמו שרש"י ז"ל שכל פירושו בספר בראשית מיוסד על הבר' יאמר שמעתי מ"א, על מדרש ב"ר. ועיין בספר זכרון שכתב, מצאתי בנוסחה ישנה מאוד שכתוב בה ואני הסופר שמעתי מ"א, וא"כ אינו מרש"י. ובאמת בדפה"ר כל הדיבור הזה ליתא.

שם פסוק כ"ח. בפיו, כתרגומו, בפיו של יצחק, ומדרשו בפיו של עשו שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו:

ובדפה"ר הדיבור המתחיל הוא כי ציד בפיו, ונכון. שהרי רש"י מפרש תיבת „ציד" שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו.

קאפ' כ"ז פסוק כ"ט.

בני אמן, ויעקב אמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות: הלשון אינו מדויקדק שאם קאי על יעקב הול"ל שהיו לו בנים מכמה נשים, ואם קאי על יהודה הול"ל שהיו לו אחים מכמה אמהות.

אמנם בדפח"ר הוא מתקן וכן הוא, ויעקב אמר ליהודה וישתחוו לך בני אביך לפי שהיו בני כמה אמהות.

ויצא

קאפ' כ"ח פסוק י"ג.

שוכב עלי' קיפל הקב"ה כל א"י תחתיו רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד' אמות שזה מקומו של אדם).

מלשון הזה משמע שרמז לו שיהי' כן, אבל לא כן פירשו המפרשים, עיין בהרא"ם ובמהרש"א (חולין צ"א) שכ' מה שלא הספיק לו בהבטחה לבדה אלא ע"י הקיפול מפני שהפרש גדול יש בין הכח והפועל וכן מצינו באלישע שאמר למלך ירה, ויור, ויאמר חץ תשועה בארם. א"כ הקיפול לא הי' רמז שיהי' כן רק כדי שתהא נוחה ליכבש. ולפ"ז נכונה נוסחת דפח"ר שהיא כן, קפל הקב"ה כל א"י תחתיו שתהא נוחה ליכבש לבניו. וכן הוא הלשון בגמ' (חולין צ"א ע"ב).

שם פסוק י"ז.

מה נורא, תרגום מה דחילו אתרא הדין דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכפו למלכש. ובדפח"ר כתוב, מה נורא, מה דחילו דאתרא הדין.

ועיין ברא"ם שכתב שצריך להוסיף דל"ת על מלת אתרא, וסיים וז"ל ושמה הי' כתוב כן בנוסחת רש"י. הרי שכוון מדעתו לנוסחת דפח"ר.

ובספר זכרון פירש דברי רש"י שלא רצה אונקלוס לפרש שהוא שם תואר כמו נורא תהלות, שא"כ הי' מתרגמו דחילא, אבל כוונתו שהוא שם דבר כמו מורא במ"ם ולכן תרגמו דחילו ור"ל שכשירא יעקב אמר מה הוא המורא שבמקום הזה, וכבר ראיתי בנוסחא אחת מה דחילו דאתרא הדין ברל"ת וזה יסייע למה שפירשתי ע"כ, ואח"כ מפרש פירוש אחר לפי נוסחת ספרים שלנו עיי"ש.

שם פסוק כ"ב.

והאבן הזאת, כך מפורש וי"ז זו של והאבן אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת והאבן הזאת וכו'.

ובדפח"ר הנוסחה היא והאבן הזאת כך תפרש וי"ז זו של והאבן, אם יעשה לי את אלה, ואף אני אעשה זאת האבן הזאת וכו'.

ועדיפה נוסחה זו מכמה טעמים: א) שהעיקר שבא לפרש שהוי"ו הוא במקום אף ופירושו ואף אני אעשה א"כ לא שייך לומר והאבן רק האבן. ב) שכל הענין נאמר בלשון נסתר אם יהי' א', ושמרני, ונתן לי, למה כתב רש"י כאן אם תעשה בלשון נוכח ולא אם יעשה. ג) הלשון כך תפרש מדויק יותר מן כך מפורש, מפורש מפי מי.

קאפ' כ"ט פסוק ח'.

ויגש יעקב ויגל, כמו שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכוחו גדול. ובדפח"ר הנוסחה להודיעך כמה גדול כחו. והוא נכון, שגם אם ה' גולל אותו כמו שהיו עושים הם, גם כן ה' נודע שכוחו גדול, כי הם לא יכלו לגללו עד אשר יאספו כולם והוא עשהו לברו, והדרשה מן ויגל שהוא לשון גלוי כאדם שמגלה את הצלוחית הוא להודיעך כמה גדול כחו, שלא רק שעשהו לברו אלא בלי עמל.

קאפ' כ"ט פסוק ל'.

עוד שבע שנים אחרות, אחרות הקישן לראשונות מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה ואע"פ שברמאות בא עליה:

מדברים אלו משמע שמלת אחרות מורה שיש להשוותן לראשונות, והקשה בספר לחמי תורה (להגאון ר"י באסאן, בתשובת הגאון יד מלאכי דף ע"ד) מהא ראמינין ביומא דף ל"ה ולבשו בנדים אחרים משמע שלא יהי' דומים לראשונים, הרי דאדרכא מלת אחרים משמע שאינם שוים. וכתב שם דזה כוונת הרא"ם שכתב ע"ד רברי רש"י כאן דאל"כ אחרות למה לי, שלא ממשמעות מלת אחרות ררשו זה דהא משמעות אחרות הוא שהם משונים ומוחלפים אלא מיתור מלת אחרות הוא דרריש הכי, דמה חסר הכתוב באמרו ויעבוד עמו עוד שבע שנים הרי ממלת עוד ירעינן דאחרות נינהו אלא ודאי להכי כתב אחרות להקישן לראשונות. ע"כ.

וכמה מן הרוחק יש כאן שמכח היתור נדרוש היפך המשמעות. ועיין ג"כ בפ' כי תצא עה"פ והלכה והיתה לאיש אחר (רבדים כ"ד ב') כתב רש"י אין זה בן זוגו של ראשון, הרי ג"כ שמלת אחר מורה השגוי לא השווי.

אמנם בדפח"ר הנוסחה היא ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות, הקישן לראשונים מה הראשונות באמונה ואע"פ שברמאות באו עליו. מלשון הזה משמע שדיוקו הוא מתיבת עוד, ועיין בשפ"ח שכתב ג"כ שלשון עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות.

ומה שמסיים שברמאות באו עליו בלשון רבים, כי כל בני המקום היו בעצה זו כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל ועברו לי עיטא דרמיו וכן אמר לכן ונתנה בלשון רבים. ואולי הכוונה על השנים אע"פ שהיו שנים אחרות מן הראשונות שהרי באו השנים עליו ע"י הרמאות מ"מ עברו באמונה כשנים הראשונות כמ"ש ויעבוד עוד.

קאפ' ל' פסוק כ"ג.

אסף, הכניסה במקום שלא תראה, וכן אסף חרפתנו, ולא יאסף הכיתה, אספו נגהם, וירחק לא יאסף, לא יטמן: יל"ד על סדר הכתובים שהביא לדאי' דפתח בפסוק בישעי' ואח"כ הביא פסוק מן התורה ושוב הביא מן הנביאים.

אבל לפי נוסחת דפח"ר יתיישב, וכן הוא הנוסחה: אסף, הכניסה למקום שלא תראה, וכן אסוף חרפתנו. לשון ולא יאסף הכית אספו נגהם וירחק לא יאסף, לא יטמן:

ולפ"ז הפסוק שהביא מישעי' אסוף חרפתנו לא הביא לראי' כי מאי אולמא רהא מפסוק שלפנינו רק שכתב רכן הפירוש גם שם מלשון הטמנה ולא מלשון אסיפה וקיבוץ, ולראי' הביא מפסוק התורה ולא יאסף הביתה שמבואר בו שהוא הכנסה לבית, ואח"כ הביא עוד מפסוקי נביאים.

וישלח

קאפ' ל"ג פסוק ד'.

אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב וכו'. רבים תמהו על הלשון הזה שלא מצינו דוגמתו, והרבה נאמר בזה. אבל בדפה"ר הלשון הוא בשנוי קצת, וכן הוא: ארשב"י והלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב. אמנם בספר זכרון (להרב כמוהר"ר אברהם בקדאט הלוי מגולי ספרד) שם היא נוסחה שונה לגמרי, וכן היא, וישקוהו נקוד עליו וכו' והלא בידוע הוא שעשו שונא ליעקב ע"כ. ועיי"ש שמפרש בטו"ט שמורה הניקוד לת"ק שאין זו נשיקה והנקודה עוקרת תיבת וישקוהו, וע"ז קאמר ר' שמעון והלא בידוע שעשו שונא ליעקב א"כ אף בלא נקודה היינו יודעים נשיקת עשו אינה נשיקה, והנקודה לא באה רק לומר לנו שאין זו נשיקת עשו הידועה, אלא נשיקה אחרת היתה, שנשקו בכל לבו, עיי"ש.

שם פסוק י'.

ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול איני יכול לו מעתה:

לפי כל סדר הפרשה ששלח יעקב אל עשו מלאכים ממש כמו שפירש"י בראש הפרשה ולעיל עה"פ מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי שפירש"י כתות של מלאכים פגע שהיו דוחפין אותו וכו', הרי שגם עשו ראה מלאכים וניצול, ולמה זה יהי' מתיירא מעקב שראה מלאכים וניצול עד כדי שיחליט, איני יכול לו מעתה. אבל בדפה"ר הנוסחה היא ראה מלאכי וניצול וכו'.

ודבריו נמשכין למה שכתב מקודם שראיית פניך הן חשובין לי כראיית פני המלאך שראיתי שר שלך וע"ז ממשיך ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, היינו שרו של עשו, כדי שיתירא הימנו, ויאמר ראה מלאכי וניצול היינו אם שרו של עשו לא יכול לו וניצול יעקב ממנו, מעתה שוב אין לו לעשו שום תוחלת ותקוה שיוכל לו.

ועיין בלבוש האורה בריש פרשתנו שכוון מדעתו להגיה כן, והביא ראי' שהרי רש"י התחיל בלשון יחיד ראיית המלאך וסיים בלשון רבים מלאכים, אלא שוראי צ"ל מלאכי, בלא מ"ם בסופו, עיי"ש. הרי שכוון לנוסחת דפה"ר.

שם פסוק י"ב.

נסעה, כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע, סלה, אף כאן נסעה כמו נסע וכו'. באמת לא מצאנו בכל המקרא תיבת סלחה שיהי' בניקוד נסעה, כי מש"כ בדניאל (ט' י"ט) אר' שְׁמַעְתָּ אֲדָר' סְלַחְתָּ, אין לו ענין לתיבת נְסַעְתָּ.

אבל בדפה"ר הנוסחה היא, נסעה, כמו שמעה תפלתי, שלחה הנער, שהוא כמו שלח, אף נסעה כמו נסע. וכוונתו לפסוק שמעה תפלתי ה' בתהלים (ל"ט י"ג), ולפסוק שלחה הנער אתי שהוא לקמן (מ"ג ח'), שהם בניקוד נסעה. ועיין בספר זכרון, שגם לפניו היתה הנוסחה כן.

קאפ' ל"ה פסוק א'.

קום עלה, לפי שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מכתך: וברפום הראשון הנוסחה היא קום עלה בית אל, לפי שאחרת בדרך נענשת ובאה לך זאת מכתך. וגם מלשון הרא"ם והגו"א בהמשך הרברים נראה שהי' לפניהם נוסחה זו, הגם שבד"ה הוא שם כמו שהוא בנוסחת ס"ש, כנראה שזהו "תיקון" המדפיסים אבל מתוך הפירוש נראה שהיו גורסים לפי שאחרת בדרך. ובספר כתי"י ישן נושן מבעלי התוס' ראיתי וז"ל קום עלה בית א', פירש"י לפי שאחרת בדרך נענשת ובאת לך מכה זו, וק"ל [הרי] פי' רש"י לעיל ואת אחד עשר ילדיו, ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה שלא יתן עשו עיניו בה ולכך נענש יעקב ונפלה ביד שכם, אם כן נענש שמנעה מאחיו ולא מאחור הנדר, י"ל הא בהא תליא שהי' מונעה מאחיו ומשתמט עצמו לשכם וסכות וממילא הי' מאחר נדרו, ועיין ברא"ם וגור ארי' מה שתירצו על קושיא זו.

וישב

קאפ' ל"ז פסוק ג'.

פסים, לשון כלי מלת וכו' ומ"א ע"ש צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים. עיין במפרשים שנרחקו בזה הרי המדינים והסוחרים היינו הך כמ"ש ויעברו אנשים מדינים סוחרים וזהו היתה שיירא אחת מדינים שהם סוחרים, והיאך חשיב לי' רש"י בשנים. עיין ברא"ם וגו"א ושפ"ח ועוד. אבל בנוסחת דפה"ר במקום שכתב בנוסחתנו ולמדינים, כתוב שם ולמדינים, ולפ"ז יבא הכל על נכון דחשיב כאן שנמכר למדינים היינו הסוחרים כמ"ש מדינים סוחרים, והמדינים אשר מכרו אותו אל מצרים, הם אומה אחרת כי מדן ומדין הם שני אומות, וכמ"ש בזה הרא"ם באדיבות לקמן פסוק כ"ח ועיי"ש בשפתי חכמים שכתב ג"כ שישמעאלים מכרו אותו למדינים, ומדינים למדינים, ומדינים לפוטיפר.

שם פסוק כ"ה.

ולט, לוטיתא שמו כלשון משנה ורבותינו פירשו שורש עשב ושמו אשטרולוזיא"ה במס' נדה (דף ח'):

מריהטא דלישנא משמע שרו"ל במס' נדה פירשו שהלוטיתא היא שורש עשב, והמעין שם בנדה יראה שהובאה שם המשנה דשביעית (פ"ז מ"ו) הורד והכופר והלטום (והר"ב גורם והלטום) והקטף יש להם שביעית עיי"ש ולא איתפרש שם כלל מהו הלטום. ולא נזכרה כלל תיבת לוטיתא כמ"ש בנוסחתנו. ונסחת דפה"ר היא ולוט, לוטם, כמו כלשון משנה, ורבותינו פירשוהו לי שורש

עשב: ונראה שכוונתו לת"א שתרגום ולטום, וע"ז כתב שהוא כמו בלשון המשנה, ורבתי של רש"י פירשו לו שהוא שורש עשב, (והלע"ז נשמט בדפה"ר ברוב המקומות) והנראה שבא לאפוקי מפי' הרמב"ם שפירשו קאשטינס שהם ערמונים, שהוא מין אילן, ע"ז כתב שרבתי פירשו שהוא שורש עשב.

שם פסוק ל"ה.

אבל שאולה, כפשוטו לשון קבר הוא, באבלי אקבר ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו גיהנם, סימן זה ה' מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שאיני רואה גיהנם:

לפי נוסחה זו שרק חסרה לו ההבטחה שלא יראה גיהנם, וכי על זה יש כל כך להתאבל וכי מי גבר יחי' ומובטח לו שלא יראה שחת, כי זה כל האדם צריך להשגיח על ררכיו שלא יפול בבאר שחת.

אבל בנוסחת רפה"ר הוא סימן זה ה' מסור בידי מפי הגבורה אם ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנם:

ועל דא ודאי שיש לבכות ולהתאבל אם מובטח לו שהוא רואה גיהנם, ובוראי לא חשיר קוב"ה לדיעבד דינא בלא דינא, ולא לחנם הוא נידון בדינה של גיהנם. אבל מלשון המדרש תנחומא (ויגש אות ט') משמע כנוסחתנו שאמר שם שהבטיחני הקב"ה על י"ב שבטים והרי נטרף א' מהם שמא לא זכיתי בהן ואני מת בשני עולמות לכך אמר כי ארר אל בני אבל שאולה, רצונך לידע לך כיון שראה אותו חי א"ל אמותה הפעם וכו' הייתי אומר שאני מת ב' פעמים עכשיו שראיתי אותך חי מבושר אני שאיני מת אלא עכשיו בלבד. הרי שכשראה את יוסף חי מבושר הוא שאינו רואה גיהנם, והוא כמ"ש בנפ"ש.

תמיהות וישובים

ישוב לקושיית הגאון ר' שלמה קלוגער זצ"ל

בהגהות חכמת שלמה לאו"ח סי' ר"ב סעיף י"ח, הקשה הגאון מהרש"ק על הא דקאמר רבא במס' ברכות (דף ל"ו ע"ב) דעל פלפלין מברך בפה"א ופריך הא אמר רבא כס פלפלא ביוה"כ פטור ומשני הא בדיבתא¹. וקשה לשיטת התוס' בשבועות (דף כ"ג ע"ב) לפירוש מהריב"ל ומהרש"ל דלרבי שמעון דס"ל כל שהוא למלקות אף שלכדה"נ לוקה, הרי דס"ל דשלכד"ה נחשב כל שהוא עכ"פ, א"כ מה פריך, נימא דבשלמא ביוה"כ דבעי שיעור לכך כס פלפלי פטור דהוי

(1) צל"ע בזה, דבאמת מבוואר שם בנמ' דעל פלפלי אמר רבא שאין מברכין כלום, דק על הא דאמר רבא התם דעל המלתא (ונגבלי רטובין) מברכין בפה"א, ע"ז מקשה הגמ' מהא דביוה"כ פטור, עיי"ש.

שלכר"ה וליכא שיעורא, משא"כ בברכה רעל כ"ש נמי מברכין לכך בעי ברכה, והניחו בצע"ג.

ובפשטות יש ליישב, עפ"י מה שחירש השאנת ארי' בס' ע"ו דביוה"כ אפי' אם אכל שלא כדרך אכילתו חייב דלא כתיב ב' אכילה רק והנפש אשר לא תעונה, וממילא תו ליכא למימר דפלפלי חשיב שלכר"א, רא"כ למה פטר ב' רבא²), ועכצ"ל דחשיב כאוכלין שאינן ראויין לאכילה, דבזה שפיר פטור ביוה"כ, וא"כ סרה תמיתה הגאון מהרש"ק שהוכיח מהמהרש"ל דהוי עכ"פ ככל שהוא ולכן מחויב בברכה, דהמהרש"ל כ' רק בשלכר"א או שלכר"ג דחשיב ככ"ש, אבל באוכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה לא הוי ככ"ש.

שלום קעספלטער

סגן מנהל רוחני

בישיבת באבוב בני ציון

ברוקלין

פליאה בשו"ת שואל ומשיב

בשואל ומשיב רביעאה ח"ב סי' קס"ז הביא קושיא מח"א במה דפריך הש"ס בכתובות דף ל' על אבוי דאמר זר שאכל תרומה פטור והאמר ר' חסדא הגונב חלבו של חבירו ואכלו מודה רנבה"ק דחייב וה"ה כאן משעה דאגבהה קניא מתחייב בנפשו לא הוי עד דאכלי, והקשה הא רבה אמר (ב"ק ס"ה ע"א) גזל חבית יין דשוויא זוזא והוקרה תברה או שתיי משלם ד', א"כ נ"מ אם הוקרה טרם שאכלו דפטרו המיתה מתשלומין, ובשו"מ רצה לתרץ עפ"י דהמהרש"ל הובא בש"ך סי' שס"ב דאם חי' יאוש קודם שהוקרה עשו תקנת השבים, א"כ כיון דסתם גזילה יאוש בעלים שוב לא שייך לשלם, ובפרט לאבוי דס"ל יאוש שלא מדעת הוי יאוש, עיי"ש. — והיא פליאה, ראב"י ס"ל (בכ"מ כ"א ע"ב) דלא הוי יאוש, והכי הילכתא. וליכא למימר דט"ס היא, שהרי עיקר הקושיא חי' על אבוי, ומתריך דאבוי אזיל לשיטתו, וצע"ג.

משה חיים מאנדלבוים

ברוקלין

(2) ברש"י יומא דף פ"א ע"ב ד"ה כס, כ' שאין זה דרך אכילתו, ובשו"ת שואל ומשיב מהרד"ק ח"א סי' נ"ה ד"ה הנה, כ' רע"כ אין זה בכלל אוכלין שאינן ראויין רק שלא כדרך אכילתו, ומזה הוכיח דלא כהשאנת ארי' עיי"ש, אבל להשאנת עכצ"ל דכוונת רש"י היא רהוי בכלל אוכלין שאינן ראויין לאכילה. ועיין בשו"ע או"ח סי' תרי"ב סעיף ח' שכ' המחבר כס פלפלי או זנבילא אם הם יבשים פטור דלא חי' לאכילה.

הנאהבים והנעימים

(מרדך זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול וכאנדרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו עקה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה)

מכתב חידו"ת מהאברך המפואר החו"ב מו"ה שלמה סג"ל עפשטיין הי"ד מאושפצין⁽¹⁾

(ב) שאל לי בחור אחד ברפ"ק מכות (דף ה' ע"ב) וז"ל הנמרא, תנא כריבי ואמר הרגו אין נהרגין לא הרגו נהרגין אמר לו אביו בני ולא ק"ו וכו' אמר לו למדתני רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא איש אשר יקח את אחותו וכו' אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו וכו' עיי"ש. והקשה, וכי השואל ששאל ולא ק"ו הוא לא ידע הדין הפשוט בכולי גמרא דאין עונשין מה"ד. ואמרת ליישב דהנה בס' גנת ורדים בכללים (כלל ב') מביא טעם הליכות עולם (שער ד' פ"ב) דלכך אין עונשין מה"ד מטעם דהוי היקש שכלי ודלמא אית לי' פירכא, גם יש טעם המהרש"א ז"ל (סנהדרין ס"ז ע"ב) דהחומרא אינו יכול להביא העונש דאדרכה משום דחמיר לא יתכפר בעונש זה, וסברא זו מבוארת בגמ' רפ"ק דמכות (דף כ' ע"ב) במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי לי' כפרה כידוע, והנה הנפק"מ בין שני הטעמים מבואר, דיש ק"ו שהחומרא מביא הדין, ויש ק"ו שהוא בכלל מאתים

(1) נולד באושפצין בשנת תרס"ה לאביו ר' חיים עפשטיין ע"ה. הי' תלמיד מובהק להח"ג ר' יעקב דוד בארנפריינד הי"ד מאושפצין. עוד בבחרותו הי' מהמופלגים ביותר בעיר אושפצין הן בתורה והן בחסידות ומעוטר במעלות וכשרונות נפלאים. הי' לו כמה קונטרסים בחידו"ת, אשר ראוהו גרולים ויהללוהו. כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד חיבבו מאוד בגלל תורתו חכמתו ויראתו. גם הי' מוסמך להוראה מגדולי הדור. — נשא אשה מעיר יאסלא, וקבע שם דירתו. שם ביאסלא פעל הרבה בהקמת ישיבת „עץ חיים" דבאבוב, והודות לכחותיו הנעלים נתרבו בני הישיבה עד שהוכרחו לבנות בנין חדש עבור הישיבה. — במשך ימי המלחמה נלה לעיר לבוב ומשם לעיר קאזאווא ולמד שם יחד עם הר"ר יעקב נאלדוואסער הי"ד מלימאנוב אצל הגאון אבר"ק קראס זצ"ל הי"ד שהי' שם אז בגלותו. משם הריצו שניהם מכתבי תורה להגאב"ד משעבין שהי' אז בגולה ברוסיה, ומכתב זה הוא א' ממכתבים הללו. (נכתב בשנת תש"א, ותחלת המכתב חסר). — יש אליו תשובה בס' בית פנחס (להג"ר פנחס גרעהער מאושפצין) ח"ב סי' כ"ב, ובשו"ת רובב משרים ח"ב סי' ו' בתשובה להר"ר יעקב נאלדוואסער הנ"ל, בר"ה כן, כותב שנהנה מהחידו"ת המתוקים של הר' שלמה עפשטיין. — מסר נפשו על קידה"ש, ולא נודע מתי ואיפה. השם ינקום דמו, ותנצב"ה.

תורה רבה להרב המפורסם וכו' מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א ר"מ ונשיא דיישיבת משעבין בירושלים עיה"ק ומח"ס ברכת שמעון, על שהואיל בטובו לשלוח העתק ממכתב זה מעזבונו של חותנו הגאב"ד משעבין. תח"ח לו.

מנה, ובק"ו דיש בכלל מאתים מנה ליכא למימר טעם ההליכות עולם כמובן, רק כטעם המהרש"א. — ולפי"ז י"ל דבשני טעמים אלו חי' פלפולם, דהשואל חי' סובר בטעם אין עונשין מה"ד כטעם הליכות עולם, וא"כ בנידון דידן דהרגו, א"כ יש בכלל מאתים מנה, וליתא לטעם ההליכות עולם; ושפיר יש לומר הק"ו, ולכן אמר ולאן ק"ו הוא, וע"ז השיב לו למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין אף בק"ו כי הכא דיש בכלל מאתים מנה, דתניא איש אשר יקח וכו', דהוי ג"כ ק"ו דיש בכלל מאתים מנה, ואפילו הכי אין עונשין מה"ד.

(ג) יען המכתב יבא ודאי ביומי דחנוכה, אכתוב דבר א' מחירושי בדרך אנדה ליישב קו' המהרש"א ז"ל בסוגיא שם בגמ' (שבת כ"א ע"ב) טעמא דבית שמאי כנגד פרי החג טעמא דבית הלל משום מעלין בקודש וכו', והק' המהרש"א ז"ל מה ענין פרי החג לנר חנוכה, ותי' דפי' הגמ' כך הוא, דכמו גבי פרי החג יש ג"כ סברא דמעלין בקודש אפ"ה הדין דפוחת וחולך עבור כי יש טעם בדבר לע' אומות שיתמעטו, כמו כן גבי נר חנוכה נאדו ב"ש מסבדת מעלין בקודש משום טעם אחר והוא רהם ס"ל התי' השני של הב"י שחלקו השמן לח' חלקים א"כ כל לילה נפחת השמן לכן ס"ל פוחת וחולך ע"כ דברה"ק. א"כ ב"ה בוראי רס"ל טעם הא' דבכל לילה נתמלא הפך א"כ נתוסף שמן בכל לילה ושפיר ס"ל מוסף וחולך ואתי שפיר. — אמנם עדיין לא מתורץ והא גופא צריך ביאור למה ס"ל לב"ה טעם זה ולב"ש טעם זה, ובמאי ובאיזה סברא פליגי. — ואמינא אנא, דהלכו לשיטתם דפליגי בעירובין (דף י"ג ע"ב) דב"ש ס"ל נח לאדם שלא נברא וב"ה ס"ל נח לאדם שנברא, וזה ג"כ צ"ב במאי פליגי, ואמינא דפליגי בפלוגתת ר"י ור"ל (סנהדרין דף קי"א) דפליגי בפסוק ופערה פי' לבלי חק דנדרש על גיהנם דר"י ס"ל לבלי חק דרוקא דלא קיים אף חק אחד אז ופערה פי' ונידון בגיהנם אבל קיים אפי' חק א' ניצל מגיהנם ור"ל ס"ל אפי' נשתייר חק א' נידון בגיהנם. והנה בספח"ק תולדות יעקב יוסף (בפ' יתרו, ועוד) מבאר שיטת ר"י עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל (בפי' המשניות סוף מכות) שאמר דאם עושין מצוה אחת בשלימות כראוי יכולים להשלים נפשו, וזהו סברת ר"י אפי' קיים חק א' בשלימות ובזריזות. [ופי' בזה המשנה, המלאכה מרובה, דלכך המלאכה מרובה ויש הרבה מצות, עבור דפועלים עצלים, משא"כ אי היו זרזים ומושלמים בחדא סגי עיי"ש].

ולפי"ז מבואר שפיר סברת פלוגתת ב"ש וב"ה, דב"ש ס"ל כר"ל אפי' נשתייר חק א' וכו', א"כ קרוב להפסד דמי יוכל לקיים כל אלו ושפיר ס"ל נח לאדם שלא נברא וב"ה ס"ל כר"י אפי' קיים חק א' שפיר ס"ל נח לאדם שנברא והרי הוא כמבואר. — ועתה נחזי, בהשני תירוצים שהביא הב"י יש בהם סברת ר"י ור"ל הנ"ל, דלטעם דחלקו השמן לח' חלקים הסברא היא דיותר נכון לעשות כל המצות אף שאינו בשלימות ולא ינתייר אפי' חק א', [ובאמת הקשה המאירי דלטעם ששפכו כל הלוג למה לא חלקו לח' חלקים לעשות בכל לילה עכ"פ קצת מצוה והוא כסברא הנ"ל], ולתי' דשפכו כל הלוג ללילה ראשונה הלא הוא סברת

ר"י רעדף יותר לעשות מצוה אחת בשלימות², והוא מבואר בעליל. ולפי"ז שפיר מתורן, רב"ש דס"ל נח לארם שלא נברא וס"ל כר"ל כנ"ל נקטו התי' דחלקו לח' חלקים וא"כ נפחת השמן בכל לילה ושפיר ס"ל פוחת והולך, וב"ה דס"ל נח לארם שנברא וס"ל כר"י, נקטו התי' רשפכו כל השמן ללילה הראשונה ונעשה גם ונתמלא הפך, א"כ נתוסף שמן בכל לילה, ושפיר ס"ל מוסיף והולך, וא"ש בעזה"ת.

ד) בשו"ע סי' תרע"א כתב המחבר ז"ל, ואפי' עני המחזיר על הפתחים שואל או מוכר כסותו לצורך נר חנוכה, ומעולם הי' קשה לי דלא מצינו לשון זה גבי שאר מצות שיהי' מוכר כסותו, וגבי דין ארבע כוסות תנן ואפי' עני וכו' לא יפחות, ותו לא. ועלה ברעיוני עפ"י מה ראי' במר"ר סדר בראשית שאל ר"י את ר"ג שמעתי שבעל אנדה אתה, מהיכן נבראת האורה, א"ל ר"ג מלמר שנתעטף הקב"ה בשלמותו והבדק ממנו אורה מסוף העולם ועד סופו עיי"ש, הרי מצינו שאור שבעת הימים ברא הקב"ה כביכול מהור מעטה לבושו, וכן הכתוב אומר עוטה אור כשלמה. והנה כתבו בספח"ק דברי חיים וזרע קודש והרבה בבני יששכר מזה, כי בפעולת המצוה בנרות חנוכה נתגלה האור של שבעת הימים הנגנז. ולפי"ז יובן, דאם צריך האדם לפעול בנר מצוה לגלות אור שבעת הימים אור הגנוז, ואין לו במה לקנות לנר מצוה מחוייב אף למכור כסותו ויפעול האור הטוב הזה, כי כן הקב"ה עשה טוב בעמיו ונתן כביכול מהור מעטה לבושו ואת האור כי טוב ליהנות בו בני אדם.

כן יאיר ה' עינינו בנר מצוה ויתגלה האור הגנוז לישועה ולרחמים ויתעוררו הנסים והנפלאות, שנוכה לישועות הניבאות, ועינינו רואות, כי מלך ד' צבאות, כתפלת פה עם ישראל מלכות באות, ותפלת העני ידידו עוז הרושתה"ר והדר"ג שליט"א בכל אותות הכבוד ומשתחוה מרחוק במורים דרבנן ביראת הכבוד ובאהבה רבה ואהבת עולם גימרינחו לתרווי'.

הק' שלמה עפשטיין סג"ל

כן אני מייחל לתשו' הרמתה כי מאד אהמד אשאף שלומו ושלו' תורתו.
הנ"ל

(2) לחידודא בעלמא. יש ליישב עפ"י דבריו, הא דא' במס' שבת (כ"א ע"ב) אמרוה רבנן קמ' ראביי משמ' דר' ירמיו' (דככתה אין זקוק לה) ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רבנן קמ' ראביי משמ' דר' יוחנן וקיבלה. ונודע מה שעמרו המפרשים ע"ז, וכי משוא פנים יש בדבר, דרדוקא כשאמרוה משמ' דר' יוחנן קיבלה. ועפ"י דבריו יתיישב, דהנה מובא בקונטרס זה (לעיל בעמוד ל"ב) בשם הגה"ק מוה"ר מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל דאי נקטינן כתירוץ הא' של הב"י שחלקו השמן לח' חלקים, אז אמרינן ככתה זקוק לה, שהרי חזינו מהנס שלא די בהרלקה לחור, אבל אי נימא כתירוץ הב' של הב"י ששפכו כל השמן אל המנורה והפך נתמלא, אז נוכל לסבור ככתה אין זקוק לה עיי"ש בספרו שושנת העמקים. ולפי"ז י"ל, ראביי הוי קשיא לי' קושית המאירי על הטעם ששפכו כל הלוג אל המנורה, הלא יותר טוב לחלקו לח' חלקים ולעשות בכל לילה עכ"פ קצת מצוה, ומחמת

כולל חבת ירושלים

(המשך מקונטרס הקדום)

בשלהי חודש שבט שנת תרל"ז התוועדו בבאכניע גדולי וצדיקי הדור המפורסמים בדבר נשיאות הכולל באה"ק. כפי הנראה מהמכתבים והכרוזים אשר יודפסו להלן, השתתפו בה בעיקר הגדולים והצדיקים ממחוז קראקא ואגפי' ולא ממחוז לבוב, וחשבו אז לחלק גאליציע המערבית מגאליציע המזרחית, ולמנות בגאליציע המערבית נשיא בפ"ע דהיינו הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא, רק שהי' הדבר תלוי איך יצא החלטת הנשיא הגאון מוהרי"א הלוי בדבר נשיאותו, כי כולם הי' בעצה אחת שהגאון מהרי"א ישוב ויקבל עליו משרת הנשיאות כמקדם, ובאם שיקשה עליו הדבר בעצמו, אז יצרפו עמו לעזר ולסעד את הה"ג מו"ה ירחמיאל הורוויץ הנ"ל, ואולי עוד אחר, כדי להקל מעליו קצת עול הנשיאות, ואז הכל על מקומו יבא בשלו'. — ואם על כל זאת יסרב, כי יקשה עליו הדבר לסבול עול הנשיאות, אז יתחלקו מחוז קראקא ממחוז לבוב, והקל מעליו.

בהתוועדות הנ"ל לקחו חבל בניו של מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, הגאון מוהר"ש סופר אבד"ק קראקא, הגאון מוה"ר ישראל הכהן ראפפורט אבד"ק טארנא (בעמח"ס שו"ת מהר"י הכהן), הגאון מוה"ר שבתי הכהן ראפפורט אבד"ק דאמבראווא, הגה"ק מוה"ר יהושע מקאמינקא, הגה"ק מוה"ר ארי' ליבוש ממאשצ'יסק, ועוד. — וזה העתק המכתב עם החלטות, שנחלטו ונכתבו באסיפת באכניע הנ"ל. (גוף הכת"י מונח תח"י ידידנו הרבני החסיד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י). צילום מהתחיתומת נרפס להלן בעמוד ג"ב.

בע"ה.

להיות בהתאסף יחד בעיר באכניע בשלהי שבט הזה העבר לטובת ישוב ארה"ק ת"ו, זה יצא ראשונה לשום עטרת נשיאות על טובים השנים, הלא המה הרה"ג הגדול וכו' מ' יצחק אהרן סג"ל איטינגא הי"ו, והרה"ג המפורסם וכו' מ' ירחמיאל הורוויץ הי"ו, ולאשר הרה"ג מ' ירחמיאל הנז' הודיע במכתב כי לא יכול לקבל עליו המשרה הזאת באופן זה, ובהיות כי אינו בבריאות השלימות וא"א להפציר בו כעת, ה' ישלח דברו וירפאהו, וישים אל לבו למלאות רצונינו ומבוקשינו לטובה. לכן אחרי אשר הי' למראה עינינו מכתבים רבים הן מארה"ק

קושיא זו הכריח אביי כאידך תירוצא שחלקוהו לח' חלקים, וממילא דכבתה זקוק לה, ולכן לא קיבלה, אבל מאחר ששמעה משמי' דר' יוחנן, שהוא סובר במס' סנהדרין דעדיף יותר לעשות מצוה אחת שליומות, שפיר קיבלה, דלשיטתו שפיר מובן למה לא חלקוהו לח' חלקים, דלשלימות המצוה עדיפא, ושוב נוכל לומר כבתה אין זקוק לה, ומהאי טעמא הדר קיבלה.

ת"ו והן מרבני גאוני ארץ גדולים הצדיקים אשר במדינתנו הע"י, כלם יחד בסגנון אחד דברו טוב להשיב העטרה לבעליו, ואולם הרב הגאון מ' יצחק אהרן הי"ו הנז', לצאת ידי שמים והבריות, אין לו חפץ להיות עוד לבדו, לזאת הסכמנו יחד אשר הרה"ג מוהרי"א הנז' ישוב אל משמרתו להנהגת כוללינו גאליציע, בצירוף הרה"ג . . . (מקום פנוי) . . . מלבוב, וכבוד הרב הגאון המובהק הצדיק המפורסם מ' שמעון הסופר הי"ו אבד"ק קראקא, עם הרבני הגביר היחסן מ' שבתי בערטראם הכהן נ"י, יהי' נשיאים בגליל קראקא ואגפי', והמה יחד ישאו וינהגו הנהגת ארה"ק על מי מנוחות, כפי האמור בזה.

א'. שקלי הקדש העולים בגלילי קראקא ואגפי' יגיעו ממקומותם לקראקא לשם כבוד הרב הגאון האב"ר והג' ה"ר שבתי הנז"ל, ותיכף יתנו כסף הקדשים תוך הקראדיט אנשטאלט¹) אשר בקראקא, ושקלי הקדש ממקומות ועיירות חוץ גליל קראקא, יגיעו ממקומותם ללבוב לשם הרה"ג מוהרי"א והרה"ג . . . (מקום פנוי) . . . הנז"ל, וגם אלה יביאו תוך הקראדיט אנשטאלט¹) אשר בלבוב יע"א.

ב'. בכל רבע שנה קורם שליחת היאקסין לארה"ק ת"ו, יושלח חשבונות מזה לזה על כל המקובץ ברבע ההוא, היינו מקראקא יושלח ללבוב סדר חשבון פרטי מכל הכנסת כסף הקדשים מגליל ההוא, וההוצאות שהיו לעומתם הכל מפורש יוצא, וכסדר חשבון כזה יושלח מלבוב לקראקא מכל הכנסת כסף הקדשים מערי הגליל ההוא, והכל בחשבון יבא בפנקס פתוח, הן בלבוב, הן בקראקא.

ג'. בכל רבע שנה לשליחת היאקסין, יושלח מקראקא ככל הנמצא שמה כסף הקדשים, ללבוב להנשיאים הנז"ל, והיאקסין לארה"ק יהי' חתומים גם מהנשיאים דקראקא, וכפי הערכת היאקסין הנעשה בבאכניע בלי שום שינוי וגרעון ח"ו. ד'. הקבלות על שקלי הקודש, וכל מכתבים ענייני הכולל שיבואו מארץ הק',

יהי' חתום מאת הממונים בצפת ת"ו שנבחרו בבאכניע, ה"ה הרב וכו' מ' אפרים יצחק נ"י מסאקולוב, והרב וכו' מ' יעקב צבי מבאקאווסק, בצירוף הממונים מצד לבוב, ומקוים בחותם הכולל דלמטה הנעשה פה בחו"ל, והונח על הנייר הזה. וכל חותם אשר לא שוה לו בצלמו ובדמותו ובתבניתו, זיופו על פניו יודע, והי' לאות לכל מראה עין רואה למי החותמת ולמי הפסולים, ואל הממונים הנז"ל יגיעו היאקסין אשר לצפת"ו, והיאקסין אשר לירושלים יגיעו להממונים רשם אשר הוסכם עליהם בבאכניע.

ה'. גם זאת מצאנו ראינו לחוק חוק קבוע, אשר כל ענייני התמנות בארה"ק, ענייני הכולל, חלוקת יאקסין, צדקות, נדבות, ממקומות ומדינות אחדות, ענייני דציבורא ומילי רמתא, וכל דבר שבקדושה, לא יהיה כיד הממונים עליהם לזמן מרובה, ולא יותר משתי שנים, ויתחלפו לשום אחרים במקומם בכל תקופת שתי שנים, והכל יהי' בחשבון גלוי לכל, בלי התרשלות והשמטה כלל. וזאת אין צריך לפנים, אשר בכל רבע שנה מחויבים לשלוח חשבון פרטי מכל הכנסות והוצאות,

1) קראדיט-אנשטאלט, זהו באַנק ושימת מעות הצדקות לשם, עד שנשתלח לאה"ק, הי' בו תרתי לטיבותא, בטחון השמירה, והוספת הרבית.

אל הנשיאים אשר בלבוב וקראקא, ובכל זאת לא יותר משתי שנים יעמדו על משמרתם, אך רק אם באמת לא יהי' עליהם שום ערעור כלל וכלל, וכל העדה יהי' נוחים מהם, וגם יחד ידברו טוב עליהם לתת משמרתם שנית, אז יתחדש להם משמרתם לזמן קבוע לכל מראה עיני הנשיאים אשר בקראקא ולבוב הנ"ל. ו'. אם יתחדש איזה ענין לטובת ישוב כללות ארה"ק, יהי' בהסכמת גדולים הצדיקים, והרבנים הגדולים בהמדינה הע"י.

אחרי הדברים האלה, בשכטי ישראל נודיע נאמנה, אליכם אישים, ישראל קדושים אשר במדינתנו בכל מקומות מושבותיכם, והגוים המאספים בכל עיר ועיר, תחזקנה ידיכם לעשות חיל לטובה, להשמיע על השקלים כפעם בפעם, ולפחות בארבעה פרקים בשנה, היינו בחדשי אייר, אב חשון שבט, תמידין כסדרן, ולשלחם יפה יפה בכל הקורם להנשיאים הנ"ל, את אשר לקראקא — לקראקא, ואשר ללבוב — ללבוב, להחיות בהם נפשות רבות היושבים בארה"ק לפני ה'. וביחוד לעת כזאת אשר תור שליחת היאקסין הגיע לדבע שנה זו, מהרו נא לשלוח מן המוכן בידכם, לקרבא הנייתא, למען יושלחו היאקסין עד מהרה, כי קיימו עניים ועת לחננה כי בא מועד, ובימינו ובימיכם תוושע יהודא וישראל ונזכה לשמוע קול מבשר, כיר"א.

הכ"ר המדברים בצדקה חותמים בשלום.

נא' הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם ונא' הק' דוד הלברשטאם
ונא' הק' יהושע הלוי החופ"ק קאמינקא בחרב הנ' הק' מהר"ש זצללה"ה זי"ע
ונא' הק' ארי' ליבש הלוי ונא' הק' ברוך הלברשטאם
חוב"ק מאשציסק בחרב הגאון הקדוש זצללה"ה זי"ע

והי' לבאר את אשר כתוב למעלה סדר שליחת המעות לקראקא, הוא דוקא לפי עת כזאת אשר עוד לא נורע לנו אם יובחר בלבוב איש כלבבינו לצדפו להרה"ג מוהרי"א נ"י, ואכן אם באמת יובחר בלבוב איש כלבבינו הראוי לאותו איצטלא כרצונינו, וברצון והסכמת הרב הצדיק הק' מבעלזא, אזי לא יהי' בעינינו שליחות המעות שום [השתנות], וכל המקומות ועיירות יתנהגו בשליחת שקליהם כמקדם קרמתה בשנים העברו, והי' ישפות שלום, ובאעה"ח.

הק' דוד הלברשטאם

באתי עה"ח יום ה' ער"ח אייר⁽²⁾ תרל"ז

הק' משה אונגר
בחרב הצדיק מ' מרדכי דוד זצללה"ה
וחתן הרב הצדיק מצאנו זצללה"ה

(2) ראוי לציין שחתימה זו ניתוסף שני חדשים אחר אסיפת באכניע, ואף אז לא הי' החלטה ברורה. שהרי לא מלאו המקומות שהי' חסר שם הנבחר.

עיניכם תחזינה מישרים כי חתמו על מכתב זה טרם שהחליטו את מי לצרף אל הנשיאות, והניחו מקום השם פנוי, והטעם מבואר בסוף המכתב בדברי הגה"ק מוה"ר דוד אבר"ק קרשאנוב, שהי' ספק אצלם אם יעלה בידם למצוא איש הראוי והגון לצרפו אל הגאון מהרי"א. — אכן נודע לנו סופו של דבר, ע"י כרוז א' אשר תחת ידיו, (נרפיסו ברצ"ה בקונטרס הבא), כי אחר איזה חרשים, נתאספו עור הפעם, ובחרו את ניסו של הגאון מהרי"א, ה"ה הרב הגביר מוה"ר ישראל הכהן ראפפורט מלכוב ששניהם יחד יעמדו על משמרתם משמרת הקודש בנשיאות כולל אה"ק. (ובנראה שר' ירחמיאל הורוויץ הנ"ל נסוג לאחור לגמרי, ואולי מחמת תשות כחו שלא הי' בכריאות השלימות, כמבואר בהמכתב הנדפס למעלה).

עוד מונח לפנינו כרוז שנדפס תיכף אחר אסיפת באבניע, בהתוכן יש איזה שינויים מהמכתב הנדפס למעלה, ואולי מחמת שעדיין לא הי' מוחלט אצלם את מי לצרף אל הנשיאות, ולא רצו שבין כך ובין כך יתעכב שליחת המעות, לכן נדפס כרוז זה לקהלות גאליציע, לעוררם שישלחו הכל ללכוב כמקדם, ער שיוסתר הכל. וזה נוסח הכרוז:

בעה"י

שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך

כשמענו כי כמה קהלות קדושות דמדינתנו מעכבים שלוח כסף המקובץ עבור עניי ארה"ק לעיר לבוב מפני החרשות שנתהוו, שהגאון מוהרי"א עטינגר נשיק ארה"ק פרק עול המשרה מעל שכמו כמו שיצא במכתב גלוי שהדפיסו הני תרי שלוחים שיצאו מן הקודש, ורוב קהלות דגליל קראקא השמיעו לאוזנינו וגלו לנו דעתם שאין רצונם לשלוח מעות א"י לק"ק לבוב, אם לא יוחזר העטרה לבעליו, שהגאון הנ"ל יקבל על עצמו משרה הזאת כמקדם, וקול צעקת אחינו אנשי גלילותינו היושבים בארה"ק עטופים ברעב, הגיע לאוזנינו, לזאת נתוועדנו אנחנו עבדים לעבדי ה' הח"מ להתייעץ מה לעשות, וזאת אשר עלה בהסכמה לפנינו, קראנו לפנינו את הני שלוחי ארה"ק שיציעו לפנינו כל הספיקות והתמיהות לפי ראות עיניהם בחשבון הרה"ג מוהרי"א, והני שלוחים הגידו בהימנותם שמעולם לא עלה על רעתם חלילה לפגוע בכבוד הגאון נ"י, רק בקשו חשבונות להסיר כל הספיקות והתמיהות וחפצים בהצדקו. והנה אחרי הציעם לפנינו כל הספיקות והתמיהות הגדולות, אשר בהשקפה הראשונה, היה נראה כאילו ח"ו הגאון נתן מתן אחת במקום מתן ארבע, הראינו להם שטעות גדול טעו בזה, עד שלא נשאר שום מקום ספק בנקיון כפיו ובר לבבו של הגאון נ"י, כי באמונה הוא עושה ויגע וסרח לשם שמים לשכות ישוב ארה"ק, המקום ישלם שכרו, ועור איזה ספיקות אשר אין בירינו לברר, כי הוא איננו בחשבון גלילותינו, החלק יעיר על הכל כשם שכלו בעשן התמיהות הגדולות אשר היו להם בחשבון שלפנינו, כן יכלו וכן יתמו כל הספיקות שיש להם ביתר החשבונות, והלא הרה"ג

מהרי"א נ"י מצעק והולך בואו חשבון, ויאר כאור יום צדקתו, ומה לעשות עוד ולא עשה, וכן ימצא לחשובי מדינתנו בכל עת יקרא להם לברר אמונתו, אחרי הודענו כזאת הננו כותבים להגאון נ"י לבקש ממנו שישבי ויקבל המשרה על שכמו הוא ישא ויסבול בצוותא חרא עם הרה"ג הצדיק מ' ירחמיאל הורוויץ נ"י. וכן נכתוב להרה"ג מוה' ירחמיאל נ"י, ואם רצונם לצרף עמם עוד שלישי בקודש שיסייע על ידם בעבודתם, להם משפט הבחירה, את אשר ימצאו הגון בעיניהם, ובצדקתם אנו בטוחים שיקבלו דברינו למען האמת והשלום וטובת ארה"ק ויושביה, ואם חלילה ימאנו, ההכרח לא יגונה שנפדר מעליהם, ויקובץ קביצת הקרשים בגלילות האלה מקראקא ואנפיה ע"י הגבאים דק"ק קראקא, ועל ידם יגיעו הרמים למקומם ליושבי ארה"ק מכני גלילותינו ככל העולה להם מאתנו והנשאר בידם ישלחו להאמרכלים בלבוב, אך מה מאד ישמח לבינו, אם הגבירים היקרים נשיאי א"י דק"ק לבוב הנ"ל ישמעו ויקבלו עצתינו ולא תחלק התיומות כלל, גם זאת נודיע לכבודם כי כבר קראנו בשם שני ממונים בעה"ק צפת תוב"ב, ה"ה ה"ר אפרים איצי שיפער שו"ב מסאקילאב, וה"ר יעקב פינקוס מבאקאווסק ובירושלים ממונים ה"ר אלעזר שפירא וה"ר מאיר לאנדא. ולידם יגיעו חלוקת היאקסען. גם נרבות יחידים וממרינות הבאים לארה"ק יחלק על פיהם בצידוף הממונים הקודמים. ועתה אחינו ב"י אחרי הודענו אתכם כל זאת תנוח דעתכם, כי יהיה הכל בעזה"י בסדר נכון כדאוי באהבה ושלום וריעות אנא למען ה' ועמו תושבי ארה"ק, אל תרפינה ידיכם מעשות בזריות, שלחו נא המוכן ליד הרה"ג מוה' ירחמיאל הורוויץ נ"י בק' לבוב, כי עיניהם של עניי ארה"ק נשואות לשלוח רבע שנה הזאת ואל תעכבו חלילה עכבה כל רהוא כי חיי נפשות תלוי בזה, ובמשך ג' חרשים עד שיגיע תור שלוח מעות שנית נודיע למע"כ, אם נתקבלו דברינו באזני הגבירים הנשיאים הנ"ל ותקום עצתינו, או נהיה מוכרחים חלילה לחלק גליל קראקא מעל גליל לבוב, עכ"פ לפי שעה אין לשנות ואין לעכב חלילה השלוח מהמוכן בידכם כאמור, והממונים בארה"ק יתנו מהיום והלאה חשבון גלוי ובלי התרשלות והשמטה.

אלה דברי הנועדים פה באכניע סמוך לק' קראקא יע"א חותמים בשלום אור ליום ה' לסדר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם תרל"ז לפ"ק.

הק' שמעון בהג" מהרמ"ם זצ"ל הק' ישראל ראפפורט
עבר לעבדי ד' בק' קראקא והגליל יע"א"ם האבר"ק טארנא והגליל

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם הק' שבתי כ"ץ ראפפורט
בהרה"ג המנוח מוה' חיים זצ"ל האבר"ק צאנו הכ"מ האבר"ק דאמבראווא

הק' דוד הלברשטאם

הק' משה אונגר
חתן הרב הצדיק מצאנו זצלה"ה

ברוך טעם זצ"ל הנדפס בעמוד י"ד-ט"ו.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יוסף וויינגארטען נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליעזר שליפעל נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אליעזר מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל ארי' הערבסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' ליבוש הלוי לאנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי בענדיש גוטשער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון אלי' שליפעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' טובי' הלוי ראטענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יודל לעזער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ישראל העסקעל נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' ליבוש לעמעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ניסן לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פנחס רייכמאן נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהודא ריינער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלום מארק נ"י לנישואי בנו נ"י
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן קוואדראט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יוחנן קינרייך נ"י ממאדאנא לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר אנשיל מיללער נ"י מבני ברק לארוסי בנו הב' הח' מרדכי נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל בייגעל נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ליפא נוי נ"י מלונדון לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה בערגער נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י לאירוסי בנו הב' הח' בנש"ק שמחה
נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה שלמה דוב שפירא נ"י הרב משפטייווקא לאירוסי בנו נ"י

להב' החתן הנעלה כמר שמעון קאצענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון לאירוסי
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הננו מתכבדים להזמין

את כל ידידינו ומעריצינו

חובבי תורה ותומכי'

למסיבת

מלוה מלכה השנתית

לטובת ישיבתנו הק'

ישיבת באבוב בני ציון

שתתקיים אי"ה מוצש"ק פ' ויחי תשל"ט

בשעה שמונה

באולם מנורה

5000 14 טע עוועניו, ברוקלין, ניו-יארק

כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א יפאר את המסיבה.

בברכת התורה וברגשי כבוד

הנהלת הישיבה

Printed in the U.S.A. by

Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219, (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בארץ ישראל = 150 פונט לשנה

בקנאדע = 12 דאלער לשנה

בענגלאנה = 10 פונט לשנה

כבעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = בדואר רגיל 12 דאלער לשנה ובדואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

om:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

===

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

קונטרס ב', טבת תשל"ו

ברוקלין, ניו יארק

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק

מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

ברכת תורה

לידידנו הנעלה האברך המופלג היקר והמפואר
מו"ה אשר לערנער נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הנה"ח
מו"ה חיים יהודה ב"ר שלום לערנער ע"ה
מאנשווערפען

נפטר כ"ג טבת תשל"ג לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בכל מילי דמיטב ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח
ולהתענג על רוב שלום כל הימים, אכי"ר.

המערכת

מפתח

מדור אמרי קודש

ה לפרשת בא. כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז הדרן עמ"ס קידושין הגאון מהר"ם שיק זצ"ל
ט תשובה בדיני מקואות הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל
יג פלפול בענין ז' ימי המלואים. הגאון בעמח"ס הרי בשמים זצ"ל

מדור אגרות קודש

יז מכתב מהרה"ק מוה"ר ישראל מרוזין זצ"ל.
טז מכתב מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל.

מדור זכרון לאחרונים

יח בענין לפ"ע ומסייע ידי ע"ע הג' מהרש"א מיללער אב"ר לאבאווא הי"ר

מדור פלפול והלכה

כ בדיון מופלא הסמוך לאיש בנזירות הרב מוה"ר אלחנן היילפרין שליט"א
כד בסוגיא דיש אוכל אכילה אחת הרב חיים דוד בלום שליט"א

עולת שבת בשבתו

כז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
כט נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לה הערות קצרות בענינים שונים.

מדור הנאהבים והנעימים

לז בענין הקדש בפחות משו"פ. הר' צבי זאנענשיין הי"ר
לפ מכתבים אל המערכת
מז צילומי כתבי קודש.
מו ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בא

החודש הזה לכם, ואמרו חכמו"ל במכילתא הובא ברש"י, שנתקשה משה בלבנה עד שהראה לו הקב"ה את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. וצדיקין להבין הלא משה רבינו ה' אב החכמים ואב הנביאים לקודמים לפניו ולבאים אחריו, ומרוע נתקשה דוקא בענין הלבנה. גם צריך ביאור בהא דאמרו רז"ל (סוכה כ"ט ע"א) ישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה, הרי החמה אורה מרובה מלבנה, ומה טעם מונין ישראל ללבנה. עוד נקדים אוז"ל בגמ' (ב"ב ע"ה ע"א) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, ולכאורה מה הכוונה, ומה בא ללמדנו.

ולבאר הכל בחדא מחתא, נקדים דברי הגאון ר"ר יונתן זצ"ל בספר תפארת יהונתן בפ' בראשית עה"פ ויאמר אלקים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ והיו כן. ויש לדרקק דבראשונה כתיב מארת חסר ואח"כ והיו למאורות ברקיע השמים כתיב מלא. וכתב לתרץ, רידוע דלמעלה בשמים נראה כדור הלבנה חומר חשוך כמו כדור הארץ ראין ללבנה שום אור לעצמה כי אם מה שמקבלת מהחמה, רק לנו הררים על הארץ נראה כמו שני מאורות, ולכך כשמדבר משמים שאין נראה בה דק מאוד אחר נאמר לשון יחיר יהי מאר"ת ברקיע השמים, חסר, אבל אח"כ דכתיב להאיר על הארץ, נאמר מאורו"ת מלא, דעל הארץ נראה כשני מאורות, עכרפח"ח. והן הן דברי חכמו"ל (ר"ה כ"ג ע"ב) מעולם לא ראתה חמה פנימתה של לבנה, כי הלבנה לית בה נהורא כלל מעצמה רק אותו הצד שהוא נגד החמה מאירה מחמת אור החמה, ממילא לא ראתה חמה פנימתה של לבנה, כי אם צד המאיר.

וההוראה בזה היא, כי גם בדרכי לימוד התורה צריך להיות כן, שיח' משפיע ומקבל, וכשם שהלבנה אין לה שום אור בלי זריחת השמש עליה, כן צריך כל תלמיד ותיק לידע ולקבוע בלבו כי כל תורתו וחכמתו הוא מה שהשפיע עליו רבו, וכל זמן שפונה כלפי רבו בהכנעה כדרך המקבלים, יזרח עליו מאוד השפעת רבו בדרכי התורה, אבל מי שהוא חכם בעיניו וברמות רוחא יבעוט ברבו ויתרים נגדו נפול יפול מטה מטה, כי כן קבלנו מרבתינו מאז ומקדם להבין ולהשכיל כי הרב אשר תורה יבקשו מפיו רומה למלאך ד' צבאות, והוא יודע היטב איך להנחותנו במעגלי צדק ומסלת ישרים. וכשנתכונן בשנות דור ודור, נוכל להבחין ולראות איך כל גדולי הדור האמיתיים בהביאם רברי הראשונים והאחרונים שקדמו אותם, מזכירים אותם ביראת הכבוד, ובמקומות שמתקשים בדבריהם, אינם אומרים כי הראשונים טעו ח"ו רק תולים החסרון בעצמם, ודבר זה הורו לנו חכו"ל באומרים אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים

וכו', ועל זה אמרו רז"ל שאין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, ולא על חנם מכונה בר אוריין בשם תלמי"ד חכם, כי תמיד צריך להיות במחשבתו כי בשמו כן הוא, רק תלמיד של החכם, וכל חכמתו אינה אלא ממה שקבל מרבו וכן למעלה בקודש שלשלת הקבלה שיסורתם בהררי קודש עד משה רבינו שקיבל תורה מסיני (עיין בספה"ק תולדות יעקב יוסף סוף פ' קרושים ד"ה וי"ל דשמעתין), ותלמיד חכם אמיתי כשמגיע למדרגת משפיע בהעמדת תלמידים, יודע שהוא אינו רק דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. — לא כן הוא באומות העולם, כי אצלם הוא בהיפך ממש, כי ראשית דרכיהם הוא לבטל רברי מוריהם והפילוסופים הקורמים להם בבזו וקלון, ומתפארים כי הם הגרילו והוסיפו חכמה על כל אשר חי' לפניהם, וזה דרכם כסל למו בכל רור ורור, כנודע.

וזהו כוונת אוז"ל ישראל מונין ללבנה, כל' שיסוד מוסד בישראל הוא שכל אחד יודע שהוא בבחי' מקבל, וכל תורתו וחכמתו קיבל מרבו, רוגמת הלבנה שמקבלת כל אורה מהחמה, ובלעדי השמש אין לה אור כלל, אבל אומה"ע מונין לחמה, שכל אחר הוא חכם בעיניו לחשוב שהוא הוא היודע הכל ויוכל להשפיע לכל.

ובדבר האמור יובן ג"כ מה שאמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, כי משה רבינו אף שגם הוא חי' בבחי' מקבל כאוז"ל משה קב"ל תורה מסיני, אבל הוא חי' הרבי הראשון בישראל ואב לנביאים אשר מטעם זה נקרא בשם משה רבינו", ויהושע חי' התלמיד הראשון בישראל, כלשון המשנה שם, ומסרה ליהושע, ולכן נרמה משה להחמה ויהושע ללבנה, להורות לנו כנ"ל, שהתלמיד יודע תמיד כי הוא מקבל הכל מרבו, רוגמת הלבנה מהחמה.

ולך נא ראה מה שהביא בס' אנגרא דפרקא (אות ח') בשם רבו הרה"ק ר"ר מענדלי מרימאנוב זצוק"ל שעיקר קיבול הלבנה מאור החמה הוא ברחקות כנודע וכל מה שמתרחקת ביותר תקבל יותר מאורה, וכל מה שמתקרבת ביותר אל המשפיע יכהה מאורה, כן הוא ברמיון קבלת התלמיד מהרב ע"י שיתנהג עם רבו ברחקות בחי' היראה יקבל ממנו יותר. והביא שם עור רומה לזה מרבו הרה"ק מלובלין זצוק"ל עה"פ ולא יכלו לשתות מים, היינו התורה, ממרה, היינו הצדיק שהוא מרא דאורייתא, כי מרים הם, כל' שהם עצמם מרים ושרים בעיניהם ואינם מתבטלים נגד הרב, עיי"ש.

ובזה יש לפרש ג"כ כוונת הפסוק, עשה ירח למועדים שמש ירע מבוא"ו (תהלים ק"ד), דידוע קושיית הש"ס (ר"ה כ"ה ע"א) שמש הוא דירע מבואו ירח לא ירע מבואו. אך יתכן להעמיס הכוונה, כי ירח הוא כינוי לישראל המונין ללבנה, וזהו, עשה ירח למועדים, שבני ישראל ההולכים וגרלים בתורה ויראה הוא רק למועדים, כל' לעתים, כי כל זמן שפני התלמיד כלפי רבו בהכנעה, יוכל לקבל השפעת אור רבו, לא כן אם אין פניו מכוונים אל רבו אינו יכול לקבל כלום, ובאופן וחשכת יתהלך, כמו כרור הלבנה שעתים מאירה ועתים אפילה, הכל כפי מה שעומדת מול השמש. — וממשיך הכתוב הטעם שצריך להיות בהכנעה נגד

רבו, כי שמש ירע מבוא"ו, שהרב המשפיע יורע היטב דרכי התורה (מלשון מבוא"א התלמוד) להדריכו בדרך ישכון אור, לכן אין להרהר ח"ו אחר רבו להטיל מום בקרושים, רק לישב בהכנעה לפניו, ועי"ז יושפע עליו שפע הרב. ומעתה נבוא לביאור דברי חז"ל המוצב בראש, נתקשה משה בלבנה ער שהראה לו הקב"ה הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש, רהאיש משה הי' עניו מאור מכל אדם אשר על פני האדמה, וחשב שאינו ראוי להיות הרב והמשפיע על הזקנים כי החזיקם לגדולים ממנו בחכמה ובמנין, כמו השמש שאינו רואה בפנימת הלבנה ואינו יורע שאין הלבנה מאירה מעצמה, כן לא יוכל הבין שהזקנים צריכין לו שישפיע עליהם מחכמתו, וזהו שנתקשה משה בלבנה, היינו בהתלמידים המקבלים ממנו, מדוע צריכין לו, ער שהראה לו הקב"ה הלבנה ברקיע, שכל אורה הוא רק מהחמה, וכמו כן צריך אתה להעמיר תלמידים, כי כל חכמתם ותורתם שלך הוא, והוסיף לו, כזה ראה וקדש אותם שתמסור דבר זה לבני ישראל, שגם המה יתקדשו וישפיעו קדושה להעמיר תלמידים, כמו הלבנה שאף שמקבלת האור שלה מהשמש והוא בבחי' מקבל, אעפ"כ מאירה על הארץ ולרדים עלי' כדברי הר"ד יונתן הנ"ל, ויהי אור הלבנה סמל ורומא לבני ישראל לדורות שיהי' בהם ב' הבחי' יחד מקבל ומשפיע, להפיץ מעיינותיהם לאחרים, ע"י שירבו תלמידים בישראל.

הדרן על מס' קידושין

מהגאון מהר"ם שיק זצ"ל אבד"ק חוסט¹

בשילהי מס' קידושין תנן מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה ער שלא ניתנה שנא' עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי. והקשה בספר המקנה א"כ איך לקח אברהם את הגר המצרית רקי"ל כרבנן דר"ש (יבמות ע"ו ע"ב) רבמצדי אפילו מצריות אסורין אבל למאי

(1) נולד כ"א אדר תקס"ז לאביו הר"ד יוסף שיק בעיר ברעזאווה. בעודו צעיר לימים למד בישיבת דורו הגד"י פראנקל אבד"ק פראנקירכען ואח"כ למד בפרעסבורג בישיבת הגאון בעל חתם סופר זצ"ל ונחשב בין גדולי תלמידיו. בשנת תקצ"ח נתמנה לאבד"ק יערצין, ומשם בא לכהן פאר בק"ק חוסט בשנת תרכ"א. הי' לו ישיבה גדולה בעיר יערצין ונתגדל פי כמה כבואו לעיר חוסט. אלפי תלמידים יצאו משם ומהם רבנים גדולים ומפורסמים. — נרפס ממנו שו"ת מהר"ם שיק על דחש"ע, מהר"ם שיק על תרי"ג מצות, מהר"ם שיק עה"ת, דרשות על פרקי אבות, ועמ"ס חולין. וזה איזה שבועות יצא לאור חי' מהר"ם שיק עמ"ס פסחים, והרבה עודנו בכת"י. — נפטר ביום ש"ק ראש חודש שבט שנת תרל"ט לפ"ק. יתר פרטים מקורות ימי חייו נמצא בספר דרכי משה החדש, ועוד. ר"ז הועתק מקונטרס כת"י מתלמיד א' של הגאון מהר"ם שיק, תורתנו נתונה לירידנו האבד"ק היקר מו"ה חיים איינהארן נ"י שמסר לנו העתק זה. תח"ח לו.

דקיי"ל (קידושין ע"ג ע"א) דקהל גרים לא איקרי קהל י"ל רהי' לאברהם אבינו דין גר ולכן מותר במצריה, אלא דאכתי קשה לדבי יהודה דס"ל ביבמות (דף ע"ז ע"ב) דמצרי אפי' מצריות אסורין וקהל גרים איקרי קהל מאי איכא למימר, ומתריך שם עפ"מ ש"כ הרמב"ם (בפס"ו מהל' איסורי ביאה הלכה ב') דבחיבי לאוין אינו לוקה בביאה בלא קידושין, א"כ לא קשה דהא הגר פילגש היתה וכמ"ד דפילגשים בלא קידושין, עכ"ד. הרי דממשנה זו מוכח כשיטת הרמב"ם דבחיבי לאוין לוקה רק בקידושין.

והנה בריש המס' תנן האשה נקנית בג' דרכים וכו' בכסף בשטר ובביאה, והקשו התוס' למה תני האשה בה"א ולא אשה נקנית. ונראה לתרץ, דהנה יש לחקור במי שקידש א' מחיבי לאוין בביאה, אי חלין הקידושין, או נימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וגם הוי כמצוה הבאה בעבירה, וכבר עמד בחקירה זאת בספר מנחת חינוך (מצוה תקנ"ט), וכתב דדבר זה תלוי במחלוקת הרמב"ם עם שארי ראשונים אי בחיבי לאוין לוקין בלא קידושין, דנודע סברת המהרי"ט ומהרשד"ם בסוגיא דהשוחט בשבת (חולין י"ד ע"א) דכל היכי דלא יהא מתקן האיסור ע"י מה דאמרינן דלא מהני אז אמרינן דמהני, א"כ לשיטת הראשונים דחייב אף בלא קידושין, א"כ כאן אף אי נימא דלא מהני לא יתוקן האיסור כי הלאו הוא אף בלא קידושין, ולדבריהם המקדש א' מחיבי לאוין בביאה קונה אותה, אך לשיטת הרמב"ם דאינו עובר על הלאו רק בקידושין א"כ אם נימא דלא מהני ולא תפסי הקידושין שוב לא יעבור על הלאו, א"כ שפיר אמרינן דלא מהני כיון דעי"ז יתוקן האיסור. נמצא דלדעת הרמב"ם אין יכולין לקדש אשה מחיבי לאוין רק בכסף ושטר ולא בביאה, דאמרינן דלא מהני. ועפ"ז שפיר מובן למה תני האשה ניקנית בה"א, דרוקא אשה המותרת היא ניקנית בג' דרכים בכסף בשטר ובביאה, אבל חיבי לאוין אינן נקנין בביאה. ועפ"ז יש לנעוץ סוף המסכת עם תחלתה, דהמסכת מסיימת דאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, וע"ז אמר הדרן עלך פרק עשרה יוחסין, ותמצא שם דר' יהורא סבר דגר אסור בממזרת דקהל גרים אקרי קהל, וכפי מה שמבואר בראשונים גם שאר תנאים ותלמידיו ס"ל כן, וא"כ תיקשי קושיית המקנה הנ"ל איך נשא אברהם את הגר המצרית, וע"ז מוסיפים הדרן עלך מסכת קידושין, דתני האשה נקנית בה"א, ומשם מוכח כשיטת הרמב"ם דבחיבי לאוין אינו עובר בלא קידושין וכנ"ל, א"כ כיון דהגר פילגש היתה ופילגשים בלא כתובה וקידושין, שפיר ה' יכול לישא את הגר. והוא כפתור ופרח.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת

תשובה בדיני מקואות⁽¹⁾

מהנה"ק מוה"ר מרדכי דוב טווערסקי זצ"ל מהארנסטייפל⁽²⁾

בעז"ה.

החיות"ש ורב טוב לכבוד הרב הנאון הגדול המפורסם פאר הרוד
חמדת הזמן חובר חיבורים מחוכמים לו דומי' תהלה כש"ת מו"ה
חיים אליעזר אב"ד ר' קאליש ר' עלי' יחי⁽³⁾.

את יקרת מכתב תשובתו מא"ח העבר הניעני אמש לדוב עונג ובקראי שנים
ושלשה דלתות טעמתי בדבריו נועם, מתוקים מרבש ונופת צופים, ואמרתיו עוד
להתעלם באהבים, אולי יעניני עוד הפעם, אמרתיו אשיחה בדבריו הנעימים וירויח
לי בשכלו הודק להעמידני בקרן אורה.

ראשונה מה שהשיב הד"ג על מה שכתבתי על (ה"א) (הא) דסי' ס"ו שלא
העיר כה"ג מהש"ג פ' המוכר, וכתב ע"ז כה"ג דלא מצא שם חדשות רק מה
שחושש לדברי מהרי"ק, וגם בתשובתו שם חשש לדברי מהרי"ק. הנה כה"ג
חשב שמה שהערתיו מהש"ג הוא להשיג על דברי כה"ג, ואנוכי חשבתי זה דבלא
דברי הש"ג אין מקום כלל למה שכ' כה"ג לחשוש דהא הצינור אם נעמידו על
שוליו ששם קבוע הברזל יהי' לו בית קיבול, אלא שכ' ע"ז משום דלא נעשה
לקבלה והביא ע"ז הא דמהרי"ק ודעת הראב"ד שפוסלים אפילו בלא נעשה
לקבלה ולכאור' כמו זר נחשב זה, דהא אפילו טבלא שיש לה ד' שפות אם זקפה על
צידה אינה פוסלת, וכ' הר"ש ורא"ש הטעם משום שאינה עומדת דרך קבלתה,
וא"כ מה שייך כאן להא דדעת הראב"ד דפוסל בנקב שנעשה ממילא דהוה
כנעשה מתחילה לקבלה דעכ"פ עתה הוא מקבל בנקב כפי עמידתו, אבל כאן כפי
עמידת הצינור אינו מקבל, א"כ אפילו יהי' נעשה לקבל מ"מ הרי אינו עומד דרך
קבלתו, אך לדברי הש"ג נכון חשש דברי הד"ג, ובחיבורי נסתפקתי בזה, וע"ז
כתבתי על מה דלא העיר ע"ז מדברי הש"ג דכפי משמעות סתמא מדברי
הפוסקים אין מקום לכל דברי הד"ג שם, ועל מה שסיים שם הד"ג דאין לחוש
לצינור כזה משום כלי קיבול משום דאף אם יעמידנו על שוליו אין יכול לקבל שלא
מסומך, והאריך הד"ג בזה, ובחיבורי כ' דלדעת הסה"ת גבי נט"י ראע"ג דכלי
שאין יושב שלא מסומך פסול לנט"י מ"מ אם נשאר בו רביעית כשהוא בלא
סמיכה כשר לנט"י ולדעת הרא"ש גם בכה"ג פסול משום שלא נעשה להשתמש

(1) הועתק מטוב הכת"י המונח אצל ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה
שאל הוטטרער נ"י מאנטווערפן יע"א. תח"ח לו. — רוב המכתב הוא בכת"י הכותב,
ובסוף המכתב מן ד"ה זה מה שראיתי ואילך, הוא בנף כתי"ק (נכתב בשנת תרמ"א
כאמור להלן). צילום ממנו להלן בעמוד מ"ד.

(2) ראה אודותו בכרם שלמה שנה א' קונ' א' עמוד ט"ו.

(3) ראה אודותו בכרם שלמה שנה ב' קונ' א' עמוד ט'.

רק בכולו, ובחיבורי על נש"י הארכתיו בדבריהם, א"כ גם לענין מקוה אם מקבל מעט מים כשהוא בלא סמיכה אע"פ שכולו אין משתמש בו בלי סמיכה אכתי לסה"ת מיקרי כלי קיבול, ואין כאן מקום להאריך בזה.

מה שכ' כה"ג על מה שכתבתי בהא דסי' ס"ז שאכתי לא הועיל' הר"ג בהדין המבואר בש"ע סעי' מ"ד והוא מהתוספתא רשם שפך השאובין ונעשו מתחילה הכל פסולים, וע"ז כ' כה"ג עתה לתרץ רפסול שאובין הוא רק שבמקום הזה ששפכו באותו מקום פסולים והפסול הוא רק במקום הזה, אבל אם אותן המים שוב באו למק"א, שוב דינם רק כשאובין שהמשיכוה דאין פוסלין רק ברוב ומשו"ה אף שנפלו כאן ג' לוגין ונפסלו כל המים הוא רק היכי שנשארו במקומן אבל כשמשך כל המים למק"א שאז אף הפסולין הראשונים ג"כ לא נשארו בפסולין ואף אם היו הג' לוגין שאובין בעין היו מתבטלין ברוב, וגם עתה נתבטלו ברוב, אף שמתחילה היו שאובין ונפסלו כולן מ"מ עתה שנעשה גם מהשאובים משיכין שוב בטלין ברוב כמו בתחילה, זה מרברי הר"ג, ואם קבלה היא נקבל, אבל לפ"ז שוב לא הוצרך הר"ג למה שחירש שם בחיבורו, רכיון שהרמב"ן מרמה פסול המקוה להא רחנ"ג א"כ כמו בהא רחנ"ג אמרינן כל בדרך הילוכו לא נעשה נכילה, ה"נ לענין שאובין בהאמה שנכנסת לתוך המקוה ויוצאת לא אמרינן שהמים נפסלו כולן אלא חשבינן לפי חשבון, רהא גם בהאמה אין המים נשארו במקומן ובכה"ג הרי חירש כה"ג עתה ראפילו היכי שלא הוי ררך הילוכו כיון שאינן עתה במקומן שנפלו רק נמשכו למק"א, לא אמרינן רנפסלו כולם, ובמה שנראה לענ"ד לתרץ רברי הרמב"ם אעתיק בסוף קצת ממה שכ' בחבורי בזה. מ"ש הר"ג על מה שכ' בהתשו' דלמה שכ' הר"ש בתחילה לפרש הא דמטהרין עליון מתחתון דמעמיק ראשו בעליון וכו', ל"ק קושיית התויו"ש שם רכיון שמעמיק ראשו בעליון מונח הסילון בצד השוה ואין בזה קטפרס, וכמו שמוכח להריא כן מלישנא דהר"ש, וע"ז השיב הר"ג רלא ידע פירושו על איזה אופן אפשר לטהר עליון מהתחתון, ע"י שמעמיק ראשו שלא יצטרך לירר מלמעלה למטה, זה רברי הר"ג, ואנכי לא אכין למה לא, הלא כמו כן מבואר במקואות פ"ו משנה י"א אם יש כנגד הנקב ג' לוגין ע"ש, הרי בכה"ג הוי העידוב בצד השוה ולא בדרך קטפרס. ומ"ש הר"ג לעיין היטב בחיבורו אשר האריך בזה בכל פרט ופרט ואמצא שם דברים נאים ומהוררים, האמת כן הוא, אולם אם אבוא לבאר מה שיש לענ"ד להסתפק בדבריו החריפים שם, יאריך הרבה הענין, ואנכי כעת מוטרד הרבה בשיררא דאחרינא עד שכמעט לא יתנני הזמן לבלע דוקי. ומה שהאריך כה"ג לתרץ קושייתי ממנחות דף צ', הנה רברי הר"ג בזה הם חריפים ומתוקים, אם כי עוד לא נתנני הזמן לעיין בהם במקורן, ואנכי ג"כ בחיבורי כתבתי ע"ז בקצרה, ראפשר דגם הת"ק מורה לסכרת ר"י רלא נעקר, אלא שא"צ לזה, משום דמרת הלח נתקדש מבחוץ, וא"כ ממילא נתקדש ממה שיורדין ע"ג הכלי, וילפינן זה מהא דררשינן במנחות דף נ"ז אותם למעט מירת יבש, שלא נתקדש מבחוץ, וע"כ דמרת הלח נתקדש גם מבחוץ, ועי' במל"מ בפ"ב ממעה"ק שם, זה מ"ש לעצמי בקצרה.

ובמה שהעתיק לי כה"ג תשובתו שהשיב לוֹארשא בענין להכשיר המקוה עם חלב⁴). הנה בסוף אעתיק לכה"ג מה שרשמתי לי בחיבורי לחשוש בזה, ובדבריו כת"ר יתחזק יותר החשש שלי בזה, ואגב אהי' מוכרח להעתיק עוד דין אחד חדש כרי' שיהי' דברי מבוארים לפני הר"ג, גם בהתוספתא שהעיר כה"ג לפשוט ממנה הספיקות שלי, אעתיק מ"ש אנכי בענ"ד בחיבורי שם בדברי התוספתא הללו.

אמנם מה שנסתפק הר"ג בספק הא' דאין היין מטהר השאובין אלא קודם שנפלו, אבל לא אחר שנפלו, והעיר ע"ז סעד מרביר הראב"ד דפסול שאובין אין חוזר להכשירו, אם כי אנכי ג"כ הערותי בזה בדברי הראב"ד והבאתי בזה סעד לדברי רורי הגאון שסובר כן, והוא עתה ברפוס בתשו' צמח צדק החדש, אולם אכתי אין זה מעט, דעכ"פ אין פוסלין המים הבאים עליהן, כיון דעתה שם חמרא מויגא עליהו, ראפילו מקוה בנפל בו יין ושינו מראיו אמדינן דשם חמרא מויגא עליו, אך ספק הב' אם נשתנה למראה מים בעורו חסר ממ"ס אם פוסל, זה לכאור' ספק עצום, אמנם לכאור' הדבר מפורש בתוס' וז"ל מקוה שאין בו מ"ס ונפל בו יין ושינו מראיו אינו נפסל בג' לוגין, ולא עוד אלא אפילו חזרו מדאיו לכמות שהיו כשר, וע"ז פי' הראב"ד דברישא דאמרו דאינו נפסל בג' לוגין נ"מ שאם אפילו חזרו למראה מים כשר והסיפא דאמרו ולא עוד בא להורות דבזאת ראפילו היין מצטרף, אמנם הב"י כ' דהר"ש חולק, דפי' בסיפא מה דאמרו בתוספתא כשר היינו להקוות עליו, ולכאור' מה רבותא בסיפא, הא זה הוא הרישא ראינו נפסל בג' לוגין, וע"כ כשחזרו למראה מים, דאל"כ בלא"ה נפסל משום שינוי מראה, וכיון דאינו נפסל ממילא כשר להקוות עליו, ואפשר לומר דברישא הי' אפשר לומר דאינו נפסל בג' לוגין ואפילו אם חזרו אח"כ למראה מים, אבל מ"מ כיון שהמקוה אין בו מ"ס ופחות ממ"ס אין השאיבה מטהרת, וא"כ גם כאן לא נטהרו הג' לוגין ואין נחשבינ' כמחובר אלא שאין פוסלין עוד, אבל מ"מ צריך להקוות עליו להשלים מ"ס לבר הג' לוגין, שיושלם מ"ס חוץ הג' לוגין שאובין כיון דאינן נחשבינ' כמחובר, וע"ז אמרו רבותא כסיפא דכשר להקוות עליו היינו עם הג' לוגין שאובין שגם הם מצטרפין עם המ"ס, והראב"ד דלא פירש כן משום דאפשר דמשמע לי' לשון התוס' דלא קאי הסיפא על רבותא דרישא שלא נפסל בג' לוגין, והסיפא לא מציירי כלל בג' לוגין, או אפשר דהראב"ד לשיטתו דפסול שאובה אין חוזר להכשירו, אמנם עכ"פ מהא דרישא מבואר לכ"ע דאפילו אם חזרו למראה מים קודם שנשלם למ"ס אין פוסלין הג' לוגין שאובין, אפילו אם הג' לוגין שאובין נפלו למקוה מכח ארס וע"י כלי מ"מ כיון שבשעת נפילתן לא פסלו וגם הם נשתנו למראה יין, מה שאח"כ חזרו למראה מים אין מעורר פסול הראשון, וא"כ גם כנ"ד כיון שנשתנו למראה יין בתוך המקוה ועכ"פ אינן פוסלין המים הבאים מחדש עד מ"ס לבר הג' לוגין שנפלו, ומה שהי' בתוך המקוה מעט מים, אפילו אם יוחזר למראה מים קודם שיושלם מ"ס מחדש אינן פוסלין.

אמנם בחבורי הארכתי הרבה, דהנה מהר"ש מוכרח דדחה הרישא דתוס'

(4) עיין בזה בספר „מכתבי קודש" לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע, בחלק א' מכתב ג'.

מהלכה, דהרי בפ"ז מ"ג כ' הר"ש וז"ל ימתין עד שירדו גשמים דלמלאות בכתף א"א דבחסר עסקינן דנפסל בג' לוגין עכ"ל, הרי להדיא אף דמיירי במשנה במקוה שנתנה המראה הוכיח הר"ש מלשון המשנה דנפסל בג' לוגין כשאר מקוה שלא נשתנה, והב"י ורמ"א לא הזכירו דעתו כלל, והארכתי הרבה בזה בכמה סעיפים, והמצאתי בזה ציצים ופרחים, אך עכ"פ לפי מה שהביא הרמ"א להלכה רישא דתוס' ממילא נפשט ספיקו של הר"ג לכאן, והנה כמה שרצה כת"ר מתחילה לפשוט ספיקות שלו מהא דהראב"ד מה שביאר גבי שלג, יש לי לעורר הרבה בדבריו הנעימים, אך אין אני בא ח"ו לסתור דבריו, רק לעורר לבב הר"ג מה שנראה לענ"ד לדינא, וכה"ג בחכמתו אשר חלק ד' ליראיו, יברר הדברים כשלמה.

(כאן הועתק איזה חידושים מספרו „חיבור לטהרה" על מקואות ככתבם וכלשונם, ומאחר שכבר נדפסו שם, השמטנוהו. — רק נציין כאן את המקומות אשר הועתקו משם. א) כלל א' אות י"ז ואות י"ח. ב) כלל ב' אות מ"ח. ג) כלל ג' אות ט"ז מד"ה והנה לענ"ד לכאורה וכו' ער סוף ד"ה ובס' מרכבת המשנה).

זה מה שראיתי להעתיק לכה"ג קצת מן הדברים שכתבתי לי לעצמי זה מכבר, ואבקש מכה"ג אשר יענני על הדברים מה שירחק ומ[ה] יקרב בשכלו הזך, ובזה אסיים בחותמי ברכות לכבודו ולתורתו, כרצון נפש ידירו ממש הרוש"ת מלוג"ח מברכו באהב[ה].

מרדכי דוב כאמו"ר הרמ"ז שליט"א

את מכתבי זה כתבתי בכ"ב למסבנ"י, ונתתי להעתיק הדברים, ובתוך זה עבר כוס תרעלה בעיר קיוב⁵) אשר הרסו ונחרבו כל בתי ישראל מחמת המציק, וכספם וזהבם ה' לבז, כל החניות והמאגוזינעס מישראל נהרסו ונחרבו לגמרי ועוד יותר אשר בתי המדרשים נהרסו לגמרי וס"ת נעשו קרעים, אוי לנו, וכן כמה

5) ראוי לציין, שהשעורירי' הלזו נודע ומפורסם בשם „הפאָטראָם מקיוב" אשר ה' בתחלת חודש אייר שנת תרמ"א, כחדשיים אחר שנהרג הצאר מרוסא אלכסנדר השני, ונתיישב על כסאו בנו אלכסנדר השלישי, העלילו הכומרים בקיוב, אשר יד היהודים ה' כהרית הצאר, וההמון נתפתו מהר להאמין בזה, וביום א' פ' בחר ט' לחודש אייר כ"ד למכ"י, כשיצאו הנוצרים מבית תיפלה שלהם, לא הלכו לביתם, רק תיכף צעדו לשכונת היהודים והתנפלו עליהם בהכאות ורציחות, והלכו מבית לבית ומחנות לחנות, ושדרו ובזזו כל אשר בתוכם, ואח"כ שרפוס לעיני השמש, והשומרים ואנשי חיל לא מצאו יריהם לעמוד נגדם, כי המון השודדים הלכו ונתרבו עד כמה אלפים, ואף אחר שעלה בידי השומרים לעכבם ברחוב אחד, שדרו ובזזו ברחוב אחר, וכה נמשכו הפרעות ג' ימים רצופים, וביום י"א אייר גברו חסדי ד' עליהם, ונחו מאויביהם, אבל נשאר כשבע מאות משפחות בעירום ובחסר כל במלוא מובן המלה, ובשכוע שאח"ז שוב פרצו פרעות ביהודים הדרים בפלכים סביב קיוב, ונמשכה השעורירי' כמה שבועות, עד שנתוודע הדבר בכל רחבי תבל, ואז התאזרו שרי המלוכה להשקיט קצת את הפרעות. יתר הפרטים אורות הפרעות הנ"ל נמצאים בקונטרס „ספר הפרעות" (תרצ"ג) ועוד.

כפרים ועירות מסביב קיוב נהרסו, ובע"ב עשירים ירדו לככר לחם, ואלפים נפשות המה שוכבים בחוצות, באין מקום ללון, וכר להניח ראש, וספסל על מה לישב, ממש אין לשער גורל המהומה, וב"ה עתה שקטה הארץ, כי באו מפ"ב לרונם חזק והוסיפו שמירה, אך ממה שכבר נהרס, ממש כל לבב דוי, ומחמת זה עבר אורח ונתאחר מכתבי זה בידי עד היום ל"ד למסבני, ובאתי לעורר לבב כה"ג, אשר שמעו הולך וחזק, יעורר לבב הגבירים הגדולים במחוז פולין לרחם על נפשות מישראל האומללים, וד' ירחם על עמו ישראל, וישמחנו כימות עניתנו. אדרעסי שלי כבר הודעתיו להד"ג, קיוב אבא לאנצמאן פרעדאט מדרכי טווערסקי הארנשטייפאלסקאי'.

מלפול בענין שבעת ימי המלואים⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר ארי' ליבוש הלוי הורוויץ אבר"ק סטריא
וסטאניסלאב זצ"ל⁽²⁾

... (3). איברא דבתוס' ע"ז ל"ד. ד"ה במה כ' בהא דקאמר התם ר"ע איקלע לגינזק בעו מיני' במה שימש משה בשבעת ימי המילואים, בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין בו אימרא, ופירש"י משה לא גשתמש בבג"כ דכתיב ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך והוא ה' זר אצלן, והק' בתוס' למ"ד משה כ"ג ה' ונשתמש בכהונה גדולה מ' שנה א"כ הו"ל לשאול במה שמש כל מ' שנה ול"ה יכול להשיב בחלוק לבן שא"ב אימרא דלשון בכהונה גדולה משמע בח' בגדים ככ"ג ותי' דשבעת ימי המלואים דוקא איבעיא שעדיין לא נתקדשו בג"כ כדכתיב והזית על אהרן ועל בגדיו כו' והר"י דאורליינש תי' דכו"ז המלואים אפי' נתקדשו בג"כ מ"מ כל ז"י המלואים שהי' משה מעמיד המשכן ומפרקו הי' נחשב כמו במה ואין בג"כ בבמה ואי דאיך קרבה חטאת המלואים הלא אין חטאת

(1) הועתק מנוף כתב ידו, וחסר בתחלה ובסוף, ובכמה מקומות כתב ע"ג כתב. — ומה שחסר השלמנו בשולי הגליון (עפ"י מה שכתב הוא בעצמו בספרו הרי בשמים) כדי שיוכן הענין.

אפריון נמטי לירידנו האברך היקר מו"ה בעריש לעזער נ"י על אריכות לבו למסור לנו כת"י זה להרפיסו בקובצנו.

(2) ראה אודותיו בכרם שלמה שנה א' קונ' ר' עמוד ט'.

(3) בנף הכת"י חסר בתחלה, וכנראה שצריך להקדים כאן דברי הגמרא במס' סוכה (דף מ"ג ע"ב) תשבו תשבו לנוירה שוה, נאמר כאן בסכות תשבו שבעת ימים ונאמר במילואים תשבו יומם ולילה, מה להלן ימים ואפי' לילות אף כאן ימים ואפילו לילות. ובתוס' שם בר"ה תשבו, כתבו דלא לגמרי יליף ממלואים דהתם אי אפשר לישן בעזרה דגמדי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, ואילו כאן אסור לישן חוץ לסוכה, ע"כ. — ועפ"י יובן שפיר ההמשך. (ועיין בזה בספרו הרי בשמים ח"ג דף של"ג ע"א).

קרבה בכמה י"ל הוראת שעה היתה כמו שריפתה דלא מצינו חטאת יחיד נשרפת אלא זו עכ"ד.

וא"כ לשיטת הר"י דאורלייניש רבז"י המלואים היו על המשכן דין כמה א"כ הרי אי' בזבחים ט"ז. דיושב כשר בכמה אפי' לעבודה ומייתי לה מהא דכתיב לעמוד לפני ה' לשרתו, לפני ה' ולא לפני כמה, ומכ"ש ישיבה בלא עבודה דשריא בכמה, א"כ אפשר דנז"ש נמורה היא.

אמנם באמת ד"ז אי' המשכן כז"י המלואים הי' עליו דין כמה תליא בפלוגתת הת"כ והספרי, דלהספרי התחילו הז"י המלואים בר"ח ניסן ושמיני למלואים הי' בח' ניסן והכי ס"ל ע"כ לר"ע דאמר בסוכה כ"ה: והיה אנשים אשר היו שמאים לנפש אדם גו' ראותן האנשים היו מישאל ואלצפן שנשמאו כנרב ואביהוא וחל שביעי שלהן להיות בע"פ, וקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ונרב ואביהוא הלא מתו בשמיני למלואים וע"כ שהי' ח' ניסן ולכך חל שביעי שלהן להיות בע"פ א"כ לדירי' א"א לומר שהי' כמה משום שמשה העמיד המשכן ופרקו כיון דבר"ח ניסן הוקם המשכן כדכתיב באחד לחודש הוקם המשכן ועמד על עמרו ול"ה עליו דין כמה, אפס לרבני הת"כ שהתחלת המלואים הי' בכ"ג באדר והי' ר"ח שמיני למלואים והכי ס"ל לר' יצחק בגמ' שם רקאמר אם מישאל ואלצפן היו יכולין לטהר ופירש"י משום דבר"ח ניסן הי' שמיני למלואים כראי' בשבת פ"ז: אותו היום נשל עשר עטרות ובו ביום מתו נרב ואביהוא הלכך מראש חורש ועד הפסח היו יכולין ליטער וכן לר"י ור"ש דאמרי בזבחים ק"א. ואת שעיר החטאת דרש ררש משה והנה שורף שמפני הטומאה נשרף השעיר ר"ח ראי מפני אנינות הי' לשלשתן שישרפו והיינו שעיר נחשון ושעיר ר"ח ושעיר שמיני ופירש"י שאותו היום הי' ראשון להקרבת נשיאים רתניא בסדר עולם בכ"ג באדר התחילו המלואים וכל שבעת הימים הי' משה מעמיד המשכן ומקריב את קרבנותיו בכל בוקר ובוקר ופרקו ובשמיני העמידו ולא פרקו והוא ר"ח ניסן, אליבייהו ורהני שפיר שייך למימר רבז"י המלואים הי' להמשכן דין כמה. וא"כ שני תירוצי התוס' בע"ז הנ"ל תליין בפלוגתא רתנאי ואמוראי האמורה, ותי' קמא של התוס' שכ' רבז"י המלואים לא נתקדשו בג"כ הוא משום דלד"ע באמת ג"כ ל"ה על המשכן אז דין כמה.

ובהכי נחא רהני בני גיזוק ששאלו לר"ע ס"ל הכי (שהי' עליו דין כמה). והשיב ר"ע להם לשיטתם, ולהכי לא שאלוהו על כל המ' שנה, אבל ר"ע גופי' ע"כ לא ס"ל רהי' עליו דין כמה, ומוכרחין לבוא לדירי' לפירש"י רמשה לא נשתמש בבג"כ דכתיב ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך וכרקאמדינן באמת בזבחים ק"ב. למ"ד משה כ"ג הי' אמאי לא ראה ננע מרים ומשני שאני מראות ננעים ראהרן ובניו כתובין בפרשה וה"ה לענין בג"כ שייך למימר אהרן ובניו כתובין בפרשה ולא שימש בבג"כ.

וניחא לי לבאר בזה דברי רש"י ז"ל בזבחים ק"א: בהא דאמר רב, משה רבינו כ"ג וחולק בקרשי שמים הי' שנא' מאיל המלואים למשה הי' למנה ופירש"י לשון חלוקה בכהנים, ולכאורה ל"ל לרש"י לפרושי דרייק מהלשון למנה הרי מזה

נפוי' שאכל משה מאיל המלואים רהי' עליו דין שלמי צבור עכצ"ל שהי' כהן. ולהאמור נכון עפי"מ דאי' בפסחים צ: דרב ס"ל כר' יצחק ראמר אותן האנשים טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בע"פ וע"כ ס"ל דר"ח ניסן הי' שמיני למלואים וא"כ הי' על המשכן דין במה וא"כ ליכא דאי' ממה שאכל משה מאיל המלואים כיון דאין כיהון בבמה ולהכי פירש"י דרייק לה מלשון הקרא דקרי לי' בלשון למנה שהי' בתורת כהונה שהוא לשון חלוקה בכהנים כרתיב שוק הימין למנה וכן כתיב בקרא מנת הכהנים.

וארוחנא לבאר בזה דברי הש"ס בזבחים י"ט: דקאמר דכ"ג שלא קירש בין בנר לבנר ובין עבודה לעבודה עבודתו כשרה וילוף חזקי' מקרא והיתה להם חק עולם ולורעו לדורותם דבר המעכב בזרעו מעכב בו דבר שאין מעכב בזרעו אין מעכב בו ור' יונתן יליף מקרא ורחצו ממנו אהרן ובניו דבר המעכב בבניו מעכב בו דבר שאינו מעכב בבניו אינו מעכב בו, ר' יונתן מ"ט לא אמר מדחזקי' אמר לך ההוא לדורות הוא רכתיב ואידך מ"ט לא אמר מהאי מיבעי לי' לכדר' יוסי בר' חנינא דאריב"ח כל כיור שאין בו כרי לקדש ארבעה כהנים ממנו אין מקדשין בו שנא' ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו, ופירש"י משה ואהרן תרין ובניו תרין שאף משה כהן הי' בשבעת ימי המלואים ואע"ג דלא כהנו בכ"א מיהא קרא להכי מירדש. והקשה בצ"ק דא"כ ר' יונתן מנ"ל למירדש הך קרא לדבר המעכב בבניו מעכב בו הרי איצטריך לי' לכדר' יוסי שיהא בו שיעור רחיצת ד' כהנים.

ולהנ"ל י"ל דחזקי' ס"ל כמ"ד דהתחילו המלואים בר"ח ניסן א"כ לא הי' לו אז דין במה ושפיר מוכח דבעינן שיעור רחיצת ד' כהנים, משא"כ ר' יונתן ס"ל כמ"ד דהמלואים התחילו מכ"ג באדר א"כ הי' על המשכן דין במה וע"כ דין במה קטנה ראילו במה גרולה הא טעונה ג"כ בגדי שרת כממשנה זבחים קי"ג. וכיון רהי' עלי' דין במה קטנה הא באמת ל"ה טעון ריחוץ ידים ורגלים וע"כ דהא דצוה הש"י גם למשה על ריחוץ ידים ורגלים הוראת שעה היתה כמו דהקרבנות החטאת בבמה היתה הוראת שעה כר' התוס' הנ"ל, א"כ לא יוכל למילף מיני' שיעור ריחוץ ד' כהנים ולכך קאמר דאיצטריך לי' להא דרבר המעכב בבניו מעכב בו.

ומה נכון ליישב עפי"ז הקושיא שהביא הצ"ק שם בשם יש מקשים דכאן פירש"י דלא כהנו בכ"א ובחומש פ' פקודי פירש"י דביום שמיני קדשו בכ"א והושוו כולם לכהונה, ע"ש שנדחק. ולדברינו נכון מאד, דכאן פירש"י אליבא דחזקי' דס"ל כמ"ד דהמלואים התחילו בר"ח ניסן א"כ שפיר י"ל דלא כיהן משה רק בז"י המלואים בלבד ובשמיני התחילו אהרן ובניו לעבוד ולא כהנו בכ"א, משא"כ בחומש פירש"י למ"ד דהתחילו המלואים בכ"ג באדר א"כ א"א לומר דבשמיני דהיינו ר"ח ניסן לא כיהן משה כיון דמפורש בקרא שם באחד לחודש הוקם המשכן ויקם משה את המשכן נו' ויקטר עליו קטרת סמים נו' ואת מזבח העולה שם פתח משכן אה"מ ויעל עליו את העולה ואת המנחה, והוא ברור לפענ"ר.

ואחרי הודיע אותנו אלקים כל זאת, דברי התוס' בסוכה הנ"ל שכ' דלאו

גז"ש גמורה היא עולין שפיר להני דאמרי דאותן האנשים מישאל ואלצפן היו, דלדירחו ע"כ ל"ה על המשכן דין כמה ולהכי ע"כ גז"ש (דט"ו ט"ו) [דתשבו תשבו] לאו גז"ש גמורה היא. וכיון דלאו לגמרי ילפינן ממלואים מנ"ל למילף ג"כ חיוב אכילה ביום ובלילה מהתם.
והנראה בזה עפמ"ש כפירוש הראב"ד על מס' תמיד פ"ק...⁽⁴⁾.

מכתב

מהרה"ק מוהר"ר יצחק אייזיק מזיריטשוב זצ"ל⁽¹⁾

כ"ה אור ליום ג' ב' דראש חרש טבת תרל"ג לפ"ק
שלום לכבוד ידירי הרבני הגביר הנדיב הוותיק כבוד ר' מנחם מענדיל ג"י.

כבר אומר הכתוב קהלת, מקומך אל תנח, לכן בקשתי מכבוד מעלתו בגזירת אהבה בבל ישונה שלא ינזח העסקים בעבור איזו הוספה כמו שסיפר לי ביום א' קודם נסיעתו מכאן כי תוספת מוסיפין לטובה מן השמים למעלתו בכל ענינים כירוע, יראה בעיניו ישועת השם יתברך ויסע מעלתו תיכף להשררה וישכור העסקים על משך עשר שנים או ששה לא פחות, ויכתוב לי מעלתו תיכף אם קיים דברי.

כ"ד הק' יצחק אייזיק מזיריטשוב

(4) בגוף הכת"י לא נשלם הפלפול, אמנם בהרי בשמים הנ"ל כחלק ג' עמוד של"ג הביא דברי התוס' הללו שכתבו דלאו גז"ש היא, והקשה שם כמו כאן, דלפי"ז מנא לן למילף חיוב אכילה ביום ובלילה מהתם. ומתריך שם עפ"י דהראב"ד בפ"ק דתמיד בשם הירושלמי דכהן גדול יש לו ישיבה בעזרה כדכתיב ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ד'. ובידי משה על המדרש בפ' אחרי ב' דבימי המלואים היו כולם כהנים גדולים וכן הוא כדורש לציון ררוש י', וא"כ שפיר היו רשאים ג"כ לישן שם, וממילא יכולין למילף סוכה ממלואים דהיו גז"ש גמורה, עיי"ש באריכות מש"כ בזה בדברי התוס' סוכה כ"ז ע"א ר"ה תשבו, דתלמודא דידן והירושלמי לשיטתייהו אזלי, ועיי"ש בדבריו הנעמים ונחמדים.

(1) מכתב זה נמסר לירינו מאת האב"ד היקר בנש"ק מו"ה חיים יעקב מאיר רובין ג"י מגנזי אביו הארמו"ר מציעשינוב שליט"א. תשח"ח לו. — צילום מהמכתב להלן בעמוד מ"ה.

(2) קהלת י' פסוק ר'.

מכתב מהרה"ק מזהר"ר ישראל מריזין זצ"ל¹

כ"ה יום . . . י"ב שבט תרזיין לפ"ק פה סאדיגורא

החיים ושלוש על כבוד מחותני ידידי הרב הגאון האמיתי החרף

ובקי החסיד המפורסם בנן של קדושים מו"ה יוסף נר"י².

אחר"ש הטוב, הנה ירי נטוי אליו עבור טובתו אמיתית לפקדהו במועצת ודעת, בדבר אשר שלח דברים אלי כיד בנו ר' בעריש להציע לפני מנמת לכבו ומעמדו איך דשעתא דחיקא לו טובא מעת הועתק אהלו מרחוב שול אוף, וגם שמעתי מאנשי שלומו ודורשי טובתו אשר באו הנה מקרוב, וענו ואמרו שגם דבר זאת גורם העדר פרנסתו ומעמדו על דרך לא טוב למען כי כבודו הרמה איננו בקו הבריאה ותש כוחו מאוד ואין עמו בבית איש משכיל להקל מעליו את משא העם הזה ולהיות לו לעזר במורה וראין, לזאת עצתי אמונה שזה הדרך הנכון לפניו וטוב בעיני אלקים ואדם לבוא לאיתנו הראשון, שכ"ת יחזור לקבוע דירתו ברחוב שול אוף במקום הראשון וילוח אליו את ש"ב המופלג היוחסין מו"ה ישראל נ"י הוא חתנו היקר, להיותו יושב עמו בצוותא חדא על עיסקי דת ודין ולהיות לעזר ותשי' לכ"ת וליתן לו מנה יפה כפי אשר ישוה עמו, ויבחר לו חלק יפה וזמה יהי' נוחה רוח המקום ורוח הבריות, וגם בזה יסכר פי דוברי סרה עליו האומרים כי לא נשאר ברחוב הנ"ל שום מורה וראין והמכשלה זאת ת"י, ולמען אשר ינמול חסד ואמת עם ש"ב ר' ישראל, בזה אני מבטיחו שלא אשכחתי בזה ובכא, אך שיהי' הכל בטוב לבב ובנפש חפצה, כי מהראוי ונכון שלא לשכוח את אשר הרביתי להטיב עמו ולהגיעו לתור המעלה מעורו עד היום הזה, והטוב אשר הטבתי עמו ישוב הגמול לש"ב הנ"ל כי כאם שכח בזה אשכח גם אני, ואם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו, ולגורל בשחוני שבדראי יתן מקום לדברי וימלא חפצי כיתר שאת קצרתי ואומר שלום מאה"ש ומאתי ד"ש וטובתו ומעתיר בעדו, ישראל במהור"ר שלום

(1) תורתנו נתונה לירידנו הרב מו"ה אהרן יעקב בראנזוויין נ"י, שנתן לנו מכתב זה להרפיסו בקובצנו. תשח"ח לו.

(2) הוא הגאון מזהר"ר יוסף לנרא אבד"ק יאס מח"ס שו"ת ברכת יוסף, בנו של הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל אבד"ק באהסלוב. בצעירותו זכה להסתופף בצל הגה"ק בעל קדושת לוי בבאדיטשוב, וגם אצל הגה"ק בעל אוהב ישראל כמעזיבוז. בהיותו כבר עשרין נתקבל לאבד"ק ליטין ומשם נתקבל לאבד"ק קאמיניץ, ואח"כ נתמנה לאבד"ק בעיר יאס וכיהן שם כעשרים שנה עד יום פטירתו עש"ק כ"ד חשוון שנת תרי"ד. רוב ימיו הי' מקושר להרה"ק מריזין זצ"ל, והרפיס קונטרס „קול נהי", דברי הספד על פטירת הרה"ק הנ"ל. יתר פרטים אודותו נרפס בקונטרס „תולדות יוסף" (תרס"ח) שנכתב ע"י בנו.

בענין לפני עור ומסייע ידי עוברי עברה

מאת הרב הגאון מוה"ר שמואל אהרן מיללער אבר"ק לאבאווא
הי"ד⁽¹⁾.

ב"ה ערב שבת קודש כ' למכ"י תרצ"ז.

תשובה מאתה לכבוד ידי"נ הרב החו"ב מלא חכמה וענו' מתנהג
בחסידות מוהרמ"א כ"ץ יהי ה' עמו ויעל לשרת בקודש בעיר ה'
שמה, יראו עינינו וישמח לבנו בישועתו ית'.

אודות להשכיר בית תבשיל לאיש מחלל שבת בפרהסיא שיש לו פראלנע?⁽²⁾
ומכבם כמו בחול ונוסף ע"ז שהוא תולה הבגדים לחוץ אחר הכביסה כרי לייבשן.
והנה שאל באחת שהם שתיים אם מותר להשכיר לאיש כזה מצד לפ"ע או מסייע,
וגם מצד מראית עין. והנה כבודו שפיר חזי ביו"ד קנ"א דברי הש"ך והרג"מ
דבמומר (או מזיד להבנת הרג"מ) אין איסור מסייע. ובנ"ד כפי הנראה אין כאן
משום לפ"ע לדעת כב"ת דמצי לשכור במק"א (והוה) [ולא הוי] כתרי עברי נהרי
דאל"כ אין שום היתר, הגם שיש לצדד קצת עפימ"ש המג"א קס"ט בשם זקני
הב"ח דאם אין מכשילו בשעת מעשה אין כאן לפ"ע אבל אי אפשר להחליט כן כי
יש כמה סתירות לזה מש"ס (עיי' בב"מ ה' וסוף פרק א"נ אסור להלוות בלי עדים
ועוד ועוד). אבל המעיין בב"ח יראה דהתם מחמת שמתכוון למצוה להאכיל לעני
הוא דמצדד בחילוק הנ"ל. ובאמת לפימ"ש הפר"ח וגם בשו"ת חו"י דלאו דוקא
תרי עברי נהרא אלא שאם גורם הקדמה בזמן שעל ידו הנותן עובר השתא ואם
לא יתן לו יתאחר הדבר נמי עובר אלפ"ע וא"כ בנ"ד אולי אין מצוי לו כ"כ
במק"א לשכור או יתאחר עד שימצא דירה. ויש כאן לפ"ע וספק דאודיינתא
לחומרא דמי יודע אם מצוי לו במק"א מיד, הגם דבספק לפ"ע מוכח לכאורה
בפ"ה דשביעית דתולין לקולא גבי מכירת פרה, וכ"כ הרב המאסף שר"ח בשם
שו"ת עין יצחק, אבל במחכת"ה מבואר להדיא דריטב"א ע"ז ט"ו דמה"ת אינו

(1) הי' בנו של הרה"ג מוה"ר נפתלי רב"ד בנארליץ. בימי עלומיו למד בוויזניצא
בישיבת כ"ק מרן ארמ"ר מוהר"ש מכאבוב זי"ע. אחר חתונתו נתמנה לרומ"ץ בעיר
יערליטש, ומשם נתקבל לאבר"ק לאבאווע. הי' מהרבנים המובהקים והמפורסמים
בנאליציע. הרבה חידו"ת נרפס ממנו בקובצים וירחונים שונים שיצאו לאור בפולין
ונאליציע. כמה תשובות נרפסו ממנו בשו"ת מקדשי השם ח"ב. גם בקובץ „עץ חיים"
שיצא לאור ע"י מתיבתא עץ חיים דכאבוב יש ממנו ב' תשובות בקובץ הראשון והשני.
ושמענו שמעריציו מתכוונים להוציא לאור ספר מחירושו ותשובותיו. — נהג עקיה"ש
י"ז לחורש אלול תש"ב, הי"ר.

תשובה זו הניעה לירינו מאת השואל הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר
הכהן פרידמאן שליט"א הרב מקרעניץ. תח"ח לו. — ויעיין בכרם שלמה בקונטרס
הראשון עמוד כ"ב בנידון כזה.
(2) היינו בית כביסה.

עובר רק בוראי איסור ומדרבנן אסור (ביש רגל"ד) והיכא ריש תללות הקילו ראוקמא אראורייתא עיי"ש מבואר שבספק השקול אסור מדרבנן עכ"ד. וגם יש לחלק בין ספק אם יש כאן מכשול כלל דאז נקל להקל יותר מספיקא רירן שהמכשול ווראי אלא שהספק הוא אם יש כאן תרי עברי נהרא או לא. וגם עיקר הראי' מפ"ה רשביעית ליתא, דהתם לא הוה לפ"ע כלל דאטו לא מצי לקנות פרה אצל נכרי אלא דמצד מסייע הוא אסור ולכן היכא ריש ספק מותר ראין כאן ספיקא דאורייתא, אבל באיסור לפ"ע גם בספק אסור וכן משמע תוס' בכורות ב' ע"ב וכן משמע מהא רסוף א"נ דאסור ללות בלי עדים, ואטו ווראי שייכפור. (ואעפ"י שהתוס' כתבו במושיט כוס יין לנזיר דקרב לזוראי הוא היינו כרי לפרש הטעם דאסור מה"ת כווראי איסור). ומ"מ בנ"ד אחרי שאין המשכיר מכשילו בדיד' כלל אלא הוא העובר בשלו, מסתברא שאין זה בכלל לפ"ע רק שהוא גורם לו ע"י שמשכירו שיעבור על חילול שבת וזה נקרא רק מסייע לבד ולכן ממילא כיון שאין מכשילו מיר כי הוא משכיר לו בחול וגם אין מכשילו בדיד' כלל מסתברא להתיר כמ"ש בשו"ת כתב סופר יו"ד פ"ג בכיור רכרי הש"ך הנ"ל עיי"ש באדיכות. וכבר הארכתי במק"א הרבה בזה.

והנה מה שהקשה הרג"מ דאמאי לא תי' תוס' והרא"ש בשבת ג' רמש"ה פטור ומותר משום דמיירי במומר, כתבתי לתרץ ע"ד חידוד קצת עפימ"ש הברטנורא לתרץ הא דנקט המשנה בע"ב ועני להורות ראעפ"י שמתכוון לצדקה הוה מצוה הבב"ע וחייב עיי"ש, והנה זה ניחא אי מיירי בישראל כשר אבל במומר אין כאן מצות צדקה כמובן.

ונראה עוד לתרץ דעת הש"ך ורג"מ דגם הם לא התירו רק במתכוון למכור להרוויח שיש בו צורך עכ"פ, אבל כחנם לעולם אסור שלא להחזיק ידי ע"ע. ובזה מתורץ הסתירה שכתבו' והרא"ש דבע"ז ו' כתבו בפשיטות דאם ליכא לפ"ע מותר לגמרי ובשבת פשיטא להו דאסור מדרבנן עכ"פ. משום דבע"ז מיירי דמושיט לו בשכר וכמו שנראה בתוס' פסחים כ"ב משא"כ בשבת דמיירי שנותנו כחנם, רווראי לא ישא ויתן בשבת, שפיר יש לאסור.

וראי' לזה מהריטב"א ע"ז ט"ו שהביא קושיות הקדמונים על המשנה דאלו כלים שאין האומן רשאי למכרן בשביעית מהא דתנן משאלת אשה לחברתה נפה וכברה מפני דרכי שלום. והביא בשם הירוש' רשאני התם ריש תללות נפה למנות מעות וכברה לכבור חול, והא דאיצטריך לטעם דרכי שלום משום רשאלה הוא ואינו מרויח ולמה יכנס בספק איסור אם לא משום ד"ש אבל בכלי אומן וכו'. הרי ראעפ"י שיש צר היתר אם אין לו הנאה אסור לכתחילה. בקיצור בנ"ר אם יש למשכיר שוכרים אחרים הנותנים כרשע זה ווראי לא יאות למעבד הכי יתפרדו כל פועלי און, וגם נכנס המשכיר בספק איסור תוכחה ואכמ"ל, אבל אם אין לו שוכרים אחרים או שהוא נותן (הרבה) יותר נראה להתיר וכמו שנתבאר.

ומה שהעיר כבודו מצד מראית עין, הנה בש"ע או"ח רמ"ג ורמ"ד לענין מראית עין דקבלנות הקשה זקני השו"ז סתירה שבס"י רמ"ג מקיל במרחץ

שבכיתו שאין רוחצים בו אחרים, דעכ"פ יש לחוש לאורחים הבאים שמא יבא אורח לביתו ויחשוד אותו כההוא דסי' רמ"ד דאפילו דר בין הגוים יש לחוש לאורחים הבאים או שב"ב יחשדוהו, ועיין בנודע ביהודא או"ח י"ב מה שתי' קושיות הט"ז דלעולם אין לחוש לאורחים הבאים דאטו יודעים כי הוא מלאכת יהודי עייש"ה, וממילא בנ"ד ממנ"פ השכנים וכש"כ ב"ב יודעים שאין לו מסחר זה כלל, והאורחים כש"כ שאין יודעים ממנו אלא שרואין עברייני עושה מלאכה בש"ק, ומח"ת שיחשבו שהוא שלוחו של המשכיר, הרי לא מצינו כי אם בשכירות וקבלנות דמכירין שהוא שדה ישראל או בנתלחחו כליו דאסור לשטחם כי יחשדו רכובם היום כיון שמכירין כליו, משא"כ בנ"ד. וחוי' מזה לא מצינו מ"ע רק אם ע"י מעשיו גרם מראית עין וגם החפץ שלו, דאל"כ הכי נימא דאסור למכור השדה לגוי כי אולי לא יתפרסם שמכר השדה ויחשדוהו, א"ו דכל שאין החפץ שלו מה לו לעשות, וממילא גם בנ"ד מה לי שכירות ומה לי מכירה לגמרי אחרי שאין הרשע הזה עושה רק בשלו אין אחריותו עלינו דהתורה לא הקפידה רק שלא יצא מכשול מאתנו ומכל אשר לנו, אבל מה שהוא של אחרים הרי זה אינו מוזהר עליו, רק מצד תוכחה ודאי חוב קדוש עלינו להוכיח, ועיין בס' ד"ח מ"ש המנ"א בשם ס"ח וד"ל.

ומחמת טרדותי ותשות כחי בעוה"ד לא אוכל להאריך והשי"ת יצילנו מחבלי משיח, ובכל אשר יעשה יצליח, כנפשו היקרה ונפש תדרשנו לטובה וחותם באהבה,

הק' שמואל אהרן החופק"ק

ונא אל יטעה, ואל יתאר אותי בתוארים שאין בי כלל.

בדין מופלא הסמוך לאיש בנזירות

אלחנן בהר"ר דוד ז"ל היילפרין

רב ור"מ בלונדון

חבר הרבנות דהתאחדות קהלות החרדים

בדבר בן י"ב שנים ויום א' שנדר נדר ומתחרט ויש לו פתח-חרטה טוב ומועיל, אם נדרו ישנו בשאלה.

יודעים דברי המל"מ (פ"י מהל' מלכים), כיון דכל דין שאלה ילפינן מקרא דלא יחל הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחליין לו, ממילא בן י"ב שנים אף שנדריו נבדקין ואם יודע להפלות נדריו קיימין, אבל אינו בכלל אזהרת לא יחל כיון שאינו עדיין ברעונשין, אין נדרו בשאלה לע"ע עד שיגדיל. ועמ"ש פ"ב מהל' נזירות הי"ב*).

(* יעויין בזה בשו"ת בנין ציון החדשות (להג"ר יעקב עטמלינגער אבר"ק אלטונא)

ודבר נפלא יש בספר שפתי מחר"ש עה"ת לאא"ז הגאון זצ"ל, ליישב קושינו על דברי תשו' הרב"ז רבאיסור שישנו בשאלה יש כח ביד חכז"ל להפקיע ד"ת אף בקום ועשה, א"כ מה מקשה הגמ' נדה דף מ"ה בסוגיא דמופלא הסמוך לאיש דאם מופהסמל"א ד"ת, האיך נשואין דרבנן כגון נשואי פקחית לחרש, בעלה מפיר לה נדרה ד"ת, ואיצטרכינן לדר"פ שכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת, הלא נדר ישנו בשאלה, ולדברי הרב"ז כח ביד חכז"ל לעקור ד"ת. אמנם לדברי המל"מ הנ"ל עולה יפה, כיון דנדר מופהסמל"א אינו לע"ע בשאלה, ועיי"ש בפנים בפ' מטות בישב תרגום יונתן בן עוזיאל, ששיטתו בתרגום שמופהסל"א ד"ת, ואעפ"כ בפסוק של איש כי ידור נדר מתרגם שהכתוב מדבר בבן י"ג שנים, עיי"ש ורפח"ח ושפתים ישק.

והנה בגמ' הנ"ל יש מחלוקת התנאים אי הוי ד"ת או דרבנן ואסמכו אקרא ראיש כי יפליא לנדר נדר (לשון כתוב כזה לא נמצא, כי בניזיר כתיב איש או אשה וכו' ובערכין לא כתיב לנדר נדר, ולחלאה בדברינו יובחרו הדברים בעזה"י). ולכאורה יש להעיר אם הכוונה להכתוב בניזיר (וכמו שבאמת בספרי פ' נשא מבואר כן, וגם בספרי פ' בחקותי בפ' ערכין מובא הילפותא, עיי"ש), מנ"ל דבא לרבות מופלא הסמוך לאיש דילמא איצטריך קרא לומר דבעינן הפלאה בניזירות, כעין דרשת ר' טרפון לגבי הפלאת ניזירות לשיטתו כנמרא.

ואפ"ל לפענ"ד לתלות זה בחקירת הפוסקים במהות איסורי ניזיר, אם הם דומין לנדרים ושבועות שהם איסורי חפצא או איסורי גברא. יש שי' המהרי"ט ומוכח בתשו' אבני מילואים ובכמ"ק בתשובות מהר"ש לזקני הגוצ"ל, שניזיר הוא תואר קדושה, רמה שהניזיר מקריש את עצמו בקדושת הניזירות, דומה לקדושה כהונה, שבעצם זהו דמות הקרבה והקדשה לה' [ועי' פי' הרמב"ן על התורה בטעם קרבן ניזירות רטהרה, שהחטאת באה לכפרתו על שאינו „ממשיך“ ניזירותו, מפני פחיתת מעלתו והשגתו בתועלת קדושתה, עיי"ש בפנים ותבין עד היכן הרברים מגיעים].

ויובן עפי"ז דברי הספרי פ' נשא דאיצטריך קרא ראיש או אשה בניזירות, שהי' הו"א ללמוד ק"ו מקדושת כהונה שממעטינן נשים מקרא דבני אהרן ולא בנות אהרן, ואם גררי נדרים ושבועות הם, הרי השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, ובפרט שמפורש בקרא בפ' מטות ואשה כי תדור וגו', אלא ע"כ מוכח כשי' מהרי"ט הנ"ל, ושפיר איצטריך קרא לרבות נשים, ויש מקום לומר שאחרי שריבה הכתוב, שוב העמידה התורה איסורי ניזיר בגררי נדרים ושבועות, אבל פשטות הדבר מתאים יותר לאחוז בשיטת המהרי"ט. [ועי' באב"מ שאם ניזירות הוי שוה בכל או אינו שוה בכל שתלוי בגרסת רש"י יבמות דף ה. תלוי ג"כ בזה].

ואפ"ל שבזה יהי' תלוי גם אי דיני הבטוי בפה בניזירות דומים לנדרים ושבועות, שהרי בנדרים ושבועות כוודאי בעינן בטוי לשון נדר ושבועה בפה כמ"ש לבטא בשפתים, ונדרים איתקשו לשבועות, [ושבועה בכתב היא מחלוקת בפוסקים ואכמ"ל, ויש בזה הערה חשובה בחוברת יגדיל תורה י"ט אדר תשל"ז מחו"ז הג"ר דוב יהודה וולך ז"ל עיי"ש], וידות לנדרים ושבועות דמרבינן הוא

מטעם נזיה"כ לרבות ידות והכוונה שהתורה משלימה לשונו כאילו אמר לשון שלם ומתוקן, משא"כ בניירות אין הרבר פשוט כל כך, עי' בסוגיא דריש נזיר באומר אהא, והוא שניזיר עובר לפניו, בתוס' שם. ועי' בחי' הרשב"א קדושין דף נ' שרעתו שונה ומבואר שחלות הנזירות בלב, ומה דמ"מ יש דיני דיבור נבאר להלאה בעזה"י.

והנה בחקדש קי"ל רמהני מחשבה שבלב, ומקרא ילפינן לה כבש"ס שבועות רף כ"ו, ומה שבקצוה"ח סי' י"ב מחלק בין קדשי מזבח לקדשי ברה"ב, והקשו מרישב"א שבועות שמוכח שאין חילוק, יישבו באחרונים לחלק בין קדשי ברה"ב שהחומר שמקדש ראוי בעצמו לברק הבית שאז דומה לקדשי מזבח, ובין קדשי ברה"ב שבעצם אינם ראויים לבדק הבית רק דמיהן. [ועי' בס' ראשי שערים עמ"ס נדרים להגר"ל גרוויטש ראש"י נייטסהער, וס' הפלאת נזירות לאברכי הכולל תל"ת קרית נת].

ואפ"ל שאם נקטינן כשי' המהרי"ט שניזירות היא הקדשה, אזי שונה דינו מנדרים ושבועות בנוגע לבטויי הפה, ונחי דכתיב כי יפליא שסוכ"ס בעינן איזה דיבור בפה, אבל לא כ"כ כמו בנדר ושבועה, ועי' לשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' נזירות ה"ה, אין אומרים בניירות עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמע אצל כל העם כענין שבלבו אלא כיון שגמר בלבו והוציא בשפתיו בדברים שענינם שיהי' נזיר ואע"פ שהן ענינים רחוקות, ואע"פ שאין במשמען לשון נזירות הריהו נזיר. הרי ששונה הענין בניירות, וזה מטעם שניזירות היא הקדשה ולולא קרא דכי יפליא הי' מקום לומר שמהני בדברים שבלב כמו הקדש. [ועי' בקונטרס עט"ז שנספח לקונטרס "שם משמאל", תולדות זקני מו"ר הנוצ"ל, ראיות שונות ששי' הרמב"ם מבוארת עפ"י שי' המהרי"ט הנ"ל].

והערה חשובה ראיתי להגריח"ז אבראמסקי ז"ל בחזון יחזקאל לתוספתא נזיר, כביאור שי' הראשונים שכנויי נדרים למ"ר לשון שברו להם חכמים, הם רק מדרבנן, כיון דכתיב לבטא בשפתיים, מלת "שפה" ביאורה שפת ולשון כמ"ש שפה אחת, ולכן מה"ת בעינן לשון עם, ולשון שברו להם חכמים אין לו תוקף של שפה מה"ת, אתו"ר. ונמצא לפי"ז בניירות דלא כתיב כי' שפה, ולפי דברינו הי' מקום לומר שאף דברים שבלב בלבד יועיל, ונחי רמצרכינן רבנן, עכ"פ לא בעינן דבר "שמשמע אצל כל אדם וכו'".

נחזור לעניננו, לפ"ז אם נזירות שווין לגדרי נדרים ושבועות, א"כ אין הו"א שתהי' שונה בדינה, ליתן חלות לדברים שבלב, וארובא בעינן בטוי חשוב, אז מיותר כי יפליא למופלא הסמוך לאיש, והוי ר"ת, אבל אם נזירות היא הקדשה כשי' מהרי"ט שלפי דברינו הי' הו"א לרמותה להקדש שמהני דברים שבלב מקרא רכל נדיב לבו, א"כ איצטריך כי יפליא להצריך איזה דיבור, שוב אין הקרא מיותר ומופנה למופלא הסמוך לאיש, והוי רק רבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. אמנם יקשה לפ"ז שי' הרמב"ם שפוסק בהל' נדרים רמופהסל"א ר"ת, אף

שלפי דברינו למעלה ס"ל שניזירות היא הקדשה כשי' מהר"ט, וא"כ כי יפליא דניזירות אינו מופנה לרבות מופהסל"א. ואפ"ל שהרי כגמ' נדה מובא הכתוב של כי יפליא שנמצא כזה גם בערכין בפ' בחקותי, ובתו"כ שם מרבה מופהסל"א א"כ אפ"ל שילוף מכי יפליא דערכין, וא"ש הכל.

והנה בספרא שם ילף מניזיר להזיר, להזיר את אחרים, ומפרשי לה על הרין שהאב מדיר את בנו בניזיר, ותמחו שהרי לר"ל כגמ' הרי הוא רק מדרבנן, וגם לר' יוחנן הוי מכח הלכה, ולא מצינו לה כגמ' סמך מקרא, ועוד יותר תמוה שהרי בפרשה דניזירות מפורש איש או אשה, והרין דאב מדיר את בנו, אבל לא האם, כמבואר כגמ' נזיר דף ל"ב. — ומצאתי להגר"י רוזין מדווינסק ז"ל בצפנ"פ על הרמב"ם שמביא דבר הירושלמי נזיר פ"ד ה"ו תני בניזירי מרחם [שבפנ"מ שם מפרש שזהו שם חכם, והוא פירוש תמוה] והגר"י מפרש שזהו מושג חדש בניזירות, ושזהו עושהו נזיר עולם, עיי"ש שמביא הספרי הנ"ל, וזה"כ להזיר אחרים.

וסרה בזה קושית הרד"ק בס' שמואל ב' עה"פ ותדור חנה נרר לה', ובסוף מס' נזיר אמרינן שניזיר עולם הי', והאיך נעשה נזיר עולם, שהרי רק האב מדיר ולא האם עיי"ש, גם את"ל שאלקנה הדירו ג"כ, אבל הרי קי"ל שניזירות זו שהדירו אביו, מופקעת בהגיעו לעונת נדרים או כשיוגדל לגדול ד"ת. אמנם לפי הנ"ל א"ש שניזירות מרחם שאני, שגם האם מדירה, שהעובר ירך אמו והניזירות חלה לעולם כבשמואל, וקרא דניזיר איש או אשה וכו' נזיר להזיר את אחרים כדרשת הספרי מסייע לו, והבן.

ויש להעמיק בדבר, שהעובר לגבי עצמו דינו כדבר שהנשמה תלוי בו, ולא לגבי האם, ולכן העובר קדוש בקדושת ניזירות בלא האם. וע"ע בס' ברכת שמעון לכש"ב הגרב"ש שניאורסון שליט"א ראש"י משעבין עמ"ם קידושין סוס"י י"א. ויש להאריך בזה בסוגיא דערל"ת יבמות דף ה', שלכאורה ימצא שלשיטת ב"ש דאין שאלה בהקדש וה"ה בניזירות נילף עדלתו"ע מניזיר מצורע, אמנם לשיטתם דמדמי נזיר להקדש, ע"כ שיטתם שניזירות היא הקדשה, ושוב אין עשה דקדוש יהי' בניזיר שמא כשי' הרמב"ם בסוגיא שם, כמבואר הכל בקונט' עשרת זקנים הנ"ל.

כוס תנחומין

לירידנו הנה"ח מו"ה שלמה זלמן גא-טייל נ"י לרגלי פטירת אחיו ע"ה.
המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא יוסיף לראבה עוד.

המערכת

בסוגיא דיש אוכל אכילה אחת

חיים דוד בלום

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במשנה פ"ג דבריות (דף י"ג ע"ב) תנן יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ר' חטאות ואשם אחר שמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ וכתבו שם התוס' ד"ה ארבע וז"ל וא"ת אמאי לא חשיב ה' כגון נשבע שלא יאכלנו ואכלה וי"ל מירי דאית' בשאלה לא קתני ומוקדשין דתני אע"ג רהו בשאלה מ"מ השתא שנשחטו ונזרקו דמן כהילכתא ליתא בשאלה אבל ליכא למימר דאיירי בבכור שהרי קאמר בגמ' אקדש' וכו' עכ"ל והנה בדברי התוס' הללו נתחבטו בו קמאי וכתראי ובראשם המהרש"א בפ"ג דשבועות דף כ"ד ע"ב והבה"ז והט"א במס' ר"ה דף כ"ח ע"ב דדבריהם נסתרים מגמ' ערוכה פ"ג דשבועות דף כ"ד ע"ב דפריך התם לרבא דס"ל דלמ"ד איסור חע"א בכולל אף באיסור הבא מעצמו כגון שבועה נמי חייל ממתני' דבריות הנ"ל דאם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב ומשני כי קתני מירי דלית לי' שאלה שבועה דאית לי' שאלה לא קתני ופריך הרי הקדש דקתני אע"ג דאיתא בשאלה ומשני בבכור והשתא אם איתא לדברי התוס' ולאחר זריקה ליתא בשאלה אמאי לא מוקי לה אף בשאר קדשים ולאחר זריקה אלא ע"כ דאף אחר זריקה נמי איתא בשאלה והגמ' דבריות הנ"ל דקאמר אקדש' רמוה הכריחו התוס' דלא איירי בבכור ע"כ סוברת כאידך שינויי דמשני התם בשבועות עכת"ר.

והנה בספר שעה"מ פ"ו מהל' שבועות הל' י"ח כתב ששמע יישוב נכון לקו' זו (וכן תי' בקו"א להט"א) דהנה בשבועות דף כ"ז ע"ב אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עלי' אכלה כולה אין נשאל עלי' ושם בדף כ"ח ע"א איתא אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עלי' אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות וכו' עיי"ש ולפי"ז י"ל קו' הנ"ל דתלמודא בשבועות בא לשנויי דברי רבא דס"ל אחע"א בכולל אף באיסור הבא מעצמו, ולדירי' א"א לתרץ כמ"ש התוס' דהקדש לית' בשאלה לאחר שחיטה וזריקה רהרי גם בשבועה משכחת לה כה"ג דלית' השתא בשאלה כגון שנשבע שלא יאכל תמרים אלו וחלב זה וכיון שאכל את התמרים והחלב הרי לית' בשאלה שהרי רבא אית לי' אכלה כולה אין נשאל עלי' אלא ע"כ הא דלא חשיב שבועה הוא משום דמעיקרא הי' איתא בשאלה ולזה פריך שפיר והרי מוקדשים דג"כ מעיקרא קורם זריקה הי' אפשר לישאל עליהם, אבל התוס' בבכריות אולי לפי ההלכה דפסקינן כאמימר דאכלה כולה נמי נשאל עלי' א"כ י"ל הא דלא חשיב שבועה משום דגם השתא לאחר אכילה נמי איתא בשאלה, אבל קדשים שפיר חשיב כיון דהשתא ליתנייהו בשאלה לאחר שחיטה וזריקה וכמ"ש התוס' את"ר, ודפח"ח.

אך לכאורה צ"ע דמ"מ גם לרבא דס"ל אכלה כולה אין נשאל עלי' הו"מ לאוקמי בשאר קרשים לאחר זריקה ולחלק דשבועה לא קחשיב רהא בשעה שאוכל ועובר האיסור איתא בשאלה רק לאחר האכילה ליתא בשאלה ולכך לא קחשיב כיון דבשעת עבירה איתא בשאלה אבל מוקרשים שפיר קחשיב דבשעת העבירה כבר ליתנייהו בשאלה כיון דכבר נזרק דמו כהלכתו.

שוב מצאתי קו' זו בתשובות הגרעק"א סי' ס"ה, וכתב שם ליישב דבריהם עפ"מ שחידש שם דאף לשיטת הפוסקים דאם החכם התיר נדר שהוא לדבר איסור אינו מותר אף בדיעבר מ"מ אם אסר על עצמו בנדר אחד דברים האסורים ודברים המותרים והחכם התיר המותרים, אף דנפקע האיסור גם מדברים האסורים או מטעם נדר שבטל מקצתו בטל כולו או אי סבדינן דנדר אין חל על דבר איסור וחל רק מדין כולל וכיון דהחכם עוקר הנדר מעיקרו מדברים המותרים א"כ לא הי' כולל למפרע, מ"מ בדיעבר מותר גם דברים האסורים כיון דלא התיר אותם במפורש אלא דממילא הותרו. ועפ"ז מיישב דברי האחרונים הנ"ל דיל' דהתוס' ס"ל כהפוסקים דנשבע לדבר מצוה אם התירו אינו מותר, וא"כ גם בשבועה משכחת דבשעת אכילה ליתא בשאלה דהיינו כגון שנשבע שלא יאכל תמרים וחלב ואכל התמרים או נשרפו ואח"כ אכל החלב רבוה בשעת אכילת חלב ליתא בשאלה דעל מה יחול השאלה על התמרים הא ליתנהו, ולרבא לא מהני שאלה בזה, ועל החלב, הא לדבר איסור אם התירו אינו מותר, אע"כ דלא קחשיב מה שהי' פעם אחת איתא בשאלה דהיינו בשעה שהיו התמרים בעין שאז הי' מהני השאלה על התמרים וממילא פקע השבועה מעל החלב וכנ"ל, ושפיר פרכינן והא מוקרשים, דל"ל כתי' התוס' בכריתות הנ"ל רכיון דנזרק דמו ליתא בשאלה דהא עכ"פ מעיקרא איתא בשאלה והתנא ע"כ דלא חשיב אף מה שהי' מעיקרא איתא בשאלה, ע"כ דברי הגרעק"א.

ורבדיו צלע"ג דאם נאמר דהתוס' ס"ל כשיטת הפוסקים דנשבע לדבר מצוה אם התירו אינו מותר א"כ גם לאמימר משכחת לה לגבי שבועה רליתא עתה בשאלה, דאם נשרפו התמרים אף לאמימר ליתא בשאלה, דהא רפליג אמימר ארבא וס"ל אף אכלה כולה נשאל עלי' הוא מטעם המובא לעיל מהגמ' בך"כ כ"ח אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות או עכ"פ עונש מלקות כמ"ש הראשונים, אבל אם נשרפו התמרים אף אמימר מודה דא"א לשאול על התמרים, ועל החלב ג"כ א"א לשאול דהא בנשבע לדבר מצוה אם התירו אינו מותר, אלא ע"כ נצטרך לומר אף לאמימר דלא קחשיב שבועה כיון שהי' פעם אחת בשאלה א"כ קשה למה חשיב מוקרשים ול"ל כתי' התוס' דמיירי לאחר זריקה דמ"מ הי' פעם אחת בשאלה וא"כ נסתר תירוצו של האחרונים הנ"ל דרבדיו התוס' אזלי אליבא דאמימר וצע"ג.

ועוד ק"ל בדברי האחרונים הנ"ל דגם לרבא אפשר לאוקמי בשאר קרשים ולא דוקא בכור והיינו דנוקמי משנתנו בקרשים קלים וא"כ כל הג' חיובים של קרשים השנויים במשנתנו דהיינו אשם מעילות, וחיוב חטאת משום אכילת קרשים בטומאת הגוף, וחיוב חטאת משום נותר, אינם חלים עד לאחר זריקה, דבקרשים

קלים אין בהם מעילה עד לאחר זריקה, ראו מועלין באימוריהן כרתנן בפ"ק
רמעילה (דף ז' ע"ב), וכן נותר ושמא אינם חלים עד לאחר זריקה כרתנן בפ"ב
רמעילה (דף י' ע"א) זה הכלל כל שיש לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול
נותר ושמא (היינו טומאת הגוף) עד שיקרבו מתיריו, ולפ"ז ל"ל להגמרא לאוקמא
בבבב, לימא רלבך לא קחשיב שבועה אף רעתה ליתא בשאלה מ"מ מעיקרא הי'
בשאלה, משא"כ בקרשים רמעולם ליתנייהו איסורם בשאלה, קדורם זריקה הרי
לא חל איסורם כלל, ולאחר זריקה א"א עוד למשאל עליהם.

וליישב קושיית האחרונים נקרים לבאר טעמא רחא מילתא שכתבו התוס'
דאחר שחיטה וזריקה ליתא בשאלה וראיתי בנתה"מ בפתיחתו לסימן ר' רמשמע
מינ' רהטעם הוא כמ"ש הש"ך בס"י רנ"ה בשם הרשב"א דאחר שבא הקדש ליר
הגזבר שוב אין בו שאלה ולא גרע כח הקדש מכח הריזת דאחר משיכה א"א עוד
לחזור עיי"ש. אבל ק"ל דא"כ למה נקטו התוס' השתא שנשחטו ונזרק דמן
כחילכתא ליתא בשאלה, הלא מיר שמסר הקרבן לכהנים שוב ליתא בשאלה,
ומצאתי במל"מ פ"א מהלכות מעה"ק ה"ד שנסתפק בזה אי איתא בשאלה
לאחר שמסרה ליר כהן ראפשר לומר דאחר שמסרה לכהן חשיב כתרומה ביד כהן
ראיתא בנדרים דף נ"ט. ולא מצי מיתשל עלה, וכתב ג"כ דמפשט דברי התוס'
הנ"ל משמע ראיתא בשאלה עד לאחר זריקה.

ומצאתי בתשובות חת"ס חיו"ר סי' רמ"ג שכתב וז"ל משום שכ"ז שלא
נזרק הדם לא יצא י"ח נדרו וכו' ע"כ יש לו התרה משא"כ אם נזרק הדם ונתכפר
י"ח נדרו ונרבתו הוי כנשבע על הכבר ואכלו כולו ראין לו שאלה ואפי' למאי
קיי"ל כאמימר רישנו בשאלה מפני שערין מחוסר קרבן או מלקות אבל הכא
דקיים נדרו ולא חסר כלל אין לו שאלה עכ"ל. והנה מ"ש הח"ס זצ"ל דאף
לאמימר ליתא בשאלה יש מקום לבע"ד לחלוק דהרי כתב הרא"ש בשבועות דף
כ"ח דאף אם לא התרו בו למלקות מיהו עונש מלקות איכא ולכך יכול להשאל,
א"כ לכאורה כ"ש אחר זריקה, כיון שנוגע עוד לכמה איסורים שיופקעו ע"י
שאלתו, כגון לאכול הבשר לאחר זמנו וחוי' למחיצה ולטמאים, א"כ בוראי מהני
שאלה לאמימר. ולפ"ז י"ל דרין זה שכתבו התוס' דאחר שחיטה וזריקה ליתא
בשאלה תליא בפלוגתא רבא ואמימר. (שוב ראיתי שיש ליישב קצת רעת הגאון
עפמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים דף י"א ע"ב ד"ה בעיקרו קא מתפס, וז"ל רלבתר
זריקת דמים פקע ל' נדרא, ואסורא דטמאים ורחזה ושוק לזרים) (וכן שאר
איסורים) לאו משום נדרא הוא וכו' אלא איסורא הוא דרמי דחמנא עלי' עכ"ל
ולפ"ז י"ל רעת הגאון חת"ס רכיון דהתרת הנדר לא יועיל להתיר שום איסור הבא
מחמת הנדר לכך ליתא עוד בשאלה אף לאמימר ודו"ק.

ולפי"ז אפשר ליישב קו' האחרונים הנ"ל דהגמ' בשבועות רוצה לתרץ אף
לירדן דקיי"ל כרבא דאף בשבועה אמרינן אחע"א בכולל וקיי"ל נמי כאמימר
דנשבע על הכבר ואכלה עדיין נשאל עלי' א"כ ס"ל דאף לאחר שחיטה וזריקה

איתא בשאלה וכמו שביארנו ולכך הוצרך לאוקמי בבכור, אבל הגמ' בכריתות מרקאמר אקדשי' ע"כ לא איירי בבכור א"כ ע"כ דאתיא כרבא דלאחר שחיטה וזריקה ליתא בשאלה וכמ"ש התוס' (וזהו היפך דברי האחרונים הנ"ל דהתוס' בכריתות אתיא כאמימר).

ואין להקשות דלפי"ז דהגמ' דכריתות אתיא כרבא א"כ משכחת לה גם בשבועה דליתא בשאלה כגון דאכלה כולה וכמ"ש האחרונים, די"ל כמ"ש הגרעק"א המובא לעיל דדוקא קדשים קחשיב כיון דבשעת האכילה ליתא בשאלה, אבל שבועה כיון דבשעת אכילה עריין איתא בשאלה לא קחשיב ודו"ק. אבל עריין קשה דהרי יש לצייר גם בשבועה דבשעת אכילה ליתא בשאלה, כמו שהבאנו לעיל בשם הגרעק"א, כגון שנשבע שלא יאכל תמרים אלו וחלב, ונשרפו התמרים (או אפי' נאכלו כיון דלרבא קיימינן), אבל גם זה יש ליישב כמ"ש לעיל, דשבועה לא קחשיב כיון דמעיקרא היתה בשאלה קודם שנשרפו או נאכלו התמרים, אבל קדשים משעה שחלו האיסורים א"א להתירם, דהרי ביארנו דכל אלו האיסורים רקחשיב אינם חלים עד לאחר זריקה ואז א"א עוד להשאל לסוגיית הגמ' דכריתות דאתיא כרבא, משא"כ סוגיית הגמ' דשבועות דרוצה לתרץ אף לאמימר כנ"ל, הרי לדירי' גם קדשים איתא בשאלה, ולכך הוצרך לאוקמי בבכור ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

שמות

ותתצב אחותו מרחוק וגו'. איתא במדרש, האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריז, זה מרים שהיתה נוטרה לפרי' זה משה שנאמר ותתצב אחותו מרחוק וגו'. וי"ל בזה עפ"י דברי המשנה במס' סוטה (דף ט' ע"ב) וכן לענין הטובה, מרים המתנינה למשה שעה אחת שנא' ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ימים במדבר שנא' והעם לא נסע עד האספ מרים. ולהלן שם ברף י"א ע"א בתור"ה מרים, כתבו דלא רוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע, דקתני בתוספתא מרה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות עיי"ש¹). ובאמת צריכין להבין, דאף שדברי התוס' אתי שפיר על חשבון הזמן אבל אכתי לא הועילו לתרץ חשבון הכמות, שהרי מרים היתה יחידה בהמתנינה על משה, ובעבודה נתעכבו כל ישראל שהם ס' ריבוא נפשות, אמנם באמת כיון דמרה

(1) יעויין החשבון בדרשות חת"ס ח"ב לפסח שנת תקצ"ז ד"ה ותעז.

טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות, א"כ עפ"י חשבון מגיע שיתעכבו חמש מאות איש מישראל בעבורה, וכאן שנתעכבו ס' ריבוא, הוי י"ב מאות פעמים חמש מאות, היינו י"ב מאות פעמים ה' שכרה יותר ממה שמגיע לה עפ"י חשבון של שאר תשלומין במדה טובה, וזהו כוונת המדרש, כי הרבה מפרשים כתבו דתיבת ומאתים בפסוק הנ"ל קאי למעלה וכאלו הוי כתיב האלף ומאתים לך שלמה, דהיינו י"ב מאות, וע"ז אמר המדרש לנוטרים את פרוי, זה מרים שהיתה שכרה כפול ומכופל י"ב מאות פעמים חמש מאות על שנמטרה את פרוי זה משה רבינו. ודו"ק.

(הגאון בעל חתם סופר זצ"ל²)

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. ויל"ד מדוע קראו לו דוקא תואר זה שר ושופט על שאמר להם דברי תוכחה. ויתכן לומר בזה, דמשה רבינו בעת שהוכיחם כתיב ויאמר לרשע למה תכה רעך, וברש"י, רשע כמותך, והנה שנו לנו חז"ל במס' אבות (פ"א מ"ח) וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, ולכן כאשר משה כינה אותם בשם רשעים, אמר לו מי שמך לאיש שר ושופט, כי אתה מתנהג עמנו כמנהג הדיינים ושופטים, שמחשיבים את הבעלי דינים כרשעים.

(כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מבאבוב זצ"ל³)

וארא

למען תדע כי אני ד' בקרב הארץ, ושמתי פדת בין עמי ובין עמך. וי"ל עפ"י הידוע מספח"ק אשר גלות השכינה השלים את הארבע מאות שנה שנגזר על ישראל להיות משועבדים במצרים ויצאו אחר דד"ו שנה. וזהו למע"ן, בנימט' ק"צ, לרמוז על הק"ץ שנה שלא נשתעבדו במצרים, והטעם, כי אני ד' בקרב הארץ, שהשכינה הק' היתה עמהם יחד בצרותיהם, לכן ושמתי פדת, שבא הפדות והצלה מרם נשלם הזמן הקצוב, כי השכינה הק' השלים הזמן. (הגה"ק מהרצ"א מבלאזוב זצ"ל⁴)

כא

ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבולך. ויל"ד מדוע כתבה התורה כאן דוקא הלשון גבול, הול"ל בבתיכם או במושבותיכם. ויש לומר בזה ע"ד המוסר, דנודע כי דרכו של היצח"ר הוא להסית את האדם על הקל קל תחלה כגון

(2) מכת"י א' מתלמידיו.

(3) מפי השמועה מהרב הגאון החסיד מגדולי חסידיו באבוב מוה"ר בצלאל ישעי' בערינשטיין זצ"ל חר מבי דינא דירושלים תובכ"א, ששמעו מפ"ק.

(4) על פי כתב יד אחר.

חומרות וסייגים שאינם מפורשים בתורה, וכשאינן האדם מתגבר עליו באותן הרברים, נופל ברשתו, והולך מדחי אל רחי עד שעובר על עבירות חמורות שבתורה, וכאז"ל בגמרא (שבת ק"ד ע"ב) כך אומנתו של היצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה וכו'. ובה יובן מה שאמרו שנאלו ישראל ממצרים בזכות שלא שינו את שמם ואת לשונם ואת לבושם, כי ג' דברים הללו הם רק גדרים וסייגים שלא להתערב ח"ו עם הגוים וע"י שהתחזקו בהגדרים לא ה' להיצה"ר שום מבוא להתגבר עליהם ולהסיתם לשאר עבירות, ועי"ז זכו להינאל. — ולכן בעת שנצטוו ישראל אחר יציאת מצרים שלא יראה חמץ בכתייהם, כתבה התורה, ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבולך, דחמץ רומז על היצה"ר כנודע, וגם כשאז"ל שאור שבעיסה מעכב, שהתורה מזהרת להאדם שידקדק מאוד לשמור על גבולו וסייגו רבותינו לבלי לנשות מהם אפי' כקוצו של יו"ד, ואז נכון לבו בשוח שלא ישלש עליו היצה"ר. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

מקץ

קאפ' מ"א פסוק י"ג.

השיב על כני, פרעה הנזכר למעלה כמ"ש פרעה קצף על עבדיו, הרי מקרא קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר. כתב בלבוש האורה, יש להתיישב בדברי רש"י ז"ל וכו' למה כתב רש"י בתחלת פירושו פרעה הנזכר למעלה וכו' הא לא הוי משום דנזכר למעלה, אלא משום דדרך המקראות לקצר, ואי קצר הכתוב משום שנזכר למעלה אין זה דומה לשאר מקראות המקצרים אפילו לא נזכר שום דבר למעלה אלא סותמין הדבר לפי שאין צריך לפרש. לכך נ"ל שהם שני פירושים וצריך לגדוש דבר אחר הרי מקרא זה קצר. עכת"ד. ועיין שם באורך וכרבריו נראה מנוסחת דפח"ר שכן היא הנוסחה, השיב על כני, הרי מקרא קצר לא פירש מי המשיב לפי שאין צריך לפרש מי השיב מי שבידו להשיב והוא פרעה, וכן כל דרך מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמים הדבר:

מזה שלא נזכרו כלל ראשית דברי רש"י נראה, שלא רק שהוא פירוש אחר כמ"ש הלבוש, רק שהפירוש הזה נתוסף בדברי רש"י מאיזה מפורש כמו שנמצאו כן

הרבה תוס'. עכ"פ זה ברור שאינו שייך להפירוש שהוא מקרא קצר, ועיין לקמן (מ"ח א') עה"פ ויאמר ליוסף כתב רש"י אחר מן המגירים והרי זה מקרא קצר, וי"א אפרים ה' רגיל לפני יעקב וכו' וכתב ע"ז הרא"ם שלרברי הי"א אין זה מקרא קצר וק"ל.

שם פסוק מ'.

ישק, יתזן, יתפרנס, כל צורכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו וכן משק ביתי וכו'. בגמ' (גיטין דף יב:) פריך נזון, מתפרנס מבקע' לי, ופירש"י ניוזן משמע מזונות כדי חייו, פרנסה היינו כל שאר צרכיו, ע"ש. וא"כ לפי דברי רש"י שכתב כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, אין לתרגם ישק יתזן כמו שהוא בת"א שלפנינו, רק יתפרנס, ולמה זה כתב רש"י את שניהם יתזן ויתפרנס.

וברפה"ר הנוסחה, ישק, יתפרנס, כל צורכי עמי יהיו על ידך נעשים וכו'. ולפי נוסחה זו רש"י מחולק עם המתרגם יתזן רק שפירושו יתפרנס. ולעיל בפסוק וכן משק ביתי (ט"ו ב') תרגמו אונקלוס ובר פרנסה הרינ די בביתי ורש"י כתב שם כתרנומו שכל ביתי נזון על פיו כמו ועל פיך ישק. הרי החליפו שיטתם עיי"ש.

קאפ' מ"ב פסוק א'.

למה תתראו, למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין ה' להם תבואה. (תענית י'): הלשון כאלו אתם שבעים משמע דבאמת לא היו שבעים ואם ה' להם תבואה הרי באמת היו שבעים, ובפרט לפי מה שכתב רש"י שם בתענית שה' להם חטים הרבה ולא הלכו אלא בשביל רכר זה שלא להתראות בפני בני עשו שהיו צעורים ורעבים ע"כ. וברפה"ר הנוסחה היא, למה תתראו, אל תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובפני בני עשו שבעים, באותה שעה עדיין ה' להם תבואה. וכן בגמ' שם, הלשון הוא, אל תראו עצמכם כשאתם שבעים וכו'.

ויגש

קאפ' מ"ד פסוק ב'.

לבדו לאמו, מאותו האם אין לו עוד אח: מלת מאותו שהוא לשון זכר לא שייך לומר על האם, וברפה"ר כתב, לבדו לאמו, מאותה האם אין עוד אח.

שם פסוק ל"ב.

כי עבדך ערב את הנער, וא"ת למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוי' ואני נתקשרתי בקשר חזק לחיות מנודה בב' עולמות: וברפה"ר הר"ה הוא כי עבדך ערב את הנער וגו', ונכון הוא, כי הלא דברי רש"י נמשכין על סוף הפסוק שאמר וחטאתי לאבי כל הימים שפירושו בב' עולמות, וכמו שפירש רש"י לעיל (מ"ג ט') כל הימים לעולם הבא. ונכונה תיבת וגו'. וגם

מה שכתוב בנוסחתנו „נתקשרתי“, שמשמעותו נתקשרתי ע"י אחרים, ובאמת הוא קשר את עצמו, ג"כ מתוקן בנוסחת דפה"ר, ששם כתוב „נקשרתי“.

ויחי

קאפ' מ"ח פסוק ו'.
ומולדתך וגו' אם תוליד עוד לא יהיו כמנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים וכו'.

כתב הרא"ם שפירוש אשר הולדת הוא, אם תוליד, שהוא מאמר מסופק ולא כמשמעו שהוא מורה על הודאי עיי"ש, וכתב בס' הזכרון שמה שהוזקק רש"י לתיקון זה, לפי שלא מצאנו ליוסף בנים אחרים כלל לא בתורה ולא בדברי הימים ע"ש. אבל הרמב"ן ו"ל כתב לקמן בפסוק (ט"ו) ויברך את יוסף, כי הנביא אמר ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו ודברו לא יהי לריק, אבל הוליד אחר כן בנים כדעת אונקלוס שאמר ובנין תוליד בתריהון ע"כ.

ומהתימא לומר כן שרש"י הוציא את הפסוק ממשמעו וחולק עם האונקלוס בלי שום הכרח, ומ"ש בס' הזכרון שהוזקק לזה מפני שלא מצינו ליוסף בנים אחרים הרי בדברי הימים א' (ז' כ"ב) כתוב בבני אפרים שהרנום אנשי גת, ויתאכל אפרים אביהם ימים רבים ויבואו אחיו לנחמו", וכתב הרלב"ג ידמה שהוליד יוסף זולת מנשה ואפרים כאמרו ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו ע"כ, והגם שיש לפרש הפסוק כמ"ש הרד"ק שאחיו הם קרוביו ומיודעיו מ"מ מאחר שפשטו דקרא משמע שהיו אחים לאפרים למה יוציא כאן הפסוק ממשמעו, מדוע אין לפרשו שמ"ש אם תוליד עוד פירושו כשתוליד עוד, וצ"ע.

קאפ' מ"ט פסוק כ"ו.
בא"ד שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ד' קצות העולם שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו'.

ברכה פרוצה, היינו שהברכה היא פרוצה ובאמת הפריצה נאמרה על יעקב ופרצת, ולא על הברכה שהברכה תפרוץ. ובדפה"ר הנוסחה היא, שנתן לי ברכת פריצה בלי מצרים מגעת עד ארבע קצות וכו'. ומלת מגעת מוסב על הפריצה, שהפריצה מגעת לד' קצות העולם.

קאפ' נ' פסוק י'.
גורן האטר, מוקף אטרין הי'. ור"ד ע"ש המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאו ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארוננו של יעקב עמדו כולם ותלו בו כתריהם והקיפוהו כתרים כגורן המוקף סייג של קוצים.

דרשת רבותינו היא במס' סוטה (דף י"ג ע"א) כתיב ויבואו עד גורן האטר, וכי גורן יש לו לאטר (ופירש"י וכי דרך לאסוף אטרין ולעשות מהם גורן) א"ר אבוהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארוננו של יעקב כגורן זה שמקיפין לו אטר. והקשה

המהרש"א בח"א שם ואימא כפשטו שנקרא כן הגורן ע"ש אטר המקיפו וי"ל
 דוראי אין דרך לקרות שם הגורן ע"ש דבר שפל שמקיפו, וסתם גורן נמי מוקף
 באטר עכ"ל. הרי יוצא מזה רכל דרשות רבותינו נדרשת רק מכח שא"א לומר
 שהי' גורן מוקף באטרין וא"כ יקשה על דברי רש"י כאן שפי' מוקף אטרין הי'.
 ובפרה"ר הנוסחה היא, מוסף אטרין הי'. והגם שנראה לכאורה כשה"ד, מ"מ
 אפשר שהוא בדיוק, והיינו שלפי פשוטו הפי' שאספו שם אטרין ועשו מהן גורן,
 וע"ז הקשו בגמ' וכי יש גורן לאטר, והלא אין הדרך לאסוף אטרין (שהם פרי גרוע
 ואינו רק גרעינים שחורים. עיין שביעית פרק ז' משנה ה') ולעשות מהם גורן.
 וע"ז סמכו דרשתם. מ"מ לפי פשוטו יש לפרש כן, שעשו גורן של אטרין וזהו
 סימן מובהק, לא כן גורן של תבואה המוקף קוצים, כל סתם גורן כן הוא, ואינו
 סימן כלל.

שמות

קאפ' א' פסוק ז'.

וישרצו, שהיו יולדות ששה בכרם אחד: המפורשים הקשו למה העמיר רש"י
 רבריו על תיבת וישרצו, רבמררש משמע שלמדו כן מהששה לשונות שנאמרו
 בפסוק.

אכן לפי נוסחת רפה"ר רגרס שהיו יולדות ששה ששה בכרם אחד. אפשר
 שנשמר בזה שלא נאמר שרק פ"א היו יולדות ששה, אבל בשאר הלירות היו
 יולדות אחד, וע"ז אמר ששה ששה היינו שבכל פעם יולדות ששה ורבר זה לא
 נלמד מהששה לשונות שאפשר לומר שהי' רק פ"א. וזה נלמד מתיבת וישרצו
 שילדו כמו השרצים שבכל פעם יולדות הרבה, ובאו הששה לשונות ללמדנו שהיו
 יולדות ששה.

שם פסוק י'.

נתחכמה לו, לעם, נתחכמה מה לעשות לו, ולקמן בפסוק י"א כתב רש"י עליו על
 העם. והקשו אחר שכבר פי' נתחכמה לו לעם הלא כל הפסוק נאמר בלשון יחיד,
 פן ירבה, ונוסף, ועלה, ולא הי' צריך לפרש בהם על העם, ולמה חזר ופירש, עליו,
 על העם.

אמנם בנוסחת רפה"ר בפסוק שלפנינו באמת ליתא תיבת לעם רק כן הוא,
 נתחכמה לו, נתחכם מה לעשות לו. כי באמת בדברי פרעה שהזכיר תיבת עם,
 כאמור הנה עם בניי, אין צריך לפרש בו כלום כי בכל המקרא מרבר על עם בלשון
 יחיד כשהוא מזכיר תיבת עם, אבל בפסוק וישימו עליו שאין זה מרברי פרעה רק
 התורה אומרת כן צריך לפרש עליו על העם, מאחר שלא נזכר בפסוק תיבת עם.

קאפ' ג' פסוק י"ט.

בא"ד וי"מ ולא ביד חזקה, ולא בשביל שידו חזקה, כי מאז אשלח את ידי והכיתי
 את מצרים וגו', ומתרגמינן אותו ולא מן קדם דחילי תקיף. משמו של ר' יעקב
 ברבי מנחם נאמר לי: לפי נוסחה זו מתפרשים רברי רש"י כפי אשר ביאר הרא"ם

שהבי"ת ביד חזקה כבי"ת „ברחל" שפירושו בשביל, וההוכחה ע"ז שלא בשביל שידו חזקה ימאן לשלח אתכם, שהרי מאז שאשלח את ידי מיד ישלח אתכם ואלו היתה ידו חזקה לא הי' שולחם. והרא"ם בעצמו הקשה על פירושו וז"ל אבל לא ידעתי איך יפרשו הוי"ו של ואחרי כן ישלח אתכם, שהול"ל אחרי כן ישלח אתכם.

ובשביל קושיא זו פירש הרב נור ארי' שר"ל שמה שלא ישלחם אינו בשביל ידו החזקה, אלא שהוא סבה שאז אשלח ידי להכותו ואחרי כן ישלחם, כי באם הי' משלחם מיד לא הי' מכה אותו. ופירוש זה כמעט שהוא מפורש בנוסחת דפה"ר שכן היא, ויש מפרש ולא ביד חזקה, ולא בשביל שידו חזקה, כי אם, מאז אשלח את ידי והכתי את מצרים, ומתרגמין אותו ולא מן קדם דחילי' תקפו משמו של ר' מנחם בר יעקב נאמר לי. הרי מפורש ולא בשביל שידו חזקה כי אם וכו' בשביל זה, ולכן לא כתב כאן תיבת וגו' כמו בנס"ש, והכתי את מצרים וגו', כי לפי נוסחתנו כוונתו על סוף הפסוק ואחרי כן ישלח, אבל לפי נוסחת זו הכוונה רק על ההכאה ולא על סוף הפסוק. והשינוי בין ר' מנחם ב"ר יעקב או ר' יעקב ב"ר מנחם גם בפירוש הרא"ם הביא ר' יעקב ב"ר מנחם והגו"א הביא ר' מנחם, אשר נראה מזה ג"כ שהי' לפנינו נוסחת דפה"ר.

וארא

קאפ' ז' פסוק כ"ה.

וימלא, מנין שבעת ימים שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חודש ושלשה חלקים הי' מעיד ומתרה בהם:

רש"י בא לתקן שעל שבעת ימים הי' שייך לומר וימלאו כמו שתרגם אונקלוס ושלמו בלשון רבים, ולא וימלא שהוא לשון יחיד, וע"ז פירש שלשון וימלא קאי על המנין, וגם בא לתקן מהו המילוי וע"ז אמר שנתמלא זמן המוגבל לשימוש המכה שהוא רביע החודש. עכ"פ בכ"ז בא ליישב את הכתוב וימלא שבעת ימים, ולפי"ז נכון הר"ה כמו שהוא בדפה"ר, וימלא שבעת ימים, מנין שבעת ימים וכו' הי' מעיד ומתרה בו.

ומ"ש ומתרה בו בלשון יחיד, כן מצינו בכל ההתראות שהי' מתרה בפרעה ולא במצרים.

קאפ' ח' פסוק כ'.

תשחת הארץ, נשחתה הארץ, אתחבלת ארעא:

לפי נוסחת זו מהפך רש"י את לשון הפסוק מלשון עתיר ללשון עבר אשר אין זה דרך המקרא. אבל בדפה"ר הנוסחה היא, תשחת הארץ, נשחתת הארץ, מתחבלת ארעא: לפי נוסחה זו אינו מהפכו לעבר, רק מפרשו שהוא לשון הווה ולשון הווה כבר כתב רש"י בכ"מ שדרכו לדבר בין בלשון עבר בין בלשון עתיר. והגם שלפי ענין הסיפור הי' ראוי לשמש בפועל עבר, עיין בזה בבאר יצחק שכתב ע"ז שמדרך המספר להעמיד עצמו בספורו בזמן המאורע ושייך שפיר לכתוב בלשון הווה.

ומה שכתב עוד שם וז"ל ולכן יש לתרגם מתחבלת ארעא ולא איתחבלת ארעא, ואונקלוס שתרגם איתחבלת ארעא תרגם לפי הכוונה ולא לפי הלשון עכ"ל, לפי נוסחת רפה"ר לפני רש"י היתה הנוסחה בתרגום מתחבלת ולא איתחבלת. וכן כתב הגו"א לפרש בדברי רש"י שכוונתו שהוא ל' הוה, והרא"ם הביא שתי הנוסחאות.

קאפ' ט' פסוק ל"ב.

כי אפילות הנה, מאוחרות, ועדיין היו רכות ויכולות לעמוד בפני הקשה. ואע"פ שנאמר ואת כל עשב השדה הכה הכרד, יש לפרש פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בכרד, ומדרש ר' תנחומא יש מרבותינו שנחלקו על זאת ודרשו כי אפילות פלאי פלאות נעשו להם שלא לקו: מסננון הלשון משמע שכוונת רש"י להביא שעל מה שפירש אפילות מאוחרות יש מרבותינו שחולקין על זאת. אך למה לו להאריך ולא כתב בקצרה ויש דורשין כי אפילות-פלאות נעשו להם.

וזה לשון המדרש תנחומא והחטה והכוסמת לא נכו ר' פנחס ור' יהודה ב"ר שלום, ר"פ אמר מהו אפילות פלאים עשה הקב"ה בהם, ור"י אמר לקישות היו, א"ל ר"פ והרי כתיב את כל עשב השדה הכה הכרד ואת אומר על שהיו קטנות לא נוכו, אלא פלאים עשה הקב"ה וכו'. הרי שמה שכתב רש"י יש מרבותינו נחלקו על זאת אין כוונתו רק שחולקין על פירושו שהיו מאוחרות רק שנחלקו על תירוצו שתירץ לפי פשוטו את הפסוק כל עשב השדה הכה הכרד, בעשבים העומדים בקלחם.

ומה מאד מתאים לזה נוסח רפה"ר וזהו, כי אפילות, אפילות מאוחרות, ועדיין היו רכות ויכולין לעמוד בפני קשה ואף על פי שנאמר את כל עשב השדה הכה הכרד, יש לי ליישב פשוטו של מקרא בעשבים העומדים בקלחם הראויים ללקות בכרד. ובמדר' ר' תנחומא יש מרבותינו שנדחקו על זאת ודרשו כי אפילות הנה פלאות נעשו להן שלא לקו: היינו שמכח קושיא זאת שהכרד הכה גם את העשבים שגם הם רכים ואיך לא הכה את החטה והכוסמת אע"פ שהיו לקישות, נרחק ר"פ להוציא את הפסוק ממשמעו ולדרשו אפילות פלאות.

כא

קאפ' י' פסוק כ"א.

באה"ד ומ"א פותרו לשון ממשש בצהרים שהי' כפול ומכופל ועב, עד שהי' בו ממש:

עיון בס' התשבי ערך ממש שכתב וז"ל בפסוק וימש חשך פירש"י שלשון ממשות מלשון ממשש בצהרים, ואינו מחזור כי שרש ממשש משש בשתי שיני"ן, וממש, שרשו ממש בשתי ממין עכ"ל.

והנה כל טענתו הוא רק לפי נוסחת ספרים שלנו, אבל ברפוס הראשון הנוסחה היא עד שהיה בו ממש. ולפ"ז לא פירש"י כלל שהיה לשון ממשות מלשון ממשש בצהרים שהמרוכר בכאן הוא מתיבת ממש ולא מתיבת ממש.

קאפ' י"ב פסוק מ"ב.

ליל שמורים, שהי' הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו וכו'. נראה בעליל שרש"י בא לפרש רליל שמורים לה' פירושו שונה משמורים לבנ"י שזה פירושו שהי' הקב"ה שומר ומצפה, רהלשון שמורים הוא מלשון ואביו שמר את הרבר, ושמורים לבני ישראל פירושו מלשון שמירה ממש שמשומר מן המזיקין. ולפי דרכו מפרש לא רק את תיבת שמורים רק הכוונה של שמורים הוא לה', שהי' הקב"ה שומר ומצפה. ולפ"ז נכון הוא הר"ה כמ"ש ברפה"ר, ליל שמורים הוא לה', שהי' הקב"ה שומר ומצפה וכו'.

שם פסוק מ"ו.

ועצם לא תשכרו בו, הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית כשר יש בו משום שכירת עצם, אין אליו כזית כשר או מוח אין בו משום שכירת עצם: לפי נוסחה זו לא נודע מהיכן קא מרייק מפסוק זה שמדבר דוקא בראוי לאכילה ואין דרכו של רש"י להביא את ההלכות שאין להם שורש במקרא. אבל ברפה"ר הנוסחה היא, יאכל, ועצם לא תשכרו בו וכו'. ודיוקן מרמזיב בפסוק זה בבית אחד יאכל, וע"ז קאי ועצם לא תשכרו, היינו דק בראוי לאכילה. והגור ארי' פירש כן רברי רש"י אף שלא היתה לפנינו נוסחה זו אבל הרא"ם היתה לפנינו הנוסחה כמ"ש ברפה"ר.

וכעין זה בחולין (דף צ' ע"ב) על הגמ' שגיד הנשה של קדשים מכברו לאמה, כתב רש"י ואינו מצוה לשורפו משום נותר רכי כתיב שריפה בנותר בדבר הראוי לאכילה כתיב כרמתיב יאכל והנותר ישרף עכ"ל, הרי רש"י שם ג"כ הפסוק ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף כמו כאן, שהאי יאכל רמזיב ברישא, מורה רמזירי רק בראוי לאכילה.

תמיהות וישובים

סתירת רש"י

במס' פסחים דף י' ע"א, תנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים (דאז הוי הבקעה רה"י) וטומאה בשדה פלונית ואמר אחר הלכתי במקום הלז ואינו יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי ר"א מטהר וחכמים מטמאין שהי' ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא, עכ"ל הגמרא. וברש"י שם ד"ה בשדה פלונית, כלומר באחת השדות ויודעין אנו באיזו הוא וכל שדה מסוימת במצרי' עכ"ל. ובמס' ע"ז דף ע' ע"א באותו ענין ממש בד"ה וטומאה בשדה פלונית, מפרש רש"י וז"ל, באחת מן השדות ואין אנו יודעין איזו היא. ולכאורה הני מילי-סיתראי נינהו.

ולולא הסתירה ג"כ קשה, מאי דוחקו לרש"י בע"ז לפרש כך שאין אנו יודעין באיזו היא הטומאה, הלא ספיקו הוא שאינו יודע באיזה שדה נכנס כמפורש בהריא כגמרא ואינו יודע אם נכנסתי לאותה שדה אם לא נכנסתי, א"כ אפילו יודע הטומאה היכן היא, נשאר ג"כ ספק, וצ"ע¹.

אשר זעליג גאלדמאן

מנר שיעור בשיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, נ.י.

פליאה בספר ישמח משה

בספר ישמח משה פרשת ויחי ד"ה ויקרא לבנו ליוסף, מביא הפלוגתא דר"מ ור"י בריש חולין (ב.) בהפסוק טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, וכותב וזה פשוט דבכ"מ דהנדר אסור אף אם מקיים, גם השבועה אסורה, דאסור לישבע אף אם יקיים אח"כ, ויוצא לידון בדבר החדש דבאמת לא אסרה התורה לישבע ולנדר רק על קום ועשה דשמא יתרשל ויבא לירי לא יחל, משא"כ כשהשבועה או הנדר הוא על שב ואל תעשה, דודאי לא חיישנן שיעשה כפועל ממש היפך נדרו או שבועתו, ומסיים וזה ברור עיי"ש.

ולכאורה היא נגד משנה מפורשת במס' נדרים (דף ט'). כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרוב ובשבועה (ובר"ן ומחייב בכל הני כי אמר כנדרי רשעים שהרי הרשעים רדכן לידור בכל אלו), כנדרי כשרים לא אמר כלום (ובר"ן שהרי אין הכשרים נודרים שאין רשאים לעשות כן), ומיירי בשוא"ת וכדאמר בגמ' א"ד דאמר הימנו שלא אוכל, וגם מייתי עלה בגמ' פלוגתא דר"מ ור"י דטוב אשר לא תדור עיי"ש, ועיין דף כ"ב ע"א והמקיימו נקרא דשע וכו' אר"י אף אנן נמי תנינא כנדרים כשרים וכו' עיי"ש, הרי לך מפורש במתני' דגם לישבע בשוא"ת אינו רשאי והוי רשע, ועלה קאי פלוגתא דר"מ ור"י. גם מש"כ מסבירא דנפשי' דכ"מ שנדר אסור שבועה נמי אסור הרי הוא יוצא מפורש במתני' הנ"ל, והיא פליאה נשגבה, וצע"ג.

חיים יעקב מאיר רובין

כלאאמו"ר הרב מציעשנוב שליט"א
חבר כולל עץ חיים רבאבוב - ברוקלין

(1) יעויין במהרש"א קידושין מ"ד ע"א, אחר שהביא סתירת פירש"י ממס' שבועות אמס' קידושין, כתב וז"ל, ודע שגירסת רש"י מהופכת הכא מדהתם ואין לחוש בכך כי כן רכנו לפרש במקום זה כך ובמקום אחר שינה פירושו ודו"ק עכ"ל. אבל עצם התמיה על פירש"י בע"ז, מרוע הוצרך לזה, צ"ע.

תמו' בספר ראש יוסף

בריש פ"ק רחולין (דף ד' ע"ב) תניא רמסייע לך חמצן של עוכרי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין, ופירש"י ז"ל בר"ה מותר מיד, ואע"ג דלא שהה כרי לאפות וכו', וכתב ע"ז הראש יוסף, ולפי זה מותר היינו בהנאה דגורו על פתן כמ"ש התוס'. וקשה, דהרי ברש"י שם איתא בפירוש, "מותר לכשרים לאכול מחמצן מיד". וצ"ע.

רפאל אהרן כ"ץ

חבר כולל כרם שלמה

קרית באבוב

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות, "עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו עקה"ש בשנות הזעם ת"ש-ת"ש)

הערה קצרה מהאברך החו"ב

מו"ה צבי זאנענשיין הי"ד מפארטורזע⁽¹⁾

בש"ס חולין ק"מ. בתוס' ר"ה למיעוטי צפורי עיר הנדחת נסתפקו בבהמת עיר הנדחת אם עבר והקרישה והקריבה אם הקרבן כשר כיון דלשריפה קיימא. ותמהתי רהלא בפשיטות י"ל ראין הקרבן ראוי להקריב דהנה אף ששיטת התוס' בנימין י"ב: דהקדש חל על פחות משו"פ, אך לפענ"ד נ"ל לומר דבר חדש רעכ"פ

(1) נולד בערך בשנת תר"ע בעיר פארטורזע לאביו הרח"ח ר' יעקב זאנענשיין ע"ה. למד בישיבת באבוב בעיר פארטורזע ואח"כ למד איזה שנים בטשעבין בישיבת הנאב"ר רשם. הי' מוסמך להוראה מרוב גרולי הרור, גם בא בכתובים עם גרולי הרבנים, וכולם התפעלו מבקיאותו הנפלאה. בשנת תרצ"ר נשא אשה מלינסק בת הנה"ח מו"ה חיים ברייט. זמן קצר קודם פרוץ מלחמת העולם נתמנה מהקהלה להיות "פוסק" בקראקא. יש אליו תשובות בשו"ת חזון נחום סי' ל"ח, ובשו"ת רובב מישרים ח"א סי' ס"ה, ק"י, וקמ"ב. ובשו"ת מנחת יחיאל יש כמה תשובות ערוכות אליו. גם בשו"ת כתבי אש (להנ"ר אברהם שטערן רומן"ץ רק' נאוועזאמקי) בח"ג, יש תשובה אליו. עוד נרפס ממנו חירו"ת בירחון בית ועד לחכמים (מאטמאר) שנה ט' חו' י' סי' ס"ז. גם נזכר בס' פירס יוסף פ' שמות דף ל"ט ע"א, ובס' טוב עין (על ירושלמי מס' יבמות) דף ג"ר ע"ב, ודף פ"ה ע"ב. — בשו"ת מקרשי השם ח"ב סי' י"ט יש מכתב חירו"ת ממנו, וכותב שם בא"ד שיש תח"י חיבור נקוב בשם "מלוואת אבן" על ספר ארבעה שורי אבן מזקנו הנאון בעל מעשה רוקח.

נהרג עקה"ש במחנה ההסגר קראקא-פלאשאוו, אשר נסגרו שמה יותר מעשרת אלפים אנשים ונשים מקראקא, ואלפי קרושים מסרו שם נפשם עקה"ש ונרצחו באכזריות

א"י להקריב פחות משו"פ דהרי מבואר ברש"י סוכה דף כ"ז רפחות משו"פ לא מיקרי לכם, ובקרבן צריך להיות שיהא מקרי קרבנו, ופחות משו"פ כיון דלא מיקרי לכם א"כ לא מיקרי קרבנו, ועוד דאנן קי"ל רעל פחות שו"פ אין מועילין, ואם פחות משו"פ יכול להקריב א"כ משכחת שיהנה מקרבן ולא ימעול, ולא מצינו בשום מקום שלא יתחייב מעילה בשום קרבן, ועוד כפרה בכרי לא אשכח⁽²⁾, וא"כ ל"ל להתוס' לומר הטעם בעיר הנדחת משום דלשריפה קיימא, הלא יכול לומר בפשימות משום דאסור בהנאה ואסור⁽³⁾ אין בו שוה פרוטה כמ"ש רש"י בסוכה דף ל"ה ע"א ובפחות משו"פ א"י להביא כנ"ל. ואף שבתשובת חת"ס חאו"ח סי' ק"פ כתב דבקרבן לא בעינן שלו רק שאין יכול להיות מגזל, אבל דבריו המה נגד השטמ"ק זבחים ע"ג ע"ב אות ו' בהשמות. ובעיקר הדבר אי יכול להקריב פחות משו"פ, מצאתי בו שיטות ומחלוקת. דהנה רש"י ז"ל כתב בזבחים מ"ח ע"א ד"ה דנקא ודף פ"ט ע"ב ד"ה יש לו קצבה בפירוש שיכול להקריב פחות משו"פ, אמנם פליאה בעיני שסותר דבריו מנומין י"ב ע"ב שכתב דהקדש א"י לחול על פחות משו"פ, וצע"ג⁽⁴⁾. ושיטת התוס' זבחים מ"ח ע"א ד"ה וחמאת משמע דמוכרח להיות דוקא שו"פ כראיתא בפסקי תוס' שם, וכן במנחות דף ק"ז ע"ב ד"ה כבש משמע כן יותר וכן בתוס' כריתות דף י' ע"ב ד"ה מכלל.

איומה ע"י הצודרים הגרמנים ימ"ש. וראוי להזכיר כאן רציחת האברכים הקרושים ר' צבי זאנענשיין הנ"ל וחבירו ר' שלמה ב"ר לייבמשי שפיעלמאן הי"ד, שהיו מבני ציון היקרים אברכי באבוב מעיר פאדטרוזש. ה' זה ביום שבת עשרה ימים לחודש אייר שנת תש"ג, ובבקר השכם כאשר נתאספו העדרים לצאת לעבודת הפרק כדבר יום ביומו פתאום הופיע הצר הצורך האכזר אמן נעמה ימשי"ו, שהי' השליש (קאמאנריר) על המחנה למייר על הנאספים, וזרק מכסו על האברך ר' צבי ובכעסו דעם עליו בקולו מדוע פניך רעים ואתה סר וזעף, ויפל עליו והכהו בשוט הסוסים אשר בידו מכת רצח פצע וחבורה ומכת רם, ובכל זאת לא נח רונו והוציא את הרובה מכיסו וירה בעינו, ועל מקומו נפל חלל מתגולל כדם אשר ה' זורם מעינו כשטף מים רבים. חבירו ר' שלמה הנ"ל הרך והענוג, כראותו מעשה הרצח, הגם שירע שעליו להכילג ולשתוק, מ"מ כ"כ ננע בלבבו מה שראה עד שנתחוויר פניו. הרשע הרוצח כראותו פניו הלבנים, גנש אליו ואמר, כמדומה לי שרע עליך המעשה שעשיתי, וירה גם בו וימיתוהו על אתר.

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, ארץ אל תכסי דמם ואל יהי' מקום לזעקתם עד ינקום ד' את נקמת דם עבדיו השפוך וכפר ארמתו עמו.

(2) עיין בשו"ת זרע אברהם (להג"ר מנחם זעמבא הי"ד) סי' ר' אות כ"ב.

(3) עיין בשל תורה להגאון ר' מאיר אריק זצ"ל שם בנתיב דף י"ב, ובישועות מלכו על הרמב"ם כהל' קרבן פסח פ"א ה"א ד"ה ואכתי, ובאור שמח על הרמב"ם כהל' ערכין פ"ו הלכה י"ט, ובצפנת פענח על הרמב"ם כהל' ערכין פ"ג הלכה י"ט, שחילקו בזה בין קרושת רמים לקרושת הנוף.

הערה

בהנרפס בקובץ העבר (קונטרס ג' שנה זו) בעמוד ט-י, רשימת ספרים המעוטרים בהגהות הגאון בעל כרוך טעם, ראוי להוסיף גם הגהותיו על ספר צל"ח עמ"ס פסחים שנרמ"ח מכת"ק ע"י מכון ירושלים בשנת תשל"ו. ואגב נתברר לנו ע"י הגהות הבר"ט על הצל"ח הנ"ל, כי הצרק אתנו כמה שכתבנו בקובץ העבר בעמוד י"ד בשולי הגליון על מה שהביא שם הברוך טעם בהגהותיו על שו"ת מעיל צדקה, רכרי התוס' נזיר נ"ר ע"ב, "ומשני" — שכוונתו על תוס' שם ר"ה ת"ש, כי בצל"ח הנ"ל בחידושים לרף צ' ע"ב בהגהות הבר"ט אות י"ב ר"ה ולפי"ר הביא שם ג"כ רכרי התוס' הללו, וכתב, "תוס' נזיר רף נ"ר ע"ב ר"ה ת"ש — ומשני".

המערכת

מכתבים אל המערכת

אפרים אליעזר הכהן יאלעם

אבר"ק פילארעלפאי רבתי

ב"ה. חנוכה תשל"ט.

למעכת"ר שליט"א.

ר"פ המחאתי ע"ס עשרה רולר, רמי חתימה עבור הקובץ כרם שלמה, המצויין בהלכה וחסידות, שאני מקבל בתשואת חן.

ולאות ששמתי עיני בו, אעיר על מה שנרפס שם בקונטרס ב' (שנה ב') סוף עמוד ל"ג בשם הרה"ק ציס"ע שר שלום רוקח מבעלזא, ריצחק עולה ח' פעמים שם הוי' ויעקב עולה ז' פעמים, וזה שביקש עשו מיצחק — הברכה אחת היא [שיש] לך אבי [יותר מיעקב, בזאת הברכה] ברכני גם אני אבי. — אימרה זו שמעתי מאאזמו"ר צריק מופת רורו הרבי ר' אורי הכהן מסאמבור, בשם מורו ורבו רבנו שר שלום מבעלזא זכ"ע, והוסיף: רבאמת כמבואר שם בתורה, לא נתן יצחק לעשו ברכה זו, כי שם הוי' השמיני הוא מעולם הבינה ומקור קרושת יום הכיפורים, ונשארה ברכת שם זה תלויה ועומדת, ולכן צעק הכהן הגדול בעבורת יום הכיפורים, אחת, אחת ואחת וכו' אחת ושבע, כדי להמשיך ברכה משם הוי' השמיני של יצחק לשבע שמות של יעקב.

בברכת אור חנוכה הנמשך מאור הגנוז בימי חנוכה,

אפרים אליעזר

כאמ"ו גאון ההוראה מרן שלום הכהן זצ"ל
לבית יאליש, אברפ"ק פילארעלפאי רבתי

כבוד המערכת, „כרם שלמה“.

בקונטרס ג' עמוד י"ג בהקדשה על מתני' ההכנים שפיגלו (גיטין נ"ד) הא אין אדם אוסר רשא"ש, וכת' שם דעל השחיטה י"ל עפ"ד הר"ן (כוונתו ודאי לדברי הר"ן במס' חולין סוף פ"ב גבי השוחט בהמת חבירו לע"ז) דבשחיטה ארס אוסר רשא"ש, דלאו איהו קאסר לה אלא דלא שרי לה והוי כלא נשחטה ומתה מאלי', אבל על הזריקה קשה והניח בצע"ג.

הנה לפמ"ש הגו"ב במהר"ת יו"ד סי' קס"ח לבאר הא רפיגול הוה לשאב"מ ולא אמרינן רבדיבורא איתעביר מעשה וז"ל אבל בהמת קדשים משעה שהקדישה היא אסורה והעבורה מתירים אותה והמפגל א"צ לפסלה רק שאינו מתיר אותה וממילא היא פסולה שאין זריקה מתרת אותה עכ"ל, ובאמת נראה דכבר קדמו בסברא זו בשיטה מקובצת ב"מ דף מ"ג ע"ב ברה"ז וז"ל תוס' שאנץ עיי"ש היטב בדברי הרב רבי חיים ז"ל א"כ ה"נ לענין א"א אוסר רשא"ש הוי הזריקה כמ"ש הר"ן לענין שחיטה דלאו איהו קאסר לה אלא דלא שרי לה ושפיר אוסר רשא"ש ולק"מ וז"ב.

אלא רצ"ע בנדרים ל"ו ע"א שהרי מקשה שם הגמ' קושיא זו עיי"ש בר"ן ובפי' הרא"ש, ולפי"ד הרי לק"מ. וגם פלא, שמקשה קושיא זו מעצמו והיא באמת קושיא הגמ'. בקונטרס ה' עמוד י"ב כת' להניח בפתחה של מרן בער"ח ז"ע למקואות באות ו' בסופו שכ' על דברי הרישב"א בשם הרא"ה ז"ל וז"ל ולכא"ז זה נגד דברי ב"ה במקואות עכלה"ק וכ' ואולי משה"ד יש בדברי חיים וצריך להניח, „דבריו המשנה פ"ה במקואות“. ולענ"ד אפשר דכוונת בר"ת „ב"ה הוא — בעל המשנה — וכוונתו למ"ז דפ"א כמ"ש מרן ז"ל בחי' בפ"ה מ"א. וע"ע בקונטרס תורת מקוה מש"כ ב' פירושים בר"ת זה עיי"ש. ובנוף דברי הגרי"ש ז"ל מש"כ דכמוציא רמון יורה הרא"ה ז"ל, ובזה תמה על הח"ס ומרן הר"ח ז"ל, עיי' בתשו' אמרי נועם ח"ב סי' מ' שכ' שהצדק עם הח"ס עיי"ש. שנה ב' בקונטרס ב' עמוד ז' בחי' המר"ם מינץ ז"ל על ריש פ' גיח"נ בתורה איסור, כתבו התוס' להוכיח דרבי מאיר סבר יש בגדין בנ"ט מדרמחייב באוכל גיד של נבילה משום נבילה. וכתב המר"ם מינץ דיש לדחות ולומר דרבי מאיר כר"ש ס"ל דכ"ש למכות, והנה המהרש"ל בשבועות כ"ג ע"ב כתב דלר"ש שלכה"נ נמי למכות, והשתא אפי' אין בגדין בנ"ט חייב דלא גרע משלכ"ד עכת"ד. ודבריו ז"ל מרפסי איגרי דמאי יענה לדברי ר"ש בעצמו בברייתא לקמן דף ק"א ע"א בגיד של טמאה דפוסר משום איסור טמאה ג"כ, וקמפרש רבא משום דסבר דאין בגדין בנ"ט. ובאמת ראיתי בכרוך מעם כשעה"כ דין א' ובמעשה חושב על השעה"מ כהל' יסוד"ת אות ה' שהקשו על שיטת מהרש"ל ז"ל מבריותא זו, ותיריך הברוך מעם דאין גדין בכלל בשר, ואינו בכלל איסור בשר טמאה, והמעשה חושב תריץ עכצ"ל דג"ה עץ בעלמא הוא וגרע משלכ"ד עי' בדבריהם, אמנם לדברי המר"ם מינץ רלא גרע משלכ"ד צ"ע. וכמו"כ קשה לי על הלמנ"ח מצוה דפ"א, שכ' לתרץ סתירת הרמב"ם המפורסמת, בפ"ח מהל' מאכ"א, בסברת אחשבי', והיוצא מדבריו ג"כ רלא גרע משלכ"ד וצ"ע (והמנ"ח סיים שם, וכמרומה ששמעתי כן מגדול א'. וי"א דכוונתו לניסו מרן הגה"ק בער"ח ז"ע, ועי' בתשו' ר"ח ח"א אור"ח סי' כ"ה ובס' ר"ח עה"ת בסוף הספר בחירושים עה"ס פ' וישלח עיי"ש).

שם עמוד כ"ח ר"ה כלל ד' הביא הרה"ח צמ"ס מוה"ר נחום מאיר נערמאן דברי הכית האוצר דאבי העובר נקרא אב, ולא האם, והטעם דעובר ירך אמו, וכתב להעיר מדברי הראב"ע פ' תולדות על פסוק ויתרוצצו הבנים, שכ' בנים נקראו על שם סופן, משמע רה"י ק"ל הראיך קורא להם בנים והא אם של עובר לאו שמה אם עכת"ד. הנה יאוי להדגיש אע"פ רי"ל דנקראים בנים על שם אביהם, וא"כ לכא' יהי' משמע זהראב"ע דאב של עובר ג"כ לאו שמו' אב, אמנם ז"א דכבר כתב מרן מוה"ז ארמו"ר

הנה"ק מהר"ש זצ"ל בהסכמתו לספר עורה שחר וז"ל ולענ"ד אפי' אם שם אב נופל על עובר במעי אמו מ"מ אין נופל שם וולד על עובר במעי אמו דרך אמו הוא עיי"ש לענין מש"כ. הרי דכמו דאין נופל שם אם על עובר, ה"נ אין נופל שם בן, אע"פ דנופל שם אב, וישפיר דייק הראב"ע, דהרי בניס כתיב, והבן.

ודמדומי רא"י לדברי מוח"ז הנה"ק ז"ל מדברי מהר"ל פראג בספרו טור ארי' פ' משפטים שכ' טעמא דהורג עובר במעי אמו דפטור שכ' וז"ל ולא שייך בוולדות ונתת נפש חיה נפש וכו', ולא משום טעמא דשמא יהי' נפל [כמ"ש הרא"ם] אלא אפי' ידוע שכלו חדשיו לא נקרא נפש כל זמן שלא יצא לאויר העולם שנקרא אז "עובר אמו" ולא נפש אדם עכ"ל, הרי דלאו דוקא לגבי אמו נקרא עובר אלא הוא בעצמו מקרי עובר ולא נפש, וה"ה דלא מקרי בן, והבן. (ועי' חו"מ סי' תכ"ה בסמ"ע ס"ק ח').

ובגוף ההערה מהראב"ע, עיי' ביש"ש יבמות פ"ט דין יו"ד שכ' להיפוך וז"ל אבל אף במעי אמו קרוי בן דכתיב ויתרצו הבנים בקרבה עכ"ל וכבר האריכו האחרונים בדבריהם, עיי' בהגהות יד שאול ליו"ד סי' רי"ו, ובס' פירוש יוסף במלואים והערות לפ' תולדות, ובספר פסקי תשובה סי' ק"ב, ובספר אמרי אברהם, בקנה חכמה לפ' תולדות ופ' וישב ע"ש¹).

מרדכי דוד אונגער

(בן הרה"צ מראמבראווא שליט"א)
חתן הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א
בנו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בס"ד יום א' רר"ח חשוון תשל"ט לפ"ק פה הר הקודש.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

שלום וברכה.

מרי עיוני בקובץ כרם שלמה מחדש אדר קונ' ד', ראיתי בעמוד כ"ג את אשר הקשה הרב יהושע רובין שליט"א על הנ' רעק"א ביו"ד סי' צ"ט שהביא מהתב"ש דכשביטל איסור במזיד ובשלו אף הקדירה אסורה, ונשאר בצ"ע, דיש לחלק דעל המאכל שייך לקנסו שלא יהנה ממעשיו משא"כ הקדירה.

ולענ"ד נראה לתרץ, דענין זה מצינו בתשו' הרשב"א סי' קע"א, הובא במנ"א ריש סי' שיי"ח, אהא דחמבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם, כ' המנ"א בשם הרשב"א דהקדירה אסורה ג"כ, ובמחצית השקל כ' דלדידיה מקרי איסור בלוע. וההסבר הוא פשוט שהרי עצם עשיית האיסור הוה ע"י הבישול וזוהו מסתבר שאסור לו לאכול כרם אם האיסור לגביו נבלע בכלי ג"כ יהא אסור, דמאי איכפת לן אם האיסור לגביו נבלע בכלי ג"כ יהא אסור, דמאי איכפת לן אם האיסור הוא בעין או האיסור נבלע, מ"מ אסור. ומה שהקשה הרב יהושע רובין דכשמבשל האיסור כבר נתבטל האיסור ואין זה טעם איסור

(1) עיין עוד בזה בס' רביד הזהב עה"ת (להנ"ר דוב בער ראבד"ק ווילנא) בפ' תולדות בפסוק ויתרוצצו. ובשו"ת מנחם משיב (להנ"ר מנחם קירשבוים הי"ד) יש אריכות בזה עיי"ש בה"פ ק"י, ק"פ: וכדף רי"ח. — ובשו"ת דובב משרים (להגאבד"ק טשעבין) בח"ג סי' ק"ג בסופו כ' שנתעורר מכבוד הה"ג ר' ליבר יערעט ז"ל דומ"ץ דק' קרשאנוב (מיקדי חסידים באנוב בקרשאנוב) כי מבואר בספר האשכול פ' בהמה המקשה דשולל אינו קרוי בן דכתיב בנך היוצא מחלצך, עיי"ש. ועיין עוד בספר „מכתבי קודש" לכ"ק רבותינו מכאנוב זי"ע בעמוד ע"ה בשולי הגליון אות ד'.
המערכת

ורק משום קנס נגעו בה, אמת כן רהאיסור נתבטל אבל מאירך אם קנסוהו שלא לאכלו מאי איכפת לן אם זה בעין או בלוע בקרירה.
ובחתימה אומר כמה מילי מעליותא בשבח המניע לכתובים ה"ה הקובץ החשוב, אשר ערוך בצורה נאה ובתוכן עשיר, ויה"ר שחפץ ה' בירכם להצליח להגדיל תורה ולהאדירה ויפוצו מעינותיכם חוצה.
כ"ר ירידכם,

הק' שלמה בהגר"ן שליט"א געשטעמנער
חתן הרה"צ רבי נפתלי הלברשטאם שליט"א
ארמו"ר מטשאקווע-צאנז
פעיה"ק ירושלים

אל כבוד המערכת, "כרם שלמה", ילבלב וישגשג עד למעלה.
ראיתי להעיר על מה שראיתי בקובץ ב' שנה א' מה שהבאתם בשם הרבנית ז"ל מקור למאמר העולם, "המלאכים אינם ישנים" ממה שנאמר בפייט ליום ב' רסוכות, "שנה אין כפירתם ותנומה אין כרביצתם", ובוראי דבר חכמה אמרה האשה החכמה, אבל אכתי ערבך ערבא צריך מאין לקח הפייט הענין הזה ובאיוזה מקום הוא המקור ששאב משם את דבריו. — ובאמת גם התוספות תפסו זה לרבר פשוט עד שלא טרחו להביא סייעתא, כשהקשו בחגיגה דף ט"ז על הגמ', ששה רבנים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם והקשו בתוס' אמאי לא קחשיב נמי שהם רומים לבני אדם ולא למלאכים כזה שישנים כבני אדם. והנה זה שהשרים ישנים כן מפורש בגמרא גימין (ס"ח ע"א) גבי אשמראי כשתפסו בניהו בן יהוירע. וכן הביא המהרש"א שם בחגיגה, אבל מנא להו שהמלאכים אינם ישינים, לא הראו לנו את מקומו איו, הרי שחשבוהו לרבר פשוט וברור.

אכן הוא פסוק מפורש בדניאל ר' — עיר וקדיש מן שמיא נחית, ופירש"י וכן הראב"ע שהמלאך נקרא כן מפני שהוא ער לעולם ולא ישן*). וזהו המקור לדברי התוס' ולרברי הפייט ולמאמר העולם.
החתום בברכת התורה,

א. מ. ה.

כבוד המערכת.

במה שנרפס בכרם שלמה קונט' ט' — אלול תשל"ח, מכתב מהה"צ מסטראפקוב זצ"ל אל הגאון מראנאטשאוו: נסתפקתי, מה שאיתא ביום הכפורים מותר לחולה לאכול, אם הוא רוקא בחולה שיש בו סכנה, או אפילו חולה שאין בו סכנה נמי וכו'. ובאמת קשה לי מנא להו הא, הא במשנה ביוה"פ לא נזכר רק סתם חולה וכו' ע"כ. — מענין להעיר מה שכתב הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל בגליוני הש"ס ברכות (בבלי) ג"ד ע"ב, "ומי שהי' חולה ונתרפא, עיין שו"ת מהרי"ל סי' קצ"ז בסופו כ' רכל חולי מסוכן הוא רכתיב רומפש בשרו מנוער וגו', וגוף הק' רכל חולי מסוכן הוא, עי' ירושלמי פ' תפלת השחר כל החולי בחזקת סכנה" עכ"ל.

לייכל מאנדלבוים
ברוקלין

(*) יענין בספה"ק, "בני יששכר" במאמרי חורש תשרי מאמר ב' אות כ', מה שהביא בשם הרה"ק מהר"פ מקאריין זצוק"ל.

בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ב' (עמוד ח') בחידושים על ריש פרק גה"נ בתור"ה ואתי, שכתב שם לתרץ עפ"מ ש"כ התוס' יבמות דהא ראמרין אחע"א באיסור כולל זהו דוקא באיסור חמור וכו'. ונכתב בשולי העמוד, דלא ידענו מקומה. — לכאורה מקומה הוא ביבמות ל"ג: תור"ה אמר ר' יוסי. ואח"כ מצאתי בשו"ת נוב"י מה"ת חיו"ד סי' מ"ד ר"ה ורברי התוס', שכתב דקיי"ל ראמרין כולל אלא דקל על חמור לא מהני כולל. ובהגהות מבין המחבר ציין לעיין בתוס' יבמות ל"ג: ד"ה אמר ר"י.

יואל קלאנג

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין

שגיאות מי יבין

לצערנו נפלו איזה טעותים בקונטרסים הקודמים, והקוראים מתבקשים לתקנם.

בקובץ ח' שנה א' עמוד י"ז שורה כ"ו, ומדמתרץ — צ"ל ומדלא מתרץ
בקובץ ח' שנה א' עמוד כ"ד שורה י"ד, אדמדים — צ"ל אומדים
בקובץ ח' שנה א' עמוד מ"ה שורה ז' מלמטה, בעיא — צ"ל בעיר
בקובץ ט' שנה א' עמוד י"ג שורה אחרונה, ח"ג שיחי' — צ"ל ח"ב שיחי'*)
בקובץ ט' שנה א' עמוד י"ד שורה י', תרל"ז — צ"ל תרל"ו
בקובץ א' שנה ב' עמוד ט' שורה י"ח, סי' ג"ד — צ"ל סי' ב"ד
בקובץ א' שנה ב' עמוד ל"ד שורה כ"ו, אשאפענדורג — צ"ל אשאפענבורג
בקובץ ב' שנה ב' עמוד ר' שורה ו' מלמטה, על עליא איתכליא — צ"ל איתכליא
על עליא

בקובץ ב' שנה ב' עמוד ו' שורה כ"א, יום ב' ניסן — צ"ל יום ב' ג' ניסן
בקובץ ב' שנה ב' עמוד י"ב שורה ראשונה, הפסול — צ"ל הכשר
בקובץ ג' שנה ב' עמוד י"ט שורה כ', הענין — צ"ל הענן
בקובץ ג' שנה ב' עמוד כ"ח שורה כ"ג, יעב — צ"ל יעקב
בקובץ ג' שנה ב' עמוד ל"ו שורה ד', חזוי' — צ"ל חרוי'

(*) ר"ת, חתן בני — והוא הגה"צ מוה"ר ארי' ליבוש הלכרשטאם אבר"ק מושינע חתן הגה"צ מוה"ר שמואל רוקח אבר"ק סקאהל.

זכרו נא לשלוח דמי החתימה !

[illegible]

בזה מאור אקדמיה נדב חכמים חבט ונהלג

צילום האגרת של הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל שנדפס לעיל
עמוד ט"ז.

[illegible]

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאזויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן נייגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלעזר דוד האלפערט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש יצחק רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' זאב וואלף שטויער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים דוד באקאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה חיים יוסף סאמסאן נ"י מלונרון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יצחק אייזיק הלוי לאנדא נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים לייב לעבער נ"י מלונרון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבנים תאומים
 להאברך היקר ר' מנחם יהודה בן ציון שטרום נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה מאיר וויינבערגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה פתחי' פישמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה זלמן גוטטער-מייזליש נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוד קויפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע הלוי קערנקרויט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון עליאם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה חיים הכהן קליין נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם שטערנבוך שליט"א ר"מ דישיבת באבוב בלונרון לנישואי
 בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אבא לערנער נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה אלי' חיים קארלכאך שליט"א לנישואי בתו תחי'

להרב מו"ה יקותיאל יהודה מייזליש שליט"א אבד"ק סיגעיט לנישואי בנו נ"י

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ה מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ב' קונט' ה' שבט-אדר תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

כל הזכויות שמורות למערכת

Copyright © 1979
by Cong. Shaare Zion

ברכת תורה

לידידנו הרגול והמרום הנגיד הנכבד
מו"ה שמעון הלוי בלומענבערג נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי
לעילוי נשמת אביו הנה"ח
מו"ה אלימלך כמו"ה שמעון הלוי ע"ה
נפטר ט"ז כסליו תשכ"ד לפ"ק
ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת בלומא בת מו"ה אברהם יהושע פראָם ע"ה
נחרנה עקה"ש בעיד דוקלא ה' אלול תש"ב לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

יעזור לו השי"ת בהצלחה מדובה בכל אשר יפנה
ולרוות רב נחת מכל יוצ"ח כאוות נפשו, אכ"ר.

המערכת

ברכת תורה

לידידנו היקר האברך המופלג והנעלה
מו"ה יהושע זאב לערנער נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי
לעילוי נשמת ש"ב הנה"ח
מו"ה יעקב שמואל כמו"ה יוסף נחמ" ע"ה שווינגער
נפטר ביום ש"ק אדר"ח טבת ו' חנוכה תשל"ח לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו להתברך בכל מילי דמיטב
ולשבוע רב נחת מיוצ"ח כל הימים, אמן.

המערכת

מפתח

מדור אמרי קודש

ה לפרשת זכור ולפורים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח דרוש לפורים הגאון מוה"ר יהושע העשיל לבוב זצ"ל
 יב חידוד במס' קידושין דף ע"ג הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל
 יג כענין תחש מין חי' היתה הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל
 יד בדין בדיקת ז' נקיים הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל

מדור אגרות קודש

יז מכתב מהגה"ק משינאווא זצ"ל אל הגה"ק בעל קדושת יום טוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יט כענין אחע"א, ועשה דשביעית . הג"ר אברהם מנחם שטיינבערג זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כר כענין חמץ בקרבן מנחה הרב מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א
 כז כענין להנל"ע הרב מוה"ר בן ציון קאהן שליט"א
 לב הדרן עמ"ס קידושין הרב יצחק זעלטענרייך שליט"א
 לז כענין שוחט בשבת הרב ישראל שמואל הורוויץ נ"י

עולת שבת בשבתו

לט ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 מג נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישושים

נד הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

נז כענין נקובת הושט הר' שמעון אויערבאך הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נט כולל חבת ירושלים
 סב מכתבים אל המערכת
 סה צילומי כתבי קודש
 סו ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת זכור ולפורים

בסוף פ' תצא, זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. ויל"ד מאחר דפתח הכתוב בלשון יחיד זכור את אשר עשה לך, מרוע סיים הכתוב בלשון רבים בצאתכם ממצרים. ונקדים לפרש המשך הפסוקים בפ' מקץ, בהתווכחות יוסף עם אחיו, דכתיב שם, ויאמר אליהם מרגלים אתם וגו' ויאמרו אליו וגו' כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות, ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד וגו'. ודקדק האוה"ח הק' על תשובתם, לא היו עבדיך מרגלים, דלכאורה על דברי יוסף, מרגלים אתם (לשון הווה), ה"ל להשיב אין אנו מרגלים, ומדוע שינו ללשון עבר. ועוד הקשו המפרשים על מה שהשיבו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וגו', דמה חשובה היא זו על טענתו שהם מרגלים.

אמנם יתכן בביאור המשך הכתובים, עפי"ד האריז"ל רשב"י י"ה נתעברו נשמותיהן בהמרגלים ששלח משה רבינו לתור את ארץ כנען, וע"כ קראם יוסף מרגלים ע"ש העתיד. ובס' עמורי' שבעה (עמוד השלישי אות י"ז בסופו) העמים כוונה זו בפסוק לא היו עבדיך מרגלים, שנצנצה בהם רוח"ק שעדיין אינם מרגלים אבל אחר זמן יהיו, בימי משה, יעווי"ש. ועפי"ז נוכל לומר בהמשך הפסוקים, דהנה אמרו ז"ל הטעם שמכרו השבטים את יוסף, לפי שדנוהו שבטי י"ה בסנהדרין על שם סופו שעתיד ירבעם לצאת מזרעו, שחטא והחטיא את ישראל, ולכן מכרוהו כדי למונעו מלהכשיל את ישראל, כאו"ל במדרש (בר"ר פ' פ"ד, י"ד) זה עתיד להשיאם לבעלים, ועתה לכו ונהרגוהו. ועפי"ז י"ל שכוננת יוסף ה"ל לעורר את השבטים שיתחרטו על מעשה המכירה ויעשו תשובה על המכירה שדנוהו ע"ש סופו, על כן אמר להם מרגלים אתם, כלו' הלא עתירים אתם להתעבר בהמרגלים אשר גדול עוונם מנשוא, וא"כ אתם נחשבים כבר עתה למרגלים, ויאמרו אליו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים, כלו' למה תעוות עלינו את המשפט לדון אותנו ע"ש העתיד, הלא כעת עדיין כנים וצדיקים אנחנו ואכתי "לא היו" עבדיך מרגלים, והקב"ה אינו דן את האדם אלא כפי שעתו (כמבואר בארוכה בס' פרשת דרכים דרוש הרביעי), ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות, ר"ל מאחר שגם אתם סוברים שאין הקב"ה רן את האדם אלא באשר הוא שם, ולא יקדים פורעניות שרם יחטא ואשם, שוב לא תוכלו להצטרק על מכירתו, שהיתה כסירת ירבעם העתיד לצאת ממני, שהרי גם אתם מודים שאין דנים את האדם ע"ש העתיד, רק מחמת שנאת חנם בלבד מכרתם אותי, וזה שרמז להם באומרו לראות את ערות הארץ באתם, זהו שנאת חנם הנקראת ערות הארץ (מלשון הכתוב ערו עד היסוד, וכפ"י הרשב"ם כאן), כי בגלל שנאת חנם חרבה הארץ ושםם בית מקדשנו וכדברי חז"ל לא חרבה ירושלים אלא

בשביל עון שנאת חנם, וכוונת יוסף חיתה בזה, להוכיח אותם ולומר להם, לשיפתכם שאין אתם נידונים כמרגלים עדיין, א"כ ה' מכירתו רק עבור שנאת חנם בלבד הנורמת חורבן הארץ, ועל זה השיבו, שנים עשר עבדיך אחי"ם אנחנו, כי עכשיו שורה אהבה ואחוה בינינו בלי שום שנאה ותחרות כלל, כידוע שהתחרו על העבר.

והנה כמו ששנאת חנם נורמת חורבן הארץ, כן מדת אהבה ושלוש נורמת מפלתו של עמלק, כאוז"ל שאין זרעו של עשו נופלים אלא ביד זרעה של רחל, והענין הוא, כי עשו ה' מקור השנאה והפירוד כמאה"כ ויששום עשו את יעקב, וכל חיותו ה' חרב ונקמה ורציחה, ולכן אין לו שליטה בישראל רק כשיש ח"ו בכני ישראל שנאת חנם, וכן מצינו בפ' בשלח קודם ביאת עמלק להלחם בישראל, ויחנו ברפידים וגו' ויקרא שם המקום שהוא מסה ומריבה על ריב בני וגו', רפידים"ם אותיות פדירי"ם, שה' פירוד לבבות ביניהם כמסה ומריבה, ולכן נתגלה בם עמלק שהוא שורש השנאה ותחרות, והטעם שנפלה שנאה ביניהם הוא עפ"י דרשת חכמז"ל עה"פ ויחנו ברפידים, מהו רפידים שריפו ידיהם מן התורה, כי התורה היא המקשרת לבות בני ישראל באהבה ואחדות כמאה"כ קודם מתן תורה, ויחן שם ישראל נגד ההר, ודרשו חז"ל כאיש אחד בלב אחד, וגם אמרו ז"ל (קידושין ל' ע"ב) עה"פ ואת והב בסופה, כי האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה לבסוף נעשים אוהבים זה את זה, ולכן מאחר שריפו אז ידיהם מן התורה, נתפרדה החבילה ביניהם, ונתגברה עליהם השנאה שגרמה מלחמת עמלק שהוא מקור השנאה. ומטעם זה אין זרעו של עשו נופלים אלא ביד זרעה של רחל, כי בני' של רחל לא ה' להם חלק במכירת יוסף שנצמחה מחמת שנאה, וכן מצינו ביוסף שאמר את אחי"ם אנכי מבקש, שה' מבקש רק אהבה ואחוה עם אחיו, ויאמר לו המלאך נסעו מזה, ופירש"י הסיעו עצמן מן האחוה, ופי' המפרשים דנקא לי' זאת מרכתיב נסעו מז"ה רתיבת ז"ה גימט' י"ב, שנסעו מהאחוה של י"ב שבטים, ונתפדר לבבם.

ועפ"י י"ש לבאר המשך הכתובים בפ' שלח בשליחת המרגלים, ויקרא משה להושע בן נון יהושע וגו' ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר, הכוונה כאמור דבסיבת עזוז האהבה והאחוה שה' ליוסף הצדיק זקינו, על כן הוא הנבר אשר ראוי והגון לכבוש את הארץ לפני ישראל ולהכרית זרעו של עמלק, והסיב פניו לכולם ויאמר אליהם עלו זה בנגב, ז"ה רומז על מדת אהבה ואחוה כאמור, ונגב רומז על עמלק היושב בארץ נגב, וזהו שאמר עלו זה, שתתעלו ותתנשאו במדה ז"ה המורה על אהבה ואחוה שפגמו בה אחי יוסף שנתעברו בקרבכם, ובה תתעלו ותתנברו על עמלק היושב בארץ הנגב, ועוד תזכו, ועליתם את ההר, זהו מקום מקדשנו שנקרא הר כאוז"ל אברהם קראו הר (פסחים פ"ח ע"א), וגם מקרא מלא דיבר הכתוב תביאמו ותטעמו בה"ר נחלתך.

ועפ"י י"ל ג"כ הטעם שהוצרך להיות נס פורים ע"י מרכי הצדיק איש ימיני, דייקא מזרע בנימין, שלא ה' לו חלק במכירת יוסף, ולכך ה' ראוי לעשות

נקמה בגוים, דגם נס פורים הי' התחלת מחיית עמלק דלעתיר, ומה"ט כל המועדים יהיו בטלים, שהם זכר ליציאת מצרים, חוץ מחג הפורים שהוא התחלת הגאולה העתידה, שיהי' אז מחיית עמלק בשלימות, וכמו ברפידים הי' סיבת ביאת עמלק על ישראל מחמת רפידים ופרידים, שריפו יריהם מן התורה והי' ביניהם פירוד לבבות, אף בימי אחשורוש היתה זאת סיבת התגברות המן על בני ישראל, לפי שהי' בהם קנאה ושנאה, וריפו יריהם מן התורה. וזהו שקיטרג המן, ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים, שלבבם מפורד זה מזה, וגם את דתי המלך אינם עושים, דתי המלך זהו התוה"ק דת מלכו של עולם ב"ה, שריפו יריהם מעסק התורה, ובזה רצה להתגבר עליהם, וכדי לתקן הפגם הזה אמרה אסתר למרדכי לך כנו"ס את כל היהודים, לעורר אצלם מרת התכנסות ואחרות, והלך מרדכי ולמד תורה עם בני ישראל כראיתא במררש, ובזה חזר וקרב לבבם יחד, ועי"ז הי' כוחם יפה להכניע ולבטל כוחו של עמלק שהוא מקור השנאה כנ"ל.

ועפי"ז יובן רקדוק המקרא קודש בראש דברינו, זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, כי בעת שזכרו מעשה עמלק, יהי' לזכרון בין עיניהם גם סיבת בואו על בני", והוא הפירוד לבבות שביניהם שהוא ירושת עמלק מאבותיו, ועי"ז יזהרו להיות באהבה כאיש אחד בלב אחד, ולכן אחר שאמר זכור את אשר עשה לך עמלק, היינו עצם זכירת מעשה עמלק, הוסיף ואמר, בצאתכם ממצרים, לשון רבים, להורות שסיבת בואו על ישראל להתגרות בהם הי' מחמת שנפרדו ורכו זה עם זה ולא היו כאיש אחד בלב אחד, ומזה ילמדו וירעו להתנהג באהבה ואחזה שלום וריעות, אשר בגללה נזכה למחיית זרעו של עמלק ולבנין בית מקדשנו בב"א.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חירו"ת או אגרות קורש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

דרוש לפרשת תרומה ולפורים

מהנאון מוהר"ר יהושע העשיל לבוב זצ"ל
אבר"ק שוואבאך וכל מדינת אנשכאך⁽¹⁾

בפ' תרומה: דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ירכנו לבו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם וט'. וברש"י בשם רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, א' תרומת בקע לגלגולת שנעשו מהם הארנים, וא' תרומת המזבח בקע לגלגולת לקופות לקנות מהם קרבנות צבור, וא' תרומת המשכן נרבת כל אחד ואחד, ע"כ. ומקשים המפרשים (עי' כלי יקר) איך הכנים מאמר כל איש אשר ירכנו לבו בין שתי תרומות הראשונות שהיו בקע לגלגולת שהי' חיוב גמור על כל איש מישראל ואינן תלוין בנרבת לב הנותן כלל, כי אם תרומה שלישית שנא' בהם וזהב וכסף ונחושת היא לברה באה בנרבה, ולמה הזכיר בה לשון קיחה משמע בהכרח והדבר הבא בנרבה אין בו הכרח, עיי"ש מה שתיירץ. ונקדים רברי המדרש בפרשתן ויקחו לי תרומה הה"ד נבחר שם מעושר רב (משלי כ"ב), נבחר שמו של מרדכי מעשרו של המן אמר ר' יאשי' מה עשה אותו רשע הוציא כל כסף וזהב שהי' לו ונתן לאחשורוש וכו' עכ"ל. ותמוה מה שייכות יש לענין זה כאן על פסוק ויקחו לי תרומה, גם יש לדקדק על לשון המדרש מה עשה אותו רשע, וכי מילתא זוטרתא היא מה שרצה לאבר את כל היהודים, עד ששואל מה עשה. וגם מנ"ל להמדרש זאת, שהוציא המן "כל" כסף וזהב שהי' לו.

(1) נולד בשנת תנ"ג לאביו הרב הגאון מוה"ר אהרן לבוב אב"ר בק"ק טריר ובק"ק וועשטהויבען. — בימי חורפו בשנת תע"ד נתמנה לדיין ומו"ץ בק"ק מיץ, ומשם נקרא בשנת תפ"ג לשרת בקודש כאבר"ק טריר והמדינה. בשנת תצ"ג בערך עלה ונתעלה על כסא הרבנות דק"ק שוואבאך וכל מדינת אנשכאך. הי' מהגאונים המובהקים והמפורסמים בדורו. בשעת הסערה הידועה בנידון הגט רקליווא, פנו אליו, וערך בזה תשובה מופלאה כנרפס בשו"ת אור הישר סי' ל"ב. וז"ל שם בא"ר: והנה ידענא גם ידענא שיכישו אחרי ויאמרו מי אתה שמפספס נגרינו שקטנינו עבה (ממתנו) [ממתנד] ואפילו יתוש ובקי בת יומא קרמך, אף אנא אשיב להם אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן הריני כבן ע"ה שנים וישבתי תלוי"ת שמו על כסא הרבנות זה קרוב למ"ה שנים ולפני זה הייתי מהריינים דק"ק מיץ לערך תשעה שנים ותלוי"ת שמו הגדול, ששוי"ת שלי מתברדין בעלמא שנשאתי ונתתי עם הרבנים הגאונים הקודמים מק"ק פ"פ ומיץ האמבורג ברלין אייזענשטאט ומדינת קלוינא ומנהיים, שכולם בארץ החיים המה ואצל כולם הי' תלוי"ת עולה דברי לרצון לפניהם וכו' עכ"ל. — הי' לו בכת"י חיבור שו"ת פני לבנה אשר מזכירו שם בתשובתו הנ"ל. גם נרפס תשובה ממנו בשו"ת שב יעקב חיו"ר סי' נ"ג. — נפטר בליל ש"ק כ"ז טבת שנת תקל"א ונקבר למחרתו ביום א' בעיר גמינדר. (כ"כ בס' כתבי הגאונים סי' ע"ב אות ו', אמנם בס' גדולת יהונתן עמוד רפ"ט אות ו', כ' דנח נפשי' ביום א' כ"ח טבת).

וכרי לתרץ כ"ז נקדים דברי הגמרא במס' מגילה (דף ט"ז ע"א) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחי' ריתבי רבנן קמי' ומחוי' להו הלכות קמיצה לרבנן וכו' אמר המן להו במאי עסיקתו אמרו לי' בזמן שביהמ"ק קיים מאן רמנרב מנחה מייתי מלי קומצי' דסולתא ומתכפר לי' אמר להו אתא מלי קומצא קמחא דירכו ורחי עשרה אלפי ככרי כספא דירי, ע"כ. ויש לעודד בזה כמה דקדוקים, ראשית, וכי בעת צרה כזאת שכל בני ישראל היו שדויים בצער לא הי' לו למרדכי שום דבר לעסוק בו אלא בהלכות קמיצה, וגם על המן הרשע קשה, שהרי באותו זמן שבא אל מרדכי נפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא שהי' צריך ליקח מהר את הסוס ואת הלבוש להלביש את מרדכי ולהרכיב אותו בתוך העיר, ומאי איכפת לי' אז במאי קא עסיק מרדכי, ועוד יש לדקדק מאחר שמצינו שהמן הי' בקי בתנ"ך מדוע הוצרך מרדכי להשיב לו באדיקות, בזמן שבהמ"ק הי' קיים מאן רמנרב וכו', הול"ל בקצרה, במנחה עסקינן ותו לא.

וליישב הכל בחדא מחתא י"ל, רתנן במס' שקלים פ"א ה"ג אמר ר' יהודא העיר בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן וכל מנחת כהן כליל תהי' לא תאכל הואיל ועומד ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו האיך נאכלין, ע"כ לשון המשנה. ומפרש שם בגמרא טעמא דר' יוחנן בן זכאי (רבהנים חייבים) דכתיב ז"ה יתנו י"ב שבטים יתנו, ותו אמרינן התם, משיבינן חכמים לר' יהודא, חטאת יחיד מתה ואין חטאת ציבור מתה, מנחת היחיד קריבה כליל ואין מנחת הציבור קריבה כליל, ולכן מותר לכהנים ליתן שקלים לעומר ולחם"פ ושתי הלחם דהפסוק וכל מנחת כהן כליל תהי' לא קאי על מנחת הציבור. והנה בתוס' מנחות (כ"א ע"ב) בר"ה כל כהן ששוקל, הקשו למ"ד דכהן שאינו שוקל חוטא, דהיינו רשבת לוי ג"כ נתחייבו בשקלים, מדוע כתיב בפ' פקודי מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל, הלא אם הי' שבט לוי ג"כ נותנין הי' צריך להיות סכום יותר גדול, וכתבו התוס' דהיינו לתרומת הארנים ובאותו תרומה של ארנים לא הי' שבט לוי בכלל ורק באותה של צורך קרבנות היו, עיי"ש. ואפשר לומר הטעם מדוע לא הי' שבט לוי בכלל תרומה לארנים, שזה הי' לכפר על חטא העגל ושבט לוי לא חטאו בעגל, אבל בשאר קרבנות דכתיב לכפר על נפשותיהם, שפיר נכלל בו שבט לוי.

והנה כ' בתוס' במגילה דף ט"ז ע"א בר"ה ורחי עשרה אלפי ככרי כספא, שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחר מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פריזונם ודוק ותשכח, עכ"ל התוס'. ופי' דברי התוס' הוא בחזקוני בפ' כי תשא עה"פ מבן כ' שנה ומעלה, אבל פחותים מעשרים אינם נענשים בידי שמים ואינן צריכין להביא כפרה וסכום כולם עולה לרבוז ככר כסף כיצר רוב בני אדם אינם חיים אלא שבעים שנה צא מהם עשרים לפטור כרכתיב מבן עשרים שנה ומעלה ישארו להם חמשים שנה שכל אחר ואחר מישראל נותן בהם מנה של חול למחצית השקל של קורש בכל

שנה ושנה הרי ששים איש נותנין בחייהן ששים מנה שהם ככר, והם היו ששים רבוא, הרי כולם נותנין רבוא ככר, ולפיכך אמר המן הרשע ועשרת אלפים ככר כסף אשקול, אמר כראי שקלי לבטל שקליהם ואני אתן כנגד ששים רבוא שבהם לעשות מהם כרצוני עכ"ל⁽²⁾. ואגב י"ל טעם נכון למה הוצרך להציע לאחשורוש ליתן לו עשרת אלפים ככר כסף, ולא בקש מאחשורוש להורגם בחנם, דאיתא במדרש איכה אמר הקב"ה אני אמרתי להם שיתנו בקע לגלגלת ולא נתנו לכן צריכין שיתנו אותו למלך⁽³⁾, נמצא שאם לא הי' המן נותן הכסף, והי' הורג ח"ו את היהודים הי' גורם פסידא למלך אחשורוש, לכן מן ההכרח אמר שמוכן ליתן י' אלפים ככר כסף.

והשתא נחזור לענין ראשון, אי נימא דשבט לוי מחויבין ג"כ לשקול שקלים כדררשינן ז"ה יתנו י"ב שבטים יתנו, נמצא דהמן לא נתן כסף כנגד השקלים של שבט לוי, ואיך הי' חושב שבזה יתן פדיונם, רק אי אמרינן ששבט לוי אין צריכין לשקול שקלים כר' יהודא, אז שפיר עביר המן כפי מחשבתו. — והנה תנן במתני' דשקלים פ"א ה"ג את מי ממשכנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים וכו' אין ממשכנין את הכהנים מפני ררכי שלום. נמצא שחייב הכהנים לשקול שקליהם הוא בתורת נדבה ולא בתורת משכון.

ולפי"ז אתי שפיר המשך הפסוקים בתחלת פ' תרומה, רכר אל בני ישראל, דייקא ישראל, ויקחו לי תרומה, לא אמר ויתנו, שפירושו מעצמן, רק ויקחו, שיקחו מאתם אפי' בע"כ משום דממשכנין אותן, אבל מאת כל איש, דהיינו אפי' כהנים בכלל, זהו, אשר ירבנו לכו, לפי שאין ממשכנין אותן, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זאת תרומת המשכן.

והנה המהרש"א בחירושי אגרות מקשה בהא דאמרינן שמרדכי עסק אז בהלכות קמיצה, וז"ל כל האי עוברא לא ירענא לו רמז בקרא ודבריו נביאות הן כי מנ"ל רבה' קמיצה הי' עוסק דילמא בפר ואיל ורש"י פי' הלכות קמיצה יום תנופת העומר עי"ש אבל ממה שאמר בסמוך שא"ל מאן דמנדב מנחה מייתי

(2) כן כתב בהגהות הב"ח שם על התוס' במקומו, ובס' אסיפת זקנים עמ"ס מגילה הביא כן מהרבה מפרשים. ועיין גם בספח"ק צפנת פענח (לבעל תו"י) ברף ק' ע"ב מרפי הספר שכוון לזה, והוסיף בהסבר הענין עפי"ר התוס' במס' סוטה (דף ה') רשיעור רביעית דם הוא משקל כ"ה סלעים, וכיון שאדם שוקל כל ימי חייו כ"ה סלעים הרי נותן בזה כופר נפש", כי הרם הוא הנפש, וזהו הענין של מחצית השקל, יעו"ש. וכתב שם שמאל אח"כ בס' מאור הקטן בשם הגאון מוהר"ש קיירנר סברא זו. והמע"י בס' ברכת שמואל עה"ת להגאון הנ"ל בפ' תרומה יראה שקרמו גם לפרש כן כוונת התוס' במגילה. אמנם דאח"כ פלא, שהבכרת שמואל שם בתחלת רבריו הביא חשבון החזקוני הנ"ל דאדם שוקל כ"ה שקלים בשנות חייו, וברף שאח"ז העמים כן מעצמו ברבריו התוס' במגילה, שזה הי' חשבון עשרת אלפים ככר כסף, ובאמת הרי החזקוני בעצמו כתב שזה הי' חשבון של המן.

(3) כן הוא במכילתא פ' יתרו עה"פ בחורש השלישי לצאת בני"מ מאמ"צ, — לא רציתם לשקול לשמים בקע לגלגלת הרי אתם שוקלים ט"ו שקלים במלכות אויביכם.

מלא קומצו' דסולתא כו' לאו אעומר נתכוונו שהרי לא בא בנדבך, וי"ל שהפליגו בענין דיחיד המנרב מנחה שהיא קרבן דלי דלות כו' אבל פר ואיל אינו בכל אדם אלא בעושר עכ"ל⁽⁴⁾. ולכאורה יש להקשות דאף אי נימא דעסקו בהל' קמיצה הרי ליתא במנחת כהנים דהלא היא כולה כליל ואינה נקמצת, וא"כ גם מנחה אינה בכל אדם. אבל לפי דברי הירושלמי הנ"ל ניחא, שאמרו בירושלמי דכמו שאין חטאת ציבור מתה כן אין מנחת ציבור כליל, א"כ משכחת מנחה דאיתא לכהנים, ושפיר עביר דעסקו בהל' קמיצה. נמצא רמוכח מזה דכהנים שוקלים שקלים, וכדברי הירושלמי שם.

והשתא אתי שפיר הוויכוח של מדרכי והמן, ראשכחי' המן למרדכי דעסיק בהלכות קמיצה, א"ל במאי עסיקתו, פי' למה דוקא בהל' קמיצה ולא בפר ואיל, וע"ז חשיב לו מדרכי רמשה"ה עסקו בהל' קמיצה דהוא דבר חשוב לכל נפש אבל פר ואיל אינו אלא בעשירים, וכדי שלא יקשה ע"ז, הלא קמיצה נמי כליל ואינה נאכלת לכהנים, המשיך ואמר, בזמן שבהמ"ק קים מאן דמנרב מנחה מייתי מלא קומצא, פי' הכהנים, שהם מנדיבין מלבן ואין ממשכנין אותן, אבל עכ"פ מחויבין, והיינו כתירון הירושלמי דמנחת ציבור אינו כליל, ומשה"ה שפיר עסקו בהל' קמיצה דנוהגת בכו"ע, וכיון ששמע המן זאת, אמר, אתי מלי קומצא קמחא דידכו ורחי עשרה אלפי ככרי כספא דירי, כלו' מדברין נוכחתי לדעת שלא יועיל כלום נתינת המעות שלי, כי מדברין מוכח דשכמ לוי שוקלין שקלים, והרי לא נתתי כסף נגד שכמ לוי, ודו"ק.

וזה יש להעמיס בדברי המדרש בפ' תרומה, ויקחו לי תרומה הה"ד טוב שם מעושר רב, טוב שמו של מדרכי שעסק בהל' קמיצה דמזה מוכח דכהנים מחויבים לשקול שקלים, מעשרו של המן, שרצה ליתן י' אלפי ככרי כסף. וע"ז קאמר ר' יאשי' שם במדרש, מה עשה אותו רשע כלו' מה ראה לשמות זה שלא הוסיף גם כנגד שכמ לוי, אלא מלמד שהוציא, "כל" כסף וזהב שהי' לו ונתן לאחשורוש, פי' שבאמת כנס כל רכושו ונתנו לאחשורוש, ולכן לא הי' יכול להוסיף מאומה, שהרי לא הי' לו יותר, ועי"ז הופר מחשבתו הרע אשר חשב על היהודים, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים חמה בשונאיהם.

(4) במהרש"א שלפנינו הוא בשינוי לשון קצת, וצ"ע.

עין דמעה

על פטירת יידינו הנה"ח מו"ה שלמה טענענבוים ע"ה מטאראנמא.
ינחם ר' את משפחתו, ולא ישמע עור שוד ושבר בגבולם.

המערכת

חידור במס' קידושין דף ע"ג

מהגאון מוהר"ר אברהם טיקטין זצ"ל
אבד"ק גלוגא וברעסלויא⁽¹⁾

בגמ' סוף קידושין דף ע"ג ע"א דרש ר' זירא במחזוא גר מותר בממזרת רגמוהו כולי עלמא באתרוגיהו וכו'. אמרנו לפרש דרך חידור קצת עפ"י מחלוקת הרמב"ם ורשב"א בספק דאורייתא, לדעת הרמב"ם ספק תורה מן התורה לקולא רק מדרבנן לחומרא, ותמחו עליו מסוגיא זו דהרי צריך קרא להתיר שתוקי בממזרת וכו' עי' בר"ן ופר"ח בקונטרס הספיקות, וצידדו קצת לומר די"ל דמהכא יליף לה⁽²⁾, אך דע"ז קשה דא"כ לר' יוסי דמצריך תרי קראי ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל תיפוק ל' כיון דגלי בחד קרא דספק מותר ממילא גמרינן לכל דוכתא, א"כ ל"ל אידך קרא.

ונודע אשר עיקר מחלוקת הנ"ל תלוי דלכ"ע קיימ"ל דבעי חתיכה אחת משתי חתיכות לענין אשם תלוי רק לדעת הרמב"ם כיון דאינו חייב אשם תלוי ג"כ איסור ליכא, והרשב"א סובר נהי דליכא אשם תלוי מ"מ איסור דאורייתא איכא, ועי' הישיב בכריתות דף י"ז ע"ב דקאמר רב התם דבעי חתיכה משתי חתיכות וקאמר רבא הטעם משום דמצוות קרינן ויש אם למקרא ורב נחמן קאמר התם טעמא אחרינא משום דבעי איתחזק איסורא או איקבע ע"ש הישיב. וכבר צידדו לומר לדעת רבא דהטעם משום יש אם למקרא א"כ הוי גזירת הכתוב י"ל דוקא לענין אשם תלוי אבל איסורא מדאורייתא מיהא איכא, אבל לטעמים אחרים שם משום איתחזק וכו' א"כ הוי כן מסברא, וממילא אף איסור דאורייתא ליכא, וכמדומה שמדומז קצת מזה כתי"ט שם עי"ש הישיב.

ועפ"י יבואר, דבסוכה דף ל"ה ע"א פריך ואימא פלפלין, ומשני דלא אפשר, [גנקוט] חד לא מינכר לקיחתה נינקוט תרי או תלת אחד אמר רחמנא ולא ב' וכו', ועי' שם דף ל"ד ע"ב תוס' ר"ה ענף עץ עבות שהקשו נימא פרי עץ הדר שלשה עי"ש, ולפי קושית תוס' הלזו תיקשי ג"כ ואימא פלפלין ובאמת שלשה, ולכאורה י"ל קו' תוס' לדידן דקיימ"ל לדעת הרבה פוסקים דהרס אחד וערכה אחת א"כ מקשינן הכל ללולב מה לולב אחד אף כל ד' מינים [אחד] א"כ ניחא, וק"ל⁽³⁾.

(1) ראה אודותיו בקובצנו שנה א' קונטרס ח' עמוד י"ד-ט"ו. — ד"ז הועתק מטף כתי"ק המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטערער נ"י מאנשווערפען. ישא ברכה מאת ד'.

(2) בחידושי הרשב"א שם בקידושין דף ע"ג הביא שהרמב"ם עצמו בתשובת שאלה כתב שמכאן דקדק דסד"א מדאורייתא לקולא, יעו"ש.

(3) גם בס' כפות תמרים בחידושי דף ל"ד ע"ב ד"ה ר"ע אומר, כתב לתרץ כן קו' התוס' דמקשינן אתרוג ללולב, עי"ש.

ומעתה י"ל דמש"ה רגמוהו באתרוג, דקשה להו ל"ל אתרוג אימא פלפלין, וצ"ל כתי' הש"ס חרא לא מינכר וכו', וקשה דילמא באמת פרי עין הרר ג', וצ"ל משום דמקשינן ללולב, ולולב גופי' מנ"ל, משום דכתיב כפת בלא וי"ו, ועי' לעיל דף ל"ב ע"א בתוס' ד"ה כפת כתיב עי"ש ובאמת קרינן כפות, א"כ ע"כ צ"ל יש אם למסורת, א"כ קשה אמאי קיימ"ל רבעי חתיכה אחת משתי חתיכות כיון דהמסורה מצות לשון יחיד, וצ"ל מסברא דבעי איתחזק וכו', א"כ תיקשי ל"ל קרא ממזר בשתוקי, וצ"ל רבאמת ילפינן מהכא רק דרשינן טעמא דקרא משום דלא איתחזק וכו', א"כ לא צריך אידך קרא להתיר ישראל בשתוקי, וע"כ אתי לאסור גר בממזרת א"כ קשה ממ"נ וק"ל. כ' דרך חידור.

בענין תחש מין חי' היתה

מהגאון מוהר"ר מאיר פישלס זצ"ל ראש אב"ד בפראג¹

רש"י בחומש בפ' תרומה כתב תחשים, מין חי' ולא היתה אלא לשעה. ומקשינן העולם מדברי הגמרא במס' שבת (דף כ"ח ע"א) דקמיבעיא תחש שהי' בימי משה טמא הי' או טהור הי', ומסיק א"ר אלעא ארשב"ל אומר הי' ר"מ תחש שהי' בימי משה כרי' בפני עצמה הי' ולא הכריעו בו חכמים אם מין חי' הוא אם מין בהמה הוא וקרי' אחת היתה לו במצחו, עי"ש. והאיך מפרש רש"י בפשיטות דמין חי' הי'. ויש ליישב עפ"י מה שהקשה הטורי זהב (בספרו דברי דוד) על רש"י שכתב, י"ג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לבג"כ. והקשה הט"ז רהא בפרטן אתה מוצא ט"ז דברים, שהרי אבני שהם ומילואים ג"כ נצרכים מה לי שהנשיאים הביאום מ"מ הציווי חי' ג"כ על כולם אלא שנתקיים ע"י נשיאים, ותירץ רצ"ל דעורות תחשים אינו מן החשבון שהרי לא היו אלא לפי שעה, וגם עצי שטים אינו מן המנין כי יעקב הכינם לצורך המשכן ויצוה אותם שיקחו אתם, ונרבה אין שייך אלא במה שהאדם יש לו לצרכו ומפריש ממנו למשכן משא"כ באלו, עכ"ר. אמנם יש להקשות ע"ז, מהא דאיתא במדרש תנחומא בפרשתן א"ר יהודה ב"ר סימון אמר הקב"ה לישראל י"ג דברים שהפרשתם לי כנגד י"ג דברים שעשיתי לכם במצרים ואלו הן, ואלבישך דקמה ואנעלך תחש וגו' (יחזקאל ט"ז), הרי חזינן רתחש חי' להם במצרים. ובאמת כבר הקשה כן המהרש"א בח"א שם במס' שבת ראיך קאמר הש"ס לפי שעה היתה הא קאמר יחזקאל ואנעלך תחש, ותי' דהיינו נמי בדור המדבר לפי אותה שעה. אמנם התיינה לפי הש"ס דילן י"ל שבמדבר חי' תחש, משא"כ להתנחומא הדרא קו' הנ"ל רהא שם מפורש בהדיא דגם במצרים הי' להם תחש.

(1) ראה אודותיו בכרם שלמה שנה א' קונט' ב' עמוד ט', ובקונט' ד' עמוד ו'. — ד"ז נרשם ע"י אחד מהתלמידים.

אמנם י"ל דהתנחומא אזיל לשיטתי, רמפרש עור שם להלן במדרש תנחומא, על הא רעשו מכסה תחש שלשים באמה, מי מביא לך יריעה של שלשים אמה, אלא מעשה נס לשעה היתה. נמצא שתי' השו"ז עולה יפה, כי באמת תחש גדול כזה לא היתה אלא לפי שעה. אך לפי"ז צריכין להבין מדוע לא מחלק המהרש"א כן, והוצרך לומר דתחש היתה רק במרבר ולא במצרים, אמנם יש ליישב, רהנה המהר"ל מפראג הקשה מאי קמספקא לי' להש"ס אי מין חי' או מין בהמה היתה, הא ע"כ מין שהור היתה רהרי בעינן מן המותר בפיך ואי מין בהמה למה לא צותה התורה להקריב ממנה כמו שצותה התורה מן הבקר ומן הצאן, אע"כ רמין חי' היתה, ותידיך רכיון שלא היתה רק לפי שעה לכך לא נמנה בין בהמות שהורות. נמצא רשפיר מובן מדוע הוכרח המהרש"א לתדיך דרק במרבר חי' ולא חילק בין תחש סתם לתחש של שלשים אמה, ראי נימא רחי' תחש גם במצרים, קשה קו' המהר"ל אמאי לא הכריעו בו חכמים רחי' היא מרלא ציותה תורה להקריב ממנה, א"ו רלא היתה במצרים רק לפי שעה היתה. ולפי"ז שפיר יתיישב דברי רש"י, שהרי רש"י שכ' י"ג רברים אמורים בענין, דבריו נלקחים מהתנחומא, וקשה קו' השו"ז דבפרשן אתה מוצא ט"ו, וצ"ל רלא קחשיב אותן שלא היו אלא לפי שעה, וקשה על זה, שהרי במדרש תנחומא עצמו מבואר שהי' תחש גם במצרים כמ"ש יחזקאל, וצ"ל דרק תחש גדולה בת ל' אמה היתה לפי שעה, אבל סתם תחש חי' גם במצרים, וא"כ הררא קו' המהר"ל דלפי"ז יכולים להוכיח שפיר רמין חי' היא, ראי מין בהמה היא, הו"ל למיחשבה גבי קרבנות, ולכן שפיר קאמר רש"י רמין חי' היתה, ור"ק.

בדין בדיקת ז' נקיים

מהגאון מוהר"ר שלמה קלוגער זצ"ל אבד"ק בראדי' (1)

בעזה"י יום א' שופטים וכו' תר"י לפ"ק.

רב שלו' לכבוד יירידי הרבנים המופלגים הנגידים היראים ושלמים מנהלי ערת ישורון רק' נעמיץ ובצירוף יחירי סגולה הנגידים רק' הנ"ל אשר הרב החרוף המופלג מו"ה אברהם צבי הלוי מ"ץ רק' הנ"ל.

הנה מכתבם קבלתי יום וי"ו עש"ק העבר ותיכף היום פניתי להשיבם, והנה אם כי גוף הדין שלא כרת הורה הרב הנ"ל מ"מ אין לאסור הוראתו על עולם כי אולי פ"א טעה, ומי לנו גדול מרבא דאמר² והמכשלה הזאת תחת ירך אין אדם עומד על ר"ת אא"כ נכשל בהם וחזר בו ואמר דברים שאמרת טעות הוא בירי, ומכ"ש אנן יתמי ריתמי, וגם כי [אז] כתבתי רראוי לאסור הוראתו, זה רק פליטת

(1) ראה אודותו בכרם שלמה שנה א' קונטרס ג' עמוד י"א. ועל עוצם נאונותו די להעתיק מה שהגאון מהרש"ק כותב בעצמו בשו"ת האלק לך שלמה חאו"ח סוף סי' שס"ז

הקולמוס כי אז אורייתא קמרתחא לי על גוף הוראה זו ואמרתי רק להלכה ולא למעשה, לכך ח"ו לקפח פרנסתו בשביל כך. וז"ל שכתבתי להרב המ"ץ דק' הנ"ל.

הנה מכתבו קבלתי עם ח"י הנגידים רשם, והנה גם מכתביו הראשונים קבלתי ולא שלמו בו ידי זרים, אך לא רציתי להשיב כיון שלא הוטבו דבריו בעיני, אך כעת שחזרו ובקשו ממני רבים, מוכרח אני להשיב. הנה מ"ש דלו משמע לי' דהרגול מרבכה³) לאו דוקא נקט ביום זי"ן וכו', הנה דבר תמוה אמר לומר מדעתי' דבר להקל באיסור כרת, ולא נמלך עוד באיזה מורה מפורסם אם כן הוא,

וז"ל: ות"ל בלי התפארות אם הייתי זוכר כל מה שכתבתי לא הי' שום הערה בעולם שלא הרגשתי כזה עכ"ל.

וכאן המקום להעיר, במה שנרפס בשו"ת תירוש ויצהר (להג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן) בסוף ההקדמה, ששמע מרב א' שראה מכתב כתי"ק של הגאון ר"ש קלוגר לאחר שביקש ממנו היתר הוראה, וזה תוכנו: הנה השנתי מכתב מהרה"צ מפרמישלאן שכותב אלי, הייתי אתמול בשמים וראיתי על כ"ת קטרוג גרול איך שהוא נותן היתר הוראות בנקל לכל דורש, ונגזר עליו מיתת ח"ו, ואנכי המלצתי עליו ואמרתי כי אפעול אצל כ"ת שלא ימהר עוד לתת סמיכה. ואם אמנם אינני מאמין כ"כ בדבריו, עכ"ז למיחש מיבעי, ע"כ קשה עלי לתת היתר הוראות, רק ארעתא דגבאר רבא כמותו לא עשיתי גדר, כי הוא בוראי יורה יורה ירין ירין וכו', ע"כ תוכן המכתב ולא הלשון ממש. — כן נרפס שם בסוף ההקדמה. — והנה חוץ מה שקשה להאמין בכלל שהגאון מהרש"ק יולול כ"כ בכבוד הרה"ק מוהר"ם מפרעמישלאן לכתוב שאינו מאמין בדבריו, (ובפרט שערך עליו רבני הספר בהפלגה יתירה כנרפס בקונטרס עין רמעה וכותב אודותו — „וזכיתי לראותו פעמיים כראות פני אלקים“), יש לשדות נרנא על עצם הדבר, כי הרבה יש לפקפק באמיתת מכתב כזה, כי בספרו שו"ת טוב טעם ודעת כתשובותיו להל' טריפות שהרפס בחייו בסוף הספר (רף ס"ו ע"ג) בר"ה וע"ד כתב וז"ל: וע"ד אשר שאל ליתן לו סמיכה הנה גם כזה גדר בערי מעולם שלא ליתן סמיכה לרב וכן איני נותן קבלה למנקה ושוחט כי איני רוצה לקבל אחריות דאחרים עלי, העיר שרוצים בו, ישאלו אותי עליו ואכתוב להם ואדבר טובות עבדו, אבל ליתן סמיכה דרך כלל לא אעשה בשום אופן לצאת מגדרי, ועמו הסליחה, ויוכל [להגיד] לכל אוהבי שאיני עושה כן, עכ"ל.

תשובה הנוכחית הנרפסת כזה נקדע במקצת ומטושטש הכתב, לכן חסר בו איזה תיבות, והשלמנו עפ"י השערה בין חצאי ריבוע. — ותורתנו נתונה לירידנו הרבני החסיד הנגיד יקר הערך מו"ה שאול הומערער נ"י מאנטווערפן שמסרה לנו להרפיסה בקובצנו. תשח"ח לו.

(2) גישין דף מ"ג ע"א, ושם בעל המימרא הוא רבה בר רב הונא.

(3) כ' בשו"ע סי' קצ"ו סעיף ד', בכל יום מז' ימי הספידה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעמים בכל יום וכו' וי"א שצריך שתברוק ביום ראשון מהשבעה וביום השביעי ואין להקל. וכתב ע"ז הרגול מרבכה וז"ל: זה דעת הסמ"ג, וזה לשון הסמ"ג, והואיל ולא נתברר הלכה בדברי מי, ראוי להחמיר בדברי ר' חנינא שלא יהי' יותר מחמשה ימים בין בדיקה לבדיקה עכ"ל הסמ"ג, ואם כן אפילו לא בדקה ביום ראשון ובדקה באחד מימים האמצעיים וגם ביום שביעי גם הסמ"ג מורה שעליו לה ובלבד שעכ"פ ביום שפסקה בדקה כדי שתפסוק בטוהרה, עכ"ל הרגול מרבכה.

ועיין בפתחי תשובה שם שהביא מתשו' חתם סופר חיו"ד סי' קע"ח דבבדיקת האמצעים לבד לא מהני אפילו בדיעבד.

ובפרט לומר על לשון בעל מחבר אחרון דלאו דוקא נקט, וגם טעם ר"מ הוא תמוה, דמה הביא ראי' ממ"ש בש"ס⁴) דהוי ס"ד תחלתן דוקא וכו' הרי תחלתן עדיף מסופן וכו', הנה אתמהה מה ראי' הוא זה לרעת הסמ"ג, הרי הסמ"ג חושש לדברי ר"מ דקאמר שם תחלתן וסופן בעינן, וכתב הסמ"ג דראוי לפסוק כן, וא"כ בעינן סופן, וסופן הוי רק מיום זי"ן, אבל כל מה דהוי קודם יום זי"ן, הוי הכל בכלל תחלתן. גם מ"ש ועוד כיון דהסמ"ג גופא ס"ל דלרב מהני בדיקה חרא באמצע נקיים, וכדמוכח בב"י להריא, א"כ מנ"ל להסמ"ג דר"ח בנמרא פליג על רב בתרתו, ובעי שלא יהי' יותר מה' ימים בין הבדיקות, וגם שברקה תחלה או בסוף, עכ"ל ר"מ. וגם זה טעות, ראשו הוי זה תרתו פלונתא, זה אינו רק פלונתא חרא, דזה תלוי בזה, דוראי למ"ד תחלתן אע"פ שאין סופן מהני אמצעין דהוי בכלל תחלתן אבל למ"ד תחלתן וסופן בעינן ודאי בעינן סופן ממש. וטעם הרבר נראה, דהנה יש חזקה דלהבא לומר כמו דהוי השתא כן יהי' להבא, ויש חזקה דלמפרע לילך בתר השתא לומר כמו [שהוא עתה] כן, כן הוי למפרע, ואמרינן כמו דעתה היא טהורה כן למפרע, ולכך מ"ד תחלתן אע"פ שאין סופן ס"ל [דרי חזקה דלהבא] לברה, לומר כמו דעתה היא טהורה, כן תהי' כל זי"ן, וחזקה זו לברה מוציאה מידי חזקת טומאה העבר, [ומ"ד תחלתן] וסופן בעינן, ס"ל דחזקה אחת אינה מוציאה מידי חזקת טומאה דמעיקרא, רק ב' חזקות בעינן, תחלתן הוי חזקה להבא וסופן הוי חזקה להיפוך, אז הוי חזקה ראשונה חרא במקום תרתו, ולכך תינח אם הוי סופן (?) מוכח דלמפרע כל הימים הוי טהורה, אבל אמצעיים נהי דהוי חזקה למפרע על ימים הראשונים, עדיין ימים הבאים אין לנו רק חזקה דלהבא, וא"כ מה לי אמצעים מה לי תחלתן, לכך ודאי בעינן סופן ממש, וכן לשון הש"ס מורה כן, דקאמר תחלתן וסופן, משמע דסופן בעינן, וגם יגיד עליו דיעו, כמו דתחלתן הוי דוקא כן סופן דוקא, לזה שנג בזה הרבה. — ומה שכתבו רבאמת האשה ברקה בכל יום, אין בזה כרי התנצלות, כיון שבתחלה ופעמיים ושלש לא כתב כן, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ז"ז אין להאריך.

דברי ירדמ,

הק' שלמה קלוזנר

(4) נדה דף ס"ט ע"א.

כוס תנחומין

להאכרכים היקרים

ר' ראובן שמעון שארף נ"י ואחיו ר' אשר עניזל שארף נ"י

במות עליהם אביהם הרב ר' יצחק שארף ע"ה

רב דקהלת אנשי ראדישקאוויץ

ומלפנים מגיד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון.

המקום ינחם אותם ואת כל המשפחה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

המערכת

מכתב מהגה"ק משינאווא זצ"ל⁽¹⁾ אל הגה"ק בעל קדושת יום טוב זצ"ל

יחזקאל שרגא הלברשטאם

חופ"ק שינאווא יצ"ו

ב"ה יום ה' תולדות תרנ"ט לפ"ק

שו"ר לכבוד אהו' מחו' ידידי הרב הנאון הצדיק המפורסם כש"ת
מו"ה חנני' יו"ט ליפא נ"י האב"ד דק' סוניט יצ"ו⁽²⁾.

הנה מוכ"ז הרבני המופלג בתו"י מו"ה ישראל אהרן סופר נ"י מטבריא ת"ו
הוא נוסע לכת"ה באשר נוסע איש מצפת ת"ו ורוצה להשחית ולבלוע את כולל
וויזניצא אשר נתפטר ביניהם מכבר כמה יהי' לחלקם מאונגנץ⁽³⁾, ושמעתי מאנשי
אמונה שאנשי כולל זה הם עניים כמעט ננוועין ברעב לזאת ידאה כת"ה שלא
להניח להאיש הנ"ל לשנות כי אצלינו אין חילוק בין נפשות ישראל שבמדינה זו
או זו, וכבר אמרו חז"ל יהי חלקי מטבאי צדקה ואל יהא חלקי ממחלקי צדקה
ומכש"כ במקום שיש חשש גזל מעני לעני, והעיקר הוא להחיות נפשות ישראל

(1) הוא בנו בכורו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע אשר נולד לו בטארניגראד בשנת
תקע"ה. חוץ מה שקיבל עיקר חינוכו והרכתו אצל כ"ק אביו, הי' נוסע להרבה צדיקי
הדור ובפרט להרה"ק מוהר"ש מבעלזא זצ"ל והרה"ק ר"ר אשר'ל מראפשיץ זצ"ל. —
בשנת תר"ט נתקבל לאבר"ק ראוראל, ואח"כ בשנת תרס"ז נתמנה לאבר"ק שינאווא.
ומשם נתקבל לאבר"ק סטראפקוב בשנת תרכ"ח. בשנת תרמ"א בערך חזר לעיר
שינאווא וכיהן שם ברכנות עד יומו האחרון. כל גרולי דורו העריצוהו עד למאור וכמעט
כולם השכימו לפתחו. תהלותיו המרובים, כבר נרפסו בכמה ספרים. נדפס ממנו ספר רברי
יחזקאל עה"ת וליקוטים. נפטר ביום ו' טבת שנת תרנ"ט בשינאווא ושם מנ"כ.
אפריון נמטי' להאדמו"ר ואבר"ק סיגעט שליט"א שמסר לנו באדיבות לבו מכתב
קורש זה לפרסמו בקובצנו כרי לזכות בו את הרבים. — חשיבות יתירה יש במכתב זה
שנכתב כחודש ימים לפני יום פטירתו ב' ויגש תרנ"ט.

(2) הגה"ק מוה"ר חנני' יום טוב ליפא מייטלבוים זצ"ל אבר"ק סיגעט נולד ביום א'
רחג השבועות שנת ת"ר לאביו הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל אשר ממנו קיבל עיקר חינוכו
וההרכתו. אחר תונותו נסע הרבה אל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, אשר החשיבוהו עד
למאור. בשנת תרכ"ד נתקבל לאבר"ק מעטש, ואחר תשעה שנים כשנפטר אביו זצ"ל
נתמנה למלאות מקומו כאבר"ק סיגעט והי' מגרולי מנהיגי ישראל. רבנים חשובים
וחסידים מפורסמים הסתופפו בצלו ונהנו ממנו עצה ותושי'. נדפס ממנו ספר קרושת יום
טוב עה"ת. נח נפשי' אור ליום ב' ער"ח אדר תרס"ד לפ"ק בעיר סיגעט ושם מנ"כ.
(3) כאמור בכרם שלמה שנה ב' קובץ ב' עמוד ל"ט נתיסר כולל עסטרין בערך שנת
תר"יב, עבור תושבי מדינת גאליציע, אונגארין, ובוקארין. — בשנת תרכ"ב נפרדו
אנשי מדינת אונגארין לעצמם תחת שם כולל שומרי החומות, בהסכמת רוב גרולי
אונגארין ובראשם הכתב סופר והנאון מהר"ם א"ש. — איזה שנים אח"ז נפרדו גם אנשי
ק"ק וויזניץ-קאסוב לעצמם שהיו עד אז תחת נשיאות כולל עסטרייך. (בשנת תרע"ב

בארצנו הק' צריך לראות שלא לטרוע חלק הנצרכים ביותר, ושמעתי שב"ה כולל אונגרין הוא במצב טוב, גם שמעתי שרוצה לעשות חדשות במונקאטש⁴, ימחול כת"ה לנעור בו, כי אא"מ הגאון הצדיק ז"ל⁵ ה' מתרעם מאוד על כל התחלוקות שנעשה בין גאליציא לאונגרין, והי' פשר שמונקאטש וברריאב ועוד איזה מקומות הידועין במקומותם יתנו לכולל גאליציא, והאנשים שיבואו משם לארץ ישראל יקחו קדימה, ועתה הוא בא לחטוף לחם עניים, ראוי לחוס על עניים ודלים חסירי לחם בארץ ישראל ולא יניח לשנות מעני לעני ובפרט שכולל אונגרין אינם נותנים שתי שנים ראשונות ועי"ז מעט נוסעים מפה לא"י כי מי שיש לו על שתי שנים פרנסה ונוסע בהרחבה אינו נצרך לכולל, ועני שאין לו על שתי שנים פרנסה אינו יכול ליסע, וממלא נתרבה חלק היושבין שם, ובגאליציא רק שנה ראשונה אין נותנין מכולל, ועל שנה א' בקל להביא אתו על פרנסה, וגם כשכותבין אנשים חשובין על איזה איש שנוסע לש"ש ואין לו גם על שנה ראשונה הוא נותן לו תיכוף בבואו לא"י, לזאת חלק הכולל גאליציא פחות הרבה מכולל אונגרין, ולמה יגרעו עניי מדינה זו מזו, ובווראי גם אצל כ"ת אין חילוק, ע"כ יראה כ"ת שלא ישחית האיש ח"ו ולא יעשה חדשות.

והי' שלו' כנפשו ונפש ידידו מחו' המצפה לב"ט בתוך כ"י,

הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

נתפרצה מחלוקת כי רצו שוב לקבל תמיכה גם מכולל עסטרייך-הארהביטש, כמבואר בארוכה בס' תשובה כהלכה).

(4) כתשע שנים אח"ז בשלהי שנת תרס"ז נתייסר הכולל רמונקאטש ועשרה גלילות (היינו חוסט, סעליש, ובערענסאס וכו'), בנשיאות הגה"צ ממונקאטש בעל ררכי תשובה זצ"ל, ובהסכמת הנשיאים מוויזניץ וגאליציע-הארהביטש.

(5) כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע בשו"ת רברי חיים ח"ב חו"מ סי' ס"ח בתשובתו להרה"ק מוהר"ם מוויזניץ זצ"ל, מביע רעתו שאינו מסכים לשום פירוד בהכוללים. גם בשו"ת בית שלמה חיו"ר סי' צ"ט כותב שח"ו להפריד אנשי מדינת אונגארין מכולל עסטרייך. ועיין בס' ברכת הארץ (ירושלים תרס"ר) להרב ר' ברוך דוד הכהן מווישניצא באות של"א, שנרפס שם מכתב משנת שפ"ג חתום מחכמי עיה"ק ירושלים, שיש הסכמה קדומה מחכמי ורבני ירושלים ת"ו שלא יהא רשאי שום אדם יחיד או רבים לעשות שום פירוד וכו' וימשך זמן ההסכמה עד יבוא גוא"צ יעו"ש. ועיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' ח' מש"כ בזה להצדיק ההתפרדות, מחמת שהמתנזרים בעם רוצים שנדבותיהם יגיעו למכיריהם ממדינתם ומעירם.

צילום מכתב זה להלן בעמוד ס"ה.

בענין איסור חל על איסור, ועשה דשביעית

מהגאון מוה"ר אברהם מנחם הלוי שטיינבערג זצ"ל אבר"ק
(בראדי¹)

ב"ה יום ג' ט"ת אדר שני תרמ"ט לפ"ק סנעטין

החיים והשלום לכבוד החריף ובקי מופלג ושנון זית רענן מ' שמעון
ישעי' רייד ג"י²).

מכתבו זה ערך שני שבועות נכון הגיעני ומרוב טרדותי לא הי' אפשר לי לשום עין עיוני בדבריו כי כמה חבילי טרדין הקיפוני בימים אלו אשר כמעט לא נתנוני לבלוע רוקי, וגם ברוב העתים אינני מופנה מכל צד הן מהשעורין הקבועין לי והן ממילי דמתא, ואיני משיב בדברי פלפול רק לפרקים אך בדברים הנחוצים לדינא כאשר ישאל מי מאתי בענין הנוגע להלכה למעשה מוכרח אני להשיב, אך יען שמעלתו ביקש ממני מאור להשיב לו בכרי להלחיב לבבו לתורתנו הקדושה והחביבה, וגם דברי פלפולו הוטב בעיני, ע"כ נמצאתי לבקשתו להשיב לו במעט העיון.

בראש מה שהקשה בפסחים דף כ"א בהא ראמר ר' אבהו כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב היתר כדרך שפרט בנבילה, ומאי ראי' מנבילה דלמא הא דאיצטריך למיפרט היתר בנבילה משום דבנבילה הוי ס"ד ראסור בהנאה דאל"כ תיקשי האיך חל איסור נבילה על איסור עשה שאינו זכוח ומשום זה הו"א ראסור בהנאה והוי איסור מוסיף לשיטת רש"י בחולין דף ק"א.

(1) נולד בשנת תר"ז בסערים לאביו מו"ה מאיר בנו של הגאון מוה"ר שמעי' הלוי מבראדי. רבותיו היו זקינו הג"ר שמעי' הנ"ל, והג"ר בן ציון לאנרא רומ"ץ בסערים. בשנת תרכ"ט נתמנה לאבר"ק סניאטין, ומשם נתקבל לאבר"ק בראדי בשנת תרס"ז. הי' נאון אדיר ומפורסם, ונחשב בין עמודי ההוראה בדורו. נרפס ממנו שו"ת מחזה אברהם ב' חלקים, וקונטרס „קדושת שביעית" על דיני שמיטה (נספח לספר פאת השלחן להיריב"ז). חלק שלישי משו"ת מחזה אברהם עומד הכן לרפוס אי"ה. גם הי' לו חיבור נפלא על ספר יראים, ונאכר בשנות הזעם. נפטר לב"ע ר"ח סיון שנת תפד"ח בעיר בראדי ושם מנ"כ.

תשובה הנוכחית הגיע ל ידינו מיד נכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלוי שטיינבערג אבר"ק בראדי שליט"א. תשח"ח לו וזכות הרבים תלוי בו.

(2) הרב השואל הציע דברי פלפול הנזכר להלן באות ב', גם אל הגאון מהרש"ם מבערואן. עיין שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' כ"ו. ושם מתאדוהו מו"ץ דק' קאנטשונא. — ובתשובה הנוכחית כ' בתחלת המכתב: לק' ריגליטץ. ואנחנו לא נדע מי הוא זה. אבל נראה מהלשון שכתב לו הג' מבראדי כאן בסוף התשובה, דברי חיזוק ועידוד ללימוד התורה בשקידה וכו', שלא הי' אז עדיין מו"ץ. כמובן.

דע, שבימי חורפי הקשיתי להגאון רי"ש אבד"ק לכו"ז צ"ל³) בהא שכתבו התוס' בשבועות דף כ"ד ע"א בשם הריצב"א להוכיח דזבחת לא הוי עשה דאל"כ האך חייל איסור אבר מן החי על איסור עשה דשאינו זבוח עיי"ש, ולמה לא הקשו על נבילה היכי חיילה על איסור שאינו זבוח. והגאון הנ"ל הביא כן משמי בספרו שואל ומשיב מהרורא ג' ח"א סי' שפ"ג, וכתב לתרץ דר"ל דנבילה הוי איסור מוסיף שהרי מטמא, וכ"כ התוס' ביבמות סברא זו עיי"ש בדף ל"ג. — ובמחכת"ה שגה ברואה, דהתוס' ביבמות לא כתבו רק דנבילה מיקרי איסור חמור מחמת שמטמא אבל לא איסור מוסיף, דאף לשיטת הסוברים דאיסור הנאה מיקרי איסור מוסיף מ"מ טומאה לא הוי איסור מוסיף וכמ"ש הנז"ב מהד"ק סי' ל"ה ול"ו באו"ח עיי"ש, וכבר כתב כן בטעם המלך על השע"מ בהל' איסורי ביאה עיי"ש⁴).

אך נתיישבתי במה שהביא הטעם המלך שם ראי' מחולין דף ק"א באוכל ג"ה של נבילה דר"מ מחייב שתיים ורבנן פטרי, ומודים באוכל ג"ה של עולה ושל שור הנסקל וכו', ומוקי לה הש"ס כד"ה ג' דלית ל' כולל זולת בחמור על קל, ואי נימא הטומאה משוי מוסיף א"כ הוי נבילה מוסיף משום הטומאה, ולא דק בזה, דבג"ה ליכא טומאה כדאמרין בחולין בר"פ העור והרוטב דבגידין ליכא טומאת נבילות עיי"ש, וגם מתוס' יבמות הנ"ל אין ראי' דשם קאי לענין חלב ע"כ כתבו התוס' דטומאה לא הוי רק איסור חמור דמוסיף ליכא למימר דחלב נבילה אינו מטמא.

שוב ראיתי מאחר לחכמי זמננו שדחה כן דברי הטעם המלך. ולפ"ז מיושב קושייתי דנבילה על אינו זבוח בל"ז הוי מוסיף משום הטומאה. אמנם אכתי יש להוכיח דרש"י סובר דטומאה לא חשיב איסור מוסיף ממ"ש בפ"ק דביצה דף ז' ע"א בהא דהאוכל מנבילת עוף טהור מן העצמות ומן הגידין טהור וז"ל, מן הגידין קסבר אין בגידין בנו"ש, מוכח מדבריו דלמ"ד יש בגידין בנו"ש יש בגידין גם משום טומאה דהיינו טומאת נבילות א"כ לדירי' הא דאמר בחולין דף ק"א באוכל ג"ה של נבילה ושל עולה וכו' דחייב וע"כ דסובר יש בגידין בנו"ש דאל"כ אמאי חייב משום נבילה או משום עולה וכו', וא"כ דס"ל יש בגידין בנו"ש ממילא דמטמא ג"כ ולמה לא חל הא הוי איסור מוסיף משום הטומאה ול"ש מ"ש לעיל דגידין אין מטמאין דהא למ"ד יש בגידין בנו"ש שפיר מטמאין וע"כ דטומאה לא חשיב איסור מוסיף, ועיין בשע"מ פ"ח מהל' מאכלות אסורות.

אך י"ל לפמ"ש השע"מ שם דאף דאין בגידין בנו"ש מ"מ חייב משום נבילה וכו' משום מגו דאחשבי' התורה אכילה לענין גיר ה"נ חשיב לענין נבילה

(3) הגאבד"ק בדארי צ"ל סיפר, כי בהיותו אז אצל הגאון מלכו"ב, יצא הגאון מלכו"ב על איזה רגעים לחרר הסמוך, והוא נשאר יחירי בחררו של הגאון מלכו"ב, לקח את סידורו של הגאון מלכו"ב שהי' מונח על השולחן, וראה כתוב בו, — יום פלוני לא התפללתי ככוונה כראוי, ועלי לעשות תשובה ע"ז. — כמה נפיש האי גברא דליב"י כשמעתי'.

(4) יעויין בזה בשו"ת שואל ומשיב מהרורא תנינא ח"ב סי' צ"ה.

וי"ל רגם חך ברייתא סוברת אין בגידין בנו"ט ואפ"ה חייב משום נבילה ג"כ משום אחשבי עי"ש. ולפ"ז י"ל דאחשבי לא שייך רק לענין איסור רמגו דהוי בשד לענין איסור גיד ה"נ חשיב לענין איסור נבילה, אבל לומר שמטמא עי"ז אין למילף מאיסור דאע"ג דלענין איסור גיד חשיב אוכל מ"מ לענין טומאת נבילה לא חשיב אוכל דטומאה מאיסור לא ילפינן וכמ"ש התוס' בבכורות דף ז' ע"ב ד"ה דג דלענין איסור לא חשיב כמעוכל ולענין טומאה חשיב כמעוכל, ולכך ליכא בגיד מוסיף משום הטומאה.

ודע דבשעה"מ שם מתרץ דברי הר"ם רפסק אין בגידין בנו"ט וס"ל דג"ה מותר בהנאה, וכתב עפ"י הנ"ל דבאמת אף דאין בגידין בנו"ט שפיר י"ל דגיד הוי בכלל היתר נבילה משום אחשבי רק לר"ש דס"ל אין איסור חל על איסור א"כ אין נבילה חל על גיד, אבל הר"ם דסובר איסור חל על איסור שפיר חל נבילה על גיד וא"כ גיד הותר בכלל נבילה עכ"ר. וראיתי למי שהקשה עליו ראם נימא דגיד אסור בהנאה א"כ הוי נבילה איסור קל נגר גיד דגיד אסור בהנאה ונבילה לא, וכולל בקל על חמור לא חייל אף לירדן, ואכתי קשה על הר"ם דנימא דג"ה אסור בהנאה ושוב אין נבילה חל ולא הותר בכלל נבילה, ובתשובה כתבתי בזה, וכעת נתיישבתי דבלא"ה צרקו דברי השעה"מ בישוב דברי הר"ם, דבאמת כבר עמדו בחולין שם דהא נבילה חמורה משום שמטמא וכמ"ש התוס' ביבמות הנ"ל, ועיין בטעם המלך בהל' מ"א ובספר לב ארי' שכתבו דשם אזיל הש"ס אליבא דריה"ג דס"ל דג"ה אסור בהנאה ולכך לא חשיב נבילה חמור משום הטומאה דנגד זה איכא חומרא בג"ה דאסור בהנאה וא"כ הוי כשווין ולא חשיב שום א' מהם חמור עי"ש בדבריהם, ולפ"ז א"ש דרוקא שם בש"ס דאזיל לריה"ג דס"ל דאיסור כולל אינו חל רק באיסור חמור על קל ולכך בנבילה לא חשיב חמור כיון דיש ג"כ חומרא בג"ה דאסור בהנאה משא"כ בנבילה, אבל לירדן דקיי"ל דאיסור כולל חל גם בשווין רק באיסור קל על חמור אינו חל א"כ נבילה שפיר חל על ג"ה דאף דג"ה חמור דאסור בהנאה מ"מ לנגד זה יש חומרא בנבילה שמטמא וחשיבי כשווין ושפיר חל נבילה בכולל, ועיין בשעה"מ הל' איסורי ביאה שפירש כן דברי התוס' ביבמות עי"ש וא"ש.

ומיושב בזה ג"כ מה שהקשה הגאון רע"ק איגר' בתשובות הנספחים בסוף הספר דרוש וחדוש למ"ש התוס' ביבמות דכולל בקל על חמור לא חל א"כ מנ"ל לרבא בחולין שם דמני רבנן ריה"ג, דילמא רבנן ס"ל דג"ה אסור בהנאה ונבילה לא חל בכולל דהוי קל על חמור דנבילה מותר בהנאה וג"ה אסור בהנאה, אבל עולה ושוור הנסקל דג"כ אסור בהנאה חל על גיד בכולל. ולפי הנ"ל א"ש ול"ק כיון דגם נבילה יש לה חומרא שמטמא א"כ שווין הם וע"כ צ"ל דאתיא כריה"ג דכולל אינו חל רק בחמור על קל וכנ"ל.

ואני לעצמי אמרתי כמה שלא הקשה הריצב"א בתוס' שבעות הנ"ל רק היכי חייל אבר מן החי על עשה דשאינו זבוח ולא הקשו מנבילה, עפמ"ש התוס'.

בחולין דף צ' ר"ה אלמא האיך חל איסור גיד על אבר מן החי דאבר מן החי קדים, ותירצו דא"א להיות גיד אסור בענין אחר, ולפי"ז לכאורה ל"ק קושית התוס' בשבועות הנ"ל דהיכי חייל אבר מן החי על עשה דשאינו זבוח הא א"א להיות אבר מן החי בענין אחר, וי"ל דהא קי"ל באמ"ה דחייב גם במשהו בשר גידין ועצמות ומשום עשה דזובחת ל"ש רק בהבשר והבשר הוא ח"ש שכתבו התוס' שם בשבועות דאיסור חל על ח"ש וא"כ שפיר משכחת אמ"ה במשהו בשר גידין ועצמות, ע"כ שפיר הקשו דאבר מ"ה לא יחול על כזית בשר דאז איכא העשה דזובחת כיון דאפשר לחול אמ"ה באופן הנ"ל, ואף שכתב הפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה דעשה דזובחת קאי אף על כ"ש עי"ש, אין דבריו מוכרחים, ויש בזה עוד אריכות דברים ואכ"מ. — וא"ש דלא הקשו מנבילה דבזה שפיר י"ל דא"א לאסור נבילה להיות בענין אחר, והבן. ויש עוד לעיין בזה.

ולענין קושיתו הנ"ל י"ל עוד עפ"י מה שהקשו התוס' בזבחים דף ע' בהא דאמרה תורה יבא איסור נבילה ויחול על איסור חלב דלמ"ל קרא לזה הא בלא"ה הוי איסור מוסף, וכוונתם משום דנבילה אסור לגבוה וסברו התוס' שם דמה שנאסר לגבוה חשיב איסור מוסף עיין בשעה"מ הל' איסורי ביאה, אמנם קושייתם כבר תירצו האחרונים דאיצטריך קרא לבעל מום דבלא"ה אסור לגבוה עיין בשו"ת רע"ק אינר בכתבים שהאריך בזה, וא"כ ל"ק קושיתו דלא איצטריך קרא להתיר נבילה בהנאה למאן דא"ל דהנאה הוי מוסף דא"כ ממילא נדע דמותר בהנאה דא"כ למ"ל קרא דנבילה חל על חלב דבלא"ה הוי איסור מוסף משום הנאה, א"ו דאתי לאורויי דכ"מ שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו גם איסור הנאה במשמע. כ"ו כתבתי לו בדרך פלפול למלאות רצונו, אבל בפשוט ל"ק קושיתו, דשפיר מוכיח הש"ס מדפרט הכתוב היתר בנבילה ע"כ דלא יאכל לא תאכל כו' גם איסור הנאה במשמע דאם נימא דלא תאכל רק אכילה ולא הנאה במשמע לא הוי צריך קרא לפרוט היתר דאף דנימא דהי' לנו הוכחה מכח קושיא מכחויך דהאיך נבילה חל על אינו זבוח דנבילה אסור בהנאה, מ"מ אם ל"ת רק אכילה במשמע, א"א לנו לשנות משמעות הקרא מכח קושיא ונימא יותר דגזירת הכתוב הוא דנבילה חל על אינו זבוח, אלא ודאי דל"ת גם הנאה במשמע, וז"פ וא"צ לאריכות.

(ב) הקשה במכות דף כ"א בהא דיש חורש תלם א' וחייב עליו משום שמנה לאווין, ומוקי הש"ס שם דהאי תנא לית לי' כולל, והקשו השעה"מ (בפ"ה מהל' מאכ"א ה"ו) והשאג"א (בס"י ס') דא"כ האיך חייל יו"ט על שביעית ותירצו דמיירי ביו"ט של ר"ה וע"ז הקשה לפמ"ש הברוך טעם בהגהותיו לנו"כ מה"ת או"ח ס' קי"ז דשביעית הוי איסור חפצא דהקפידה התורה על שביתת הארץ דכתיב ושבתה הארץ ויו"ט הא הוי איסור גברא, וכבר נודע שיטת הר"ן בנדרים דאיסור חפצא יכול לחול על איסור גברא ומה"ש חלין נדרים על שבועות א"כ היכי חל יו"ט אף יו"ט של ר"ה דהוי בת אחת עם שביעית לפמ"ש התוס' רי"ד בכל אסורי ב"א דנימא כל שאינו בזאח"ז אפילו בב"א אינו, ותירץ דא"כ לא יחול שום איסור והי מינייהו מפקת, וחידשו האחרונים דכל שאיסור א' יכול לחול

בזאח"ז אז אינו חייב על אותו איסור שאינו יכול לחול בזאח"ז וכמו שהאריך בזה בברוך טעם, ולפ"ז כאן שביעית יכול לחול אף בזאח"ז משום רהוי איסור חפצא אבל יו"ט לא מצי לחול בזאח"ז רהוי איסור נברא ואמאי חייב על יו"ט עכ"ק. הנה לפמ"ש הריטב"א במכות שם רהא ראמר הש"ס רהאי תנא לית לי כולל היינו רוקא באיסור הבא ע"י עצמו רהיינו בשבועה וכראמר ר"ש בשבועות רף כ"ג, בפשיטות ל"ק קושיתו כמובן. אך אף אם לא נפרש כן י"ל לתרץ קושיתו רמה רהניח ליסור פשוט רשביעית חשיב איסור חפצא, נראה רזה רוקא העשה דושבתה הארץ, אבל הלאווין רחרישה וזריעה בשביעית הוי רק איסור נברא, והרבר נכון בטעמו, רמשום הלאווין אינו עובר רק כשעושה בעצמו אבל כשחורש או זורע ע"י עכו"ם אינו עובר בלאו רק אסור מכח אמירה לנכרי וא"כ ל"ש לומר רהוי איסור חפצא כיון דאף אם השרה שלו נחרש או נזרע כל שלא עשה בעצמו אינו עובר א"כ הלאו הוא רק אקרפתא רגברא וכמו לאווין דיו"ט ושבת דרק אקרפתא רגברא וכמ"ש הבית מאיר באה"ע סי' ה' עי"ש, אבל העשה דושבתה הארץ זה הוי שפיר איסור חפצא ראפילו אם עושה ע"י אחר עובר משום שביתת שדהו וכראמרנין בש"ס ע"א רף ט"ו ע"ב דארם מוזהר על שביתת שדהו בשביעית עיי"ש ברש"י ובתוס' רי"ד שם וכ"כ במנ"ח מצוה קי"ב עי"ש, והרברים ברורים. ולפ"ז כיון רהלאו רשביעית הוי ג"כ איסור נברא שייך הי מינייהו מפקת דאם תאמר כל שאינו בזאח"ז אפילו בב"א אינו, גם הלאו של שביעית אינו יכול לחול בזאח"ז לכך שפיר חייב משום שניהם.

ועפ"ז עלתה בירי לתרץ קושית התוס' בפסחים מ"ז בהא רפריך אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור והקשו רהא יו"ט הוי עשה ול"ת, ועשה רכסוי לא תוכל לרחות ל"ת ועשה. ועור הקשו בהא ראמר שם וכתישא ביו"ט מי שרי דלמה גרע מחרישה עיי"ש, ולפי הנ"ל א"ש רבעשה דיו"ט שפיר י"ל רלא חל אף שבאין בב"א משום רכל שאינו בזאח"ז כו', רעשה דשביעית שפיר חיילה אף בזאח"ז משום רהעשה הוי איסור חפצא כנ"ל, אבל העשה דיו"ט הוי איסור נברא וא"כ לא הוי כאן רק ל"ת דיו"ט ושפיר פריך הש"ס דחזי לכסוי דם צפור, ול"ק קושית התוס' דהוי עול"ת, וכ"ז בחרישה משא"כ בכתישא רמותר בשביעית ושוב איכא העשה דיו"ט ואין עשה רוחה ל"ת ועשה וכנ"ל, ולכך קאמר שפיר וכתישא ביו"ט מי שרי והבן.

ומה שהקשה עור ע"ד הקצה"ח סי' ש"צ שהוכיח רהרא"ש לא ס"ל סברת התוס' ב"ק רף י"ח לחלק בין זרק אבן לזרק כלי עצמו עיי"ש ברבריו, ורהרא מוע"ל רהנמ"י שם הביא כן בשם רהרא"ש לחלק כנ"ל כרברי התוס' יפה כתב, ועיין בספר שושנת יעקב להרב מבאלחוב על חו"מ שעמר על הקצה"ח בזה, ובחרושי כתבתי ע"ד הקצה"ח הללו, ואכ"מ כי אין הזמן גרמא להאריך. וכ"ז כתבתי לו במעט עיון למלאות רצונך יען ראיתי שמשותקק לתשובתי. — ועתה ידירי חזק ואמץ ושקור על רלתי התורה הטורה הקרושה והטהורה ותעלה על כמתי המעלה בתורה וכיראה ואז אשריך וטוב לך.

כ"ר ירידו בלתי מכירו רו"ש באהבה.

בענין חמץ בקרבן מנחה

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים רמאנטרעאל
קאנאדע

הנה במנחות נ"ג ע"א אמרינן בשיאור דר"מ לד"מ מדלקי עלי' חמץ הוא, ועיי"ש בתוס' שתמחו מנ"ל להש"ס דלענין מנחה ג"כ הוי כן וכתבו רש"מא יש שום יתור בתורה ומנחות דחמץ נוקשה הוי חמץ לגביהו וכו', וקשיא אההוא רחולין דמשמע דלכו"ע חשיבא חמץ עיי"ש, ולכאורה יש לעיין למה כתבו אההוא רחולין ולא נקטו יותר האי דסוגיין דמשמע דחשיבא חמץ, ואדרבא על הסוגיא דחולין כתבו מקודם ד"ל דקאי על מצה שבתורה וא"כ הול"ל יותר הך דשמעתין, ואולי י"ל דכוונתם דהרי ראינו שכתבו דיש יתור בתורה ובמנחות, וכתבו בתורה בפ"ע, ולמה לא תסגי בזה שיש יתורא במנחות לבר, וצריכין לומר דבמנחות הוי היתורא דאסור לעשותו דהוי בכלל ל"ת חמץ, ובתורה הוי הרבוי דמותר להחמיץ בזה הלחמי חמץ לכן בעינן בכ"א בפ"ע, וע"כ ביארו בלשונם אההוא רחולין דשם מוכח דגם בלחמי תורה סגי בנוקשה, וע"כ קשה למה אין מחמיצין בתפוחים, אבל מסוגיין היינו יכולים לומר דנהי דלענין איסור מנחות הוי חמץ, מ"מ לענין לחמי תורה ל"ה חמץ בכה"ג. וממילא לפ"ז אם נאמר כמ"ש מקודם דבחולין כוון לענין מצה שבתורה, שוב אין מוכרח דיש יתורא בתורה, ושוב שפיר י"ל דלענין לחמי תורה לא סגי בנוקשה ברעבד לכן אין מחמיצין בתפוחים ג"כ בדיעבד.

ועוד י"ל בטעם התוס' שכתבו בתורה בפ"ע, מכח מה דאמרינן במנחות מ"ו ע"ב לחמי תורה לא איקרי מנחה שתי הלחם איקרי מנחה וכו', ולכן בעינן ריבוי בתורה בפ"ע דהוי בכלל חמץ, ולא סגי בהריבוי דהוי במנחות. ועיין בתוס' במנחות דף ג"ב ע"ב ד"ה כל המנחות שכתבו ג"כ דתורה ל"ה מנחה, ומונה בצדו שכווננו לתך סוגיא. ועיין בחידושי הרשב"א שם שכתב על קו' התוס' כיון דשנינן ילפינן נמי תורה וב' הלחם מהדרי דלהוי מנחה כמו ב' הלחם, ופלא עליו מהך סוגיא דמבואר בפירוש דל"ה בכלל מנחה, וז"פ.

ובזה נוכל לתרץ דברי הרמב"ן בפ' צו בקרא והקריב ממנו אחד מכל קרבן וגו' שכתב ואני תמה כשהוציא הכתוב מלאו השאור קרבן ראשית למה לא אמר ג"כ וקרבן תורה ותירץ כי הלחם תורה אין ממנו למזבח כלום עיי"ש, ונפלאים לי רבירוי הקדושים הא גם ב' הלחם אין למזבח כלום*) ואדרבא בב' הלחם יש דיעות דמשכחת בלא זבח ע"ש במנחות דף מ"ה, ותורה לכ"ע בעי זבח עיי"ש בך דע"ה, ויש האימורין למזבח, וא"כ למה פירש ב' הלחם יותר מתורה. אמנם

(*) עיין בזה בס' כלי חמדה (להנאב"ד רוואהרט) פ' צו מה שהביא בשם ספר הטור

ע"ה"ת.

לפמ"ש י"ל דמ"ש"ה לא פרט תורה כיון דלא איקרי מנחה, ובקרא מבואר כל המנחה לא תעשה חמץ, רק ב' הלחם דאיקרי מנחה צריך לפרש. אמנם גם זה אינו דדרשינן הקרא כאן לבכורים ג"כ דמביאין מרבש אע"ג דלא הוי מנחה, ואולי לביכורים י"ל כמ"ש הרמב"ן אח"כ שלא מצינו בשום מקום דהוי מרבש לכן צריך הקרא כאן להתיר, אבל בשאור ל"צ כי לא מבואר במחללי חוץ בעבודת הקרבנות, ובערות אשת אחיך חוץ מן היבום עי"ש, ובאמת קצת צ"ע, דעיין בירושלמי שבועות פ"ג ה"ח דנאמרו בדבור אחד עי"ש, אמנם כפי דרכו נוכל לומר להיפוך דבאמת ל"ה הוצרך לומר בתורה משום דלא איקרי מנחה, וכן בביכורים ל"ה צריך לומר, רק מכח שבשתי הלחם בעי לומר כיון דאיקרי מנחה, לכן כלל ביכורים ג"כ.

אמנם בעיקר קו' כבר כתב הפנים יפות שם די"ל דלא הזכיר הכתוב אלא בקרבנות חובה עי"ש, ובאמת כן מוכח מסברא, דאל"כ מה חירוש בביכורים שמביאין לכהן דבש הא בלא"ה דבש לא נאסר רק להקרבה ולא על נתינה לכהן, וע"כ דעיקר כוונת הפסוק להשמיענו חובה.

והנה בעיקר קו' התוס' הנ"ל ג"ל לפמ"ש הנובי" מהדו"ק חאו"ח סי' כ"ב לחדש דאם נוקשה דרבנן ע"כ מי פירות עם מים הוי חמץ גמור דאל"כ איך משכחת בכל מנחה שיהי' חמץ כיון ריש בה שמן הוי מי פירות עם מים ואח"כ הדר מזה וכתב רמשכחת בקורט שלא הגיע שם השמן ואם נתחמץ שם הוי חמץ גמור עי"ש. ואני אוסיף, דעיין ברש"י מנחות דף ח' ע"ב ד"ה לא נצרכה שכתב שבכל מנחה יש קורט יבש שלא הגיע שם השמן מ"מ לדעתי אין זה מועיל דבוראי בקורטין א"א שיהי' בהם כזית, והאחרונים כתבו דשיעור הלאו הוי בכזית, וא"כ ליכא למימר כן, ומה גם עיין בפנים יפות בפ' ויקרא בקרא כל המנחה ל"ת חמץ כי כל שאור שכתב פירוש הקרא דצדיכין ודיוות גדול שלא יהי' חמץ כיון שיש בו מ"פ עם מים והא דלא לוקחין שאר מ"פ הוא מטעם כל שאור וכל דבש וגו' עי"ש היטב, וא"כ לפי"ז עיקר החשש במקום שמגיע שם השמן דבמקום שאין מגיע שם השמן ל"ה ממחר להחמיץ, וא"כ תקשה ממנ"פ, על מקום שמגיע שם הוי מ"פ עם מים והוי רק נוקשה ועל מקום שאין מגיע לא צריכין ודיוות, וע"כ כרעת הנו"ב הנ"ל.

ומעתה י"ל דלר"ח רסובר נוקשה דאורייתא שוב מסתמא לא אמרינן דמ"פ עם מים הוי חמץ גמור כיון דלדירי' בפסח הוי נוקשה דאורייתא שוב י"ל דגם במנחה הוי כן וע"כ חששה רחמנא מפני נוקשה, דלר"י רסובר דנוקשה דרבנן שוב דוחק לומר רכאן חירשה רחמנא דנוקשה דאורייתא, רק יש יותר לומר דזה הוי חמץ גמור אבל נוקשה אחרת הוי דרבנן, ועיין בנובי"ת חאו"ח בסי' ג"ז שנשאל ע"ז מהטור שסובר דנוקשה דרבנן וגם במ"פ עם מים כתב דהוי נוקשה, עי"ש מה שכתב שלא דקדק בזה, ולדעתי מוכרח כן דעת הב"ח בסי' תע"א שכתב שדעת הטור שמצה שנילושה כמ"פ עם מים שבא לידי חימוץ יוצאין בו בדיעבד עי"ש, ואי ס"ד דהוי דרבנן למה יוצאין בו, וע"ע בדבריו בסי' תס"ב היטב.

אמנם עיין בפרי חדש בסי' תס"ב שכתב להקשות למה צריך ר"ע למעט בפסחים דף ל"ו מלחם עוני דלא יוצא בנילושה בשמן ורבש ת"ל דכתיב ושמרתם ראין יוצא רק במצה שצריכה שימור, ותיירץ שממעט אפי' בנילוש במים ג"כ לא נפיק, ואח"כ כתב ברעת הרמב"ם שפסק שיוצא יד"ח במצה שנילוש במ"פ עם מים שטעמו כיוון שסובר שבכה"ג הוי חמץ גמור. אמנם לדעת התוס' והטור דבכה"ג הוי נוקשה ואיתו ס"ל דהוי נוקשה דרבנן, אין קיום לדין הרמב"ם לדעתם עי"ש היטב. הרי מוכח שגם זה הוי דרבנן. ופלא לי שהנוב"ק בעצמו בסי' כ"ב מתיר דעת הטור לענין חליטה שטעמו כיוון שסובר נוקשה מדרבנן ומ"פ עם מים הוי נוקשה, וסותר עצמו למ"ש כאן שזה הוי תרי מילי דסותרים עצמם, ועיין ברמב"ן במלחמות לפסחים דף ל"ו שם שהוכיח ג"כ דע"כ כוון ר"ע ע"י מים דאל"כ תיפוק ל' דאינו בא לירי חימוץ ול"ה ונשמרתם, וחידוש לי שהפרי"ח הנ"ל לא מביאו, ועכ"פ מוכרח מזה כהנו"ב דמוכרח דאפי' מ"פ עם מים הוי דאורייתא לכ"ע, וכן כתב השעש"מ פ"ד מהל' חמץ ה"ח להשיג ג"כ על הפרי"ח הנ"ל ועיין בפמ"ג במ"ז סי' תס"ב בתחלתו שמסופק בזה, וע"ע בסי' תס"ז בסופו.

והנה באמת מהתוס' כאן מוכרח, שהוכרחו לומר דיש יתור במנחה ולא כתבו כמו שכתבתי שמוכרח כן מכל המנחות דהוי מ"פ עם מים ש"מ דלא כנו"ב הנ"ל, אם לא שנאמר דהתוס' כאן סוברים ברעת הסוברים שמ"פ עם מים הוי חמץ גמור לכן לא מוכרח מזה ראסור בנוקשה, אמנם באמת ז"א דהרי התוס' הקשו כאן מההוא דאין מחמיצין בתפוחים הא בחולין משמע דלכ"ע הוי חמץ, ואי ס"ד דהתוס' סוברים כאן דעם מים הוי חמץ גמור איך כתבו לכ"ע הא לפ"ז ע"כ מוכרחין לפרש הא דאין מחמיצין בתפוחים מיירי במ"פ לבר בלא מים, ועיין בתוס' לקמן דף ג"ד ע"א שכתבו לפ"ז הא דר"ל מחויב לתירץ רמנחת נסכים מגבלה במים משום דלר"י דסובר דנוקשה דרבנן לזירי' ל"ח נוקשה חמץ וא"כ איך כתבו כאן שלכ"ע הוי חמץ נוקשה וסותרים עצמם, וע"כ רכאן סוברים שמ"פ עם מים הוי נוקשה ומיירי שם בעם מים וכמ"ש התוס' לקמן, ובזה סוברים התוס' דבכה"ג לכ"ע הוי מה"ת וכמ"ש השעש"מ שם, וא"כ שוב הדר הקו' לדוכתי' למה לא כתבו התוס' דמזה גופי' ילפינן חמץ נוקשה דהוי חמץ במנחות ולמה הצריכו לכתוב דיש ריבוי בפ"ע, והן אמת לפמ"ש השעש"מ שם דאע"ג דמ"פ עם מים הוי נוקשה מ"מ עדיפא משאר נוקשה כיון דראוי לאכילה שוב שפיר י"ל דמש"ה הוצרכו התוס' לומר דיש ריבוי בפ"ע לנוקשה בזה דשיאור דר"מ ג"כ חמץ למנחות. אמנם להנו"ב שם דל"ס דעדיפא רק דלמ"ד דנוקשה דרבנן זה הוי חמץ גמור י"ל דלד"מ דסובר דנוקשה דאורייתא, זה הוי נוקשה ומכאן יליף שגם נוקשה אסור במנחה, אמנם לפמ"ש הנו"ב שם דמכל המנחות לא מוכח, דמשכחת צריך שלא נכנס שם השמן, רק דמנחת נסכים מוכח כן דיש הרבה שמן ומסתמא הוי בכ"מ עי"ש, שוב י"ל דזה הדין במנחת נסכים תלוי במחלוקת ר"ע וריה"ג, שוב לא מצי התוס' לומר דיליף מכאן, שמנ"ל להש"ס דר"מ סובר כר"ע, דילמא סובר כריה"ג שמרבה לחה"פ ושוב ליכא הוכחה מכאן

שהיו נוקשה, לכן הוכרחו לומר דיש ריבוי בפ"ע, אמנם גם בלא"ה י"ל דכוונת הש"ס היא, כיון דר"מ הוי מתלמידי ר"ע מסתמא סובר כמותו, עיין בתוס' ב"ק דף מ"ג.

והנה בספר יהושע סי' ב' השיג על חנו"ב, ופירש מגבלה במים היינו שגיבלה קודם שנתן השמן ונתחמצה חימוץ גמור, והכריח כן מדעת הר"ף שסובר שמ"פ עם מים אינו מחמיץ כלל, ומה יענה למנחת נסכים, וע"כ שפירש שמגבלה במים לחוד, ועיין שם בסי' ט' שהנאון בעל חו"ד כתב שנעלם ממנו סוגיא דמנחות דע"כ נתן השמן קודם, וע"ז תירץ שהוא כוון בלא כלל שמשכחת במקום אחד שלא יהי' השמן, ובאמת לרעתי ל"צ לומר כן, דאע"ג דלכתחלה בעינן מתן שמן בכלי קודם לעשייתן מ"מ בדיעבד בודאי אם לא נתן כשר, ועיין בטהרת הקודש למנחות דף י"ח ד"ה לא כלל, וא"כ שוב שפיר משכחת שלא נתן שמן בכלי רק מים לחוד. אמנם זה שייך רק למנחת נסכים אבל אם נאמר כמו שכתבתי, מכל המנחות שוב ל"מ לומר כן, ובפרט שדרשינן לא תאפה חמץ חלקם דקאי על שירים לאחר קמיצה ואז בודאי יש שמן, וא"כ מוכרחין לומר כהנו"ב, והארכתי בזה.

(המשך יבוא בעז"ה)

בענין לאו הניתק לעשה

בן ציון הכהן קאהן

אבר"ק סענפעטער

בעמח"ס „שערי ציון“

ברוקלין נ. י.

בכרם שלמה שנה ב' קונט' א' (בעמוד כ"א) ב' ליישב ד' הרמב"ם הל' תמורה (פ"א ה"א) ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה דוחי' הוא ותמורתו יהי' קודש, מפני שיש בה עשה ושני לאוין, ועוד שאין לאו שבה שזה לעשה שהצבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו אעפ"י שהן מוזהרין שלא ימירו, והקשו דבתמורה (דף ר' ע"ב) לא נאמר רק טעם א' משום דלא אתי חד עשה ועקר תרי לאווי, ולמה הוסיף הרמב"ם טעם מדעתו. ותירץ דהש"ס קאי על הברייתא דר' יהודה משום ריה"ג, ור' יהודה ס"ל כש"ס ב"ק (דף פ"ז ע"א) וקידושין (דף ל"א ע"א) דסומא פטור מן המצוות, ולפי"ד הספר המכריע (סי' ע"ח) דבלאוין חייב, לדירי' כל לאו כולל יותר מעשה, וליכא למימר לר"י למעמי' דבלאו הכולל יותר מעשה ל"ה להנל"ע, משא"כ לדירן דסומא חייב במצות שפיר י"ל ג"כ הטעם דלאו הכולל יותר מעשה, עכ"ד הנכונים. והנה בעיקר ההערה דלר"י כל לאו כולל יותר מעשה, כבר העיר המלבי"ם בארצות החיים (סי' י"ז) ד"ה ואין, שו"ת שואל ומשיב מהר"ק ח"ב (סי' קכ"ו) שו"ת שם ארי' יו"ד (סי' א') שו"ת מחזה אברהם או"ח (סי' י"ב) ושו"ת בשמים ראש החדשות (סי' ה')

ע"ש, אמנם במימרא זו קצת דוחק לומר ד"י לטעמיו, דר"י ע"כ רק משם ריה"ג
אמר מימרא זו וליה לא ס"ל, דהא אמר כל ל"ת שבתורה לא עשה בו מעשה פטור
וכו', ור"י הא ס"ל לשאב"מ לוקין עליו כמבואר לעיל בדף זה ומכות (דף ד' ע"ב)
וכ"ד בש"ס, וע"כ דרך משום ריה"ג אמר כן וליה לא ס"ל, וכ"כ המפרשים, וא"כ
האיך אפשר לומר בזה דר"י לטעמיו.

והנ"ל בזה לפי דרכו קצת באופן אחר, דלריה"ג ע"כ צ"ל דלאו הכולל יותר
מעשה הוי להנל"ע, דהנה בתוס' יומא (דף ל"ו ע"ב) הביאו גירסא בגמרא שם
דלאו נבילה וטריפה איכא ביניהו דלריה"ג גם טריפה הוי להנל"ע, ומבואר
בתוס' שם דבטריפה הלאו כולל יותר מעשה לענין קדשים שיצאו חוץ למחיצתן
ע"ש, ומוכח דריה"ג ס"ל דגם בלאו הכולל יותר מעשה הוי להנל"ע, ואף לפי הגי'
דרך נבילה הוי להנל"ע לריה"ג, מ"מ מוכח כן, לפי"מ שהקשה באור חדש פסחים
(דף כ"ג ע"ב) דלריה"ג דס"ל שם דגיר הנשה אסור בהנאה ולא הוי ג"כ בכלל
העשה דלגיר אשר בשעריך תתננה, א"כ נבילה הוי לאו הכולל יותר מעשה לענין
ג"ה של נבילה והאיך הוי להנל"ע, וע"כ דלריה"ג גם כה"ג הוי להנל"ע, ועוד
דמבואר בתוס' חולין (דף צ"א ע"א) ד"ה כמאן, דבני נח נצטוו על הנחירה, ועי'
בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו מאמר חקור דין (ח"ג פכ"א) הביא מפסיקתא
מכל רמש אשר הוא חי לאפוקי נבילה דמתה מאליה בלי נחירה אסור לב"ג, ועי'
בשו"ת ברית אברהם יו"ד (סי' ל"א אות י"ב) ושו"ת שם ארי' יו"ד (סי' ג"ג)
דלפי"ז העשה דלגיר אשר בשעריך תתננה קאי רק אנבילה שע"י נחירה דלגבי
ישראל הוי נבלה ולב"ג מותר, וא"כ הא נבלה הוי לאו הכולל יותר מעשה, דהלאו
כולל גם מתה מאליה משא"כ העשה, כיון דאסור לב"ג, וכבר הקשה כן בחמדת
ישראל (דף צ"ח ע"ג מדפח"ס), ועוד דגם בנתנבלה בשחיטה הלאו כולל יותר
מהעשה לענין הבני מעיים ראסור לב"ג בנבלה דכמנחא בדיקולא דמיון כמבואר
בחולין (דף ל"ג ע"א), ועי' בתורת חיים שם דבנבלה לא שייך מי איכא מירי
ואסור לב"ג הובא בתבואות שור (סי' כ"ז), ועי' ראש אפרים בתשובות (סוס"י
ט"ו) ושו"ת חת"ס יו"ד (סי' י"ט), וא"כ הלאו דנבלה כולל יותר מהעשה לענין
הבני מעיים והאיך ס"ל לריה"ג דנבלה הוי להנל"ע, וע"כ דריה"ג לית ליה האי
כללא ולדירי' אף בלאו כולל יותר מעשה הוי להנל"ע, וע"ע בתוס' פסחים (דף
כ"ט ע"ב) שכ' דלריה"ג בל יראה הוי להנל"ע, ועי' שו"ת שאנ"א (סי' פ"ב) דבל
יראה הוי לה"כ יותר מעשה לגבי נשים דתשביתו ל"ש בנשים דהוי מצעשהזמ"ג,
ומה"ט ס"ל להרמב"ם (פ"א מחו"מ ה"ג) דהקונה חמץ בפסח לוקח ול"ה
להנל"ע, ולריה"ג מוכח מסוגיא דפסחים שם דבל יראה הוי להנל"ע והא הלאו
כולל יותר מהעשה, וע"ע בשו"ת שאנ"א (סי' ע"ח) דבל יראה הוי לאו הכולל
יותר מהעשה לענין חמץ שקיבל עליו אחריות ועי' מקור חיים (סי' תל"א), וע"כ
דלריה"ג גם בלאו הכולל יותר מהעשה הוי להנל"ע, ע"כ לא משני שם בתמורה
דהלאו כולל יותר מהעשה, כיון דקאי על הברייתא דנאמרה משם ריה"ג ולדירי'
גם בלה"כ יותר מהעשה הוי להנל"ע, אבל הרמב"ם ז"ל הא פוסק (פ"ד מהל'
מ"א ה"א) דלוקין על נבילה ולא הוי להנל"ע, וכן בכל יראה פוסק (בפ"א מחו"מ

ה"ג) דלוקין, ע"כ שפיר ב' עוד טעם דלוקין על התמורה ול"ה להנל"ע, דהלאו כולל יותר מהעשה, וז"ב.

אמנם האמת יורה דרכו דהנמרא בתמורה (דף ד') שם לא קאי כלל על המימרא דר"י משום ריה"ג דהוא הת"ק דברייתא שם, רק על הא דמשום דר' יוסי ברבי חנינא אמרו אף המקדים תרומה לביכורים, והוא פליג על הת"ק שם, ומבואר שם דר"י ב"ר חנינא אפטורא קאי והכי קאמר, לשאב"מ אין לוקין עליו, משום ר"י ברבי חנינא אמרו אף המקדים תרומה לביכורים, ועל זה פריך ומאי שנא מימר דלקי וכו', וכן הא דפריך מלאו הניתק לעשה קאי על ר"י ברבי חנינא דהוא בר פלוגתא דריה"נ שם [ועי' בירושלמי תרומות (פ"ג הל' ג')] דמבואר שם דריב"ח הוא דאמר דלוקה וזהו היפך ממסקנת הש"ס דילן דריב"ח אפטורא קאי]. ועכ"פ מש"ס דילן מוכח דריה"ג דהוא ת"ק דריב"ח ס"ל דהמקדים תרומה לביכורים לוקה ולא חשוב להנל"ע, וע"כ דקושיית הנמרא מלהנל"ע קאי על ריב"ח, וע"כ צ"ל כמש"כ בהגהות מראה כהן שם (דף ב' ע"א) דגירסת הרמב"ם הי' בלישנא אחרינא ררש"י דהלאו שוה בכל והעשה אינו שוה בכל, והיינו משום דלאו כולל יותר מעשה, ואפשר דהרמב"ם גרים בנמרא שני הטעמים משום ראין עשה מנתק שני לאוין, וגם משום לאו הכולל יותר מעשה. אכן עדיין קשה קושיית השאג"א (סי' ע"ח) דהני תרתי טעמי סותרין זה את זה, דלפי הטעם דאין עשה מנתק שני לאוין עכ"פ חד לאו מנתק וכ"כ המהרש"א חולין (דף ב'), ואין לוקין רק מ', ולטעם דהוי לאו הכולל יותר מעשה אף לאו א' לא מנתק ולוקין שמונים, ועוד שהרמב"ם מסיים שם דלוקה רק ארבעים, וגם דלמה לי שני טעמים, ועי' שו"ת עמודי אור (סי' ס"א) שו"ת אחיעזר יו"ד (סי' מ"ג) לב ארי' חולין (דף ב') ד"ה וסופג, ופני יוסף שער בדיקה וביטול (שורש א').

והנראה ליישב קושיית השאג"א הנ"ל, דהנה לעיל (דף ב' ע"ב) בעי רמי בר חמא בקטן מופלא הסמוך לאיש אי תמורתו תמורה, מדאקדושי מקדיש אמורי נמי ממיר, או דלמא כיון דלאו בר עונשין הוא [והיינו דלא שייך בלאו דלא יחליפנו ולא ימיר] בתמורה לא מיתפס, אם תמצא לומר קטן עביר תמורה וכו' ע"ש, והקשה במחנה ראובן שם [נרפס בליוורנו תקל"ז], דלפי הך צד דקטן עביר תמורה, א"כ ליכא למימר דלא הוי להנל"ע משום דהלאו כולל יותר מהעשה, דהא העשה ג"כ כולל יותר מהלאו בקטן מפהס"ל דלאו ליכא בדידי' והעשה איכא אי עביר תמורה, וכח"ג דגם העשה כולל יותר מהלאו לא עדיף הלאו מהעשה ושפיר הוי להנל"ע וזה קושיא נכונה ע"ש, וכ"כ בשושנת יעקב חו"מ (סי' צ"ו סק"ג) ושו"ת שם ארי' יו"ד (סי' א') וסדר משנה על הרמב"ם הל' ע"ז (פי"ב ה"ג), דהיכא דגם העשה כולל יותר מהלאו אף דלענין אחר הלאו כולל יותר מהעשה שפיר הוי להנל"ע ע"ש ובבנין דוד (סי' מ"ח אות י"א), ומכא קושיא זו ע"כ צ"ל דהטעם דלאו הכולל יותר מהעשה בתמורה לא שייך רק לפי הך צד האיבעי' דקטן לא עביר תמורה כמובן, והנה בהא דאמרי' בתמורה דאין העשה מנתק שני לאוין כ' בתוס' חולין (דף פ"א ע"א) ד"ה הנח למחוס"ז וכו' כלל גרול, דכלל זה שייך רק בתמורה שהעשה הוא ממילא שלא ע"י מעשה, אבל אם העשה הוא ע"י

מעשה אז מנתק גם שני לאוין, וכלל זה הובא ביבין שמועה בהליכות עולם שער ר' (כלל קצ"ח) ע"ש, ולכאורה צ"ע רכמו רעשה שע"י מעשה מנתק אף שני לאוין שע"י מעשה, הכ"נ נימא כאן בתמורה רהעשה רממילא שלא ע"י מעשה ינתק שני לאוין שהם ג"כ שלא ע"י מעשה, וע"כ רהתוס' כ' כן בתירוץ הב' לר' יוחנן רס"ל רהלאו רתמורה הוי מעשה רבריבוריה עביר מעשה, כמבואר בתמורה (רף ג' ע"ב) א"ל ר"י לתנא לא תתני ומימר משום דבריבורו עשה מעשה, ושפיר כתבו רכיון דהעשה הוא שלא ע"י מעשה אינו מנתק שני לאוין שהוא ע"י מעשה, ולכאורה הא לר' יוחנן גם העשה הוי ע"י מעשה רבריבורו עשה מעשה שנעשה מחולין קרשים כפירש"י שם בתמורה, ומדוע לא חשיב העשה מעשה כמו הלאו, אך י"ל לפי"מ שכ' בחמדת ישראל בקונטרס אחרון (אות ב') דהעשה שמנתק הלאו לא הוי הא דהתמורה נעשה קודש, דהא זה הוא האיסור דאמר ר' יוחנן לתנא לא תתני מימר רבריבורו עשה מעשה, ואיך אפשר לומר דהעשה שמנתק הלאו זה הוי מעשה דאיסורא שיגרום החיוב מלקות, וע"כ צ"ל כן, דבתמורה גלי קרא דאי עביר מהני והוא הטעם שאמרה תורה דהתמורה קודש וזה הוי באמת מעשה איסור, אמנם הא דהוי להנל"ע [בהו"א] הוא משום דהראשונה ג"כ נשארת בקדושתה, וזה י"ל דהוא מתקן הלאו. ועיקר העשה היא על הראשונה ע"ש, וע"ע בכל"ח פ' ואתחנן (דף כ"ב) ובקונטרס המלואים לכל"ח (דף ס"ט) ובשו"ת רבר אברהם ח"א (סי' ז' אות ב'), וא"כ א"ש דלר' יוחנן רק הלאו הוי מעשה דנעשה מחולין קודש, משא"כ העשה דהיא על הא דהראשונה נשאר קודש וזה ל"ה מעשה דגם מקודם הוי קודש, ושפיר כ' התוס' בתמורה רהעשה שלא ע"י מעשה אינה מנתק השני לאוין דהיא ע"י מעשה לר' יוחנן, אבל אה"נ היכי רהעשה והלאוין שוין ע"י מעשה או שלא ע"י מעשה מנתק אף תרי לאוין, וז"ב בד' התוס'.

והנה ברעת תורה מהנאון מהרש"ם זצ"ל (סי' ד' אות ח') כ', דלר"י רס"ל בתמורה רבריבורו עשה מעשה ע"כ ס"ל דמהני תנאי בתמורה, לפימש"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א (סי' ג"ג) רנזירות ל"ה לא איסור גברא ולא איסור חפצא רק איסור תורה כחלב ורם, שהרי באמר הריני נזיר ע"מ שאהי' שותה יין ג"כ נאסר היין עליו אע"ג שהוא רדיבורו התנה להיפוך, וכ"כ הרימב"א שבועות (דף כ"ב ע"ב), וא"כ י"ל דהכ"נ בתמורה אי לא מהני תנאי בתמורה א"כ הרי התמורה אינו לפי דיבורו שהרי גם אם התנה שאם לא יהי' כו"כ לא תהי' התמורה אפ"ה הוי תמורה, וא"כ אין לנו לומר שהדיבור הוי מעשה משום דבריבורו מתעבד מעשה, שהרי אינו תלוי בדיבורו לבד רק שהתורה גזרה והטילה קדושה על בהמה זו אחרי אמירתו, ולא מיתפס בדיבורו לבד שהרי אפי' בהתנה ע"מ כו"כ התנאי בטל, וע"כ דלר' יוחנן דבריבורו עביר מעשה ס"ל דמהני תנאי בתמורה עכ"ד ודפח"ת, אך לכאורה קשה לפי"ד הירושלמי קידושין (פ"ב ה"א) דילפי' מואם המר ימירנו דלא מהני שליחות בתמורה, א"כ האיך מהני תנאי בתמורה הא א"א לקיים ע"י שליח וכה"ג לא מהני תנאי כמבואר בכתובות (דף ע"ד), אך באמת

מבואר בשו"ת נוב"י מה"ק אה"ע (סי' פ"א אות י"ז) דהש"ס רירן לא ס"ל כהירושלמי בזה, דבתמורה (דף ב') דרש המר ימירנו לדרשא אחריתי, וא"כ שפיר מהני תנאי בתמורה כיון דלש"ס רירן מהני שליחות בתמורה, אך באמת בנוב"י שם (סי' פ"א אות י"ז) ומנ"ח (מצוה שנ"א) הקשו רהאיך מהני שליחות בתמורה הא אין שליח לדבר עבירה ומבואר בתוס' בב"מ (דף י') דבשליח לד"ע השליחות בשל, ותירץ בספר לקח טוב מהגאון ר' יוסף ענגל זצ"ל (כלל א'), דמשכחת במופלא סמוך לאיש להך צד האיבעיא דמפחס"ל עושה תמורה, ואלו לענין העבירה הרי אין מפחס"ל עובר כלום כמבואר בתמורה שם, ול"ש במפחס"ל אשלד"ע כיון דברירי' ליכא עבירה כלל, וגם אם הגדול עשאו שליח ל"ש אשלד"ע דל"ה בר חיובא כמבואר בב"מ (דף י"א), ואי דאין שליחות לקטן הא מבואר בתוס' גטיין (דף ס"ד ע"ב) דבמירי דאיתי' שפיר יש לו שליחות עכ"ד הלך טוב, ולפי"ז הא דמהני תנאי בתמורה הוא רק לפי צד האיבעי' דמופחס"ל תמורתו תמורה ואז משכח"ל שליחות בתמורה ע"י מופחס"ל ומהני תנאי, וכיון דמהני תנאי שוב י"ל דריבירו עשה מעשה וכד' הרע"ת הנ"ל, ושוב אין העשה דממילא מנתק השני לאוין דתמורה דהוי ע"י מעשה דריבירו עשה מעשה, משא"כ העשה הוא ממילא וכד' התוס' חולין (דף פ"א) הנ"ל, אך כ"ז אי מופחס"ל עביר תמורה, אבל אי לא עביר תמורה אז לא משכח"ל תמורה ע"י שליח דאין שליח לד"ע ולא מהני תנאי, ושוב י"ל דריבירו עשה מעשה וכד' הרע"ת, וכיון דהלאו ג"כ הוי בלא מעשה שוב גם עשה דממילא מנתק השני לאוין כיון דגם הלאו הוי ממילא וכנ"ל, וא"כ אי מופחס"ל לא עביר תמורה ל"ל בתמורה הא דאין עשה מנתק שני לאוין וככל הנ"ל, אך אי מופחס"ל לא עביר תמורה שוב י"ל דל"ה להנל"ע משום דהלאו כולל יותר מהעשה כיון דאין העשה כולל יותר מהלאו כמופחס"ל רהא לא עביר תמורה וכמובן.

ומעתה הדבר נפלא מאד הא דצריך השני טעמים דל"ה להנל"ע, כיון דמבואר במתני' דבתמורה לוקין וקשה הא הוי להנל"ע, ואי דהלאו כולל יותר מעשה א"כ נפשט ממתני' דאין מופחס"ל עביר תמורה, דאי עביר תמורה א"כ גם העשה כולל יותר מהלאו במופלא הסמוך לאיש דלאו ליכא והעשה איכא, ומוכח ממתני' כיון דלוקין על התמורה דמופחס"ל לא עביר תמורה, אך זה אינו דלעולם עביר תמורה ואי דא"כ נפל הטעם דלאו הכולל יותר מעשה, הא אי עביר תמורה שוב משכח"ל שליחות בתמורה ע"י מופחס"ל ומהני תנאי, ושוב שייך בתמורה דריבירו עשה מעשה והוי הלאוין ע"י מעשה ושוב אין העשה דממילא בלי מעשה מנתק שני הלאוין דע"י מעשה, וא"כ ליכא למיפשט מהא דמבואר במתני' דבתמורה לוקין מידי, דאי מופחס"ל עביר תמורה ול"ל הטעם דלאו הכולל יותר מעשה שוב י"ל הטעם דאין עשה מנתק שני לאוין, ואי מופחס"ל לא עביר תמורה וליכא למימר הטעם דאין עשה מנתק שני לאוין משום דגם הלאוין הוי בלי מעשה, שוב י"ל הא דלאו הכולל יותר מעשה, ושפיר צריך שני הטעמים דממנפ"ש טעם אחר איתי', ומעתה מיושב היטב ג"כ ד' הרמב"ם דצריך שני טעמים דל"ה

להנל"ע, רהא הר"מ פוסק (בפ"א דתמורה ה"ח) דמופהם"ל ספק אם עושה תמורה, ע"כ צריך שני הטעמים, דאי עושה תמורה י"ל הטעם דאין עשה מנתק שני לאוין, ואי אין עושה תמורה שוב י"ל הטעם דלאו הכולל יותר מעשה, ודו"ק כי נכון הוא.

הדרך למס' קידושין וניעוין סופה בתחלתה

יצחק חיים זעלטענרייך

בן הנאב"ד שמשאקאווא שליט"א
ברוקלין נוא יארק

קניני אירוסין קודם מתן תורה

בשלחי מס' קדושין, מצינו שקיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי ובריש מכילתין האשה נקנית בשלש דרכים בכסף בשטר ובביאה. בספר המקנה כאן הק' איך לקח א"א את הגר והיא מצרית ראשונה, וכבר קרמחה בדעת זקנים מבעה"ת עה"פ ויקח אשה ושמה קטורה, וכנראה שעל לקיחתו את הגר בפעם הראשון לא הוקשה להם משום דע"ז י"ל כמ"ש שלא קיים התורה עד שנימול או כפי שמביאים מזוה"ק עד שנקרא שמו אברהם, וכן י"ל ע"ד שכ' באוה"ח הק' רהגר היתה שפחה שאינה משוחררת והי' בה לאו דל"ת קדשה ואעפ"כ לקחה אברהם אבינו לפי שעה בעבירה עפ"י נבואת שרה וכאלי' בהר הכרמל, ומפני זה העמידו בעה"ת קושייתם על לקיחת קטורה, ותירצו ראיתא במדרש דע"פ הדבור עשה, ועוד תרצו דאברהם גר הוא ומותר במצרית, וכן תי' המקנה. ובמקנה חוסיף להקשות על תירוצי זה דאכתי קשה אליבא דרבי יהורא דס"ל בפ' הערל דקהל גרים איקרי קהל וגר אסור במצרית, ותירץ ע"פ דעת הרמב"ם דאין איסור במצרי אלא ע"י קדושין דיש לומר דס"ל כמ"ד פלגשים בלא קדושין — ובמ"ש דרעת הר"מ ראיסור מצרית הוא ע"י קדושין דוקא אין הדבר מפורש ברמב"ם אלא כוונתו כמ"ש המנחת חנוך מ' תקס"ג דלדברי הרמב"ם גבי חייבי לאוין רבלא קידש אינו לוקח, ה"ה בחייבי עשה אינו עובר בלא קידש. ובאופן אחר הקשה בדורש לציון בדרוש י"ג (הביאו מוח"ז זצ"ל בבנין דור ע"ש) וכבר הק' כן בטורי זהב אה"ע סי' כ"ו ס"ק ב' בפלוגתת הרמב"ם וסיעתו עם הראב"ד והרמב"ן לענין פלגש, דלפי דעת הרמב"ם וסיעתו רפלגש אסורה להדיוט קשה איך לקח א"א פלגש, והנה מצינו באחרונים שכתבו דאף שקרא הכתוב לבלחה פלגש כמ"ש וילך ראובן וישכב את בלחה פלגש אביו מ"מ היתה מקודשת, ריעקב אבינו החמיר ע"ע וקדשה, ולכא"ל אפ"ל גם בקטורה כן, אבל לפי"ד המקנה לא יתכן, דאף קדשה אסורה לו משום מצרית.

ויש ליישב עפמ"ש הה"מ בדעת הרמב"ם ריש הל' אישות (הובא בח"מ דיש

סי' ס"ו) דמה שאסור פלגש אי"ז משום ל"ת קדשה אלא שהבא על אשה שלא לשם אישות עובר בעשה דרחמנא אמר כי יקח איש אשה ובעלה והיתה לו לאשה, כשירצה לבא עלי' יהי' באישות, ולפי"ז נמצא דהבא על אשה וייחדה לעצמו אבל לא קדשה עבר שביטל מ"ע דקידושין, וכתב המנ"ח מ' תק"ע דכל זה באשה שיכול לקדשה אבל באשה שאינו יכול לקדשה כגון שפחה שאין קידושין תופסין בה הבא עלי' אינו עובר בעשה זו. ולפי"ז נוכל לומר דה"נ באשה שאסור לו לקדשה, הבא עלי' לא יעבור בעשה זו, וא"כ אברהם שייחד לו הגר המצרית שאסור לו לקדשה לא ביטל מ"ע דקידושין ומותרת היתה לו כפלגש, ואף שהי' יכול ליקח אשה שאינה מצרית ולקדשה מ"מ לא חשיב ביטול מ"ע, ע"ד מש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה ואם רצה ישב כל ימיו באהל ע"ש, דזה לא חשיב ביטול מ"ע. (ועי' או"ח סי' י"ג סעיף ג' ובנו"כ שם ובריש הל' מזוזה).

מעשה י"ל דהרמב"ם האוסר פלגש והראב"ד ורמב"ן המתירים פלגש (עי' בית שמואל סי' כ"ו ס"ק ב') לשיטתי' אזלי, דהנה הרמב"ן הביא רא' להיתר פלגש ממה שמצינו גדולי עולם לקחו פלגש, ובכסף משנה ובביאור הגר"א כתבו דהרמב"ם עצמו נשמר מקושיא זו שכתב חוץ מאמה עברי' ע"י יעוד, ובכל גדולי עולם היתה פלגשם אמה עברי' ע"י יעוד, אבל תירוצ' זה לא יועיל לתרץ פלגש שלקח אברהם אבינו וכמו שהק' הטו"ז שם, ועכצ"ל דכיון שלא הי' רשאי לקדשה משום עשה דמצרית, אין בה ביטול מ"ע ואיסור פלגש. — וכל זה ניחא לדעת הרמב"ם דבלי קידושין ליכא חיוב עשה דמצרית, אבל הרמב"ן והראב"ד לשיטתם אזלי דאף בלי קידושין. יש מלקות בחייבי לאוין (פט"ו מהל' איסור"ב ובהה"מ שם), וכן בחייבי עשה דמצרי אסור אף בלא קידש, וא"כ איך לקח א"א את הגר המצרית ועכצ"ל כתירוצ' הב' של בעה"ת דע"פ הדבור הי' וא"כ הרי הי' יכול גם לקדשה, ואעפ"כ לקחה לפלגש, וא"כ רא' דפלגש מותרת.

והנה לפמ"ש דהיכא דלא תפסי קידושין אין איסור לייחד אשה לעצמו יש לתרץ מה שהק' בריש ספר יד דוד פסקי הלכות (להר"ד פר"מ מקארלין וצ"ל) איך תקנו רבנן נישואין לקטנה וחרשת הא מה"ת לא הוו קידושין ולא אשכחינן דלימא הגמ' בזה דחכמים עקרו דבר מה"ת (עי' יבמות דף פ"ט), ולפי הנ"ל מיושב, דקטנה שאין לה אב ולא שייכא בה קידושין ליכא ביטול מ"ע כלל.

אולם כ"ז לא א"ש אלא אליבא דר"י רקהל גרים איקרי קהל והי' אברהם אבינו אסור במצרית ע"י קידושין ומש"ה הותר בה בלי קידושין, אבל למ"ד קהל גרים לא איקרי קהל והי' מותר במצרית איך לקחה לפלגש וביטל מ"ע דקידושין. והנראה בזה דהנה איתא בסנהדרין דף נ"ז ע"ב איש איש לרבות את הנכרים שמוזהרים על העריות כישראל ואמר דבי יוחנן לא נצרכה אלא לנערה המאורסה לדירה לית להו דריינינן להו בדינא דירין וכו' דתני רבי חנינא בעולת בעל יש להם נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם ופירש"י בעולת בעל יש להם דכתיב והוא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קידושין וחופתו עכ"ל, ולכא' יש לפשוט מכאן ספקו של

הפר"ר אם האבות ה' להם דין ישראל דהא קרא דאבימלך מיירי אחר שנימול אברהם ואעפ"כ לא הועילו קידושי אברהם אבינו לחייב מיתה לאבימלך אפילו בדינא דידן וא"כ מוכח שאין לו דין ישראל, ואע"פ שהאחרונים הביאו מלשון רש"י בכמה מקומות דס"ל הכי (עי' רש"י ע"ז דף ג' ע"א ד"ה נמרוד, ועוד) מ"מ יקשה דהא רש"י פ' כן הכא אליבא דרבי חנינא, ובפר"ר הוכיח ר"ח ס"ל דה' דינם כישראל, והביא רא' מהא דסנהדרין דף נ"א רא"ד חנינא עכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי משמע דס"ל דיצאו מכלל ב"נ לנמרי דהא פשיטא דב"נ המכה לב"נ חברו אינו חייב מיתה, וקשה דאיך פירש"י במימרא דרבי חנינא דלא מהני קידושין וחופתו של אברהם אבינו. ונראה מזה ברעת רש"י דאפילו אי נימא דהאבות יצאו מכלל ב"נ חיינו דגירות שלהם חשיב גירות ונברלו משאר ב"נ ואין עליהם האיסורים והעונשים המיוחדים לב"נ ואינם אסורים לשמור את השבת, ואין נענשים על גזל פחות מש"פ, וכן ע"י הגירות יהיו נחשבים כקמן שנולד ובטל הקורבה של קודם הגירות ויהא מותר באחותו, וכן ב"נ שהכה אותם חייב מיתה שהרי הכה לישראל, אבל מ"מ קניני אירוסין, דהיינו מה שאמרה תורה שע"י כסף שטר וביאה לשם קידושין אשה נקנית לבעלה קודם נישואי, זה נתחדש בשעה שנתנה תורה, אבל קודם מ"ת אף ישראל לא קנו בקניני אירוסין ואף אם יתן כסף או שטר לא קנה בזה את אשתו. ולדעת רש"י זהו מפורש בקרא רוחא בעולת בעל, דאבימלך ה' חייב רק משום בעולת בעל אבל לא משום קידושין וחופת. ובזה תלוי גם מה דאיתא במס' קידושין דף ט' ע"ב דקאמר ובביאה מנלן אר"א א"ד יוחנן דאמר קרא בעולת בעל ופירש"י כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל וכתב במהרש"א דבכל נוסחאות ישנות ובילקוט מביא קרא והיא בעולת בעל דכתיב גבי אבימלך ורש"י מחקו משום דהאי קרא דאבימלך בב"נ קמייירי ודרשינן מיני' בפרק ד' מיתות בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם עכ"ל אבל במס' סנהדרין לא דריש לה בהריא מהאי קרא והיא בעולת בעל, ואולי ס"ל להילקוט ונוסחאות הישנות דאברהם אבינו ה' לו דין ישראל וקניני קידושין וילפינן מיני' קידושי ביאה אלא דרש"י לשיטתו שפי' שם דממקרא זה דרשינן שאין להם קידושין וחופת, לשיטתו הוצרך למחוק גירסא זו, וגרים דרשינן לה מקרא דכי ימצא איש.

ואם כנים אנחנו נמצא רבמה שלקח א"א פלגש לא ביטל מ"ע. דהא המ"ע דקידושין הוא שיקנה את האשה קודם שישאנה וכלשון הרמב"ם כיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה, וכיון שא"א לא ה' לו אלא נישואין ולא קניני אירוסין ואינו בתורת קידושין, ואף אם יתן כסף קידושין לא יקנה, הרי א"א לו לקיים מצוה זו אף שעושה כהת"כ, וא"כ אף אי נימא דעשו אף מצוות אלו משום תוספת קדושה או חביבות, מ"מ כיון שאין קיום מ"ע בעשייתו לא חשיב ביטול מ"ע במניעתו, ונמצא שלא ה' ביטול עשה בלקיחת פלגש.

וע"פ זה יש ליישב מה שחק' המהרש"א על פירש"י בסופה דף י' במימרא

דר"ש בר נחמני ותשב בפתח עינים שנתנה עינים לדרכי' (פירש"י, דונמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר) כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה לי' גירות אני, שמא אשת איש את א"ל פנוי' אני, שמא קיבל כך אביך קידושין א"ל יתומה אני, ופירש"י יתומה אני והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחי ואין נישואי לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה וכו'. והק' מהרש"א דמה הכריח את רש"י לפרש כן דהא ודאי יהודא לא נתכוון לכך שלא ידע שהיא כלתו ופי' המהרש"א באופן אחר דאמר לה שמא קיבל כך אביך קידושין מאחר כלי ידיעתך בקטנותך ואין את פנוי' כמו שאמרת. ולפי הנ"ל יש ליישב, דהנה במס' תענית דף ר' קאמר רב שמואל בר נחמני א"ר יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן וכו' אליעזר עבר אברהם דכתיב והי' הנערה אשר אומר אלי' הטי נא כרי וגו' יכול אפילו חגירת אפילו סומא, והקשו בתוס' אמאי לא נקט גבי אליעזר כמו רקאמר גבי שאל בסמוך, יכול אפילו ממזרת או שפחה, והביאו בשם רש"י לתרץ משום דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה תורה, והק' ע"ז במהרש"א דלמאי דאמרינן ביומא דאבותינו קיימו כל התורה ה"מ פריך נמי ממזרת משפחה. ויש להבין כוונת המהרש"א, דמה בכך שהאבות קיימו התורה הא אפילו אחר מ"ת קי"ל דאין ממזרות בעכו"ם כמ"ש המחבר באה"ע סי' ר' סעיף כ"א עכו"ם שבא על אמו והוליד ממנה בן ונתגייר אותו הבן מותר לבא בקהל ופי' הח"מ והב"ש דה"ה אם לא נתגייר ובא על בת ישראל דהולד כשר, דלא נרע משאר עכו"ם דבעודו עכו"ם לא שייך ממזר, וא"כ הרי אין מציאות כזה של ממזרת בב"נ וא"כ אפילו אי קיימו התורה איך נאמר שהי"ל לאליעזר לחשוש לממזרת. וצל"פ בכוונתו שהי' שייך מציאות של ממזרת בהגרים שנתגיירו ע"י אברהם, דנראה שגם דינם הי' כישראל, ואף שהלשון המורגל בפר"ד ובשאר אחרונים הוא שהאבות הי' דינם כישראל נראה שכן הוא בכל הגרים שמלו ונתגיירו, שמה שהי' דינם כישראל היינו משום דהי' ענין גירות אף קודם מ"ת וכל מי שנתגייר יצא מכלל ב"נ ונכנס בכלל ישראל, וכן נראה שהבין בחי' הגרי"ז הלוי עמ"ס סוטה (דף י') ע"ש שהביא דא"י מהא דע"ז דף ל"ו דב"ר של שם גזרו על עכו"ם הבא על בת ישראל, דיש ענין גירות אף קודם מ"ת, וא"כ הק' המהרש"א שפיר שהי' לו לאליעזר לחשוש לממזרת בכני הגרים כיון שקיימו הל"ת לא יבא ממזר בקהל ד'. אבל אי נימא דקודם מ"ת לא הי' להם תורת קידושין אתי שפיר, דרש"י גופי' פי' במס' קידושין דף ס"ח ע"ב ד"ה ומשני דהא דאין ממזרות בעכו"ם הוא משום דליפינן ממזר מאשת אב מה אשת אב דאין לו עלי' קידושין אבל יש לו קידושין על אחרת לאפוקי נכרי דאין לו קידושין כלל (הובא בב"ש ובביאור הגר"א שם) נמצא דקודם מ"ת דלא הי' תורת קידושין אף בישראל לא הי' שייך אף בהם שיהא מציאות של ממזר.

נמצא דמרלא קאמר ר"ש בר נחמני רשאל שלא כהוגן דיכול אפי' ממזרת מוכח דס"ל דלא היו קידושין קודם מ"ת וא"כ אאל"פ מימרא דר"ש בר נחמני בסוטה דשמא קיבל כך אביך קידושין כפירוש המהרש"א שקידשה כשהיא קטנה דהא רשב"ג לשיטתו ס"ל שאין קידושין קודם מ"ת, וע"כ הוכרח לפרש שאין

הכוונה על קידושין ממש אלא על נישואי ער ואונן, ושאלה אם אין בה משום איסור כלתו (ועי' שו"ת לבושי מדרכי מהרורא תנינא חאה"ע סי' י"ב לענין אם הוצרכו ישראל לקדש נשותיהם אחר מעמד הר סיני).

ועכשיו שזכינו דאף שהאבות עשו התורה מ"מ לא קנו בקניני אירוסין, נוכל לומר דה"ה שאר קנינים שחדשה תורה לא הועילו קודם מ"ת, דחד מעמא אית בהו דאף שהם גרים וישראל מ"מ עדיין לא ניתנה תורה ולא נתחדשה הלכה שיועילו קנינים אלו בין אדם לחברו אף בישראל. וקצת דאי' לדבר מדברי הריב"ש הידועים (הובאו ברמ"א סי' ר"ט, ובאוה"ח חק' פ' תולדות, ובקצוה"ח סי' רע"ח וסי' של"ב) שהועילה מכירת הבכורה שמכר עשוי ליעקב אף שהוא דבר שלב"ל משום דקודם מ"ת הי' אדם מקנה דשלב"ל, (ועי' מלא הרועים ערך בן נח שלמד מדבריו רב"נ מקנה דשלב"ל, ולהעיר מהמשנה לאחר שתתגייר ואכמ"ל), והרי עשוי ישראל מומר הי' כראיתא בקידושין דף י"ח ובשו"ת חתם סופר חו"מ סי' קל"ד (הובא בפ"ת) כותב הנדאה לו פשוט דלעניני קנינים אפילו מומר לע"ז דינו כישראל, וא"כ יקשה האיך הקנה עשו דשלב"ל הרי כישראל אין קנין כזה מועיל וע"כ דקודם שנתנו להם משפטי הקנינים קנו אף ישראל במה שאינו קנין אחר מ"ת. אלא שלפי"ז יוקשה מהא דב"ב דף ק' ע"א תנא הלך בה לארנבה ולרחבה קנה דכתיב קום התהלך בארץ לארנבה ולרחבה, והביא מזה הפר"ר ראי' שהי' להם. דין ישראל, דאין ספק דמדין חזקה נגעו בה והרמב"ם בפ"א מהל' מכירה כתב שאין עכו"ם קונה בחזקה וע"כ שהי' דינו כישראל, ולפי"ז הרי נמצא שנם קניני ישראל היו לו.

אבל בגוף דבריו יש להקשות ראפילו אי נימא רדינם כישראל זהו רק לאחר שנימול אברהם, דמילת אברהם הי' גירות, וכן הוא לשון מהר"ש יפה ורמב"ן פ' אמור שהביא הפר"ד דמשנברל אברהם במילה ובא בבית יצא מכלל ב"נ, והרי קום התהלך בארץ נאמר לו קודם המילה ואז הרי ודאי דינו כב"נ (אולם במהרי"ט ח"ב או"ח סי' ו' כתב דמעת שהי' אברהם בן מ"ח שנים לא הי' הוא והגרים שנתגיירו עמו בכלל האומות דבפ"ק דע"ז קא חשיב דאז התחילו ב' אלפים תורה, ולפי"ז א"ש הכא). אבל יש ליישב ע"פ מה שרחה את ראייתו כפר"ר זוטא אות ב' ע"פ דברי הה"מ שם שהטעם שאין עכו"ם קונה בחזקה הוא מפני שאם הי' קונה הי' מחזיק בה באלמות, הפקיעו ממנו חכמים קנין זה, וכל זה בקונה מן ההריוט אבל אברהם אבינו הקנה לו הקב"ה את ארץ ישראל, ולגבי הקב"ה הא לא שייך האי טעמא דאלמות, ושפיר קנה בחזקה אבל מן ההריוט איה"נ דלא קנה בחזקה.

והנה באוה"ח חק' פ' חיי כתב דכפי סדר בנין הקברות הקדומים שהיו בונים כוכים ומסידין ומכיידין חשיבא קבורת שרה חזקה ע"ש, וא"כ קשה לפמ"ש הסמ"ע סי' קצ"ד ס"ק א' וביאר רבדיו בנתה"מ שם דישאל מעכו"ם קונה בחזקה גירא, האיך ילפינן קידושי כסף משדה עפרון דילמא הקנין הי' ע"י חזקה גירא, והכסף לא הי' כסף קנין כלל. אבל לפי דברינו דעדיין לא נתנו לו קניני ישראל, ע"כ לא קנה בחזקה אלא ע"י הכסף לרעת הסוכרים דעכו"ם כל קנינו

בכסף, ואפילו להרעות דאינו קונה בבכסף מ"מ כתב החתם סופר בשו"ת יור"ד סי' ש"י וחו"מ סי' קל"ד דוראי אי לא חרשה תורה שום קנין לא לבנ"י ולא לב"נ ה' בנחנ שבועולם ארם קונה מחברו במעות שהי' פורע לו עד נמירא מה שהתנו ביניהם ואח"כ ה' לוקח מקחו לתוך ביתו ורשותו ובוזה ה' ננמר הקנין בלי ספק ופקפוק עכ"ל, ועל דרך זה נראה רבקרקע יקנה ע"י שישלם כל שוי' וישתמש בה כארם העושה בתוך שלו, (ועי' שעה"מ הל' מכירה פ"א ה"נ רבנותן כל שוי' גם בב"נ קונה קרקע בכסף), וכן ה' קנין אברהם אבינו בשרה עפרון ע"י ההשתמשות ותשלומי הכסף ושפיר יש ללמוד מזהב קיחה קיחה דכסף הוה קנין בקירושין.

והרי נעוץ תחילת המסכת בסופה, רקאמר קיים א"א את כהת"כ, וקשה האיך לקח פלגש, וע"כ שלא ה' יכול לקדש אשה כיון שעדיין לא נתנו לו הקנינים של ישראל, וא"כ ע"כ גם שדה עפרון לא קנה בחזקה אלא ע"י שישלם את הכסף, ושפיר יש ללמוד מזה קיחה קיחה רגם אשה נקנית בכסף.

שוחט בשבת אי חייב משום צובע

ישראל שמואל הלוי איש הורוויץ

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
לונדון יע"א

איתא במס' שבת רף ע"ה ע"א השוחט בשבת משום מאי מחייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה, משום צובע אין משום נטילת נשמה לא, אימא אף משום צובע. אמר רב מילתא דאמרי, אימא בה מילתא דלא ליתו דרא בתראי וליחכו עלי, צובע במאי ניחא ליה, ניחא דליתווס בית השחיטה דמא כי היכי רליחזוה אינשי וליתו ליזבנו מיניה, עיי"ש פרש"י. וברמב"ם פ"א מהל' שבת הל' א': השוחט [בשבת] חייב. וזה לשון לח"מ שם ודבינו נראה שפסק כשמואל וכמו שמשמע מרברי ה"ה [מדלא קאמר חייב שתיים] ודבר תימא הוא רחיה לו לפסוק כרב באיסורי, ע"כ. ועיי"ש מה שתירץ, ורוחק גדול הוא כנראה לכל מעיין.

ונלע"ר ע"פ דברי הרמב"ם פ"ט הל' י"ד וז"ל העושה עין הצבע הרי זה תולדת צובע וחייב. ובה"ה שם וז"ל ובהשנות א"א בשול סמנים רגמרי מיניה מבשל תיפוק ל' משום צובע המים ואני לא הייתי סבור שיתחייב משום צובע עד שיצבע דבר שנגמרה בו מלאכת הצבע וכו' עכ"ל, ודברי רבנו נכונים בעיקר דינו, ואי משום מבשל סמנים שהקשה הראב"ד ז"ל תיפוק ליה משום צובע, אח"נ וחייב שתיים אבל אנן ילפינן שהבישול מלאכה וחייבים עליה עכ"ל ה"ה. ובאנלי טל מלאכת כורר ס"ק י"א אות ב' פ' סברת הראב"ד וז"ל אך סברת הראב"ד רא"כ שהיה בבישול סמנים מלאכת צובע, שוב אין ללמוד משם מלאכת בישול

דלא נוכל למילף ממשכן אלא משום שא"א שיחי' דבר במשכן שלא היה מלאכה, וכיון שהוא מלאכת צובע מנין לנו שהיה עוד מלאכת בישול עכ"ל.

ונ"ל לתרץ סברת הרמב"ם שחייב אותו משום צובע, דלכאורה טענה חזקה היא טענת הראב"ד. דבאמת יש להקשות על לשון הרמב"ם הנ"ל שאמר הרי זה תולדת צובע, מדוע לא אמר שהוא בכלל אב מלאכת צובע כיון שהיה במשכן, (ובאמת כבר עמדו המפ' בזה ובתוכם האגלי מל בהקדמתו). אך נראה שהרמב"ם סובר שהצביעה הזאת של מי הצבע אינה מלאכה חשובה כיון דאינה עיקר המלאכה כטענת הראב"ד ולכן אין למדים ממנו (עי' ב"ק ב. תוד"ה ה"ג), ואינו חייב רק מחמת תולדת צביעת היריעות, וא"כ שוב לא קשה קושיית הראב"ד, דווראי גמרינן בישול מיניה כיון שהיא המלאכה החשובה היחידה שהיתה שם וק"ל. — נמצאת למד, דהרמב"ם מודה לעיקר סברת הראב"ד דאי אפשר ללמוד שני איסורים ממלאכה אחת שהיתה במשכן.

והנה איתא במכילתין דף מ"ב ע"א רשמואל סבר מלאכה שאינה צריכה לטפה חייב, וא"כ ע"כ סבר רבשמיטה ליכא משום צובע דא"כ איך ילפינן חיוב נטילת נשמה משחיטת האילים במשכן, דלמא החיוב הוא משום צובע כיון דמשאצ"ג חייב, ואע"ג רעורות אילים בחניקה סגי כמ"ש רש"י בסוגיין, אפ"ה אפשר ששחטו אותם או נחרום והחיוב הוא משום צביעה, וכיון דאיתא במתני' חיוב נטילת נשמה (עי' תוס' עה. ד"ה שוחט) ע"כ שאין בשחיטה משום צביעה, כן נ"ל סברת שמואל. אך רב סבר דמלאכה שאצ"ג פטור, כדמוכח מסוגיין שהוצרך לפרש דניחא ליה דליתווס ביה"ש ולכן הוה מלאכה שצריכה לטפה (אף דיש להשיב על זה דבאמת סבר דמשאצ"ג חייב ואעפ"כ הוצרך למעמא דליתווס דאל"כ אין זה דרך צביעה ואין כאן צביעה כלל, מ"מ כן דייקו המפ', ועי' בשו"ת שו"מ מהדורא ג' ח"א ריש סי' של"ה) דאי סבר משאצ"ג חייב ל"ל לפרש דניחא ליה הא בלא"ה חייב, וא"כ רב יכול לומר שיש בשחיטה גם משום צובע, ואעפ"כ יכול למילף חיוב נטילת נשמה משחיטת אילים, דבמשכן ווראי היתה הצביעה משאצ"ג שהרי לא עמד הבשר למכירה ולא חייב רק משום נטילת נשמה⁽¹⁾, אבל כאן דניחא ליה דליתווס, הוה מלאכה שצ"ג וחייב נמי משום צובע וק"ל.

ולכאורה קשה ע"ז מרברי ה"ה פ"א הל' ז' שכתב דכיון דפסק רב ברבר שאינו מכון כר' יהודה ע"כ פסק כוותיה גם במשאצ"ג וא"כ סבר רב דמשאצ"ג חייב. אך נראה דאין ברריו מוכרחים, דהנה סברתו היא דכל דשא"מ ייפטר משום רהוה משאצ"ג. ולכן כיון דדשא"מ אסור ע"כ משאצ"ג נמי חייב. אך זהו דווקא לפי הסוברים דר' יהודה מחייב בדשא"מ, אבל לשיטת רש"י דף קכא. ד"ה לפי תומו ותוס' דף מא: ר"ה מיחם דאינו אוסר אלא מדרבנן אבל חיוב

(1) יעויין תויו"ט שבת פ"ז מ"ב ד"ה אבות.

חטאת ליכא לכ"ע א"כ שפיר יכול לפסוק כר"ש במשאצ"ג אע"ג דפסק כר' יהודה ברשא"מ, ופשוט הוא*).

ובזה מתורץ בטוב טעם ודעת דברי הרמב"ם שהצגנו בראש אמיר, דהרמב"ם אזיל לשיטתו דפסיק דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב כר"י (ואין להקשות למה לא פסק כרב בזה, שהרי רב לא פליג בהדיא אשמואל בזה, ועי' באחרונים שהביאו סעד לדברי רבנו), וא"כ ע"כ סבר ראין בשחיטה חיוב צביעה כמו שאמרנו לעיל בדברי שמואל, (ועוד יותר, שהרי הרמב"ם פוסק בפ"א ה"א דהחונק את החי עד שימות הרי זה תולדת שוחט, וע"כ סבר דעורות אילים הי' ע"י שחיטה ונחירה ולא ע"י חניקה) ולכן פסק כשמואל שהשוחט בשבת אינו חייב דק משום נטילת נשמה.

עולת שבת בשבתו

בשלח

אמרו חז"ל⁽¹⁾ במן ג' פעמים היום רומז על ג' סעודות ואמרו⁽²⁾ זוכה לנחלת יעק"ב שהוא גימטרי' ז' הויות, ידמו ג"פ היו"ם עולה יעק"ב עם הכולל. וי"ל יחיינו מיומים⁽³⁾ הם שני סעודות שניצול משיעבוד מלכויות ומלחמת וכו'⁽⁴⁾ ביום השלישי היא סעודה ג' יקימנו ונח' לפניו שהוא בחינת תחי' בלא חבלי משיח, כי שבת הוא יום קדוש מבואו ועד צאתו, ר"ל שהכל עולה ממעלה למעלה כידוע, וזשה"כ⁽⁵⁾ הוא טרף, על שיעבוד מלכויות, יך, הוא מלחמת גוג. וביום הששי לחם משנה, כי לח"ם ג' הויות כידוע, וביום הששי בחינת יוסף שהוא גימט' ששה הויות והוא משנה כפול⁽⁶⁾, והשביעי הוא ז' הויות גימטריא יעק"ב.

א"נ חבלי משיח הוא יך ויחבשנו, ומלחמת הוא טרף, ויום הג' מציל מדין הגדול הוא יקימנו ונח' לפניו.

* גם בפנ"י כתובות דף ה' על דש"י ד"ה ואת"ל, מצרר לומר כן לרב רלא תלוי זה בזה.

(1) שבת קי"ז ע"ב. (2) שם קי"ח ע"א. (3) הושע ו', ב'.

(4) שבת קי"ח ע"א. (5) הושע ו', א'.

(6) ר"ל משנה לחם, כ"פ לח"ם גימט' יוס"ף ששה הויות.

וי"ל כשחר נכון) על סעורת שחרית שהיא העיקרית כמ"ש חז"ל⁸⁾, ויבא כגשם, הוא ליל שבת כמ"ש ונתתי מטר ארצכם בעתו זה ליל שבת⁹⁾, ומלקוש יור"ה ארץ, הוא סעודה ג' הרומז על יעקב שהוא התורה, כמ"ש שהוא זמן מרה"ר וקהלת יעקב, וזהו ויקהל משה ונאמר תורה וג' ואמר יורה ומלקוש שאמרו חז"ל¹⁰⁾ מלקוש מל קשיותן של ישראל דברי מוסר. (הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל¹¹⁾)

יתרו

והורעת להם את הדרך ילכו בה וג'. עובדא הוי שהרב הצדיק ר' דוד פורקעס מהחבריא קרישא של מרן הבעש"ט זי"ע שבת פ"א במקום אחד ששם ה' דר הה"ק ר' אהרן מקארלין זצ"ל וה' זה בימי בחרותו ומחמת שה' מופשט מענייני העולם ה' מבוזה בעיני העם והיו קורין אותו המשוגע. וכאשר בא הרב ר' דוד לשם, נתייחד עמו כמה שעות וה' מדבר על לבו שיסע להרב המגיד הגדול ממעזריטש. כשיצא ר' דוד מחדרו שאלו לו מה ה' לו להרב עם המשוגע הזה. אמר להם אתם משוגעים הוא אינו משוגע כלל, הוא ההולך אצל הדרך וקרוב לו רק שצריך למי שיוכיל אותו על הדרך, ואמר באיריש, "ווארים ער איז נאר לעבן וועג".

ועד"ז פירש כ"ק מרן ארמו"ר הנה"ק מוהרב"צ הי"ד זצ"ל הפסוק במשלי (ב', כ') למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור כי דרך הוא דרך המלך דרך הכבושה המוליך לתכלית הנרצה, והארחות הם השבילין כמו שביל כרמים ושרות הנקרא "שמשעזשקא" וכמו שמתורגם ושבילי צדיקיא. וזה כוונת הפסוק התכלית הנרצה הוא למען תלך בדרך טובים אך איך להגיע אל דרך הטובים צריך האדם החולך עריין על השביל שילך בשביל שמורין ומדריכין אותנו הצדיקי אמת וזה וארחות צדיקים תשמור שהם יובילו אותך אל דרך המלך מלכו של עולם. (מפי השמועה)

משפטים

ועבדתם את ד' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסרותי מחלה מקרבך. יל"פ דהנה אמרו חכמז"ל (ע"ז נ"ה ע"א) מאי דכתיב וחליים דעים ונאמנים דעים בשליחותן נאמנים בשבועתן, היינו שבשעה ששולחין המכה משביעין אותה שתסור ע"י רופא פלוני וע"י סם פלוני. והנה חולה שיש בעירו רופאים ורפואות למחלתו, לזה החולה בנקל למצוא מזור ותרופה למחלתו, אבל לפעמים הרופאים

(7) הושע ו', ג'. (8) פסחים ק"ה ע"א.

(9) תענית כ"ג ע"א. (10) תענית ו' ע"א.

(11) הועתק מטף כתי"ק.

והרפואות והמרחצאות הנחוצים לו, נמצאים בעיר אחרת, ומוכרח החולה לנסוע שם לקבל תרופתו, ומה יעשה העני המדוכא שאין ידו משנת לנסוע למקום אשר שם מוכנה רפואתו, האם ח"ו אברה תקותו, ע"ז כתבה התורה ועברתם את ד"א, ובזכות זה תתברכו שאפי' בעת שתצטרכו רפואה, לא תהי' הרפואה רחוקה מכם, רק, וברך את לחמך, שכל אבקת רוכל שיש במרחקים לצורך רפואתו ישלחנו ד' אל הלחם אשר הוא אוכל, ואת רפאות תעלה ממעייני הישועה ומרחצאות חמים ישלחם ד' אל מימיו שהוא שותה ואל המרחץ שבעירו, וממילא יסיר ממנו כל המחלה.

(הרה"ק מוהר"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל¹²)

לשבת שקלים

כבר נתקשו המפרשים מדוע מצוה זו במחצית השקל ולא בשקל שלם. ונראה דהנה בש"ס פ"ק דע"ז (דף ד' ע"ב) א"ר שמעון בן יוחאי לא היו ישראל ראויים לאותה מעשה אלא להורות תשובה לרבים, ופירש"י שהיו נבזרים ושלטים ביצרם אלא שנתן הקב"ה כח לשמן להתגבר עליהם בשביל להורות תשובה לרבים עי"ש. ולפי"ז יש לנו להליץ בעד ישראל שלא יהי' כל החטא עליהם וכביכול השי"ת שותף עמהם, ולכן צוה להם להביא רק מחצית השקל ועליו כביכול להביא מחציתו לכפרה. וזהו שכתוב, זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל וגו' מחצית השקל תרומה לד', מחצית השקל ב' פעמים בפסוק אחר הוא כפל לשון, רק ר"ל שהקב"ה כביכול מביא ג"כ מחצית השקל.

(הגאון מהרש"ם אבר"ק בערוזאן זצ"ל¹³)

תרומה

ועשו ארון עצי שטים. — הנה אמרו חכמז"ל במס' יומא (דף ג' ע"ב) חנן אמר משום ר' אלעזר כתוב אחר אומר ועשית לך ארון עץ וכתוב אחר אומר ועשו ארון עצי שטים הא כיצד כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום (פירש"י, בזמן שהן עושין רצונו של מקום נקראת העבודה על שמים). והקשה המהרש"א דלקמן (דף ע"ב ע"ב) אמרין, ר' יוחנן רמי כתיב ועשית לך ארון עץ וכתוב ועשו ארון עצי שטים מכאן לתלמיד

(12) במ' מבשר טוב (לר' גרשון קאמעהאר מטארנא) דף י' ע"ב, כ' ששמע ר"ז מפ"ק הרה"ק הנ"ל, ששבת פ"א בשבת פ' משפטים (שבת שקלים) אצל הרה"ק מוהר"ר צבי הירש מרימאנוב זצ"ל ולמחרתו ביום א' סערו שניהם יחדיו סעורת שחרית ואכלו בקערה אחת ואחר אכלם בקרושה ובטהרה קורם ברכת המזון אמר הרה"ק מוהר"א מדזיקוב ר"ז.

(13) במ' רשפי אש (להרה"ק מהר"ם מנעסכ"ז זצ"ל) בהערות בשולי הגליון אות נ"ה, בשמו.

חכם שבני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו. ואינו נראה דפליגי. ואפשר לתרץ עפ"י אוז"ל (ברכות ל"ה ע"ב) רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה כו' תורה מה תהא עלי' אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' ואספת דגנך. הרי דבזמן שעושה רצונו של מקום אז מלאכתו נעשית ע"י אחרים היינו שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו, נמצא ששתי מימרות הנ"ל עולות בקנה אחד, והמימרא שדורש עה"פ ועשו דמיירי בעושי רצונו של מקום היינו הך שדורש עה"פ ועשו מכאן לת"ח שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו, כי בזמן שעושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

תצוה

ואתה תצוה את בני"י ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. וי"ל ע"ד רמז, דהנה נודע שיח קודש רבי ר' אלימלך זצ"ל שהתנצל איש א' לפניו שנברה עליו השכחה ושוכח הכל, ויעץ לו עצה הגונה לעשות תשובה והיא סגולה לזכרון, כי אמרו חכמיו"ל גדולה תשובה שמנעת עד כסא הכבוד, והרי אין שכחה לפני כסא כבודו, ודפח"ח. וזה שאמר לו הקב"ה למשה, ואתה תצוה את בני"י ויקחו אליך שמן, שתצום ותזרום שיעסקו בתורה הנרמזת בתיבת שמן המורה על חכמת התורה כנודע, זית זך כתית למאור, בזה רמז להם שיעשו גם תשובה, כמבואר במד"ר כאן ישראל נמשלו לזית, שחובטין אותן ועושין תשובה, וזה שסיים להעלות נר תמיד, שתשובה סגולה היא שאור התורה ישאר אצלם תמיד.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

כי תשא

ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכם מחללי' מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה. וי"ל כפל הפסוק, כי ידוע (מר"ר פ' שופטים) אם יש רין למטה אין רין למעלה [ואם לא נעשה הדין למטה הדין נעשה למעלה]. לזה אמר כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה, דהיינו ממחצבה למעלה, על כן תראה לעשות רין בעה"ז מות יומת כנ"ל, וק"ל.

(הגאון מוהר"ר אברהם שיקטין זצ"ל¹⁴)

פקודי

כי ענן ר' על המשכן יומם ואש תהי' לילה בו לעיני כל בית ישראל. י"ל ע"ד הרמז עפ"י הירוע כי כל מה דעביר רחמנא לטב עביר ואף רבר הנרמה לעיני אדם כי לרעתו הוא, רב טוב וחסד טמון וגנוז בגווי', רק שעיינינו טחו מראות האמת. (עיין בקרושת ציון ח"ב לשמחת תורה). וזהו, כי ענן ר' על המשכן, אף בעת ששוכן ענן וערפל בעולם, רהיינו בעת הסתרת פנים כמאה"כ סכותה בענן לך (איכה ג', מ"ד), יומם, טמון בו מדת החסד שהוא מדת היום כמאה"כ חסד א"ל כל היום, ואש תהי' לילה בו לעיני כל בית ישראל, שרק לעיני כל בית ישראל נראה ח"ו כחשכת לילה והסתרת פנים, אבל באמת חסדי ר' מרובים. והרמז לזה, כי הסופי תיבות של תהי'ה לילה ב'ו לעיני', הם אותיות שם הוי' ב"ה המורה על רחמים וחסדים להורות כי אף בעת הסתרת פנים, חסד ורחמים מלא כבודו. (כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס, "יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

בשלח

קאפ' ט"ו פסוק ג'.

ה' איש מלחמה, בעל מלחמה, כמו איש נעמי, וכל איש ואישך מתורגמן בעל וכו'. ובקצת דפוסים השמיטו תיבת ואישך. הנה מה שכתב שכל איש מתורגם בעל, הוא בוראי טעות דמוכה. כי ירוע שכל איש שבתנ"ך מתורגם גבר או אנש, וישנם רק איזה יוצאים מן הכלל כמו כי מאיש לוקחה זאת, שמתורגם ארי מבעל נסיבא דא (בראשית ב' כ"ג), אבל אלפי פעמים שנזכר תיבת איש בתנ"ך לא באו בתרגום בעל.

והנכון הוא כמו שהוא ברפוס הראשון, איש מלחמה, בעל מלחמות כמו איש נעמי וכל אישי ואישך מתרגמי' בעל וכו'. וכוונת רש"י שאיש הנסמך כמו איש מלחמה ואיש נעמי, הוא בעל, פירוש ארון, וכן אישי ואישך הם נסמכים אבל לא על סתם איש שזהו בוראי תרגומו גבר או אנש. ועיין רמב"ן ורא"ם לעיל בפ' נח עה"פ ויחל נח איש הארמה (בראשית ט, כ').

שם פסוק ז'.

תהרם, תמיד אתה הורם קמין הקמים נגדך ומי הם הקמים וכו'. הנה כל האדיקות הזה הוא רק לפרש תיבת קמין ולמה זה הציג דבריו על תיבת תהרום, ע"כ נראה פשוט שכצ"ל, תהרום, תמיד אתה הורם: וזהו, שבא לפרש בתיבת תהרום שאינו לשון עתיד רק הוה, וכמו שכתב לעיל על תיבת תרעץ. ואח"כ מתחיל הריבור

קמ"ך, הקמים נגדך וכו'. וכל המשך הדיבור הוא לפרש תיבת קמ"ך והמרפסים הם שלא שמו ריוח בין עדר לעדר ועשו משניהם דיבור אחד. אבל בנוסחת דפה"ר לא יתפרש כן ששם הר"ה הוא תהרום קמ"ך.

שם פסוק י"ז וי"ח.

בא"ר, ואימתי יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבא שכל המלוכה שלו: (י"ח) לעולם ועד, לשון עולמית הוא והו"ו בו יסוד וכו'. צל"ר היאך מדרק מפסוק ה' ימלוך לעולם ועד שכל המלוכה שלו, הול"ל שהמלוכה שלו לעולם שכן הוא משמעות הפסוק, ואלו ה' כתוב כאן והו"ו ה' למלך על כל הארץ ה' שייך לומר לע"ל שכל המלוכה שלו לא כן עה"פ ה' ימלוך לעולם ועד. ועוד יש לדרק בדברי רש"י שבא לפרש תיבת ועד שהוא לשון עולמית והו"ו בו יסוד, למה רשם בדיבור המתחיל לעולם ועד הלא כל דבריו סובבים רק על תבת ועד ולא על תבת לעולם. והנראה כי המרפסים לא שמו את נקודות ההפסק על מקומם הראוי כי מקום ההפסק הוא אחר תבת לעולם, וכצ"ל, לע"ל שכל המלוכה שלו לעולם: (י"ח) ועד, לשון עולמית הוא. ובתיקון קל כזה יבא הכל על מקומו לנכון.

ובנוסחת דפה"ר דברי רש"י הם בשנוי סדר קצת, וכן הוא הנוסחה. ואימתי יבנה בשתי ידיים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, ועד לשון עולמית הוא, והו"ו בו יסוד לפת"ך היא פתוחה, אבל אנכי היודע ועד שהו"ו בו שמוש קמוצה היא הוא לעתיד לבא שהמלוכה שלו היא לעולם.

ואע"פ שהסדר הוא משונה מנס"ש, מ"מ נלמד שצ"ל שהמלוכה שלו היא לעולם. (גם תבת שכל אינה שם). והפ"י לשון עולמית מוסב רק על תבת ועד.

שם פסוק כ"ה.

שם שם לו, במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין:

עיין בט"א שכתב לתרץ מה שלא הביא רש"י כאן ג"כ כבוד אב ואם מפני שרש"י בא רק לפרש הפסוק שם שם לו חוק ומשפט וחוק הוא פרה אדומה שהוא חקה, ומשפט הם הדינין וגם שבת הוא נכלל בחוק עיי"ש, וכעין זה כתב גם הרא"ם. והגם דלמרנו דגם כאו"א נצטוו במרה זה נלמד מכאשר צוך שנאמר בעשרת הדברות, אבל רש"י בא דק לפרש הפסוק, ובפסוק שלפנינו אין דמו לכאו"א. ולפי דבריהם שכל דברי רש"י בנויים על תיבות חוק ומשפט, נכון הוא הר"ה כמו שהוא בדפה"ר, שם שם לו חק ומשפט וגו'.

ופה מקום אתי להעיר על מה שכתב בס' תורה תמימה וז"ל ועיין בפרש"י בפסוק זה שכתב שנצטוו במרה על דינין ושבת ופרה אדומה, ונלאו המפרשים למצוא מקור לדבריו, ולדעתי נראה ברור שט"ם קל נפל בדבריו שהי' כתוב שבת ודינין וכ"א [ר"ת: וכבוד אב] וכמו בגמ' ומכילתא ובטעות נשתרבה הכ' לפ', ואיזה מעתיק הוסיף טעות על טעות ופירש מפורש הר"ת ופרה אדומה. ונפלא הוא כי גם הרמב"ן בנימוקיו כאן הביא בשם רש"י ככתוב לפנינו עכ"ל.

הנה העלים עין שבסוף משפטים עה"פ ואת כל המשפטים (כ"ד ג') כתב רש"י שבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במדה, הרי שהביא את שניהם כבוד אב ופרה אדומה. ועיין בבב"ט כאן שכ' דמז ע"ז שם בנמטרי' פרה אדומה והנקל זאת בעיניו שהרמב"ן ובעה"ט וכמה מן הראשונים נמשכו אחר המעות ורק לו נגלו שערי חכמה וכל יסודו מפני שלא נמצא מקורו של רש"י בזה, וידוע הוא שהי' לפני רש"י מדרשות שנאבדו מאתנו. ונירסאות בש"ס ומדרשות אשר אינם לפנינו.

אכן הראי' הברורה שהי' כן באיזה מדרש הוא ממה שיסד הקליר ביוצר לפרשת פרה „ממרה חקה נזר" הרי שגם הקליר שקדם הרבה לרש"י ובודאי לא נמשך אחר טעות איזה מעתיק דברי רש"י הביא ג"כ דרש זה מחז"ל שפרה אדומה נאמר במרה. ואם הברורות שלו כך...

קאפ' י"ז פסוק ט"ז.

בא"ד נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו וכשימחה שמו יהי' השם שלם והכסא שלם שנאמר האויב תמו חרבות לנצח זהו עמלק שכתוב בו ועברתו שמרה נצח, וערים נתשת אבד זכרם המה, מהו אומר אחריו זה לעולם ישב וכו'. הנה מה שכתב זהו עמלק שכתוב בו ועברתו שמרה נצח, הפסוק הזה נאמר על אדום בכלל ולא בפרט על עמלק כמו שמבואר שם בפסוק (עמוס א"א) על שלשה פשעי אדום וגו', ממילא גם הפסוק האויב תמו חרבות לנצח נאמר על עשו כולו ולא דוקא עמלק, גם קשה להבין הלשון שמו של עמלק כולו דהיאך ס"ד דיהי' מקצת שמו נמח, ומקצתו יהי' קיים. והנה ברפח"ר הנוסחה הוא, נשבע הב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עשו כולו ומשנמחה שמו יהי' השם שלם. והכסא שלם שנאמר האויב תמו חרבות לנצח זה עשו שכתוב בו וכו'.

והנראה שהידים ידי הצנזורה שלטו כאן, כי כן מצינו ג"כ בתהלים (ט' ז') שכתב רש"י אותו אויב שחרבות שנאתו היתה עלינו לנצח וזה הוא מי שנאמר בו ועברתו שמרה נצח. ויש דפוסים כתוב בהם ג"כ וזהו עמלק שנאמר בו ועברתו. ובדפוסים אלו נראה ששלטו בו ג"כ בפסוק ג' עה"פ נערת גוים פירש"י ראשית גוים עמלק אבדת רשע עשו. ובדפוס הנ"ל כתב במקום עשו תיבת אבותיו. הרי שבדפוסים אלו חששו לכבודו של עשו. והכניסו את עמלק במקומו. גם בפסוקים שלפנינו נראה שכן עשו. והגם דפרשה שלנו קמשתעי בעמלק ומאי שיאמי' דעשו להכא, עיין במדרש תנחומא סוף פ' כי תצא, כתוב א' אומר תמחה וכתוב א' אומר מחה אמחה, עד שלא פשט ידו בכסא תמחה משפשט ידו בכסא אמחה, אפשר בו"ד יכול לפשוט ידו בכסא של הקב"ה. אלא ע"י שהחריב ירושלים שכתוב בה כסא ה' לפיכך מחה אמחה ע"כ. ומי הוא זה שהחריב את ירושלים, עשו הוא אדום. וזה שדקדק רש"י לומר שימחה שמו של עשו כולו ולא רק בן בנו עמלק ימ"ש. ואולי שלפי המדרש הזה, פרש"י בפרשת כי תצא על עמלק ששם נאמר תמחה, וכאן על עשו כולו שכתוב בו כי מחה אמחה.

יתרו

קאפ' י"ח פסוק ז'.

ווישטחו וישק לו, איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו מי הקרוי איש זה משה שנאמר והאיש משה: בדפה"ר ליתא לסיום הזה, שנאמר והאיש משה. ואפשר רכוונתו שמשה נקרא איש אלקים, כרי שלא יקשה דגם יתרו נקרא איש דכתיב ויואל משה לשבת את האיש, אך אם הראי' על משה הוא מפסוק איש אלקים נוכל לתרץ דיליף איש מאיש ולא איש מהאיש עיין בזה ברא"ם ומפרשים, והנראה שגם לפני הרא"ם היתה הנוסחה כמ"ש בדפה"ר, וכל קושיתו הוא רק על המכילתא ששם הוא הראי' שנאמר והאיש משה. ואולי ה' גרסת רש"י גם במכילתא כן. וראיתי בספר הלכות ומנהגי רבנו שלו' מנוישטט (שיצא לאור בשנת תשל"ז) שהמכילתא ורש"י אינם צריכין להביא ראי' שלא ה' יתרו המשתחוה והשואל בשלומם כי זה פשיטא וכן דרך העולם שהבא מן הדרך נותנים לו שלו', א"כ הנשאל בודאי שה' יתרו ומ"ש איני יודע, מאחר שגם אהרן נרב ואביהוא וזקנים יצאו שוב אין אנו יודעין מי ה' השואל בשלומם, וע"ז קמתרץ מי זה הקרוי איש זה משה כי נבי אהרן ונרב ואביהוא לא מצינו שום אחד שנקרא איש.

קאפ' י"ט פסוק א'.

בא"ד לא ה' צריך לכתוב אלא כיום ההוא, מהו כיום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנו.

הלשון שיהיו דברי תורה חדשים קשה קצת שהיאך אפשר לומר שיהיו חדשים הול"ל כחדשים וכן הוא בפ' שמע (דברים ו') כחדשה שהכל רצין לקראתה. ובדפה"ר הנוסחה היא שיהיו דברי תורה חביבים עליך כאילו היום ניתנו. וכן הוא הלשון בגמ' (ברכות סג:) ללמדך שחביבה תורה על לומדי' בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני.

קאפ' כ' פסוק כ"ב.

גזית, לשון גזיזה שפוסלן ומכתתן בברזל: הכתיתה היא לחלקים דקים מאד, כמ"ש גבי עגל (דברים ט') ואכות אתו סחן היטב עד אשר דק לעפר. וכן כתית למאור הכוונה כן, שכתית היטב, ואם יכתת את האבנים אינם ראויין עוד לבנין. ובדפה"ר הנוסחה הוא, שפוסלן ומסתתן בברזל. והמסתת הוא המרבע או מחליק את האבן קודם שיתנהו בבנין. וזהו הנכון כאן.

משפטים

קאפ' כ"א פסוק ו'.

ורצע אדניו את אזנו במרצע, הימנית, או אינו אלא של שמאל ת"ל וכו'. דש"י לא פירש כלל על במרצע ולמה רשם עליו בד"ה, ובפרט שאין המשך לדבריו במרצע הימנית והול"ל אזנו הימנית. אבל בנוסח דפה"ר ליתא לתיבת במרצע רק ורצע אדניו את אזנו, הימנית.

שם פסוק י"ג.

בא"ר ולא יתכן לומר צדה לשון הצד ציד שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה ושם דבר בה ציד וזה שם דבר בו צדיי' ופועל שלו צודה וזה פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרנמו ודלא כמן לו, ומנחם חברו כחלק צד ציד ואין אני מודה לו וכו'.

ולפלא מאחר שרש"י מ"אן כ"כ לפרש הפסוק מל' ציד, מ"מ ביהושע (ט' י"ד) עה"פ ויקחו האנשים מצידם כתב רש"י קבלו דבריהם שצדום בפיהם לשון ואשר לא צדה. הרי שהורה שם שאשר לא צדה הוא מלשון ציד. וליותר פלא כי להורות על לשון ציד למה הביא פסוק זה שעכ"פ פירושו מסופק, הלא ישנם כמה פסוקים שמורים על לשון ציד והול"ל את הפסוק כי ציד בפיו שפידש בו שהי' צד אותו ומדמהו בדבריו, וצ"ע.

קאפ' כ"ג פסוק ב'.

בא"ר ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא. ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש לא תענה על ריב לנטות אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמיתו. ונסחת דפה"ר היא, לא תתמנע מלאלפא מה דמתבעי לך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך נדרש לא תענה על ריב לנטות אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לצד אחד וכו'.

בתרגום אונקלוס שלפנינו הנוסחא הוא כמו שהביאו רש"י בנש"ש, אבל ממה שמיישב הלשון עברי על לשון התרגום נראה ברור שהי' לפני רש"י נוסחא אחרת בתרגום דהתיבות אם ישאלך [או ישאלוך] דבר למשפט לא נמצאים בדברי התרגום שלנו רק כמו שהוא בנוסחת דפה"ר, דמתבעי לך על דינא. ועיין בתוספות קידושין דף מ"ט ר"ה המתרגם, הנוסחה הוא, „לא תתמנע מלאלפא למאן דמתבעי מנך בדינא“ נוסחא זו קרובה היא לנוסחת דפה"ר, ומבוררת. וגם מ"ש בנוסחתנו לנטות לצד אחד ברור יותר כמ"ש בנוסח דפה"ר לנטות לצד אחד, דהרי בא לפרש את הלא תתמנע שלא תסלק עצמך מן הרין לנטות ממנו לצד אחד. והנוסחה לצד אחד, אין לה מובן.

שם פסוק כ"א.

כי שמי בקרבך, מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו זה מט"ט ששמו כשם רבו וכו'.

וביהושע (ה' יד"ט) עה"פ עתה באתי פרש"י בימי משה רבך באתי ולא חפץ בי שנאמר אם אין פניך חולכים וגו' (טו) שר צבא ה', ישראל שהוא צבא לה', ומיכאל ה' שנאמר ומיכאל שדכם. הרי ששר הזה לא הי' מט"ט אלא מיכאל. והנראה שמה שהביא רש"י ורבותינו אמרו זהו דיעה אחרת ממה שאמר כי שמי משותף בו, כי כן איתא במדרש תנחומא כי שמי בקרבך, שמו של הקב"ה משותף עם כל מלאך, וע"ז כוון רש"י כי שמי משותף בו וזה יש לומר על מיכאל או

גבראל (כמו שכתב הרמב"ן שהמלאך שבא ליהושע הי' גבראל), ורבותנו אמרו כי שמי בקרבנו, אין פירושו ששם האל משותף בו רק ששמו כשם רבו וזה מט"ט וביהושע פירש"י ע"פ פירושו הראשון. ועיין עוד ברמב"ן כאן ובפ' כי תשא בזה.

תרומה

קאפ' כ"ה פסוק ב'.

ידבנו לבו, לשון נדבה וכו'. כתב הש"ח מהרא"ם, וז"ל כאלו אמר ינרבנו, והנו"ן מובלעת בדגש הרל"ת. וברפוס הראשון הוא מבואר ברש"י, ששם הנוסחה היא, ידבנו לבו לשון נדבה כמו ינדבנו. ועיין לעיל (בראשית ל', כ"ח) עה"פ נקבה שכרך עלי, כתב הראב"ע פירושו פרש, וכן אשר פי ה' יקבנו ורגשות הקו"ף (כתיבת יקבנו) להתכלע הנו"ן בו, כמו אשר ירבנו לבו, ע"כ. היינו שהרגש בהרל"ת הוא במקום נו"ן הנבלעת.

שם פסוק ר'.

ותכלת, צמר צבוע בדם חלזון וצבעו ירוק: וארגמן, צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ועל תולעת שני לא פירש"י כלום. והרמב"ם בפ"ח מהל' כלי המקדש כתב תולעת שני הוא הצמר הצבוע בתולעת. אבל לא פירש לנו גוון הצבע הזה אבל רש"י פירשו בישע"י (א' י"ח) אם יארימו כתולע, צבע שצובעין בו ארום, גרעינים הם ויש תולעים בכל אחר ואחר, עכ"ל. ואע"פ שלא פירש מהו החומר שנצבע מ"מ כתב לקמן גבי פרוכת ועור בשאר בגדים שהי' צמר. אבל הראב"ע כתב שבעבור תולעת אמרו רבים שהוא המשי, הרי שלפי רעתו אין זה הצבע רק שם החומר, היינו שהמשי נקרא כן מפני שיוצא מתולעת. והנה רבנו בחיי כתב שלא מצינו משי בכל מלאכת המשכן מפני שיוצא מתולעת שהוא רבר טמא ולא הוכשרו למלאכת שמים אלא רבר טהור (שבת כ"ח). ועיין בשו"ת ח"ס חלק או"ח סי' ל"ט מה שכתב בזה והאחרונים האריכו בזה הרבת. ויש להביא רא"י לדברי הראב"ע מפסוק דכתיב ביחזקאל (ט"ז י') ואחבשך בשש ואכסך משי ותרעם יונתן וכן פרש"י וקדשית מנכון כהניא למהוי משמשון קדמי במצנפין רבין וית כהנא רבא בלבושי צבעונין הרי שהי' המשי בבגדי כהן גדול, וממה שמתרגם משי צבעונין אולי זה הוא ג"כ דעת האונקלוס שמתרגם תולעת שני צבע זהורי, ועיין ברש"י מנחות מ"ב: שמראה שני של זהורית ג"כ קרוי תולעת, הרי שרש"י קורא הצבע בשם זהורית ולפי התרגום שצבעונין היא המשי א"כ יהי' פירוש צבע זהורי משי צבוע. וצ"ל דס"ל ליונתן דאבנטו של כ"ג לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט (עיין יומא ו.) דאם נאמר דאבנטו של כהן הדיוט היה ג"כ של כלאים והי' בה תולעת שני א"כ למה פרט את הכהן גדול שהי' משמש בבגדי משי הלא אף כהן הדיוט כן, רק בודאי ס"ל שאבנטו של כהן הדיוט היתה של בויץ. מ"מ קשה מתרגם זה על הרבנו בחיי.

שם פסוק ל"א.

מקשה תיעשה המנורה, שלא יעשנה חוליות ולא יעשה קני' ונרותי' איברים איברים וכו': מקשה תרגמו נגיד לשון המשכה וכו' עד כמו דא לדא נקשן:.

לפי נוסחה זו פירש בתחלה תיבת תיעשה כמ"ש שלא יעשנה וכו', ואחר כך מפרש תיבת מקשה שהוא לשון המשכה. והוא שלא כסדר הפסוק שהול"ל לפרש קודם תיבת מקשה ואחריו תיבת תיעשה. וכן הוא ברפוס הראשון שהריבור מקשה, תרגומו נגיד הוא מוקדם. ויש להעיר ג"כ שבדפח"ד ליתא להא, „כמו דא לדא נקשן", ופשוט הוא שהרי כבר הביאו לעיל אצל הכרובים בפסוק י"ח, ואין צריך לכופלו כאן.

קאפ' כו"ו פסוק א'.

שש משור ותכלת וארגמן ותולעת שני, הרי ארבע מינין יחד בכל חוט וחוט א' של פשתים וג' של צמר וכל חוט וחוט כפול ו' הרי ד' מינין כשהן שזורין יחד כ"ד כפלים לחוט.

מלשון הזה יש מקום למעוה שהי' כופל ה' מינין בחוט א' ואח"כ כופל ו' חוטין כאלה שהם שזורין כל אחד מד' מינין ועולה יחד כ"ד חוטין, אבל המעיין בגמ' דיומא (עא.) יראה שאינו כן רק מקודם הי' כופל כל מין ו' פעמים ואח"כ נוטל ד' חוטין שהן כפולין ששה ושזורין יחד, עיי"ש בגמ'.

אבל נוסחת דפח"ד מבוררת, ששם הנוסחה הוא, הרי ארבעה מינין בכל חוט וחוט אחד של פשתים ושלושה של צמר וכל מין ומין חוטו כפול ששה הרי ארבעה המינין כשהן שזורים יחד (בארבעה) [עשרים וארבעה] כפלים לחוט. וכלשון הזה כתב רש"י לקמן פסוק ל"א גבי פרוכת, וביתר ביאור בפרשת תצוה (כ"ח, ו') ע"ש.

תצוה

קאפ' כ"ח פסוק מ"א.

ומשחת אותם, את אהרן ואת בניו בשמן המשחה: וכתב הרא"ם פירש כנוי אותם פה לאהרן ולבניו ולא לבגדים ככנוי אותם דלעיל מיני' (היינו רישא דקרא והלבשת אותם). גם פירש שהמשיחה תהי' בשמן המשחה ולא בשמן זית או זולתו שכן כתוב בפרשה שאחרי' אחר ולקחת את הבגדים וט' ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו. עכ"ל. ובאמת יקשה למה מיון רש"י לפרש שקאי ומשחת אותם על הבגדים כמו „אותם" דרישא דקרא ואי משום דמלאת את ידם קאי ע"כ על אהרן ובניו, ע"כ פירש גם ומשחת אותם את אהרן ואת בניו. וקשה הלא מצינו במעשה שמשה את הבגדים בשמן המשחה כמו שמפורש בפרשת צו את אהרן (ויקרא ח', ל') ויקח משה משמן המשחה ומן הדבש אשר על המזבח ויו על אהרן ועל בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו וט' ולא מצינו בצוואה שנצטוו למשוך את הבגדים כי אם כאן, ואם נפרש האי אותם דוקא על אהרן ובניו לא נמצא צוואה כלל ע"ז. גם סוף דברי רש"י קשה להולמם למה לי' לאשמעינן כאן שהמשיחה היתה בשמן המשחה לא בשמן זית סתם או זולתו מאחר שכן מפורש בפ' שאחרי' ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אותם. אכן בדפח"ד הנוסחה הוא, ומשחת אותם ואת אהרן ואת בניו בשמן המשחה, הרי דבאמת הכנוי של אותם אינו מוציא ממשמעותו את הבגדים דק שכולל גם את

אהרן ואת בניו עמהם והצווי הוא שימשח את הבגדים והכתנים, וע"ז הוצרך רש"י לפרש שגם הבגדים נצטוו למשוך בשמן המשחה הגם שבפסוק זה אינו מפורש בו במה ימשחם אבל באשר שנכללו הכהנים ג"כ בצואה זו וכמו שמוכיח סוף הפסוק ומלאת את ידם ובני הכהנים מפורש שתהי' המשיחה בשמן המשחה אף משיחת הבגדים היתה בשמן המשחה.

קאפ' כ"ט פסוק ו'.

בא"ד ושני פתילין שבראשו. הוא טעות הרפוס וצ"ל כמו שהוא בדפח"ר, ושני הפתילים שבראשיו, בלשון רבים, שהרי בשני ראשי הציץ היו הפתילים האלו.

שם פסוק כ"ז.

וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו', קדשם לדורות להיות נוחגת תרומתם והנפתם כחזה ושוק של שלמים וכו'.

הלשון כחזה ושוק של שלמים אין לו מובן, דהרי בא ללמד כאן על חזה ושוק של שלמים שמעונה תנופה, אם לא נדחוק לפרש שכוונתו כחזה ושוק של מלואים כמו שפירש לעיל בפסוק כ' כי איל מלואים הוא שלמים לשון שלמות ע"ש, וכוונתו שנוחג לדורות תנופה בכל שלמים כחזה ושוק של מלואים.

אבל בדפח"ר הנוסחה הוא, להיות נוחגת תרומתם ותנופתם כחזה (בבית"ל לא בכ"ף) ושוק של שלמים וכו'. וכן נראה שהיתה נוסחת הרא"ם.

קאפ' ל' פסוק ד'.

לבתיים לבדים, לכל בית תהי' הטבעת לבד: ללשון חזה אין הכנה כלל, וכבר נתקן בכמה רפוסים וכן בדפח"ר הנוסחה היא, לבתיים לבדים, בית תהי' הטבעת לבד:

תשא

קאפ' ל"א פסוק ה'.

ובחרשת, לשון אומנות כמו חרש חכם, ואונקלוס פירש ושנה בפירושו שאומן אבנים קרוי אומן וחרש עץ קרוי נגר.

כוונתו פשוטה ששינה בפירוש תיבת בחרשת שעל הראשון פירש ובאומנות ועל השני ובנגרות, וצ"ל ושינה בפירושו, וכן הוא ברפוס הראשון.

קאפ' ל"ב פסוק ד'.

אלה אלהיך, ולא נאמר אלה אלהינו מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואח"כ הטעו את ישראל אחריו.

פשוט הוא שרש"י מוכיח כן מתיבת „ישראל" שהיו איזה אנשים שמדברים כן אל ישראל דאלו היו ישראל האומרים הול"ל אלה אלהינו כמדברים בעדם. ולפ"ז נכון הוא הד"ה כמו שהוא ברפוס הראשון, אלה אלהיך ישראל, ולא נאמר וכו'.

שם פסוק י"ג.

אשר נשבעת להם כך, לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ

לא כהרים ולא כנבעות אלא כך שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם שנאמר כי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך וליעקב נאמר אני איל שדי פרה ורבה נשבע לו באיל שדי.

יש לדרק בזה כמה דקדוקים. (א) מ"ש רש"י לא בשמים ולא בארץ לא כהרים ולא כנבעות וכי אין ההרים והנבעות בכלל הארץ, ובאמת בגמ' דברכות (דף ל"ב) איתא בזה"ל אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול מה שמך הגדול חי וקים לעולם ולעולמי עולמים כך שבועתך וכו' ע"כ. הרי שהביאו בגמ' רק שמים וארץ. ובמדרש תנחומא הלשון אלו נשבעת להם בהרים וגבעות שהם כלים אלא כך הרי שלא הביא שמים וארץ, אבל רש"י הרכיב שני המאמרים ואין ההרכבה קולטת, כי בכלל מאתים מנה, והרים וגבעות הם בכלל הארץ. (ב) מ"ש שאתה קיים ושבועתך קיימת לעולם אם שבועת ה' קיימת לעולם א"כ אפי' אם לא נשבע בו ובשמו הגדול היתה צריכה השבועה להתקיים לעולם. (ג) מ"ש וליעקב נאמר אני א"ש פרה ורבה, הרי כבר נתקיימה שבועה זאת.

ובדפנה"ר הכל מתוקן וכן הוא הנוסחה, אשר נשבעת להם כך, לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה לא בשמים ולא בארץ אלא כך שאתה קיים וכן שבועתך תתקיים שנאמר כי נשבעתי נאם ה' וליצחק נאמר והקמותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם[ה]ם אביך וליעקב נאמר אני א"ש פרה ורבה וגו' נשבע לו בא"ש, והמכוון בתיבת וגו' על סוף הפסוק ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו והבטחה זו לא נתקיימה עדיין.

ויקהל

קאפ' ל"ח פסוק ח'.

בא"ר ותדע לך שהן מראות ממש שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש כה וגו' וכיור וכנו לא הוזכרו שם למדת שלא ה' נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דרש ר' תנחומא.

מלשון הוזה משמע שנחשת המראות אינו נחשת התנופה, והמעין במדרש תנחומא (פ' פקודי פסקא ט') יראה שכל דרשתו יסודה בתיבת התנופה שכן הוא לשונו, ונחשת התנופה, ונחשת הכלות שכן בלשון יון קורין לכלה נינפי, אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבורת פרך במצרים וכו', באריכות כל הענין שהביא רש"י בשמו בקצרה, ומסיים: לפיכך כתיב ונחשת התנופה שבעים ככר נחשת הכלות ע"כ ואיך כתב רש"י שלא ה' נחשת של כיור מנחשת התנופה.

אבל בדפנה"ר הנוסחה היא, ותדע לך שהן מראות ממש מירדוירש בלעז, שהרי נאמר וכו' למדת שלא ה' נחשת של כיור משאר נחשת התנופה. הוסיף בו תיבת „משאר" שגם זה נקרא תנופה, ושאר נחשת נקרא תנופה על שמו שה' נחשת הכלות.

פקודי

קאפ' ל"ט פסוק ל"ג.

ויביאו את המשכן וגו', שלא היו יכולין להקימו ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא הי' יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו, אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו ע"י אדם א"ל עסוק אתה בדרך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם מאליו. מדרש ר' תנחומא.

והקשו ע"ז איך הקימו אותו הלויים בכל מסע ומסע כמ"ש ובנסוע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים (במדבר א'), והרא"ם כתב שבאמת נעשה גם זה בכל עת שהיו מקימים אותו בכל מסע ומסע לכל מסעיהם יעו"ש. ולפלא שלא נרמז בשום מקום שהי' על ידי גם רק כאן. ועור הקשה השפ"ח רכאן משמע רמשה הקימו ע"י גם ובגמ' משמע (שבת צ"ב ויעור בכ"מ) רמשה משום שהי' גבור ובעל קומה הי' לו כח להקימו. ולי קשה ע"ז ראם נאמר רכל הקמת המשכן הי' ע"פ גם מן השמים, הא ראמרינן בגמ' (סוכה כ') כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל (לענין טומאת אוהלים) מאי טעמא יליף אהל אהל ממשכן, והרי גם המשכן לא הי' אהל עשוי בידי אדם שהוקם מאליו ע"י גם.

אמנם כשנעניין במדרש תנחומא שהוא המקור לדברי רש"י כמו שמבואר בדבריו, נראה שם שבאמת הי' אופן ותחבולה לחכמי לב להקימו רק שהקב"ה העלים מהם לפי שעה לפי שהי' משה רבינו מיצר שלא הי' לו חלק במלאכת המשכן, אבל אחר שהקימו משה ונקראת הקמתו על שמו, כל אדם שהי' בו חכמת לב הי' יכול להקימו, ע"ש הלשון היו מבקשין להעמידו (החכמי לב) ולא היו יורעין ולא יכולין להעמידו וכשהן חושבין להעמידו הוא נופל וכו' ולפי שהי' משה מיצר העלים הקב"ה מהם ולא היו יכולין להעמידו וכו' אמר לו הקב"ה למשה לפי שהיית מיצר שלא הי' לך עשייה ולא חלק במלאכת המשכן לפיכך לא ירעו אותן חכמים להעמידו בשבילך וכו' וכשנדרק בלשון רש"י יפלא שהשתמש בשלש לשונות ולכאורה כולם הם כוונה אחת, א) שלא היו יכולין להקימו, ב) שאין כח באדם לזקפן, ג) ומשה העמידו, ולמה שינה מלשון להקימו לל' לזקפן, ואח"כ להעמידו. ועור יש לדרק שאחר שכתב ומשה העמידו, כתב אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו, וזה הול"ל קורם ומשה העמידו. אך לפי מה רמבואר בתנחומא שגם הם היו מעמידים אותו אלא שהי' נופל, לזה כוון רש"י שלא היו יכולין להקימו שלא קם על מעמרו וזה הי' מפני שלא היו יכולין לזקוף את הקרשים מחמת כובדן, ומאחר שלא היו זקופין ביושר במשקולת הבנאים לא הי' להם תקומה. ומשה העמידו לברו ברב כחו שהי' גבור ובעל קומה אבל אחר שהעמידו מ"מ הי' חושש עור שלא הועיל שהרי גם הם העמידוהו ולא קם, ואמר לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו (לא העמדתו שהרי העמידו), א"ל הקב"ה אתה עסוק בו והוא נזקף וקם מאליו שהיינו שנעשה גם למרע"ה שנזקף וממילא קם, ובראות החכמים העושים במלאכה היאך הוא נזקף וקם, שוב עשו כן מעצמם שהאיר הקב"ה את עיניהם ולא העלים עור מהם, ושוב לא היו צריכים לגם. וניחא הג'

לשונות שתפס רש"י וכעין זה הוא בעובדא דר"א הגדול (ב"מ נ"ט) לא נפלו ולא זקפו (כותלי בהמ"ד) ע"ש.

ובדפח"ר גראה קצת כן מלשון רש"י, ששם הנוסחה הוא, ולפי שלא עשה משה מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא יכול להקימו שום אדם. הנה לא כתב שלא הי' יכול, כמ"ש בנפ"ש, רק שלא יכול, שהוא כמו שלא יוכל, היינו שזה הי' הנס שלא יכול שום אדם להקימו כדי שיזכה בו משה רבינו וכמבואר בתנחומא וגם הסיום דבריו של רש"י, „וזהו שנאמר הוקם המשכן שהוקם מאליו“, ליתא שם שאין זה עיקר הנס רק הנס הי' מה שהחכמים לא יכלו להקימו.

ויקרא

קאפ' א' פסוק ד'.

על ראש העולה, להביא עולת חובה לסמיכה, ולהביא עולת הצאן: וברפח"ר ליתא להא להביא עולת הצאן, והנראה דמשום לקמן בפסוק י' עה"פ ואם מן הצאן כתב רש"י וי"ו מוסיף על ענין ראשון והיינו שילמד תחתון מעליון לסמיכה הפשט ונתוח, הרי הוא כמו שנכתב בעולת הצאן סמיכה להדיא וא"צ לדבותו מיתורא.

שם, פסוק ט'.

עולה, לשם עולה יקטירנו: אשה, כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש וכל אשה לי אש פושייר בלע"ז:

והקשה הרא"ם למה פירש"י לשם עולה יקטירנו ובגמ' דזבחים (דף מו:) פירש דלשם עולה ישחטנו עיי"ש בדש"י, ובפרט דגבי אשה פירש שיהי' שוחטו לשם האש ולמה שינה את טעמו גבי לשם עולה לפרש על ההקטרה, והניח בצ"ע. ועיין בגור ארי' ולבוש האורה מה שתירצו. והרב בעל מנזר משנה בפ"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' י"א תירץ קושיותו דהנה הששה דברים שצריך להיות לשמן כראיתא במשנה דזבחים הנ"ל לשם זבח, לשם זובח, לשם השם, לשם אשים וכו', כתבו התוס' בריש מס' זבחים דה"ה הקטרת האמורים צריך להיות לשם ששה דברים ולא דוקא שחיטה כדמשמע הלשון במתני' דקתני הזבח נזבח. אבל מלשון הרמב"ם שכתב שצריך שיהא במחשבתו בשעת שחיטה לשם ששה דברים ולא הזכיר ההקטרה כלל משמע דבהקטרה לא איכפת לי' כלל שתהי' לשמה. ובא רש"י בלשונו המדוקדק לחות דעתו כרעת התוס' שגם ההקטרה צ"ל לשם עולה, ומ"ש גבי אשה שיהי' שוחטו לשם האשה ולא שיקטירנו בא בזה להורות שלא דוקא לשם הזבח ראית לן קרא לזה להדיא בשחיטה, אבל שאר ה' דברים דכתיבי הכא הם דוקא בשעת הקטרה ע"ז כתב רש"י דגם צריך לשחוט לשם האשים וה"ה כל שאר הדברים שצריך שיחשוב בהם בשעת שחיטה. ועיי"ש במל"מ ובהל' פסחמ"ק פט"ו ה"א ובמל"מ שם.

והנה כל זה הוא לפי מה שנדפס לפנינו, אבל ברפח"ר כתוב, עולה, לשם עולה. (וכאן יש נקודה המפסקת) יקטירנו אשה, כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש וכו'. וכוונתו שהוסיף תיבת יקטירנו לפרש כוונת לשם האש כמו שפירש בגמ' לאפוקי כבבא דלא, שלא יתכוון לעשותו חתיכות צלויות בגחלים, רק שיקטירנו

האש וישרפנו ונשמר בזה מקושי הרמב"ן שכתב וז"ל ולא פירש הרב מהו לשם האש. ולפ"ז בזה שהוסיף תיבת יקטירנו פירש לנו מהו לשם האש כמו שפירשוהו בנמרא, וכן הוא נ"כ לשון הרמב"ם בפ"ב מעה"ק ושיקטירו לאשים, אבל מ"מ כל הכוונות הן רק בשעת שחיטה וכשיטת הרמב"ם, ומה שפירש להדיא השחיטה נבי לשם אשים משום דזה פשוט בשאר הדברים כגון לשם הקרבן ולשם בעלים ולשם השם, שצריך שיחשוב כן בשעת שחיטה אבל חירוש הוא שצריך שיחשוב בשעת שחיטה אופן הקטרתו שיהי' ע"נ אש בוערת ולא ע"נ כבבא מה ענין זה לשחיטה, ע"כ פירש בו להדיא שבשעת שחיטה צריך שיחשוב גם ע"ז. היוצא מזה עד כמה צריך לדקדק כי מקום הנקודה מהפכת את הכוונה מכל וכל.

שם פסוק ט"ז.

מוראתו, מקום הרעי וזה הזפק: כתב בשפ"ח, פי' רעי טינוף כמו ושמתיך כראי (נחום ג') ובל' חכמים רעי בעי"ן ואלף בעין מתחלפים. והנה הגם שבלשון חכמים הוא בעי"ן, כאן שרש"י בא לפרש תיבת מוראתו מה לו להחליף האל"ף לעי"ן, ובדפוס הראשון ברש"י מקום הראי כלשון הפסוק, והוא נופל על לשון מוראתו, וכן הוא בהרא"ם וכן הוא בתו"כ.

קאפ' ג' פסוק ט'.

חלבו, המובחר שבו ומהו זה האל' תמימה: מלשון הוזה משמע שהאל' הוא המובחר שבו וקמפרש מהו חלבו האל' תמימה, אבל בדפח"ר כתוב ומהו זה האל' תמימה וגו'. הוסיף מלת וגו' ששיעור הכתוב הוא כעין שכ' הרמב"ן שקודם כלל והקריב מזבח השלמים חלבו היינו המובחר שבו ואח"כ מפרש מהו המובחר שבו, האל' והחלב והכליות והיותרת כל אלו בכלל חלבו הם. שפי' מובחר ולא דוקא האל'.

תמיהות וישובים

פי' נכון בדברי הירושלמי

בירושלמי מנילה פ"א ת"ג, אשכח הני כפרים ועיירות וכרכים קורין כאחת, וההן תניהו לא נסב אפי' לברי'י. עיין פני משה שם שנדחק בביאורו וכתב על לא נסב אפי' לברי'י, כלו' לקח לו דרך לעצמו ואף לא כהתנא ברא עיי"ש, ועיין גם בקרבן העדה. הנה חשב דמש"כ בירושלמי אפי' לברי'י, היא תיבת אפילו, ובאמת היא מלת אפי' (מלשון פנים), ופירושו, שתנא זה אינו נושא פנים לשום ברי', והיינו שאינו נושא פנים לבני הכרכים כתנא דמתניתין, אלא ס"ל דכולן קורין כאחת.

(הרב הגאון מוה"ר יעקב שור אבד"ק קיטוב ז"ל)

(1) הועתק מכת"י ונמסר לנו ע"י האברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י.

פליאה בספר אנלי טל

באנלי טל (מלאכת חורש) ס"ק ב', אחר שהוכיח רחופר גמא הוא חורש ממש, כתב וז"ל: ולפלא בעיני שלא ראיתי להרמב"ם שהביא דין חיוב גמא לא בדיני חורש פ"ח, ולא בדיני בונה בפ"י, רק בפ"א הל' י"ז כתב החופר גמא וא"צ אלא לעפרה פטור עלי' שאינו אלא מקלקל, מבואר דבצריך לה חייב, אך תימא למה לא כתב כן להריא במקומו, ועוד רחופר גמא וא"צ אלא לעפרה דפטור כתב שם הכ"מ דרוקא בבית אבל בשדה אינו מקלקל וחייב, וא"כ הא דכתב החופר גמא וכו' דדייקת מינה דבצריך לה חייב רמירי בבית, ע"כ משום בונה הוא שחייב, א"כ אכתי לא כתב הרמב"ם חיוב גמא דחורש כלל עכ"ל. ושם להלן בד"ה אך כתב וז"ל: וגם ברמב"ם צ"ע למה לא כתב חיוב גמא דבונה להריא, כמו שמפורש חיובו בנמדא ריש הבונה להריא, ובחרמב"ם אינו מבואר להריא רק שנשמע מכללא דפטור [ב]אינו צריך אלא לעפרה וצ"ע, עכ"ל.

ולכאורה אישתמיטת' דברי הרמב"ם בפ"א הל' י"ח, שכתב להריא, חפר גמא כרי לבנות בתוכה יסודות וכל כיוצא בזה חייב, עכ"ל. וביותר יפליא, שהביא דברי הרמב"ם בפ"א הל' י"ז, לרייק מינה דבצריך לה חייב, ולא ראה דברי הרמב"ם תיכף בהל' שאח"ז, שכתב כן להריא.

ארי' ליב ריינמאן

ברוקלין ניו יארק

תמי' בדברי המגן אברהם

בשו"ע או"ח סי' ל"ט מג"א סוס"ק ג' הביא מחלוקת הרשב"א והר"ן במומר לדבר א' להכעיס, שי' הר"ן שמומר לד"א להכעיס הוי כמומר לכה"ת כולה, ושי' הרשב"א דלהכעיס לד"א אינו חשוד לכל התורה. ועז"כ המג"א, שסוגיית הש"ס דחולין ה. משמע דבברי הרשב"א רטרח לאוקמי מומר למאי ולא אוקמי למומר להכעיס, ע"כ. ופי' הלבוש"ש שטרח לאשכוחי התם מומר לד"א שיהא מומר לכה"ת כרי שלא יקבלו ממנו קרבן, ע"כ. הכוונה, דמבואר שם בברייתא מכס ולא כולכם להוציא את המומר וכו' מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כרי שיחזרו בהן בתשובה חוץ מן המומר וכו' ומק' הש"ס רברישא פסלינן מומר לקרבן ובמציעתא מרבינן מומר לקרבן ומתרץ ררישא במומר לכה"ת ומציעתא במומר לדבר א'. ועז"ז הק' הש"ס מה בא הסיפא למעט עוד הפעם חוץ מן המומר, ועז"ז הק' המג"א לשי' הר"ן לוקמי במומר לדבר א' להכעיס שפסול לקרבן משא"כ מציעתא מיירי במומר לד"א לתיאבון.

וצ"ע שלכאז' העלים המג"א עין מרש"י מפורש שם במקומו ד"ה ממושעי ישראל, "משמע מזדין כרתני' במס' יומא לו: פשעים אלו מררים וכו'", ועי' ברש"י יומא לו: ד"ה מררים שכ', "העושים להכעיס". הרי מפורש במציעתא דמומר לד"א להכעיס כשר לקרבן, והאיך אפשר לפרש הסיפא כן לפסולו לקרבן.

(ומעצם הדין דמומר להכעיס כשר לקרבן לק"מ על שי' הר"ן, שהרי אפ"ל דקרבן שאני כרי שיחזרו בהן בתשובה, ע' מל"מ פ"ג משננות וטראה שכן הוא). וצ"ע.
 ברוך חנה גרינפעלד
 ראש הכולל כרם שלמה
 קרית באבוב

תמי' כענין מצית סוכה

בתשו' אבני נזר או"ח סי' תנ"ט דן אם יש מצוה בעשיית הסוכה* ותומך יסודו על דברי המשנה בשבועות דף כט. רתנן נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה רמשמע מיניה ריש מצוה בעשיית סוכה גירדא. ומביא שם מה שהשיג ע"ז תלמידו הרב הגאון מקינצק בעל חלקת יואב שכתב מספר הון עשיר (על משניות להמקובל הגדול הג"מ עמנואל חי ריקי ז"ל) דפירושו שלא לישב. והג' בעל אבני נזר משיב דאין זה פירוש של לעשות. ובתשו' מנחת אלעזר ח"ד סי' נ"ה ד"ה וכו' ותר דחה דברי האבנ"ז מש"ס כתובות פו. דאיתא שם אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו וכו' ודאי א"א לפרש שם דהורנין אותו אם אינו רוצה לעשות סוכה אלא אם אינו יושב בסוכה.
 ותימה לי על הני שלשה אשלי רברבי דלכאורה נעלם מהם גמרא מפורשת בנדרים דף סז: דעל מה רתנן שם במתני' קונם סוכה שאני עושה בנדרים אסור בשבועות מותר מפרש שם רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. נראה מפורש דעשיה דמתני' פי' ישיבה [וכן כתב שם הריסב"א אשר סביב להל' נדרים להרמב"ן על לשון המשנה, בשבועות מותר וז"ל פי' שאם נשבע שלא ישב בסוכה וכו' עיי"ש. ועי' בשלמי נדרים שם שבאמת קשה לו לשון עשיה בהמשנה וכתב שאח"ז מצא שכבר עמד בזה בס' שושנים לדוד על משניות (להנ"מ דור פאדרו ז"ל) על המשנה שם במס' שבועות ועיי"ש תירוצו של בעל שושנים לדוד].

שלום יעקב גרינשטיין

ברוקלין נוא יארק

(* עיין ערוך לנר ריש מס' סוכה, ושו"ת מחזה אברהם ח"א סי' קל"ה.

זכרו נא לשלוח דמי החתימה !

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו עקירה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין נקובת הוושט

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה שמעון אויערבאך הי"ד
(מטארנא¹)

במס' חולין דף לב: אמר רבי שמעון בן לקיש שחט את הקנה ואח"כ ניקבה הריאה כשרה דכמאן דמנחא בדיקולא דמיא (פירש"י, כיון דריאה תלויה בקנה ונשחט הקנה הוי כמו שניטלה כולה מן הבהמה ומונחת בסל ותו לא מיטרפא בה בהמה), אמר רבא לא אמר רשב"ל אלא בריאה הואיל וחיי ריאה תלויה בקנה אבל בבני מעיים לא, מתקיף לה רבי זירא מאחר שנולדו בה סימני טריפה התרת מה לי בריאה מה לי בבני מעיים (פירש"י, דס"ל כיון דמקצתה אשתחית תו לא מיטרפא שאין טרפה לחצי חיות דלא ס"ל לרבי זירא דטעמא משום ראמרין כמאן דמנחא

(1) נולד בשנת תרס"ז בעיר רידניק לאביו ר' מענדל אויערבאך. אח"כ כשנתיישבו בעיר טארנא, נתקרב אל חסידיו באבוב. הי' תלמיד מובהק להגאון המפורסם מוה"ר מאיר אריק זצ"ל שהי' אבר"ק טארנא. — אחר פטירתו למד בישיבת עץ חיים דבאבוב — סניף טארנא. והי' ממובחרי התלמידים. — נשא אשה את בתו היחידה של ראש הקהל דעיר באבוב הרבני החסיד מו"ה מאַטיל ניימאן הי"ד (נהרג עקיה"ש בעיר באבוב בשושן פורים שנת תש"ב). אחר חתונתו כשנתיישב בעיר באבוב עסק בתורה בשקידה והעמיד תלמידים רבים. הי' בקי נפלא ומסודר, בעל הוראה מובהק, עמקן, ובעל שכל הישר, ונוסף לזה הי' לו כח הסברה עד להפליא. ותלמידיו שתו בצמא את דבריו.

פ"א עור בימי בחרותו, כשנצברו אצלו הרבה ספיקות שנתקשו לו בעת לימודו, נסע במיוחד לעיר הסמוכה ראמבראווא אל הגאון אב"ד רשם מוה"ר נחום וויידענפעלד הי"ד (בעמח"ס שו"ת חזון נחום), להציע לפניו ספיקותיו, ואחר שדיבר עמו בארוכה, השתומם מאוד על בקיאותו וישרות מוחו, וצוה לבנו שיערוך כתב סמיכה עבורו, ויכתוב בו יורה יורה. ר' שמעון הנ"ל בשמעון כך, סירב, ואמר לא באתי הנה בשביל זה. וחשב הני מראמבראווא כי אולי אינו שבע רצון בזה, לכן צוה לבנו, שיוסיף גם ידיו-ידין. חזר ר' שמעון בענוותנות, ואמר, עיקר משרת ביאתי הי' רק להתיר ספיקותי, ולמה לי כתב סמיכה. הני מראמבראווא נתפעל ממנו עד למאור, והרבה בשבחו.

בשנות הזעם נשאר בעיר באבוב עד שחיסלו בעוה"ר את יהודי העיר, ותובילוהו למחנה עבודה בעיר קראקא, ונהרג עקה"ש עם אשתו ושני ילדיו. הי"ד ותנצב"ה. תורתנו נתונה לידינו הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזעננארטען נ"י, שמסר לנו העתק מחירו"ת הללו.

בריקולא רמ"א, והרר ב"י רבי זירא. ונחלקו שם בזה רש"י ותוס', ררש"י מפרש רר' זירא הרר ב"י מהך סברא דטעמא משום דאין טרפה לחצי חיות רק מודה לריש לקיש דטעמא משום דכמנחא בריקולא רמ"א, והתוס' שם בר"ה והרר, כתבו דהא דאמרו בגמ' והרר ב"י רבי זירא קאי על בעיא דר"ז להלן, ובאמת פליג על ריש לקיש וסבירא ל' דטעמא משום שאין טרפות לחצי חיות עיי"ש. ואפשר לומר דרש"י ותוס' לשיטתייהו אזלי בזה, רהנה ידוע שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שחיטה הלכה י"ט שפסק דנקובת הוושט הוי נבלה, וכן איפסיק בשו"ע סי' ל"ג סעיף ג', והפרי מגדים שם בשפ"ד ס"ק ה' טרח למצוא מקור לרברי הרמב"ם הנ"ל דמש"ם חולין ל"ב לא שמועין רק פסיקת הגרגרת ברובא ולא נקובת הוושט במשהו. (ועיין בחי' רעק"א בשו"ע יו"ד ריש סי' כ"ז).

אמנם י"ל, רהנה לעיל ברף ח' ע"א איתא, א"ר זירא אמר שמואל ליבן סכין ושחט בה שחיטתו כשרה חידורה קודם לליבונה ופריך והאיכא צרדין, ומשני בית השחיטה מירוח רווח. ולכאורה קשה, לשיטת רש"י הנ"ל דר"ז סבירא ל' דאין טריפות לחצי חיות א"כ מאי פריך הש"ס והאיכא צרדין, הלא רש"י כותב בסוגין (ל"ב ע"ב ד"ה אבל) דלעולם דרך השוחטין לישחט הקנה תחלה ואח"כ הוושט לפי שהקנה סמוך לעור, והנה על הקנה בוודאי לא פריך הגמרא והאיכא צרדין, דהא שיעור פסיקת הגרגרת ברובא, רק עיקר הקושיא היא על הוושט דשיעורו במשהו, וא"כ כיון שכבר שחט הקנה (שהרי זהו דרך השוחטין) שוב אין להטריף מחמת הוושט דאין טריפה לחצי חיות, ומאי פריך הש"ס והאיכא צרדין, אע"כ מכאן דא"י מוכרחת דנקובת הוושט הוי נבלה.

אמנם זהו דוקא, לשיטת רש"י דמפרש דר"ז ס"ל למסקנא דאין טריפות לחצי חיות, שפיר יש להוכיח, דנקובת הוושט הוי נבלה, אבל לשיטת התוס' דמפרשי דלפי האמת ס"ל לר' זירא דיש טריפות לחצי חיות שפיר י"ל דנקובת הוושט לא הוי רק טריפה. נמצא דרש"י דס"ל כאן בחולין ל"ב ע"ב ד"ה ויש מהן, דנקובת הוושט הוי נבילה², והתוס' דסבירא להו לעיל ל' ע"ב בר"ה החליר דנקובת הוושט לא הוי רק טריפה, לשיטתייהו אזלי.

(2) יעויין קידושין נ"ז ע"א תור"ה שחטה, שכתבו ברעת רש"י דנקובת וושט הוי טריפה. (ועיי"ש ברש"י שלא כתב שם כן). ועיין עור בזה בשו"ת שואל ומשיב מהרורא תנינא ח"ב סי' מ"ו.

כולל חבת ירושלים

(המשך מקונטרס ג' שנה זו)

מצב הכולל התרועע מיום אל יום מחמת הפולמוס בדבר הנשיאות, ובנתיים הדפים הרב ר' ירחמיאל הורוויץ מלבוב „מודעה" כי פורק מעליו עול משרת ההתמנות לחלוטין¹), לכן שוב התאספו גדולי וצדיקי גאליציע באותה שנה (תרל"ז) קודם חג השבועות, ויצאה ההחלטה להשיב את הגאון מוה"ר יצחק אהרן אישינגא על משמרת הנשיאות כבתחלה, ואתו עמו, ניסו הרב ר' ישראל הכהן ראפאפורט לשאת עמו במשא הזאת, והכל על מקומו יבא בשלום. ההחלטה נדפסה אז בכרוז „מבשר טוב משמיע ישועה" ובאו על החתום רוב גדולי גאליציע. הכרוז הזה הוא יקר המציאות במאוד. פאקסימיליא של הכרוז, בעמוד הבא.

אחרי האסיפה הנ"ל הסתדר הכל על מכוננו. הג"ר יצחק אהרן אישינגא ישב על כסא נשיאותו בלבוב משך שנים רבות עד פטירתו אור ליום ו' לסדר וכסה את עין הארץ ז' שבט תרנ"א לפ"ק.

אחר פטירתו נזנח סדר שליחת הכסף עוד הפעם. עניי אה"ק הזעיקו במכתבים למדינת גאליציע שירחמו על נפשותיהם, ולא ינטשו את כולל רמבעה"ג להניחו בקרן זווית. תיקף התאספו צדיקי וגדולי הרור בעיר לאנצוט² בחורש אייר (תרנ"א) לשכס עצה את מי יבחרו למלאות מקום הג' מוהרי"א לנשיא כולל חבת ירושלים, ובהסכמת רוב רעות נמנו וגמרו לתת משרת הנשיאות על שכס הרה"ג מוה"ר יצחק ליב סופר מדראהביטש בעמח"ס „סופר מהיר" בנו של הגאון בעל כתב סופר זצ"ל אבר"ק פרעשבורג. (ונתמנו עמו הרבני הגביר ר' זכרי' מענדל אברדאם בטארנא, והרבני הגביר ר' ביינוש שעהנבערג בקראקא). וכימיו הוטב הרבה מצב הכולל.

אחר פטירתו ביום י"ג תמוז תרס"ז, נתקיימה אסיפה גדולה מכל גדולי וצדיקי גאליציע בעיר סאָנראוואָווישניא³) בדבר הנהלת הכולל רמבעה"ג ונמסר

(1) דבר זה נודע לנו ממכתבו של הרה"ג מוה"ר שמואל צבי ווייס ממונקאטש הנדפס בסוף ס' דברי יצחק לאחיו הרב הג' מוה"ר יצחק אייזיק ווייס ראבד"ק מונקאטש, עיי"ש.
(2) אסיפה זו מוזכרת גם בס' דברי שמחה להרה"ק מציעשינוב זצ"ל, במכתב נ"ז, שכותב שם שחתנו הרה"ק מוה"ר יהושע מבעלזא זצ"ל אמר בעת נסעו ללאנצוט שמעוררו לא נסע בימי הספירה, אך למען חיבת הקודש ופרנסת אלפי נפשות מוכרח שלא להשגיח על שום דבר.

(3) גם כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ מבאבוב זצ"ל הי"ד לקח חבל באסיפה זו, ובקונטרס „אין תנאי בנשואין" (ווילנא תר"ץ, ונדמ"ח בא"י) באה חתימתו על כרוז בנידון זה, של תנאי בנשואין, שאספו חתימות רבנים על כרוז מחאה נגד רבני צרפת שרצו להתיר זאת, וחתם אותו שם בסאָנראוואָווישניא בעת האסיפה.

מבשר טוב משמיע ישועה

אחיו בני ישראל, ישרים ותמימים, ידעים ושלמים, וכל ישר לב למסותם במשכותם במדינת נאציע שוומכן יסנא.

דאח ראנו אנתו החם לפקח על טובת אחבי הושבים על ארמת הכרש לתורה ולתעודה. אחרי אשר הי' למראה עינינו מכתבים רבים מארץ הכרשה ומאת הרבנים הנאונים והצדיקים המדינתנו. הי' עליהם חיו כלם ממכשים אשר דרב הנאון המפורסם מזה.

יצחק אהרן סג"ל איטנא הי

ישאר עבשמתו. לשוב לכבוד עליו משמרת הנשיאות. כאשר היתה באמנה אתו ומקדם. לפני מלואת כמשת נדויו מדינתו הנכבד על מרותו כדרך כו ב מורש ועתה לבמשתם. ויש שכמו לסכול ולישא על משא עבודת המדש. אבל לאשר בעיה הוא תש כח ורשה ידים וגם למען הצאת ירי השמים והבריות אין לוחץ לזהות עוד לכו. וככל אית נפלי להעמיד מר הנהגה וישראל לכבוד ולתפארת במיעצות ודעת ושכר טוב. לכן צרפנו אליו את ניסו הריב הנדול הנכבד המפורסם מזה.

ישראל הכהן רפאפורט

לשאת עמו במשא הואת לנהל יחד עניני כולל נאציע על פיהם צאי ועל פיהם יבואו

ועתה אליכם אישכם נמרא. ישראל מרשם רחמנים בני הרמנים. הרבנים הנכבדים והמאפסים בכל עיר ועיר תחולקו לדיכום לעשות חיל והשמיע על השמלים כפעם בפעם. וישלחם איש איש אל מקומו העירות אשר שלחו עד עתה דרך ישר לכו. וישלחו גם עתה שמליהם כמסדר לכו. והמסומות אשר לא שלחו מאתם לכו. כא להנבאים אשר עידיהם וגובה דהם. וישלחו גם מן הוא חלואה כמליהם כמסדר ליד הנבאים. והמה ישלחו את הנאפא אל ידם לכו. והרש מרירי. או לניסו הרב מי ישראל הנל ועתה אל תעכבו חו מהדו והנישו מעשיכם הדניע את כסח המרשם לכו. וכחיד כעת אשר תור שלוחת היאקסן לכו. ואת הנניע וקירי ענין. ועל להנהג כי בא מועד. וגם על העתיד המהודישה את שפתי הקודש לכו. למען וישא מר מעת בואם לכו. עד וכן השליחת לארדהם. אשר יונרו בהקרעו אנשטאט. ועו באנו עתה יום ה' לסדר איש על דגלו באותות לכו. ב בית אבותם. תרלו לפי.

הק שמעון בן מנחם עבר למכור ד בק קראק ודגלי	הק ישראל רפאפורט האברה פארטא ותגלי	הק חנוך העניך אברק אלעק
הק יחזקאל שרגא הברשטא	הק שבתי כץ רפאפורט האבדים דאסבראוא	הק יואל אשכנז חנה בן ואשכנז
הק דוד הברשטא	הק אפרים תאומים קריסטפאלי	הק יוסף נאטונאדן
הק משה אונגער נג יום תאן הקדש מר	הק מאיר הורוויץ אברק רוקס ואיו הרב הקדש מר ראובן	הק הורוויץ אברק רעכטס בקש סני לחתום שם
הק אהרן הברשטא	הק דוד מאיר פריש אבית ברקאן	הק אלכסנדר שמואל היילפרן אברק נאטונ
הק ברוך הברשטא	הק זינדר רמון חיים סטאלי	הק טובי טייטלבוים חופס ברג
הק ארי לביש חופס מאטעיק	הק יעקב וויידענפעלד אברק הריסלוב	הק חיים מרדכי כרומער דלוי
הק ירושלים דלוי חופס קאסינא ביהרג הק מרירי ויר יני	הק ישראל אהרן מאטנער	הק חיים קליין סטראקא
הק ארי מרירי חתן דוד	הק שבתי רבין בערשטא	

לפני מלא מאות כל רבני ואנו תדיוס מדינתנו ואחבי הוראים ושלמים שומרים פי תורה ודאח די תורה הושבים בעיר הקדש. היינו תארים ומקיסים את כל ויר. ימים ערנו להיות עדים לטובת אחרי בכל מאמצי כח. ומשכמים אנתו סאת הרבנים הנכבדים והמאפסים אשר בכל עיר ועיר. לקוד את ליבות אחבי בכל סחומות מושכותם להקים אסין להדיבות טענה והקדש הואת. והעשיר קושח בכל בית וכלי להיות עם רב ורשעים בארץ מפורדת. ודאח באנו עתה לכו יום ה' כי איר תרלו לפי.

ישראל רבין רפאפורט

יצחק אהרן סג"ל איטנא

אז הנשיאות לבנו הרב ר' אברהם חיים דוד סופר מדראהביש, (ונלוו עמו למשנים הרב ר' יצחק אייזיק פאפערש בבראר, והרב ר' שמואל יהודא בר"ח שענקער בקראקא), וישב על כסא הנשיאות עד יום פטירתו ז' ניסן תרצ"ז.

* * *

לחיבת הקודש נרפים בזה העתק כרוז בדבר החזקת העניים תושבי אה"ק, אשר באו בו על החתום כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע, הנאון מוהרי"א אישינגא, והנאון מוהר"ש סופר אבד"ק קראקא.

בעזרת א"ל ארון למושעות!

בשם הנקדש בצדקה, שלום וברכה וכל טוב לכל המעשים והעושים במעשה הצדקה בכלל, ועבור העניים האומללים היושבים לפני ד' בציון בפרט, ולכל המתנדבים בעם. התברכו כולכם מציון.

אחינו בני ישראל, רחמנים בני רחמנים, גומלי חסדים. שמעו אלינו וישמע אליכם ד'. אנחנו הח"מ זה כביר בשנים אנחנו נושאים בעול לאסוף תרומות הקדשים הנקבצים מכל מקומות ארצינו עבור תושבי ארץ הקדושה תובב"י, לכלכל לכל אחינו לחם לפי מכסת הנפשות, איש ואיש ישא מאתנו כסף חלוקה וקדימה בכל רבע שנה כאשר נקצב לו בראשית בואו אל הקודש פנימה מזה לא יגרע, ואולם לפי העתים והיוקר, ההכרח יאלצנו להוסיף להם בכל אשר לאל ידינו, ולפי מצב כוללינו.

וזה ערך שתי שנים נתמעטו התרומות ואין אתנו יורע אם מסבת המאספים והגוברים אם מסבת המתנדבים לברם. שקלי הקדשים לא יבואו כפי מספר הקודם, ורואים אנחנו כי על יד על יד הולכים ומעטים. ובשלמי הרעה הזאת עבור העניים האומללים הכלואים בכלוב היגון ובמאסר התקוה בארצות החיים מי יורע. ולעומת הצדקות כי נתמעטו, רבו כמו רבו מאוד מאוד הנוסעים ממדינתנו לארצות הקודש, ולכן לא יספיקו מעט שקלי הקדשים המגיעים לירינו לחלק לפי מכסת הנפשות היושבים שמה לפני ד' בקודש, ולבבינו יהנו אימה לבל נהי' מוכרחים חלילה וחלילה לחלק היוקסען שלהם, ולתת לכ"א לבר המחצת. וידענו כי תעל שוועתם השמימה, ולכן נועצנו להרפים מודעה הלזו ולכרוז כרוזא בחיל לכל האנשים העומדים על משמרת הקודש, הממונים והגוברים וכל המאספים תרומות הקדשים, כי יכמרו ברחמים על עניים המדוכאים בעה"ק, להתאמץ ככל האפשר, להרבות מעשה הצדקה, ולתת השגחה יתרה על זה, ולשלוח ארבעה פעמים בשנה לאסוף תרומות המתנדבים ולהעמוד קופות החשאים בכל בתי עיר ועיר, וגם בכל הכפרים, ולשלוח הכסף הנקבץ בלי עיכוב לירינו, וחלילה חולין לכל אחר ואחר לעשות מן הצדקה הלזו מעות יחיד, או לשנות מצדקה זו לצדקה אחרת, כי היא גזל עניים ומעות הצדקה הניתן להקופה לטובת הכולל, איסור גמור הוא לשנות מזה עבור איזה יחיד, והמצוה מוטלת על הרבנים היושבים כסאות למשפט בכל

עיר ועיר, וראשי העדה אלופיהם ונשיאיהם, להשגיח בעין חמלה להעמיד קופות, גם באלה המקומות אשר עוד לא נקבעו אלה קופות החשאים עבור נשמת רמבעה"ג, ולמנות גבאים אנשים כשרים ויראי ד' למען ישימו עינם ולבם על זה כי ממש פיקוח נפשות יש בדבר זה. ובזכות זה כל המעשים וכל העושים וכל המתנדבים לא ירעו שום דבר רע, וינצלו מכל מחלה וכל פגע רע, ישאו ברכה מאלקי המערכה ובכל אשר יפנו תחופף עליהם ברכת השם ונזכה לעלות בהר ה' ולראות בנחמות ציון בב"א.

א"ר המדברים בצדקה וחזותמים באהבת ישראל בחדש אדר שני תרל"ה.

הק' חיים האלברשטאם.

יצחק אהרן סג"ל איטנגא.

הק' שמעון בהגאון מחר"ם סופר זצ"ל

אברק"ק קראקא והגליל

מכתבים אל המערכת

ב"ה. ג' רחנוכה תשל"ט.

לכבוד העורכים קונטרס כרם שלמה שליט"א.

ראיתי בכרם שלמה מחרש תשרי העל"ט פלפול בענין מתנה עמ"ל בשם ארמו"ר הנה"צ מוה"ר אליעזר דוד גרינוואלד זצ"ל אבר"ק סאקמור, ומתחת לקו כתוב שהי' תלמיד להנ" בעל ערוגת הבושם, באתי לציין שהוא הי' נ"כ אחיו של הנ" בעל ערוגת הבושם זצ"ל. — ואנב ראוי להביא כאן מעשה רב שראיתי אצל מו"ר הנ"ל, בעת שלמדתי בישיבתו, והייתי אז אבל ל"ע, התפללתי כמעט בכל יום לפני העמוד. יום אחד הי' לאחר מהבחורים יאה"צ, וירד לפני התיבה, וקודם אמירת הודו, שאל אותו מו"ר הנ"ל (בלה"ק) היית במקוה? וענה, לא. רמז לו שיעזוב תיכף את העמוד, וקרא אותי ורמז לי שאני אלך להתפלל לפני העמוד. ובנמר התפלה, פנה אל התלמידים ואמר, הן אמת שהוא מחויב להתפלל מחמת שיש לו יאה"צ, אבל אני איני מחויב לשמוע תפלה כזו. עוד אביא כאן מה ששמעתי מזקני החסיד מו"ה מתת' וויינשטאק ע"ה ממערניווא שהי' תלמיד להרהנה"צ בעל ייט"ב לב זצ"ל, כי בפ"א בערב יום הכיפורים כשדרש הייטב לב קודם כל נדרי, אמר באמצע הדרשה, מה זאת שקודם כל נדרי בוכים כל העולם מאימת יום הדין, ואחר כל נדרי מתנהגים כבשאר ימים טובים, הלא באמת עיקר הפחד והאימה הי' ראוי להיות בעצם היום שאז נידונים, ותירץ שזה רמזה לנו התוה"ק ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, רעיני הנפש יהי' רק בתשעה לחודש בערב בעת שנכנסים ליום הדין, אבל מערב עד ערב תשבתו שבתכם, שאז הוא יו"ט כמו שאר ימים טובים.

עוד סיפר זקני הנ"ל בשמו הק', רפ"א באמצע הקפות של שמחת תורה, הפסיק באמצע הרקירה, וקפל את מליתו מעל פניו, ואמר לפני העם, אנו שמחים כי הוא זמן שמחתנו על שעשינו תשובה ונעשו מהעבירות שלנו זכיות, אבל איך נוכל לשמוח, אפשר ח"ו כתבו וחתמו בשמים ביום הדין „חייב“, ובשמים אין מוחקים, — והעם בשמעם את זה נעו בכבי, והמתין מעט, ואח"כ אמר, אל תתראו, כי הנם שאין מוחקים בשמים מה שנכתב ונחתם, אבל עושין תנין על תיבת חיי"ב שהוא נופריקון חסידים יעלו י'רננו ב'כבוד, לכן ריקרו בשמחה, עכ"ד הקדושים.

גם ברכוני לכתוב מה ששמעתי ממו"ר הה"ג מוה"ר יוסף נחמי' קורניטצער ז"ל בהיותו אבד"ק סעליש (ואח"כ ה' אבד"ק קראקא) שאמר לפרש דברי המדרש עה"פ ומשה לא ירע כי קרן עור פניו, ריו נשאר בקולמסו של משה רבינו, והעבירו על ראשו, ומזה זכה לקרני הוד. ופי' הכוונה, שאם ה' משה רודש לבני ישראל את התורה כמו שקבלה וכפי מה שהשיג הוא, לא ה' אפשרות למסור התורה לבני ישראל, כי לאו כל מוחא סביל דא, רק שמשה רבינו מסר התורה לבנ"י כפי מה שביכולתם לקבל, והרבותא הוא שאעפ"כ לא שכח כלום מכל מה שהשיג. וזהו, ריו נשאר בקולמסו של משה רבינו, זהו כל מה שלא ה' באפשרות למסור לבנ"י, והעבירו על ראשו, כל' שנשארו בראשו ולא שכח מאומה. — וסיים שזהו הוראה למנהיגי ישראל, שינהיגו את העם לפי כוחם וכפי מה שיכולים להשיג, ומה שהוא עומד במדריגה גבוה מהם, ויודע הרבה יותר מהם, זה יעביר על ראשו שלא ישכח, ולא ימסור להם.

עור שמעתי מהה"ג הנ"ל, על אומרים ז"ל שנתקשה משה בצורת המטבע ער שהראה לו הקב"ה מטבע של אש מתחת כסא הכבוד שנא' זה יתנו. וכבר עמדו בזה המפרשים מה נתקשה בה, הלא בכל מדינות העולם יוצאים בכל יום מטבעות ואין בו שום קישוי, וא"כ מה ה' בזה קישוי למשה רבינו, וגם מדוע הראה לו הקב"ה מטבע מתחת כסא"כ. ואמר ע"ז, כי משה רבינו נתקשה בזה, האין אפשר שמחצית השקל יהי' כופר נפש לכפר על בני ישראל, הלא קיי"ל דאין מטבע נעשה חליפין (כ"מ מ"ה ע"ב), וע"ז הוציא הקב"ה מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, לרמוז לו, רכל הטעם דאין מטבע נעשה חליפין, מפרש רב פפא התם דרעתו אצורה וצורתא עבירא רבטלה, ופירש"י שהמלך פוסלה ונזר לצור צורה אחרת, אבל התיינח במטבע הנעשה בירי ארס, זה עבירא רבטלה, אבל המטבע שהוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד, לא בטלה עולמית, ועי"ז תהי' הכפרה לישראל.

יהודא וויינשטאק-פאנעל מריבאווא
כעת בברוקלין יע"א

בס"ד יום ה' פרשת ויגש תשל"ט.

כבוד הרבנים האברכים החשובים מערכת כרם שלמה.

שלו' רבי! השבוע הגיעני הגליונות ... ונתמלא הבית אודה. שמחתי מאוד לראות כי כרמכם מופיע בתדירות ... יודע אני להעריך עבודתכם הנפלאה. הן גם אני עסקתי בעבודה זו בהיותי מעורכי "מעין התורה" של תלמידי ישיבת פרעשבורג שי"ל מרי חורש בחודשו במשך כארבע שנים, ועל כן שמח אני לראות את פרי עמלכם במציאת וחשיפת גנזי' כת"י מנדולי עולם והרפסותם וכן יתר המדורים המענינים ... אני מצרף תשובה לתמיהה על הש"ז, ואי-אלו הערות קצרות למערכת.

בשנה א' קובץ ח' ע' מ"ג תמה על הש"ז אהע"ז סי' כ', לפלא בעיני שנעלם מהכותב הנכבד שכבר קדמוהו בעלי תריסין, ראה במ"ש הגרי"ש נ"ז זצ"ל בשי למורה שנרפס שם על הגליון באהע"ז שם, והביא שהב"י הטעהו שהעתיק בלשון רש"י בפסחים מ"ט ע"ב "שאין להם לב להבין שהיא חייך ואורך ימך", ותו לא, משמע ששיך לעיל, עיי"ש. ובאמת כן הוא ברפוס וינציא הראשון שנת ר"פ (שיש לי צילום), ואח"ז מתחיל ריבור המתחיל "על חייו לא חס, ללמוד תורה ולחיות", עכ"ל, ולע"ע לא ארע מי הגיה ההג"ה לתקן ברש"י "כי היא חייך" במקום "שהיא חייך", ולהתחיל הריבור מזה. אך נראה בעליל כי רבותינו עמודי ההוראה הב"י והט"ז הרחיקו מלגרוס כך ברש"י משתי סיבות. א. מנלן שאין לבנות עם הארץ לב להבין, ומה בכך, לא מצינו שחייב לישא גבונה, אך לגרסא "להבין שהיא חייך", ברור שמעשי אבות סימן לבנות. ב. בר"ה השני יש אריכות ללא צורך, שמעתיק כל הפסוק כי היא חייך ואורך ימך על חייו לא חס כדי להסביר שאינו חס

ללמור תורה ולחיות, ולכך הבינו שהנוסח שלפניהם הוא נכון, ורש"י לא נקט רק תיבות „על חייו לא חס ללמור תורה ולחיות" והתיבות שלפני כן שייכים לריבוב שלפני זה, ופשוט. מיהו בעין יעקב שם (ורמזו בשי למורה שם) יש ריבוב נוסף ברש"י וז"ל כי היא חייך ואורך ימך, התורה שהיא אורך ימים וחיים ארוכים: על חייו וכו'. ולפי"ז בא רש"י בהעתקת הפסוק לציין שקאי על התורה. אך לא ארע מה בא רש"י ללמדנו בזה, שהרי פשוט דקרא קאי על התורה, וכמדומה שנוסחה הישנה עריפא טפי וכנ"ל ודו"ק. [והרבה יש להאריך על שהמרפסים המאוחרין שינו מנוסח דפוסים הקדמונים באלפי מקומות בלא לעשות היכר לכך, ופעמים רבות נוסחה הישנה עדיפא, ואף במקום שצדקו בהנהגתם במקומות רבים נגרם עי"ז קושיות על ראשונים כמלאכים שבידיהם הי' חסר או משובש, ואכמ"ל].

* * *

אציע פה מאמר מוקשה מספר באר משה להרה"ק רבי משה א"ב מקאזניץ זצ"ל בפרשת אחרי שכתב בתוך הדברים בזה"ל „ובא אהרן, כינוי להצריק, אל אהל מועד, ירצה לזה העולם שהוא בבחינת מועד וזמן. אז ופשוט את בנדי הכ"ר, יפשוט מעליו בחינת המשכה מהי"ג תיקוני כנ"ל [לפני כן בתחילת המאמר] כנרמז במלת הכ"ר שהוא גימ' י"א, וכשנכפל הוא גימ' י"ג. אשר לבש כבואו אל הקודש, הם העולמות העליונים, אך בררתו לזה העולם ימשיך מט' תיקוני דיוקנא תתאה, הרמוזים במלת ב"ד בלא ה', שהוא גימ' ששה וכשנכפל הוא ג"כ גי' ט'. והניחם שם, שיביא ע"י גדל הניחא והנח"ר בזה העולם, בהמשכת כל ההשפעות טובות עלינו ועל כל ישראל אמן. עכ"ל. והנה החשבון שכותב „וכשנכפל" בשני המקומות, לא ידעתי פירושו ואיך להעמידו, וכבר שאלתי לת"ח רבים ואין פותר לי, ואולי ימצא מי מקוראי הירחון ויפתור לי רזא רנא. [וזקני הרה"ג רא"צ ווייס שליט"א אכ"ר נוה אחיעזר בני ברק פירש בדוחק כדוותו כשמוסיפים אותיות הגימ', דהיינו י"א היא שתי אותיות, וביחר הוא י"ג. וששה הוא שלש אותיות סה"כ ט'. אך עריין צ"ע אם זה כוונתו]. ואסיים בכרכה שתזכו להמשיך במלאכתכם מלאכת שמים ביתר שאת להגדיל תורה ולהאדירה.

יצחק ישע'י ווייס

המסדר ועורך צל"ח השלם, ומהר"ם שיק עמ"ס פסחים

ועוד שאר ספרים.

בני ברק

המנורה הטהורה, נרותי, נרות המערכת, כרם שלמה.

בקובץ ד' משנת תשל"ח (עמוד מ"א) הקשה מוה"ר חיים זלמן ג"י על מה שאיתא בתרעם המגילה עה"פ כשוך חמת המלך, מן יר תקוף רוניו' וגזיר למהוי צליבן שבעה ברבבניא על צליבא, הרי שתלו את שבעת השרים רואי פני המלך ומהם הי' ממוכן. ועל הפסוק ויאמר ממוכן קאמר התרעם ואמר ממוכן הוא המן וכו' הרי שממוכן לא נתלה כי המן הי' אח"כ בתוקפו של נס. עכ"ק. — יעויין בספר אור חדש למהר"ל מפראג וזה"ה בדף ג"ג מדפי הספר שהביא מזה ראי' למ"ש שם שממוכן זה המן אין הכוונה שבצעם הי' המן והיה אדם אחד ששמו המן וממוכן רק שהמן וממוכן שניהם היו מכח אחד ממזל מאדים, וזה שאמרו ממוכן זה המן. ואח"כ כתב ליישב, שבאמת רק נזר אבל הי' נזר ואינו מקיים שירא הי' אחשוורוש שלא ימרדו בו הסריסים על זה ובטל הנזירה ולכך לא אמר רק וגזר דליהוי צליבן אבל לא נצלב יעו"ש.

בשמחת פורים,

א.מ.ה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל באראן שליט"א מירושלים-

קאמינקא להולדת הנכר

להאברך היקר ר' בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה דוב פישגרונד נ"י מקרית באבוב להולדת הנכר

להנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק להולדת הנכרים

להאברך היקר ר' חיים שמואל וואקסמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים שמואל ציונער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יהושע גינזבערג נ"י מרמת-גן להולדת הנכר

להאברך היקר ר' יוסף הלל ב"ר מענדל בראכפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יחיאל דעמביצער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב נפתלי שווימער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק געללער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק מאיר טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר

זצוק"ל הי"ר להולדת הבן

להאברך היקר ר' לייבל רייכמאן נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה מאיר נתן גאטרייך נ"י מבת-ים להולדת הנכר

להאברך היקר ר' צבי ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה צבי פארשער נ"י מבני-ברק להולדת הנכר

להנה"ח מו"ה שמעון וואולקאן נ"י מבני-ברק להולדת הנכר

להאברך היקר ר' שמשון מאנדעל נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם נחמי' הכהן כץ נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה אפרים אויערבאך נ"י להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' ארי' שעהנבאך נ"י מבני-ברק להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' טובי' ראטענבערג נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יחזקאל פרענקל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להאברך היקר ר' יעקב פויגעל נ"י מבני-ברק להולדת הבת

להאברך היקר ר' משה אהרן סג"ל לאנדא נ"י מבני-ברק להולדת הבת

להנה"ח מו"ה נחמי' שעהנגוט נ"י מבני-ברק להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה שליפעל נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוט מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד רובין נ"י מבני-ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם יצחק צווייג נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן דאמיניץ נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוב ראזענסעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוב קאצענבערג נ"י מלונדון לנישואיו
להאברך היקר ר' יחיאל גרשון גוטוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק שאול רייכבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה חיים פאנצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמואל ביים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה ברוך דוד הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר חיים מייזליש שליט"א אבר"ק
סארוואש לאירוסים בנו-נכדו הב' תח' הנעלה כמר משה יהושע נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון חתן הרה"צ מו"ה משה סטעמפל
הי"ד חתנו של כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בתו תחי'
להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים
שליט"א אבר"ק שטענסקאוויץ לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה דוד שטרום נ"י מלונדון לאירוסים בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר מנחם שמעון דאמב נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו רשם
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Printed in the U.S.A. by

Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

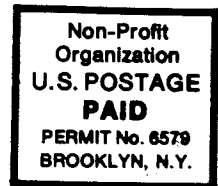
מודעה

מודיעים אנחנו בזה לכל אנ"ש
שעלה בידנו לסדר אפיית מצות לכבוד חג הפסח
תחת השגחת דומו"ץ דקהילתנו
הרה"ג ר' חיים יעקב מויבער שליט"א.
גם סדרנו שאותם הרוצים להיות בעצמם בעת אפיית המצות
יוכלו להיות שם בשעת האפייה.
גם יש להשיג אצלנו כל מיני יינות לכבוד החג.
כל ההכנסות מוקדשות הנה למוכת ישיבתנו כמובן.
המענינים יתקשרו אתנו ע"י הטלעפאן 871-0300 (212)

הנהלת הישיבה

From:

KEREM SHLOMO
B.Y.B.Z. of Bobov
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למספול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ב' קונט' ו' ניסן תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

כל הזכויות שמורות למערכת

Copyright © 1979
by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לידירנו הרה"ח הנגיד הנכבד

מו"ה שלמה מיללער נ"י

אשר נרבה לבו אותו לסייע ברבר מצוה

בתרמו סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמות

אביו הרה"ח מו"ה ישעי' אשר זעליג ב"ר אברהם מיללער ע"ה

נהרג עקה"ש ביום כ"א תמוז שנת תש"ג לפ"ק

אמו החשובה מרת ליבא צירל בת ר' אברהם שו"ב בייגעל ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום ח' אדר שני תש"ג לפ"ק

חותנו הרה"ח מו"ה יהודה ליבוש ב"ר שרגא פיבוש איינהארן ע"ה

נפטר ביום כ"ז טבת שנת תש"ב לפ"ק

חותנתו החשובה מרת רבקה בת ר' אברהם יוסף צעהנווירטה ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום ז' אדר שני שנת תש"ג לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ר' פעלו ותחי משכורתו שלמה מעם ר' אלקי ישראל

להתברך בכל מילי רמיטב ולהתענג על רוב שלום כל הימים.

אמן.

המערכת

ברכת תודה

לידירנו האבדך המופלג היקר והנעלה

מו"ה יעקב פאזנער נ"י

אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון

להרפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת חותנו הנה"ח

מו"ה ראובן ב"ר מרדכי גראסס ע"ה

נפטר ביום ז' אדר שני שנת תשכ"ב לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ינשאהו השו"ת על גפי מרומי הצלחות,

ויזכה לשבוע רב נחת מכל יוצ"ח, אכ"ר.

המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לשבת הגדול כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט בסוגיא דבני בתירה הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל
יא קוקעריץ הנמצא בעוף בפסח הגאון ר' מנשה יהושע פארווה זצ"ל
יג בענין תעריבות חמץ. הגאון ר' ישראל איסר פרוכטהענרלער זצ"ל

מדור אגרות קודש

טז מכתב מהרה"ק מוהר"ר דויד מדינוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

טז בסוגיא דאב"ח אלא שריפה הג"ר יצחק טייטלבוים הו"ר
יט באיסור חמץ בפסח הג"ר חיים צבי עהרנרייך זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כא שמיטת כספים בזה"ז . הרב מוה"ר פנחס אשר גאלרבערגער שליט"א
נר עלעקטרי לבדיקת חמץ ולכרכת בורא מאורי האש
כה הרב מוה"ר משה שמערן שליט"א
לד בעניא דפסחא הרב מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א
לז בענין חזקה. הרב משולם זושא האכהייזער נ"י
מ בענין תשבייתו ר' משה צבי זאבערמאן נ"י

עולת שבת כשבתו

מר ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
מו נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפעלר שליט"א

מדור תמיהות וישובים

נ הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

נב סנסנים קצרים הב' חיים שטוב הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נו קמחא דפסחא בקראקא שנת תרמ"ד
סא מכתבים אל המערכת
סג צילומי כתבי קודש.
סח ברכות והודאות

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לשבת הגדול

בטור או"ח (סי' ת"ל) כ' הטעם שקורין השבת שלפני הפסח שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול, עיי"ש. ודקדקו המפרשים רא"כ אמאי נקרא שבת הגדול ולא נקרא שבת הנס על שם הנס שעשה הקב"ה עמהם. ונקדים לבאר הפסוקים בפרשת קרבן פסח, ויאמר ד' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, וכבר עמדו חכמנו"ל מדוע כלל השי"ת גם את אהרן בציווי זה, ועוד יש לתמוה בדפסוק אחר נאמר ונשנה דבר אחר, החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ונראה ככפל לשון. גם יש לדקדק למה הסמיך הכתוב מצות קידוש החודש אל מצות קרבן פסח. גם בפסוק דברו אל בניי בעשור לחודש הזה ויִקְחוּ להם איש שה לבית אבות, ואמרו חז"ל (פסחים צ"ו ע"א) זה מקחו מבעשור ואין פסח חרות מקחו מבעשור, וצריך להבין מה נשתנה פסח מצרים שהיו צריכין ללקחו מבעשור. עוד צריכין להבין בפסוק ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לד', ולכאורה משמע דאומרו פסח הוא לד' הוא נתינת טעם על אכילתו בחפזון ולכאורה לפום ריהטא אין בו בנותן טעם, גם נקדים אומרם ז"ל במדרש (שמו"ר פט"ו, י"א) החודש הזה לכם הה"ד ויתן להם ארצות גויים וגו' בעבור ישמרו חקיו וכו' הכל בזכות אברהם שנא' כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו ויוציא עמו בששון, ויתן להם ארצות גוים למה בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצורו. וראוי לשום לב להבין למה זכו בני ישראל לכל זה רק בזכות אברהם.

ויתבאר הכל כדרא מחתא בהקדם דברי הבני יששכר (במאמרי חודש סיון מאמר ב' אות ט"ו) עה"פ בפ' יתרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתב לפרש עפי"ר הרב הגדול חיד"א זללה"ה בפירוש אומרם ז"ל (פסחים דף ד') זרזיון מקדימין למצות, רהנה אמרו רבותינו ז"ל עה"פ מי הקדימני ואשלם, מי עשה לפני מזוזה ומעקה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו בגד וכו' וכן הוא בכל המצות שהכל נעשה ע"י מעשה השי"ת שהוא נתן החפצים של המצוה מקודם, וכתבו הקדמונים דמי שהוא זרזו לקיים המצות אז אינו בסוג מי הקדימני ואשלם, דע"י הזרזות לקיים המצות הוא מקדים לפני הבית"ש כביכול, וזהו זרזיון מקדימין למצות, שע"י הזרזות יש להם ההקדמה, עכ"ד החיד"א. וכ' הבני"ש רבוה יתפרש הפסוק (תהלים ס"ב) ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, וכבר הקשו רבים רמהו החסד כיון שמשלם הגמול כפי מעשהו, אך הכוונה על הנ"ל שהקב"ה משלם לו כאילו ה' הכל מעשהו, וכאילו ה' הוא עושה הבית והמזוזה והכבד והציצית. ואי תיקשי כיון דאפי' מי שאינו עובר בזרזות נחשב ג"כ כמעשהו, א"כ איזה יתר שאת יש להעושה בזרזות, רק החילוק הוא

ראם אינו עושה בזריות אז הקב"ה מחשב כמעשהו רק מצד מדת החסד, משא"כ מי שעושה בזריות והוא המקדים אז מקבל שכרו אפי' בעת שיש מדה"ד מתוחה בעולם, שהזריות מהפך מדת הדין למדת החסד. ובה מפרש כוונת הפסוק, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, דאמרו דו"ל משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, וזהו ועת"ה, לעת כזאת שהוא בהשכמה וזריות, שמוע תשמעו בקולי, שתקיימו המצות גם אתם באופן זה, ועוד זריות יתירה, ושמרת"ם את בריתי, שתצפו מתי תבא לידי ואקיימנה (מלשון ואביו שמר את הדבר לשון המתנה), אז והייתם לי סגולה מכל העמים, שהאומות אפי' אם מקיימים ה' מצות בני נח, הוא להם בדרך משא ואינם מזדרזים לעשות רצון קונם, אבל בני ישראל הרבוקים בר', משתוקקים וחפצים לעשות רצון קונם, ומסיים הפסוק, כי לי כל הארץ, וא"כ כל מה שאתם עושים אני הקדמתי אתכם, ולכן תראו לזרז להיות מן המקדימין להמצות, עכרה"ק.

ועל פי רבריו יש להוסיף לבאר גם המשך הפסוק שלאח"ז, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, והקשו המפרשים וכי כולם כהנים הם, ולהנ"ל י"ל הכוונה על אוז"ל (שבת דף כ') כהנים זריון הן, וז"ש להם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, להיות זריון ומקדימין למצות, ואז ישולם שכרם.

ובזה יתפרש ג"כ פסוק שם בפ' יתרו, ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו ד' מן ההר לאמר כה תאמר וגו', ויל"ד שמתחיל במדת הדין ומשה עלה אל האלקים ואח"כ אמר ויקרא אליו ד', שם מדת הרחמים. וכדבר האמור יוכן שפיר, ומשה עלה אל האלקים, אף שבשעת העלי' הי' שולשת מדת הדין, מ"מ כיון דעלייתו היתה בהשכמה דרך זריות, המתיק מדת הזריות את תוקף הדין כנ"ל ונהפך למדת החסד ורחמים, ולכן ויקרא אליו ד'. וזה יש להעמיס גם בלשון רש"י שם, כה תאמר, בלשון הזה כסדר הזה, כלו' איך נעשה לשון הזה, שמתביט אלקים שהוא רין נעשה ד' שהוא שם החסד, וע"ז מתרץ כסדר הזה, פי' כשעושים בסדר הזה שעשה משה רבינו, שעלה לרקיע בהשכמה ובזריות, עי"ז ממתיקין הגבורות והדינים.

ובזה יש לפרש מה דאיתא במדרש (שמו"ר פ' כ"ח) באותה שעה שעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לפטוע במשה צר הקב"ה קלסתר פניו של משה רומה לאברהם ואמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. וקשה איזה יתרון רצה הקב"ה להראות להם באברהם מפי משה אשר לא קם כמוהו לא לפניו ולא לאחריו, ועוד הלא אמת הוא חותמו של הקב"ה ואיך כביכול הטעה את מלאה"ש בשינוי קלסתר פניו, אמנם עפי"ד הבני יששכר יונעם מאד, דהנה העצלות נמשך להאדם מחמת יסוד העפר המורכב בו, אבל מלאכי השרת עליהם הכתוב אומר (תהלים ק"ד) משרתיו אש לזהם, ולכל אתר דמשתלחין זריון באשוותא לעשות רצון קונם ית', כי הם משוללים מכל עצלות ורפיון, ובעבור זה ביקשו לעכב התורה לעצמם כי בני אדם ע"י מדת העצלות הנשרשה בהם אין בידם לקיים המצוות כראוי, שהרי השי"ת מקדימם

כמאה"כ מי הקדימני וגו', ולזה צד הקב"ה קלסתר פניו של משה רומה לאברהם, להזכירם על עת שנתארחו המלאכים אצל אברהם שראו אז את תשוקתו וזריותו למצות כמאה"כ ויר"ץ לקראתם, וימה"ר אברהם, ויאמר מהר"י, ואל הבקר ר"ץ אברהם, והוא ה"י אז בן תשעים ותשע שנה, ונוסף לזה ה"י יום שלישי למילתו, ואעפ"כ לא נמנע מלקיים מצות הכנסת אורחים במהירות וזריות כאדם רך בשנים, ועין בעין ראו אז המלאכים גודל זריותו דאברהם, ועיקר ענין זריון מקדימין למצות ילפינן מאברהם רכתיב ב"י וישכם אברהם בבוקר, וזה שצד הקב"ה קלסתר פניו של משה רומה לאברהם, שרמזו להם הקב"ה שקלסתר פניו ומדתו של משה רומה למדתו של אברהם, שגם הוא זריו במצות מאר כאו"ל הנ"ל שכל עליותיו בהשכמה היו, וזהו לשון המדרש באותה שעה, דהיינו בבוקר השכם, כשעלה משה למרום, אמר להם הקב"ה זאת, אי אתם מתביישין הימנו, שמשנה רבינו אף שיסורו מעפר עכ"ז התגבר כארי לעשות עבורת הקודש בזריות יתירה, ואתם הרי כך נוצרתם והוטבע בכם מראשית הבריאה להיות מזורזין, א"כ חיבה יתירה נודעת לו שפי מכס, ולכן לו ראוי ליתן כלי חמדה זו התורה.

ומעתה נבוא לביאור הפסוקים שהתחלנו בהם, ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לר', הכוונה, דע"י עשיית המצוה בחפזון וזריות עי"ז יהי' מעשה מצות ק"פ מוקדם לפני מעשה השי"ת, ויסתלק טענת מי הקדימני וגו', וזהו פס"ח הוא לר', לשון רילוג וקפיצה, שמעשיכם ידלגו ויקפצו כאילו נעשו טרם מעשה השי"ת ע"י מדת הזריות. והטעם שצוה הקב"ה דייקא אז שיזדרזו בקיום המצות, כי הקשרוג ה"י אז חזק מאד, וגברה מרת הדין כי היו עירום וערי' מן המצות, משוקעין ר"ל במ"ט שערי טומאה, על כן צוה להם הקב"ה מצות קרבן פסח ואכילת מצה, והוסיף להם הציווי שיאכלוהו בחפזון, כדי שיסתמו פי המקטרג וישקט את מדת הדין. וזהו ג"כ כוונת הפסוק ושמרתם את המצות, מלשון ואביו שמר את הדבר ל' המתנה, שהוא זריות יתירה, שישתוקקו בכליון עינים לקראת מצות אכילת מצה, וכשיבא זמנה יקיימו אותה בזריות וחפזון.

והשתא דאתינא להכא, יובן מאליו מדוע כלל הקב"ה בדבור פרשה זו גם את אהרן, לרמז שיקיימו מצות הללו בתכלית הזריות והחפזון, כמדת אהרן הכהן שהוא זריו, דכהנים זריון הן, וכנ"ל. וממשיך הפסוק החורש הזה לכם רא"ש חרשים, שבמצוות החורש הזה תשתדלו להיות אתם הזריון כדי שיהי' לכם משפט הקדימה והראשית לפני ד' בקיום המצות, ולמה הוצרך לצוות אותם על כך, כי ראשון הוא לכם לחדשי השנה, כלו' שבמשך שאר חדשי השנה הקב"ה הוא ראשון ומוקדם לכם כמאה"כ מי הקדימני וגו', ולכן צריך הכתוב לזרז ביותר במקום שיש צורך רב, דהיינו בעת צאתם מארץ מצרים, שהוצרכו זכותים גדולים, שמצותם יעלה לרצון ע"י הזריות, וז"ש אח"כ, דברו אל בנ"י בעשור לחורש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו', שיקיימו ויזדרזו בעשיית המצות ד' ימים קודם החג, כדי שיגיע להם שכרם אפי' עפ"י מדת הדין, ויהיו ראויין להינאל. וזהו כוונת המדרש, החורש הזה לכם ראש חרשים הה"ד ויתן להם ארצות

גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמר"ו חוקיו וגו', ישמרו היינו שיצפו ויחמדו לקיים חוקיו ומצותיו עוד טרם בואם בזכות זה ויוציא עמו בששון, ויתן להם ארצות גוים, כי ע"י שהקדימו בנ"י עצמם במצוות לפני ד' גברה מדת החסד על מדת הדין ונסתתם פי המקטרג. וזה שסיים המדרש, הכל בזכות אברהם, שהוא ה' הראשון שפתח בעבודת הזריזות, והוא נטע מדה זו גם בזרעו אחריו כמו שנאמר למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וישמר"ו דרך ה', ושמרו פי' שימתינו וישתוקקו מתי תבוא המצוה לידם כמו ושמרת"ם את בריתי, ולכן ויוציא עמו בששון.

ובזה יובן שפיר ענין קריאת שבת זה בשם שבת הגדול"ל, כי בשבת זו שהי' אז בעשור לחודש נזדרזו בני ישראל בהכנת הפסח, ולכן קורין אותה בשם שבת הגדול, דגדול רומז על אברהם אבינו כמאה"כ האדם הגדול בענקים (יהושע י"ד) ואחז"ל במדרש פ' יתרו הנ"ל שקאי על אברהם, ונקרא כן על שם מרת החסד, וז"ש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלקי אברהם, ועל כן נקרא שבת זה על שמו שבת הגדול, לפי שבשבת זה קבלו בני ישראל עליהם מדת הזריזות אשר ירושה היא להם מאברהם כאמור. וי"ל דעל כוונה זו הכטיח הקב"ה לאברהם, ואח"כ יצאו ברכוש גדול"ל, ר"ל דבצאת ישראל ממצרים יתן להם רכוש גדול"ל, להיות בבחי' אברהם הנקרא גדול.

מוגשים לנו בזה ברכת מזל טוב כמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ד נפתלי צבי שליט"א

להולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א

יתן ד' שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות.
כעתירת וברכת,

המערכת

בסוגיא דבני בתירה

מהגאון מוהר"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל מפראג⁽¹⁾

בעה"י ניסן תקע"ו לפ"ק.

פסחים דף ס"ו ע"א. ת"ד הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל ו"ד להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה שבת כו'. ואמרתי על דרך דרוש מדוע דוקא מבני בתירה נתעלמה הלכה זו. ונלע"ד דדוקא מבני בתירה לשיטתם ה' הלכה זו בהעלם דבר, בדפסחים דף ג' ע"ב איתא האי ארמאה דהוה סליק ואכיל פיסחא כו' א"ל מאל' מי קא ספו לך כו', והקשו תוס' מדוע לא עלה ריב"ב בעצמו לירושלים לעשות פסח, ותירצו שלא ה' לו קרקע כו' דפטור מפסח, והקשה המל"מ פ"א מהל' קרבן פסח ה"א מהיכא למדו התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח והניח בקושיא. וגם את זה נלע"ד ליישב, דהנה ידוע טעות הצדוקים שאומרים דהבאת העומר הוא ממחרת השבת ממש כדכתיב קרא, והיינו ממחרת של אותו השבת שחל בו ימי הפסח, וחכמים ז"ל דרשו במנחות דף ס"ה ע"ב ודף ס"ו ע"א מכמה מקראות ומשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דממחרת השבת היינו ממחרת יום טוב שנקרא ג"כ שבת, והיינו כט"ז בניסן שהוא ממחרת יום ראשון של פסח, והנה הובאו שם כמה דרשות ותיקצר היריעה מהכילם, והרמב"ם פ"ז מהל' תמידין ומוספין הלכה י"א המציא בחכמתו דרשה חדשה אשר לא שערום אבותינו בעלי התלמוד, לסתור דרשת הצדוקין, וז"ל, והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכל עד עצם היום הזה, ונאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי (ור"ל אלמא דמפרש קרא דממחרת הפסח דוקא אכלו מצות מן החדש לאחר שהביאו עומר ממחרת הפסח, אלמא דממחרת השבת האמור בתורת משה, ממחרת הפסח ממש הוא), ואם תאמר שאותו הפסח אירע בשבת כמו שדמו הטפשים, היאך תלה הכתוב היתר אכילתה לחדש בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה, אלא נקדה נקדה, אלא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח הדבר ברור שממחרת הפסח, היא העילה המתרת את החדש, ואין משגיחין על איזה יום הוא מימי השבוע עכ"ל.

והנה ראיתו של רבינו הזאת טובה וראוי' אליו, אבל עכ"ז קשה מדוע המציא מרעתי' דנפשי' דרשה שלא נמצאת בש"ס דמנחות הנ"ל, ואם אמנם האמת דדרשת הרמב"ם פשוטה יותר מכולם שנזכרו בש"ס, א"כ קשיא איפכא מדוע לא זכרוה בש"ס הנ"ל, ומתרצים העולם, דזה תליא בפלוגתא דתנאי בקידושין דף ל"ו, אם מצוה דכתיב בה ביאה ומושבות, בכל מקום שאתם יושבים משמע, או דוקא לאחר ירושה וישיבה משמע כשהיו בארץ ישראל, ומעתה הרמב"ם לשיטתו דפסק כמ"ד מושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע, ואף

(1) ראה אודותיו בכרם שלמה שנה א' חוברת ט' עמוד ח'. — ד"ז הועתק מנף

קודם ירושה וישיבה חייבים בעומר, ואז שפיר אתיא ראיית הרמב"ם, אבל למ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע, ולא היו אז חייבים בעומר הא פריך הש"ס בקידושין שם למה זה אכלו דוקא ממחרת הפסח מתבואה חדשה ולא מקורם, הא לא היו חייבין בעומר, ומתיר הש"ס דלאו משום עומר הי' אלא שעד עתה היו מסתפקין ממון שבכליהם וממחרת הפסח שבת המן, וא"כ אזלה לה דרשת הרמב"ם וצ"ל כהני תנאי דבמנחות לסתור דרשת הצדוקים, ויצא לנו מזה דלמ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע תליא הדבר בהיות לנו קרקע בארץ ישראל, וממילא מי שאין לו קרקע פטור מאותה המצוה דכתיב בה ביאה ומושבות.

והנה בהנך תנאי בסוגיא דמנחות דמייתי דרשות לסתור דרשות הצדוקים, יש בהם נמי ר' יהודה בן בתירה כשני הברייתות שם דרריש בברייתא ראשונה שם נאמר שבת למעלה (גבי עומר) וספרתם לכם ממחרת השבת כו' ונאמר שבת למטה (גבי שתי הלחם) עד ממחרת השבת השביעית כו' מה להלן (בשבת שלמטה) רגל ותחילת רגל (דהיינו שבועות) אף בשבת שלמעלה (דהיינו גבי וספרתם לכם ממחרת השבת) רגל ותחילת רגל (ר"ל ואלו להצדוקים פעמים שהוא סוף הרגל אם חל שבת בששי של פסח או בשביעי). ועוד איתא שם בברייתא שלאחריו עוד ררשה אחרת לר"י בן בתירה, ומדלא דריש ריב"ב הדרשה פשוטה כהרמב"ם הנ"ל צ"ל לריב"ב ס"ל מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע וכנ"ל.

ומעתה מה יפה מאוד אמרו התוס' הנ"ל לריב"ב שלא עלה שלא הי' לו קרקע, ור"ל כיון דלריב"ב לשיטתו מושב לאו בכל מקום שאתם יושבים משמע, אלא דוקא לאחר ירושה וישיבה, ותליא בקרקע ארץ ישראל, וא"כ מי שאין לו קרקע פטור כנלע"ד בזה.

והנה ראיתי למ"ו הגאון אור חדש מקשה בשם העולם למה לא היו יודעין בני בתירה אם פסח דוחה שבת, והא קי"ל דעשר עטרות נטל אותו היום שהוקם בו המשכן, שהי' ראשון לחודש ניסן, וראשון למעשה בראשית, וכיון שהי' אז ר"ח ניסן באחד בשבת, הי' ערב פסח בשבת, וכתיב באותה שנה ויעשו בני ישראל את הפסח, הרי להדיא דפסח דוחה שבת, ותירץ הוא דהתוס' בקידושין דף ל"ז ע"ב הקשו למ"ד מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע, מדוע עשו פסח במדבר הא לא נתחייבו בו, ותירצו תוס' דגזירת הכתוב היתה על פי הדיבור. ולפ"ז אין ללמוד ממנו לפסח אחר שהוא מן הדין שידחה שבת, ד"ל שאני פסח מדבר, שהי' על פי הדיבור.

ולפ"ז תליא זה בזה דאם מושבות בכל מקום שאתם יושבים משמע ונתחייבו בפסח מדבר על פי הדין, ממילא מוכח ממנו דפסח דוחה שבת, ואם לאחר ירושה וישיבה משמע, לא מוכח מפסח מדבר דפסח דוחה שבת שעל פי הדיבור הי', וזה שאמרה הברייתא הנ"ל בצחות לשונה, הלכה זו נתעלמה מבני בתירה, ר"ל לשיטתו של בני בתירה דסברי מושבות לאחר ירושה וישיבה משמע כרמזכ מסוגיא דמנחות וסוגיא דפסחים הנ"ל דף ג' מדברי התוס', ולכך לשיטתם לא ידעו דפסח דוחה שבת, כנלע"ד דרך דרוש.

תשובה מהגאון ר' מנשה יהושע פאדווה זצ"ל מו"ץ בק"ק מודינא⁽¹⁾

ע"ג הכתב: (תשובה מכמהר"ר מנשה יהושע פאדווה נר"ו ע"ע
התבואה הנקרא פורמנטוני בלשון לעז הנמצא בעוף מבושל בפסח).

מעולם לא שמענו ולא ראינו מי שחשש לחימוץ במין הפורמנטוני בפסח וכן
דעתי אע"פ שאינה מכרעת נוטה, וכן דעת רבני עירנו דליכא למיחש ולא מידי
בהיה גרעין של פורמנטוני שנמצא בתרנגולת מבושלת בפסח ומותרת אפי'
באכילה בפסח עצמו, והגם שלע"ד דברים פשוטים הם ואין מן הצורך להאריך
ומה גם שכן מצאתי לבעל חק יעקב ובעל באר היטב כס"י תנ"ג דטירקש"י ווי"ץ
אינו מחמיץ, וכך קורים האשכנזים לזה הפורמנטוני כפי מה ששמעתי מהם⁽²⁾, אף
שיש קורים בענין משונה קצת, הכונה אחת היא, וקורים אותו כך לפי שבא
מטורקיי"א, וגם בלשון לע"ז יש לו שלשה או ארבעה שמות, ומן הראוי ה'
שתספיק עדות השני מחברים אלו נוסף על החזקה שאצלנו הוא בחזקת שאינו
מחמיץ, מ"מ להוציא חלק א"א ואם במקום שאמדו לקצר אאריך קצת, מ"מ לא
מפסיד כבודו כקורא בתורה.

בפרק כל שעה תנן אלו דברים שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח בחטים
בשעורים בכוסמין ובשיפון ובשכולת שועל, ובגמ' קמפרש להו לכוסמין ושכולת
שועל ושיפון שהם ספילט"א ווינ"א וסיגל"א כמ"ש רש"י שם ובמנחות פרק ד'
ישמעאל ובפי' הרמב"ם והרע"ב בכמה דוכתי וקאמר עלה בגמ' הני אין אורז
ודוחן לא מנה"מ ארשב"ל וכו' אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל
עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה יצאו אלו
שאינם באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון ומתניתין דלא כריב"נ דאמר אורז מין
דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת דתניא ריב"נ אוסר באורז ודוחן מפני שקרוב
להחמיץ. ובפרק ערבי פסחים אמרינן דלית רחייש להא דריב"נ ועושים ממנו
תבשיל בפסח לכתחילה ופשיטא מילתא דהני חמשת המינים דקתני במתניתין

(1) הגאון מוהר"ר מנשה יהושע פאדווה זצ"ל הוא בנו של הג"ר יהודה מצליח שהי'
ר"מ במודינא, וחתנו של הג"ר בנימין הכהן אב"ד ריגין ראש המקובלים בעמח"ס גבול
בנימין. (עיין בשו"ג להרח"א בערכו, שכ' שחתניו היו גדולי הדור מ' ישעי' באסן ומ'
מנשה פאדובה ז"ל). שימש כמו"ץ בעיר מודינא. שתי תשובות נדפסו ממנו בסוף ספר
לחמי תורה לניסו מהר"י באסאן. כמה תשובות ופסקים נדפסו ממנו בס' פחד יצחק. גם
יש לו תשובות בשו"ת שמש צדקה. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ד' לחודש סיון שנת
תקכ"ז. — תורתנו נתונה לירידנו הרבני החסיד המפורסם יקר הערך מו"ה שאול
הוטטערער נ"י מאנטווערפן שמסר לנו תשובה זו נוכתי"ק להדפיסו בקובצנו. ינשאהו
ד' על גפי מרומי ההצלחות.

(2) זהו מה שקורין אצלינו „קוקעריץ". עיין שו"ת חת"ס חאנ"ח סי' נ' וסי' קכ"א.
ועיין עוד בשו"ת בנין ציון ח"ב סי' ו'.

ברווקא קתני להו והכי דייק לישנא דאלו, ומאי דקאמר בגמ' הני אין אורז ודוחן לא לאו לאפוקי אורז ודוחן בלחוד הוא דאתא אלא הוא הדין שאר כל המינים כולם, דקים להו לרבנן שאין מחמיצים ואורז ודוחן דנקט לרבנותא נקטינהו לאפוקי מרר' ויחנן בן נורי דס"ל דאדרבא הם קרובים יותר להחמיץ ואורז מיון זיון ומברכין עליו במ"מ ודוחן נמי למ"ד תדע לך שכן שהרי איכא נמי קרמית לריב"נ רחייבת בחלה וכן במקום אחר אמרו יצאו אורז ודוחן ופרניך ושומשמן שאינם באים לידי חימוץ אלא לידי סירחון אלמא אורז ודוחן לאו דוקא אלא ה"ה כל שאר המינים כולם חוץ מחמשת המינים וצ"ל דהכי קים להו לרבנן שאין שום א' מכל המינים מחמיץ חוץ מחמשת המינים בלבד שמחמיצים והכי אמרינן בהריא בירושלמי דריש חלה גבי קרמית דריב"נ אמר באה היא לידי חמץ ומצה והבנן אמרו אינה באה לידי חמץ ומצה ומקשה ויברקה ומשני על עיקר בדיקתה הם חלוקים דריב"נ אמר בדיקה ומצאה שהיא באה לידי חמץ ומצה והבנן אמרו בדיקה ולא מצאו אותה שהיא באה לידי מצה וחמץ, ופירש המפרש שם וז"ל והבדיקה זאת א"א לבדוק אלא חכמים גדולים הראשונים הבקאים מאד ע"כ. וכן אתה [אומר] כן בכל שאר המינים דעל בדיקת הראשונים סמכין, ובפירוש אמרו שם לעיל מזה וברקו ומצאו שאין לך בא לידי חמץ ומצה אלא חמשת המינים בלבד ושאר כל הדברים אינם באים לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון ע"כ ואיתא נמי התם ר' שמואל בר נחמן שמע כולתון מן הדין קרא, ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכסמת גבולתו, ושם חטה אלו החטים שורה זו שבלת שועל ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה נסמן זה השיפון וכסמת זה הכוסמין גבולתו לחם עד כאן גבולתו של לחם, ולמדו מן הקבלה א"ר סימון מן מה דכתיב ויסרו למשפט אלקיו יורנו כמי שהוא דבר תורה ע"כ.

וז"ל הרא"ש בפ' כל שעה ולית הלכתא כר"י בן נורי [דאוסר] באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ דכל דבר שאינו מחמשת המינים אינו בא לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל בפסח עכ"ל. והרי הדברים ק"ו מה באורז ודוחן דאיכא סברא לומר דאדרבא מקדימים הם להחמיץ וכדאמר ר"י בן נורי והאי קרוב להחמיץ דקאמר היינו דקדים ומחמיץ כדאמר בגמ' ואפ"ה לא משנחין ב' ואהמנותיהו דרבנן רפליגי ע"ז סמכין כ"ש היכא דליכא פלוגתא דלית לן לחוש מספיקא ואית לן למימר דוראי בדיקו בכל המינים כולן ומצאו שאינם באים לידי חימוץ ואי משום שלא הזכיר זה הפורמנטוני לא במשנה ולא בגמ' לא אריא כלל דאטו כי רוכלא לחשוב ולזול, ולא הזכירו אלא הדברים שה' נדמה להם בהם חירוש ורבנותא, ושמא בזה לא ה' נראה להם בו רבותא כלל לזכרו ואם ה' נדמה להם בו חשש איסור היו זוכרים אותו וכדאמרינן בפ' אלו עוברין וכו' מאחר ששינונו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו כרי שיהא רגיל בהם ובשמותיהם. וזה אין נראה מן הסברא לומר שבימיהם של חכמי המשנה והתלמוד לא ה' נמצא ולא ידעו ממנו דאין כל חרש תחת השמש וחכמי הטבע הקדמונים דברו ממנו בספריהם ויש לו כמה שמות לפי המקומות שגדל שם, וכי זו בלבד, והלא כמה פירות יש לנו שלא על[ת] זכרונם לא במשנה ולא

בגמ' וכי בשביל זה נחליט ונאמר שכל אלו הפירות לא היו נמצאים בזמנם או במושבותיהם, אין אלא דברי תימה אלא זכרו מה שזכרו ונקיש אליהם אותם שלא זכרו.

ומ"ש בת' הלכות קטנות ח"א סי' קי"ב שאין אנו בקיאים מהו כוסמין ושיפון, שות' דמר לא ידענא מנא לי' הא לומר שאין אנו בקיאים ומי לנו גדולים מכל מפרשי המשנה והגמ' רש"י והרמב"ם והר"ש והרע"ב ששפתותיהם כדור מילול לשון לע"ז רקרו לי' כולי עלמא ואין מאותה תשובה ראי' כלל להחמיר בנדר. עוד קרוב אני לומר שזה הדוד"א שקורא אותו פירמנטוע אינה הפורמנטוני שלנו שהרי כתב שהם גרעינים עגולים ואין יודעים מה הוא, ושלנו אינו עגול כלל. סוף דבר אין ללמוד מאותה תשובה כלל לנ"ד. ובר מן דין אין כאן מקום לחוש כלל להחמיר לאסור התרנגולת בחומרות יתירות ובדויות מדעתינו ולהפסיד ממונם של ישראל בכדי דכיון רמין בשאינו מינו במשהו בפסח אינו אלא מדרבנן ואיכא חכא ספיקי טובא, ספק אם בא לירי חימוץ אם לא, ואע"ג דספק מחסרון ידיעה מ"מ בכה"ג ספק מקרי מאחר שאפילו חכם גדול שבחכמים בזמן אינו יכול להכריע ולא מצי למסמך אבדיקה דילי' דאפילו ריב"ג ורבנן לא סמכו בהא אבדיקה דלחון ודמי לספק נשבר מחיים וספק בדיקת הריאה דמקרי ספק כרכתבו הפוסקים ועיין (כרפ"ח) [כפר"ח] חי"ד בכללי הס"ס. ואת"ל דבא לירי חימוץ ספק אם נתחמץ אם לא נתחמץ ואפילו בחטה בעינן מבוקעת ואפי' מבוקעת אינו חמץ גמור אלא קרוב להחמץ לדעת הרא"ש ורש"י ז"ל ואפי' מאן דאסר בשלא נתבקעו היינו טעמא דוקא בחטה מפני שראוי' להתבקע דפוסקים כמר עוקבא ואית' להו ציריאי ואין טעם לאסור מצד המנהג דבחטה שנמצא בתבשיל נהגו לשרוף הכל, דדוקא בחטה נהגו, והבו דלא לוסף עלה, ובמה שנהגו נהגו ובמה שלא נהגו לא אמרנן זה דומה לזו, ודברים פשוטים וברורים הם והתרנגולת מותרת גמורה אפילו באכילה בפסח ותו לא מירי.

כ"ד זעירא דמן חבריאי,

מנשה יהושע פארווה

בענין תערובות חמץ

מהרב הגאון מוהר"ר ישראל איסר פרוכטהענדלער זצ"ל
דומו"ץ בק"ק זשאבנא⁽¹⁾

גרסינן בפסחים (דף מ"ג ע"א) מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיני' בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר' מאיר היא וכו' ד"נ אמר ר' אליעזר הוא וכו' ור"נ מ"ט לא אמר רב יהודה אמר לך דילמא עד כאן לא קאמר

(1) ראה אודותיו בכרם שלמה שנה א' קונטרס ו' עמוד ט"ז. — הועתק מכת"י המונח אצל נכדו ידידנו היקר האברך מו"ה שלמה פרוכטהענדלער נ"י מירושלים.

ר"מ התם אלא נוקשה בעיני' אבל חמץ דגן גמור ע"י תערובות לא, ורב יהודה מ"ט לא אמר כרב נחמן אמר לך עד כאן לא קאמר ר' אליעזר התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובות אבל נוקשה בעיני' לא אמר. והנה בחתם סופר חלק יו"ד סימן צ' הקשה לו השואל לפי פירוש רש"י ז"ל בסוף הסוגיא (דף מ"ה ע"א) דרבנן דפליגי על ר"א בכותח הבבלי ל"ל מע"כ ע"כ ש"מ דגיעולי נכדים חידוש הוא, א"כ ר' מאיר דסבר נוטל"פ אסור א"כ לא הוי גיעולי נכדים חידוש א"כ מע"כ ראורייתא א"כ מאי קאמר ר"נ דילמא עד כאן לא קאמר ר' מאיר אלא בנוקשה בעיני' אבל ע"י תערובות לא, האיך מצי לומר דר"מ לא סובר חמץ ע"י תערובות ללאו הא ר"מ בוודאי סובר מע"כ ראורייתא, ובאמת היא קושיא גדולה.

ולפענ"ד אמרתי לתרץ על דרך הפשוט דא"ל דר"נ סובר דחמץ ע"י תערובות אפי' אי לית בי' טעם גמור רק קיהוי הוא בלאו, א"כ במתניתין דקתני ג' מיני מרינה (?) אף דבאמת דלשיטת דש"י כותח הבבלי אית בי' טעם גמור, א"כ הי' קשה לו אמאי פליגי רבנן סתם אכל תערובות, אלא ודאי ראית להו טעם כעיקר לאו ראורייתא, אבל ר"נ שפיר קאמר דא"א לומר דמתניתין ד' מאיר היא דילמא ע"כ לא אמר ר' מאיר התם אלא בנוקשה בעיני' אבל ע"י תערובות לא אמר היכי דלית בי' טעם רק קיהוי, וקשה מאן הוא תנא זה א"כ שפיר קאמר ר"נ, ודו"ק.

ולפ"ז שפיר יתורץ מאי דלכאורה קשה על תשובתו דר"נ דאמר בלשון רילמא, ורב יהודה דאמר בלשון ודאי, ולפי מה שכתבתי שפיר קאמר לשון רילמא דהא לא מצי אמר בלשון ודאי, דע"י תערובות לא סבר ד"מ, דהא ר"מ ודאי ס"ל דמע"כ ראורייתא, ועיין בספר נחלת יעקב מהגאון מליסא בהנהגות שנדפסו שם בשם נכדו הגאון אבד"ק זבארב.

ולפי"ז [אתי] שפיר מאי דלכאורה קשה לפי שיטת רש"י ז"ל דמאן דסובר מע"כ ראורייתא ע"כ סובר דע"י תערובות בלאו, א"כ הלא ידוע שיטת רב דסובר טעם כעיקר ראורייתא, ועיין בכתד כהונה דמחליט דרב ע"כ סובר נוטל"פ אסור, ואין להקשות דילמא לכן אסרה התורה כלי מדין משום מב"מ ורב לשיטתו דסובר כל איסורין שבתורה מב"מ במשהו א"כ לפי שיטת הרשב"א והתוס' בע"א דף ס"ו ד"ה מכלל רישיא בנ"ט, דהיכי דבמשהו אסור, נו"ט לפגם אסור, א"כ אפשר לומר דהתורה אסרה משום מב"מ, ובשלמא על ר"מ לא קשה דר"מ סובר [מין] במינו ברוב אבל לרב קשה, וכתב שם לפי מה שכתבו התוס' בפסחים דף מ"ד דילפינן טע"כ בנזיר משום דשמא הוי כליהם בלועין מיין ובנזיר בודאי לא חיישינן משום מב"מ א"כ ע"כ משום נוטל"פ אסור ועיין שם ודפח"ת, ועיין בפנ"י בחירושו בתוס' שם, א"כ משמע להדיא דמע"כ לרב ראורייתא, ועיין בספר ערבי נחל בחירושו לפסחים דג"כ העלה דרב ע"כ סובר נוטל"פ אסור ממקרא המוקדם בפרשת צו גבי חטאת כל כלי חרס אשר תבושל בו ישבד ועיין שם היטב, ומשם ג"כ משמע להדיא דרב אית לי' מע"כ ראורייתא, א"כ קשה מה רמבואר בירושלמי דשאלו לרב אם לוקין על התערובות חמץ ומשני אין לוקין

ופריך רהא ר"א סובר עירובו בלאו ומשני רר"א מיירי בנתערב מב"מ אבל מבשא"מ מודה ר"א דאין לוקין, ולפי מה שכתבתי דרב ע"כ אית לי טע"כ דאורייתא א"כ אמאי אין לוקין על התערובות לשיטת רש"י דמאן דסובר טע"כ לוקין על התערובות.

אמנם לפי מה שכתבתי אתי שפיר דהא באמת חמץ אסור אפי' אי לית בי' טעם נמור א"כ קאמר שפיר דאין לוקין על התערובות רק מב"מ ורב לטעמי' דסובר מב"מ במשהו א"כ שפיר לוקין אפי' לית בי' טעם נמור. ולפ"ז שפיר יתורץ קושיות הכתר כהונה דהקשה על מה דמקשינן ור"י מאי טעמא [לא אמר] כר"נ, דהא הכא ר"י משמי' דרב קאמר, א"כ מאי מקשינן על ר"י ורב, דרב לשיטתו שפיר קאמר דמתניתין ר' מאיר היא דהא רב אמר דרב במינו סובר ר"א בלאו אבל לא בשאינו מינו א"כ מאי מקשינן, אמנם לפי זה שפיר קאמר מאי טעמא לא אמר כר"נ, ואין לומר דהא רב סובר דר' אליעזר לא אמר רק במין במינו אבל באינו מינו לא, ז"א רהא היכי דלית בי' טעם אפשר לומר דר' אליעזר לא אמר בלאו, אבל היכי דאית בי' טעם גם ר' אליעזר מודה כדכתיבנא, א"כ כיון דכותח הבבלי אית בי' טעם בוראי מודה א"כ מאי טעמא ר"י לא אמר כר"נ, ומתוך היינו טעמא לא אמר כר"נ דר"א היא, א"כ מהיכי ידעינן נוקשה דהא היכי דלית בי' טעם ר"א לא אמר אלא היכי דאית בי' טעמא א"כ תערובות חמור, ואכתי לא ידעינן נוקשה, דתערובות חמור. ושפיר מתורץ לפי"ז קושיית התוס' שם בדרג מ"ג בר"ה ואילו נוקשה בעיני' לא קתני והקשו התוס' וא"ת ונימא דמשום הכי לא חשיב לי' משום דכ"ש הוא כדאמר רב נחמן, ולפי מה שכתבתי ז"א רהא ע"כ ר"א לא חשיב תערובות חמץ אלא היכי דאית בי' טעם א"כ בוראי תערובות חמור מנוקשה בעיני'.

ועוד נראה לפענ"ד לתרץ קושית (הח"ס) [השואל בח"ס], דא"ל דר"מ ס"ל טע"כ בשאר לאו דאורייתא משום דהוי געולי מרין וחטאת שני כתובים ושני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, א"כ שפיר אמר ר"נ ע"כ לא אמר ר' מאיר אלא בנוקשה בעיני' אבל ע"י תערובות לא, אבל ר"י שפיר אמר, כיון דחזינן דאית לי' נוקשה א"כ בוראי ה"ה וכ"ש ע"י תערובות, כיון דטע"כ דאורייתא, ור"י שפיר אמר דבכל איסורין טע"כ דאורייתא, ואין לומר דהוי שני כתובים ואין מלמדין, ז"א דר"י לשיטתו דסובר שני כתובין הבאין כאחד מלמדין במסכת סנהדרין בשילהי ארבע מיתות וכן משמע בפסחים דף כ"ו דמקשינן אלא למ"ד מלמדין ופירש רש"י היינו ר' יהודא עיין שם, א"כ ר"י⁽²⁾ שפיר קאמר דר"מ היא, אבל על ר"נ לא קשה מידי וכדכתיבנא.

(2) צע"ק ראיוה הכרח ה' לו דרב יהודה ס"ל דשני כתובים הבכ"א מלמדין, הרי שם בסנהדרין ס"ז ע"ב קאי על רבי יהודה, התנא, וכאן הוא רב יהודה אמר רב, האמורא.

מכתב מהרה"ק מוהר"ר דויד שפירא אבר"ק דינוב זצ"ל¹

בעזה"י

אשוב ואומר שלו' שלו' וכאל"ש.

קבלתי מכתבו גם היין הנשלח משומר עכורי ואני שולח לכם לח"י מצות ששה ששה לחר מצות מצוה יערב לכם ויבושם לכם וארוכה לנפשותיכם, ולרעוא לפני הש"י השי"ש, ומחמת דטרירנא כעת בשירדא דמצוה כעת יאמר וכו' ואסיים ואומר שלו' שלו' שלו' ותקבלו חגא טבא מהא' הטוב, דשו"ט,
דויד שפירא מדינאכ²

ג' מצות עבוד הרבני מו"ה פנחס נ"י.

בסוגיא דאין ביעור חמץ אלא שריפה

מאת הרב הגאון מוהר"ר יצחק טייטלבוים הי"ד
דומו"ץ דק"ק בארדיוב¹

בפסחים (רף כ"ז ע"ב) תניא א"ר יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה והרין נותן וכו' אמרו לו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשביתו. והקשה השאג"א (בסימן פ"ג) אמאי יושב בטל לד"י, ראם מבערו מן העולם ע"י איזה ענין שיהי' בודאי אינו עובר בכל יראה ובל ימצא מכאן ולהבא רכיון שנאבר החמץ מן העולם שוב אינו נראה ואינו נמצא א"כ אפילו לד"י דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה כל היכא שאין בידו לשורפו ולקיים

(1) הוא בנו הרביעי של הגה"ק מוהר"ר צבי אלימלך מדינוב זצ"ל המפורסם ע"ש ספרו בני יששכר. אחר פטירת אביו (ח"י טבת שנת תר"א) נתמנה למלאות מקום אביו בק"ק דינוב. רבים נהרו אליו והי' נערץ ונקדש בפי צדיקין וגדולי דורו. נדפס ממנו ספר צמח דוד עה"ת. נפטר ביום י"ט אדר שנת תרל"ד ומנ"כ בעיר דינוב. פאקסימיליא של מכתב קודש זה להלן בעמוד נ"ה.

(2) יסופר כי פ"א כאשר חלה ובא אביו הגה"ק זצ"ל לבקר צוה לו להוסיף אות יו"ד לשמו — „דויד". ע"ד אוז"ל (בדכות ה' ע"ב) יהב לי ידו ואוקמיו, היינו, שהוסיף לו אות יו"ד על שמו.

(1) ראה אורותו בכרם שלמה שנה א' קונט' ג' עמוד י"ח. — תורתנו נתונה לנכרו הרב מו"ה בן ציון בלוס שליט"א חרב"ג כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, שמסר לנו העתק מפלפול זה להדפיסו בקובצנו. תח"ח לו.

מצות שריפה אפ"ה מחוייב לבערו מן העולם ע"י ענין אחר שלא יעבור עוד בכל יראה וכל ימצא ראשו מאן דא"א לו למיעבר תרתי מצות חרא מצות נמי לא ליעביר, וא"כ אם לא מצא עצים לשורפו כמו דלרבנן מבערו בכל דבר ומקיים כזה מצות השבתה, ה"נ לר"י אע"פ שאינו מקיים עי"ז מצות השבתה אפ"ה מחוייב לבערו בכל דבר שבידו משום איסור כל יראה וכל ימצא, ולא נחלק ר"י אלא בדאפשר בשריפה ומאי קאמרי רבנן לר"י לא מצא עצים וכו', הא לא ישב בטל, דמחוייב לבערו מ"מ לר"י כמו לרבנן.

ונ"ל לתרץ דהנה כתב הרמב"ם בפ"ג מהל' חו"מ ה"ח אם מצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי עד לערב ומבערו, ודעת הה"מ דאפילו בלא ביטול איסור לבערו ביו"ט וכתב שם הכ"מ בשם הר"ם הטעם דלא שרינן לטלטלו משום איסור מוקצה דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ואי משום מצות תשבתו בעידנא דמטלטל ל"י לא מקיים מ"ע דתשבתו עד שעת הבערה. והנה גבי שופר של ר"ה תנן דאין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין עליו את הגל, ואמרין בנמרא מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה עשה ולא תעשה, פי' דכיון דאורייתא לא דחי ה"ה מוקצה דרבנן נמי לא דחי דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ותקשה שם הש"ל מה צ"ל ריו"ט עשה ול"ת הוא הא אפילו ל"ת לחודה נמי לא דחי כיון דבעידן דמיעקר לאו לא מקיים עשה, ותירץ בשם ר"ת דעשה דרבים דחי ל"ת אע"ג דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה, ומזה הוכיח המג"א בס' תמ"ו סק"ב דחמץ לא מיקרי עשה דרבים דדוקא שופר שהיחיד מוציא רבים י"ח מיקרי עשה דרבים, דאם נאמר דחמץ מיקרי עשה דרבים, לא בעינן בעידנא, דאין לומר שלא כדעת הר"ם אלא הטעם דאיסור לבער ביו"ט אפילו כשלא ביטלו משום דתשבתו עשה ויו"ט עשה ולא תעשה כדאמרין גבי שופר, דחמץ ג"כ עשה ולא תעשה היא עשה דתשבתו ול"ת רכל יראה, מיהו כתב המג"א ד"ל דחמץ מיקרי עשה דרבים ולא בעינן בעידנא ומ"מ איסור לבער ביו"ט דאין עשה דוחה עשה ול"ת דיו"ט מאי אמרת חמץ נמי עשה ול"ת הוא, הא כתבו רש"י ור"ף בפ"ב דב"מ דלענין לרחות לא מצרפינן לל"ת.

אבל הכ"ח כתב שם בס' תמ"ו דנוהגין העולם דחמץ שלא הי' בכלל הביטול כגון קמח שיררו עליו גשמים ביו"ט מבערו ביומו מיד, דסברי דהא דאר"י א"ר המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי, היינו דוקא כשביטלו מאתמול אלא משום שלא ישכח ויאכלנו צריך כפיית כלי. ולכאורה קשה כיון דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אמאי שרי לטלטלו הלא עובר על איסור מוקצה ואי משום מצות תשבתו הלא בעידנא דמטלטל ל"י לא מקיים מ"ע דתשבתו עד שעת הבערה כמ"ש הכ"מ בשם הר"ם, ואפילו ת"ל דסברינן דחמץ מיקרי עשה דרבים ואצ"ל בעידנא, מ"מ איסור לבער ביו"ט דאין עשה דוחה ל"ת ועשה.

ואפ"ל דבס' תמ"ד פסקינן דההולך ביום י"ד לדבר מצוה כגון למול את בנו ונזכר שיש לו חמץ בביתו אם יכול לחזור לביתו ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו יבטלנו בלבו דבמקום מצוה אוקמוה אדאורייתא, וכתב שם

המג"א (ס"ק י"א) דמשמע דאם הוא מתחלת שעה ו' ולמעלה דאינו ברשותו לבטל יחזור מיד והטעם דעשה דתשביתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו, וא"כ נ"ל דאפילו נאמר דעשה דתשביתו לא חשוב עשה חמור מחמת הטעם דהוה עשה דרבים (כיון דיחיד אין מוציא רבים י"ח וכמ"ש המג"א), מ"מ הוה עשה חמורה דכל שעתא עובר עליו, ובעשה חמורה לא בעינן בעידנא כמו שכתבו התוס' בזבחים דף ל"ג ע"ב דעשה שיש בה כרת לא בעי בעידנא, וכן הוכיחו האחרונים מדברי הש"ל הנ"ל שכתב דבעשה דרבים לא בעי בעידנא, דאין נ"מ מאיזה טעם שהוא עשה חמורה, לא בעינן בעידנא, וא"כ מותר לשלול החמץ אע"ג רבעידנא דמטלמל לי' לא מקיים עשה דתשביתו כיון דעשה דתשביתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו, וכ"ת מ"מ אסור לבער ביו"ט דאין עשה דוחה עול"ת דיו"ט, ואע"ג דחמץ נמי הוה עול"ת הא כתבו דש"י ורי"ף דלענין לדחות לא מצרפינן לל"ת, אפ"ל דדוקא לענין לדחות היכא דאין אחר חמור מחבירו כגון השבת אבירה היכא שהאבירה היא בבית הקברות והוא כהן לא מצרפינן לל"ת, ולא גילתה תורה אלא דעשה דציצית דוחה ל"ת דכלאים, אבל בחמור נגד קל לא צריך למילף מכלאים בציצית דבלא"ה ידעינן מסברא דחמור דוחה הקל, וא"כ עשה ול"ת דחמץ דחמירי, דכל שעתא עובר עליהו, שפיר דוחין עול"ת דיו"ט. (עיין באחרונים שכתבו סברא זו בדברי התוס' פסחים דף נ"ט ע"א).

ובזה יתישב קושיית השאנ"א על נכון דמה שאמרו חכמים לר"י לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל, מיירי שמצא חמץ בביתו ביו"ט דלרבנן דס"ל דהשבתתו בכל דבר ומקיים בזה מ"ע דתשביתו היכא שלא ביטלו מותר לבערו ביו"ט דאתי עשה דתשביתו ודחי יו"ט אע"ג דלא הוי בעידנא, ואע"ג דיו"ט עול"ת היא, כיון דעשה ול"ת דחמץ חמירי דכל שעתא עובר עליהו, וכמו שכתבנו לישב בזה מנהג העולם דנוהגין לבער חמץ שלא הי' בכלל הביטול, אבל לר"י אם אין לו עצים א"א לו לקיים עשה דתשביתו ואע"ג שיש עליו איסור כל יראה וכל ימצא, א"א לו לשלול ולבער החמץ משום עול"ת דיו"ט, ומוכרח לישב בטל.

כוס תנחומין

הננו משתתפים בצערם של ירדינו הנה"ח האחים מו"ה אברהם שמואל בנימין, ומו"ה מרדכי, ומו"ה אשר אנטשיל, למשפחת כלוי נ"י בהלקח מאתם אמם ע"ה.

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י ומחה דמעה מעל כל פנים לנצח.

המערכת

בענין איסור חמץ בפסח

מהרב הגאון מוה"ר חיים צבי עהרענרייך זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק מאד

חיים צבי עהרענרייך
אבד"ק ה' מאד יע"א

ב"ה. יום ו' עש"ק לס' ויקרא תרצ"ד לפ"ק ה' מאד יע"א.

בין גאולה לגאולה, יתרומם קרנו לתהלה, ה"ה כבוד ירידי הרב הה"ג
החוב"ב בחר"ת צ"ת כליל השלימות כקש"ת מו"ה יחזקאל סג"ל
הלוי יונגרייז שליט"א דומ"צ רק"ק פרעשאב יצ"ו.

אחרשת"ה כמשפט באהבה. יקרת נועם מכתבו הגיעני בעתו, ומה ששאל
כת"ה אודות נכבדות, הקשה לשאול ממני כי מעולם אני מושך ידי מרברים אלו
מטעם הכמוס, ואתו הסליחה. — וראיתי כי יפה העיר בדברי הפרמ"ג סי' תמ"ה
במ"ז סק"ב במ"ש מתוס' פסחים כ"ח ד"ה וחמץ וכו' דאין משמעות משם היפך
דבריהם שבדף י"ב, ועיין בספרו ראש יוסף שם ד"ה פיסקא כו' אולי עפ"י י"ש
לדחוק בכוונתו עיי"ש ודו"ק.

ובנוף דברי התוס' שם שכ' תימה לר"י וכו' ואור"י רמ"מ נראה רעביר
שפיר ק"ו דיותר אינו בב"י דמיר שהותיר עובר כו' אבל חמץ אפי' לאחר
שהותיר עובר בכל שעה בב"י עיי"ש, שמכאן הוציאו הפוסקים דעוברים בב"י
בכל רגע ורגע. והנה מאז באתי על העיון בזה רי"ל דהתוס' לא כ' כן רק לר"י
דאבכא"ש וכ' האבן עזר דלדידי' הוא חמץ ברשותו דיכול להנות מאפדן,
משא"כ לדין דקיי"ל כחכמים דהשבתתו בכ"ד א"כ מה דעובר בב"י הוי חידוש,
דאסור בהנאה, רק רגזה"כ הוא דעובר, שוב י"ל כרי למעט החידוש ראינו עובר
רק בפעם אחת ולא בכל רגע ורגע כיון דלא כתבה התורה בפירוש שעובר בכל
רגע רק דסברא הוא, כמובן. אמנם כיון דזה גופא דעובר בב"י הוא חידוש, שוב
י"ל אין לך בו אלא חידוש, ומזה נראה כמ"ש האחרונים ובראשם השאנ"א
והפנ"י דלר"ש דקיי"ל דחמץ לאחיה"פ מותר וס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי,
הוי שפיר חמץ ברשותו, דהרי גול"מ הוא לאח"ז וכדאי' בפסחים כ"ט יע"ש"ה

(1) נולד בשנת תרל"ה לאביו הר"ר יעקב ז"ל חתן הגאון בעל קול ארי' זצ"ל. הוי'
תלמיד מובהק להנה"צ בעל קדושת יו"ט זצ"ל ונסמך ממנו להוראה. הוי' חתן דודו הגאון
בעמח"ס בית נפתלי אבד"ק מאד וכשנפטר חותנו בשנת תרנ"ח נתמנה למלאות מקומו,
אך מחמת שהי' אז עדיין צעיר לימים לא רצה לשבת על כסא הרבנות, ונבחר שם
לדומ"ץ. בשנת תר"ס נתקבל לשם הגאון בעל לבושי מרדכי לאב"ד, וצויה בצוואתו
להושיב אחריו את הנ"ר חיים צבי על כסא הרבנות, וכן הוי' כי בשנת תרצ"ב אחרי
פטירת הגאון בעל לבושי מרדכי נתמנה לאב"ד בק"ק מאד. — חיבר כמה ספרים
שנתקבלו מאד, ואלו הן: קצה המטה על המטה אפרים, שערי חיים על השערי אפרים,
ושו"ת קב חיים. נפטר ביום ח"י כסלו שנת תרצ"ז בעיר מאד ושם מנ"כ.

ד"ז הועתק מעצם כת"י אשר נמסר לידינו מאת נכדו יידינו האבד"ק היקר מו"ה
נפתלי עהרענרייך נ"י לפרסמו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

ובישוע"ק או"ח סי' תל"א וסי' תמ"ג והארכתי בכ"ז במק"א, א"כ לדירן ב"י ל"ה חירוש כלל דשפיר הו"ל ברשותו ושפיר ס"ל דעובר בכל רגע ורגע כמובן, ואבן העזר הוצרך שפיר לחדש זאת אליבא דר"י לשי' דחמץ לאח"ז אסור, ואסור בהנאה, רק מכח האפר, אבל לדירן בלא"ה הוי ברשותו מצד דבר הנל"מ, והבן.

ועפ"ז י"ל בישוב קו' הפוסקים על הנוסחא ישנה של הרמב"ם שהובא בכ"מ דלא מהני ביטול לחמץ ידוע מהא דאר"י אמר רב שמא ימצא גלוסקא יפה ופריך וכי משכחת לה ליבטלה, והא לא מהני דאז הוי חמץ ידוע, ולהנ"ל א"ש, דהנה בצל"ח ושאר אחרונים הקשו לשי' הרמב"ם דס' שרי מה"ת א"כ הא דכתיב תשביתו קאי על חמץ ידוע דלחמץ שאינו ידוע ל"צ לביטול מה"ת דספיקא מה"ת לקולא, אך נראה כיון דבס' כרת גם הרמב"ם מודה דספיקא דאורייתא לחומרא כמ"ש הכ"מ לפי גי' הישנה בהל' אה"ט, ובר"ן דיומא בסוגיא דמאכילין הקל הקל משמע דהיא דאיכא ריבוי לאוין חמור מכרת, ולפי"ז כיון דעובר בב"י בכל רגע ורגע א"כ חשוב כמו איסור כרת מצד ריבוי הלאוין בכל רגע, ועיין גם בס' ב"ט בדין המפקיד חמץ מזה, ושפיר י"ל דתשביתו קאי לחמץ שאינו ידוע, ולחמץ ידוע לא מהני ביטול.

אך כ"ז לדירן דחמץ לאח"ז מותר ולא הוי ב"י חידוש, שפיר י"ל דחשוב כס' איסור כרת מצד ריבוי לאוין בכל רגע כנ"ל, משא"כ לרב דהוא מרא דשמעתין דסובר לקמן כ"ט ע"ב כר"י דחמץ לאח"פ אסור [וכן סובר כחכמים דר"י דהשבתתו בכ"ד כמבואר בב"ח אה"ע סי' כ"ח ע"ש], וא"כ שוב לדירי' ב"י הוי חידוש ושוב א"ע בב"י רק בפ"א דאין לך בו אלא חידוש, א"כ ע"כ תשביתו קאי לחמץ ידוע ראל"כ ס' שרי מה"ת דלדירי' לא הוי ס' איסור כרת ופריך שפיר וכי משכחת לבטלי', ומיושב קו' הפוסקים על נכון ע"ד פלפול בס"ה.

אך בגוף הדבר שהעליתי כיון דעובר בכל רגע הו"ל כמו איסור כרת דספיקא דאורייתא לחומרא, כעת עלה בדעתי שיש סתירה גדולה לסברא זו, דע"כ הרמב"ם ס"ל דגם בריבוי לאוין סד"א לקולא, וחילי דילי דהא הרמב"ם ז"ל פסק בפ"י מהל' כלאים הכ"ז בנר שאבד בו כלאים שע"י צביעה ה"ז מותר אף אי לא ניכר שמא נשמש והלך לו דסד"א מה"ת לקולא ומותר ללבוש ובכלאים הרין אם לבש הבגד כל היום והתרו בו כמה פעמים חייב על כל שהי' ושהי' א"כ הו"ל כמו איסור כרת מחמת ריבוי לאוין וניזיל לחומרא מה"ת, וע"כ דז"א, ונסתר לפי"ז כל הנ"ל, ופלא בעיני על בעל ב"ט הנ"ל שלא הרגיש בזה. ויש עוד לדבר בזה הרבה ומחמת טרדות שונות כעת מרם התקשר חג המצות הבע"ל ע"כ אקצר באמרים ועוד חזון למועד ברצו"ה.

ואסיים בכל חותמי ברכות וברכת החג הק' בחדות ה' מעוזו בהכשר ויתרון מרב כל, כאו"נ המהורה ונפש ידירו מוקירו ומכברו כערכו הרם רוש"ה באו"ח,

חק' חיים צבי עהרענדייך

חופ"ק הנ"ל

בדבר שמיטת כספים בזמן הזה

מנחם אשר גאלדבערגער

אבד"ק מעדיער

פארעסט היללס יע"א

(תשובה לרב אחד)

במה שעמד על המחקר, במי שלוח לחבירו איזה סכום אם יכול לתובעו לאלתר, ואמר שהדבר פשוט שיכול לתובעו ושכן מובא בספר אחד (אינני זוכר שם הספר), וכאשר אמרתי שמובא בש"ס שסתם הלואה הוא שלשים יום, תמה בדבר, עיין בריש מס' מכות קאמר התם הש"ס שסתם הלואה הוא שלשים יום ואינו רשאי לתובעו פחות מל' יום, וילף לי' מקרא קרבה שנת השבע שנת השמיטה וכו', וכן הוא בריש פ' השואל במס' שבת וברש"י שם, ועיין בחו"מ ריש סי' ע"ג דהדבר תלוי במנהג בין לפחות מל' יום בין להוסיף עליו, חזינן דתלוי באיזה זמן נוהגין לתבוע חזרה המעות שמלוין בסתם, וכן הוא במג"א (סי' ש"ז) שכתב כמו כן דתלוי במנהג לענין אם רשאי לומר הלויני בשבת דאין בו חשש כיון שהמנהג היה להלוות על פחות מל' יום ואין זה חשוב זמן מרובה דניחוש משום כך שיכא לכתוב, הרי דהיו מנהגים שונים בזה.

ובאם היה בא לפני שאלה כזו במקומנו הייתי נבון לומר שיכול לתובעו תוך שלשים יום, כי קשה לברר האיך הוא המנהג כהיום, ועיין בביאור הלכה ריש סי' רמ"ג שהביא שם מהראשונים דהמנהג נקבע רק ברוב אנשי אותו המקום, ובפרט שפסקינו בספיקא דממונא אזלינן לקולא להנתבע, והכא הוי איפכא קולא להתובע אם נימא בספק שיוכל לתובעו לאלתר, עיין בב"י חו"מ סי' ס"ז.

ובדרך אנב הנני להציע לפני כתה"ר פלפלת כל שהוא בנוגע דברי הש"ס הנזכר. — במס' מכות (רף ג') איתא: אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטת ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש סוף דאתי לירי לא יגוש, ולישנא בתרא שם סובר דאע"ג דאתי לירי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן בי' לא יגוש.

בחו"מ (סי' ס"ז) כתב המחבר: אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיוכל נוהג, ומדברי סופדים שמיטת כספים נוהגת גם בזמן הזה, וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מהל' שמיטה, וכתב הרמ"א וז"ל: אבל יש אומרים דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה, והמנהג היה נוהג עדיין בזמן הרא"ש כמ"ש הרא"ש בתשובה, ובקצות החושן שם סק"א כתב טעם שהניחין על מנהגו כיון שפשט המנהג שלא להשמיט, והכל יודעין זה, הוי ליה כאלו התנה המלוה על מנת שלא תשמט בשביעית, ואכתי קשיא לי' בשנה השביעית גופא דאינה משמט אבל מיד כשהגיע תחילת השמיטה אין ב"ד נזקקין לגבות שום חוב וגם המלוה בעצמו אין ליגוש מהתחלת שבע, אע"ג דאינו משמט אלא בסופו, וכמ"ש הרא"ש בפרק השולח

עיי"ש. ובזה לא שייך תנאי רזה אינו תנאי שבממון אלא מילתא דאיסורא, ועיין בטור (סי' כ"ו) דאם אין זכות חשוב קנין דברים, והכא נמי כיון ראינו משמט אלא מילתא דאיסורא אית ביה וצ"ע. עכ"ל הקצה"ח שם.

בתחילה אבאר בעז"ה כמה שעמד הרש"ש בסוגיין, דכתב שם: תנא המלוה את חבריו סתם אינו רשאי לתבעו פחות מל' יום, וכתב ע"ז בזה"ל: נראה לי דסמך זה לכאן דנ"מ ג"כ לענין דאם הלוחה פחות משלשים יום קורם מוצאי שביעית אין שביעית משמטתו להאיכא דאמרי, ומזה קצת סעד לפסק ר"ת דפסק כלישנא בתרא, עיי"ש בתוס'.

ויש לתמוה הלא הך דינא דהמלוה את חבריו סתם לא נשנה תיכף ומיד אחר הלישנא בתרא, אלא הש"ס הפסיק במה דאמר ר"י אמר שמואל האומר לחבירו ע"מ שלא תשמטנו שביעית וכו' ה"נ ע"מ שלא תשמטנו בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמטנו שביעית משמטתו, הרי דהפסיק בהך דינא באיזה אופן מועיל תנאי, ורק אח"כ קאמר הגמ' הדין המלוה את חבריו בסתם וכו', וממילא באם נדרקדק הסמיכות צריכין להסמיכו להך דינא.

ונ"ל ליישב הסמיכות, כי לכאורה צריכין להכין לפי דברי הקצה"ח הנזכר האידך מהני בכלל תנאי, אפילו אם אומר ע"מ שלא תשמטנו בשביעית, דאין זה אלא תנאי הנוגע ברררא דממונא ולא שעוקר בדבריו ולא יהיה שביעית משמטת, הלא סוף כל סוף אם אין יכול לתבוע בכל השנה של שנה שביעית אף ששמיטה אינה משמטת אלא לבסוף מ"מ כמה שמתנה אף לפני זה כשמגיע השנה השביעית לא היה חל התנאי לפני זה על אותו הזמן כיון דאין התנאי נוגע אלא לאיסורא דהיינו שלא יהיה שביעית משמטת, וממילא אין זה אלא כקנין דברים.

ונחזי מאי דקמן: בטחו"מ (סי' כ"ו) הביא הטור פלוגתא בעל התדומות והרא"ש אם יכול להתנות שילכו לדרון בערכאות במקום שבעל דינו אלים הוא ולא יוכל להציל ממונו בדייני ישראל, וסובר הבעה"ת דאף שהערכאות יחייבו את הלוחה לשלם אף ששביעית משמטת מ"מ לית לן בה והקנין מועיל, וכפי הנראה טעמו דאין זה חשוב כמו שהיה מתנה ששביעית לא יהא משמט, דהוא אינו מתנה כן אלא מוסר תביעתו לדייני עכו"ם, אבל הרא"ש סובר דאין זה אלא קנין דברים, כי לא די לן כמה שמוסר תביעתו לדייני עכו"ם אלא צריך להתנות בהריא שלא תשמטנו בשביעית דאז לא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה, אבל באם מוסר דינו לעכו"ם דתקיפי להציל את ממונו ולא פירש דבריו דהיינו שהלוחה יוותר על הממון מה שזיכתה לו התורה על כן אכתי איכא איסורא, אך באם מתנה ע"מ שלא תשמטנו בשביעית לכו"ע מועיל דהוי כמלוה על המשכון או כמוסר שטרותיו לב"ד דאינו עובר על לא יגוש דאין זה אלא תנאי שבממון ולא באופן הנזכר שהערכאות מחייבין הלוחה בשביל שלוחה, וכן נקטינן.

מעתה מבואר לן המשך הדינים בסוגיין, דלכאורה עדיין לא הועלנו כלום, כמה שאמרנו דהתנאי של תשמטנו בשביעית הוי תנאי בפני עצמו מה שנוגע רק לדררא דממונא ולא לדין איסור שביעית, דהאיך אפשר לומר כן, הלא סוף כל סוף בשנת השמיטה אף דאינו עובר על לא יגוש אבל עכ"פ אינו יכול לתבוע את חובו,

א"כ האיך מועיל התנאי, הא ליכא שום דין ממון בשנת השמיטה, והדרא הקושיא לדוכתה.

אבל הדבר נכון, כי בוודאי באם עושה פרוזבול ליכא שום בית מיחוש, כי הוא לא יתבענו בשום פעם, וליכא ביה הלאו דלא יגוש, וכמו כן נתנה התורה דין מיוחד במלוה בסתם דאינו יכול לתובעו פחות מל' יום, והך דינא אינו שייך לאיסור שביעית, דנימא דלא מועיל תנאי דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, אלא דהוא דין ממון גרירא בפ"ע, וקיי"ל דבדבר שבממון יכולין להתנות, דכל תנאי שבממון תנאו קיים, והך דין ממון של המלוה לחבירו סתם הוא מלתא בפני עצמו לבד מדיני קנינים והתחייבות, דכך צותה התורה, והוסיפו הראשונים דכמו כן באם מתנים שיהי' ההלואה על זמן יותר משלשים יום ג"כ מהני ואין אחר מהם יכול לחזור, והוא בכלל דין המיוחד שחידשה תורה בהלואת ממון. ומיושב לפי"ז על נכון מה שהקשינו רהלא ליכא בכלל דין ממון שיהיו יכולין להתנות, כדעיר הקצה"ה, כיון דאיכא דין מיוחד בנוגע זמן ההלואה א"כ שפיר יכולין להתנות דכל תנאי שבממון קיים, וצדקו שני הדינים, באמת אם לא התנה אמרינן כדברי הרא"ש דאינו יכול לתבוע בשנה השביעית, אף דלא הגיע עדיין זמן ההשמטה, אבל אם עשה תנאי מועיל מצד דין ממון.

ומבואר לן לפי"ז מה שמדקדק בערוך לנר על הפסוק מה שנאמר בעניני שמיטה בפ' ראה, השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וגו' ומדקדק מה שייכות איכא בזה שדרשינן שנת השמטה ראיכא עוד שמטה אחרת שהיא כזו דהיינו המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתבוע פחות מל' יום דאמר מר שלשים יום בשנה חשוב שנה עם דין עיקר השמיטה, שהתורה"ק הזהירה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ועוד יש לדקדק אמאי תלה הקרא שלא יהי' עם לבבו בליעל למה שקרבה שנת השבע, הלא גם בתחלת שמיטה יש לו לדאוג שאם יבא סוף שנת השבע ישמטנו, אך כפי שביארנו הדבר נכון, כי בשביל כך הוא ירא משום שקרבה שנת השבע, רשנת השבע אף ראינו משמט עכ"פ לתבוע אינו יכול, וממילא אפילו אם מתנה בקנין הוה רק קנין דברים שאינו מועיל, ומשו"ה מרגיש הקרא דוקא שקרבה שנת השבע, אבל לאמת שפיר יכול להתנות משום דחידשה התורה דין מיוחד בשמיטת כספים וכדאמרנו, ושפיר מועיל התנאי, וזהו דקאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה, דמכח הקרא יתירא שנת השמטה מבואר לן דאיכא דין מיוחד, וממילא אם לא תתן לו הוי דבר בליעל והיה כך חטא, כיון דהיה לו עצה להלוות לו ובפרט לפי רברי החת"ס בתשו' קי"ג הובא בפ"ת דהמלוה עובר על השמר פן יהי' דבר עם לבבך בליעל אפילו הלוה בתנאי ומש"ה התקינו פרוזבול שאז אינו עובר, נמצא דשפיר הזהירה הקרא השמר וגו' דשייך אפילו בתנאי וכדיארנו בעז"ה.

ממילא מה מאוד מיושב הסמיכות: כי כל מה דמועיל התנאי ע"מ שלא תשמטנו בשביעית דחשוב תנאי שבממון הוא רק בשביל ראיכא דין מיוחד שלא יתבענו פחות משלשים יום, דנתנה התורה דין מיוחד בהלואה דשפיר יוכל

להתנות תוך זמן שביעית, ומישך שייכי הני תרי דיני אהרדי.
 מעתה יתיישב שפיר כמה שעמד הב"ח: היאך נשתרבה המנהג שאין משמטין החוב בשביעית, דכל המנהג הוי באיסור, והוא ביותר קשה כפי שביארו הקצה"ח הנזכר (וכעין קושיא זו מצינו בריש ה' שבת גבי מרחץ או תנור אם השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם הרבר ע"י כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם דמותר, והקשו שם דהאיך היו יכולין לנהוג כן קודם שנתפרסם) אבל לק"מ דשפיר נשתרבה המנהג כן כיון דאיכא דין מיוחד שחידשה תורה בהלואה, וע"ז סמך הרא"ש שהניח מנהגם, דהוי כאלו התנו, ומיושב קושיות הקצה"ח, ושפיר איכא לימור זכות על אותן שלא נהגו לעשות פרוזבול בזמן הזה, אך בשלח"ק כתוב דבכל יכולין לכתוב פרוזבול ע"כ יעשה גם בזמנא"ו ובפרט שלפי דברי הח"ס הנ"ל אינו מועיל אפי' תנאי ע"כ כודאי מן הראוי לעשותו, אבל לעיקר הדין כמעט כל הפוסקים שווים שתנאי מועיל, והדברים מזוקקים שבעתיים בעז"ה.

לפי האמור יהיה מבואר לן רברי הרא"ש דפוסק כלישנא בתרא, דכיון דשביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא, וכן כתב הרמב"ם והרמב"ן ועוד ראשונים, והקשה הב"י הא בספיקא דממונא אזלינן לקולא לנתבע והכא הוי איפכא קולא לתובע, עיין בס"י ס"ז. אך י"ל בעז"ה, כי הקצה"ח שם הקשה עוד דלכאורה קשה תיפוק ליה כשהלוהו לעשר שנים הרי התחייב עצמו לעשר שנים, ולא גרע מתנאי ע"מ שלא תשמטנו שביעית דאין בו משום מתנה על מה שכתוב בתורה, משום דיכול לחייב עצמו בדבר שבממון, ואפילו כתב בשטר לשון פקדון מהני שלא ישמט, וכמ"ש הרמ"א (סעיף ט') דהוי לוי' כמו תנאי שלא ישמטנו שביעית, ומכ"ש זה שחייב עצמו לעשר שנים.

אבל הרבר נכון, כי עד כאן לא פליגי הרא"ש ובעה"ת אלא באם עשו קנין לזון לפני ערכאות, דסובר הרא"ש כיון שהערכאות לא דייני אלא מכח ההלואה ואין משגיחין באיסור שביעית א"כ אינו חשוב כמו שהיו עושין תנאי ע"מ שלא תשמטנו אתה בשביעית, עיין רש"י ז"ל, וכן כתב הרא"ש דהתנאי קאי על הגבירא, דהיינו שהלוה מוותר על זכותו, מה שהתורה זכתה לו, אבל הערכאות לא יחייבו את הלוה אלא מדין ממון מה שלוח מהמלוה, ע"כ נשאר הרבר באיסורו מה שאין שביעית משמטנו. משא"כ הבעה"ת סובר דכיון שהלוה חייב את עצמו לזון בערכאות, גילה רעתו בזה שנתרצה שידונו אותו גם בממון שאין לו בו אלא זכות, וממילא לא הוי מתנה על מש"כ בתורה כיון שיש לו רשות על כך לעשות תנאי בזה בממון, אבל באם מלוה את חבירו על עשר שנים בכנון זה לכו"ע לא הוי אלא תנאי שבממון מה שאינו מועיל, כי כל ההתחייבות אינו יוצא אלא מכח מה שהלוה לו לעשר שנים, ואין זה חשוב כאלו היה מתנה שלא תשמטנו אתה בשביעית, אלא שחייב את עצמו שלאחך עשר שנים יחזור לו החוב, ואין מפורש בתנאים שהלוה מוותר על זכותו שזכתה לו התורה, ותנאי ממון שכזה אינו יכול להתנות, דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה, וחשוב כהפלגת דברים בעלמא, עיין בתוס' כתובות דף נ"ו.

וכל זה נכון, בזמן שהשמיטה נוחה, א"כ הק' דינא באם מלוה לעשר שנים נוגע לראורייתא, אי אמרינן דסוף אתי לירי לא יגוש או דאמרינן השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש, א"כ בנוגע איסור שביעית צריכין להחמיר דהוי מראורייתא, ושוב הוי התנאי שמלוה לו לעשר שנים כהפלגת דברים בעלמא כאמור, משא"כ עתה בזמנא דשמיטת כספים אינו אלא מדרבנן א"כ במלוה את חבירו על עשר שנים לא הוי אלא ספק מדרבנן, ובאיסור מקילינן בסד"ר, ושוב לא הוי התנאי כהפלגת דברים דאם אין כאן איסור שפיר חל התנאי, ולא שייך לומר דניזול לקולא לנתבע כי איכא חיוב תשלומין ודאי כקושיית הקצה"ח, ומיושב שפיר קושיית הב"י.

ברכת בורא מאורי האש ובדיקת חמץ ע"י נר עלעקטרי

משה שטערן

אב"ד רעברעצין וניהיזל יצ"ו
בעהמ"ח שו"ת באר משה ה"ח
ברוקלין יע"א

(המשך מקונטרס ג' שנה זו)

נשאלתי, אם לברך במוצש"ק ברכת מאורי האש על נר עלעקטרי, ואם יש לקיים מצות בריקת חמץ ע"י פלעשלייט ולברך עליו.
השבתי, לא יברך לכתחילה ברכת במאור"א במוצש"ק אלא על אבוקה של שעוה (מג"א סי' רצ"ח סק"ג וסק"ד ולבושי שרד) ובדיעבד אם אין לו בשום אופן אבוקה או נרות של שעוה, יברך על אור עלעקטרי, וכן הדין לענין בדיקת חמץ לכתחילה לא יברך אלא על נר יחיד, ואם אפשר על נר של שעוה, אבל בדיעבד אם אין לו נר יכול לברך ולברוק לאור פלעשלייט. וגם אם מברך על נר שעוה, אז במקומות שקשה להכניס הנר בודאי ובודאי ישתמש בפלעשלייט לסייעו סיוע שיש בו ממש כי טוב ויפה הוא לבריקה.

(טו) הנה לענין במאור"א לכאורה הוא גמרא מפורשת שאין לברך, ראיתא בש"ס (ברכות נ"ג ב') ת"ר גחלים לוחשות מברכין עליהן, אוממות אין מברכין עליהן, ה"ר לוחשות אמר רב חסדא כל שאילו מכניס לתוכן קיסם ודולקות מאיליה. לפי"ז מתכות אדום אפילו נתלבן לגמרי אין מברכין עליה וכמו כן כיון שגר עלעקטרי יוצא ממתכות היינו מהחושין שנתלבנו אין לברך עליה, ואין לומר שגם על מתכת שנתלבן ע"י עלעקטרי קיסם דולקות בו, זה אינו דנהי רקיסם נדלק בו אבל איננו נדלק, "מאיליה", דלכאורה לשון הש"ס צריך ביאור מה זה "ודולקות מאיליה", ה' לו להש"ס לומר כל שאילו מכניס לתוכן קיסם ודולקות, מה זה "מאיליה", אבל דבר גדול מחדש לנו הש"ס בתיבת "מאיליה" דבוראי גם

בנחלים אוממות אם מכניסין לתוכן קיסם דולקות לאחר זמן מה, אבל רק אחד ששהה הקיסם שם כמה רגעים הוא נדלק, אבל „מאיליה“ תיכף בשעה שמכניס לתוכן קיסם איננו נדלק רק אם יש קצת אור נראה בנחלים היינו לוחשות ואם כן כודאי יש בה בנחלת אור שיש ליהנות ממנו, ועיין בתוספתא ביצה (פ"ד הל"ז) דאיתא מברכין על השלחבת ואין מברכין על הנחלת ופי' הכעל מנחת ביכורים כוונת התוספתא עפ"י גמרא דברכות הנ"ל דאם הנחלת לוחשות אז מברכין ואין מברכין כשאוממות עיי"ש, והרין עמו דכשלוחות אז יש בה שלחבת ונהנין ממנו ומברכין. ופלא על הבעל קרב"נ (ביצה פ"ה על הרא"ש שם סימן יו"ד) שעושה מחלוקת בין הבבלי והתוספתא בכרי, ומה שמביא הקרב"נ ראייה לדבריו מלשון הירושלמי אומר אני דאדרבה מהירושלמי ראייה לדברינו וכפי' הבעל מנחת ביכורים דבררי הירושלמי ותוספתא שפה אחת הם עם דברי הבבלי. וז"ל הירושלמי (פ"ה דביצה הל' ה') ומברכין על השלחבת ואין מברכין על הנחלת רבה חייה בר אשי בשם רב אם היו הנחלים לוחשות מברכין, ר' יוחנן דקציון בשם ר' נחום בי ר' סימאי ובלבד נקטפת ע"כ. ופי' הקרב"נ שרב חייה ב"א בשם רב בא לחלוק ולומר דלא כמו שאתה אומר דעל גחלים בשום אופן אין מברכין אפילו לוחשות זה אינו אלא אם היו הנחלים לוחשות אז מברכין.

ולפענ"ד רחב"א בשם רב באו לפרש התוספתא ולא לחלוק ומפרשים כדברי הש"ס ברכות דע"כ לא אמר תנא דתוספתא דעל גחלים אין מברכין אלא באוממות אבל לוחשות מברכין, והא רלא מחלק התוספתא בנחלים עצמן ולומר דעל גחלים לוחשות מברכין ועל אוממות אין מברכין משום דלוחשות בכלל שלחבת וכמו שפירשתי. ועיינתי בפי' הבעל חרדים על הירושלמי (ברכות פ"ה הל"ו) ששם איתא ככל לשון הירושלמי ביצה הנ"ל וז"ל: לוחשות פי' בערוך שעדיין שלחבת מהבחת בהם. הנקטפת, פי' בערוך נסרכת ונרבקת והיינו דאמר נמי בבבלי היכי דמי לוחשות שאלו מכניס קיסם כיניהם דולקות מאליה, ומדלא העיר רבינו בעל החרדים לומר ולכתוב דהתוספתא לא אתייה כהבבלי ש"מ דס"ל דרחב"א בשם רב לפרש את התוספתא אתי ולא לחלוק. ועוד רנהי דרב תנא ופליג אבל זה דוחק גדול לפרש רב חולק על הברייתא כשאנו מפורש בש"ס בבלי או ירושלמי, אלא ודאי רב לפרש אתי התוספתא ולא לחלוק. ועוד רהלא לא קתני בירושלמי רחב"א בשם רב „אמר“ ריהי' נראה כחולק אלא סתם רחב"א בשם רב אם היו גחלים לוחשות מברכין הרי מפורש יוצא מלשון הירושלמי דרחב"א בשם רב לפרש בא ולא לחלוק. שוב מצאתי במראה הפנים (ברכות פ"ה הל"ו ר"ה חמשה דברים) שמפרש כן דרב לפרש את התוספתא בא (ויש ט"ס בדברי המרה"פ עיי"ש ברבריו). אח"כ בא לידי פי' מהר"ש סיריליאז על הירושלמי ברכות וראיתי שבפי' כ' שרב לפרש רברי התוספתא בא ולא לחלוק והוא פשוט, ותימה רבה על הקרב"נ שנטה כאן מפי' הפשוט. וגם במתכת כשמתלבן, אם מניחין לשם קיסם, אחר רגעים אחדים יהי' דולק, אבל לא תיכף כשמכניס להתם הקיסם לפי שאין אש לפנינו רק החימום הגדול והעצים של העלעקטרי והבן.

טז) ואין לומר דשאני בגחלים שנעשים לחמם ע"כ אם אין אור בגחלים אינו מברך, משא"כ אור עלעקטרי שהמתכות נעשה מעיקרא כדי להאיר מברכין גם על המתכת שנתלבן מאחר שנהנין לאורו. זה טעות דאם הגחלת מעיקרא נעשה לחימום ולא להאיר אין מברכין אפילו על גחלים לוחשות דהא אפילו נר ביהכ"נ אם לא הודלקו להאיר אין מברכין עליו כמפורש בגמרא (ברכות שם נ"ג ע"א ועיי"ש בפרש"י של ביהכ"נ ובתור"ה ד"ה הא דאיכא) וכן הוא (שם בגמ') לענין אור הכבשן עיי"ש וכן הובא בשו"ע להלכה (סי' רצ"ח סי' וסי"א) וברין גחלים באמת כ' המחבר, והוא שעשויים להאיר" וכן הוא ברא"ש ברכות (פ"ח הל"ג) ועיין בב"י על הטור בזה, מבואר הא עשויים להתחמם אין מברכין עליהן אפילו לוחשות וכ"כ המ"ב (סקכ"ז). ועוד כבר הוכיח בבואור הלכה (סי' רצ"ח סעי' ט"ו ד"ה או בתוך אספקלריא) דלכתחילה בוראי צריך שיהי' האור בגלוי ולא יהי' מכוסה בזכוכית מסביב, וכמו שהי' באור שהוציא אדם הראשון שהי' האור גלוי עיי"ש. [בענין אם זכוכית מפסיק בפני האור ושאר ענינים הוא מקצוע בפנ"ע עיין מג"א סי' תל"ג סק"ד בענין בדיקת חמץ, ועיין בפתח הרביר סי' קצ"ה לענין ברה"מ בב' חבורות הרואין זא"ז דרך זכוכית כי זכוכית מפסיק ביניהם, וראה בשר"ח אסיפת רינים מערכת ז' אות ו', ובענין לקדש לבנה דרך זכוכית החלון עיין מג"א סי' תכ"ו סקי"ד ובשע"ת שם ובפרט בדע"ת להמהרש"ם שם, וברע"ת יו"ד סי' י"א דבר נפלא שהביא מהנה"ק בעל א"א בזה, ועיין תפא"י פ"ב דנגעים מ"ד לענין נגעים ועוד ועוד ובפרט בתשו' מרן הח"ס חאה"ע ח"ב סי' צ"ב]. א"כ איך נתיר לכתחילה לברך על נר עלעקטרי, אלא גם להפוסקים דס"ל דשרי לברך על נר בעששית של זכוכית היינו משום שאש ממש לפנינו דרך הזכוכית אבל במקום שאין אש רק מתכות שנתלבנו איך יברך.

ואין לומר דמאחר שכן מנהג העולם להנות ממתכות כזה, היינו מחושין של עלעקטרי שבזכוכית כל ימות השנה בוראי ראוי לברך, זה אינו, דבוראי ראוי ויפה להאיר ונכון להנאות אבל הלא האור שמברכין עליו במוצש"ק צריך להיות דומיא דאור שנברא במוצש"ק ע"י אדם הראשון שע"י ב' אבנים הוציא אור ממש, ואנו נותנים בברכת במה"א במוצש"ק שבח והודאה להקב"ה כמו שכ' השטמ"ק (ברכות נ"ג ב' ד"ה והא דאמרין) בשם הרמב"ן דברכת האור אינה אלא כעין שבח ברכת יוצר המאורות ובורא חושך וכו' ומה שאין מברכין באור היוצא מן העצים ומן האבנים ביום הכפורים, מפני שאין אנו משבחין במעשה בראשית אלא על מה שנברא באותה שעה והוזה כל שעה וכו'. ומצאתי בחי' הרמב"ן (ריש פ"ח דברכות) כמו שכ' השטמ"ק בשמו שברכת האור איננו ברכת הנהנין אלא של שבח והודאה, והאריך בזה מאוד, ואור עלעקטרי הוא אור מפליא פלאות תמים דעות ה' שאין אדם יכול לעשותו מרעת עצמו ומכחו (ועיין לקמן אות כ"ב שחזרתי מדברים אלו). והגם שמצינו אגרות שונות איזה אש האיר לאדם הראשון במוצאי שבת ראשון כשנחשכו לו המאורות, וסבר שעולם חושך בערו לעולם, בעבור שסרח, לעיקר אלמוד ממנו להלכה, ובכה"ג למדין מאגדה, אנו אין לנו אלא דברי חז"ל בש"ס בבלי (פסחים נ"ד א') שבמוצש"ק נתן הקב"ה דעה באדם

הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים ושחנן זו בזו ויצא מהן האור עיי"ש, ועיין בראבי"ה ברכות (סי' קמ"א), וכן הוא בירושלמי ברכות פ"ח הל"ו הובא בב"ח סי' רצ"ח וכ"ה גם בב"ר הובא ג"כ בב"ח עיי"ש. ובפרד"א (פ"כ) נמצא שהקב"ה שלח לו עמוד אש להאיר לו, ועוד מימרא שלאור הכוכבים נהנת. ויותר פלא מצאתי במטה משה (ח"ד סי' תק"ו) שכ' שאור יצא מבין צפרניו של אדה"ר עיי"ש.

(יו) ועיין בש"ס (פסחים ב' א') דהנודר מן האור אסור באורן של כוכבים. הרי דאור הכוכבים אור הוא להלכה אבל לענין ברכת מאורי האש אין לברך דאין נהנין לאורן. וכבר כתבו התוס' (שם בפסחים ד"ה כרתניא) מיהו היכא דלשון בני אדם אינו כלשון המקרא אזלינן אחר לשון בני"א עכ"ל, וכוונתם הנם דבפסוק כתיב הללוהו כל כוכבי אור וקמ"ל דאור כוכבים נמי אור הוא בזה עדיין אין שום הכרח שהנודר מן האור יהי' אסור באור כוכבים דהלא מוכח בערכין (כמו שכ' התוס' שם) דבגדרים הלך אחר לשון בני"א נגד לשון ומשמעות התורה, וא"כ לכאורה מאי נפק"מ אם בקרא כתיב ראור כוכבים הוי אור ממנ"פ אם בלשון בני"א הוי אור אז חל הנדר גם אם בלשון קרא אינו אור, ואם בלשון בני"א אור כוכבים איננו בכלל אור, אז אין הנדר חל על אור הכוכבים גם אם בתורה כתיב דאור הכוכבים הוי אור, וזה שכתבו דהא דתניא הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים אינו מפני שכתוב בתורה דאור הכוכבים הוי אור, בלחוד, דהלא בגדרים הלך אחר לשון בני"א, אלא משום דבלשון בני"א איננו מבורר ובכה"ג הקרא מכריע, אבל אלמלי בלשון בני"א הוי מבורר דאור הכוכבים איננו נקרא אור הקרא לעצמו לא הוי מכריע ולא הוי הנדר חל על אור הכוכבים. הרי דבלשון בני"א איננו מבורר אם אור הכוכבים הוי אור רק הקרא מכריע והוא אשר דיברתי, דבוראי אור נקרא ומי יכחיש וכמ"ש הכתוב אבל בלשון בני"א אין שום הכרח לומר כן ובאמת בזמנינו בודאי איננו נקרא אור והנודר מן האור מותר באור הכוכבים, ועיין בצל"ח (בגמרא שם ד"ה נ"מ לנודר) שכ' דלא הובא דין זה בשום פוסק כי אין הלכה כן. ודבר פלא מצאתי בריצ"ג (הל' קידוש אות צ"ה) שכ' דשרי לקדש לאור הלבנה והכוכבים עיי"ש, (ואח"ז בחפשי בספרים מצאתי בתשו' כוכבי יצחק ליריד"ג הנאון הגדול הבקי נפלא מהר"י שטערנחעלל שליט"א רב בבאלימאר יע"א ח"א סי' א' ד"ה אך יש וד"ה וראיתי בס' שהביא כן מר' יהונתן עירובין דף ל"ח שכ' דיוצאין סעודת שבת באורן של כוכבים ועי"ש מה שציין בענין זה בבקיות מופלא). ודע דלפי"ז ע"כ צריכין אנו לומר שברכת אור במוצש"ק הוא ברכת הנהנין ולא ברכת שבח והודאה ומצאתי כן במאורות (ברכות נ"ג א' ד"ה צריך לבאר) ובהערות על המאורות ציין ששיטת בעל מאורות הוא שיטת הראב"ד הובא בס' המכתם פסחים (ק"ו א' ד"ה אבל). (יח) ודע שמצאתי ברוקח (הל' הברלה אות שכ"ו) שמביא להלכה דברי

פרדר"א (סי' כ' הנ"ל) וז"ל ואם היה בדרך פושט ידיו לאור הכוכבים שהן של אש ואומר בורא מאורי האש. הרי דהרוקח פוסק להלכה שמברכין במוצש"ק על אור הכוכבים, חפשתי בראשונים אם מביאים דברי פרדר"א אלו, ועל רוב תמיהתי מצאתי להרבה גדולי רבותינו הראשונים שמביאים ומורין לעשות כן להלכה ולמעשה. וז"ל המנהיג (הל' שבת אות ס"ה) בדרך פושט ידיו לאור הכוכבים שהן של אש ומסתכל בצפורניו ואומר בורא מאורי האש, ואם נתקדו השמים בעבים תולש אבן מן הארץ וכו'. ולפענ"ד מה שהוסיף המנהיג — וכן הוא בפרדר"א — לכתוב ואם נתקדו השמים בעבים וכו', בזה בא ליישב קושיא אחת וגדולה דאיך אפשר לברך על כוכבים והא בש"ס (ברכות נ"ג א') מפרשין אם אדם הולך בדרך איך מברך ועל איזה אש מברך ואם אין לו מאש הנזכר בש"ס (שם) משמע שלא יברך, גם אמרו (ברכות נ"ג ב') שאין מחזירין אחר אור וכן נפסק בשו"ע (סי' רצ"ח ס"א), ומה לי כל הטירחות הנ"ל (שם) יברך על אור הכוכבים וע"ז תירץ רבינו בעל המנהיג — בשם פרדר"א בעצמו — דלק"מ דבליל מעונן עסקינו, אבל בוראי לכתחילה אפילו אם כוכבים נראין מחוייב לברך על נר טבעי ורק אם אין לו אז מברך על אור כוכבים. וכמו כן מצאתי בספר הפרדס לרש"י (הלכות הברלה) וכ"ה כשכולי הלקט (אות ק"ל) ומסתמא גם שאר ראשונים מביאין את דבריו (ואין הפנאי מסכים לחפש אחריהם), [ועיין בשטמ"ק (ב"ק כ"ז ב') ד"ה באפלה שנו לעולם כיום או בלילה חייב דאיבעי לי' עיוני דאפילו בלילה הרי יכול לראות „באורן של כוכבים" אלא בלילה שהיו השמים מתקשרים בעבים הר"ר יהונתן ז"ל עכ"ל], הרי דאור הכוכבים נקרא אור לענין לברך בורא מאורי האש ולכאורה כ"ש אור העלעקטרי. אבל זה אינו דבאמת ידוע רכל שיטה הנזכרת בראשונים ולא הובא בשו"ע אפילו כיש אומרים או יש אומר אפילו לס"ס אין להצטרף וכמו כן שיטה זו לא נזכרה בשו"ע כלל א"א לצרפו אפילו לספק ספיקא וממילא אין לדון ממנה לברך ברכת מאורי אש על עלעקטרי, ועיין במור וקציעה סי' רצ"ו שכ' ג"כ כדברינו ושמחתי, וכיותר מוכרחים לומר כן עפ"ד הטור רבינו הטור (בסי' רצ"ו) הביא דברי פרדר"א אלו ובברכת בורא מאורי האש (סי' רצ"ו) לא פסק לברך על אור הכוכבים, ש"מ דלא ס"ל לברך על אור הכוכבים וזו ראייה חותכת. ונראה לי לומר, דפרדר"א לשיטתו דס"ל שנשתלח לאדח"ר עמוד של אש להאיר לו ולשמדו מכל רע ובירך עליו בורא מאורי האש הרי דעל אש שאינו טבעי אלא שמיימי כירך אדח"ר במה"א, וממילא גם על אור הכוכבים שהוא אש שאינו טבעי אלא שמיימי, יכול לברך בשעה"ח כשאין לו אש אחר, אבל לפי דעת ש"ס שלנו שעל אש טבעי היוצא מאבנים או רעפים בידך אדח"ר ברכת במה"א, כמו כן אין לנו לברך ברכת בורא מאורי האש אך ורק על אור טבעי, והגם דאור עלעקטרי הוא אור טבעי וע"כ חייב המדליק אור עלעקטרי בשבת כמחלל שבת גמור ואינו אש דוחני אש השמיימי כהשמש, ודלא

כמו שרצה גדול אחד לומר שהמבשל תבשיל בשבת על אור עלעקטרי פטור כמו מחמם על השמש, כי רחוק ממנו — מאותו גדול — חכמת הטעכניק, וע"כ כתב מה שכתב אבל ח"ו לומר כן, וכבר הארכת לדחות דבריו בזה בספרי (באר משה ח"ו שעתה נמצא תחת הרפוס) על כל עניני עלעקטרי על סדר הד' שו"ע. אח"כ בא לירי ועיינתי בביאור הרד"ל על פדרר"א ומצאתי לו (פ"כ אות כ"א) וראיתי שבעזתי"ת כמה דברים כוונתי לדבריו, וכתב דבר יקר ליישב למה לא קבלו הפוסקים דברי הפרדר"א לדרך על אור הכוכבים בורא מאודי האש, דלפי דעת הפרדר"א דמברכין על אור כוכבים כ"ש שמברכין על אור הלבנה ובגמרא מפורש יוצא (ברכות נ"ג א') דעל אור הלבנה אין מברכין, דגמרא (שם) אוקמינן הא דאין מברכין על אור של ביהכ"נ באיכא אדם חשוב וחזנא אלא דאיכא סיהרא עיי"ש, הא אפשר לברך על נהורא דסיהרא הנכנסת לביהכ"נ, אלא ודאי דס"ל להש"ס דאין מברכין על אור הלבנה וכ"ש על אור כוכבים, ועיין בביאור הרד"ל ד"ל דאור הלבנה איננו אש דאין לו אש רק מקבל מהחמה משא"כ הכוכבים עיי"ש, ועיי"ש עוד בהגהות (בביאור הרד"ל אות ח') דבר נכון מאוד דפרדר"א כב"ש עיי"ש. ועיין בסמ"ע (חו"מ סי' ה' סק"ז) בשם הקובץ דלאור הנר או לאור הלבנה קונים קנין סודר ולא כן בחושך. ועיין בש"ך (שם סק"ד) מה שכ' על גוף דברי הקובץ. ועיין בפדמ"ג משב"ז סי' תל"ג סק"ב.

יט) והעיקר בזה דמאחר שהפוסקים לא העתיקו הדין שהנודר מן האור אסור באור הכוכבים כמו כן לא העתיקו דינו של הפרדר"א דס"ל דמברכין בורא מאורי האש על אור הכוכבים, לפי"ז יש לומר דהתנא רבי אליעזר בעל פדרר"א הוא בעל הברייתא, תניא הנודר מן האור אסור באור הכוכבים המובא בריש פסחים ושפיר נכון הגי' „רתניא“ ודלא כהצל"ח שמוחק תיבת „תניא“ דאיננו בדייתא בשום תוספתא.

כ) ואעתיק לך לשון הצל"ח ולשון ההגהות (אות ז') שבפרדר"א שבביאור הרד"ל פ"כ. ז"ל הצל"ח (פסחים ב' א') נפק"מ לנודר מן האור דתנן הנודר וכו', הנה הא ודאי מה דאמר רתנן הוא טעות שאינו משנה בשום מקום אלא אפילו נרצה להגיה רתניא ג"כ לא נוחא, כי גם בתוספתא לא מצאתי דבר זה, ולכן נלע"ד שהגירסא, נ"מ לנודר מן האור שאסור באורן של כוכבים, ובזה יש ליישב מה שלא הובא דין זה בשום פוסק שהנודר מן האור שאסור באורן של כוכבים, משום דכל זה אמרינן כאן בתחלת הסוגיא ליישב דברי ד"ה דאמר נגהי, אבל למסקנא רכו"ע אור אורתא הוא וקרא משתמע כפשוטו כאלו נכתב הללוהו כל כוכבי לילה, שוב אמרינן בגדרים הלך אחר לשון בני אדם ואין מקום להביא דין זה בפוסקים כלל עכ"ל*). ולפי מה שכתבתי לעיל לעולם גרסינן דתניא וא"צ

(*) בנוב"י מהרו"ת חיו"ר סי' קמ"ד הוא ביתר ביאור.

למחוק מהספרים רכן דעת ר' אליעזר התנא הגדול, ומה שלא הובא בפוסקים הוא משום דאתיא כר' אליעזר רשמותי הוא ולית הלכתא כוותי'. ועל מה שהביא בביאור הרד"ל דברי הש"ס פסחים (כ' א') הנזכר מן האור אסור באור הכוכבים כתב בהנהגות (אות ו') וז"ל: ומשמע דהלכתא הוא, כיון דתני לה בברייתא, אע"פ שהפוסקים השמיטוה, ואעפ"י שלמסקנא דשם (בפסחים) דכו"ע ס"ל אור אורתא הוא, מתפרש קרא דכוכבי אור שפיר כרס"ד מעיקרא כוכבי לילה קאמר, ולא מוכח מהאי קרא ראור הכוכבים נמי אור הוא, מ"מ פשטי' דקרא ודאי לשון אור ממש הוא, וע"ל פ"ז [כפ"ז] בביאור הרד"ל אות כ"ז הביא ראיות מקראי דאור הכוכבים אור הוא], ולהכי תני לה בברייתא להלכה פסוקה עכ"ל. אבל העיקר בדברי הצ"ח ראינו אור בלשון בני אדם ואין הנדר חל על אור הכוכבים רבלשון בני"א אינו אור לפי שאין בני"א נהנין לאורו וממילא קם דינא שאין מברכין בורא מאורי האש על אור הכוכבים.

כא) ולפי מה שהעליתי (לעיל אות ר') דלצורך נר שבת אין להדליק נרות עלעקטרי כי בשעת ההדלקה אין מאומה לפנינו רק אח"כ אחר הקשרת החוטין המתנדרות זב כח העלעקטרי בהמנורה וע"כ אין לברך, טעמא זה א"ש לענין נר שבת אבל לענין נר הברלה רהעיקר שיהנה ממנו שפיר יש לברך על נר עלעקטרי אם אין לו אבוקה או נרות שעות, רהמג"א (סי' רצ"ח סק"ג) הובא במ"ב (שם אות ה') כ' בשם הריה"ק זצ"ל דלכתחילה יש ליקח אבוקה או נרות של שעות. ומה שכתבתי (אות ט"ז) לאסור מאחר שהאור טמון בזכויות זה אינו דהלא כאן אין האור, "טמון" רטמון פי' שאש גלוי שאפשר להסירו ממקום טמון משא"כ באור עלעקטרי רכן הוא בתולדתו וכן ררכו להאיר ולא באופן אחר איננו רומה כלל לשאר אורות שהטמינו בזכויות, וע"כ כן הוא הנכון דהנאון מברארי בתשו' מחזה אברהם סי' מ"א מביא ראייה על שאלה שנשאל לפניו אם מברכין בורא מאורי האש על אור עלעקטרי מדברי הבית יצחק חיו"ד סי' ק"כ אות ה' שכ' לברך על אור הגאז ולכאורה איננו רומה דאור הגאז הוא אור גלוי משא"כ אור עלעקטרי שנפסק בזכויות אלא בוראי ס"ל להמחזה אברהם רזכויות של אור עלעקטרי אינו הפסק כלל לכו"ע. ויותר נראה בפשטות שהמחזה אברהם לא היה צריך כלל לרמות אור עלעקטרי לאור הגאז מכח סברא דידן אלא שחן רומין זה לזה לנמרי מעיקרא, דהלא אור הגאז בזמנו של המחזה אברהם ה' מאיר ובא ממש כאור עלעקטרי רבבית היה תלוי מקורת הבית הגאז לאמפ כמו האור עלעקטרי תלוי בזמנינו להאיר את הבית, והאור הגאז ה' טמון מתולדה בכעין שפופרת לבן כשפופרת הביצה והאור היה נראה דרך השפופרת ורכינא מימי בחרותי בחיותי בבית אבא מרי הגאזה"צ זצ"ל ה"ר שבביתנו ה' נר גאז בשפופרת כזה, וכשנתבקע השפופרת היה האור גאז רולק אבל לא ה' מאיר כלל, וא"כ ראי' של המחזה אברהם מהבית יצחק פשוט, ועתה ראייה לנרון רידן משניהם מהבית יצחק והמחזה אברהם וברור כשמש.

אבל לאמת המעיין בתשׁו' בית יצחק (חיו"ר סי' ק"כ אות ה' הנ"ל) יראה שהב"י איננו מדבר מברכת בורא מאורי האש כלל, אלא מברכת נר שבת בערב שבת, רק הגאון בעל מחזה אברהם זצ"ל מרמה ברכת במה"א לברכת נר שבת, וע"כ צריך לומר רהמחז"א היה ס"ל רכמו שמברכין עליהן בערב שבת כמו כן במוצאי שבת והזכויות או השפופרת על הגאון אינו חוצץ ולא נחית כלל לכדר ענין נר בעששית כי ס"ל דאין לנר עלעקטרי וגאון שום שייכות לנר הטמון וכמו שביארתי לעיל וזה ברור דמהאי טעמא לא ירד כלל לפרש ולבאר כי ה' פשוט לו מאוד דאין לנר עלעקטרי ולנר גאון שום שייכות לאש טמון בשפופרת, והבן היטב. ועתה ראיתי בספר עינים למשפט על מס' ברכות (נ"ג ב' ר"ה היתה לו) שעפ"י שיטת הרשב"א שהסכימו אליו ראשונים ואחרונים על אור העלעקטרי שפיר יש לברך בורא מאורי האש.

(כב) ודע שפעם נשאלתי מי שנושא בתי עינים (משקפים, ברילל) האם מחוייב להסיר המשקפיים כרי שיראה האש בלא חציצת זכויות, והשבתי לו שהשאלה יסודה בטעות, דהלא האש גלויה ומה שהוא נושא משקפיים זה איננו עושה להאש כלאש בעששית וזה א"צ לפנים. וגם באור בעששית, שהוא טמון שלא בתולדה כמו באור עלעקטרי בזכויות, והאור נראה היטב דרך הזכויות יש מבוכה גדולה בראשונים ואחרונים להכשיר ולברך עיין ב"י סי' רצ"ח ומג"א ומחצ"ה ופרמ"ג ובתשׁו' בית אב סי' נ"ט האריך בזה. ומה שכתבתי עור (לעיל אות ט"ז) לאסור לברך משום שאור עלעקטרי אינו דומה לאור שעשה ארה"ר בליל מוצש"ק, גם זה אינו דהלא על אור עלעקטרי חייבים משום חילול שבת כעל כל מבקיר אש טבעי בשבת הרי דאור עלעקטרי דינו ככל אורות טבעי, והגם שאור עלעקטרי הוא אור מפליא פלאות תמים דעות ה' עכ"ז אור טבעי הוא וחייבים עליו משום מבקיר בשבת קודש וא"כ אדרבה ואדרבה דוקא ע"י חיכוך הב' חוטין המתנגדות מתהווה האור והוי כמעט דומיא לגמרי לאור של ארה"ר, והגם שבזמנינו ע"י חכמת הטעכניק אור העלעקטרי איננו נתהווה ע"י חיכוך ב' חוטין המתנגדות, עכ"ז בהרבה יותר דומה מאור „גאון“ שהוא אור טבעי ומברכין עליו ברכת במה"א במוצש"ק כשאין אבוקה לפניו, כמו כן על אור עלעקטרי, אבל רק על מנורת עלעקטרי היינו באלב (בלשון המדינה כאן) עלעקטרי שהאור עלעקטרי בכמה גוונים כמו „מאורי“ אש ממש נראה דרך היטב ע"י הזכויות ולכן שפיר יש לברך „מאורי“ לשון רבים, אבל על אור עלעקטרי הנקרא „פלורוסענט לייט“ אין לברך בורא ובכידור, דהלא אין שום אור נראה דרך הזכויות, וכן באלב עלעקטרי שהזכויות צבוע במיני צבעים שונים או לכן כעין קליפי ביצים ואין שום אור נראה דרך הזכויות, מאחר שהזכויות צבוע, בורא אין לברך ברכת בורא מאורי האש במוצש"ק. ועוד נדבר באריכות בענין זה אך על רגע אפסיק מברכת במה"א במוצש"ק, משום דבר בעתו (בתוך ל' יום לפסח) מה טוב לבאר בקצירת האומר אם יש לבדוק ולקיים מצות בריקת חמץ ע"י „פלעש לייט“ ולברך עליו.

(כג) איתא בפסחים (ז' סע"ב) ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר מפני שאור הנר יפה לבריקה. והש"ס (ח' א') מביא דאכסדרה לאורה נבדקת ופרש"י לאור שלה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר כלילה אלא בודקה ביום. (ועיין מג"א סי' תל"ג סק"ג ובמחצ"ה שם ובביאור הגר"א שם ובמ"ב) ושם האבוקה מפרש (שם) הש"ס דלכן אין בודקין לאורה, אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינו יכול להכניס בחורין וסדקין, רב זכיר אמר לפי שאורו לאחוריו (ופרש"י וארס האוחזו, לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבריקה), רב פפא אמר משום רבנא (מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבריקה יפה) רבינא אמר משום רבנא מיקטף איקטופי (נפסק וקופץ תמיד). וגם אם נקבל כל הד' טעמים לחומרא באבוקה (ועיין בב"י ומג"א סק"ה ומחצ"ה ויד אפרים ובס' בית ארזים בענין זה בס' תל"ג) לכל הד' טעמים אור „הפלעש לייט" יותר יפה וברור ובנקל להשתמש בו מנר שעוה. דבנקל אפשר להכניסו בחורין וסדקין, אורו לפניו ואינו מבקיע כלל וגם אורו איננו קופץ. וכל זה גם אם נחליט כי ל„פלעש לייט" ניתן דין אבוקה, אבל באמת זה טעות וא"א לומר כן, דא"כ גם בנר שלנו יהי' אסור לברוק רחלא הפתילה היא נעשה מכמה וכמה חוטיין רקין צמר גפן או פשתן הכרוכים ביחד הרק היטב, וע"כ אבוקה לא נקרא אלא כשקלועים ב' נרות או דבוקים ביחד (עיין מג"א סי' תל"ג סק"ו ובמ"ב) וכן מפורש בתוב"ש (סי' י"א סק"ח) והסכים לזה הפרמ"ג (שם סי' י"א שפ"ד סק"ב) ועיין בפלתי (שם סק"ב) וכ"כ במחצ"ה (הל' סי' הנ"ל). וכן פורש במ"ב (סי' רצ"ח סק"ח) שכ' ובנר שלנו אם מונח שם כמה פתילות הוי כמו פתילה עבה ואינה חשובה אבוקה, אך אם מפריד ביניהם שעות או חלב כגון מה שעושין משעוה שהנרות קלועים יחד או שמרבקין יחד שתי נרות להרדי וכו' חשיב אבוקה, וכ"ש וק"ו נר עלעקטרי אעפ"י שבתוך המנורה נמצאין הרבה הרבה חוטיין אבל מאחר שהזכוכית סובבן מבחוץ ועושה אותן כאחד בוראי אין לו דין אבוקה כלל אלא כנר יחירי ובוראי ראוי לברוק בו החמץ.

(כד) ואין לומר ולאסור בדיקת חמץ ע"י מה שהזכוכית מפסיק בין אור החוטיין וכדעת המג"א (סי' תל"ג סק"ד) שכ' ונ"ל רבחלון שיש בו מחיצה של זכוכית לכו"ע אסור לברוק כנגדו עכ"ל דזה טעות רכבר כתבתי (לעיל אות כ"א) דבזכוכית של העלעקטרי א"א לומר שהאור טמון בתוך הזכוכית והזכוכית יהי' נקרא חוצץ בין האור להאדם כי כן דרכו להאיר וא"א לו להאיר באופן אחר, המג"א שפיר פסק וברין פסק לאסור לברוק כשמחיצה של זכוכית מפסיק רע"ז א"א לברוק היטב בחורין ובסדקין כי ע"י המחיצה של זכוכית א"א לדאות היטב משא"כ ע"י זכוכית של המנורת עלעקטרי, ופשוט. באופן שבוראי כל אחד ואחד יברך לכתחילה על נר של שעות יחירי אם אפשר ואם אין לא אז על נר יחירי מפאראפין (ולא של חלב) ולא ישנה ממנהג ישראל מאז ועד עתה. עכ"ז במקומות שא"א להכניס שם את הנר ישתמש באלו המקומות עם ה„פלעש לייט". ביותר עתה בזמנינו שהמטות נמוכות מאוד ולא כמו שהי' בדורות שלפנינו שרגלי

המטות היו גבוהות (עיין פסחים ח' א') וברור שא"א להכניס תחת המטה הנר (ועיין מג"א סי' תל"ג סק"ח וסק"ט) וקמח"ז מרן הח"ס זצוק"ל היה מכניס ראשו תחת המטה לברוק המקום וכעת א"א להכניס להתם עם נר יחיד והחוב מוטל לברוק שם עם „פלעש לייט“. וכן בקלאזעט שהבעה"ב מתפחד להכניס שם הנר יסייעו באור „פלעש לייט“ וכן כל כיוצ"ב. אבל במקום שא"א לו להשיג נר שעוה או נר אחר יחיד אז בודאי ובודאי יברוק הכל לאור „פלעש לייט“ ויברך עליו כדת וכדין בלא שום חשש. וביותר דהלא בבדיקת חמץ הברכה קאי על הבדיקה ולא על האור. (ולקמן אייחד מדור לעצמו לענין ברכה על „פלעש לייט“, ושם אביא דברי האחרונים ומה שיש לפלפל בדבריהם).

בענינא דפסחא

הנה בשנת תשל"ב יצא לאור עולם ס' יקר הערך ובשם „ויגד משה“ יכונה, לקומים שונים על סדרי ליל חג הפסח, לש"ב הנה"צ מו"ה משה יורא כ"ץ הי"ד רב הצעיר דקער"י דינאסעררהעלי, וחזות קשות ראיתי שם בהסכמת אלוף נעורי הנה"צ האב"ד פאפא שליט"א, גיסו של המחבר, וז"ל, אנב אורחא הנני להעיר על סדר אכילת קרבן פסח שמנהג אנשי מעשה לאומרו בליל פסח כאמצע הסעודה ומקורו מסידור הרי"עב"ץ, דאיתא שם אם הקריב שלמי חגיגה בארבעה עשר אוכל מהן תחילה, ואח"כ אוכל בשר הפסח ושניהן אין נאכלין אלא צלי אש, ותמוה בעיני רהוא דלא כהלכתא דאמרינן בפסחים דף ע' אהא דקתני במתניתין הלילה הזה כולו צלי, זו דברי בן תימא דאמר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינו נאכל אלא צלי, ואנן לא קיימ"ל כבן תימא, דהרי קיימ"ל דנאכלת לשני ימים ולילה אחר כשלמים ולא כפסח, וממילא אין צריך צלי אף בחגיגה, דהני שני דינים תלויין זה בזה כדמוכח בגמרא, ובאמת הקשה הלח"מ בפ"ח מה' חומ"צ על הרמב"ם שהעתיק לשון המשנה הלילה הזה כולו צלי, עיי"ש, והך לשון שכ' הריעב"ץ לקוח מלשון הרמב"ם בפ"ח מה' ק"פ ה"ד, אבל האי ושניהם שכ' שם קאי על פסח ראשון ופסח שני דאיירי מינה התם, ופלא איך העתיק לשון זה על חגיגה ופסח, והי' נראה לענ"ד להגיה ולדברי בן תימא שניהן אין נאכלים אלא צלי אש, כיון דסתם משנה כוותי', אף דלא קיימ"ל כן, כדאי להזכיר שיטתו עכ"ל. ובהערה מהמו"ל ש"ב הנה"צ מהר"י כ"ץ שליט"א אב"ד ס"ה, הסכים על ידו, רק תיקן הלשון לפי דרכו הוא, וציין לעיין בצל"ח שם, ויפה העיר, כי המעיין בצל"ח שם באמ"ד ובזה זכינו וכו' בעיניו יראה שכבר הביא לדברי הלח"מ, ויישב לדברי הרמב"ם בטוב טעם בעוצם פלפולו הרב, ועיי"ש באורך, וממילא לא הי' צריך להסכים להגיה ולתקן הלשון, כי תיקון זה קלקול הוא, דמשמע דרק לבן תימא שניהן אינן נאכלין ולא לרעת חכמים, ולפי דברי הצל"ח שם ביישוב דברי הרמב"ם, גם לחכמים שניהם אינן נאכלין רק צלי אש, עיי"ש באורך, והלום

ראיתי ב"כרם שלמה" ראשתקד (ניסן תשל"ח קונטרס ה') את דברי ידנ"פ הגה"צ הרב מהרש"א זעלטענרייך שליט"א האב"ד שטשאקאווא, דברים נחמדים בענין חגיגה הבאה עם הפסח, והעלה ג"כ רהחגיגה נאכלת דק צלי אף לחמנים עכ"פ מדרבנן יעיי"ש באורך, והדברים ראויים למי שאמרן, ולפענ"ד הנוסח המקובל מדור דורים אמת ויציב ונכון מתוקן ומקובל, והנח להם לישראל, שלא יכשלו בלשונם ולא ינקשו בשינונם, ובפרט כליל התקדש חג פסח, ובמטו מיני' רמר שר המסכ"ס שליט"א שהי' בהעלם עיניו הכדולחים דברי התוספות בפסחים דף קי"ד ע"ב ד"ה שני מיני בשר, דקיימ"ל כבן תימא, דאין חגיגה נאכלת אלא צלי דמתניתין אתיא כוותי' וכו'.

וברור הדבר דרעת התוס', דלא לכל מילי קיימ"ל כבן תימא, דהלא משנה מפורשת היא חגיגה היתה באה מן הצאן ומן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד, והיא סתמא דמתניתין לעיל דף ס"ט ע"ב, וכוונת התוס' דרק לגבי צלי קיימ"ל כבן תימא, דסתם דמתניתין ד"ה לילה הזה כולו צלי" סתם לן רבנו הקדוש כבן תימא, ובעייני עור בדבר הזה חזה הוית בדברי רבינו מנוח על הרמב"ם (דבריו הובאו כ"פ בב"י ולד"ק הוא אחר מרבותינו בעלי התוספות, נדמ"ח ברמב"ם דפוסי ארה"ק) בפ"ח מה' חומ"צ ה"כ כתב וז"ל הלילה הזה כולו צלי, הא איתא במשנת פרק ע"פ, קט"ז ע"א, ומוקי לה בפסח שני בפ' א"ר ע' ע"א אליבא רבן תימא, דאמר חגיגה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא צלי, ולפי זה אפי' הביצה יכול לצלות אם ירצה כדרכינן, ואע"ג דלאו הלכתא כבן תימא בשאר מילי, דאיהו אמר דחגיגה כפסח לכל דבר ואנן קיימ"ל כסתם דמתניתין (ס"ט ע"ב) דתני החגיגה היתה באה אפי' מן הבקר, אפ"ה לענין שתהא נאכלת צלי קיימ"ל כוותיה, דהא סתם לן תנא בפ' ע"פ כוותיה, דקאמר דתקינן רבנן למימר מה נשתנה הלילה הזה כולו צלי עכ"ל. והנה הלח"מ הגם דהקשה על דברי הרמב"ם, ובאמת לא על הרמב"ם תלונתו, ויותר הו"ל להקשות כן על דברי רבינו הקדוש עצמו, דסתם לן תרי סתמא, אליבא רתרי תנאי, אך לא מפני זה הניה או סתר הדברים (וידועים דברי הר"ת על מציאת הספרים בהקדמתו לס' הישר) רק הניח הדברים בצ"ע ושערי תשובה לא ננעלו, וכל קושיא יש לה תירוץ.

ואמנם כן, אחרונים הבאים אחריו צייתו ועיינו שפיר ובאו לכלל ישוב, ואעתיק פה רק א' מהם שלא להרכות הטידרא, וממילא יתרווח לן שמעתא, וייתיישב על נכון ג"כ למה באמת סתם לן תנא לגבי צלי כבן תימא, ולגבי שאר דברים כחכמים. וז"ל ס' מרכבת המשנה על הרמב"ם [לה"ר אהרן אלפנדארי הספרדי בעהמ"ח ספרי, יד אהרן] על או"ח ואהע"ז איזמיר תק"כ] על קושיית הלח"מ הנ"ל — וז"ל ומצאתי בתוך כתבי הקודש למורי הרב ז"ל (כוונתו לרבו הג"מ בנימין הלוי אב"ד איזמיר עיין שה"ג למרן חיד"א) שכתב ואנכי לא ידעתי אמאי לא קשיא ליה נמו אמאי דפסק רבנו ז"ל שם בה' קרבן פסח דחגיגה היתה באה מן הבקר או מן הצאן, דהיינו דלא כבן תימא, דקאמר דאינה באה אלא מן

הצאן כפסח, משום דלכלהו מילי הוקשה לפסח, והבא פסק והלילה הזה כולו צלי, והיינו כבן תימא דאית לי' הקישא. — ועם נשיקת הרצפת, נלע"ד דלא קשיא מיד, במה שנקשה קושיא זו בעצמה לדבינו הקדוש דסתם לן בחדא מסכתא תרי סתמי דסתרו אהרדי, דבפ' אלו דברים סתם דחגיגה נאכלת לשני ימים ולילה א', וכאה מן הבקר ומן הנקבות נמי, והיינו דלא כבן תימא, דמשמע דלית לי' דהוקשה חגיגה לפסח, ובפ' ערבי פסחים סתם והלילה הזה כולו צלי, והיינו כבן תימא דאית לי' היקישא, ולזה אית לן למימר דהן אמת דלבן תימא חגיגה באה מן הצאן ולא מן הבקר, מן הווכרים ולא מן הנקבות ונאכלת צלי, וליום ולילה כפסח ממש, ורבנו הקדוש נראה לו לפסוק בצלי דווקא כבן תימא, ולא בשאר מילי, והמעם רבשאר מילי אשכחן רבנן דפליגי עלי' בנאכלת ליום ולילה, ברייתא דלקמן פליגא עליה, וס"ל דנאכלת לב' ימים ולילה א', ויליף לה מקרא דלא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ובבאה מן הצאן אשכחן נמי ברייתא דלקמן רבן דורתאי דדיש וזבחת פסח לד' אלקיך צאן ובקר, צאן זה פסח ובקר זו חגיגה, ולא אשכחן דרבנן פליגי עליה אלא במאי דקאמר דחגיגה דחיא שבת, דאינהו ס"ל דלא דחיא שבת, אע"ג דקרבן צבור הוא, משום דכתיב וחגותם אותו חג לד' שבעת ימים, אבל במאי דס"ל לכן דורתאי דחגיגה באה מן הבקר, לא אשכחן דפליגי עליה, שמע מינה דאינהו נמי הכי ס"ל, ומשום הכי בהני מילי סתם לן רבי דלא כבן תימא, משום דרבנן פליגי עליה, אבל בצלי דלא אשכחן דפליגי עליה פסק כוותיה, וזהו נלע"ד טעם נכון ליישב המשניות, ולכן רבנו ז"ל משום דקא חזי דמתניתין סתם לן דלא כבן תימא כבאה מן הצאן ונאכלת ליום ולילה, פסק הכי, ומשום דסתם לן כוותיה בצלי פסק הכי, עכ"ל מורי ז"ל, וכן כתבתי אני הצעיר בס' יד אהרן סי' תע"ג בהגהת כ"י דף שכ"ד ע"א שיטה נ"ג וכן כתב הרבנו מנוח ז"ל בביאורו עכ"ל ס' מרכבת המשנה הנ"ל. ועיין עוד בס' מעשה רוקח על הרמב"ם (הספרד) ובס' יד דוד זינצהיים בפסחים קי"ד ולא העתקתי מפני ידאת האריכות.

ותבט עיני בשורי עוד בתוספתא דפסחים פ"ה פיסקא ב', דחשב דיני דפסחא בר"ה פסח בא מן הצאן וכו' ואינו נאכל אלא צלי, ובפסקא ג' דחשב שם דיני דחגיגה השונים מפסח אליבא דרבנן ולא קא חשיב בהדיהו חלוקא דצלי כלל, וש"מ דבצלי כ"ע מודו, ודו"ק, ופלא על הגדולים הנ"ל שלא הביאו רא' לדבריהם מהתוספתא הנ"ל ותל"מ.

ואידי דאירינן במילי דפסחא לא אמנע מלהעיר על דבר פלא שהראני בני היקר החו"ב יונתן בנימין כהן הי"ו בהגדה ש"פ ע"פ, "דברי בינה" להגה"צ האדמו"ר מביאלא זצוק"ל בהשמות שבסיום הספר דף מ"ו ע"א, בר"ה ואמרתם זבח פסח וכו' ולכן מתרגמינן של, "זבח פסח", "רבח חיים" היינו שע"י הדבר בעצמו הי' ממשיכים חיים שהוא רחמים לישראל, וזה מה שנקרא בשם "פסח" רהנה איתא דפסח הוא פ"ה ס"ח כידוע בסה"ק, והענין הוא כי ס"ח בנימין חיים וכו' עיי"ש מש"כ עפ"י דרכו בקודש, ונוראות נפלאות, הלא התרגום של, "זבח פסח" הוא, "רבח חיים" בסמ"ך ולא חיים במ"ם, ועיי"ש

ברש"י ב' פירושם, ויותר ה' טוב להמדיסים והמו"ל להשמיט ענין כזה ורו"ק.
 עוד רגע אדבר, אשיחה וירווח לי, ואודיע צערי לרבים, שלא זכיתי להבין
 כוונת דברי קרוש ישראל מרן הח"ס זצ"ל, בריש ה' פסח בהנהגותיו סי' תכ"ט,
 שיישב שם תמיהת הרבים, על מה שאין אומרים תחנון בי"ג ניסן, ויישב שם בג'
 אופנים, ואחר אופן הב' כתב בזה"ל „ענין דבר נפלא בס' מעשה רוקח במס'
 פסחים ומייתי לה בס' ככר לארן פ' כ"א ממס' סופרים ע"ש דחינוך ביהמ"ק
 לעתיר לבוא יהי' אחר הפסח ע"ש" עכ"ל — ומידי הוא טעמא, על לאחר
 הפסח, ואיזה שייכות יש לזה על י"ג ניסן שבא שם ליישב. — גם מה שציין שם
 לענין בשו"ת כנסת יחזקאל סי' קי"ז, עיינתי שם, ונשתוממתי לראות, שהביא
 מאמחו"ל שנשיא אפרים הקריב בשבת, ואותו היום נמל עשר עטרות וכו' והביא
 ממרחק לחמו מירושלמי ומר"ר ופסיקתא, ולא הביא בריתא בגמרא מפורשת
 בשבת ר' פ"ז ע"ב, ומו"ק ר' ט' ע"א, וצ"ע.
 הכ"ר העבד לעבדי ר',

ה"ק אהרן ארי' כ"ץ
 רב דקה"י בית אהרן דפלטבוש
 ומלפנים בכוכארעשט

קנין חזקה לדעת הרמב"ם והשו"ע

משולם זושא האכהייזער
 מגיד שיעור בישיבת כאכוכ בני ציון
 לונדון יע"א

הרמב"ם בפ"א מהלכות מכירה הלכה א' כתב בזה"ל: היתה הקרקע צחיח
 סלע שאין בה לא גדר ולא פרצה ואינה בת זריעה הרי החזקה שקונה אותה
 שטוחת פירות או העמרת בהמה שם וכיוצא בזה משאר תשמיש עכ"ל, והיינו
 דמה ראמרי' בקידושין בחזקה כיצד נעל גדר ופרץ כל דהו, ס"ל להרמב"ם דהיינו
 דוקא היכא דשייך, אבל במקום שא"א באחד מדרכים אלו שפיר קונה אפי' בלי
 מעשה בטף הקרקע, ודבריו נובעים מגמ' בב"ב דף כ"ז, א"ר אכלה כולה חוץ
 מבית רובע קנה כולה חוץ מבית רובע עיי"ש דמיירי לענין חזקת ג' שנים —
 אר"ה בדר"י לא אמרן אלא רבת זריעה היא אבל לאו בת זריעה קנה ליה אנב
 ארעא, ופי' שם הרשב"ם ראם בת זריעה היא והוא לא זרעה יכול המערער לטעון
 שלכן לא מחיתי בחזקתך, כיון שלא נהגת בה כבעלים. וממשיך שם הגמ' מתקוף
 לה רבב"א אלא מעתה צונמא כמה יקנה אלא דאוקמי בה חיותא ומשטחה בה
 פירי וה"נ הו"ל לעשות כן עיי"ש, ופי' שם הרשב"ם דזה קאי ג"כ אחזקת ג'
 שנים, והא דפשיטא ליה להגמ' רמהני חזקת ג' שנים בצונמא הוא דאל"כ כל
 לוקח צונמא יפסידה לאחר ג' שנים כשנאכר שטרו והמוכר יביא ראיה שהצונמא

היתה שלו וע"כ שיש אופן שיכול להחזיק בה. אכן הרמב"ם כנראה מפרש לקושית הגמ' „אלא מעתה צונמא כמה יקנה" כפשוטו, לענין קנין חזקה והגמ' מרמי קנין חזקה לחזקת ג' שנים ודו"ק.

עור כ' שם הרמב"ם בהלכה ט"ז: המוכר שרה לחבירו ונכנס בה הלוקח ונרה או זרעה או שאסף פירות האילן וכו' הרי זה קנה וכו' וכן אם אסף המוכר סל של פירות ונתן ללוקח קנה הלוקח מיר בחזקה שהרי גילה דעתו שהקנה לו שרה זו בקנין גמור ונעשו פירותיה שלו עכ"ל, ועי"ש בהשגות הראב"ד על שתי הלכות הנ"ל שכ' דכ"ז מקרי אכילת פירות כיון שאינן בגוף הקרקע ורק לענין חזקת ג' שנים הוא רמהני ולא לקנין.

ולכאורה דברי הרמב"ם נפלאים רהיכן מצינו קנין בלי שום פעולה או מעשה מצד הלוקח, והגם שם"ל דלא בעינן מעשה בגוף הקרקע כמ"ש בהלכה ט"ו אבל בלי שום מעשה כלל מהיכי תיתי שיקנה. והגם שהרמב"ם רמרמי חזקת קנין לחזקת ג' שנים יש לו מקור להלכה זו מגמ' ב"ב דף ל"ה: אי רלי ליה רנא רפירי, עי"ש ברשב"ם וברמב"ם פ"א מהל' טוען ונטען, אבל מ"מ צ"ע בהסכרא.

כרי לבאר דעת הרמב"ם בזה, נקדים דבריו בפ"ב מהלכות זכי' שכ' שם דכל חזקה רמהני במקח וממכר מהני ג"כ לקנות בנכסי הגר ונכסי הפקר חוץ מאכילת פירות, ומוסיף שם דיש דברים שמהני לחזקה רק בנכסי הגר והפקר ולא כמו"מ, עי"ש בתוך דבריו בהלכה ר': והמציע מצעות בנכסי הגר קנה, הגר את השרה בנכסי הגר קנה וכו' עכ"ל, ועי"ש בכס"מ שהקשה שהרמב"ם כמה שמונה נר את השרה בין הני דברים רמהני רק בנכסי הגר ולא כמו"מ, סותר לדבריו בהלכות מכירה שהבאנו לעיל, ועי"ש מה שתי' בשם רבינו יהושע מכני בניו של הרמב"ם, וכל הרואה יראה כמה מן הרוחק יש בדבריו, וגם ממה שציין המגיד משנה למקור לדברי הרמב"ם יראה דלא ס"ל כוותיה עי"ש היטב ואכמ"ל. וסתירה זו יש ג"כ בדברי השו"ע בחו"מ סי' קצ"ב לדבריו בסי' ער"ה לענין נכסי הגר והפקר עי"ש, וצ"ע.

ובדברי השו"ע יש עוד רקדוק נפלא, רהנה בגמ' ב"ב נ"ג איתא המציע מצעות בנכסי הגר קנה, ועי"ש בשטמ"ק שמביא פלוגתא ראשונים אי סגי בההצעה לחוד או בעי' שישכב עליה ג"כ עי"ש, ובשו"ע סי' קצ"ב סעי' ט"ו פסק בזה"ל: הציע מצעות בבית או בשרה ושכב עליהם וכו' קנה ע"כ, הרי דבריו ברורים דרעתו אותן ראשונים רס"ל רבעי' שכיבה ג"כ. ובהלכות הפקר ונכסי הגר בסי' ער"ה הלכה ט"ו כ' בזה"ל: המציע מצעות בנכסי הגר כיון שייפה הקרקע בהצעתו קנה עכ"ל. ועי"ז הוסיף הרמ"א רי"א דוקא ששכב על המצעות והואיל ונהנה מן גוף הקרקע וגם הציע אותן קנה ע"כ. הרי רהמחבר סותם כרעת הראשונים דלא בעי' שכיבה וסני בהצעה לחוד דלא כדבריו בסי' קצ"ב הנ"ל, ומה שכ' הביאור הגר"א ברעת הי"א שכרמ"א רבעי' שכיבה ג"כ הוא מטעם דבלי שכיבה הוי רק כמו אכילת פירות — היינו כיון שאינו נהנה מגוף הקרקע —, זהו מוסיף על התמיהה דהלא כבר הבאנו דעת הרמב"ם וכן דעת השו"ע ראכילת

פירות מהני לקנין חזקה רק במקח וממכר ולא בזכייה בנכסי הגר והפקד, וא"כ היה להשו"ע לפסוק ברמקח וממכר — ס' קצ"ב — לא בעי' שכיבה, ובס' ער"ה בהלכות הפקר ונכסי הגר רלא מהני אכילת פירות שם בעי' שכיבה, וצע"ג. לבאר כ"ז נראה לומר דס"ל להרמב"ם דהגדר של קנין חזקה במקח וממכר חלוק מהגדר של חזקה בנכסי הפקר וגר, דבמקח וממכר ריש מוכר, הקנין הוא גילוי דעת שהמוכר גמר ברעתו להקנותו, והוכחה על גמירת דעתו באה ע"י מעשה שאין אדם מניח לאחר לעשות בשלו ורק בעלים עושין כן בשלהם, והיינו הא דמרמז הרמב"ם קנין חזקה כמו"מ לחזקת ג' שנים, דהנה ידוע דברי הקצה"ח בס' ק"מ שמביא שתי דעות בהא דמהני חזקת ג' שנים, הא' הוא דעת הרמב"ן דבאמת מה שראובן נמצא בשדה ששמעון טוען שהוא שלו, ושמעון לא מחה, הו"ל להיות חזקה לאלתר שהוא הוכחה דהוי של ראובן אלא דלשמעון יש טענה כנגד ראובן אחוי לי שטרך, וכיון שאין לו שטר הוי ריעותא, משא"כ לאחר ג' שנים ר, מפי לא מיזדהר אינש בשטריה" אודה ליה להריעותא ונשאר ההוכחה מה שלא מיחה. עוד הביא שם דעת הנמוק"י דחזקת ג' שנים הוי תקנה ללוקח שאינו יכול להזדהר בשטרו כל ימיו ונמצא שלאחר ג' שנים דלא מיזדהר אינש יכול כל מוכר להפסיד להלוקח השדה שקנה, לכן תקנו האי דינא, וכנגד זה תקנו שהשני יכול לערער, עי"ש היטב, שהביא ראיה שרעת הרמב"ם כדעת הנמוק"י. ונלע"ד להיפך, דכד רייקת לשון הרמב"ם פי"א מטוען ונטען בהלכה ב' והלכה ד' שם תראה שרעתו כדעת הרמב"ן, ודברי הקצה"ח צ"ע, (כעת ראיתי בס' גדולי שמואל שמרחה הוכחת הקצה"ח מדברי הרמב"ם, אלא שאינו מדייק להיפך). ולפי"ז שפיר מרמה הרמב"ם חזקת קנין לחזקת ג' שנים ששניהם הויין מטעמא דהוי הוכחה שהוא הבעלים, ויש להאריך בזה וקצתני, וכל מה שהוי ראיה לחזקת ג' שנים שפיר הוי גילוי דעת על גמירת דעת המוכר במקח וממכר, ולכן מהני שטיחת פירות והעמדת בהמה, ואפי' אסיפת הפירות ע"י המוכר אע"ג שהלוקח אינו עושה כלום [וכל זה הוי ג"כ טענה על הקצה"ח הנ"ל בדעת הרמב"ם ורו"ק].

וזה שייך דוקא במקח וממכר משא"כ בנכסי הגר או הפקר דאין כאן מוכר וגמירת דעת בזה נראה לומר דהקנין הוא בתיקון הקרקע (וע' ראב"ד מובא בשטמ"ק ב"ב ג'ג), והא דכ' הרמב"ם והשו"ע דכל מה שקונה כמו"מ קונה בנכסי הגר, היינו אותן הוכחות שהם ג"כ תיקון הקרקע כגון נעל גדר ופרץ, ושאר הדברים נכללים בהגדר של אכילת פירות דחלוק בה נכסי הגר ממקח וממכר כנ"ל.

ונחזור ראש ונשובה להסתירות בדברי הרמב"ם ושו"ע, ונראה שלק"מ, רמה שמונה ניר בין הני דברים שקונין רק בנכסי הגר ולא במקח וממכר הוא באופן שגר בדרך ארעי שאין כאן הוכחה של בעלות רק תיקון הקרקע, משא"כ היכא שנכנס בה ונרה (כלשונו בהלכות מכירה), היינו בדרך בעלות, שפיר מהני אפי' במקח וממכר, ומה שהקשינו סתירת המחבר מס' קצ"ב לס' ער"ה לענין אי

מציע מצעות בעי ג"כ שישכב עליו, לפי הנ"ל מיושב כמין חומר, דהנה זה פשוט דמציע מצעות לחוד אינו הוכחה על גמירת דעת ובעלות, משא"כ בשכיבה עליו שפיר הוי הוכחה.

וכמה מדוקדק לשון השו"ע בסי' קצ"ב (הלכות מכירה) דחשיב המציע מצעות ביחד עם עריכת שולחן ואכל או נתן כלי לתוכו, והיינו דכל הני הוי דרך בעלות והוי הוכחה על גמירת דעתו ולכן כ' ושכב עליו, משא"כ בסי' עד"ה דשם הוי הקנין מטעם תיקון קרקע שפיר לא הצריך לשכיבה, וכלשון המחבר שם, כיון שייפה בהן הקרקע קנה", ומה"ט מונה אותו בין הדברים שקונין בנכסי הגר ולא מו"מ, והא דהוסיף הרמ"א י"א דבעי' שכיבה ג"כ היינו דאפי' בנכסי הגר דהקנין הוא מטעם תיקון הקרקע, ס"ל להי"א דבעי' שהלוקח נהנה מהתיקון, וזהו דוקא כשישכב עליו, ודעת הרמב"ם במציע מצעות שמביאו רק לענין דברים שקונין בנכסי הגר ולא כמו"מ, ובהלכות מכירה אינו מביאו כלל אפי' עם שכיבה עליו, שפיר י"ל דס"ל דאפי' בכה"ג לא הוי הוכחה של דרך בעלות, ורק תיקון קרקע יש בו.

בענין תשכיתו

משה צבי זאבערמאן

חבר ככולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, נוא יורק

הנה הב"ח בסי' תל"א וכן הפנ"י ברף ד' ע"ב ד"ה ובעיקר וכן המקו"ח בסימן תל"א מקשים לש"י רש"י דתשכיתו הוא גם ביטול בלב א"כ כשהוא מפרד וזורח לרוח בווראי מבטלו בלב שלם וא"כ למה צריך דווקא שריפתו. והנה אם תשכיתו הוא לאח"ז איסור, בווראי רלק"מ דאז לא מהני ביטול וצריך דווקא שריפה, אבל באמת ש"י רש"י הוא ברף י"ב ע"ב דתשכיתו דצריך דווקא שריפה הוא רק קודם זמנו ואז מהני ביטול, וא"כ קשה טובא למה אינו יוצא במפרד וכדומה הא בווראי דמבטלו בלבם אז, וכן מוכח מקושית התוס' שם ד"ה מדאורייתא וז"ל וקשה לר"י דהא תשכיתו הבערה הוא ולא ביטול ומביא מרע"ק דסבר כר' יהודה. ומדברי רש"י מוכח דגם לר"י מהני ביטול בלב דהא כל הראי' שרש"י מפרש מדלא כתיב תבעדו הוא רק לר"י דאע"ג דהמצוה הוא דווקא בשריפה כמו נותר אעפ"כ לא כתבה התורה תבעדו דלרבנן ע"כ כתבה התורה תשכיתו רמקיים ככל מידי רמשכיתו מן העולם [ואפשר דמ"מ הראי' הוא לרבנן דמ"מ כיון דלא הקפידה התורה על אופן מיוחד של השבתה א"כ ממילא מהני גם ביטול כיון דמ"מ מבטל ומשכיתו בלבם]. והנה ליישב את הקושיא נראה בא' משני דרכים, או דרצון התורה של תשכיתו הוא שיהא מושבת ממנו ובביטול סגי מדלא כתבה התורה תבעדו רק תשכיתו, אך ילפינן מנותר שכשם שהתורה

ציוותה להשכית נותר מהעולם בשריפה ק"ו שהשבתת חמץ הוא ווראי בשריפה מ"מ גילתה התורה שאינו עובר כל יראה אם ביטל מפני שבזה הביטול הוא משכיתו ואע"ג דאינו מקיים תשכיתו כי אינו עושה אופן ההשבתה של התורה מ"מ סני דלא יעבור כל יראה, וא"כ ניהא ג"כ קושית המפרשים בגמ' דף כ"ז ע"ב לא מצא עצים לשרופו יהא יושב ובטל הא יבטל מ"מ כדי שלא יעבור בכל יראה וא"כ למה הוי סופו להקל הא לר"י מהני ביטול ג"כ מדין תשכיתו וא"כ כשאין לו עצים אז יבטל ויקיים ג"כ המ"ע תשכיתו (עיין שאג"א סי' ע"ז שמקשה כן וכן הפנ"י בגמ' שם), ולפי רבדינו מתורץ בפשטות דכשמבטל לר"י אינו מקיים תשכיתו רק מהני שלא יעבור כל יראה ולרבנן יפדר כדי שיקיים תשכיתו אבל לר"י לא יפדר כי לא יקיים המצוה דתשכיתו וא"כ סופו להקל, וכעין זה כתב הפנ"י בעצמו ברף ד' ע"ב תוד"ה מדאורייתא. ולפלא על הפנ"י שלא תירץ בעצמו קושיתו על רש"י בתירוץ זה דהשריפה היא מצוה מיוחדת רק תירץ שם דביטול מהני מהמיעוט של לך כשי' תוס' עי"ש. ויש עוד דרך לתרץ דלר"י תשכיתו הוא ביטול מדלא כתיב תבערו ואה"נ דזה הוא המצוה של תשכיתו ומ"מ יש מצוה מיוחדת דילפינן מנותר דצריך להשכית החמץ בשריפה ואינו נכלל במצוה דתשכיתו (וכ"כ המנ"ח במצוה ט' אך דבריו שם צ"ע כי משמע מדבריו דאין בכלל מצוה לשרוף נותר וכן חמץ רק אם משכיתו צריך להיות בשריפה ובתוס' בתמורה ל"ג ע"ב ר"ה הנשרפין מפו' רהוי מ"ע ולכן אפרן מותר וכ"כ המקו"ח תל"א וכן קשה על המנ"ח מפסחים כ"ז דמקשי רבנן לר"י אם לא מצא עצים יהא יושב ובטל משמע דהשריפה הוי חיוב ולכן הוי סופו להקל וכן תירץ המקו"ח בתל"א אך דבריו צע"ג דמשמע שם דהא דמהני ביטול הוא משום ראיתקש תשכיתו לבל יראה וא"כ הביטול דמהני אינו קיום העשה רק הפקעת האיסור וא"כ בלא"ה אין שום קושיא למה צריך רווקא שריפה לר"י גם אם תשכיתו הוא רק בשריפה ניהא דהא דמהני ביטול הוא לא מכח תשכיתו רק משום לך וקיום העשה לר"י א"א רק בשריפה וכל הקושיא הוא רק לשי' רש"י דתשכיתו הוא ביטול וצ"ע). אך צע"ג לפי זה א"כ מהיכן יליף רע"ק דתשכיתו הוא בי"ר רביו"ט אסור לשרוף הא תשכיתו אפילו לר"י א"צ שריפה ורק דין מיוחד מנותר אבל לא בכלל תשכיתו, ונראה ליישב דהדין של שריפה הוא כשציוותה התורה להשכית צריך להשכית בשריפה דווקא כמו בנותר וא"כ מוכרח שמה שציוותה התורה להשכית החמץ הוא בי"ד דאם תשכיתו הוא בט"ו וא"כ צריך להיות ג"כ דומה לנותר וזה א"א ראסור לשרוף ביו"ט, ולפי"ז מוכן היטב דברי הגר"ח על קושית הגרע"א על תוס' כ"א ע"ב דלרבנן אפרן של חמץ אסור ולר"י מותר ומקשה הגרע"א דהא גם לרבנן יש מצוה דתשכיתו כמו לר"י וא"כ אינו דומה לנקברים דהא כאן מצוותו הוא השבתה וא"כ צריך להיות אפרו מותר (ומשום כך סוברים המקו"ח סי' תמ"ה והאב"מ בסי' י"ט דאפרו של חמץ מותר אפילו לרבנן וזוה מיישבים קושית המנ"ח בסי' תמ"ה דלמה מותר לדין לשרוף החמץ הא כל הנקברים לא ישרפו), ומתרץ הגר"ח דלרבנן אין המצוה להשכית

החפץ רק שלא יעבור בכל יראה, וא"כ לא שייך נעשה מצוותו, משא"כ לר"י המצוה הוא להשבות החפץ. ולכאור' אין אלו אלא דברי נביאות, דהא גם לרבנן יש חיוב השבתה ולר"י ג"כ מקיים המצוה בביטול, ולפי דברינו מיושב דלרבנן החיוב הוא כדי שלא יעבור בכל יראה וא"כ אין החיוב להשבות החפץ רק שלא יעבור בכל יראה, וא"כ אם אין לו חמץ ע"י הפקר או שלא הי' לו בכלל ג"כ מקיים המ"ע דכל המצוה הוא שלא יעבור על כל יראה וכ"כ המנ"ח מצוה ט' ע"ש. אבל לר"י עצם החיוב של שריפה הוא רק השבתת החפץ ולא שלא יעבור דע"ז מהני ביטול וממילא גם מפרר וכל השבתה וע"כ השריפה הוא דין מיוחד להשבתת החפץ כמו נותר. ובזה מיושב שי' רש"י דף י"ב דתשבינו דשריפה הוא קודם זמן איסורו לבד ומקשה תוס' שם דהא כל הלימוד הוא מנותר דווקא וא"כ איך יתכן דלאח"ז מהני כל אופן השבתה ורק קודם זמנו צריך שריפה, ולפי דברינו ניחא כי השריפה לר"י אינו ענין בטוף התשבינו דכ"ז שלא שרפו עדיין עובר בכל יראה רק כי לכל יראה מהני ביטול וכל השבתה רק יש ענין מיוחד דכיון דהתורה רצתה להשבות החפץ א"כ ממילא צריך שריפה כמו נותר וזה מסתבר דווקא קודם זמנו שאינו עובר כל יראה ואין איסור לקיים החמץ בביתו משא"כ לאחר חצות (עיין רש"י ד' ע"א דעובר כל יראה) דעובר בכל רגע אז לא מסתבר דהתורה יצריך דווקא שריפה דהא עובר בכל רגע על כל יראה וע"כ דבכל ענין דלא יהא בביתו סג', ולכן מהני מה"ת ביטול וא"צ לבדוק אע"ג דלא יקיים מצות שריפה דחיוב הבדיקה הוא רק שלא יעבור כל יראה וזה מקיים גם בביטול ומשום מצות שריפה אין מחוייב לבדוק כמו שאין מחוייב לבדוק שמא יש לו נותר. ובאמת צע"ג לשי' רש"י דלר"י המצוה של שריפה הוא קודם זמנו דחמץ קודם זמנו הוי כמו נותר וא"כ האידך מותר לאכול ולמכור ולפרר וכדומה הא בזה מבטל המ"ע דתשבינו דשריפה דווקא וכמו בנותר דצריך לשרוף דווקא (ונראה כי המנ"ח רצה לתרץ הקושיא, בזה שאין חיוב להשבות נותר בשריפה כי אין זה מצוה חיובית אקרקפתא רגברא רק תלוי ברצונו כמו הרמב"ם דסובר דשחיטה הוא מ"ע וביאר הכ"מ ראין חיוב לשחוט רק אם רוצה לאכול אז מקיים מצוה בשחיטה וכמו כן שריפה דנותר וחמץ) ונראה לתרץ דאין הכוונה של ר"י דחמץ קודם זמנו הוא כמו נותר רק רווראי שעכשיו מותר בכל הנאה כי עדיין היתר הוא רק דהתורה אסרה שיהא לו חמץ בפסח וחייבתו התורה להשבות את זה החמץ ויליף מנותר דמשבינו בשריפה וא"כ אם אוכל או נהנה קודם זמנו אין זה בכלל השבתה רק נהנה ומשתמש בהחפץ כרצונו דק אם משבית ומכלה החפץ ואינו משתמש בהחמץ רק משביתו שלא יעבור אז צריך שריפה דווקא ולפי"ז יהא מותר לאכול ולמכור אבל לפרר וכדומה יהא אסור וצ"ע. ובזה מיושב הגמ' ב"ק צ"ח ע"ב הכל מצווים לכער ובגמרא איתא ובא אחר ושרפו ורש"י מפ' במועד בשעה ששית וקשה מהיכן ילפינן חיוב על כל העולם להשבות חמצו של זה לקיים תשבותו, ולפי דברינו ניחא דאין החיוב מכח תשבותו רק משום נותר גרידא וזה אין חילוק בינו לכל העולם דבשלמא תשבותו הוא כדי שלא יעבור כל יראה ואפילו הוא מצוה

מיוחרת הוא רק על הבעלים „אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתים“ אבל לדברינו אין החיוב משום תשכיתו רק כמו נותר, (וכן מצאתי במקו"ח תל"א), והנה בעיקר שי' רש"י דביטול הוא מכח תשכיתו, ולא מכח הפקר כשי' תוס', נראה דרש"י הוצרך לכך רהנה הפנ"י ר' ע"א ד"ה בעא מני' והתורת חיים והגר"א סי' תמ"ג [והצל"ח ובית מאיר] סוברים לרש"י דחייב כל יראה על חמץ של הפקר, ורש"י מפ' בכל פעם של אחרים, של נכרי, ונראה החסד לזה דשי' רש"י הוא שהתורה אסרה שלא יהא מצוי אצלו חמץ וא"כ אע"פ שהחמץ של הפקר מ"מ כיון דהוי ברשותו ובעלותו לזכות הוי מצוי אצלו כמו חמץ שקבל עליו אחריות [ואפשר דלכן סובר הגר"א דבחמצו של ישראל אחר ג"כ עובר דכיון ראסור בהנאה א"כ נסתלק רשותו של הראשון דרש"י סובר דאיסור הנאה אינו שלו (רש"י ו' ע"ב), וא"כ הוי מצוי אצלו משא"כ חמצו של עכו"ם ריש לעכו"ם בעלות על החמץ ולכן אינו מצוי אצלן] וע"כ אין ביטול מכח הפקר דמה מועיל לשי' רש"י הפקר הא כשמפקיר ג"כ עובר ולכן הוכרח רש"י לחרש דהביטול הוא מטעם תשכיתו. והנה הקובץ שיעורים מקשה לשי' רש"י דביטול הוא מטעם תשכיתו למה אינו יכול לבטל במועד אע"פ שחמץ אסור בהנאה ואינו שלו הא ביטול אינו מכח הפקר רק מתשכיתו, אבל כאמת לשי' רש"י חמץ בפסח אינו שלו וא"כ אע"פ שאיסורי הנאה אין להם בעלות ואין החמץ אפילו מצוי אצלו עכשיו בפסח כי אסור בהנאה מחוייב כמו בור ברה"ר אע"פ שעכשיו אין לו בהם כלום מ"מ כיון שחפר מחוייב הכ"נ חמץ עכשיו אין שלו ואין זה מצוי אצלו רק כיון דלא השכיתה כשבא הזמן מתחייב עלי' וא"כ אין מועיל לבטל בפסח כי עכשיו בלא"ה אינו ברשותו ואין זה שלו ואינו מצוי אצלו, וא"כ אפילו כשמוציאו בפועל מרשותו ג"כ עובר דאע"נ דיצא מרשותו מכל וכל אעפ"כ מחוייב הוא ועובר כמו בור ברה"ר ורק השבתת החמץ מן העולם מהני שאז מבטל מציאות החמץ אבל הוצאה מרשותו וכן בביטול דהוא מבטל רק בעלותו על החמץ לא מהני בפסח כי אין החיוב בפסח על בעלותו עכשיו רק הוי כמו בור ראין מועיל הפקר ורק קורם זמנו מהני ביטול והפקר דאז לא יחייבו התורה כיון דהשכיתו כשעדיין שלו משא"כ לאח"ז אין האיסור משום בעלותו עכשיו דבפסח אין שייך בעלות בכלל. וכן הוא שיטת הטו"ז (באמת אינו מוכרח מהטו"ז דהטו"ז לשי' בסי' ת"מ סק"ב סובר גם קורם הפסח לא מהני הוצאה מרשותו כי המיעוט דבתיכם הוא רק על חמץ שקיבל עליו אחריות), והפמ"ג סי' תמ"ו, אבל שי' התוס' הוא דחמץ בפסח הוי שלו ורק אינו ברשותו ולכן אין יכול להפקיר בפסח, ועובר רק משום שהוא שלו (עיי' כ"ז במרחשת סי' א'), דרש"י הוצרך לפרש דאינו שלו דאם רק אינו ברשותו א"כ אמאי אינו יכול לבטל בתוך הפסח אע"כ משום דאינו שלו, משא"כ שי' תוס' הוא דרק אינו ברשותו ולכן אינו יכול להפקיר, וא"כ כשמוציא החמץ בפועל מרשותו אפשר דאינו עובר דאז אינו שלו לגמרי כשי' הבי' סי' תמ"ו וכ"כ השאנ"א בסי' פ"ג, ורק כשהוא בביתו דאז ההפקר מטעם בעלות וזה אין לו כח להפקיר כיון שאסור בהנאה משא"כ

כשמוציא בפועל מרשותו והוי הפקר ממש כיון דכל אחד יכול ליקח בפועל וגם אינו בכלל ברשותו אפשר דאינו עובר וכמש"כ, וא"כ לתוס' כיון דביטול אינו מכח תשבותו א"כ יכול להיות לר"י שריפה מעצם דין של השבתה כדי שלא יעבור וא"כ יכול להיות לאח"ז ג"כ, משא"כ לרש"י דהביטול מוכרח להיות מכח תשבותו גם לר"י ע"כ שהשריפה היא מצוה מיוחדת או שזה הפי' של תשבותו, מ"מ אין זה עיקר המצוה דתשבותו כי ע"ז סגי ביטול וע"כ היא מצות שריפה כמו נותר וע"ז סובר רש"י כי דין זה מיוחד דק קודם שעובר בכל יראה אבל לא מסתבר שרצתה התורה דווקא שריפה גם כשעובר בכל רגע על קיום החמץ, כי אז מסתבר שהשבתתו בכל רבר.

עולת שבת בשבתו

צו

ובער עלי' הכהן עצים בבוקר בבוקר, במסורה ובע"ר ב', הכא, ואידך ובער בשרה אחר (שמות כ"ב, ד'). ולחבר המסורה י"ל, דנודע מפי ספרים וסופרים גודל הענין של עסק התורה באשמורת הבוקר שגורם הרחבת כוחות דקדושה וחלישת כח הסטרא אחרא. והנה כהן הוא כינוי ללומדי תורה כמאה"כ בכהנים יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, וגם אוז"ל (ערכין ט"ו ע"ב) אין עץ אלא תורה שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה. — וזהו, ובער עלי' הכהן עצים, שיבעיר הלומד תורה המכונה בשם כהן אש דקדושה ע"י התורה הנקראת עץ, בבוקר בבוקר, להשכים בכל בוקר ולשקוד בתורה, ואז יזכה ובעד בשרה אחר, לבער הסטרא אחרא ולהסירו מכל וכל.

(כ"ק מרן ארומור"ר שליט"א)

להגדה של פסח

בפיסקא אראב"ע וכו' עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מאמ"צ וכו' ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות, הנה מה שלמד מימי חייך היינו הימים הוא ע"ד מ"ש במדרש דהקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שעושין מצות ואת האומות דן בלילה בשעה שישנים מן העברות, א"כ מוכח דלילה אינו זמן מצוה ומעשה התורה. והנה בתורה כתיב (דברים ל') כי הוא חייך ואורך ימך, וא"כ המצות הם עיקר חיי האדם, וז"ש ימי חייך היינו הימים דאז הוי זמן מעשה המצות וז"ש ימי חייך הוי הימים, וא"ש.

(הנאון מוהר"ר שלמה קלוגר זצ"ל)

(1) הועתק מטף כתי"ק, דאה הפאקסימיליא להלן בעמוד ס'.

בפיסקא, ויגר שם מלמד שלא ירד [יעקב אבינו] להשתקע [במצרים] אלא לגור שם שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו וכו'. וקשה לי, על מה הביא ראו' זו, אם על סוף הירידה כשכבר היו במצרים לא ה' דעתו להשתקע, מה חידוש הוי בזה, הרי כבר שמע ממנו ית' שאמר לו אנכי אעלך גם עלה, ואם הביא ראו' שגם מתחלת הירידה טרם שאמר לו הקב"ה אנכי אעלך גם עלה, א"כ מה ראו' מקרא דלגור בארץ באנו, הרי זה נאמר במצרים אחר ששמעו ממנו ית', אנכי אעלך גם עלה, אבל מקודם ששמע ממנו ית', אפשר שירד להשתקע, והוא דקרוק חמור.

ומה שנראה לי בזה, דכוונת המגיד לומר דיעקב ה' דר שם באופן דגם הם הכירו שאין דעתו להשתקע רק לגור, וז"ש ויגר שם, דשם הכירו דהוי רק גר, וזה שהביא ראו' מקרא ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו, דמוכח דגילו כן לפרעה שאין דעתם להשתקע, אך א"כ מה מעלה וחידוש הוי בזה, אך נראה דיעקב חשש פן יאמר פרעה כיון שאתם ררים במצרים, תתנהגו כמותם בלבושיהם ובנימוסיהם ובלשונום, לכך אמר לפרעה, כי אין דעתם להשתקע רק לגור ודעתם לחזור, ולכך אין להם להתנהג כהמצריים רק כמו שנהגו מקודם, ולכך הוי זה מעלה ליעקב. והנה בזה נלמוד לרור שלנו, להיות נזהרים ממלבושי נכרים, כי מלבד האיסור שכתבתנו בתשובות⁽²⁾, יש עוד איסור, כי הנזהר ממלבוש נכרי יש סימן שהוא מכיר שהוא גר ואין דעתו להשתקע, ודעתו לחזור לארצנו כו"ב, לא כן הפושט מלבוש ישראל ולובש כמו הנכרים, זה מורה דאין בו אמונה, ואין דעתו לחזור רק להשתקע.

(הגאון מוהר"ר שלמה קלוגר זצ"ל⁽³⁾)

הפטרת יום א' דפסח

ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגו' ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו. ולכאורה יל"ד על שאלתו איזה הכרח ה' לו ליהושע שהאיש העומד לנגדו בא או לסייעו מול האויב או לעזור את האויב, אולי הוא עומד מן הצד בלי להתערב במלחמה זו, ואינו בא לא לסייעו ולא לעזור את האויב. אמנם נראה מזה רבא הכתוב ללמרנו ענין גדול, כי בכל עת שישראל נתונים ח"ו במצור ומצוק מחמת איזה צרה שתהי', צריכים לבוא לעזרת ד' בגבורים, ואין רשאים לעמוד מן הצד בחיבוק ידים, ובאם עושים כן, הרי זה עצמו הוא סיוע ועזר להאויב. ומקרא מלא הוא בעוברי' (א"י"א) ביום עמרך מנגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שעריה ועל ירושלים ירו גורל גם אתה כאחר מהם, וברש"י ביום עמרך מנגד, שלא באת לעזור לו, גם אתה כאחר מהם, מעלה אני

(2) עיין בזה בספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהרד"ק סי' קפ"ח וקפ"ט, דברים חוצבים להבות אש, נגד פירצה זו.
(3) הועתק מנוף כתי"ק.

עליך כאלו אתה מן הבאים עליהם, עכ"ל. וזהו שאמר לו יהושע, הלנו אתה אם לצרינו, כי אם לא באת עתה לסייענו, אז ממילא אתה לצרינו, והבן. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שבת חוה"מ פסח

בשיר השירים (ז'ה') עיניך ברכות בחשבון על שער בת רבים. יש לפרש עפ"י מה שאמרו חז"ל שלא תהי' שרץ סמוכה לעיר⁽⁴⁾ כדי שלא ישלש בה עין רע מבני העיר. ועוד אמרו חז"ל (תענית ח' ע"ב) שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדור ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין. אמנם מי ששומר את עיניו שלא לחטוא בהם כל ימיו אז אדרבה ישלח ברכה כמה שנותן עיניו בו כמאה"כ טוב עין הוא יבורך. וזהו כוונת הפסוק, עיניך ברכות (מל' ברכה בקמ"ץ). שמשבח את כנס"י שיש להם עינים קרושות וטהורות שמורות מחטא המשיעים ברכות, ועי"ז הברכה מצויה הן בחשבון והן בדבר שהוא עומד בשער בת רבים.

(הגאון מוהר"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

צו

קאפ' ו' פסוק כ"א.

כא"ר אבל כלי חרס למדך הכתוב כאן שאינו יוצא מידי דפיו לעולם: וכן הוא הנורסא בגמ' דפסחים (דף ל' ע"ב). אבל בע"ז (דף לד.) הנורסא בגמ' שאינו יוצא מידי דופנו. וכתב בספר הזכרון דגרסינן דפיו והוא מלשון רופי ולא גרסינן דופנו מלשון דופן שא"כ הול"ל אינו מוציא מדופנו, אבל לגרסתנו א"ש אינו יוצא מידי, על דרך יוצא ידי חובתו. עכ"ל. אכן גם להנורסא דופיו יקשה הלא המדובר כאן הוא בחטאת שהיא קודש קדשים, ואף שרם שנעשה נותר אין להגעילו, ואיך נקרא לזה בלשון דופי ונגות. אכן ברש"י דפה"ר הנוסחה הוא שאינו יוצא מידי אופיו, ואם נכונה היא הנורסא הזאת יתורץ הכל, כי אופי הוא מלשון עיקר כמ"ש

(4) אף דמבואר בגמ' להיפוך, עיין ברכות מ"ו ע"א שמתפללים שיהיו נכסיהם קרובים לעיר, זהו דוקא אם השרה מוגדרת ואינה פרוצה לרבים כדמשמע בגמ' ב"מ דף ק"ז ע"א שדרש רב עה"פ ברוך אתה בשרה שיהיו נכסיהם קרובים לעיר ומוקי לה בגמ' כשיש חומה וגדר סביב השרה, שלא ישלש בה עין הרע, יעו"ש.

(5) בספר מירת כסף על שה"ש (להרה"ג מו"ה מנחם מאנדיל קרענגיל) בשמו.

הערוך ערך אפי ב' על המדרש אין אנו יכולין לעמוד על אופיו של רור, פירוש עקרו ושרשו.

קאפ' ז' פסוק ב'.

ישחטו, ריבה לנו שחיטות הרבה לפי שמצינו אשם בציבור נאמר ישחטו רבים ותלאו בעולה להביא עולת ציבור לצפון:

דברי רש"י תמוהים דהיכן מצינו אשם בציבור אדרבא בפירוש אמרו בנמ' (תמורה י"ד) אשם ביחיד איתא בציבור ליתא וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהל' מעה"ק וז"ל ואין הציבור מקריבים אשם לעולם. וג"כ קשה הלא חטאת ועולה ושלמים שהם בוראי קרבנות צבור למה לא כתוב בהם שחיטה בלשון רבים רק דוקא באשם.

ושמעתי מאיש אחר אשר שאל את הגאון ר' יוסף ראזין ז"ל (בעהמח"ס צפנת פענח) על זה, והוא אמר שכוונת רש"י על האשמים שהביאו בימי עזרא כמ"ש (בעזרא י' פסוק י"ט) ואשמים איל צאן על אשמתם וכתב שם רש"י שהוראת שעה היתה. והנראה שהוראת שעה היתה שהביאו אשמים על הציבור ולא שכ"א הביא אשם שנתחייב כמו שמשמע קצת בנמ' רכריתות דף י"א שכולן שפחות חרופות בעלו, רפ"ז לא היתה הוראת שעה. ולהוראה זו רמז כאן הפסוק בלשון רבים לפי שמצינו רק פעם אחת אשם בציבור בהוראת שעה לכך נאמר ישחטו, ורפח"ח*). אבל ברפח"ד ליתא לכל ריבור הזה.

שם פסוק ל'.

יביאנו, כשמביאו מבית המטבחים נותן חלב על החזה וכשנותנו ליד הכהן המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה וכו'.

על מה שכתב שנותנו ליד הכהן המניף קשה הלא הכהן המביאו מבית המטבחים אינו נותנו ליד הכהן המניף רק ליד הבעלים המניפים והכהן מניח ידו תחת יד הבעלים כמ"ש רש"י בראש הפסוק שהחלב והחזות נתונות ביד הבעלים ויד הכהן מלמטה תחת יד הבעלים. וברפח"ד הנוסחה היא וכשנותנו ליד המניף, והיינו הבעלים שלידו ניתנים.

וגם נראה, שמה שעשו הר"ה כאן רק מתיבת יביאנו, ותיבות על החזה נמשכו לדיבור הקודם, אינו נכון, כי בדיבור הקודם כשאמר מה הן האישים, ע"ז השיב את החלב, שהחלב הוא העולה לאישים, ואח"כ מתחיל הדיבור על החזה יביאנו, וע"ז מפרש שכשמביאו מבית המטבחים נותן החלב על החזה וכמ"ש בסוף הדיבור, שהחזה אינו מן האישים רק שבא להניף אותו.

(*) בשו"ת אור המאיר סי' ס"ד הביא כן כשם זקנו. וכותב שם שראה בבית עקר ספרים של המלוכה בארץ אשכנז הרבה כתבי יד עתיקים דש"י עה"ת ולא נמצא בהם דברים הללו, וביניהם ה' גם כתב יד אחר קדוש מדבר משנת ק' שהעתיק דש"י עה"ת ונהרג על קדושתו בשעת כתיבתו ועדיין טיפי רמים מובלעות בספרו ה"ר, וגם שם לא נמצא בדברי רש"י הא ראשם ציבור.

שמיני

קאפ' י' פסוק ג'.

בא"ד אל תקרי בכבודי אלא כמכובדי וכו'. וברפח"ר הנוסחה היא, אל תקרי בכבודי אלא כמכובדי וכו'. ואולי מפני שלא ידעו המעתיקים לפרשו הגיהו במקום בכבודי כמכובדי, וכן הוא בגמ' רזבחים (רף קטו): שהנוסחה בגמ' היא כמו ברש"י שלפנינו, והגיה בשיטה מקובצת כמו שהוא בנוסחת רפה"ר ונקרו א"ת בכבודי אלא כמכובדי. ולעיל בפ' תצוה (כ"ט-מ"ג) הביא רש"י ג"כ את המ"א אל תקרי בכבודי אלא כמכובדי כמכובדים שלי וכו'. וברפח"ר הנוסחה ומדרשו כאגדה אל תקרי בכבודי אלא כמכובדי שלי וכו', נראה שחסרו תבת בכבודי, ובתהלים (צ"ט ט') עה"פ כי קרוש ד"א, כתב רש"י, על אשר הוא מרקק עם הצריקים הוא מקורש בעולם וכה"א ונקרש בכבודי כמכובדי.

שם פסוק ט"ו.

שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו וגו'. האונקלוס אשר מתרגם בכל מקום, אשה, קורבנא, מתפרש גם פסוק זה בפשיטות כמו שמתרגם כאן על אשי החלבים על קורבני תרביא. אבל רש"י המפרש בכ"מ אשה מלשון אש וכמ"ש לעיל (א' ט'), איך יפרש כאן שיביאו השוק והחזה על אשי החלבים. אכן ברפח"ר יש כאן ריבור ברש"י שנשמט בנס"ש וזהו על אשי החלבים, כמו על חלבי האישום: ונכון, כי לא הביאום על האישום, רק על החלבים, שנקטרין על האישום. וכן לעיל בפ' צו (ו' ל') עה"פ ידיו תביאינה את אשי ה' את החלב, כתב רש"י ומה הן האישום את החלב, הרי שהכתוב ידיו תביאינה את אשי צריך פירוש, ומפרשו את החלב.

קאפ' י"א פסוק מ"ב.

הולך על גחון, זה נחש, ולשון גחון שחייה שהולך שח ונופל על מעיו: דברי רש"י קשים לחבין שהרי תיבת גחון פירושו מעים וכמו שמתרגם אונקלוס כל רמהלך על מעוהי והיאך אומר רש"י שלשון גחון שחייה מה שייך הגחון לשחייה. אכן בדפוס הראשון הנוסחה היא, ולשון גחיה שהולך שח ונפול על מעיו. הרי שרש"י לא בא לפרש תיבת גחון שזה ידוע מהפסוק כאן ומהפסוק (בראשית י"ג י"ד) על גחונך תלך, רק שרש"י בא לפרש שכל לשון גחיה הנמצא בדברי חז"ל כמו גחין ולחיש או כמו שאמרו בב"ב רף כ"ז אפשר דגחן ועבר תותי, פירש לנו רש"י שהוא מפסוק שלפנינו, כמו שהנחש הולך על מעיו, כן כל הולך שח וכמו שנפול על מעיו, נקרא בשם גחיה.

ועפ"ז יש לתקן ג"כ הנוסחה שלפנינו, ויהי כוונתו, ולשון גחין, היינו מה שמצינו לשון הזה בגמ', פירושו שחייה, שהולך ושח. אבל אין כוונתו לפרש תיבת גחון הנאמר בפסוק.

ועיין במיכה (ר', י') בפסוק חולי וגוחי בת ציון שכתב שם רש"י וגוחי, כרעי ושחי על גחונך, וכן בלשון משנה כותל הנוחה לרה"ר (תענית ז') עכ"ל, הרי שפי' לשון גחיה שהוא שח על גחוננו.

תזריע

קאפ' י"ב פסוק ד'.

תשב, אין תשב אלא לשון עכבה וכו'. הלשון הזה ק"ק שאין לומר שאין תשב אלא לשון עכבה שהרי כמה וכמה פעמים שכתוב תשב והם לשון ישיבה כמו וכל כלי אשר תשב עליו, וכדומה. וכן בדברים (ט', ט') עה"פ ואשב בהר כתב רש"י אין ישיבה אלא לשון עכבה, וגם שם קשה קצת וכו' אין לשון ישיבה שהוא לשון ישיבה ממש. ושם הנוסחה ברפה"ר היא ואשב בהר אין ישיבה זו אלא עכבה, והלשון הזה הוא מדוקדק, אמנם בגמ' דמגילה כ"א ע"א ששם הוא המקור לדברי רש"י הנוסחה היא כמו שהוא בנס"ש, ובנוסחת הגמ' דש"ס מינכן הנוסחה היא, אין לשון ישיבה אלא עכבה, ונדאה פירושו שהאי ואשב אינו לשון ישיבה אלא לשון עכבה. וכנראה שכן היתה הנוסחה לפני רש"י. שכן הוא כאן בנוסחת דפה"ר, תשב אין לשון ישיבה, אלא לשון עכבה וכו'. והלשון הזה הוא מדוקדק, שתשב שבפסוק שלפנינו אינו לשון ישיבה אלא לשון עכבה. ועיין גם בפ' משפטים (שמות כ"ד י"ד) עה"פ שבו לנו בזה כתב רש"י התעכבו כאן, ולא כתב ג"כ שאין ישיבה אלא לשון עכבה, רק שפירש שהאי שבו היינו התעכבו.

קאפ' י"ג פסוק כ"ג.

צרכת השחין, כתרגומו רושם שיחנא, אינו אלא רושם החימום הניכר בכשר, כל צרכת לשון רגיע' עור הנרגע מחמת חימום כמו (יחזקאל כ"א) ונצרכו בה כל פנים רייטרוד בלע"ז:

מהו זה עור הנרגע, פירש לנו רש"י באיוב (ז' ה') עה"פ עודי רגע, וכן (שם כ"ו י"ב) בפסוק בכחו רגע הים שהוא מלשון קמטים, ויהי' פירושו כאן שנשאר רושם השחין ע"י שנקמט העור, ולפ"ז גם ביחזקאל יש לפדש כן ונצרכו כל פנים נקמטו כל פנים. אבל מה שכלל רש"י שכל צרכת לשון רגיעה הנה במשלי (ט"ז כ"ז) עה"פ איש בליעל כורה רעה ועל שפתיו כאש צרכת, פירש"י הרעה כאש שודפת על שפתיו וכו' כאש צרכת, שורפת, כמו ונצרכו בה כל פנים, ע"כ. ושם על כרחך א"א לפרש מלשון קמטים, א"כ ליתא להאי כללא שכלל רש"י כאן שכל צרכת מלשון רגיעה, ויותר קשה שכאן משמע שביחזקאל מפרשו מלשון קמטים ושם במשלי מפרשו מל' שריפה, ובמקומו ביחזקאל (כ"א ג') עה"פ ונצרכו בה כל פנים כתב שם רש"י לשון צרכת השחין, ועל שפתיו כאש צרכת, לשון כוי', משמע ששלשתן מלשון אחר, ואיך יתפרש כאן מלשון כוי', שהמדובר במכוה הוא בפרשה שני', וכאן פירשו מלשון רגיעה, וצ"ע.

שם פסוק מ"ט.

ירקק, ירוק שבידוקין: אדמדם, אדום שבאדומים: הראב"ע הביא שני דעות אם הכפל בא לחסרון שאינו כ"כ אדום או להיפך שהוא החזק שבאדומים, ורש"י פירש כאן שהוא בא לחזק, ובתהלים עה"פ ואברותי' בידרקך חרוץ כתב וירקק החרוץ הוא הזהב אשר יובא מארץ החוילה ומארץ כוש זהב טוב מאד מאד, לא הוא ירוק ולא הוא אדום ולכך קראו ירקק, כמו לבן אדמדם שאינו לא לבן ולא

אדום ולכך נכפל ירקרק אדמדם, והנה סותר פירושו שבכאן. ואולי בתהלים הוא רק דעת רונש בן לברט שהביאו שם בראש הדברים, ואינו דעת רש"י. ועיין בשה"ש (א' ו') שפירש הראב"ע שחרחורת זה הכפל למעט וכן ירקרק או אדמדם והמצורת וצורר המור פי' שהוא שחרות גדול, והביא כן בשם רש"י שבכאן, ולא זכר את הרש"י בתהלים.

מצורע

קאפ' י"ד פסוק ב'.

זאת תהי' תורת המצורע וגו', מלמד שאין מטהרין אותו כלילה: פשוט הוא שנלמד מתבת כיום טהרתו וא"כ נכון הוא הר"ה כמו שהוא ברפה"ר תורת המצורע כיום טהרתו, מלמד וכו', ולזה כווננו בנס"ש בתיבת וגומר על סוף הפסוק.

שם פסוק י'.

ולוג אחד שמן. להזות עליו שבע וכו'. מ"ש רש"י להזות עליו, קשה דלקמן בפסוק ט"ז מבואר שמזה שבע הזאות לפני ה', ופירש"י כנגד בית קרשי הקרשים, הרי שלא הי' מזה מן השמן ו' ההזיות על המצורע וצריך לרחוק שכוונתו להזות בשבילו ולא עליו. אבל ברפה"ר תיבת עליו ליתא וכן הוא הנוסחה, ולוג אחד שמן להזות שבע וכו'.

שם פסוק י"ד.

תנוד, גדר האמצעי שבאוזן ולשון תנוד לא נודע לי והפותרים קורים לו טנדרו"ם. וכן לעיל בפ' תצוה (שמות כ"ט, כ') תרגמו כן טנדרו"ם (בסמ"ך). ובפרס הראשון בשני המקומות הלעז הוא טינדרום (במ"ם) ובבכורות דף ל"ז לעזו רש"י בנו"ן תנוד האוזן שקורין טנדרין.

קאפ' ט"ו פסוק ל"ג.

חסלת פרשת מצורע. אבל ברפה"ר הנוסחה, חסלת זאת תהי'. ובשם זה קרא רש"י את הסדרה הזאת לעיל בפ' תזריע (י"ג ח'), שכתב שם וז"ל, וזקוק לצפרים ולתגלחת ולקרבת האמור בפ' זאת תהי'.

תמיהות וישובים

העלמת עין מבעל מלא הרועים והריעב"ן

בהגהות המלא הרועים במס' חולין דף ק"ב ע"א על הא דקאמר ר' מאיר דאיסור אבר מן החי אינו נוהג אלא בבהמה טהורה בלבד, כתב וז"ל, מבואר דאף לר"מ ב"נ מוזהר על הטמאים, ויש לדאות אי ב"נ מוזהר על חי' ועוף לר"מ כי היכי דמוזהר על הטמאה, וי"ל רחי' ועוף דשרי לישראל, ליכא מידר דלישראל שרי

ולב"נ אסור, עכ"ל. וכן העיר בזה הריעב"ץ בהנהותיו. ופלא שלא הזכירו שכבר עמדו בזה התוס' בחולין דף ל"ג ע"א ד"ה אחד עובר כוכבים עיי"ש. (ועיין הנהות רש"ש כאן בדף ק"ב ע"א).

נחום מאיר גערמאן
מגיד שיעור בישיבת באבוב
ברוקלין, ניו יארק

פליאה בספר ראש יוסף

במס' פסחים כ"ו ע"א אמר אבוי מנא אמינא לה (דלא אפשר וקמכוין מותר) דתניא אמרו עליו על ריב"ז שהי' יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומכוין ושרי, ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי. וכתב הראש יוסף וז"ל, עיין ברמב"ם פ"ה ממעילה ה"ה, ומשמע דהיכל הקדישו ואח"כ בנו עכ"ל. וכוונתו דלכאורה יש להקשות ממש"כ הרמב"ם שם דאין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע אבל הנהנה בקרקע עצמה או במחובר לה לא מעל ולכן הנהנה מצל שובך של הקדש לא מעל עיי"ש, וא"כ ל"ל לרבא לשנויי שאני היכל דלתוכו עשוי, תיפ"ל מטעם מחובר, וע"ז מתרץ דבתחלה הקדישו ואח"כ בנו, א"כ הו"ל תלוש ואח"כ מחובר, ובאופן כזה ס"ל להרמב"ם שם דמעל. ויש לתמוה על זה, שהרי הרמב"ם כתב בהדיא בפ"ח מהל' מעילה הל"ד, כשבונין במקדש אין לוקחין עצים ואבנים מן ההקדש ולא בונין את הבנין על דעת שהוא קודש אלא בונין הכל מן החול וכו', הרי דלא הקדישו כ"א לאחר שבנו, וצלע"ג*).

נפתלי צבי זאפערן
לונדון יע"א

(* עיין בשער המלך פ"א מהל' מעילה ה"ה, שכ' בא"ד וז"ל, קשה מאי מיתני אבוי מההיא דריב"ז דהי' יושב בצלו של היכל התם שאני דאינו אסור אלא מדרבנן שהרי אין מעילה במחובר כשבנאו ולבסוף הקדישו, ובנין היכל ודאי הכי הוא כדאמר שמואל בונין בחול ואח"כ מקדישין ומשו"ה כיון שהוא לצורך לדרוש ברכים התירו עכ"ל. הרי דאדרבה מחזק את הקושיא מהא דבנין בחול ואח"כ מקדישין ודלא כהראש יוסף.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

הנאהבים והנעימים

(מדרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האכרכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קרה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידו"ת מהב' החתן המופלג החו"ב כמר חיים שטוב הי"ד מפארגורוז⁽¹⁾

בהנחות הגאון ר' יוסף שאול נאטנזאהן על המשניות במס' זבחים פרק י"ד מ"י על מה דתנן התם דרין טמא שוה בבמת יחיד ובבמת ציבור, ופי' הרמב"ם והרע"ב שאין טמא מקריב וסיים על פירושו שכן פירש הגמרא, ותמה התו"ש שלא נמצא כן בגמרא שבידינו. וכ' הגאון הנ"ל בהנחותיו זו"ל: עי' תי"ט שתמה על הרמב"ם שלא מצא בתלמוד והרבר תמוה שהוא ש"ס מפורש זבחים דף ט"ז ע"א מה להצד השוה שבהן שכן לא הותרה בבמה, ועיין מל"מ פ"א מקרבן פסח ה"ג שכ' שהי' נראה דבבמה קטנה שהזר מקריב ה"ה טמא, ובמחכת"ה לא זכר הש"ס הנ"ל דאמרינן לא תימא טמא יוכיח וצ"ע⁽²⁾ עכ"ל. — ולפיע"ד יש ליישב

(1) נולד בשנת תרע"ה בערך לאביו ר' יוסף אשר שטוב ע"ה מפארגורוז. אמו היתה נכדת הרב הגאון מוה"ר חיים גאלר ראש בו"ד בקראקא, ושמו נקרא עליו. במעלליו התנכר נער בחריפותו הנפלאה. בהגיעו לגיל הבר מצוה, חירש מעצמו פלפול ארוך אשר הפליא והפתיע את כל השומעים. הי' מהתלמידים המצוינים בישיבת „עץ חיים" דבאבוב בפארגורוז, ותלמיד מובהק להרה"ג מו"ה מענרלי ראשענברג הי"ד. — פ"א כשנתארח הרב הגאון מוה"ר דוד רוב מיזליש אבר"ק אוהעל הי"ד בעיר פארגורוז, נכנס אליו הב' חיים שטוב והשתעשע עמו הגאון הנ"ל בפלפולה של תורה ונתפעל ממנו עד למאוד מעוצם חריפותו ורב בקיאותו וערך עיבורו מכתב מלא תהלות ותשבחות. הי' שקרן בלימודו, חריף עצום ובעל מחדש נפלא, ירא שמים מרבים עם מדות תרומיות. דרכו הי' לרשום חידושיו בקונטרסים אשר פיו נקבם בשם „עץ חיים", ובעיקר הראה גבורתו בסדר קרשים.

בשנות הזעם הי' בנעטא קראקא, וגם שם לא פסק מלימודו בהתמדה מופלגה, ושם בנעטא נתארס עם בתו של הרה"ח מו"ה נפתלי פרענקל מצאנז הי"ד. — בעת חיסול הנעטא בחורש מרחשון שנת תש"ב נגזרה עליו גזירת הריגה והוכל יחד עם אלפי ישראל למחנה בעלזין ועלתה נשמתו עקיה"ש. הי"ד ותנצב"ה.

כראי להזכיר כאן גם את אחיו הגדול האברך המפורא מו"ה שמואל שטוב הי"ד (חתן הרה"ח מו"ה חיים גלאסס מקראשצ'אנוב), אשר הי' בעל כשרון נפלא מופלג בתורה ובחסידות עם מעלות נשגבות, וגם אחיו הצעירים הב' שמחה והב' מיכל, כולם נהרגו עקיה"ש בשנות הזעם, יהא זכרם ברוך, וד' ינקום את דמם לעינינו במהרה.

אפריון נמטי" להנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף נ"י מירושלים עיה"ק שמסר לנו חידו"ת הללו מכין המכתבים המונחים באמתחתו יותר מארבעים שנה. תשח"ח לו.

(2) כן הקשה גם הטוהרת הקדש בסוף מס' זבחים וגם הכרכת הזבח בריש פ"ב דזבחים ובשילדי המסכת, יעו"ש. ועיין גם בתוס' רעק"א על משניות בסוף המס'.

דברי הגאונים האלו ובפרט המל"מ, רהנה המל"מ שם בפ"א מקרבן פסח כ' הסביר רכיון דור מקריב ה"ה טמא, וזה ניחא אליבא דאמת דילפינן דור חילל עבודה מקרא אז אמרינן שפיר רכיון דור הותר בכמה ה"ה טמא, וכן הוא לשון המל"מ בעצמו רכיון דור מותר ה"ה טמא, אבל לפי הס"ד דליכא קרא בזר דמחלל עבודה וטמא ידעינן מקרא דמחלל עבודה, ורוצה למילף זר מטמא, א"כ שפיר רחה הגמ' רילמא באמת זר קיל מטמא ואיני מחלל העבודה, ולאותו הו"א ליכא למילף טמא מזר כמ"ש המל"מ רטמא חמור ואיכא למימר דוקא זר הותר ולא טמא, ושפיר מקשה הגמ'. וזה נכון עד שצע"ק על הגאון די"ש הנ"ל שלא תירץ כן, ודו"ק היטב.

* * *

זבחים דף ז', איתמר תורה ששחטה לשם תורת חבירו רבה אמר כשרה רב חסרא אמר פסולה, ובהנהות הרש"ש תמה למה השמיט הרמב"ם ז"ל דין זה עיי"ש. ולפי"ד לק"מ דכבר הקשו התוס' שם בד"ה תורה, דאיך אמר רבה כשרה הא הוי שינוי בעלים ותירצו רשינוי בעלים אינו פוסל אלא בזריקה, עיי"ש. וא"כ הרמב"ם ז"ל לשיטתו שכ' בפט"ו מפסולי המוקדשין רשינוי קודש שוה לשינוי בעלים רישנו בד' עבודות, ועיין שם במל"מ ובאחרונים שתירצו שיטת הרמב"ם ז"ל דזהו מחלוקת האמוראים, וא"כ אינו יכול לכתוב דין זה, רבלא"ה פסול מכח שינוי בעלים, וזהו נכון וברור.

ותמהתי מאוד אשר המשנה למלך כ' שם הלכה ו' על הרמב"ם ז"ל דסובר דמחשבין מעבודה לעבודה דילף מק"ו דרב אשי משינוי בעלים, והא הרמב"ם ז"ל סובר רשינוי בעלים שוה לשינוי קודש בד' עבודות ולא מוכח רשינוי בעלים הוי משחיטה לזריקה, אדרבה האחרונים כתבו מקור להרמב"ם ז"ל מהאמוראים שלא רצו למילף משינוי בעלים, דמחשבין מעבודה לעבודה, רק מפיוול ומשמע רשינוי בעלים שוה לשינוי קודש. ויש להאריך הדבקה בענינים אלו, ואכמ"ל.

* * *

במס' שבועות ל"א ע"ב במתני', כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחד זה הראשון חייב והשני פטור. ובגמ' דף ל"ב ע"א, מתני' דלא כי האי תנא (דבי אלעזר ברבי שמעון) דתניא משביע עד אחד פטור וראב"ש מחייב לימא בהא קמיפלגי דמר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומר סבר עד אחד כי אתא לממונא קא אתא, ותיסברא האמר אביי הכל מודים וכו'. והעיר הרשב"א ז"ל בחידושו על לשון ותיסברא רמשמע דאי נימא טעם אחר בדברי ראב"ש אז אתיא מתני' שפיר כראב"ש, ולכאורה ז"א שהרי בין כך ובין כך לא אתיא מתני' כראב"ש, וכבר כתבתי על זה ליישב עם קושית האוהל דור⁽³⁾, וכעת נלפע"ד לנכון מאוד בהקדם מה שראיתי בס' אחד להעיר על מה דקאמר בגמ' מתני' דלא

(3) כפי הנראה כוונתו לתרץ, רהנה בס' אוהל רוד בסוגיין הקשה להפוסקים שהביאם הרא"ש פ"ו סי' ה' דאין נשבעין בעד א' רק כשתובע טוען ברי אבל טוען שמא כגון

כראב"ש, מדברי הירושלמי בפרקין שאם היו עשרה עדים בכת אחת וכפרו בזא"ז, הראשון חייב וכולן פטורין דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (היינו כרבי דס"ל במכות דף ו' רבדיני ממונות נמצא א' מהן קא"פ עדות בטלה), וא"כ מנ"ל רמתני' רלא כראב"ש, הא שפיר אתיא כראב"ש רס"ל דמשביע ע"א מחייב בקרבן שבועה רק דכאן בלא"ה בטל כל העדות מאחר שכפר הראשון הו"ל עדות שבטלה מקצתה ובטלה כולה, וכמדומני שהקושיא מובא בס' ישועות ישראל על חו"מ סי' ל"ו⁴).

ונראה לפיע"ד בהקדם דברי התוס' מכות דף ו' ע"א בטעמא דר' יוסי דס"ל התם רבדיני ממונות תתקיים העדות בשאר, דאין להקיש בדיני ממונות שלשה לשנים, דבר"נ שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטלה משום דמה שנים כי נמצא א' מהן קא"פ עדותן בטלה לגמרי ואינה מועלת כלום הלכך בג' נמי כולם בטלים לגמרי אבל בדיני ממונות רבשנים נמי כי נמצא א' מהן קא"פ השני אינו בטל לגמרי רמועיל לחייב לו שבועה לכך ליכא למילף ג' מב'. וכתבו המפרשים⁵ דלפי"ז צ"ל טעמו של רבי רס"ל דגם בד"מ בטלה העדות, משום דעכ"פ לענין ממון בטל.

ועפי"ז מובן שפיר דברי הגמרא דכיון רקס"ר השתא דלראב"ש מחייב ע"א ממון א"כ ע"כ אי אפשר לומר בד"מ ראם נמצא א' מהם קא"פ דבטלה כל העדות רהא עד א' שפיר מחייב ממון, א"כ כוונת הגמ' היא דממנ"פ מתני' לא אתיא שפיר כראב"ש, דלראב"ש לפי מאי דס"ד השתא לא נוכל לומר דבטלה כל העדות כרבירי הירושלמי דהרי לשיטתו עכצ"ל דתתקיים העדות בשאר כיון דע"א מחייב ממון. ובה נוחא ג"כ מה דקאמר ותיסברא וכו', דאי נימא דע"א מחייב רק שבועה, שפיר נוכל לאוקמי מתני' כוותי' דראב"ש וטעמא דמתני' יהי' משום דנמצא א' מהן קא"פ דבטלה כל העדות, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

שאומר עד א' אמר לי שנשלת מנה וחלה כופר והביא עד פטור משבועה וא"כ איך אמר הש"ס מתני' רלא כי האי תנא דילמא מתני' מיירי שהשביע ב' עדים והתובע בא בטענת ספק דהיינו שידעין שפלוני נטל ממני מנה ושפיר אם כפרו בזא"ז השני פטור דאינו גורם כלום כיון דתובע אינו טוען טענת בדי ואין זוקקין לשבועה אבל ראב"ש מיירי שהתובע טוען טענת בדי, עכ"ק. ולפי"ז שפיר אמר ותיסברא וכו', דרק אי נימא דראב"ש ס"ל דע"א מחייב ממון לא אתיא מתני' כוותי', אבל אי ס"ל דע"א מחייב רק שבועה שפיר נוכל לאוקמי מתני' כוותי' ומיירי באופן שכ' האוהל דוד שהתובע בא בטענת ספק ולכן השני פטור, ודו"ק. ועיין בזה בס' אלה העדות (להרה"ג אבר"ק פולשוסק) על פרק שבועת העדות בסוגיין.

(4) יפה דימה, כי כן העיר שם בס' ל"ו סק"ג יעו"ש.

(5) עיין נוב"י מהרו"ת חאהע"ז סי' ע"ו ר"ה ונתתי לבי, ובערוך לגר שם במכות.

שאל ופאל
 עתה גם הין השלש עשרה
 שאל את אלהי עמך ישראל
 וסגרת ופאל יעשה אתם ויבטח אתם
 אלהיכם אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם
 אלהי ישראל ויבטח אתם

צילום מגוף כתי"ק הרה"ק מוהר"ר דוד מדינב זצ"ל הנדפס לעיל עמוד ט"ז.
 ותורתנו נתונה בזה להרבני הנכבד מו"ה יהודא יחיאל הלוי ברומער נ"י שהרשה
 לנו להדפיסו בקובצנו. תשואח"ח לו.

קמחא דפסחא — קראקא תרמ"ד

עיר המהוללה קראקא היתה המטרופולין של גאליציע המערבית, ורבים המליצו עלי' כי כשמה כן היא כרכ"א רכולה בה. אין משרתנו לספר כאן קורות עיר קראקא, כי כמה ספרים לא יספיקו לתאר יופי' ותהלתה, וכבר נתחברו כמה ספרים וקונטרסים המרכים בשבחה, אך אחר שהגיע לירינו זה לא כביר קול-קורא הנדפס בקראקא בשנת תרמ"ד, והוא יקר המציאות מאור, הרגשנו לחוב לפרסם פאקסימיליא ממנו בקובצנו להנות בו את קוראינו החשובים, ובקיצור נמרץ ראוי להעיר לב הקורא על השתלשלות הענין.

כנודע ה' הגאון מוה"ר שמועון סופר זצ"ל (בנו של החת"ס זצ"ל) אב"ד בק"ק קראקא משך כ"ב שנה, משנת תרכ"א לפ"ק עד יום פטירתו י"ז אדר תרמ"ג לפ"ק. אחר פטירתו נשאר כסא הרבנות ריקן ונתהווה מחלוקת אודות הרבנות דשם. החסידים והיראים קבלו עליהם לראב"ד את הרב הגאון מוה"ר עקיבא קארניצער זצ"ל⁽¹⁾, אבל טובי הקהל אשר בדרך כלל היו נאורים החזיקו בהרה"ג מוה"ר חיים ליבוש הלוי הורוויץ בעמח"ס שו"ת חיי ארי' שהי' אז אבד"ק זאלקאווא, ויען שהוא הי' חתנו של הנגיד ר' מיכאל ציפרעס מראשי הקהלה בקראקא, לכן עלתה בידם להוציא אישור מטעם הממשלה למלאות מקום האב"ד דק"ק קראקא⁽²⁾.

בשנת תרמ"ד, קרוב לחג הפסח, כאשר התחילו לשחון קמח לכבוד חג הפסח עבור בני הקהלה בהשגחת הרה"ג מוה"ר חיים ליבוש הנ"ל, נפרדו החסידים והיראים לעצמם, כי לא רצו לאכול מקמח זה, והביאו קמח משומד לכבוד החג מעיר הסמוכה, ונשחן בהשגחת הרב הגאון מוה"ר עקיבא קארניצער

(1) ה' חתנו של הגאון מוה"ר שמועון סופר זצ"ל אבד"ק קראקא וכן בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בס' אגרות סופרים (בסוף הספר) אות נ"א נדפסה תשובה קצרה מהגאבד"ק לובלין (הנזכר להלן) אל הנרע"ק קארניצער עם תוארים ושכחים מרובים, ובא"ד כותב עליו „הלכה כר' עקיבא מחבריו". — נשאר ממנו קצת שו"ת וחירושים בכת"י ויורפסו בקרוב אי"ה. נפטר בקראקא ביום ב' פ' ויחי י"א לחודש שבט תרנ"ב לפ"ק, ושם מנ"כ. (בשנת תרפ"ה נתקבל בנו הרב הגאון ר' יוסף נחמי' ז"ל לאבד"ק קראקא).

(2) אנב כראי לציין, כי הרה"ג ר' חיים ליבוש הנ"ל איזן ותיקן עירוב בעיר קראקא בשנת תרמ"ח לפ"ק, והרפיסו ראשי הקהלה קונטרס שלו אשר חיבר על זה בשם „תקון עירובין". (קראקא תרמ"ח). עיקר התירו בנה על הנהר (נהר ווייסל) הסובב את עיר קראקא מב' צדדים. החסידים והיראים לא רצו לסמוך על התירו ולא שלטלו בש"ק בחובות עיר קראקא. בשנת תרנ"ב הרפיס הרה"ג ר' מנחם מאגדיל קרענגיל מקראקא קונטרס נגד היתר הנ"ל נקוב בשם „תורת עירובין", ובסוף הקונטרס ישנם תשובות מגדולי הדור (גם מהגה"ק משינאווא זצ"ל) נגד היתר הנ"ל, ובהקדמתו שם כותב שקבל מכתב מכ"ק מרן ארמו"ר הראשון מבאבוב זצ"ל שלא ראוי לענות לו דבר.

הנ"ל. — ראשי הקהלה, בראותם זאת, הכריזו איסור לקנות הקמח שהובא מעיר אחרת באומנם שאחר מתקנות הקהלה היא שאסור לקנות קמחא דפסחא וזולת מהקמח של ראשי העדה. והציעו רבריהם אל הגאון מוה"ר שניאור זלמן לאדיער בעל תורת חסד אבד"ק לובלין זצ"ל⁽³⁾, שיסכים עמם לאסור קמח הנ"ל, והוא בתומו, באשר לא הגירו לפניו גופא דעוברא, שתקנה זו חרשה היא, אשר הם הנהיגו אותה רק זה עתה (ועוד שאר שקרים המוזכרים להלן), לכן כתב להם שמסכים עמם לאיסור, והם הדפיסו מכתב זה ופרסמוהו בחוצות קראקא⁽⁴⁾.

החסידים היטב חרה להם דבר זה, וערכו תיכף מכתבים לכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצוק"ל בהיותו עוד אבד"ק ווישניצא, ולהגה"ק מוהרש"ז אבד"ק לובלין הנ"ל, להגיד להם קושט דברי אמת. כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל השיב להם מכתב נפלא באריכות⁽⁵⁾ שאין לחוש כלל לאיסורם, ותוכו רצוף תוכחה גלויה להמתנגדים של הרב הגאון רע"ק קארניצער, כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים, והגאון מוהרש"ז אבד"ק לובלין ענה להם שהוא חוזר ממה שכתב בתחלה, כי נוכח לדעת שכיחשו וכיזבו לו במכתבם, ואין בהקמח שום נרוד איסור כלל. — שני המכתבים הללו הורפסו יחד, ונתפרסם בעיר קראקא. (יתר הפרטים יבין הקורא מאליו מגוף המכתבים).

תורתנו נתונה להרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י, שמסר לנו כרוז חשוב זה לפרסמו בקובצנו, ושכרו כפול מן השמים.

(3) נולד בלאדי לאביו הר"ר שלמה. ה' תלמיד מובהק להגה"ק בעל צמח צדק מליובאוויץ, וגם של הג"ר אלי' יוסף ריבלין מדריבין. ראשית נשיאותו ה' כאב"ד בעיר פאלאצק, ואח"כ בשנת תרל"ב בערך נתקבל לאבד"ק לובלין. בשנת תרנ"ב נמר ברעתו ליסע לא"י, ובחודש אייר הגיע לא"י ונתיישב בירושלים. — כ"ק מרן הגה"ק מצאנו העיר עליו שהוא „גדול אמיתי". ובמכתבו של כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל (הנרפס להלן) מכנהו „גאון מובהק וצדיק הרור". נרפס ממנו ספר נפלא שו"ת תורת חסד על דחש"ע. — בליל ש"ק ה' ניסן תרס"ב נפטר בירושלים עיה"ק ושם מנ"כ.

(4) גם פנו ראשי הקהלה אל הממשלה, ופעלו אצלם שיתנו צו ופקודה להסגיר את החניות אשר מוכרים בהם קמח של החרדים. — הדבר נודע להחרדים בעוד מועד, ובלילה ההוא הוציאו את הקמח מן החניות למקום משומר, ובבוקר סגרו פקדי הממשלה חניות ריקות.

(5) מכתב זה נרפס כבר בספר „מכתבי קודש" לכ"ק רבותינו מבאבוב וי"ע בחלק א' מכתב ד' בשינויים קלים. ולרוב חביבותו הדפסנוה כאן פעם שנית, ובפרט שע"י מכתבו של הגאבד"ק לובלין (שלא נרפס שם) מתגלה בהירות הענין יותר.

מכתב עוז מהנאון אברקק ווישניצא והגליל יעא.

להגידים הנבונים המפורסמים עומדים בפרץ וגודרים נדר מגדלי עדת ישורון דקק **מראכא יעא.**

הן זה ב' פעמים הניעני מאתכם מכתב הגרסא בדבר הקמחא דפסחא אשר סחני הנגידים היראים דקהלתכם עפי' השננת ידיר הנאון הצדיק בגלגל מרה עק"ב א"י חתנא דבי נשיא כבוד הנאון המובהק הצדיק מאור הגולה מדרש'ם זצלהל אבד דקהלתכם אשר רצונכם לאסור את הקמח מכל תמנות המהלל.

הנה בראשונה אמרתי שלא להשיב כלל כי דמיתי שאתם יודעים בעצמכם שאין שום ממש בדבריכם רק דרך ניצוח ומחלוקה אתם כותבים כך. אולם כעת בראותי ששלתם דבריוכם שוב שנית ועוד השיג איזה מאן שהוא שמו פלא' נגד שמי' ואבד שמי' עי' תחבולה מאת גאון מובהק הצדיק הדור ממדינת החוקה כתב איסור אשר בלתי ספק כתב אילו דברים אשר לא כן למען לגנוב את לבבו שידמה שהוא איזה דבר מצוה וחיוק הדת. ואתם שולחים גם את זאת עי' התבל, ובכוא המכתב השנית לירי אמרתי להודיע לכם דעתי עפי' תהיה **אשר אין שום חשש על הכמח הנמחה אצל הנגידים היראים עפי' השננת ההצ' ריעק** כי מה שהעתיק לכם איזה מעתיק משרת הריבש והראש ומשע ותביש' כי הוא רק באם נעשה התקנה לצורך איזה דבר מוב והרוב עשו זאת הצגתם לכוח הדמויות הממאנים אשר לא כן בניד אשר הרוב **מפרסמ' המהלל** כבר בחרו בדבר הנאון הצדיק ריעק שורדי' לכם לרב ולמורה ויש לו כמה אלפים תלמידים ואתם המיעוט שאינכם רוצים בו ולא די' שעשיתם שלא בתורה בזה נוסף עוד שלא גתתם אותו אפי' להצטרף להכשיר הרחיים וכל מה שעשיתם בלתי ידיעתו ונגד דעתו בדברים השייכים לאביד אין זה תמנות המהלל כי אם המאת המהלל.

הנה עליכם ראשי ומנהלי העדה אינני מתפלא כאשר ששמעתי את מוב לבבכם תמיד להסיב עם הבריות ואתם חכמים מחוכמים בהכבדות הרפואות ובשאר חכמות ומה לכם בעניני איסור והיתר ומסתמא אתם שואלים לאיזה מהדמויות החתונות האומרים לכם שזאת הוא דרך התורה. רק על אותם המורים אני מתפלא אם בכחם לנוור עליכם לעשות בתורה להודיעכם איסורי דאורייתא מדוע אינם מודיעים לכם גם שארי איסורי דאורייתא אין זה תמנות המהלל כי אם תמנות המהלל.

אוי לנו מיום הדין. אוי לנו מיום התוכחה עד היכן גרמו עונותינו הרבים כובד הגלות והכשלה אשר נתקבל הרהצ הצדיק ריעק לאביד בקהלותיכם עי' רוב דעות הפנים הקהלה ועי' כמה איפנים תחיתות ואיזה אנשים מועטים מרובים אשר הוא נגד תחיתות וגם נגד נמוסי בני אדם כי גם עי' חוק המדינה בכל ענינים הולכים אחר הדבר. ואשר יש לכם מקום בהשטאסופטען שיכולתכם לעשות עי' דעותיכם יען כי שרי המלחמה כנגדל צדקת וישרת לבכם אין ביכולתם להאמין כלל אשר יהי' בין אחבי' אנשי' האלו אשר יעשו נגד התורה ונגד שכל האנושי בלי שום נמוס מנימוס' בנאי שיבונק המיעוט שאינו ניכר לרוב הנראה והניכר מרובים עליהם לקבל דעתם בעי' אולם אתם יודעים זאת בעצמכם ואתם מדאיכים את נפש יקר צדיקונקי בר אוריין ובר אבהן ומפרעים את כבודו ומקפחים פונסתו ואין שום מהמורים שיאמרו לכם מה תעשו. וכי יבזה חיוק התקנה באם לא יהי' ההצ' ריעק אצל הכשר הדיחיים ובאם יהי' גם הוא ביטול התקנה? אין זה תמנות הקהל כי אם סכנות המהלל.

חלילה לנו להאמין עליכם אנשים חכמים מלומדים בחכמות העולם שיעשו דברים כאלה נגד הדעת והשכל. אחרי כל המעשים האלה שאתם עושים בארמיות ובכפי' שתבקשו לכם עוד דרכים לדרוף באיסורין אשר רוח הדרור מדבר מתוך גורונם תמיד והדתיק לבוה לאוהי איש בכפי' והכרת וזאת יהי' פרי החרש ורוח העת רוח הדרור והחופש אשר משתחרר בנינים? ואם צדיקים אתם למעט על הדברים המובנים לצורך הפסח הולכים לבתי החולים ולאנשי הצבא מאחבי' הלא ביכולתכם שתעשו עי' בהש' גם מהדיג ריעק או שתעשו רישים בקלש נדבות מאחבי' עי' או להענינם ולהעמידם בתוך ירושלים עי' נעמיגדע שטייער' או לעשות איסור על תפוחי אדמה שתכריחו את הברצ' לאוסרם ובכח תוקף תקנות הקהל ולקחת מאת האנשים רק את ממנום לבד בכפי' ולא לחטוף מאתם גם את ממנם גם את דעתם ולכפותם לאכור מקמח שאינו נכון בעיניהם. אין זה תמנות המהלל כי אם גלות המהלל.

ולדעתי מאדיר שהקמח הנעשה עי' דעת ההצ' הצדיק ריעק והבעיה החשובים הנגידים היראים דעפי' אשר הן הנה המובנים שכיער הנעשה אגלם הוא עי' דעת הרב דמלת ושובי העיר וזאת הוא מתקנות המהלל והנעשה אצליכם הוא נגד תקנות הקהל ועי' הוא חשש איסור דאורייתא לפי דבריכם. הגם כי יכול להיות אשר המנהיגים לא תכנסו עצמכם בספק כי אנשים חכמים אתם ודרך החכמים לברוח מן הספיקות עי' יתר האנשים השומעים לקולכם מדוע תשלמו מכשול לפניכם. לכן הגני מדוע לכם אשר לא כן הוא כאשר רימו אתכם איזה מורים וכו' והעלימו את שמם כי הקמחא דפסחא של הגניד ריי' אפסעלד ושותפו ניי' בהכשר של ההצ' הצדיק ריעק הוא כשר וישר. בלי שום פקסוס וכו'. ומחמת אשר לשמחת רבבי' שמעתי שבדרך התהקף בחרתם דרככם להגיון את הקהלה עי' דרכי תהוק וזהוהוים מדברים האיסורים לכן אמרתי לכם איזה מונע כי חיוספס' ששלתם איך את דבריכם מצאתי אע' כמחויב להודיע לכם דעתי שלא תצאו לעי' יותר על הקמח של הדי' אינפעלד ושותפו ניי' בהכשר של ההצ' ריעק. ומה גם שדרכי תהוק את הקהלה הקדושה עי' דרכי התהוק כאשר התחלתם מסיים בשלום וזה ביה ישפוט לכם שדרכי תהוק ונתקבלו את גי' הקדוש בחרתו ובדיצה כנפש הדרוש שדרכי תהוק כמובנתכם כל הימים מובה המאשרת ונצחיות בזה ובכא.

תקן שלמה הלברשטאם החופיק ווישניצא יעא.

שפת אמת תבון לעד !

מכתב עזו

מחגאון מרובלין נ"י שמכמר דברי האיסור שנרפס בשמו.

בית יום ב' ה' ניסן תרפ"ד לובלין

ה שלום ישפות שלום אל כבוד האלופים הנכבדים והוונים מופלגים בתורה יראי ה' וחושבי שמו וחרדים אל דברי יחזקאל סגולה ויקוני העדה דק קראקא ה' עליהם יחזקאל.

יסרת מכתביהם הגיעני לנכון כעת ברנע יז ונשתוממתי על המראה והישוב חרה לי על הרב מחרש"פ מ"צ דמחנתם (?) שבמכתבי אלי שינה הדברים ללא אמת כי כתב לי שהתנגדו והאיסור נעשו מכבר שלא לסנות סמךא דפסחא ממקא וולת חממא של ראשי העדה. (וישלה לי העתק מהאיסור שכתבו עליהם תושבי מחנתו שיהי עליהם חתימא דאיסורא ומקבלים עליהם באיסור גמור ובהסכם הברצ נעשה כדון וברת בכל אופן היום ולמגדר מילתא) ושכעת קמו יחידים מבחמ"ד אחד דשם (?) שרוצים לפרוש מתקנת ההלל הנ"ל ליקח דהם חטים לפסח בפיע ומהריוח יחויסו את המגיד שלהם —

ועז השבתי לו כדון שאסור דהם להחידים האלה לעבור על תקנת ההלל הנ"ל והאיסור הנ"ל שנעשה בהסכם כלם (?) כניד (ובעלה הנרפס על שמי ששלחתם לי כעת העתק ממכתבי נשממו כמה וכמה תיבות עקריים בענין זה במכתבי) ובתומי הלכתי והאמנתי למכתב הרש"פ הנ"ל שאינה יחידים רבהמ"ד אחרי הוצים לפרוץ תכנה קבועה ואיסור הנ"ל. לא כן עתה אחרי רואי במכתביהם שהרש"פ הנ"ל הוא מוכחש בעדותו בענין זה מתחלה ועד סוף ולא נעשה מאומה בהסכם כל אנשי העיר דבר כזה. ועתה חממא דפסחא שנעשה ברוב מרב נכבדי עירם בצירוף ובהשגחת ידידי הרב הגאון החריף ובקי צדיק תמים וכו' כמשת מוהרר עקיבא נ"י קארניצר ועוד תיח צדיקים נ"י ועוד כמה דברים שלא כפי מה שכתב מהרש"פ הנ"ל ואין בזה שום נרנוד איסור ופריצות נדר חזי יאכלו עניים וישבעו (ודברי הקודמין בטלן ומבוטלן ולא יהון חלין כלל וכלל) ומי לא ידע שהתשובה תשתנה כפי הצעת השואל את שאמרת ואין להם מסום דלין עלי חזי ותם אני לא ידעתי ממרחק גופא רעוברא מהנעשה במחנתם. והי' יברך את עמי בשלום וישים שלום בשעריכם.

כד יודכם דדושת ומכרם בכל ברכת טוב.

שניאור זלמן חפ"ס לובלין.

אחינו בני ישראל !

לכו חזו עד כמה גברו השקר והכזב. ונגבת דעת של מתנגדינו מתחלה ועד סוף. כי יצאו דמות ולגנבו את רכב נאוי ישראל ע"י מכתבי פלסתר פתקאוויל אונשער אין פאלשען נאמען רשף דיין ומויזן רפה למען התעות אותם בדברי שקר להוליך ויעצם שולל ולעור עיני חכמים. כי מי הוא זה ואיזה הוא הרשע דיין ומויזן דפה הנמצא כזה ? מתי קבלו אנשי עירנו על עצמם באיסור קבוע לעולם שלא לקנות רק מקמט של יחזקאל אוראעליסצקי ? ומי ומי המה היחידים ובהמ"ד שלהם ? ובפרט כי הסיפור והשמימו כמה דברים מנף תשובת ההגנה כדי להטעות את הבריות. יכדי ביוון וקצא על מרחק כזה ועל דיוינא זויפנא כזה. ומעתה ידעו רובינו כל אשר רוחו נאמנה עם ה' ותוהק כי כל דברי האיסור שהדפיסו עד כה משקר באו ועד שקר ישובו והמקדקים כמצוה מן המובחר יקחו קמט לחג המצות מן הקמט הנעשה בהשתדלות אנשי אמת היראים והחרדים עד ה' ויהיו בטוחים בנפשם כי יצילו מחשש כל מחצות וברכת ה' תהי עליהם רובצת. אמן —

קראקא בחדש ניסן לסדר מצות אכל במקום קדוש תרפ"ד לשיק.

מכתבים אל המערכת

בס"ד, י' שבט תשל"ט לפ"ק.
לכבוד מערכת הקובץ התורני „כרם-שלמה“, בברוקלין יע"א.
אחרש"ט וכט"ס.

היום הגיעני הקובץ לחודש שבת (שנה כ' קונטרס ר'), ומאוד נהנתי כרגיל בהגיע הקובץ החשוב, על כל התוכן הנכבד שבו. ומירי עברי בו, אמרתי להעיר איזה הערות. (א) במדור זכרון לראשונים, הרפסתם הדרן על מס' קידושין, מהגאון מהר"ם שיק זצ"ל, ואמרתי להוסיף, כי מה שהקשה המקנה בסוף קידושין (ורמזו בספרו פנים יפות עה"ת פ' לך לך, על הפסוק, ולה שפחה מצרית) איך נשא אברהם את הנר, הלא קיים כל התורה כולה, והתורה עתירה לאסור מצרית ראשונה ושני', ועל קושיא זו ותירוצה, בנה המהר"ם שיק את ההדרן למס' קידושין, גם המהרש"א בחירושי אגרות למס' יבמות דף ק' ע"ב, הקשה כן, ועיי"ש מה שתירץ, והרבה יש לפלפל בתירוץ, ואכ"מ. והנה כבר קרמו בעלי התוס' על התורה את המהרש"א והמקנה, בפ' חיי שרה, בפסוק, ויקח אשה ושמה קטורה, הקשה הריב"א כן, כבר על הנשואים הראשונים, ותירץ ג"כ כתירוצו של המקנה, עיי"ש. ועוד תירוץ בשם הר"ר יוסף משייל"ו, שגם המהרש"א נגע בזה, והקשה על זה, עיי"ש. וגם בספר פענח רזא שם הקשה כן, עיי"ש מה שתירץ, שנשואין ראשונים היו ע"פ הריב"ר, ובפעם שניה נשאה, מכיון שנשאה בהיתר התורה לו גם עתה, וכן בפירוש הטור על התורה שם תירץ כן, וכעין דברים אלו, כתב במהרש"א, אולם הרבה יש לפלפל בזה, אם היות ופעם הותר לו עפ"י הריב"ר, או היתר אחר, מותר לו לגמרי גם עתה, ואכ"מ, וע"ע באור החיים פ' לך לך (ט"זה), ותאמר שרי חמסי וגו', שנ"כ כתב שם שהי' הוראת שעה כאלוהו בהר הכרמל, עיי"ש, וגם בזה יש לי אדיקות דברים, ובאתי רק להעיר ולעורר.

ועוד רגע אדבר בזה, כי כבר ידוע ההערה שהעירו המהרש"א והגר"ב בהגהתו על הגליון, דמה חידש רב במס' יומא כ"ח ע"ב, דקיים אברהם אבינו כה"ת כולה, הלא משנה מפורשת היא בסוף קידושין, והחיד"א בספרו פתח עינים הביא בשם ר"י הזקן, שכתב מחמת קושיא זו, כי אינה משנה אלא ברייתא, ורב ברייתא לא שמע, וע"כ אמר את דבריו מעצמו, עיי"ש עוד מה שכתב. ואולי לזה ג"כ כיוון רעק"א בגליון הש"ס בקידושין, בציינו לעיין ברש"י סוף קנים, שהביא שמצינו בקידושין ברייתא בתוך המשנה בסופה, ושם הגיה המגיה, שצ"ל סוף סוטה, אולם באמת אין להגיה כי לפי הד"י הזקן נכון הוא, עיי"ש ורו"ק. והנה המהרש"א ביומא כ"ח ע"ב כתב לחלק בין המשנה לבין המימרא דרב, דבמשנה איתא, מצינו „שעשה" א"א וכו', דהיינו המשנה רק אמרה דאברהם אבינו קיים „מצות עשה", ותו לא, ואילו רב אמר „קיים" א"א וכו', דהיינו שרב חידש, שגם מצות „לא תעשה" קיים, עיי"ש במהרש"א. וכבר ידוע דעתו של המהר"ל מפראג בעור אריה, בפ' ויגש, מ"ו י', דהאבות בכלל רק קימו מצות עשה ולא קימו מצות לא תעשה, עיי"ש באדיקות. בכל אופן, עפ"י המהרש"א, דהמשנה סברה דא"א קיים רק עשה, יש ליישב קושיית המקנה, דאף אם איסור מצרית הוי רק איסור עשה, (עיי' יבמות מ"ט ע"א, נ"ה ע"א, כתובות ל' ע"א, קידושין ס"ר ע"א וס"ח ע"א, וכן בירושלמי במס' ביכורים פ"א ה"ה, יבמות פ"ח ה"ב, קידושין פ"ד ה"א וה"ו.) דהיינו לאו הבא מכלל עשה, והוי עשה, זה רק לענין שלא ילקה, אבל בכללו הוי לאו, לענין עשה רוחה ל"ת, או לאו הניתק לעשה, עיי' בשיטה מקובצת כתובות מ' ע"א בשם הרשב"א, שכתב, וז"ל: ויש לומר רעשה רמצרי כיון דאינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה, לא עדיף מלאו גמור שנדחה מפני

עשה, עיי"ש. ובמשנה למלך נערה בתולה פ"א ה"ה בר"ה עוד ראיתי, ואריכות נפלאה יש בזה בפירוש הגר"ף לספר המצות לדס"ג חלק הל"ת רס"ד רס"ה, עיי"ש. וא"כ יש לומר, שא"א קיים רק מצוות עשה, ולא חייבי עשה דהוו כמו לאוין, וא"כ על המשנה לא קשה קושיית המקנה, ודו"ק. ואף על רב שסבר רא"א קיים כל התורה ואף לאוין וחייבי עשה, לא יקשה, כי יש לומר דרב ס"ל קהל גרים לא איקרי קהל, ויש להוכיח זאת, מהברייתא בקידושין ע"ב ע"ב, ת"ר גר נושא ממזרת רברי רבי יוסי, וס"ל קהל גרים לא איקרי קהל, ורבי יהודה אומר גר לא ישא ממזרת, דס"ל קהל גרים איקרי קהל, אחד גר ואחד עבד משוחרר וחלל מותרים בכהנת, וברך ע"ג ע"א, אומרת הגמ', שברייתא זו מסייעא לרב דס"ל לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין, והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר בממזרת, וא"כ אפשר לומר, דאליבא דרב גר פסול מיקרי, וכחנת לא מוזהרת על כך, ומדוע נקרא גר פסול, מכיון רקהל גרים לא איקרי קהל ואפשר לחלק שאין רא' עיי"ש ודו"ק. וא"כ לפי דרך זה, אפשר לומר את החרון באופן דלהלן, אם תקשה בסוף מס' קידושין איך נשא א"א מצדית הלא קיים כל התורה, על זה התשובה, הדרן עלך עשרה יוחסין, ותראה שם, כי במשנה כתוב עשה, וא"א קיים רק עשה לפי דברי המהרש"א, ואף אליבא דרב ג"כ לא קשה, כי רב ס"ל בעשרה יוחסין קהל גרים לא איקרי קהל, ואברהם גר ה' ומותר במצדית, וא"כ סליק לך מס' קידושין.

ודרך אנב, בהערה שמחת לקו, ציינתם שדברי החרון הועתקו מקונטרס כת"י מתלמיד א' של הגאון מהר"ם שיק. הנני להעירכם, כי הדרן זה נדפס כבר בשו"ת מהר"ם שיק האו"ח סי' קמ"ה בר"ה ומדי דברי בזה וכו', תעיינו שם ותמצאו את החרון בלשונו של המהר"ם שיק עצמו ז"ע ועכ"ל.

(ב) במדור תמיהות וישובים, תמה מוהר"ד אשר זעליג גאלדמאן שליט"א, מגיר שיעור בשיבת באבוב, על דרש"י שסותר עצמו מפסחים לע"ז, וגם לולא הסתירה הקשה מה דחק לרש"י במס' ע"ז לפרש שאין יורעין באיזו היא הטומאה. והנני להעיר כי בדרשות חתם סופר ח"ג (נדפס בירושת"ו שנת תשי"ט) בדרוש לשב"ה, רף ס"ג ע"א מדפי הספר, כתב שם הח"ס בסוגריים, כי יש ט"ס ברש"י בע"ז וצ"ל ואנו יודעים, עיי"ש. ונשנה הדבר בח"ס עמ"ס ע"ז (נדפס בירושת"ו תשל"ו) בדרך קפ"ג ע"ב מדפי הספר, בר"ה הנכנס לבקעה, השני. וכן שם בדרך קפ"ה ע"ז ברש"י ד"ה וטומאה, ובציון ד"ג שם שזה נלקח מהגהות הש"ס להח"ס שנדפס בנוא-יארק תשי"ט, עמוד מ"ב. וא"כ לפי הכנת הח"ס שט"ס הוא ברש"י אין שום סתירה, ואף אם נקח הגירסא כמו שהיא לפנינו, יקשה מה דחק לרש"י לפרש כן, וכמו שתמה הרב הנ"ל, עיין בספר בנין שלמה עמ"ס ע"ז שם (להגאון ר' נתן מזרבו של הח"ס) מה שכתב בפירוש רש"י (עיי"ש בדרך פ"ב ע"א מדפי הספר ד"ה ברש"י).

(ג) במדור הנאהבים והנעימים, הקשה הקדוש מו"ה צבי זאנענשניין הי"ר, סתירה ברש"י מזכרים לניטין, ונשאר בצע"ג, והערתם בהערה מס' 3, בשם הטל תורה, הישועות מלכו, האור שמח, והצפנת פננה, שחילקו בין קדושת דמים לקדושת הגוף, הן אמת שכך חילקו, אולם לא אמרו חילוקם זה ליישב הסתירה ברש"י, אלא ליישב הקושיא על רש"י בניטין י"ב מהגמרא דכריתות רף י', וכל אלו האחרונים לא עמדו בכלל על הסתירה ברש"י, ולא הביאו מרש"י דוכחים כלל, אף שאפשר בודאי לומר שחילוקם זה עולה ויפה גם ליישב הסתירה ברש"י. וליתר הדיוק הערתי זאת. ודרך אנב אוסיף, שבשל תורה להגר"מ אריק בניטין י"ב שציינתם, הביא שראה אח"כ שהבית יצחק באו"ח העיר על רש"י מהגמ' דכריתות, והנני להעיר שהבית יצחק נמצא בחלק א' מיו"ד סי' קכ"ה אות א', ובחלק ב' מיו"ד סי' קל"ד אות ח', ושם גם הקשה מזכרים ע"ז ע"א על רש"י, ונחית ג"כ לחילוק הנ"ל בין קדושת דמים דבעינן שוה פרושה לבין קדושת הגוף דלא בעינן,

עיי"ש, וא"כ הנר"מ אריק רק ראה ראייה אחת, הקושיא, ולא ראה שתיים, גם החילוק הנ"ל בבית יצחק, ורו"ק.

והנני בזה בכרכה מאהבה שתזכו להגריל תורה ולהאירורה.

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

אב"ר רקחלות החרדים

שטראסבורג, צרפת

ב"ה ז' אדר תשל"ט מאנסי יצ"ו.

אל כבוד מערכת כרם שלמה שליט"א.

תורה רבה לכם על הקובץ החשוב שלכם להגריל תורה ולהאירורה. — בההסכמה על הספר בית לוי על מס' גיטין כותב הנאון אברק"ק לימניווי צ"ל ששמע כמה פעמים מהרבני חיים זי"ע שהעיקר לימוד תורה שבע"פ הוא לחרש חירושים ולפלפל רק שיהיו בנויים על יסודות האמת. וכעת רציתי להעיר על התשובה שהבאתם בחורש אלול העל"ט מהארמו"ר מסטראפקיוו צ"ל שמסתפק על הא ראיאת שחולה מותר לו לאכול ביום הכפורים אם הוא רוקא בחולה שיש בו סכנה או לא, ומתמה על הרמב"ם שכתב חולה שיש בו סכנה רוקא רמנא לי' הא עיי"ש. והנה רבריו הק' צריכין ביאור רכפי הנראה משטחיות מכתבו משמע שרצונו לומר שיהי' מותר לכל חולה לאכול ביום כפורים אפי' אם אין שם חשש של סכנה כלל וזה רבר שאי אפשר לאמרו רהלא כל היסוד שמותר לעבור על איזה עבירה שיהי' אפילו לא בעלמא הוא מהפסוק וחי בהם ולא שימות בהם וזה רוקא אם יש חשש סכנה אבל בלא"ה אסור לעבור על שום איסור ראודייאת ומכש"כ אכילה ביום כפורים שיש בו איסור כרת, וכן איתא ביו"ד סימן קנ"ה סעיף ג' דרק במקום סכנה מותר לעבור בשאר עבירות חוץ מג' עבירות שנאמר בהם יהרג ואל יעבור, ובפ"ת שם מביא שבעכו"ם כיון שלא נאמר בהם המצוה של וחי בהם א"כ ליריהו יהרג ואל יעבור בו' מצות שלהם, עכ"פ זה ברור ראסור לעבור על שום איסור ראודייאת רק במקום סכנה. אבל כפי הנראה ספיקתו של הארמו"ר מסטראפקיוו צ"ל הוא אם צריך רוקא שיהי' סכנה עכשיו או ראפילו אם עכשיו אין עוד בו סכנה רק שאפשר שאם לא יאכל ויתענה יבא לפירוש שאם יסתכן אחר כך גם כן מותר, ועל זה ציין לרבריו הב"ח באו"ח סי' תרי"ח ושם כתב הב"ח בפירוש שאם יסתכן אחר כך גם כן מותר, אבל לא איירי באין בו חשש סכנה כלל וכלל, וזה ברור רק שכתב רבריו בקיצור.

בברכת שמחת פורים וכל טוב.

יחזקאל הורוויץ

רב דבית המדרש צאנזר קלויז

מאנסי, ניו.

כבוד המערכת כרם שלמה.

בקונטרס ד' שנה זו בעמוד מ' מובא חי' המהר"ם מינץ על ריש פ' גיה"נ בתור"ה אסור, שכתבו התוס' להוכיח דרבי מאיר סבר יש בגדין בנ"ט מרמחייב באוכל גיד של נבילה משום נבילה, וכ' המהר"ם מינץ דיש לדחות ולומר דר"מ סבר כר"ש דס"ל כ"ש למכות, והמהרש"ל כ' במס' שבועות (כנ) דלר"ש שלכה"נ נמי חייב, וא"כ אפי' אין בגדין בנ"ט מ"מ חייב רלא גרע משלכ"ד עכת"ד. וכתב שם ידידי האברך המושלם הרב

מרדכי דוד אונגער נ"ו דרבניו מרפסין אינרי רמה יענה לרבני ר"ש בעצמו בברייתא (דף קא.) בגיר של טמאה פוטר משום איסור טמאה ג"כ וקמפרש רבא משום דסבר אין בגירין בנ"ט, וכן הקשה על המנ"ח מצוה רפ"א עיי"ש.

ונראה ליישב דבריהם, דבאמת כבר הקשה הברוך טעם (בשעה"כ דין א') על המהרש"ל מברייתא הנ"ל פוטר ר"ש בגיר של טמאה משום איסור טמאה, ותיירך דכיון דאין גירין בכלל בשר אינו בכלל איסור טמאה, ור"ל דאינו חייב משום טמאה אלא על בשר אבל מה שאינו בכלל בשר אע"ג שהוא ראוי לאכילה כמו ביצים אינו חייב עליו, וראיתי בכלי חמדה (פר' וישלח) שמבאר דהרמב"ם ס"ל דדוקא בטמאה דינא הכי דנתעמט מבשרם לא תאכלו דדוקא על הבשר לוקה משא"כ בנבילה דכתיב לא תאכלו כל נבילה פשיטא רכל מה שהוא בתוך הנבילה אע"פ שאינו בכלל בשר כיון שהוא ראוי לאכילה הרי הוא בכלל נבילה וחייב, וכ"ה דעת הב"ח והלח"מ, וא"כ לק"מ על דברי המהר"ם מינץ (והמנ"ח) שכ' דלר"ש דשלכ"ד חייב א"כ אף דאין בגירין בנ"ט מ"מ חייב באוכל גיר של נבילה משום נבילה, דאף דאינו בכלל בשר מ"מ בנבילה חייב על כל מה שהוא בתוך הנבילה, משא"כ בברייתא הנ"ל פוטר ר"ש בטמאה וכדברי הברוך טעם, ודו"ק.

חיים יעקב מאיר רובין
בלאאמו"ר הרב מציעשינוב שליט"א

ישוב ע"ד הישמח משה פ' ויחי, וע"ד הראש יוסף חולין דף ד'
שתמעה עליהם ככרם שלמה לחודש טבת.

א) ראיתי בכרם שלמה לחודש טבת דברי הרב שתמה מאור ע"ד הישמח משה בפ' ויחי ד"ה ויקרא לבנו ליוסף וגו' שכתב דהא דאסרה תורה לנדר מקרא דטוב אשר לא תדרור וגו' היינו דוקא לנדר בקום ועשה (כגון הרי עלי) ממעם דשמא יתרשל ויבא לידי לא יחל, משא"כ כשהשבועה או הנדר הוא על שוא"ת דוראי לא חיישין שיעשה בפועל ממש היפוך נדרו וזה ברור, ומשו"ה שפיר השביע אברהם אבינו ע"ה את אליעזר שלא יקח לבנו אשה מכנות כנען, אע"ג דאסור להשבע, שאני התם דהוי בשוא"ת דמותר, עכת"ד. — והק' הרב הלא מבואר בנדרים ט' ע"א דהאומר כנרדי כשרים לא אמר כלום ומוקמינן גם בנדר שלא יאכל ואפ"ה אין כשרין נודרין בזה, הרי רגם בשוא"ת אין כשרין נודרין עכת"ק.

ולפענ"ד נראה דלק"מ דהרי הא דאסור לנדר יש בזה שני איסורים, א' דאסור לנדר מקרא דטוב אשר לא תדרור מחשש שמא יעבור על נדרו כראיתא התם ובכ"ד, ועוד יש איסור אחר שלא לקיים הנדר כראיתא בנדרים כ"ב ד' נתן אומר הנודר כאילו בנה כמה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן, ואיסור זה אינו מחשש שכחה אלא משום שאין להוסיף איסורים על עצמו מה שלא אסרה עליו תורה כמש"כ הר"ן. והנה חידושו של הישמח משה לא שייך רק על איסור הראשון דאסור לנדר שמא ישכח ויעבור על נדרו, דכאסור זה שייך לחלק בין קום ועשה לשוא"ת דבקום ועשה חיישין שמא ישכח משא"כ בשוא"ת לא חיישין שמא ישכח ויעשה איסור, משא"כ באיסור השני דאסור לנדר ולקיימו דהוי כאילו בנה כמה והקריב עליו קרבן זה האיסור שייך גם בנדר דשוא"ת, וכן משמע מדבריו בפ' מטות ד"ה בפסוק דמטעם דהוי כהקרבנה בכמה אפי' על שוא"ת אסור לנדר ע"ש היטב.

ומעתה מיושבת היטב קושיית הרב ע"ד הישמח משה, רהרי בנדרים כ"ב שם מפורש רהא רכשרים אינן נורדין היינו גם משום איסור השני רכל הנורד כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן, וא"כ גם לפי רבדי הישמח משה מ"מ אין כשרין נורדין גם בשוא"ת משום ר"י נתן, ולכן הנורד כנדרים כשרים אין נדרו נדר אף כשנורד בשוא"ת ולא קשה מידי ע"ד הישמח משה מנדרים ט' רגם בשבועה שלא יאכל אין כשרין נורדין משום ר"י נתן, ומה רמייית הש"ס התם הא רטוב שלא תרור וגו' היינו להוכיח ששאני נרבה מנדר.

אלא רעריין נשאר לנו לכאר מה שכתב הישמח משה רבשוא"ת אין איסור לנרוד רלא חיישינן לשמא ישכח, הלא עכ"פ אסור לנרוד משום איסור הקרבת קרבן בבמה. — נראה פשוט רלק"מ ורבדיו ברורים ומדויקים, רהרי הר"ן כתב שם רהא רהנורד כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן היינו משום רלא רייך מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך רברים אחרים ע"ש, וא"כ כ"ז שייך רק לאחר מתן תורה רדין להוסיף עליה כלום, משא"כ הישמח משה רקאי על אברהם אבינו שהשביע את אליעזר לא שייך בהו איסור זה רהרי לא נתנו להם התורה עריין אלא שקבלו עליהם התורה מעצמן, ומרקבלו על עצמן שוב שפיר יכלו לקבל עליהן עוד מצות רמאי שנא אלו מאלו, ואין בנדרים שלהם איסור הקרבת קרבן בבמה, ורבדי הישמח משה שרידין וקיימין. (וגם י"ל רהא ראסור לנרוד ולקיימו משום רהוי כמקריב קרבן בבמה לא שייך רק בנדרים רהוי איסור חפצא וכמוסיף איסורים על איסורי תורה שחמה איסורי חפצא, משא"כ שבועה שאינה רק איסור נברא לא שייך ביה איסור זה, כן אפשר לומר, ושפיר השביע אאע"ה את אליעזר).

(ב) גם ראיתי מה שתמה ח"א ע"ד הראש יוסף חולין ר' ע"ב ע"ד רש"י ר"ב מותר מיד שכ' ברעת רש"י רהא רמותר מיד היינו בהנאה כמש"כ התוס' רגורו על פתן, ותמה ע"ז רהרי רש"י כ' בסוף ריבור זה רמותר לכשרים לאכול מחמצן מיד, ררי רס"ל לרש"י רמותר גם באכילה, רהוא לכאורה פליאה גדולה.

אמנם נראה ליישב רבדיו רהנה הש"ס רצה לאוקמי ברייתא זו כר' יהודה רס"ל רחמץ לאחח"פ אסור מה"ת, רהא רמחליפין היינו שבוראי רמחליפין כרי שלא יעברו על איסור תורה, ומסיק הש"ס ריש לאוקמי כר"ש רחמץ לאחח"פ אינו רק ררבנן משום קנס, ומשו"ה תולין שמחליפין.

רהנה מש"כ התוס' רהא רמותר מיד היינו בהנאה, רבאכילה אסור רפת עכו"ס אסור באכילה, נראה לחדש רהיינו רוקא לקס"ד רהש"ס ראתיא כר' יהודה, ולכן י"ל רהא רמחליפין היינו רק משום רנזהרין מאיסורי תורה, הא מאיסורי ררבנן אינן נזהרין, רהזוכרה סברא זו להלן רבראש יוסף ובחפץ ר' ע"ש, ולכן שפיר חיישינן שמא רחליף חמצו רפת עכו"ס ואסור לאכול, משא"כ למסקנת הש"ס ראתיא כר"ש רחמץ לאחח"פ אינו רק משום קנס א"כ ע"כ לומר רעוברי עבירה נזהרין גם מאיסורי ררבנן ומשו"ה תלינן שהחליפו חמצם שע"ע רפסח רעוברי עבירה נזהרין גם מאיסורי ררבנן לר"ש, ובוראי נזהרו להחליף פתן רייקא עם פת פלטרן או חמץ של ישראל שמכרו לעכו"ס קורם רפסח שמותרין באכילה, (עי' לב אר"י ופנ"י), ורוק היטב בזה כי רהוא סברא נכונה.

ומעתה יתיישב רבדי הראש יוסף על נכון, רי"ל רהא רקאמר רש"י רמותר לאכלן היינו למסקנת הש"ס ורליב רהלכתא רקי"ל כר"ש רחמץ לאחח"פ אינו רק משום קנס, ולכן ע"כ רגם באיסור ררבנן נזהרין רעוברי עבירה ובוראי רחליפו פתם עם פת פלטרן או פת של ישראל שביד עכו"ס וכנ"ל ולכן רתיר רש"י לאכלן לכשרין, משא"כ הראש יוסף

הלא כל מטרתו בדיובור זה לפרש דברי רש"י אליבא דר' יהודה כרמבאור בדבריו, ומשמע ליה להראש יוסף דאף ררש"י קאי אליבא דרש"י מ"מ היינו דווקא דלהלכתא נקט רש"י כמסקנת הש"ס ראתיא כר"ש משום דהלכתא כוותיה ומשום"ה כ' רש"י דמותר באכילה, אבל מה שמפרש רש"י לשון מיד דהכוונה רא"צ להמתין עד שתאפה משמע ליה להראש יוסף שזהו פירוש על גוף הברייטא אליבא דכו"ע, ולכן קשיא ליה להראש יוסף דמרמפרש דרש"י כונת הברייטא דמיר היינו שא"צ להמתין עד שתאפה א"כ לפי ס"ד רהש"ס ראתיא כר"י איך מותר לאכול הא הו"ל פת עכו"ם וכקו' התוס' וכדביארנו דלר"י אין לתלות בעוברי עבירה אך ורק שנוהגין מאיסורי תורה אבל לא דקרקו להחליף חמצן עם פת פלטר ולכן מפרש הראש יוסף ררש"י יפרש אליבא דר"י דהא דמותר מיר היינו דמותר מיר בהנאה, — ומה שפירש"י דמותר לאכול היינו אליבא דרש"י דלהלכתא כוותיה וכנ"ל, ודברי הראש יוסף ברורים.

ובאמת מצאתי בספר הישר לר"ת חלק התשובות סי' ס"ג אות ב' והו"ד כחי' חת"ס שכתב מפורש כדבריו ברע"ת רש"י הללו דאתיא אליבא דר' שמעון עי"ש. (אלא רלפי דברי הספר הישר אין מקום לקשיית הראש יוסף ע"ד רש"י דלר' יהודה גם חמץ של נכרי אסור, דהרי דר"ת כתב שם דהא דפירש"י דאיירי בפת היינו דוקא משום דאתיא כר"ש רחמץ של עכו"ם מותר לאחזה"פ, הא לר"י איירי בבצק גם לפירש"י עי"ש).

כ"ד הצב"י

שלמה הכהן גראסס

בכולל אברכים רחסידי בעלזא

ברוקלין ניו יארק יע"א

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

הנני להשתתף עם השואלים והדורשים, בונים וסותרים בדברי ירחונכם החשוב המשמח אליקים ואנשים, ואעיר בזה איזה הערות בס"ד.

(א) בחורש השני בשנה השנית לצאת הירחון לאור הדפוס, נדפס כדף ח' חידושים מהמהר"ם מיניץ, ומביא שם תוס' במס' יבמות דס"ל דהא דקי"ל אחע"א בכולל הוא דוקא כשהוא ג"כ חמור על קל. ועפי"ז מיישב הא דכתבו התו' דמוקדשין חל על גיד הנשה, אף דסבירא לן אאחע"א, משום דהוי חמור ולא כתבו משום דהוי כולל, משום דכולל לחודי' לא חל רק כשהוא חמור ג"כ. ולא ציין אי' מקום דברי התוס'. והעיר הכ' יואל קלאנג נ"י בקובץ ר' דף מ"ג רכוונתו לתוס' ביבמות לג: ד"ה אמר ר"י.

אך לכאורה מתוס' הנ"ל לא מוכח כולל צריך להיות גם חמור על קל, אלא דבכל על חמור דוקא אינו חל דו"ל התוס' באיסור כולל סבירא לי' לגמרא דלא חייל קל על חמור עכ"ל, אבל לעולם אף בשוין חל כולל, וכן כתבו האחרונים בפירוש (ישרש יעקב בתוס' יבמות הנ"ל בא"מ מ"מ, שו"ת רעק"א סי' ק"ע, וע"ע בכרם שלמה שנה ב' קובץ ח' דף כ"א שמוכא רבד זה כשם השעה"מ) וא"כ הרק"ל אמאי כתבו דמוקדשין חל משום דחמור הלא אף באינו חמור יכול לחול.

שוב מצאתי להמהר"ם מיניץ בעצמו בתשובותיו סי' ז', שציין לתוס' יבמות הנ"ל וגם לתוס' שבועות כר: ר"ה מגו דחיילא, וזו"ל רכתבו דאף באיסור כולל לא חל כ"א באיסור חמור על קל ומשמע מדבריהם דלכ"ע כן הוא עכ"ל ובתנאות שם מבנו כתב דאינו מוכרח דו"ל דאף בשוין חל. חזינו דיש בזה חילוקי ריעות והמהר"ם מיניץ הכין דה"ת דצריך להיות חמור דוקא. (ואף שהבאתי שהמהר"ם מיניץ מפרש דה"ת כך, מ"מ עצם פירושו

קשה להבין, דמפשטות המשך דברי התוס' נראה בפירוש דס"ל דאף בשוין חלין עיי"ש. וביותר קשה איך יפרנס דברי הגמ' חולין קא. דמשמע שם בפשיטות דבזה נחלקו ר"מ ור"י הגלילי, והאיך כתב דלכ"ע צ"ל חמור על קל).

(ב) עוד שם, מקשה על דברי תוס' יבמות הנ"ל, הלא בסוגיא דאוכל מצה של טבל מבואר שם דחמץ חל על טבל באיסור כולל אף דלא הוי איסור חמור עכ"ק. ודבריו מרפסין אינרי דחמץ על טבל הוי חמור על קל, דא דחמץ הוי בכרת וטבל במיתה ביד"ש, ואיתא בגמ' כריתות דף כג: דמעילה חשיב קל לגבי קדשים (נותר) דמעילה במיתה וקדשים בכרת ופירש"י איסור מיתה קל דאין חייבין על שנגתה חטאת. ושנית דחמץ אסור בהנאה וטבל מותר בהנאה (ואף דטבל אסור בהנאה של כילוי מ"מ ניתוסף איסור הנאה שאינה של כילוי) ובתוס' חולין קא. ד"ה איסור, ס"ל דהוספת איסור הנאה מיקרי חמור, על כן שפיר חל חמץ על טבל.

והנראה בזה דוראי כוונתו לאותה קושיא המוזכרת בס' קול אדרי' סי' ע"ט והוא: דאימת יחול איסור חמץ, אי לפני זמנו דהיינו בשש שעות כיום שאז חל על עיסות דהותר, אז הוי קל על חמור דאז חמץ בלאו וטבל במיתה, ואי בערב אז לא הוי כולל דעל עיסות דהותר כבר חל בע"פ. ומסתבר לומר כן שזה הוי' כוונת קושיותו, שהרי המהר"ם מינץ בעצמו בתשובותיו סי' ז' הקשה קושיא זו לענין חמץ של הקדש (מובא ג"כ בקול אדרי' סי' הנ"ל).

(ג) ברף ט' כתב לתרץ סתירת הרמב"ם שפסק אין בנידן בנ"ט ופסק דאוכל גיד הנשה של נבלה חייב ב', עפ"י מ' שהביא מתוס' במס' ע"ז דף סז: דהמיעוט דשאינו ראוי לגר אינו קרוי נבילה בא למעט סרוחה מעיקרא, אבל אם מתחילה הוי' ראוי אע"פ שעכשיו אינו ראוי אינו חייב עליו, וכתבו האחרונים דה"ה בשאר איסורין כן (הוצרך לזה משום דהרמב"ם כלל עולה ושור הנסקל בהרי נבילה). ולפי"ז בניה"נ דכתבו התוס' דיש פדק גיה"נ דמתחילה הניד בשר ואח"כ מתקשה, א"כ אף דאין כוננב"ט מ"מ כיון שמתחילה הוי' בשר חייב עכשיו בניד של נבילה שתיים, זת"ד. וקשה דהרמב"ם ע"כ לית ל' האי סברא דהתוס' במס' ע"ז הנ"ל, דהרי פסק בניד של טמאה פשור לגמרי, ולפי דבריו אמאי אינו חייב אחת משום איסור טמאה.

אלה דברי הכו"ח למען הרמת כרם התורה,

כן ציון דוב הלברשטאם

נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אשר לערנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' גרשון קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יהושע בערגמאן נ"י להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל פערלמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יחיאל פאפיער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחיאל גרשון וויינפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישכר פינדער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה שטיינפעלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' צבי אייזיק הלוי מאסבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום יוסף שווארץ נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ותרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלכסנדר ישעי' זיסקינד האכחייזער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד דוב גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה זאב ירמיי' וואקסמאן נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יוסף עוזר בארבער נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' מנחם דוד קעסלער נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א בן האדמו"ר מסטריזוב להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלמה עקשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה זאב גייגער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשובוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אלעזר מייזליש שליט"א אבד"ק אוהעל לנישואי בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אלעזר ארי' הלוי יונגרייז שליט"א אבד"ק טשענענער לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש מענדלאוויטש נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר' אהרן דוד נ"י

להנה"ח מו"ה דוד מאיר בראדט נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר חיים מייזליש שליט"א אבד"ק סאדוואש לנישואי נכדיו יחיו

להנה"ח מו"ה חיים וואקספרעס נ"י מקרית באבוב לנישואי בנו האברך היקר ר' יהושע נ"י

להנה"ח מו"ה יעקב יושע שפילמאן נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב ציונער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל כייגעל נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב לנישואי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה מרדכי חיים איצינגער נ"י מלונדון לנישואי בנו האברך היקר ר' משה נ"י

להרב מו"ה משה הלוי ראטענבערג שליט"א לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה בערגער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נח פעלדמאן נ"י מקרית באבוב לנישואי בנו האברך היקר ר' שלום נ"י

להנה"ח מו"ה נטע שארף נ"י לנישואי נכדיו יחיו

להאברך היקר ר' אשר ישעי' מאנדעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יהושע צבי האמערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא ברוך עליאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' מנחם מרגליות נ"י מאנטווערפען לנישואיו

להאברך היקר ר' מרדכי מילער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' משה היימפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' נתן בריינער נ"י מפתח תקוה תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה באכנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור הש"ת שיוכזו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם לאנגזאם נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
זאב נ"י תלמיד ישיבתנו קרית באבוב

להנה"ח מו"ה אברהם וויטשנער נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אלי' שארף נ"י לאירוסי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים קופפערמאן נ"י מאנטווערפן לאירוסי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה יוסף בוימעל נ"י לאירוסי בתו תחי'

להרב מו"ה יחיאל צוקעראוו שליט"א ר"מ בישיבת קדושת ציון בקרית באבוב
לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב משה הכהן פרידמאן נ"י לאירוסי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסי בנו נ"י

להרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן שליט"א רב דקהל
שערי חיים לאירוסי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
מאיר חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה משה דוד שטיינזוארצעל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה משה יוסף בראכפעלד נ"י ממעקסיקא לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה
כמר דוד יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה שארף נ"י לאירוסי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה שמואל פיללער נ"י לאירוסי בנו נ"י

להב' החתן הנעלה כמר ראובן שמעון דויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתהלה.

המערכת

/
tes

19 (212) 854-4830

רמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 12 דאלער לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כבעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = ברואר רגיל 12 דאלער לשנה וברואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579,
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס ז' אייר תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד לפרשת בחוקותי כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט תרי תמיהות הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
י הגהות על ס' שער המלך הגאון ר' וואלף באסקאוויץ זצ"ל
יב כענין מין במינו הגאון ר' שלמה קוועטש זצ"ל

מדור אגרות קודש

יז מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל אל חותנו הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל
יט מכתב מהגה"ק בעל יוטב לב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כ כענין חומרי המקום שיצא משם הג"ר מנחם זעמבא הי"ד

מדור פלפול והלכה

כא קריאת שם אב למגרל יתום . . . הרב מוהרש"א זעלטענרייך שליט"א
כג כענין נערה ברשות אביו ר' בן ציון י"ל טווערסקי נ"י
כו כסוגיא דזרק כזית תרומה לבית טמא . . . ר' פסח הלוי מיללער נ"י

עולת שבת בשבתו

לב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
לד נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעמים

מר במס' שבת דף ל' וביצה דף י"ז . . . הרח"ג ר' יהודה האללענדער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נ צוואת הג"ר יעקבא סג"ל לנרא בנו של הנוכ"י זצ"ל

נג מכתבים אל המערכת
מז צילומי כתבי קודש ח, מה, מט
נח כרכות והוראות

כל הזכויות שמורות למערכת

Copyright © 1979
by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לידירנו הדגול הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה שמעון הכהן כץ נ"י

אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמות

אביו הנה"ח מו"ה זאב ב"ר נחמ"י הכהן כץ ע"ה

נהרג עקה"ש ביום כ"ג סיון תש"ב לפ"ק בנימארק

אמו החשובה מרת מרים בת ר' חיים דוב צעהנגוט ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום כ"א אלול תש"ב לפ"ק

בנותיהם שרה, פייגא, ח'י ליבא, חנה אדיל

נהרגו עקה"ש כ"א אלול תש"ב לפ"ק

בנם הב' אליהו נהרג עקה"ש אדר"ח אייר תש"ה לפ"ק

בנם הב' מיכאל נהרג עקה"ש י"ז מרחשון תש"ב לפ"ק

בנם מו"ה משה יהודה נפטר ר"ח שבט תש"ה לפ"ק

חותנו הנה"ח מו"ה אברהם ב"ר יהושע הכהן דאפפורט ע"ה

נפטר ביום ד' אלול תש"ו לפ"ק

בנו הב' ישראל נפטר ג' סיון תש"ז לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו ותחי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל

להתברך בכל מילי דמיטב ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח, אמן.

המערכת

ברכת תודה

לידירנו האברך המופלג היקר והנעלה

מו"ה יצחק משה צבי ברינגנער נ"י

אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה לתרום סכום הגון

להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הנה"ח

מו"ה שלמה זלמן ב"ר יצחק ברינגנער ע"ה

נפטר ב' דר"ח אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישלם ד' פעלו ויתברך בשפע הצלחות ממעון הברכות

ויוכה לרוות רב נחת מכל יוצ"ח לאורך ימים, אכ"י.ר.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת בחוקותי

במררש רבה פ' בחוקותי עה"פ אם בחוקותי תלכו הה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך (תהלים קי"ט), אמר דור רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. ויש לדקדק במררש הזה מה הכוונה באומרו דודר המלך ע"ה חשב בכל יום ויום לילך למקום פלוני או לבית פלוני. ועוד אמאי נקטי לשון כפול למקום פלוני ולבית דירה פלונית, ועוד היכן מצינו דמו בקרא אם בחוקותי תלכו דקאי על בתי כנסיות ובתי מדרשות. וגם בפסוק גופי איכא למירק דכתיב ונתתי גשמיכם בעתם אמאי נקט דווקא ברכת גשם ולא נקט שאר ברכות, ועוד קשה קושית האלשיך הק' אמאי כתיב גשמיכם דמשמע גשם שלכם.

ונקדים מה ראיתא במדרש תנחומא בפ' פקודי עה"פ ויביאו את המשכן אל משה וגו' וירא משה את כל המלאכה ויברך אותם משה, מה ברכה ברכן, רבי מאיר אומר, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם והם אמרו ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ויש לדקדק על הלשון שתשרה שכינה במעשה ידיכם הא טפי הוי לי' למימר יה"ד שתשרה שכינה במשכן הזה, מה הוא במעשה ידיכם. גם יל"ד במה שהשיבו בני ישראל ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, רנראה ככפל לשון.

עוד נקדים דברי הגמרא במס' כתובות (דף ה' ע"א) דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ ראילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ד' מקדש ד' כוננו ידיך. (פי' דבמעשה שמים וארץ כ' ידי ביד אחר משא"כ במעשה ידי צדיקים כתיב כוננו ידיך בשני ידים). ופריך הגמ' מיתבי השמים מספרים כבוד א"ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, דמשמע דאף מעשה הרקיע ה' בשתי ידים, ומשני ה"ק ומעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר, ופירש"י ה"ק האי ומעשה ידיו במעשה הצדיקים כתיב שקרוין מעשה שלהם מעשה ידיו של הקב"ה וה"ק ומעשה ידיו דהוא מעשה הצדיקים מעיד עליהם לבריות שהם צדיקים שמתפללין על הגשמים ומטר יורד, ע"כ. והקשה השיטה מקובצת אהא דמייתי בר קפרא דא"י דמעשה ידי צדיקים הם בשתי ידים מדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך, הא התם מיירי במקדש דלמעלה דהיינו ביהמ"ק השלישי א"כ אמאי קרי לי' מעשה ידי צדיקים הא הוה מעשה הקב"ה. וגם יל"ד על מה דמשני ומעשה ידי צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר, מאי שנא דנקט דווקא מטר, הא כל דבר שמתפללין הצדיקים עליו ונענים בתפלתם הוה עדות והוכחה שהם צדיקים.

וכדי ליישב כל הנ"ל, נקדים לבאר מה ראיתא במס' תענית (דף ה' ע"א) אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה.

ובזוה"ק פ' ויקרא (רף ט"ו ע"ב) איתא, א"ר יודא א"ר ייסא נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים דלעילא עד שיכנסו ישראל בירושלים דלתתא. וצריך להבין השינוי לשון בזוה"ק ממה דאיתא בגמרא, דבגמ' לא אמרו עד שיכנסו ישראל אלא עד אשר יבוא הקב"ה.

אמנם י"ל דרא ודא אחת היא, עפי"ד הגמרא במס' מגילה (רף כ"ט ע"א) רתניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא". וכתב שם המהרש"א דער"ז יש לפרש במזמור שמחתי באומרים לי בית ד' נלך עומרות היו רגלינו בשעריך ירושלים ירושלים הבנוי' כעיר שחוברה לה יחריו, רזה המזמור בגלות נאמר ששמחתי באומרים לי בית ד' נלך שהוא בית הכנסת כאילו עומדות היו רגלינו בביהמ"ק שבירושלים. והטעם לפי שירושלים הבנוי' כעיר שחוברה לה יחריו ר"ל עפ"ד המדרש דלעתיד יהי' ביהמ"ק גדול בירושלים שבעוה"ז וירושלים יהי' גדול ככל א", וע"ז אמר מה טעם יהי' ביהמ"ק דלעתיד גדול כל כך לפי שבירושלים הבנוי' לעתיד יהי' חוברה לה למקדש יחדיו כל מקומות של בתי כנסיות ובתי מדרשות שהיו בעוה"ז. ונמצא דעתה בגלות שאני עומד בביהכנ"ס הרי הוא מקום המקדש גופי' דלעתיד, עכ"ר המהרש"א.

ונתבאר הענין יותר ברברי אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע בספרו זרע קודש (פ' תצא) עה"פ כי תבנה בית חרש ועשית מעקה לגנך, עפ"י מה שאומרים (בתפלת שמ"ע) ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם, דכתיב בונה ירושלים ר' (תהלים קמ"ז), ובמה בונה אותה, בימינו, ע"י הימים שלנו, שבכל יום ויום כשארם עובר את השי"ת הכל לפי מעשיו, בונה את ירושלים וביהמ"ק, יש בונה ביום אחר שורה שלימה, ויש מניח למשל לביתה אחת, כן בונה הארם מישראל שעובר את ר' בכל יום עד שיהי' נבנה בשלימות במהרה בימינו. וכן שמעתי מהרה"ק מו"ה אלימלך זצ"ל שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי הביהמ"ק ואמרו לו שהם אותם כלים שהוציא הוא מן הגלות ופ"א אמר שנפל בית שומאח אחת בצורה גדולה מאד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה אבל יש לי שומר טוב שכשהרכ מו"ה יעקב יצחק מלאנצהוט מתפלל תפלת י"ח מתפלת מנחה מפיל כל מה שבונים והבנתי דבריו הקדושים שמפיל זה ע"י תפלתו שבונה חומות ירושלים וביהמ"ק, ולפי ערך שבונה חומות ירושלים לפי ערך זה מפיל בבית הזה של שומאח כי כשזה קם זה נופל. וז"ש כי תבנה בית חרש כנ"ל שהארם בונה הביהמ"ק שיתחרש לעתיד לבא כ"ב, וצויתה לנו התוה"ק שכשאתה עוסק בבנין הקדוש ועשית מעקה לגנך שתעשה מעקה וגדר סביב בעבודתך ולא תתראה בעבודתך וכו' ואי אפשר לשער גורל מעלת קרואת ירושלים דלע"ל שיהי' בלי שיעור וערך, ומכל שורה ושורה של הבנין ומכל לביתה ולביתה יתנוצץ ויאיר אור המצוה שנבנה עי"ז, עכ"ל.

המורם מרברי מהרש"א שירושלים הבנוי' היא מבתי כנסיות ובתי מדרשות שבגולה שיקבעו לעתיד בירושלים וזהו ע"י התורה והתפלה שבני ישראל לומרים

ומתפללים בהם בתורתם ותפלתם נבנית ירושלים וביהמ"ק כדברי אה"ז הקדוש זצ"ל, וזהו מאמר הגמ' לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה היינו המקדשי מעט שבגולה שמהם נבנית ירושלים שלמעלה ואשרה שכינתי בהם, וע"ז מוסיף הזה"ק, שלא בניינו בתי הכנסיות הם חומות ירושלים, רק התפלות הזכות ששופכים בהם שיחם עם בני"ז בזה הם בונים ירושלים שלמעלה, וז"ש עד שיכנסו ישראל בירושלים של מטה, ובתורתם ותפלתם יכנו את ירושלים דלעילא.

ובזה יתיישב קושית השמ"ק דקרי לבניין ביהמ"ק דלעתיד מעשה ידי הצדיקים והרי המקדש דלעתיד ירד משמים, אמנם לפי האמור המקדש דלעילא נבנה ע"י מעשה הצדיקים תורתם ותפלתם, ובמעשיהם הטובים הם בונים את מקדש ד' העתיד להגלות בב"א.

ובזה יומתק אומנם ז"ל ומעשה ידי צדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר, עפי"ד הגאון ר"ר יהונתן זצ"ל ביערות דבש (דרוש הראשון) עה"פ ויבא כנשם לנו, דגשם היורד מלמעלה בא ע"י כח דלמטה מלחות הארץ כמ"ש ואר יעלה מן הארץ וגו', וישראל מבקשים שיושיענו השי"ת ע"י איתערותא דלתתא, שהם יפתחו בתשובה תחילה, והקב"ה יסייעם, כאו"ל הבא לטהר מסייעין אותו, וזהו שיהי' הקב"ה לנו כגשם להוריד שפעת קרשו מלמעלה ע"י התעוררות מישראל עיי"ש. וזהו הכוונה כאן, שהוא נמשך ארלעיל שהבחהמ"ק שלמעלה נקרא מעשה ידי הצדיקים, ע"ז קאמר מעשה ידי הצדיקים מי מגיד הרקיע ומאי ניהו מטר, שכמו שע"י האר העולה מן הארץ מתהווה המטר בשמים ויורד לארץ והולידה והצמיחה, כן ע"י מעשה הצדיקים בתחתונים נבנה ביהמ"ק שלמעלה ועתיד לירד ולהגלות לעיני כל חי.

ועפ"ז יובן נמי דברי המדרש תנחומא הנ"ל, יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם והם אמרו ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, דקרק משה דבינו לומר יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ולא אמר במשכן הזה, כי משה רבינו חי' אב לנביאים וצפה ברוה"ק שיחרבו שני מקדשות ואח"כ יבנה בית שלישי בזכות מעשה ידיהם של ישראל אשר יעמוד לנצח, לכן חי' תפלה למשה איש האלקים, יהי רצון, שיהי' לבני ישראל הרצון והשתוקקות לעשות רצון קונם וחפץ צורם, ועי"ז תשרה שכינה במעשה ידיכם, כי דייקא ע"י מעשה ידיכם דהיינו התורה והמצוות שלכם, יבנה חומות ירושלים של מעלה הנקרא מעשי ידי הצדיקים. וזה שאמרו ישראל, ויהי נועם ד"א עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, שגם הם היו מתפללים על זמן ההוא ואמרו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, שיכונן מעשה ידינו אלו המצוות והמעש"ש שלנו, שיהיו מתוקנים בלי שום פגם, ואז נזכה ומעשה ידינו כוננהו, שיתכונן ביהמ"ק של עתיד הנקרא מעשה ידינו.

ועתה הדרך לקמייתא לבאר הכתובים, אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, דהנה בסוף פרשה הקודמת (פ' בהר) כתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ד', וכ' הספורנו, את מקדשי תיראו, המקומות המקודשים אחר חורבן

הבית והם בתי כנסיות ובתי מדרשות שבגלות כמ"ש ואחי להם למקדש מעט ואמרו ז"ל אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, עכ"ל. וזהו את מקדשי תיראו, כרברי הספורנו, שיבנו בתי כנסיות ובתי מדרשות ומקומות התורה שמשם תצא תורה, וגם הם בעצמם יקבעו עתים לתורה בבית המדרש, ואז, אם בחוקותי תלכו, כפירש"י, שתהיו עמלים בתורה, ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, לעסוק במצות ובמעשים טובים, ונתתי גשמיכם בעתם, שיהי' הקב"ה כגשם לנו, לבנות ביתו בקרוב בזכותנו ע"י איתערותא דלתתא. וזהו גשמיכם, שיפעלו מעשי ידיכם כמו האר המהוה הגשם.

ומעתה מה מאד נמלצו לחיך דברי המדרש הנצב בראש, אם בחוקותי תלכו הה"ר חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל ערותיך, אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ר ואשיבה רגלי אל ערותיך. כי ידוע דוד המע"ה נכספה נפשו לבנות בית המקדש להשי"ת, ולכן בכל יום ויום הי' לבו דוח שהוא יושב בבית ארזים וארון אלקים יושב בתוך היריעה, והנה בית המקדש מכונה בשם „מקום" כמאה"כ מה נורא המקום הזה, ויפגע במקום ההוא, וזהו שאמר למקום פלוני אני הולך ולבית דירה פלונית אני הולך, זהו בית שלישי דלעתיד אשר יעקב קראו בית. וכשהייתי מחשב כן, היו רגלי מוליכות אותי אל בתי כנסיות ובתי מדרשות, להראות דע"י שכני ישראל עוסקים בתורה ובמצות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הם בונים שורות שורות של ביהמ"ק אשר יצטרף במהרה לבנין שלם בית מקדשינו דלעתיד אשר יעמוד לעולמי ער ולנצח נצחים.

גדא יאה

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת בן הבכור

חיים שלום יחי'

אצל בנו

הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש שליט"א

ונביע בזה מיטב ברכתינו מעומק לבבנו שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח דב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

[illegible]

תרי תמיהות מהגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל¹

[א"א כ"ה שמעתי מאמ"ו נ"י דעמד בקושי' בסוגי' דנדר' ל"ד ב' בהחי' דככרי עליך .. דאמר' שם א"ל פשיטא דאע"ג דיהב' לי' במתנה אסור (אלו) [אלא] ככרי עליך לאפוקי מאי וכו' דאי גנבא מיני' מגניב וכו' איתבי' השאיליני פרתך וכו', ומאי קושיא הא אמר רבא הטעם דככרי עליך לאפוקי מאי וכי יסיק ארעתי' דמגניב מיני' וזהו שייך בככר דעיקרו לאכילה ולמאי ענין אמרו עליו אם לא יגנוב ממנו (ואף דיש עוד ענין הנאה לחמם בו בעוד שהככר לבעליו כמ"ש הר"ן דל"ה סוף ע"א בשם הירושלמי דמסופק בזה צ"ל דזהו לא שכיחא לומר דאוסר עליו בשביל זה לחוד), ומוכח דככרי עליך בא למעט דק אפסקי' אחר אבל בפרה וקורדם דלמלאכה עומדי' ל"ש הוכח' זו דו"ל דאוסר עליו בעודו שלו דאסורי' לו בדרך שאלה למלאכתו אבל ליכא ראי' דאוסר עליו אף במכירה ונתינה לו, ועי' בר"ן שכתב דלרבא בביתך שאני נכנס דוקא מכרן לאחר אבל מכרן לו אסור, אף דהתם ליכא הוכחה לכך דשפיר י"ל דאוסר עצמו הכנים' בעוד שהבית שלו, צ"ל דהוציא הדין כן מדאמר' בפרה וקורדם דלרבא אסור בלא אפסקי' אחר

(1) ראה הפאקסמיליא בעמוד הקדום. וראוי לעורר על דבר פלא בכת"ק זה, דהנה כל חבקי בכת"ק הגאון רעק"א יכיר מיד כי הוא גוף כתי"ק בלי שום ספק, והנה נודע ומפורסם שעיקר עבודת העתקת ועריכת הכתבים של הג' רעק"א הי' ביד בנו בכורו הג"ר אברהם מראוויטש וביחד עם אחיו הג"ר שלמה אבר"ק פוזנא דרפיסו השו"ת רעק"א ודרוש וחרוש רעק"א. במשך ימי ההרפסה קבלו מאביהם מכתבים עם חוראות שונות בנוגע לעריכת הספר ומעשה ההרפסה כמבואר בהקרמיותיהם לספרים הנ"ל. הג"ר אברהם הנ"ל הוסיף הנהגות רבות בתוך הספר מוקף בחצאי ריבוע, והרכה מהם מתחילים כאותיו, א"א כ"ה, ר"ת א"מר א'ברהם ב'ן ח'מחבר. הנה כי כן יש להפליא על אותיות א"א כ"ה אשר נרשם כאן בתחילת הריבוע בכת"ק הג' רעק"א עצמו, וגם על מה שנכתב בא"ר, שמעתי מאמ"ו, ראיתי כתוב מאמ"ו, שמשמעותו, שהג"ר אברהם בנו, כתבם בשם אביו הגרעק"א. ואף שהי' מקום לומר ברוחק גרול, שכוונת רעק"א על אביו הר"ר משה, אשר מוזכר בשו"ת רעק"א סי' קנ"ז וכותב אליו בזה"ל: ידעתי שאמ"ו נ"י אינו צריך לא לרירי ולא לרכוותי לשרר לן ספקותיו ולשאל שאלותיו לצעיר ימים וחכמה כמוני וכו'. אולם חוץ מה שנראה רחוק מאוד ממרכז האמת לומר כן, עוד עומד לנגדנו אותיות א"א כ"ה, אשר הם ר"ת אמר אברהם בן המחבר, כנ"ל, וגם הרי הקושיא הראשונה בכת"ק זה מוזכרה בקיצור גם בגליון הש"ס בנדרים רף ל"ה ע"א, הרי שהיא קושית הגאון רעק"א עצמו ולא של אביו.

ואולי נזכר רעק"א בשתי קושיות הללו כשהי' מלאכת ההרפסה עומד קרוב להנמר, ורצה לספחם בסוף איזה תשובה וכדו' אשר דן בו באותו ענין, או שלא רצה שיאכר זכרם, לכן שלח לבניו ב' קושיות הללו באופן זה, מוכן לרפוס. (עיין לרונגא בשו"ת רעק"א ח"א סי' כ"ז).

הצענו ספיקתנו לפני כמה ת"ח בקיאים ברבר, ולא העלו דבר ברור. על כן נבקש מאת הקוראים הנכבדים יחיו, שאם יש להם איזה השערה נכונה ברבר, ויאילו נא לחוות רעתם בזה.

אף רליקא הוכחה לכך וכו' אבל מ"מ היא גופ' קשי' על הנמרא איך מדמו' פרה וקורדם לכבר, וצ"ע²).

עוד אזכיר מה שראיתי כתוב מאמ"ו בגליון המהרש"א בחולין דף ד' ב' תד"ה מותר מיד וכו' ומיהו אע"ג וכו' דכתב המהרש"א ולא ידענא מאי קושיא הא בנדרים מקשי לה תלמודא ומשני לה דלמא לכתח' הוא דלא הא דיעבד עבד עכ"ל, וכ' עלה אאמ"ו נ"י במחכת"ק הם ב' ענינים דקושית הש"ס בנדרים היאך הוא מותר להנות מהחליפין במה שמחזיקה לו לאשה דעל זה משני הש"ס דבאמת אינו רשאי לקדשה לכתחילה בדמיהן אבל דיעבד שקדשה בהם מותר להחזיקה לו לאשה להנות ממנו דהיא הוי לו חליפי חליפין כמ"ש הר"ן בנדרים והרא"ש בקדושין או משום מצות פו"ר לא החמירו כ"כ אבל קושית הר"ן הוא בענין אחר כיון דהרמ"ם אסורים לדירי' א"כ לא נתן לה כלום משלו ובמה נתקדשה לו, ובזה הוכרח לתרץ דמ"מ כיון דבגמרם בא לידה המעות ולדירה שריא, נתקדשה בזה, וזהו ברור בכוונת הר"ן להמעין, ומבואר יותר בר"ן ספ"ב דקידושין³). ע"כ לשוננו].

גליון ס' שער המלך על הרמב"ם⁴

מהגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל⁵

הלכות תרומות פרק י"ד הלכה א' בא"ד. דברי רבינו שם (פ"ח מהל' פסולי המוקדשין הל' י"ב) צריכין עיון, דכיון דפסק כריש לקיש דקרא דבכל קודש לא תנע מיירי בקודש משום דתניא כוותי' א"כ איך פסק כר' יוחנן דטמא שנגע בקודש אינו לוקה הא הוה לי' תרתי דסתרינן. נ.ב. אישתמיטתי שהלחם משנה ריש פרק י"ט מהלכות סנהדרין הקשה כל זה ותירין ג"כ כמו שתירין הוא יע"ש.

(2) גם בגליון הש"ס שם בנדרים ל"ה. הקשה כן בקיצור יעו"ש, וכאן הוא בתוס' ביאור.

(3) גם בהנחות נמוקי הגר"ב על המהרש"א (הנרפס בש"ס ווילנא) תמה כן על המהרש"א והניחו בקושיא, יעו"ש.

(4) הועתק מגליון השער המלך שלו חלק ב' (דפוס שאלונקי, תקל"א). תורתנו נתונה לידרנו האברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י שמסר לנו הנחות הללו לפדסמם בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

(5) הגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ הוא בנו של הגאון מוה"ר שמואל מקעלין בעמח"ס מחצית השקל. הי' גאון אדיר ומרכיץ תורה לתלמידים רבים. ראשית נשיאותו הי' בק"ק אסאד, בשילהי תקמ"ה נתקבל לאבד"ק פרוסטיץ ומשם לק"ק פעסט, בשנת

נ.ב. (6) פרק ח' הלכה ב'. כיטלו ל"ת כו', עיין לעיל הלכות תפילין פרק ד' הלכה י"א מ"ש בזה.

הלכות פסולי המוקדשין פ"ט הלכה ה' בא"ד. דין זה שכתב רבינו דשלא בזמנו נמי אינו נשרף אלא ביום היא גמרא ערוכה פרק הערל רף ע"ב וכו' א"כ משמע דשריפת קדשים הו"ל מ"ע שהז"ג ומאי קשיא לי' להר"י איש ירושלים (בתוס' קירושין ל"ד ע"א ד"ה מעקה).

נ.ב. ועיין בירושלמי דפסחים פרק שביעי הלכה יו"ד בסופה א"ר בון בר"ח ירדה לה בשיטת ר' ישמעאל כו', והוא ג"כ בירושלמי דשבת פרק שני הלכה א', יע"ש ודו"ק⁷.

הלכות קרבן פסח פרק א' הלכה א' בא"ד. וכבר ראיתי להרב⁸ ח"ה ז"ל שהקשה ארב"י התוס' דפרק תמיד נשחט (רף ס"ג ע"א) ד"ה השוחט שכתבו וז"ל אומר ריב"א דהפסח כשר דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב, וקשה שהרי בפ"י שנה הכתוב לא תשחט ולא תזבח, ותירץ דבכה"ג ליכא למימר דשינה הכתוב לעכב אלא דשינה לעבור עליו ב' לאוין ולא אמרינן דשנה הכתוב לעכב אלא בכה"ג דלעיל במכסת נפשות וכן בכל הני דפ"ק דזבחים דליכא למימר בהו לטפויי לאו עכ"ד. ואני תמה עליו שהרי בפ' כ"ש רף כ"ד: פרכינן וכו' ומשנינן היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי וכו' וא"כ מכ"ש הכא דכיון דאיכא למדרש דשנה הכתוב לעכב מהיכא יתירי לאוקמי בלאוי יתירי ורב"י התוס' ז"ל צ"ע⁹.

נ.ב. אין כאן קשיא, עיין בתוס' דחגיגה דף יו"ד ע"ב ד"ה לעבור עליו כו'⁹.

תקנ"ט נתמנה לאבד"ק יארמוט, ובשנת תקס"ט עלה ונתעלה לישב על כס הרבנות בק"ק באניהאד. — נרפס ממנו ספרו הנפלא סדר משנה על הרמב"ם כמה חלקים, שושן עדות עמ"ס עריות, מאמר אסתר דרשות, לבנימין אמר, וקונטרס חלוקא ררבנן וקונטרס הנזר והערות שנרפסו בסו"ס שערי נפתלי על האבודרהם ובש"ס ווילנא נרפסו הנהגותיו על כמה מסכתות. הרבה חבורים נשארו ממנו בכת"י, עיין ס' המקנה (כללים) בסוף הקדמת המחבר, גם בס' שושן עדות ח"כ מונה המו"ל שמות הספרים שנשארו ממנו בכת"י, ובירושלים עיה"ק נמצאים כהיום הרבה כת"י ממנו ממה שנשאר לפליטה. — נפטר לב"ע י' סיון שנת תקע"ח בעיר באניהאד ושם מנ"כ.

(6) הגה זו נכתבה בסוף הל' ביאת המקדש, וכנראה שקאי על הל' בית הבחירה כי שם מקומו יעו"ש.

(7) שם מבואר רכמו שתינוק שעבר זמנו נימול בין ביום ובין בלילה כן עבר זמנו (בקרשים) נשרף בין ביום בין בלילה.

(8) צ"ע כוונתו, ועיין שירי קרבן על הירושלמי בסוגיין.

(9) ח"ה ר"ת חידושי הלכות והוא המהרש"א.

בענין מין במינו

מהגאון מוה"ר שלמה קוועטש זצ"ל
אבר"ק לייפניק וניקלשבורג¹

בע"ה יום א' ר"ח אדר תקע"ז לפ"ק פה נ"ש.

שלמה רבא להאי צורבא מדרבנן דרמי לפרצידי דתותי דיקלא ה"ה
ידידי התורני והרבני המו' חריף ושנון כמורג חרוץ בעל פיפיות מהו'
יצחק נ"י וכל הנוזלים ממקורו שלו'.

מכתבך קבלתי ושמתתי בשלומך הטוב, ועל דבר תורה אשר באת כמה
שכתבתי לתרץ שיטת הרמ"א (ס' צ"ט סעיף ב') דגם מב"מ נותן טעם, נהנתי כי
הייתי בן מזלך בהך מילתא ולזה כוונתי במכתבי שבעקרו של דברים אמרת דבר
עמוק והך דנותן טעם מב"מ דבר דנתפרש בהר"ן בנדרים, אמנם בסוף דבריך
כתבת דלא הו' יותר מן העיקר ואינו נותן טעם זה תמוה אטו לא הו' עיקר דנותן
טעם כגון חלב ויין וקלב, לכך תראה דכווראי הא דמצינן דמכ"ע דאורייתא, היינו
ממשרת או מבכ"ח, לא מצינו רק האיך דמעמן שוה אבל האיך דטעם ההיתר
יותר נרגש מטעם האיסור לא מוכח רק כיון דבעינן דטעם הו' כעיקר ניהו דכבר
נחלש מיהו שם האיסור עלה וא"א להתבטל אבל היאך דשוה בשמא דאפשר
להתבטל שפיר בטל חד בתרי כיון דאינו נרגש האיסור כל כך כמו ההיתר.

ובזה פרשתי דברי רש"י בסוגיא דט"ח (חולין קח). שפירש החידוש דכל חד
בפני עצמו הו' היתר כלאים יוכיח, דודאי ממשרת לא מוכח רק האיך דשווין
ההיתר ואיסור ואפ"ה לא בטל עד דאיכא ס' וא"ל היכא דשמא גורם דכל חד וחד
בפני עצמו שריא ובהצטרפות אסור על כרחך דקפדינן אשם בב"ח א"כ אפי'
כ"ש נמי אסור ורבא קאמר לעולם אזלינן בתר שמא ודרך בישול אסרה תורה,
ולאו דרחוי בעלמא הוא.

ומה שכתבת לתרץ שיטת רש"י דהיינו טעמא הואיל ופוגם חד בחבירו הו'
חידוש, עדיין תיקשה כלאים יוכיח דמכחיש נמי חד בחבירו והיינו טעמא
דהרחקה בכלאים. והנה הבאת סמוכין לדברינו מתוס' ב"מ נ"ג שכתבו דיבש
ביבש בדוכא בטיל ולח בלח כס' מדאורייתא, וקשה קושית הפר"מ בפתיחה (ח"ב
פרק א' ד"ה והנה ראיתי) מהתוס' בסוגיא דזרוע בשילה, ולכך יצאת לחלק דהיאך

(1) נולד בעיר ניקלשבורג בערך בשנת תקנ"ז. ה' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר
מרדכי בנעט זצ"ל האב"ד דשם. בשנת תקצ"ב נתקבל לאב"ד וד"מ בק"ק לייפניק,
ובשילחי שנת תרט"ו כחצי שנה לפני פטירתו עלה ונתעלה על כסא הרבנות בעיר מולדתו
ק"ק ניקלשבורג. הרכיץ תורה והעמיד תלמידים רבים הן בק"ק ניקלשבורג והן בק"ק
לייפניק. נרפס ממנו שו"ת חכמת שלמה הנספח לשו"ת הר המור מרבו הג"ר מרדכי
בנעט. יש אליו הרבה תשובות בספר שו"ת יהודא יעלה וגם בשו"ת שואל ומשיב. נפטר
בחורף שנת תרט"ז בק"ק ניקלשבורג ושם מנ"כ.

ראין שוין בשמא ושוין בטעמא צריך ס' דרך אומדן דעתן של חכמים, איני יודע מה אומדן דעת שייך הכא.

ובדרך פלפול אמרתי רחא בוודאי האיך דנכנס טעם חזק בטעם קלוש מיקרי מין בא"מ ומאן דמשער בס' סברו בשר ועצמות משערין בהדי בשר ועצמות, וא"כ מוכח רבתווייהו צריך לס' בין גבי מב"מ ובין גבי א"מ דאל"ה נימא סליק, מב"ש הכא שאינו נרגש, אבל מאן רלא ס' סלק תקשה מנא לך בא"מ דלמא במינו עריף וכמו שסובר ר"י, וע"כ דבאמת לא ילפינן מיני' רק הואיל וסברא חיצונה דאסור בא"מ שפיר הוי אסמכתא בעלמא והיינו בסוגיא דזרוע בשילה רקאי הסוגיא לאביי, אבל לירידן דפסקינן כרבא לא צריכנא למימר דהוי אסמכתא בעלמא, והנכון לפמ"ש הרשב"א דזרוע עם האיל מחשב יבש ביבש ולכך שפיר קאמר התוס' דמב"מ בטל ברוב דגבי מב"מ לא אשכחן טעכ"ע. והנה רציתי להוכיח דהרמ"א חולק על הר"ן מהא רמשיג על המדרכי דנכילה בשחוסה לא הוי מב"מ, והשיג עליו ראין זה שם העצם, ומזה הקשית על הר"ן דבמ"נ אי הי' שוה בעצם מה אהני לן שמא דאיסורא, אחי, תדע דהא דקאמר הרמ"א שאין זה שם העצם היינו בנכילה ראין זה שמו מתחילת איסורו וגם שמו אינו גורם לה איסורו אבל בטבל הוי איסורו מתחילתו, ותרומה השם גורם לו איסורו, והעיקר נראה דהא רסובר הרמ"א ראין זה שם העצם היינו הואיל ואנן ריינינן על הך מילתא אי יתבטל שמא דאיסורא מינה לא משגיחין על שמא דאיסורא אבל לענין מב"מ לא בטיל א"א לומר דהך כל שהוא יגרום לו שיהי' נקרא הכל על שמא דאיסורא רק דהוה כאילו חדא וחדא עומד בפ"ע וממילא עומד ואינו מתבטל וא"כ שפיר ריינינן על השמא והרמ"א אזיל לשיטתו רסובר בס' ק"ט דכבר נתבטל, והמדרכי אפשר דסובר כהרשב"א.

ובזה דחיתי מה שרציתי להסביר כונת התוס' בהא דהוכיחו מגע"נ דלא אמרינן בשאר איסורים חנ"נ דאל"כ האיך הגעילו אותן למ"ר מב"מ לא בטיל הא המים נעשו נכילה, וכ' וא"ל דהיו מגעילין אותו כשהי' אינו ב"י, ז"א הא לא הגעילו אלא ב"י, דהכי הפירוש דהי' אפשר שבשלו שני איסורים מב' מינים זא"ז ואח"כ הגעילו אותן כשהיו אינו ב"י דאז לא שייך שיהא נ"נ מהך איסור החדש דהא לא אמרינן במה שאנן מבשלין בה שיהא אסור כשהוא אינו ב"י, אבל לדברינו זה ליתא. ויש להביא רא' לשיטת הש"ך דסובר דליכא חילוק בין נודע ללא נודע מהך דחלב נכילה דאתיין שפיר מה שכתבו וכי תימא דסוגיא דט"ח דהא לקמן כתבו התוס' דבשאר איסורין לא אמרינן חנ"נ מראורייתא וסתרו לדבריהם דהכא, אבל לשיטת הש"ך דסובר האיך דלא נודע נמי אסור, איכא למימר היינו מדרבנן ולכך התם לא הוי אלא דרבנן אבל הכא נודע ועל זה כתבו ואין לומר דכשאינו ב"י מגעילין אותן ובאמת לא הגעילו רק האיך דלא נודע, זה אינו דהא מגעילין רק ב"י ובע"כ צריך לידע, אמנם לשיטת הר"ן דהיינו טעמא דמב"מ לא בטיל הואיל ומחזיקן וזה שייך בנותן טעם לשבח אבל לפנם לא ושפיר כתבו התוס' וא"ל דכשאינו ב"י הגעילו. ומה שרחית את דברי מה שנתתי טעם

על חנ"ג, למאי צריך האי טעמא, עיין בהרא"ה בסוגיא דט"ח שטרח ליתן טעם גבי בב"ח למה חנ"ג ועיין בחידושי הר"ן. ומה שהקשית דבב"ח יוכיח, בב"ח שאני כל זמן שלא נעשה בב"ח הוי חידוש דרך בישול אסרה תורה והיינו קושיות אביי, ומתורץ קושי' התוס' מכלאים.

ועכשיו נבא להך סוגיא דתבלין ואדרבה יהי' מוכח כדברי הרמ"א, דהרמב"ם פוסק כרבא ופסק דלא כר"י וסתרי אהררי, והנראה דק' מאי מיייתי ראי' מהך רב' וג' שמות דלמא מיירי כגון דנותן טעם, וא"ל הא קאי על ערלה דצדיק ק"א, ז"א דהא תבלין נותנין טעם אפי' באלף ואף דמיירי נמי ביבש הא אנן משערינן כאילו נותן טעם, אח"כ מצאתי בפליתי שהקשה כן, אבל הנכון דהגמ' מקשה למאי צריך לאוקמי במיני מתיקה לוקמי באין כאן מיני מתיקה דק דחר איירי שאינן שווין בשם איסור והוי ב' מינים, וחד איירי בשווין בשם איסור, וע"כ דאין שם איסור גורם, ומתרג' דסבר כר"מ דאיסורין מצטרפין והא דסבר ר"מ דמצטרפין היינו היכי דאינו חלוק רק בשם האיסור, גלי קרא דמצטרפין, אבל היכי דחלוקין בטעמן לא, ושפיר פסק דהרמב"ם כרבא.

אמנם עדיין תקשה דלמא מיירי הכל בלח בלח ואפ"ה צריך לומר אסורין ומצטרפין דלמא הך אסורין היינו בס' ומצטרפין היינו בק"א, ולהכי צריך לאוקמי במיני מתיקה, דק הא ידעינן מסברא חיצונה דתליא בטעמא כנגד ס' אבל השתא דהסברנו ש' הרמ"א איכא למטעי וע"כ כשיטת הרמ"א באמת. ועיין בפר"ח שתמה על הרמב"ם אמאי לא נימא שיהי' בכרפס מין אחד כמו חלא דשיכרא וחלא דחמרא, ותו לחלק היכי דפעולתן אחד כמו חלא דחמרא ושיכרא וא"כ שייך נמי הכא סברת הר"ן שכל חרא וחרא מעמיד את חבירו וא"כ איכא למימר הא דאמינן דאזלינן בתר טעמא בפחות מס' היינו לר"י דסובר הטעם דמחזיקו אבל אנן דקיימא לן כרבנן הכל תלי' בטעמא, ועיין בט"ז או"ח סי' שנ"ח אות ט"ו שהשיג על הרמ"א דהא דשרי תבלין איסור והיתר היכי דאין בחרא כרי לתבל היינו אם נפל מתחילה האיסור אבל היכי דנפל מתחילה ההיתר לא, אבל הרמ"א סובר כיון דאין האיסור גורם, רק ההיתר, לא נאסר, וכ"ז בהיתר ואיסור, אבל הכא דהוי איסור ואיסור וא"כ כיון שנותן טעם א"א להסתלק שם מינה האיסור וא"כ אפילו איכא ס' כנגד כל חרא וחרא הא השמא לא נתבטל ושפיר תליא הכא בטעמא, רק דכ"ז ניחא אי הוי חד שמא דאיסורא, אבל בתרתי איסורים אדרבה נתבטל כל שמא ושמא, לכך מתרג' דקאתי כר"מ דסובר דמצטרפין, והיכי קאמר ר"מ דמצטרפין היינו היכי דהוי ממין אחד אבל בב' מינים לא, ולכך קאמר אסורין ומצטרפין, דאסורין היכי דהוי חד שם איסור רק ב' מינים, אבל במין אחד ושני איסורים צריך להצטרף, וכ"ז אי מפרשינן דמיירי מאיסורין חלוקין, אבל אי מיירי משמות מחולקין וממינין מחולקין לא מקשו הגמ' מירי, דק דהב"יתא ע"כ מיירי מאיסורין מחולקין משום ר"ש דפליג עלה, אבל להרמב"ם באמת לא העתיק ב' איסורין שפיר מצטרפין לאיסור.

ורש"י מפרש דהא דקאמר ג' שמות היינו פלפול שחור ולבן כו', והקשה

בתוס' הא דר"ש ע"כ נצטרך לפרש ג' שמות היינו איסורין, ונראה דהא רש"י אויל לשיטתו' דמפרש הא דקאמר אסורין מצטרפין היינו דמצטרפין יחד לאסור את כל הקדירה, והקשו התוס' א"כ אמאי קאמר לישנא דאסורין ומצטרפין, לכך נראה דהא אפי' אם נימא דאיסורין אינן מצטרפין מ"מ איכא למימר דאין מבטלין חד לחבירו, וא"כ אי הוי נקט לישנא דאסורין הוי אמינא דאין מצטרפין לאסור והא דקאמרן אסורין היינו דלא מצטרפין חדא לבטל חבירו, לכך נקט ומצטרפין, ואי הוי נקט ומצטרפין ה"א דווקא בב' מינים אבל לא בב' איסורין לכך נקט נמי אסורין דע"כ מיירי מב' איסורין, דאי מאיסור אחד פשיטא דלא מבטלין חד לחבירו, וכ"ז אי מיירי מב' מינים אבל אי מיירי מב' איסורין הדרא קושיא לדוכתא, ולכך כ' רש"י דגם ג' שמות יש להן דהיינו איסורין, ועיין בתוס' שבת דף פ"ט שכ' דהא דקאמר אסורין ומצטרפין חד לאיסור וחד לחיוב, רק לאביי רמוקי כרבנן קשה, וא"כ צ"ל הא דהוכרח רש"י לפדש כך היינו לאביי מכח קושית התוס' אבל לרבא באמת י"ל דמיירי בשם אחד, ולכך פי' רש"י בשבת באמת דמיירי משם אחד.

אפס דתקשה לרבנן הא לשיטת רש"י ע"כ אויל סוגיא דשבת לאביי דהא רבא ליתא הא דחזקי', לכך נראה דהתוס' (הקשו) בשבת כתבו הא דצריך חד טעמא היינו דאל"ה הוי נותן טעם לפגם וא"כ אכתי צריך להך דחזקי' רק דרש"י סובר דהא איכא לאוקמי ביבש ביבש דלא תליא בטעמא, וכ"ז באיסור, אבל בשבת דתליא בתיביל ע"כ תליא בטעמא ונקטינן באמת כחזקי'.

עוד נראה לתרץ דברי רש"י, דהא לכאורה קשה לאביי ניהו דמוכח דלא אזלינן בתר שמא מהך בדיתא דתבלין אכתי לא מוכח דאזלינן בתר טעמא דילמא צריך שמא וטעמא דהא רבנן סברו דמכ"מ בטיל הואיל ולא שוה לגמדי לרם הפך ורם השעיר וניהו דר"י סבר דלא אזלינן בתר שמא דהיתר מ"מ בתר שמא דמינו אזלינן, וצריך לומר דאביי סובר למה קתני אסורין ומצטרפין, וצריך לומר דהא אשמעינן אפי' נתערבו מתחילה דהוי מב"מ אפ"ה לא בטיל, ואע"ג דתליא בשמא, וא"ל דלמא צריך מיהו ששים, ז"א, דכבר כתב הרמב"ן בסוגיא דזרוע בשילה אי בטיל אינו צריך ס' וא"כ ע"כ מיירי מב' איסורין, וכ"ז אי כאביי דהא מוכח מהך ברייתא, אבל לדירן באמת איכא למימר דליכא סיעתא לא כאביי ולא כרבא, ועיין בפר"ח שתמה על הרמב"ם דלא חילק בין מתיקה לג' מינים מג' שמות, והנכון דלכאורה כל התבלין מצטרפין כיון דשם אחד להן וחד טעמא וא"כ הכל נכנס תחת חד שמא דתבלין ונימא דמצטרפין דהא בלא"ה התבלין אינו בעין רק הטעם נקרא קרירה מתובלת והכל נכנס תחת חד שמא, וצריך לומר כיון דמיירי נמי ביבש, דאז תליא בשמא כיון דעדיין האיסור בעין דק דאינו ניכר ולכך חילק הרמב"ם בין ג' מינים, אבל גבי שבת דצריך טעם, ליכא חילוק, והראב"ד מקשה על הר"ם דפסק דכרפס של גינה ושל אפר אין מצטרפין למה בשאר שעורין וחטין מצטרפין אם נפלו לעיסתו חטין או שעורין, והנראה דכוודאי כיון דשאר חטין ושעורים מסתמא נקרא בחד שמא דק לפעמים נקרא כל חד בפני

עצמותו כיון דהוי רוב שעורין בווראי נתבטל חך שמא ממנו, אבל הכא דהך תבלין בווראי לא נקרא בשם הקדירה, ולא נדע אי נקרא כולו בשם כרפס של גינה או של אפר, והראב"ד כ' דחזקי' מוקי במיני מתיקה, והקשה הפר"ח הא סובר כרבא, ותי' דהא מצי לאוקמי כחזקי' ושמא דאיסורא וטעמא שניהם פועלין מה שפועל בשם המין, והא דמתרץ כר"מ לדוחא דמילתא, ודוחק. ולפמ"ש דהך ברייתא דנקט מצטרפין היינו אפי' נתערב מתחילה וע"כ סובר דמב"מ לא בטיל וע"כ לא תליא בשמא דאיסורא דא"כ מנא לי' דלא בטיל דילמא התם משום דשניהם היתר אבל אנן רקימא לן כרבנן דמב"מ בטיל מהך טעמא לכך שפיר תליא בשמא דאיסור והיתר.

ומה שכתבת לתרץ קושית התוס' בסוגיא דטעם כעיקר, מה שהקשה מנא לן איסורא דנזיר דטעם כעיקר דאורייתא הא יש היתר לאיסורו, וכתבת דהכא נמי יש היתר לאיסורו ונמתין עד שיהי' אינו ב"י, אכתי לא תדעת על בשר בחלב, חוץ אי נימא אפשר לסוחטו מותר, וגם הא אין איסורו איסור הנאה, ועוד הא לא הותר דבר שנאסר, דהא פרה מיני' שם האיסור.

ולי נראה, דהא אמאי הוצרך להגעיל, הא לא הגעילו דק ב"י, וסתם כלי נכרי אינו ב"י, ודוחק לומר דלא הגעילו רק כלים שיודעין שנשתמש בו היום וצ"ל דהא כאן הוי ג"כ טעם חששא דנזיר ונזיר הוי דבר שיש לו מתירין וספיקו אסור, ומוכרח דגם בנזיר טעם כעיקר דאורייתא, ואפשר להעמיס כן בדברי תוס' שם, ומתורץ מה שהקשה אמאי לא קאמר דסבר כר' מאיר דנשל"פ אסור דאז טעם כעיקר בנזיר מנא לן.

ומה שכתב דמה מהני מעימת קפילא לענין שמא, פשיטא דמהני דכיון דאין כאן טעם כבד נתבטל השם ממנו, ומה שכתבת לסייעו להרמ"א משיטת הרשב"א גבי נשפך, כבד קדמך הפליתי, ודע הא דרמ"א לא סבר טעמא דהר"ן היינו הואיל ועכשיו לא הוי עדיין היתר והיתר, והאמת מה שכתב הרמ"א דאזלינן בתר שם העצם, היינו גבי חתיכות שלימות ולא גבי או"ה, ומה שכתב דבהיפ"ל לא שייך דלא נודע, הא אפי' נודע נמי תחלה יתלה שנפל האיסור והכל שרי אבל הכא הכל נהפך לאיסור, ותו לא מירי, רק החיים והשלום, דברי ירידך המצפה לתשובתך הרמה ויש בשמחתך,

שלמה קוועטש מנ"ש

תיקון טעות

בכרם שלמה חודש ניסן ש.ז. בהפלות בענין תשכיתו בדר' מ' שורה המתחלת וכדומה, נתהפכו השורות ונשמטו ממקומם הראוי להם, וכצ"ל: דמבטלו בלבו אז, ומדברי רש"י מוכח דגם לר"י מהני ביטול בלב דהא כל הראי' שרש"י מפרש מדלא כתיב תבערו הוא רק לר"י דאע"ג דהמצוה הוא דווקא בשריפה כמו נותר אעפ"כ לא כתבה התורה תבערו, וכן מוכח מקו' התוס' שם ד"ה מראורייתא וז"ל וקשה לר"י דהא תשכיתו תבערה הוא ולא ביטול, ומביא מרע"ק דסבר כר' יהודא, דלרבנן וכו'...

מכתב מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל

אל חותנו הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת פה מרחץ פישאן יום ד' ח"י תמוז תקצ"א לפ"ק.

שלו' וכ"ט למו"ח גאון עולם, נופך ספיר ויהלום, תפארת ישראל
והדרו נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ
דק"ק פוזנא יע"א ולכל מדבית ביתו נאווה קודש בניו ובני בניו
חתניו ולוקחי בנותיו שלו' וכ"ט, וביחוד להרב גיסי הנגיד המופלג
המפורסם כבוד מו"ה שלמה נ"י⁽²⁾ ולכאל"ש וכ"ט.

אני פה מתגורר הרחק מאור מקהלתי במרחץ לעסוק ברפואו⁽³⁾ עפ"י
הרופאי' וכמו כן זוגתי הרבני' תי', ולדידי תלי"ת כמדומה מרגיש תועלת בענין
המיוחש, לולי נחליתי פה בעו"ה בחולי קרחת ל"ע, אשר כעת תלי"ת כבר עבר
הוסת ולא בא ולא יבוא אקוה לה' — אך לזוגתי⁽⁴⁾ לא הועיל עדיין כלום כי רוח
נכאה מי ישאנה, ועלי הי' כלנה, קשה כח הסבל.

ועתה אשוב ואבשר טוב וברכת מו"ט כי פה נגמר ונכתבו תנאים בתי הכלה
גיטל⁽⁵⁾ תי' עם א' מתלמידי' הלומד בשיבתינו שמו הבחור הר"ר אלי⁽⁶⁾ בן נגיד

(1) צילום מגובתי"ק להלן בעמוד מ"ט ואפריון נמטי' להרב צבי יהושע לייטנער נ"י
מירושלים עיה"ק שממנו קבלנו צילום ממכתב זה. יתברך ממעון הברכות.

(2) הוא הגאון מוה"ר שלמה איגר אבד"ק פוזנא בעהמ"ח גליון מהרש"א על הש"ס.
(3) בדרשות חתם סופר כרך א' רף ס"א ע"ג כתב שם באמצע הדרוש משנת תקצ"א,
והנה זה יותר מארבעים שנה תלי"ת שלא נתבטלה ישיבה מעל שולחני אפי' יום אחד,
והשתא הכא רבו עוונותי וגבר עלי חולי ונתבטלתי הרבה מהרבצת תורה וכו'. ועיי"ש
בהגהות „שער יוסף" מתחת לקו, שכל אותה השנה הי' חולה מסוכן, ומטעם זה הקדים
את עצמו באותו שנה ליסע למרחץ פישטיאן כבר בחצי חורש סיון כמוזכר בשו"ת ח"ס
חאו"ח סי' קכ"ט. ואנכי ראוי להעיר עפ"י"ז, כמה שנרפס בס' זכרון למשה רף ס"ב ע"א
אות הי' מעשה נורא מהחת"ס, ובא"ד כתוב שם, שהגאון מוה"ר דוד רייטש זצ"ל נפטר
בכ"ב סיון תקצ"א, והעלימו בשורה זו מהחת"ס בהיותו עוד בכיתו, לכן לא הספירו
בפרעשבורג רק כחורש אח"י בפישטיאן (עיי' דרשות חת"ס כרך ב' עמוד שפ"ה),
ולפימש"כ לעיל זה אינו, שהרי בכ"ב בסיון הי' החת"ס כבר בפישטיאן כמוזכר בחת"ס
הנ"ל בס' קכ"ט שנכתבה התשובה בפישטיאן ביום כ"א סיון.

(4) היא הרבנית הצריקת שרל בתו של הגרעק"א. עיי' בס' מכתבי ר' עקיבא איגר
מכתב ט', ועיי' בדרשות חת"ס ח"ב רף שפ"ו ע"ר בהספירו על זוגתו הרבנית הג"ל,
שכותב אודותה בזה"ל, בעלת יסורים אשר ממש מרוב צערה ויסורים היתה בכלל יחוונו
וינועו כשיכור כמפורסם לכל באי עירנו, ובכל זאת ותקם בעוד לילה ביסורים וצער הנמשל
ללילה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותי', להשגיח בעינא פקחא על כל צרכי הבית, עכ"ל.
נפטרה כשבועה חדשים אחר עריכת מכתב זה, ביום ג' ח"י אדר שנת תקצ"ב לפ"ק.
(צוואתה הנפלאה נרפסה שם בהגהות שער יוסף).

א' שמו הר"ר מזלי מק"ק סאבטיש והוא בן יחיד לאביו ואמו הישישי' וערך הנדן עם חיוב מתנו' ונחלת בית אשר החליט לו מיד ולאחר עולה הרבה יותר מעשרים אלפי' ש"ן מלבד החזקה אחר החתונה ללמוד, וחב' עורנו רך בשני' והוא עדיין מתלמיד' בינוני', אבל מוכשר להיות מופלג בתורה בעזה"י והוא ירא שמים ושוקד יומם ולילה על דלתי התורה, זכות מו"ח הג' נ"י יעמוד לזרעו ולזרע זרעו עד עולם.

שלשום הגיעני מכתב תשובה א' מבראד מהגאון מו"ה שלמה קלוגר⁵, ושם נאמר כי תלי"ת שמה שקטה המגפה⁶ והרויח ה' להם, אך במשך ה' שבוע' מתו קרוב לאלפי' ת"ח יראי שם ר"ל, ומשארי ערי גאליציא קבלתי מכתבי', וכולם מבקשים ממני שאעזור לב מו"ח הגנ"י להתפלל בעד שארית הנמצאה, ומסתמא גם לו הגיעו כתיבי' כאלו מ"מ לא אמנע מה שבכחי לעשות וה' הטוב יעשה ויחוס ויחמול על עמו ובניו ויחזק לבם לתורתו ועבודתו ויהי' רבקי' בה' אלהים חיים כלנו היום.

הכ"ר א"נ חתנו כבנו,

משה"ק סופר מפ"פ דמיין

איך גריסהע מיין ליבה עלטרין לעבין מיט ווינשונג מז"ט ווענען בתי הכלה גיטל תי' ווינשה מיין ליבן פאטר לעבן זאלל תמיד שמחת זען אונר העררען (אמ"ש) [עמ"ש] אמן, ווייטר בצי מיך אויף בעלי הרב נ"י זיין שרייבען, פר בלייבה... טאכטר, שרל.

מיינה ליבה גיטוויסטרונג פו"ב (?) מיט ווינשונג מז"ט.

(5) הוא בתו השני' של החת"ס (ונקראת ע"ש אמו של הגרעק"א). היתה אשה צרקנית וצנועה עד למאור, ועיין סיפור מגורל צדקתה באיגרות סופרים ח"ד עמוד ז' בסוף הגליון. — נפטרה בחורש אדר שנת תרל"ג.

(6) הוא הר"ר אלי' קארניטצער מק"ק סאבאטיש אביו של הג"ר עקיבא קארניטצער אבר"ק קראקא — כשנפטר הר"ר אלי' נישאת אלמנתו להג"ד שלמה זלמן סג"ל שפיטצער רב דקהל ערת ישראל שיפשוהל בווען. (וגם הוא הי' מתלמידי החת"ס).

(7) בשו"ת חת"ס האו"ח סי' קמ"ה נרפסה תשובתו אל הגאון מהרש"ק שנכתב בפשיטאן ביום ב' פו"ב תמוז תקצ"א (יום אחר לפני שכתב מכתב הנוכחי), וז"ל שם בראש האגרת, יקרתו הגיעני ואני פה עוסק במרחצאות על רוב התלאות ע"ג תלאות כי נהייתי ונחליתי השנה הזאת כימים שעברו כידוע וגם פה אני בעו"ה עד היום הזה נחליתי כחולי קרחת ל"ע ואין דעתי שפוי ואין כחי כמאז וב"ה כי היום אני פונה להשיב מפני כבוד התורה וכו'.

(8) מגיפה זו, מחלת החולירע ר"ל, פרצה באותה שנה שנת תקצ"א ע"י המלחמה שהיתה אז בין מדינת רוסיא ומדינת טערקיא, והורבקו אנשי הצבא עם המחלה הנ"ל והביאו אותה למדינת רוסיא ומשם נפצה על פני כל הארץ, ורכים חללים הפילה. קורם חג השבועות פרשה רשתה גם על עיר בראדי מקום מושבו של הגאון מהרש"ק, והוא ינע להשתדל הרבה כטיפול החולים והעניים וכו'. יעוין בס' „תולדות שלמה" (תולדות מהרש"ק מש"כ עור בזה). — בס' איגרות סופרים ח"ב מכתב י"ז, נרפס מכתב החת"ס מיום ג' תמוז בפשיטאן, וכתב שם בזה"ל: תמול הגיעני מכתב מגאון א' מגאליציע בוכה ומתאונן על התפשטות החולי קאלרא ר"ל ובפרט במקהלות קרושות לכוב ובראר, וכבר

מכתב מהגה"ק מוהר"ר יקותיאל יהודה טייטלבוים זצ"ל (אבד"ק סיגוט בעמח"ס ייטב לב

יקותיאל יהודה

טייטלבוים

ב"ה

כבוד אלופים וטובים ראשי הקהלה דפ"ק יצ"ו.

הנני להציע בקשתי לפני כס כבודם! הן עוד מיום א' פ' תולדות דהאי שתא תרמ"ג לפ"ק ולמספרם דען 5טען נאוועמבער 882 קימו וקבלו בחת"י אנשי קהלתינו יצ"ו את בני הרב הגאון וכו' מו"ה חנניא יו"ט ליפא ט"ב שליט"א²) לרב ואב בית דין רקהילתינו כאשר לוטה פה העתק הכתב קאנסוס — וכעת אשר אנכי אסור במשתי לא אוכל עוד לצאת ולבוא לכל הענינים הנצרכים לאנשי קהלתינו, ע"כ רצוני שבני הרב הגאון הנ"ל יקבע דירתו פה"ק, ומי בעל דברים יגש אליו. אשר ע"כ יהא נא בטובם לתת פקודתם לסגן האוצר (קאססיער) לשלם משכרת הרב אשר קבלתי מקופת הקהל עד כה מהיום והלאה לבני הרב הגאון הנ"ל שליט"א.

והנני בעה"ח יום א' מסעי תרמ"ג סיגוט.

יקותיאל יהוד' ט"ב

רבים שמתו ר"ל, וביקש ממני להרכות תחנונים ורחמים בעד שארית הנמצא, והנה בוודאי כל אשר יראת אלקים נגע בלבבו יעורר לבבו וישפוך שיח ותחנונים ויזכרם לטובה לפני הטוב והמטיב ית"ש, אולי יתעשת אלקים וישמע תפלתנו וכו'.

1) נולד בעיר דראהביטש בשנת תקס"ח לאביו הרה"ק מוה"ר אלעזר ניסן טייטלבוים זצ"ל אב"ר רשם. נתגדל על ברכי זקנו (אבי אביו) הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל והי' תלמיד מובהק שלו. זמן קצר אחר חתונתו נתקבל לאבד"ק סטראפקוב. בשילהי שנת תר"א בא למלאות מקום זקנו הישמח משה בק"ק אוהעל. מחמת סיבות שונות הוכרח לעזוב הרבנות דשם, ובהשתרלות מחותנו כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע בא לכהן פאר בק"ק גארליטש. בשנת תרט"ז נפטר אביו זצ"ל ומינוהו תושבי ק"ק דראהביטש למלאות מקום אביו. בשנת תרי"ח נקרא מק"ק סיגוט לכא אליהם להיות להם לאב"ד, ושם נהג נשיאותו ברמה עד יומה האחרון. — נוראות יספרו על רב גדולתו וקרואותיו ועוצם חריפותו. העמיד הרבה תלמידים וכיניהם רבנים מובהקים. הניח אחריו ברכה חיבורים יקרים ונחמדים, הלא המה, ספר ייטב לב עה"ת, ייטב פנים על המועדים, רב טוב עה"ת, ושונות אבני צרק על ר"ח ש"ע. — נשמתו עלתה השמימה (אחרי סבלו יסורים נוראים ר"ל) בליל ש"ק פ' שופטים ו' לחודש אלול שנת תרמ"ג לפ"ק בק"ק סיגוט ושם מנ"כ. — אגרת זו נכתבה כשבעה שבועות קודם הסתלקותו. פאקסימיליא ממנה להלן בעמוד מ"ח.

2) ראה אודותו בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ה' עמוד י"ז.

אסתפקתא בענין חומרי המקום שיצא משם

מהרב הגאון מוה"ר מנחם זעמבא מפראגא הי"ד⁽¹⁾

מנחם זעמבא

ווארשא-פראגא

ברוקובע № 34 תלפון 10-08-81

מחזיק: שרת ורע אברהם, שרת הרמין, תוצאת חיים, אוצר הספרא ואוצר הספרי, מנחם ירושלים על הלכות איין-ישראל מנחם ירושלים על הירושלמי, בית מנחם על דרך השלח, ספר חומנים ועוד.

ב"ה. חודש מרחשון שנת תרצ"ו.

הור הדרת אהובינו גאון ישראל ותפארתו
שר התורה רבי יוסף רוזען שליט"א רב בדווינסק.

שלו' רב.

זה לא כביר הודיעני כ"ג כי הדפים באחרונה צפנת פענח תנינא ומבקש מחירו, ארצוף בזה דולר, כן שלחתי ע"י א' ספר גור אר"י מכני המנוח ז"ל וגם תוצאת חיים על הוצאה ולא ארע אם בדרכנן שליח עשה שליחותו, בטובו לפקוד על עושי רצונו לשלוח לי מיר ספר הנ"ל צ"פ בכתובת הרשומה, והנני דושתו"ג באהבה,

מנחם זעמבא

נא להודיעני דעתו ברבר שנתהווה בארצנו הקרושה שמתיישבים אנשים בקביעות בימות החורף שמה, ואח"ז לימות הקיץ דרים בח"ל במקומם בקביעות, כאן כחצי שנה וכן כאן, מאי רינם לענין הני דחומרי מקום רח"ל כי אין רעתם לחזור בזמן שקבעו בא"י, ולא להיפוך, אם מהני קביעות דא"י לגרור. ובתשובה הארכת, ואשמע רעתו הרחבה⁽²⁾.

(1) נולד ביום י"ג אלול שנת תרמ"ג לאביו ר' אליעזר מווארשא. נתייתם בקטנותו ונתחנך על ברכי זקנו מוה"ר אברהם תלמיד בעל חידושי הרי"ם זצ"ל. עסק בתורה כל ימיו בשקידה עצומה, ושמו הי' הולך לפניו כאחד מאדירי התורה ברור שלפניו. — נדפס ממנו ס' זרע אברהם, תוצאת חיים, וב' קונטרסים אוצר הספרא ואוצר הספרי שנרפסו שניהם יחד שנית בנוי יארק בשם „אותיות פורחות". גם נדפס ממנו הרבה חידו"ת בספר של בנו „גור אר"י יהורא" ובקובצים שונים שיצאו לאור בפולין. הצטיין במיוחד בעניני קדרשים. שאר חיבוריו בכת"י נאברו בעת מלחמת העולם.
בשנות הזעם הי' בנעמא ווארשא ונהרג שם עקה"ש ביום ג' רחוקה"פ שנת תש"ג לפ"ק. הי"ד.

(2) בשו"ת מנחת יצחק (להראב"ר רערה החררית בירושלים עיה"ק) ח"ר סוף סי' ר' כתב רמזא מכיאים מתשו' מהרי"ט צהלון (סי' נ"ב) ראם ארם קבע עצמו לרור שנה בא"י ושנה בחו"ל אין לך אלא מקומו ושעתו ומועדי ר' אשר באו לו בא"י ריינינן ל' כאנשי א"י, וכן להיפך, בשנה שרר בחו"ל, ע"כ. וציין ג"כ לתשו' זקן אחרן (להגאב"ר פינסק) ח"ב סי' כ"ו שרן בזה, יעווי"ש.

קריאת שם אב למגדל יתום

שמואל אברהם זעלטענרייך

אבר"ק שטשאקאווא

ברוקלין תצ"ו

שוכט"ס לכבוד אהו' הרבני המופלג בתו"ר כמוהר"ר יהושע הלוי

פיש ג"י בברוקלין.

במה דבדק לן בדבריו הרמב"ן בפירושו לחומש בפי' יתרו בפסוק כבוד את אביך וכו' שכתב שכבוד אב נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון ית' שיודע בו שהוא אביו ולא יכפור בו לאמור על אדם אחר שהוא אביו וכו' וא"כ איך המנהג באלו שנוטלים בנים לאימון (אראפטייען), שהבן הזה אין נקרא בשם אביו כלל וקורא את האבות האומנים בשם אב ואם ומכנה עצמו בשם המשפחה על שמות האומנים אותם ומשכיחים מהם לגמרי שם אביהם האמיתי — ומדברי הרמב"ן שם משמע שצריכין לכבד כבוד המקום את האב המשתתף ביצירה והוא אב המוליד ולא אב המגדל שאין לו חלק ביצירה, וכדברי הרמב"ן מובא ברכינו בחיי עה"פ הזה והוא מוסיף עוד נופך בלשונו שאומר שכשם שהזכיר באב הראשון יתברך שיודע בו ובמציאותו שהוא אלקיו כן יתחייב שיודע במולידיו שהם אביו ואמו, וכשם שהזכיר לא ית' לך שלא יכפור בו כן יתחייב שלא יכפור באביו לומר על אדם אחר שהוא אביו עכ"ל הרי שהוקש את כבודם להשני פסוקים שכתובים באב הראשון אנכי, ולא ית' לך.

אך יש לומר שבמה שקורין עוד אחד, היינו המגדל, בשם אב, אינה כפירה באביו המוליד, כמו שמצינו בפי' במדבר בפסוק ואלה תולדות אהרן ומשה וכו' שפירש"י (והוא מש"ס סנהדרין י"ט) שנקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה ומעלה עליו הכתוב כאלו ילדן, ואם כי יש לומר ששם נקראו תולדות אבל באמת אין הילד קורא אותו אביו כי זה התואר הוא רק לאב המוליד, אבל מצינו ברש"י פ' ואתחנן בפסוק ושננתם לבניך וכו' שהתלמידים קרוים בנים וכשם שהתלמידים קרוים בנים כך הרב קרוי אב שנאמר אבי אבי רבב ישראל וכו', הרי שיכולין לקרות את המלמד בשם אב הגם שאינו אב המוליד, רק יש לדחות קצת עפמ"ש בש"ס סנהדרין י"ט דאר"ל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו וכו' וא"כ שייך לקרות להרב בשם אב, אבל אין מזה ראי' לקרוא אב את מי שמגדלו*).

אמנם בחו"מ סי' מ"ב בסופו הביא הרמ"א ראם היתום כתב בשטר על המגדלו אבי או אמי לא מיקרי מזויף וכשר הואיל וגדלוהו ראוי לכתוב כך עכ"ל והוא מתשו' מיימוני שכתב כן שהיתום ראוי לקרוא להמגדלו אבי וכו' הרי שאין קפידא בזה רק אדרבא ראוי והגון לקרותו כך, רק אם אביו עומד ג"כ עם האב

(* עיין שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' קס"ה, ובס' בית האוצר (להגר"י ענגיל) ח"א כלל ק"פ.

המגדלו והוא כופר לקרותו ולהורות בו שהוא אביו רק קורא האב המגדלו שהוא אביו, ולא אביו המוליד, אז שייכין דברי הרמב"ן הנ"ל.

והנה נשאלתי פעם באחד שלקח בן לאימון איך לקרותו לתורה כי אז יתגלה שהוא אינו אביו ואז יעשה עגמנ"פ להבין הנתגדל אצלו, והוריתי אז לקרותו לתורה בשם אביו האמיתי שלא יבוא מזה מכשול ע"י הכבוד שמחלקין להמגדלו לקרותו אב כי בשמות גיטין כותבין בן האב המוליד, ואם יעלה לתורה בשם אביו המגדל אז יכתבו בן בגיטין, והרבה חשו חז"ל מחשש אחר נושא אחרותו והוא הדין שאר קרובים, ואם לא יקרא בשם אביו לגמרי יכול לבוא חורבא מזה, ותרצתי בזה קושיית התומים סי' מ"ב על הכנה"ג שכתב ראין רבניהם אמורים לקרוא להמגדל אב רק באם אין בנים למגדל, ותמה התומים דלא ידע החילוק כי הטעמים שכתב הגמיו"י שייכים אפילו כשיש לו בנים, ואולי לפי דברינו י"ל דכשיש בנים למגדל אז לא יבחינו בין מי שהוא בן גמור ויחשבוהו לאחיו ויבוא מזה מכשול לענין ייבום וכרומה. וכעת יש לומר עוד טעם עפ"י דברי הרמב"ן הנ"ל באם יקרא לתורה על שם המגדל אז הוא כופר באביו שאין אביו כי הוא שולל ומסתיר אביו המוליד, וקורא עצמו רק בשם אביו המגדלו, משא"כ בקורא בביתו בשם אב להמגדל, שלא במעמד אביו המוליד, אז אין מכחיש וכופר באביו האמיתי רק מוסיף כבוד לקרוא אותו ג"כ בשם אב. והנה בשו"ת חתם סופר חאה"ע ז"ח"א סי' ע"ו העיר לתרץ דברי הכנה"ג הנ"ל באופן הנ"ל, רק מעורר שם שאפילו בעלי"י לתורה אין קפידא אם קורא עצמו בשם המגדל לפי דברי הגמיו"י הנ"ל. ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קס"ד העיר שם אם המגדל יתום רוצה לומר קריש על האב שגירלו ששאר האבלים יכולים לדחותו, כי אעפ"י שנקרא אב מ"מ אין מצוה לכבדו, רק קצת מצות כיבוד מוטל עליו וכו'.

והנה ראיתי בספר עורה שחר אות ב' הביא רא"י מש"ס סנהדרין י"ט רגם בחיי אביו נקרא המגדל אב ממה שקראו השכינות יולד בן לנעמי מפני שגירלתו הגם שרות היתה קיימת, רק כתב דבחיי אביו ואמו דוקא אחרים יכולין לקרותו בן פלוני שגירלו אבל הבן עצמו אפשר דאסור לקרות להמגדל אב כל זמן שאביו חי וכו', ויש רא"י לדבריו מדברי הרמב"ן הנ"ל. וא"כ ה"ה כשמצוה לבעל-קורא לקרותו בשם בן המגדל הוי ג"כ בזיון לאביו שכופר בו ואכמ"ל.

כו"ח אור ליום ג' תרומה תשל"ג. ירדושה"ט באהבה,

שמואל אברהם זעלטענרייך

האבר"ק שטשאקאווא

אזהרה חמורה

הגנו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין נערה ברשות אביה

בן ציון יהודא ליב טווערסקי

נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד

באלטימאר יע"א

הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלכים ה"ד כתב וז"ל רהדיוט אסור בפילגש אלא באמה העברי' לאחר ייעור עכ"ל. מבואר דייעור אמה העברי' הוא מדין פילגשות, היינו רהאישות דאיכא בייעור אמה רהיינו קנין ממונות שיש להאדון בה, הוי כמו האישות בפילגש רהוי קנין ממונות בה. ומסתבר לומר דיש כח להאב למסור בתו לפילגשות ממנ"פ. אבל יש לחקור בדין כח זה, אם הוא הזכות שיש לאב לקדש בתו, ואפשר לו לקדשה הן קידושין גמורים והן קידושי פילגשות, או אם כח זה הוא הזכות שיש לאב למכור בתו לאמה, דפילגש היינו שפחות כמו שהביא הראב"ד ז"ל בריש הל' אישות דפעמים למשכב ופעמים לשמש את הבית. והנפקא מינה הוא פשוט, איך יהא דין האב בביתו נערה, דאם נימא רמה שמוסרה לפילגשות הוא מדין מסירה לבעל רהיינו קידושין, אז יש לאב כח זה בביתו נערה, אבל אם פילגשות הוא מדין מכירת אמה, א"כ אין להאב כח זה בנערות, כמו מכירת אמה דלא שייך בנערות.

ונבוא לביאור דין זה, דהנה יש לחקור אם האב ראיין להאב כח למכרה בימי נערות הוא משום אפקעתא דמלכא, או דבאמת יש להאב כח למכרה, דק דאיכא יציאה מהאדון דנערות ובשעת מכירה הדי היא יוצאה ממנו, ואין לה שוויות אמה להאדון, וממילא מדיני מקח וממכר אין זה מכירה, רהוי כמו מקח טעות, אבל כח האב אינה משונה ממה שהיתה. וראי' לצד הב' מרבירי התוס' בקידושין דף ג': ד"ה ואימא ה"מ קטנה, דכתבו דא"א ללמוד קידושין ממעשה ידי' משום דקידושין הוויין לעולם ואין לו כח למכור מה שאינו שלו, כיון דבבגדות אינה שלו, דמעשה ידיה שלה בבגדות. ומבואר ברבריהם דמכירת אמה הוא מכירת מעשה ידי', וא"כ מעשה ידי' עדיין הם לאב בנערות, וא"כ יש להאב הכח למכור אותה לאמה, וד"ז יתבאר עוד.

אמנם לכאורה יש להביא דא' מהגמ' בערכין דף כט: שאין להאב כח למכרה, דהרי זה שחקרנו בדין מכירת אמה, י"ל דהוא כעין הפלוגתא דרב ושמואל שם במוכר שדהו ביוכל דרב סבר מכורה ויוצאה ושמואל סבר דאינה מכורה כל עיקר, דסברת שמואל הוא דאינו יכול לעשות מכירה כזו, וקי"ל שם דרב מורה לשמואל במכירת אמה. אך זה אינה דא' כ"כ, דה"נ י"ל דשמואל קאמר דאינה מכורה כל עיקר הוא מדיני מקח וממכר, ולא משום דאין לו הזכות, וא"כ עדיין לא נתבאר דין האב במכירת בתו נערה. ונחזור על דברינו, דאם אין להאב הזכות למוכרה מפני שהפסיד כח זה כשהביאה סימנים, הרי א"א לו למוסרה לפילגשות אם הוא מדין מכירת אמה. אך אם נבאר דהא דאי אפשר למוכרה הוא משום דיני מקח וממכר ועדיין יש להאב כח זה, א"כ יכול הוא

למוסרה לפילגשות. ואם נבאר דפילגשות הוא מדין קידושין, בוודאי יש להאב כח למוסרה אפילו נערה וזה פשוט. וצ"ע לדינא.

והנה אם נאמר דאין להאב כח למכור בתו נערה, א"כ לכאורה הוי נערות לא רק יציאה לענין מכירת אמה אלא שהיא יוצאה מרשותו לגמרי, וזה קשה לומר, דהא בקידושין דף ד. אמרינן בגרות שמוציאה מרשות אב, ופירשו דש"י ותוס' דאיכא קראי דבגרות הוי יציאה, וא"כ צריכים ג"כ קרא דנערות הוי יציאה מרשות אב. ואם נאמר דמסירה לפילגשות הוי מדין מכירת אמה, א"כ אם יצאה מרשותו, אינו יכול למוכרה.

והנה מבואר שם עוד כגמ' דף ד. אלא מסתברא רציאה דכוותה קא ממעט, ומקשה הגמ' והא לא דמיא, באמה היא יוצאה מרשותו דארוך לגמרי והכא אכתי מחסרא מסירה לחופה, ופי' רש"י ע"ז דאכתי לא נפקא מרשותי' דאב למעשה יריה וליירושתה עד שתכנס לחופה. ולכאורה יש לתמוה, דמה ענין מעשה יריה לכאן, הלא הא דמחסרא מסירה לחופה אפשר לפרש כמשמעו, דמחסרא מסירה לחופה, דמסירה זו היא כח של אב, ובלי דעתו אין הבעל קונה כלל כראיתא לקמן בקידושין דף מז. בתוס' ד"ה מיתה שמוציאה, וא"כ דכח האב הוא, ע"כ הויא ברשותי' עד דמסר לה לחופה, ואפילו בלי מעשה יריה וירושטה הויא ברשותי' דאב, ולמה לי' לרש"י להכניס דברים אלו ולפרש שלא כפשוטו. ואולי יש לפרש שיטת רש"י ע"ד שפירש בכתובות דף מז. מעשה יריה מנלן דא"ר הונא אמר רב מנין שמעשה הבת לאב שנאמר וכי ימכור איש וכו' ואימא ה"מ קטנה דמצי מזבן לה אבל נערה דלא מצי מזבן לה מעשה יריה דידה הוי, מסתברא דמעשה ירי' דאביה הוי דא"ר מ"י לאו דאביה הוי, אלא הא דזכי לי' רחמנא לאב למימסרה לחופה היכי מצי מסר לה, הא קמבטל לה ממ"י. מבואר דאם יכול האב למימסרה לחופה ירעינן שמ"י ירדי' הוי. ופי' רש"י ע"ז דכתיב את בתי נתתי כל נתינות שבה במשמע וכו'. ומסיק הגמ' אלא קטנה לא צריכא קרא השתא זבונן מזבן לה מ"י מיבעיא אלא כי איצטריך קרא לנערה. גם התוס' בקידושין דף ג: ד"ה ואימא הביאו דרשה זו מאת בתי נתתי כל נתינות במשמע ואפילו חופה. והנראה לבאר דרש"י סבר למסקנא דגמ' דאיכא ק"ו למעשה ידים דקטנה ואיכא קרא דרב הונא אמר רב למ"י דנערה. וא"כ לא צריכים קרא לחופה דסבר רש"י דקנין חופה הוא רק קנין דמ"י וירושה ותו לא, דקניני אישות כבר קנה הבעל בשעת קידושין שיחולו בשעת החופה, וכמו שביאר א' מרבתי שליט"א דהחילוק בין קידושין בכתובה לקידושין בלא כתובה אצל פילגש (ריש בזה מחלוקת ראשונים) דכתובה היינו שארה כסותה ועונתה, כלומר קניני אישות, וקידושין בכתובה היינו שהקידושין קנינן לו קניני אישות שיחולו בשעת כניסה לחופה, וקידושין בלא כתובה היינו קידושין שלא יקנו לו רק קנין ממונות. וא"כ קניני אישות כבר קנה הבעל ואין המסירה לחופה אלא הקנאת מעשה יריה וא"כ אפשר לילף חופה ממעשה ידים. והא דהביאו דרש"י והתוס' דרשה ראת בתי נתתי כל נתינות במשמע ואפילו חופה, הוא לאו דווקא, דאם אפשר ללמוד ממקום אחר ילפינן

משם, ודרשה זו מובא בדברי רש"י בס"ד דגמ' קודם שמצינו קרא למעשה ידי, דאפשר ללמוד מאת בתי נתתי. וראי' לזה הוא מהגמ' בב"ק דף פז. דקאמר דאקני לי' רחמנא כל שבח נעורים לאב, ופי' רש"י התם דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאבי' אפי' כסף קידושין, והקשו התוס' התם דככמה מקומות רצה הגמ' לילף מבנעוריה בית אבי', וכל פעם מתרץ הגמ' דההוא בהפדת נדרים כתיב וא"א לילף ממנו, אע"כ סימנא בעלמא הוא ולא דוקא. ותדע, שהדרשה דאת בתי נתתי כל נתינות במשמע אינה נמצאת בשום מקום, רק דאפשר ללמוד ממנו ממשמעותו, ולא שצריכים ללמוד ממנו. ואין לומר דהאב מקנה המ"י בשעת הקידושין שיחול הקנין בשעת החופה, דזה אינו מסתבר.

והנה יש להקשות על הגמ' גופא דקאמר דקידושין אינה יציאה רכוותה רמיחסרא מסירה לחופה, הא לכאורה אינה יציאה לגבי קידושין גופא, דאם נתאלמנה או נתגרשה הרי היא ברשות אביה ויכול הוא לקדשה בעל כרחא וזכאי בכסף קידושיה, וזה הוי בין בקטנה בין בנערה, ורק כשהיא מקודשת הויא אשת איש ואין קידושין תופסין בה, עיכובא זה רכיב עלה, אבל לא יצאה מרשות האב, ואם יסור האיסור דא"א, עדיין היא ברשותו לקדשה, וא"כ לגבי עצם כח קבלת קידושי' לא יצאה מרשות האב, וא"כ מה לי שלא נכנסה לחופה.

ויש לבאר דמעשה שא"א לעשותו משום טעמים אחרים קרוי הפסד כח, והוי יציאה במקצת מרשותו, והיינו אף דרכ מודה לשמואל לגבי אמה, דאין האב יכול למוכרה ואין לו כח כלל, אבל זה אינו מחמת חסרון בזכויות הרשות שיש לאב על בתו, אלא שיש חסרון מדיני ממונות במכירה זו, ומשום זה הפסיד הכח למוכרה. ואצל קבלת קידושין ג"כ הרי הוא מפסיד הכח לקדשה בשעה שהוא מקדשה שהרי היא אשת איש, ואין קידושין תופסין בה. וזה הוי יציאה מרשותו במקצת, ולא בכולה, כיון שיכול הוא לחזור לכוחו, והיינו בנתגרשה או נתארמלה מן האירוסין בעודה נערה, דיכול לקדשה. אך אם לא נתגרשה או נתאלמנה, הרי קידושי האב קיימין לעולם, וא"כ הרי קידושין יציאה מרשותו במקצת. וע"פ הנ"ל א"א לומר רנערות הוי יציאה לגמרי, רבאמת רק הפסיד כוחו משום סיבה חיצונית, כמו שנתבאר. ויש להביא ראי' מלשון הרמב"ם פ"ד מהלכות עכרים ה"א וז"ל ומשתביא ב' שערות אחר י"ב שנה ותיעשה נערה אינו יכול למכרה אע"פ שעדיין יש לו רשות בה וכו'. הרי דהיא עדיין ברשותו ולא יצאה, ורק שאינו יכול למכרה כדאיתא בערכין.

אך אכתי צריכים לבאר תירוץ הגמ' דקידושין הוי יציאה לגמרי לענין הפרת נדרים משום ראיין האב מיפר לברו וזה הוי יציאה מרשותו, הלא יכול להפר וזה הוי יציאה במקצת ולא בכולה. אמנם בשער המלך הלכות נדרים פי"ב הביא מחלוקת ראשונים, הרמב"ם ורבינו יחיאל, מובא בטור ש"ע סי' רל"ד, בקירשה אבי' בנערות, שהאב והבעל מפירין בשותפות הנדרים שבינו לכינה ועינוי נפש, ושאר נדריה קיימין, אם מת הארוס, הרי האב יכול להפר לברו מטעם נתרוקנה, רמת הבעל נתרוקנה רשות לאב, כדאיתא במתני' בנדרים. הרמב"ם סובר דאחר

שנתרוקנה הרשות לאב הרי היא ברשות אבי' כמו מקודם ויכול להפר כל נדרי', אפי' אינם בינו לבניה ועיניו נפש, ורבינו יחיאל סובר דנתמעט כח האב באירוסין, ואם מת הארום, אין האב יכול להפר רק נדרים שבינו לבניה ועיניו נפש. וא"כ לפי שיטת רבינו יחיאל קל להבין דקידושין הוי יציאה לגמרי, דכח להפר שאר נדרים הפסיד לעולם משעת קידושין, וכוחו דהשתא דין חדש הוא. אבל לפי הרמב"ם קשה, שנמצא דדין הבעל בנדר' הוי העיכוב לדין האב, שזה עיכב האב להפר שאר נדרי', וכשנתרוקנה רשות הבעל לאב, יכול הוא להפר כרינו, וא"כ לא יצאה מרשותו בקידושין יציאה גמורה כמו שנתבאר למעלה.

וצ"ל ביאור שיטת הרמב"ם, דאין ה"נ דבשעת קידושין הפסיד האב כוחו, אך דינו אחר מיתת הארום ודינו דמקודם קידושין אינם דין א', דהא אם הפסיד כוחו, למה חוזר הוא לו במיתת הארום, אלא שנתרוקנה רשות הבעל לאב, ולא שנתרוקנה דינו דמקודם קידושין לאחר מיתת הארום. וע"כ צ"ל דין חדש הוא, ומטעם דדין הפרת האב בכחו נערה שלא מאורסה הוא על כל נדרי', ולזה הוי קידושין יציאה גמורה, דהא יצאה מרשותו לענין הפרת נדרי', ושפיר הוי קידושין יציאה דכוותה. ואף שהדבר חסר ביאור קצת, אך מדויק הוא בלשון הרמב"ם שלא כתב דעדיין היא ברשותו, אלא דחזרה לרשותו, היינו דבאמת יצאה לגמרי, ועכשיו היא חוזרת בדין חדש.

בסוגיא דזרק כזית תרומה לבית טמא

פסח הלוי מילער
ברוקלין, ניו יארק

בכרם שלמה של חדש תשרי הקשה מוה"ר מנחם בערנער נ"י על מש"כ בקו' חדש ניסן תשל"ח נ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה ריש ביצה בענין חמץ בככותבת וכו' יעו"ש. ועתה באתי בעניי להשיב על ראשון ראשון וכו'. ראשית מש"כ שם דבשבת וסוכה שניהם דין א' להם דבעינן מחיצה וכו' ממילא מהני מנו משא"כ טומאה ושבת שני דינים נפרדים הם ולכן לא שייך מנו ע"כ, הנה כשתדקק בדברי שם כתבתי דאמרינן מנו דמהני דופן לסוכה מהני לשבת וכן להיפך מנו דמהני דופן לשבת מהני לסוכה ע"כ, הנה האי הפוכי ל"ל, אלא כוונתי בזה לפי דנ"מ גדולה איכא בין שבת לסוכה דבשבת סגי במחיצה לחוד ולא בעינן דופן משא"כ בסוכה בעינן דופן ממש ולא סגי במחיצה לחוד. וענין זה מבואר בכמה מקומות במס' סוכה עיין דף ד' ע"ב בגמ' בנה בה עמוד שהוא גבוה י"ט ויש בו הכשר סוכה סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא ע"כ ועיין עוד שם בסוף תור"ה פחות כתבו וא"ת כפ"ק דשבת גבי בית שאין תוכו ערה וחקק בו להשלימו לעשרה אמאי לא מחלק כה"ג אם יש משפת חקק ולכותל ג"ט וי"ל דלא דמי רשות שבת שהוא למנוע רגל רבים לסוכה דבעינן מחיצות סמוכות לסכך עכ"ל ועיין בר"ן שם מבואר יותר כוונת התוס' דכ'

וז"ל גבי סוכה שמצותה בדפנות דהכי גמירי בעינן שיהיו דפנותיה סמוכות לה בפחות מג' כדי שיהיו נראות כשלם וכו' ועיין תוס' שבת ז' ע"ב כתבו ג"כ כר"ן ועיין עוד בחי' רמב"ן ורשב"א וריטב"א ומאירי בשבת שם ובסוכה פירשו ג"כ כנ"ל ומבואר שם ביותר דבסוכה בעינן דופן ממש הניכרת ודו"ק ועיין עוד סוכה ז' ע"א תוד"ה ואינה בא"ר וז"ל דאע"ג דבפ"ק דעירובין לא יהבינן שיעורא לקנה של צורת הפתח אלא אפי' קנה משהו מכאן וקנה משהו מכאן וכו' הכא גבי סוכה החמירו (פי' דבעינן קנה טפח דוקא) דבעינן מחיצות הניכרות עכ"ל. מכל הנ"ל מבואר היטב דיש נ"מ בין שבת דסני במחיצות לחור לסוכה רבעי דופן ממש. ולפ"ז הא תינח דמהני מגו מסוכה לשבת שם דף ז', דכיון דמהני טפח לדופן ומחיצה דסוכה כ"ש לשבת, ואע"ג דבשבת לא נאמרה הל"מ דטפח מהני, מ"מ בשבת דסוכה מהני מכח מגו, אמנם הא רמבואר שם עוד כגמ' דסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי כשר דמינו דהוי דופן לשבת מהני נמי לסוכה ק' הלא בשבת סני במחיצה שאינה ניכרת משא"כ סוכה בעי דופן הניכרת ממש, והאי לחי שאין בו טפח כפירש"י שם לא הוי דופן הניכרת כמבואר בתוד"ה ואינה הנ"ל דאפי' צוה"פ לא הוי ניכרת כל שאין בו טפח, וא"כ האיך מהני מגו, נהי דהוי מחיצה מ"מ דופן לא הוי לא לשבת ולא לסוכה, ולפיכך כתבתי האי מגו בקונ' הנ"ל להוכיח דאפי' בכה"ג מהני מגו דכיון דבשבת לא בעינן מחיצה הניכרת מהני נמי לסוכה אע"ג דאינה דופן הניכרת ודו"ק. ולפ"ז ה"ה בההוא דפ' המצניע בזרק כזית תרומה לבית שמא נמי שייך מגו, רחשוכה שיעורא והוצאה מכל מקום אע"ג דאין בו שיעור כגורגרת דשבת ודו"ק.

גם מש"כ הנ"ל דשם בפ' המצניע לאו מטעם מגו היא אלא דיש בו חשיבות וכו' לא נלענ"ר, חרא, רא"כ ל"ל כזית דוקא אפי' בפחות ממנו כל שמשלים לשיעור כביצה הרי חשובה דגורמת טומאה וחייב על התרומה שבבית עיין תוס' שם (ומהרש"א ובס' עץ הרעת טוב חולק עליו) ודו"ק, ועוד הרי הגמ' נקט זורק דוקא דמכניס פטור כמש"כ שם בתוס' דחייב שבת קדים וק' דמ"מ ליחייב דרעתו להניחו ולצרפו עם שאר האוכלין המונחים שם וכיון דארעתא רהכי הכניסו א"כ חשובה אע"כ דמה דגורמת טומאה או חייב לא חשובה עדיין להוצאת שבת, וטעמא משום דהזורק לא התכוין לטמא התרומה ובהדיא קתני מתני' דריש פירקין המצניע לזרע וכו' חייב בכל שהוא וכל ארס אין חייב עליו אלא כשיעורו ודו"ק. ולכן דוקא משום דעל הכזית הנזרק נופא מיתחייב, חשובה שיעורא הוא עצמה לטומאה וממילא חשובה נמי לשבת ודו"ק ועוד לישנא רגמ' רייקא דקאמר מדמצטרף לענין טומאה מיחייב נמי לענין שבת, האי נמי שפת יתר הוא דאי לאו מטעם מגו קא מיחייב אלא משום דהוי חשוב דמיחייב לענין טומאה א"כ הול"ל בפשטות דכיון דמצטרף לענין טומאה חשובה ליחייב לענין שבת אע"כ מטעם מגו הוי וא"ש דקאמר „נמי“, רמזו דהוי שיעור לטומאה מיחייב נמי לשבת אע"ג דלית בו שיעור לשבת ודו"ק. וכן משמע מרש"י ד"ה ואמאי, שם ע"ב, אהא דלחם הפנים דשיעורן כגורגרת לענין שבת דפריך כגמ' דליחייב בכזית כיון דפסלי' משום יוצא, וכ' רש"י שם דהא חשובה הוצאה לענין איפסולי' ביוצא וכו'.

והנה לדברי הנ"ל הכי הול"ל רחא חשובה שיעודי' כיון דפסלי' ביוצא ודו"ק
אע"כ דוקא מטעם מגו קא אתינן עלה דכיון דחשובה הוצאה ליוצא חשובה נמי
לשבת ודו"ק. ועוד עיין בתור"ה אי לענין שבת כתבו להדיא מגו, ואף שיש לרחוק
דלאו דוקא מגו, מ"מ האמת יורה דרכו למעיין היטב שם, דאל"ה לא הוו פטרי
שם התוס' בפחות מכזית ובמכנים כנ"ל. אע"כ מגו דוקא ס"ל.

שנית מה שהקשה שם על עיקר דברי רכתבתי דהיכא דהחויב ממש בא עם
ההוצאה פשיטא דמיתחייב נמי לענין שבת, ממשמעות דברי הרשב"א דמפרש
הגמ' דפ' המצניע משום חיוב מטמא תרומה ע"כ, גם זה לא נעלם ממני ואדרבה
תמה אני עליו אמאי לא עיין בחי' הרמב"ן דמבואר להדיא כן דמטעם מטמא
תרומה קא בעי. אמנם כי דייקת בי' שפיר תראה דלק"מ דלכאורה קשה אתוס'
שם שפירשו להדיא דמשום אכילת תרומה טמאה קא מבעיא לי', למה לא פירשו
בפשטות משום מטמא תרומה דחייב ממש מיד כרמב"ן. ונלענ"ד בזה בב' שהם
ג' אנפין, דרך א' רהנה התוס' בשמעתין שם בר"ה אי לענין טומאה הוכיחו
דלקבל טומאה בעינן כביצה מגמ' דקאמר דמשלימו לכביצה, אמנם כתבו דהנ"מ
מה"ת אבל מדרבנן מורה ר"ת דמרבנן בת"כ דאפי' כל שהוא מקבל טומאה
עיי"ש. והנה איסור לשמאות תרומה ילפינן מקרא דמשמדת תרומתי דבעי שימור
והאחרונים נסתפקו אי במאברו חייב נמי משום משמדת עיין תשו' אבני מילואים,
ולפ"ז יש להסתפק בכל שהוא דמטמאו דק מדרבנן אי עובר על משמדת מה"ת
כיון דסו"ס אינה דאוי' לאכילה הו"ל כמאברו או"ד כיון דמדאו' מיחזי חזי אינו
עובר, גם יש להסתפק בהיפך אי כבר נטמא מדרבנן אי מיתחייב מה"ת במוסיף
עליו טומאה דאו' דכיון דכבר א"ר לאכילה הו"ל כמאברו מקורם ועיין סוגיא
דר"ח סגן הכהנים (פסחים ט"ו ע"א) דמסיק שם הגמ' דלד"מ אפי' ליכא טומאה
כלל כל שסופו לאיבוד אפי' משום איסור דרבנן לחוד כגון חמץ ער"פ בשעה
שישית דמדאו' חזי לאכילה מ"מ אין בו איסור לשמאותו בידים ואפי' רבי יוסי
דפליג עלי' מורה דבמקום הפסד מדובה התיירו עיי"ש ע"ב, נמצא דגם לד"י ליכא
איסור תורה לשמאותו דאל"כ לא הי' מתיר בהפמ"ד. ועתה א"ש שי' התוס'
הנ"ל דפ' המצניע דהרי מבואר שם בדבריהם דמכנים פטור ודאי, דלא אתי איסור
שבת וטומאה בהרי הדרי ראשבת מיתחייב תוך ג"ט להנחה וטומאה לא מצטרף
עד דנח ממש, וא"כ זורק נמי אפי' את"ל דמטמאו טומאה דרבנן עובר על
משמדת מה"ת כנ"ל מ"מ הרי קדים לי' טובא לאיסור שבת, דמיטמא מיד כשבא
לאויר הבית ואשבת לא מיחייב עד דנח ואע"ג דכשנח מיטמא מה"ת דעד השתא
לא הוית בי' כשיעור ביצה דאו' הא מבואר בסוגיא דפסחים הנ"ל דאי כבר טמא
מדרבנן לית בי' איסור עור עכ"פ מה"ת לשמאותו טומאה דאו' דכבר נאבר היא,
וא"כ לא שייך למימר מגו דמיחייב אמטמא תרומה ליחייב לגבי שבת, דמדרבנן
טמא קודם הנחה בכ"ש וממילא ליכא איסור תורה לשמאותו טומאה דאו' בשעת
הנחה. ולכן הוצרכו התוס' לפרש חמגו מטעם דעובר אי יאכל התרומה דהשתא
ודאי בשעת הנחתו דנטמא מה"ת אז נאסר לאכלו מה"ת ומהני מגו דהוי בהרי
הדרי, דמעיקרא קודם שנחה אע"ג דהוי כבר נאבר מה"ת משום טומאה דרבנן

מ"מ לא היתה בו איסור אכילה מה"ת וכמו חמץ של תרומה בשעה ו' רמותר לשמאותו טומאה דאו' נאבד מקרי ומ"מ אינו אסור באכילה מה"ת ודו"ק.

ולפ"ז א"ש גם הרשב"א לשי' רב' להדיא בשמעתין דכפחות מכביצה אפי' מדרבנן לא מיטמא, א"כ לא חייל טומאה כלל עד דנח והוי שפיר איסור מטמא תרומה וחיוב שבת בב"א ולכן כ' דהמנו משום מטמא תרומה ודו"ק. ומרברי רמב"ן ז"ל כאן בשבת משמע נמי דס"ל כרשב"א אמנם בחולין ל"ד ביאר בארוכה כשי' ר"ת שבתוס' הנ"ל מדרבנן מיטמא בכ"ש אלא דלאו בכ"מ גזרו כגון כפת שעופשה רא"ר לאכילה דאין צורך כ"כ לטמא שם מדרבנן עי"ש ושם חזר בו ממש"כ כאן, ואינו נראה דהרי כ' כאן דבחולין פ"כ יבאר, ונ' דס"ל רבאן לא גזרו על כ"ש כשבא לאויר הבית דבלא"ה יוטמא כשינוח, מה"ת, וממילא אין צורך בטומאה דרבנן ריש להסתפק בזה לכאורה אי כנ"ל או"ד כיון דאלו לא נח אצל שאר האוכלין היתה מיטמא מדרבנן מיד כשבא לאויר הבית השתא נמי מיטמא, דמצד האוכל ראוי' היא לטומאה דרבנן ולא דמי לפת שעופשה ודו"ק. וע"כ צ"ל דרמב"ן ס"ל כדרך א' דלא גזרו מדרבנן דאל"ה לא הוי איסור טומאה ושבת בהרי הדרי כנ"ל לשי' התוס' ובגמ' שם לענין פסול יוצא בלחם הפנים מבואר להדיא דבעינן שתהא בהרי הדרי אע"כ דס"ל רבאן עד דנח ליכא טומאה כלל. ולפ"ז מיושב נמי קושית המקשן הנ"ל דהלא הכא בא חיוב מטמא תרומה בעת הנחה ומ"מ מבעיא לי' אי אמרינן מגו, דשאני הכא דאפי' לא הוי נח אצל שאר האוכלין היה חייב משום מטמא תרומה קודם הנחה מיד כשבא לאויר הבית דהוי חייל עלי' טומאה דרבנן ודינו כמאובד מה"ת כנ"ל, דכל טעמא דלא מיטמא קודם הנחה בכ"ש מדרבנן הוי משום דאינו נצרך דבלא"ה יטמא מה"ת כשינוח ויצטרך לכביצה וא"כ אי לא היתה נח אצל שאר האוכלין היתה מיטמא מיד מדרבנן. ולפיכך שפיר קא מבעיא לי' כיון דבלא הנחה היה חייב משום מטמא תרומה א"כ ההנחה לא גרמה כלל חיוב משמרת [ראע"פ דלטומאה דאו' לא סגי בלי הנחה מ"מ לענין משמרת אין ג"מ בין טומאה דאו' לדרבנן כמבואר לעיל] אבל אשבת בעי הנחה דוקא א"כ לא הוי תרווייהו כהדרי ולא שייך מגו כנ"ל או"ד כיון דסו"ס כאן לא גזרו על רבנן טומאה כיון שינוח ויהי' טומאה דאו' כנ"ל א"כ לא מיטמא עד דנח והוי כהדרי ודו"ק אבל היכא דהחיוב בעי הנחה דוקא כמו בשבת ובלא"ה לא יתחייב, כגון בזרק חמץ וקונה בהנחה באופן שכ' בקונ' הנ"ל ודאי אמרינן מגו לכ"ע. גם להרשב"א נזכר לפרש דס"ל כרמב"ן דמש"כ דליכא טומאה אפי' דרבנן י"ל דכוונתו כמו רמב"ן דהיינו בשמעתין כיון דבלא"ה מיטמא מה"ת אח"כ כנ"ל ודו"ק. [ובאמת גם שי' התוס' יש לפרש כרמב"ן וכאן יורו דליכא טומאה דרבנן ומ"מ לא פירשו משום מטמא תרומה משום דפשיטא דלא מקרי בהרי הדרי מטעם הנ"ל כיון דבלי הנחה הי' חיוב משמרת ולרמב"ן ורשב"א הש"ס מסתפק בו כנ"ל].

אמנם בלא"ה קושיא מעיקרא ליתא כלל לכ"ע דהנה יש ליישב שי' התוס' דלא כתבו טעמא דמגו משום חיוב מטמא תרומה, באופן ב', ואית ב' תרתי טעמי, ואע"ג דתי' הא' בתוס' היא אמת ויציב לעניותנו, מ"מ גם תי' הזה יתכן

ושניהם כא' טובים. דמבואר בסוגיא דר"ח סנה"כ הנ"ל רף ט"ו וכ' ע"ב דכל היכא דהתרומה בלא"ה אזלת לאיבוד אפי' אינו טמא כלל אפי' מדרבנן כגון שיש עלי' איסור הנאה אפי' ררבנן כגון חמץ בשש שעות, לית בה איסור תורה לשמאותו בידים לרבי יהושע דקי"ל כוותי', ור"מ ור"י פליגי אליבא דרבי יהושע אי מיתסר מדרבנן ובחמ"ר כו"ע מודו דשרי כנ"ל עיי"ש וכן אפי' במקום דליכא עלי' איסור כלל אלא דסופה לאיבוד כגון בנשברה חבית של תרומה וא"י להציל בטהרה ואי לא יציל כלל ירד לחולין טמאים ויוטמאו, שרי לקבלם בכלים טמאים אע"ג דמטמאו בידים, לר"י שם. שמעינן מכאן תרתי, חדא דמשמרת תרומתי אין האיסור לשמא אלא לאבד ולפיכך ביש בו איסור המחייב באיבוד אין בו איסור לשמא, שנית דכשסופו לאיבוד אפי' אינה אסורה עדיין כלל מותר לאבדו דכמנא תבירא דמיא [עיי' ב"ק סו"פ כיצד הרגל] ולהכי בנשברה שרי לשמאותו כנ"ל, ולפ"ז השובר חבית של תרומה ונשפכה ונטמאה אין העבירה בשעת שנשמאת דהרי אפי' בידים מותר לשמאותו אלא מיד שנשברה דהו"ל כמנא תבירא דינו כאבודה ואז עובר (פי' העבירה נעשית). ומעתה כהא דזרק כזית תרומה לבית טמא נמי נעשית העבירה מיד אחר הזריקה קודם שנחה ונטמאה דאם א"י להציל הו"ל אבודה והוי ממש כהא דנשברה חבית רקודם שנשמאה כבר אבודה היא לפי שסופו לאיבוד וא"כ קדים איסור משמרת טובא לחיוב שבת דלא מיחייב עד דנחה. וא"ש התוס' דלא פירשו מטעם משמרת משא"כ איסור אכילה ודאי לא הוי עד דנשמאת ממש והיינו בעת הנחה ושייך מגו. ולפ"ז מיושב נמי שי' רמב"ן ורשב"א דס"ל דאע"ג דאיסור משמרת קדים מ"מ טעמא דעובר על משמרת בעת זריקתה היא משום דסופה ליטמא בעת הנחה וא"כ נהי דעצם העבירה הוי בשעת הילוכה באויר מ"מ ההנחה היא הגורמת דאי לאו דסופה להניח אצל האוכלין הטמאים לא היתה אבודה מקודם ולכן מסתפק הש"ס אי שייך מגו דאזלינן בתר גורם וגרם חיוב משמרת וחיוב שבת כהרי הדרי קאתי או"ד כיון דעצם עבירה קדמה לשבת לא אמרינן מגו. אבל היכא דהחיוב ממש כהדרי כגון בב"י ושבת שכתבתי בקונטרס הנ"ל פשיטא דמהני מגו ודו"ק. וראה זה דבר חדש דלפ"ז א"ש ה"א דגמ' שם רבעי למפשט מפסול יוצא רלחם הפנים ומשני הכי השתא התם מדאפקי' חוץ לחומת העזרה איפסל לי' ביוצא אשבת לא מיחייב עד דמפיק לי' לרה"ר הכא שבת וטומאה בהרי הדרי קאתיין ע"כ, וצל"ד דקארי לה מה קארי לה, והשתא א"ש דסבר תחלה דאיסור משמרת ג"כ קדים לשבת כנ"ל, ומשני דמ"מ טומאה ושבת כהדרי וטומאה היא הגורם וא"כ ההנחה נצרך גם לחיוב משמרת וממילא אפשר שייך מגו משא"כ בלחה"פ לא בעי הנחה כלל. ולתוס' ג"כ י"ל דבה"א סבר דהספק היא כרו"ר משום משמרת וממילא מדמי לי' ליוצא ומשני דמשום טומאה דאתי בהרי שבת מבעיא לי' והיינו איסור אכילה ודו"ק. עוד נלענ"ד ע"פ סוגיא הנ"ל דרחסנה"כ דאפי' אי טומאה ושבת הוי ממש כהדרי ומשכחת לה בזרק כעין לכתא ומתנא ונח על שרץ (עיי' סו"פ הזורק) דהשתא הוי הדרי ממש ודו"ק ומ"מ י"ל דלא שייך מגו, דכפי הנראה ענין איסור משמרת לא הוי המעשה טומאה או איבוד אלא העדר השמירה וכיון שכן דלא

מיחייב מחמת מעשה ההנחה רק משום שלילות השמירה אפשר לא שייך מנו, ומנא אמינא לה, מהא דפליגי שם בפסחים ר"א ור"י אי שורפין תלו' עם טמאה, ועיין בכורות ל"ג דמסיק לפי דכתיב ואני הנה נתתי לך משמרת תרומתי דרשינן לך הראוי' לך יצאת תלו' לר"י, ור"א סבר אם יבא אליהו ויאמר דטהורה הוי ראוי' לך השתא נמי ראוי' לך ע"ש. וק' מ"ט דר"י הלא קי"ל בכל ס' שאינה תלו' בעתיד דאמרינן אם יבא אליהו עיין תוד"ה תגלי, דיש פ' החולץ (יבמות ל"ה ע"ב). אמנם הא קשיא דוקא אי איכא איסור לטמא או לאבד כל מה שראוי' לך, דטמא גם זו ראוי' לך, אבל אי נימא דאיכא רק מצוה לשמור י"ל מצוה לשמור הראוי' לו פ' שישמור בשבילו שיוכל לאכלו והלא כ"ז שלא בא אליהו אינו ראוי לאכלו וממילא ליכא משמרת ודו"ק היטב. ותו תדע דהרי ר"א א"א אם היתה מגולה יכסנה ואם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע וע"כ לא פליג ר"י אלא בתלו' אבל בטהורה מורה דצריך שיצניענה אלמא דאין האיסור לאבד אלא מצוה לשמרה בטהרה, ובהדיא אמרה תורה משמרת תרומתי משמע דשימור בעי, והשתא א"ש התוס' דלא פירשו המנו משום משמרת כנ"ל וגם לר"ר מבעיא לי' כיון דעכ"פ ע"י מעשה הנחה וטומאה עבר על משמרת אע"ג דאין זה שם האיסור אלא מפני העדר השמירה מ"מ ע"י מעשה זו באה ודו"ק, אמנם היכא דהאיסור הוא המעשה ממש כגון בחמץ בפסח הנ"ל לכו"ע מהני מנו. הרי לך ג' תירוצים על תוס' ועל קושית הנ"ל ותו לא מירי.

שלישית מש"כ עוד שם ליישב עצם קושית האחרונים ע"פ דברי המנ"ח ס' י"א לענין שבועה, תמה אני מאר, דהלא כתבתי בתחלת דברי שם בשם הצ"ח דבעינן נ"מ שתהא ב"ש לקולא רלהכי מיתניא ג' דברים במתני' שם בהרד"ק, וחילוק המנ"ח הוי חומרא לב"ש רחיל שבועה אח"ש עיי"ש. והמנ"ח לא כתבו ליישב קושית האחרונים הנ"ל אלא האמת כ' ג"מ לב"ש לחומרא, אבל ליישב מתני' לא תעלה ארוכה כלל ומחזורתא כדכתיבנא בס"ד. ואפריון נמטי' לההוא צורבא דרבנן דפלפל ברברי ועי"ז רווחא שמעתתא בס"ד.

וכיון דאין ביהמ"ד בלי חירוש וכבר אמרו ז"ל אף ד"ת כ"ז שאדם הונה בהן מוצא בהן טעם (עירובין נ"ד ע"ב) תמצא כשתדקק ותצטרף טעם א' עם ב' שכתבתי ליישב הא דלא שייך מנו, טעם חדש. והיינו די"ל דלא כתי' א' אלא דכיון דבמציאות אינו נטמא עד דנח שייך מנו וגם דלא בטעם ב' אלא כיון דהנחה גורמת טומאה אע"ג דעי"ז אבודה למפרע מ"מ כיון דהנחה גורמת שייך מנו. אמנם בצירוף שתיהם נמצא דאין כאן לא איסור ולא גרם, איסור ליכא כתי' הב', וגרם ליכא כתי' א', וא"כ ליכא לא עבירה ולא גרמא בשעת הנחה וממילא לא שייך מנו רד"ק ותשכח. ולרמב"ן ורשב"א י"ל דמ"מ הנחה אצל שאר האוכלין מסלקת טומאה דרבנן מכ"ש כנ"ל ולטומאה דאו' הוי ההנחה הגרם וממילא מקרי דגרים, עכ"פ מבעיא לי' ודו"ק. וכיון דאמרו ז"ל הפך בה והפך בה רכולה בה תמצא עוד אפי' את"ל רבהצטרף תי' א' וב' מ"מ שייך מנו כנ"ל דהשתא דליכא טומאה דרבנן הוי ההנחה הגורם לאיבור, אמנם אם תצטרף גם תי' הג' שכתבנו (ההמשך בעמור מ"ז)

עולת שבת בשבתו

מצורע

זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן וגו' וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. וכבר דקדקו בזה על הלשון והובא אל הכהן שמשמעו שהוא יבא אל הכהן הלא תיכף אח"ז אמר ויצא הכהן אל מחוץ למחנה, גם בלשון והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע רהול"ל והנה נרפא הצרוע מן הצרעת ועור הרבה דקדוקים. ואפשר לבאר, רהנה אמרו חכמז"ל רצרעת באה על לשון הרע, ולזה הצריכה התורה כהן שילמרהו איך לתקן מעשיו מהיום והלאה ושיקבל עליו שלא יוסיף עוד לעשות כמעשהו ואז ושב ורפא לו, אמנם לפי"ז יוכל הכהן המטהר לבא לירי התנשאות בראותו רב כוחו להאציל מרוחו על אחרים וללמד תועים בינה, והעצה לזה שהכהן יחשוב בנפשו שבאמת הוא לא עשה מאומה ורק שהחוטא בעצמו בהתבודדותו פשפש במעשיו ומעצמו שב ורפא לו. אכן הצרוע זה שחטא, אם יחשוב ג"כ כזה בלבו שהוא בעצמו שב בתשובה שלימה, יוצמח לו גאות מזה, והרי באמת עיקר תיקונו של המצורע היא שישפיל עצמו כאזוב כמבואר ברש"י ולזה צריך החוטא לחשוב בנפשו שהעיקר נעשה ע"י הכהן שכבד ויראתו ותפלתו נתרפא ממחלתו.

וזהו, זאת תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל הכהן, שהמצורע צריך לחשוב בעת טהרתו, שהכל בא מהכהן, ולאיך גיסא, וראה הכהן, היינו שהכהן צריך לחשוב ברעתו ולראות בעיני שכלו, והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, שהרפואה באה מחמת הצרוע, ולא שהוא גרם לזה.

(הנה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלזא זצ"ל)

קדושים

אמרו רז"ל במדרש רבה קדושים תהיו ה"ר ישלח עזרך מקורש ומציון יסעריך, והוא תמות. גם צריך להבין מאה"כ קדושים תהיו כי קדוש אני ר"א, ותמהו המפרשים מה נתינת טעם הוא זה, הכי ידמה יצור ליוצרו. אמנם יבואר בהקדם לפרש הכתוב צהלי ורונני יושבת ציון כי גורל בקרבך קדוש ישראל (ישע' י"ב), וי"ל דיושבת ציון פירושו היושבים באהלי תורה כאו"ל עה"פ אוהב ר' שערי ציון, היינו שערים המצוינים בהלכה. והנה מודעת זאת גורל מעלת העוסק בתורה כי באמצעות התורה ישיג ויגיע למדרגת קדושה כמאמר ר' פנחס בן יאיר תורה מביאה וכו' לירי קדושה (ע"ז כ' ע"ב) והיינו דכתיב קורם מתן תורה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"ש. והנה אמרו בגמ' (ברכות ו' ע"א) מי שיושב

(1) בשו"ת נבעת חלכונה להג"ר נפתלי הירץ באמבאך דאבר"ק סאמבור בהקדמת ספרו הנקרא „ראש הגבעה", כותב ששמע זאת מחו"ז מוה"ר אלעזר פרענקיל מק' לובאטשוב בשם רבו הנ"ל.

ועוסק בתורה השכינה שריו' עמו. וזהו שאמר הכתוב צהלי ורוני יושבת ציון, כלו' אשריכם ישראל שיושבים ועוסקים בתורה ושישו ושמחו בה, כי עי"ז גדול בקרבך קדוש ישראל, היינו השכינה הקדושה ששריו' ביניכם, ועי"ז תעלו למדרגת קדושה.

וזהו מאה"כ קדושים תהיו, שתשתדלו לעלות ולהגיע למדרגת קדושה והוא ע"י עסק התורה הגורמת השראת השכינה, כי קדוש אני ומתוך כך קדושים תהיו. וזהו כוונת מדרש הנ"ל, קדושים תהיו, ואם ישאל הבן ויאמר מאין יבא עזרי לבא לבחי' קדושה, ע"ז בא כמשיב, ישלח עזרך מקודש ומציון יסעדה, כלו' ע"י שערי ציון המצויינים בהלכת יהי' השכינה הקדושה שריו' עמך, ועי"ז ישלח עזרך מקודש, וקדושים תהיו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

אמור

אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו. י"ל דהפסוק מרמז לנו שהכהן הגדול היינו הקב"ה שנקרא כהן (סנהדרין ל"ט ע"א), לא יקח לו את אומות העולם שהם בבחי' אלמנה גרושה זונה וחללה, כי בעלי מומין המה, כי אם בתולה מעמיו היינו כנסת ישראל המכונים בשם בתולה (כמאה"כ ירמ' ל"א שובי בתולת ישראל, ומתרגמין תוכו כנישתא דישאל), הם יקח לו לאשה להוציאם מן הגלות המר הזה במהרה. והרמז לזה כי ר"ת ב'תולה מ'עמיו יקח א'שה הם גם ר"ת ב'כל מ'די י'ון א'רום, לרמז כי מארבעה גליות הללו יקחם הקב"ה ויגאלם בגאולה שלימה.

(הנה"צ מוה"ר אברהם חיים הורוויץ זצ"ל אבר"ק פלאנשטיץ)

כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהי' לכם. י"ל שהוא ע"ד מש"כ במלאכי (א' ח') הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, וזהו כוונת הפסוק דלכן לא תקריבו לד' כל אשר בו מום, שהרי לא לרצון יהי' לכם, כי גם אתם לא תרצו בכך א"כ איך תקריבו אותו לד'.

(הגאון מוה"ר אברהם שיקטין זצ"ל³)

במדבר

כאשר צוה ד' את משה ויפקדם במדבר סיני. ודקדק הקדושת לוי דהוי לוי למימך ויפקדם במדבר סיני כאשר צוה ד' את משה. וי"ל עפי"ד ספה"ק נועם אלימלך בפרשתן שהביא אומרם ז"ל (יומא כ"ב ע"ב) ר' יונתן רמי כתיב והי' מספר בנ"י כחול הים וכתוב אשר לא ימד ולא יספר לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום. וכ' הנועם אלימלך

(2) בס' רמיוי תורה בשמו.

(3) מכת"י תלמיד א'.

רכשישראל עושין הרצון להבורא יתעלה מעוררים רחמים ע"י מעשיהם הטובים אז יהי' להם מספר שהסיפור של קרושה הוא טוב שעו"ז מקושרים בספירות העליונות וכשאינן עושין רצונו של מקום אסור למנות אותן, יעו"ש באריכות. וזהו כוונת הפסוק, כאשר צוה ד' את משה, כלו' כשישראל עושין רצונו של מקום ומתנהגים כשורה כאשר צוה ד' את משה, אז, ויפקדם במדבר סיני, דרוקא אז רשאי למנותם, אבל אם אין עושין מה שצוה ד' את משה אז אסור למנותם שלא יהי' בהם נגף ח"ו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

אבות

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנא' ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ויש לפרש הכוונה, עפי"מ דמבואר בגמ' (קידושין ע' ע"ב) קשים גרים לישראל כספחת, והטעם הוא, דממ"נ אם מקיימין המצות הרי נעשה קטיגור לישראל כמבואר שם בתוס' דמתוך כך הקב"ה מזכיר עונותיהם של ישראל כשאינן עושין רצונו, ואם אין מקיימין המצות הם קשין לישראל מחמת שכל ישראל ערבים זה לזה (כמבואר ברש"י נדה י"ג ע"ב ד"ה כספחת בשם י"א). והנה אמרו בגמ' (יבמות מ"ז ע"א) גר שבא להתגייר בזה"ז מודיעין אותו מצות קלות וחמורות ועונשן של מצות וכו', והטעם הוא כנ"ל שלא יהיו לחוב וקטרוג לישראל ח"ו. וזהו שאמר רבי חנניא בן עקשיא, שרצה הקב"ה לזכות את ישראל, שלא יגיע להם חוב ע"י הגרים, לכן הרבה להם תורה ומצות, ועי"ז ימנעו האומות מלהתגייר.

(חנאון בעל חתם סופר זצ"ל⁴)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

אחרי

קאפ' ט"ז פסוק ב'. ולא ימות, שאם בא הוא מת: בנוסחת דפוה"ר יש כאן תוספת וז"ל, כל מקום מיהר(?) ומוציא זיעה כגון מחילה שתחת קרקע מוקפת גדר יש לו לחולה לשכב, ולא ימות בדרך שמת פלוני שלא עשה כן, ע"כ. נראה מזה שרש"י מפרש טחב לח מחמת הזיעה, לא כמו שפירש הערוך בערך טחב שפירושו קור, ובספר הזכרון וכן בשפ"ח הרכיבו שני הפירושים.

שם פסוק ג'.

בזאת גימטריא שלו ד' מאות ועשר רמז לבית ראשון: לפי נוסחא זו העיקר חסר מן הספר שצריך להוסיף, שעמד ת"י שנים. אבל נוסחת דפה"ר הוא רמז לשני בית ראשון: ובפרט לפי המדרש שהגימטריא רומזת שכל השנים האלו נחשבו לו לאהרן כאלו הוא חי, נכונה הנוסחה, שהרמז בא על השנים, בזאת — ת"י שנים, יבא אהרן אל הקודש

שם פסוק כ"ד.

במקום קדוש המקודש בקדושת עזרה והוא היתה כנג בית הפרוה וכן ד' טבילות הבאות חובה ליום, אבל הראשונה היתה בחיל. טבילה הראשונה מבואר בגמ' (יומא דף לא.) שהיתה על גג שער המים ע"כ הנוסחה הנכונה הוא כמו שהוא בדפה"ר „הראשונה היתה בחול" ופשוט כי מאחר שהיתה על הגג וגנין לא נתקדשו בקדושת העזרה ועיין שם בתוס' ד"ה כיון שהקשו על הארבע טבילות שהיו בקודש הרי היו ג"כ על הגג כמו שאמרו שם על גג בית הפרוה והלא גנין לא נתקדשו ותירצו דגג בית הפרוה הי' שוה לקרקע העזרה עיי"ש, ממילא גג שער המים לא נתקדש, וזהו מדויק בדברי רש"י במקום קדוש, המקודש בקדושת עזרה שאע"פ ששניהם היו על הגג מ"מ זה נתקדש בקדושת העזרה אבל הראשונה שהיתה ע"ג שער המים שלא נתקדש היתה בחול, וכן הוא הלשון בגמ' שם וכן בספרא וכן העתיק הרא"ם, ובשום מקום לא נזכר שהיתה בחיל.

קאפ' י"ח פסוק י"ז.

זמה, עצה, כתרנומו עצת חטאין שיצרך יועצך לחטוא (בנוסח דפה"ר לחטא). פירוש לפירושו, שאע"פ שמשמע מדברי התרגום שזמה פירושו עצת חטאין, ע"ז כתב רש"י שאינו כן, רק שזמה פירושו עצה, והוא ג"כ כוונת התרגום רק שבכאן מיירי שהעצה באה מצד היצר, וכן כתב רש"י להדיא ביחזקאל (ט"ז מ"ג) עה"פ לא עשית את הזמה, לא עשית עצה לתת לב על תועבותיך לשוב מהם, כל זמה שבמקרא לשון עצה הוא יש לשובה ויש לרעה. עכ"ל. וכן בתהלים (כ"ו י') כתב רש"י שיש זמה לשובה ויש לרעה, רק ששם פירש שכל זמה שבמקרא הוא לשון מחשבה, ולא כמ"ש כאן וביחזקאל שהוא לשון עצה, מ"מ הענין אחר. ועיין ברמב"ן שמחלק שזמה הוא מחשבת זנות והמחשבה ההנוגה תקרא מזמה ע"ש.

קדושים

קאפ' י"ט פסוק י'.

ופרט כרמך, גרגרי ענבים הנושרים בשעת ביצרה: רש"י לא פירש גזרתו של תבת פרט ובעומס (ו' ה') בפסוק הפורשים ע"פ הנבל כתב רש"י וז"ל מנחם חברו עם ופרט כרמך, ורואה אני את דבריו שהמשורר על פי כלי זמר מחתך את הדיבור בפרוטרוט הכל לפי נעימות קול הכלי להגביר ולהנמיך, עכ"ל. הרי שהוא מלשון פרוטרוט וכמו שהוא בגמ' כלל ופרט שהוא ענין היחידות, וכן כאן

הנגררים הפרטים היחידים הם נופלים. וכן כתב כאן הראב"ע שהוא מגזרת הפורטים ע"פ הנבל.

שם פסוק י"ט.

ובגד כלאים, למה נאמר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת"ל בגד, מנין לרבות הלברין ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז.

וכתב עליו הרמב"ן וז"ל ואינו נכון בעיני שהלברים אין אסורם מרברי תורה אלא מרברי סופרים שאינן אלא שוע בלבד, וכך שינו הלברים אסורים מפני שהם שוע, ובגמ' אמרו (נדה סא.) ואימא או שוע או טווי או נוז, והעלו והלכתא כמר זוטרא מדאפקינהו רחמנא בחד לישנא עיי"ש.

והרא"ם תירץ דהברייתא הזאת שהביא רש"י סוברת כרב אשי (שם) דאמר או שוע, או טווי או נוז אסור מן התורה, וה"ק מנין לרבות את הלברין ת"ל שעטנז שבאחד משלשתן הוי כלאים מה"ת, ואע"פ שהברייתא הזאת אינה אליבא דהלכתא כדמסיק בגמ' דבעינן שלשתן כמר זוטרא מ"מ הביא רש"י הברייתא הזאת מפני שלא מצא ברייתא אחרת לפרש הפסוק, וע"ש שהאריך. והרב גור ארי' כתב לתרץ שכוונת רש"י רק על איסור דרבנן מפני שהקפידה התורה על שוע טווי ונוז לכן הלברים שהם שועים יש לאסורן מדרבנן, ע"ש. וכתב עליו הלבוש דאע"פ שהוא פי' חרף מ"מ אינו אמת דמה שייך לומר, מניין לרבות על דבר שהוא דרבנן עכ"ל. וכן נתחבטו בזה כל המפרשים עיין עליהם.

אמנם כל זה הוא רק כפי שהבינו הם בדברי רש"י שבא לרבות הלברין לאיסור מדאורייתא או מדרבנן מפני שהם שוע. אבל הגאון ר' חיים ב"ר בצלאל (אחי המהר"ל) בספרו באר מים חיים כתב כוונה אחרת בדברי רש"י שאדרכא רש"י בא להתיר הלברין וקאי אדלעיל דילפינן גיזי צמר ואניצי פשתן להיתר, מנין לרבות אף הלברין שגם הם מותרין ת"ל שעטנז שוע טווי ונוז והלברים אינן שוע טווי ונוז ולפי זה דברי רש"י עולין כהוגן ואליבא דהלכתא כמו שמסקינן בגמרא. וסייעתא רבתי לפירוש זה הוא נוסחת דפה"ר שהיא כן, ובגד כלאים למה לי, לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן ת"ל בגד מניין לרבות את הלברין ת"ל שעטנז דבר שהוא טווי ונוז.

הנה מזה שהשמיט תיבת שוע על כרחק א"א לפרשו רק כמו שפירש הבאמ"ח מנין לרבות הלברין להיתר ת"ל שעטנז דבר שהוא טווי ונוז והלברין אינן טווי ונוז, כי לפי פירוש המפרשים שבא לאסור א"כ כל האיסור בין מדאורייתא או מדרבנן הלא הוא רק מחמת שהן שוע ולמה השמיט רש"י בלשונו תיבת שוע שהוא עיקר הלימוד על הלברין שהן אסורין רק בודאי כוונתו שהן מותרין, עכ"פ מן התורה. והנראה שרש"י הו' גורם כן בברייתא ופירשה כן. אבל אף לפי גרסת הרמב"ן בברייתא דגרס אין לי אלא בגד מנין לרבות הלברין אפשר ג"כ לפרש כן אין לי אלא בגד משם נשמע להיתר בגיזי צמר שאינן בגד מנין לרבות הלברין אף שהם בגד הם מותרין ת"ל שעטנז, והלברין אינן טווי ונוז.

ובאמת בעיני הלברין הוא מבוכה גדולה בפוסקים בגרסאות ושיטות חלוקות

דהנה במשנה ט' פ"ט רכלאים ששם שנינו הלכדים אסורים מפני שהם שועים כ' הרמב"ם שאסורין מדרבנן ובמשנה ח' שם אחר שפירש ענייני שוע טווי ונוז כתב שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה עניינים כולם, וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדר"ס וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק וכן אמרו בגמרא, (נרה ס"א) ואם מצאת לאחר דבר חולק על מה שאמרתי אל יכנס בלבך ספק שהוא שכח ההלכה ההיא האמורה בגמ' נרה עכ"ל בפירוש המשניות ובספרו יד החזקה פ"י מהל' כלאים ה"ב כתב וז"ל כיון שנתחבר הצמר והפשתן צד חיבור בעולם הרי זה כלאים מן התורה, כיצד צמר ופשתים שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהן לברין הרי אלו כלאים. והראב"ד השיגו ע"ש ועמרו בזה כל נושאי כליו שסותר למה שכ' בפיה"מ. והטור הגיה ברברי הרמב"ם והביא בשמו (טויו"ד הל' כלאי בגדים ריש סימן ש') שהצמר והפשתים שטרפם ביחד ושעה אותם ועשה לברים,, אין זה כלאים" וזהו כמו שפסקו בגמ' וכמ"ש בפה"מ, וכתב עליו הב"י (וכן כתב גם בספרו כסף משנה) שהגהת טעות הוא, שתחלת לשונו משמע שיש לגרוס הרי זה כלאים ועיין שם שהאריך והביא שמצא נוסחה ערבית בפיה"מ בהיפך, שאצל מ"ש וכל שאינו כך הוי כלאים מדר"ס, כתב, כך אמרו מקצת הגאונים וזה אצלי מאמר בלתי אמתי אלא שכל אחד מהם כלאים של תורה, ומה שנוכר בגמ' נרה אינו לשון התלמוד אבל הוא לשון איזה מפורש עכ"ל. וכן פסק בש"ע סי' ש' ועיין שם בטו"ז שדחה דבריו ועיין שם סי' ש"א ס"ב בהג"ה, הרי שהנוסחאות השונות הביאו מחלוקת הפוסקים בזה, ולפ"ז לא קשה כלל קושיית הרמב"ן על שיטת רש"י.

שם פסוק כ'.

בקרת תהי', היא לוקה ולא הוא, יש על ב"ד לבקר את הדבר שלא לחייבו מיתה כי לא חפשה ואין קידושה קידושין גמורין, ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות יהא בקריאה שהדיינים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך.

כל המפרשים נתחבטו ברברי רש"י אלו כי המעיין בגמ' (כריתות י"א) יראה שלא למדו מכאן שמי שהוא במלקות יהא בקריאה אדרבא מלשון בקורת שהוא קריאה ילפינן שהוא מלקות יעו"ש. והגיהו כל אחר לפי דרכו ועיין במיני תרגימא (להגאון ר' ישע"י פיק) שהאריך בזה ומסיים משמע קצת מדברי המזרחי שנוסחא אחרת היתה לו ברש"י ויהי' עולה יפת. ובפרט כל הסדר הוא מעורבב שמתחיל במלקות היא לוקה ואח"כ פונה לפירוש אחר שהוא מלשון בקור, יש לכ"ד לבקר, ושוב מפרשו מלשון מלקות ושיהא בקריאה וע"ז כתב בצדה לדרך הרברים הללו מעורבים ומבולבלים הם, לא ידע אנוש ערכם.

והא לך נוסחת דפה"ר, בקרת, יש על ב"ד לבקר על הדבר שלא לחייבה מיתה, כי לא חופשה ואין קידושה גמורין. ורבותינו למדו מכאן שחיה במלקות, תהי בקריאה שהדיינים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות והפלא ה' את מכותך. בקורת לשון מכות: תהי', היא לוקה ולא הוא.

ולפי נוסחה זו הסדר הוא נכון, שלפירוש הראשון מפרשו לפי פשוטו שהוא

מלשון ביקור, ואח"כ מביא ררשת רבותינו שהוא מל' מלקות, ולפי ררשה זו פירש, תהי' היא לוקה ולא הוא. וכנראה שזה הי' נוסחת הרא"ם, וקרוב לזה הגיהו בצד"ל ובבאר יצחק.

קאפ' כ' פסוק ה'.

ושמתי אני את פני וגו'. לעיל בפ' אחרי (י"ז י') בפסוק ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם פירש"י ונתתי פני, פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק בו. וכן פירש בפ' בחוקותי (כ"ו י"ז) בפסוק ונתתי פני בכם, פנאי שלי פונה אני מכל עסקי להרע לכם. וממה שלא פירש כאן כלום נראה שסמך על מה שפירש שם, ולפ"ז חלוק רש"י על האונקלוס שתירגם בכולם פני — רוגזי. אבל בתהלים (ל"ד י"ז) בפסוק פני ה' בעושי רע, פירש"י פנים של זעם כמו ושמתי אני את פני וגו' כך חברו מנחם עכ"ל ולפ"ז נטה מפירושו לפירוש האונקלוס.

אמור

קאפ' כ"ג פסוק ב'.

דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה', עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם שמעברים את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל, ועדיין לא הגיעו לירושלים: כל שלטי הגבורים מפרשי רש"י נתלו על דיבור זה, ומפרשין ומגיהין אותו כל אחד לפי דרכו, וברפוס הראשון יגיה אור על הפירוש הנכון ומה הגיע על ככה למעות זה. וכן הוא הנוסחה, דבר אל בני ישראל מועדי ה', עשה מועדות שיהיו בהן ישראל, מלמד(ין) שמעברין את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלים: ולפ"ז, הפירוש הוא פשוט בדברי רש"י שיהיו כל ישראל בהם בשעה שחוגגין המועדות בכיהמ"ק, ורק שבתבת מלמד נפל טעות מצער ונכתב מלמדין במקום מלמד ומה נשתרבה הטעות שהתעה את המעתיקים והוסיפו טעות על טעות. ועיין בספר הזכרון שכתב ג"כ קרוב מאוד לנוסח זה, וכתב שכן היא הנוסחה הנכונה.

שם פסוק ל"א, ל"ה.

כל מלאכה וגו' לעבור עליו בלאוין הרבה, או להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום: (ל"ה) מקרא קודש [ביוה"כ] קדשהו בכסות נקי' ובתפלה ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובכסות נקי' ובתפלה. עיין ברא"ם שחקשה, וכי היכן מצינו שחילק הכתוב באיסור מלאכה בין יום ללילה עד דאיצטריך הכא קרא להזהיר על מלאכת לילה, ועיי"ש מה שתירץ. ומתוך תירוצו הוצרך לשבש הספרים ובמקום שהי' כתוב בכל הספרים וכל מלאכה (בוי"ו) שהוא פסוק כ"ח, הגי' שצ"ל כל מלאכה, שהוא פסוק ל"א, שבו לא כתוב בעצם היום הזה להורות שחייב על מלאכת לילה. אבל בדברי דוד (ט"ז) כתב אדרבא דריבור זה שייך לעיל בפסוק כ"ח, ומשום שכתוב בעצם היום דהיינו גוף היום והו"א שנתמעט לילה לפיכך איצטריך ללמד אזהרה על מלאכת לילה.

וכן ברפוס הראשון הנוסחה היא וכל מלאכה (בו"ו) וע"כ קאי על פסוק כ"ח והנראה שהלימוד הוא מתיבת כל שמרבה הלילות. וכן בפסוק ל"ה שהוסיפו בנס"ש תיבת ביה"כ הוא ג"כ משום שהעמידו הריבור על פסוק ל"ה שמרבר בחג הסוכות וכבר הקשו הרא"ם והט"ז ויתר המפרשים רלמה נמר רש"י עד כאן ולא פירש את המקרא קודש שכתוב גבי פסח ושבוועות ור"ה, רק שביה"כ אין פירושו כמו השאר שאין בו אכילה ושתי' לכן הוכרח רש"י לפרשו כיום הכיפורים שהוא בכסות נקי' ובתפלה, ושייך הריבור לפסוק כ"ו, ממילא אין צריך להוסיף תיבות ביה"כ שבו עסוק ועל"י קאי וכן בנוסחת רפה"ר ליתא לתיבת ביה"כ.

בהר

קאפ' כ"ו פסוק א'.

ואבן משכית, לשון כסוי כמו ושכתי כפי שמכסין הקרקע ברצפת אבנים: להשתחות עלי', אפי' לשמים, לפי שהשתחואה בפשוט ידים ורגלים היא, ואסרה תורה לעשות כן חוץ מן המקדש:

תיבת, "לפי" שהיא כנתינת טעם אינו מובן מהו, ונוסחת רפה"ר היא, ואבן משכית לשון כסוי כמו ושכתי כפי שמכסין את הקרקע ברצפת אבנים להשתחות עליהם, לפי שהשתחוי' בפשוט ידים ורגלים היא, וכו'. לנוסחה זו הנתינת טעם הוא למה מרצפין את הקרקע באבנים לצורך השתחואה, וע"ז כתב לפי שהשתחוי' היא בפשוט ידים ורגלים לכן מכסין את הקרקע באבנים להשתחות עליהם. וכעין זה כתב רש"י בפ' מסעי (ל"ג, ג') משכייתם כתרגומו בית סגרתהון ע"ש שהיו מסככין את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחות עליהם בפשוט ידים ורגלים כרכיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עלי' עכ"ל.

ויש להעיר עוד שכאן פירש"י שהוא מלשון כסוי, ולפ"ז יהי' זה מן המלות המתהפכות כמו כשב-כבש, שמלה-שלמה, כן יהי' סכוי-כסוי, ושם במסעי לא כתב שהיו מכסין רק שהיו מסככין ויהי' מלשון סכך ולא מלשון כסוי. וכן בשמות (ל"ג כ"ב) בפסוק ושכתי כפי כתב רש"י ג"כ שתרגומו ואגין במימרי כנוי הוא לדרך כבוד של מעלה שאינו צריך לסוכך עליו בכף ממש, עכ"ל. הרי שפירשו ג"כ מלשון סכך ולא מלשון כסוי, וכן כתב בישעי' (ב' ט"ז) בפסוק שכיות חמדה פלטרין רצופין במשכיות רצפת שיש כמו ואבן משכית ע"ש שסוככין בו את הקרקע. אמנם ביחזקאל (כ"ח י"ג) שם הביא רש"י ב' הפירושים בשם שתי לשונות בפסוק כל אבן יקרה מסוכתך פירש מסוכתך חופתך, לשון אחר לבוש כסוייך ע"כ, הנה ללשון סוכך פירש חופה, וללשון כסוי פירש לבוש, ובפרשת תרומה (כ"ט כ"ט) בפסוק אשר יוסך בהן כתב רש"י אשר יכוסה בהן שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן במקום אחר הוא אומר ואת קשות הנסך, וזה וזה, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם. ולפ"ז גם כאן ובפ' מסעי מפרשו משתי הלשונות ואין בזה סתירה.

בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק י"ד.

ואם לא תשמעו לי, להיות עמלים בתורה, ולדעת מדרש חכמים. מזה שכתב ולדעת (בוי"ו) משמע דתרי מילי נינהו להיות עמלים בתורה וגם לדעת מדרש חכמים, אך לפי זה יקשה למה בסיום דבריו לא סיים בשניהם והול"ל הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ולדעת מדרש חכמים, אלא דהוא דבר אחד והעמל בתורה הוא לדעת מדרש חכמים, ואות וי"ו זו יתירה היא, וכן הוא בדפח"ר בלא וי"ו.

שם פסוק י"ז.

בא"ר אבל בשעה שאעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם וכה"א ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו'. מן הפסוק שהביא עריין לא ידענו שהמוסרים מישראל מחפשים אחר המטמוניות, אבל ברפום הראשון מסיים סוף המקרא, ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמותיהם פצחו, ואל זה כוון רש"י שמחפשיין במטמוניות כמו שמשברין את העצמות ופותחין אותם להוציא המוח השמון בהם, ואל זה כווננו בנס"ש כתבת וגו', אך מאחר שזה כל ראתו נכון הוא להביאו בפירושו, כמו שהוא בדפח"ר.

קאפ' כ"ז פסוק ב'.

כי יפלא, יפריש בפיו: עיין בספר הזכרון שכתב וז"ל תחלה פירש הרב התיבה שענינה לשון הפרשה, כמו שפירש כי יפליא נזיר בפ' נשא, ולפי שנראה מהכתוב כאלו דבריו סותרים זא"ז שאמר יפריש שמשמע הרי זו, דהיינו נדבה, ואמר נדר רמשמע הרי עלי, אמר ז"ל שאין הפרשה זו בירים כדרך הנדבה, אלא הפרשה בפה, כלומר שיפריש אותו דבר ע"ד הנדר בפיו כשיאמר ערך כך וכך עלי עכ"ל. מנוסחת דפח"ר נראה להדיא שאין כוונת רש"י לפרש יפליא מלשון הפרשה, ער שיקשה מה שהקשה וישובו ברוחק, כי כן הוא הנוסחא כאן, כי יפליא יפרש בפיו, וכן בנשא (במדבר ו' ב') בפי נזיר, כי יפליא, יפרש: ואין זה מלשון הפרשה אלא מלשון פירוש ובירור כמו שדרשו לא נתנה נזירות אלא להפלאה, וראית ומפורשת, וכמו שפירש רש"י בחגיגה י. ר"ה כי יפליא שתי פעמים, אחד בערכין ואחד בנזיר וכו' כול' הפלאה לשון פירוש כתרנומו ארי יפרש (עיין הגהות הב"ח), ולמה כתב הפלאה בשניהן, אחת כשפירש ונדר ואסר עצמו בנדר, ואחת שחזור ומפרש לפני החכם ואומר כן נדרתי וכו' עכ"ל. הרי שאין כוונת רש"י כלל ללשון הפרשה, רק לשון פירוש, וכן יש לתקן באיזה חומשים בתרגום שנקרך בהם יפריש וצ"ל יפרש כמ"ש הב"ח הנ"ל.

שם פסוק כ"ב.

ואם את שדה מקנתו וגו', חלוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה וכו' ואם לא יגאל וימכרנה גזבר לאחר או אם לא יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו אותו שהקדישה, וכו'. בערכין (דף כ"ו ע"ב) במשנה, שרה מקנה אינה יוצאה לכהנים ביובל, ופירש"י

שרה מקנה, שהקדישה, וגאלה אחר אינה יוצאה לכהנים כיוכל אלא למי שמכרה למקדישה, עכ"ל. משמע מזה רוקא כשיצתה מיד הגזבר אבל אם לא נגאלה ועדיין היא ביד הגזבר אינה יוצאה מיד הגזבר בחנם. וכן כתבו התוס' בד"ה שרה מקנה יעו"ש, וכתבו התוס' עוד וז"ל, ורש"י פירש בפירוש החומש שלו דאפילו לא נאלה אחר אלא שערין הוא ביד הגזבר תצא בחנם כיוכל לבעלים הראשונים אשר לו אחוזת הארץ עכ"ל, וזה שהביאו התוספת הוא בנוסחת ספרים שלנו שכתב או אם לא יגאל הוא, היינו שנשארה ביד הגזבר וע"ז קאמר שבשנת היובל ישוב השרה לאשר קנהו מאתו אותו שהקדישה. אבל בנוסחת דפה"ר כתוב ואם לא יגאל וימכרנה גזבר לאחר, או אם יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השרה וכו'. הרי לפי נוסחה זו רוקא כשיצתה מיד הגזבר דהיינו או שמכרה לאחר, או שנאלה הוא, אבל כשהוא ביד הגזבר אינה יוצאת בחנם, וכמו שכתב רש"י בפיה"מ, וכמו שכתבו התוס' שמשמע לפום ריהטא.

ולך נא ראה בתוס' יו"ט שכתב אחר שהביא את לשון התוס', וז"ל, וראיתי אני נוסחה רוקנית מפירש"י שבחומש שכתוב בה, וימכרנה גזבר לאחר או אם יגאל הוא, בשנת היובל ישוב השרה וכו'. הרי שנוסחת דפה"ר היא הנוסחה הרוקנית, כערות בעל תו"ט, וכן הוא ג"כ נוסחת הרא"ם.

במדבר

קאפ' א' פסוק ט"ו.

אלה קרואי העדה, הנקראים לכל דבר חשיכות שבעדה: לפ"ז תיבת קרואי הוא כמשמעו מלשון קריאה, וכן פירש הראב"ע שהעדה לא יעשו רבר ער שיקראום. אבל בישעי' (נ"א ב') עה"פ כי אחר קראתיו פירש"י קראתיו, רבותיו וגרלתיו לשון קריאי העדה. וכן כתב שם (בקאפ' מ"ח ט"ו) עה"פ אף קראתיו עיי"ש. ולפ"ז אינו מלשון קריאה רק שפירושי קריאי העדה גדולי העדה. וראה זה פלא ביחזקאל (כ"ג כ"ג) עה"פ בחורי חמר פחות וסגנים כולם שלויים וקרואים רוכבי סוסים כלם, תירגם יונתן עולימי חמרתא שלטונין וטורנין כולהון גיברין מזמנין רכבי סוסון כולהון. הרי שתרגום פחות וסגנים שלטונין וטורנין ושלויים וקרואים גברין מזמנין, והוא מלשון, אחרי כן יאכלו הקרואים שהם המזומנין לסעודה, ובפירוש מהר"י קרא, כתב, שלויים וקרואים ת"י שלטונין וטורנין ותירגם נציבי פלשתים טורני פלשתאי, אף כאן אני למד תרגום כי קרואים נציבים הם, עכ"ל, וזה קרוב לפרש"י בישעי', והוא פלא, כמו שנראה בעליל דטורנין הוא תרגום של סגנים לא של קרואים שתרגומו מזמנין.

קאפ' ב' פסוק ט"ו.

לכסות את הקודש, הארון והמזבח: ואת כל כלי הקודש המנורה וכלי שרת: ובנוסחת דפה"ר כתוב, לכסות את הקודש הארון והמזבחות: ובמדרש במ"ד פרשה ד' פ"ח כתוב לכסות את הקודש זה הארון, ואת כל כלי הקודש אלו שלחן ומנורה ושני המזבחות, וכל כליהן.

והנראה בזה דשלש מחלוקות שנשנו כאן, יהי' תלוי במחלוקת ר' אליעזר וחכמים

בסוף מס' חגיגה, רתנן התם כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שהן כקרקע דברי ר"א וחכ"א מפני שהן מצופין. וקאמר עלה בגמ' מזבח הנחושת דכתיב מזבח אדמה תעשה לי (ופירש"י הכתוב קראו אדמה) מזבח הזהב דכתיב המנורה והמזבחות אתקוש מזבחות זל"ז. העולה מזה דמזבח הנחושת דהכתוב קראו מזבח אדמה אינו בכלל כלי, וא"א לכלול בפסוק ואת כל כלי הקודש דאינו כלי אלא בנין וע"כ צריך למכללי' בהדי ארון בפסוק לכסות את הקודש וכמ"ש והי' המזבח קודש קדשים ואע"ג דאתקוש המזבחות זל"ז אליבא דר"א היינו רק שאינו מקבל טומאה מ"מ מזבח הזהב כלי הוא ונכלל בכל כלי הקודש, זה לפי נוסחתנו דגרסינן דלכסות את הקודש הארון והמזבח היינו רק מזבח הנחושת. ולפי נוסחת דפ"ה ר"צ"ל דההיקש שהוקשו המזבחות זל"ז מועיל ג"כ לענין זה שאינו קרוי כלי, כמו מזבח הנחושת, וגם מזבח הזהב נכלל בפסוק לכסות את הקודש כמו מזבח הנחושת. אבל המדרש אזיל בשיטת חכמים דפליגי על ר"א וס"ל דגם מזבח הנחושת איקרי כלי, רק מפני שהוא כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה עיי"ש, א"כ שני המזבחות הם בכלל את כל כלי הקודש, דשניהם כלים הם.

קאפ' ג' פסוק ל"ט.

אשר פקד משה ואהרן, נקוד על ואהרן, לומר שלא הי' במנין הלויים: הרא"ם פירש שלא נתעסק במנין הלויים אלא משה לבדו, אבל הי' מן הנמנין, והקשה מבכורות דף ר' ע"א ששם אמרו שאהרן לא הי' באותו מנין, פירש"י לא הוא ולא בהמותיו וכו' אלמא שלא הי' מן הנמנין, ועיין בשפ"ח מה שפירש הוא. ובנוסחת דפ"ה"ר הנוסחה היא, נקוד על אהרן, לומר שלא הי' נמנה במנין הלויים. והנוסחה הזאת קרובה היא להנוסחה שהביא הרא"ם בשם קצת נוסחאות. ועיין בלבוש האורה שגורסא זו אמיתית, וגם לפי גרסת ס"ש, כן פירושו, שלא הי' במנין הלויים, היינו מן הנמנין, ותידיך שם את קושיית המזרחי בטו"ט.

תמיהות וישובים

פי' נכון בדברי רש"י

הוריות דף י' ע"א. והא תניא (ויקרא יג"א) אדם כי יהי' מן הדיבור ואילך, והלא דין הוא טמא בזב וטמא בנגעים, מה זב מן הדיבור ואילך אף נגעים מן הדיבור ואילך, לא אם אמרת בזב שכן אין מטמא באונס תאמר בנגעים ששטמאין באונס, ת"ל אדם כי יהי' מן הדיבור ואילך. ורש"י בד"ה אדם כי יהי' מדבור ואילך, זל"ק: דנגעים בין באדם ובין בבתים פטור כהן לפני הדיבור, דאותן נגעים שארעו לפני הדיבור אין מטמאין לאחר הדיבור — ובד"ה מה זב מדיבור ואילך, זל" רכתיב כי יהי' זב מכשרו, דזבין שהיו לפני הדיבור אין מטמאין לאחר הדיבור, אלא א"כ ראו זיבות אחר הדיבור.

וקשה לי תרתי, חרא, רבשלמא בנגעים צ"ל קרא דכי יהי' וגו' שהייתי אומר דכיון שהנגע עדיין ישנו באדם או בבית עכשיו מטמא, מכיון שעכשיו אחר הריבור הוי, משא"כ בזיבה שלפח"ר איך שייך טומאה בנכרי, שאינו מקבל שום טומאה, ולפח"ר הלא כור נחשבו ולמה איבעיא לי' קרא, שאינו מטמא אחת"ר. ועוד דלמה לי' דרש"י ז"ל להאריך בלשונו בד"ה מה זב כנ"ל, רלבאו' סגו' לי' לפרש, "מה זב מדיבור ואילך דכתיב כי יהי' זב מבשרו" והי' די בזה, ורש"י ז"ל מאריך עוד וכותב, "דזבין שהיו לפח"ר אין מטמאין לאחת"ר אא"כ ראו זיבות אחת"ר". וצריך עוד לדייק ברברי רש"י ז"ל שכ', "אא"כ ראו זיבות אחת"ר", דמה כוונתו לזיבות, לשון רבים, הו"ל למיכתב זיבה בל' יחיד.

ונ"ל דחרא בדרך חברתה מתרצתא, דזה נראה לי פשוט דאפי' בלא קרא אדם כי יהי' לא סלקא ארעתין שיטמא זיבה לפח"ר, דנכרי אינו מיטמא בזיבה; אפס דבלי הקרא הייתי אומר דראיית זיבה דלפני הריבור יצטרף לראיות רלאחר הריבור לחייבו בקרבן, וע"ז קמ"ל הקרא דכי יהי', דזיבה שלפח"ר אינו מהוי טומאה כלל, אפי' להצטרף לאותן זיבות שלאחת"ר.

ולפי"ז נחא לשונו הזהב דרש"י ז"ל דכתב, כי יהי' זב מבשרו דזבין שלפח"ר אין מטמאין לאחר הריבור — בכלל — רהיינו אפי' בצירוף. וממשיך, אא"כ ראו זיבות אחר הריבור, זיבות, לשון רבים, היינו מספר הזיבות שיוכלו להצטרף להבאת קרבן, שהן שלש ראיות, וכולן אחת"ר דייקא.

יצחק אייזיק בן אמו"ר אשר הכהן ז"ל האגדלעך

ברוקלין, נוא יארק

פליאה בדברי הלחם משנה

בלחם משנה פ"ג מהל' חמץ ומצה הל' ו' מקשה על הרמב"ם אמאי גבי שוחט פסח וקרשים לא כתב שצריך לברך לשחוט, וכ' ולא מצאתי שכתב כן לא בהלכות ברכות פי"א וכו' עיי"ש. — וצ"ע שהרי מפורש בפי"א מהל' ברכות הל' י"ב וז"ל, שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט.

מנחם מענדל לנדא

תלמיד בישיבת באבוב בני ציון

לונדון

תמי' בדברי הנודע ביהודא

בנוב"י מהדו"ת האו"ח סי' צ"ר חידש רבזה"ז ליכא חיוב לקבל פני רבו ברנל. ולכאורה יש להעיר ממש"כ רש"י בקידושין דף נ"ט ע"א ד"ה לרגל עיי"ש. וביותר יש לתמוה מחגיגה דף ג' ע"א במעשה דר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין וכו' ופירש"י בד"ה להקביל פניו, יום טוב הי' שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים. ומעשה זו ע"כ הי' אחר החורבן, דמבואר שם בגמרא שאמרו שבת של מי היתה שבת של ר' אלעזר בן

עזרי' היתה, ונשיאותו של ר' אלעזר בן עזרי' לא התחילה עד לאחר החורבן כמ"ש התוס' בשבת דף נ"ד: ר"ה הוה מעשר עיי"ש*).

אברהם משה שאי

תלמיד במתיבתא עץ חיים רכאבוב
ברוקלין

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו
פלטיטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רכאבוב
בנאליציע, שנחרנו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חירו"ת

מהרה"ג החסיד מוה"ר יהודה האללענרער הי"ד מרכאבוב¹

במס' שבת דף ל. אר"י א"ר מאי דכתיב הוריעני ה' קצי ומדת ימי מה היא
ארעה מה חרל אני, אמר רוד לפני הקב"ה, רבש"ע הוריעני ה' קצי א"ל גזרה היא
מלפני שאין מודיעין קצו של בו"ר, ומדת ימי מה היא, גזרה היא מלפני שאין
מודיעין מדת ימיו של אדם וכו'. ועמדו בזה שלא מצינו בשום צדיק שיבא בבקשה
זאת לפני הקב"ה, וביערות רבש (ח"ב דרוש ד' מדרושי אה"ו) הקשה הלא הוא
הגבר שחקים עולה של תשובה ואמרו שוב יום א' לפני מיתתך ובאשר שאינו
יודע יום מותו כל ימיו הן בתשובה הרי שלתועלת התשובה מוטב שנעלם מן
האדם יום המיתה ולמה זה בקש רהע"ה על זה. ועוד צריך להבין פירוש הרברים,
מה היא השאלה מדת ימי מה היא, דלכאורה היא היא השאלה הראשונה של

(*) 'ועיין בס' חלקת יואב להגאב"ק קינצק בקונטרס קבא רקשייתא אות פ"א
בהג"ה ר"ה ובהיותי, שתמה על הנוב"י מרב"י רש"י סוכה דף י' ע"ב, ועיין בשר"ח
מערכת ח' כלל ק' ר"ה ובהורמותי, שהעיר ג"כ בזה.

(1) ר' יהודה ב"ר משה רוד שו"ב האללענרער נולד בערך בשנת תרמ"ה בעיר
רכאבוב והי' נקרא ר' יורל באבובער ע"ש עיר מולדתו. דירתו היתה בק"ק מישלעניץ ושם
הרכיץ תורה והעמיר תלמידים הרבה, פלפל בחכמה וחירש חירושי תורה הרבה והרצם
לפני תלמידיו מדי שבוע בשבוע והי' ת"ח מופלג למדן עצום עדום ביראה וחסיד נלהב,
מתלמידיו הראשונים של כ"ק מרן אדמו"ר הנה"ק זצ"ל הי"ד.

פ"א בימי בחורותיו בנסעו במסלת הברזל יחד עם כ"ק מרן זצלה"ה פגע בו בר נש
חר שהי' אתם במחיצתם באותה מרכבה, והעני בדעת הלז לחסדון ידיעתו בעניני התורה
פנה אליו בשאלה לאמר, בחור! אמור נא לי מה סדרת השבוע? וכמובן שלא השיבו וקיים
בעצמו אל תען כסיל. האיש הזה בחושבו שהבחור אין בידו די השיב על שאלתו, נגש
בקובלנא לפני כ"ק מרן זצ"ל ופער פיו ואמר, ארוני הרבי, היתכן בחור כזה לא ידע מהו
סדרת השבוע? כ"ק מרן זצ"ל בקש ממנו שישב, ושאלו, מאין תבוא? ומה מלאכתך? וע"ז
באה תשובתו שהוא רופא-חיות (וועטעדינאר), אמר לו כ"ק מרן זצ"ל, שאלה אחת אני
רוצה לשאלך, והיא, כמה רגלים יש לו לענל? האיש הרגיש שהרבי בא לביישו בשאלתו,

הוריעני ה' קצי, ורש"י ו"ל נרחק לחלק ביניהם וכתב שקצי פירושו העתידות לבא עלי. ומדת ימי, כמה ימי חיי: וקשה להעמים פירושו במלת קצי, כי בכ"מ פירושו כמשמעו קץ וסוף ימיו כמו קץ כל בשר בא לפני, וכמו קרב קצנו מלאו ימינו. וכתב בספר יערות רבש שם שרדע"ה ה' רוצה לדעת כמה שני חיינו כדי לעמוד על האמת ושוורש דבר מעשה דבת שבוע אם היתה המעשה קודם שעברו רוב שנותיו אז אפשר שחטא בזה, אמנם אם היתה לאחר שעברו רוב שנותיו כאשר באמת כן ה' כי מעשה זו היתה בירושלים, ודור מלך בירושלים שלשים ושלש שנים, וכל שנותיו היו שבעים שנה, א"כ כבר עברו רוב שנותיו, ואמרו חז"ל (ביומא דף לח): רגלי חסידיו ישמור כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא א"כ מזה ראי' שלא ה' בזה חטא מצדו דק להורות תשובה ליחיד כמ"ש חז"ל (ע"ז דף ר:).

וע"פ דרכו יש לומר בפירוש דברי הגמרא מה ה' ספקו, והיאך בעא למפשטי'. רידוע מה שאמרו במדרש (נשא פי"ד) דראוי ה' דור להוולד נפל אלא שאדה"ר נתן לו משנותיו שבעים שנה, שה' לו לחיות אלף שנה שהוא יומו של הקב"ה כמו שנגזר עליו ביום אכלך ממנו תמות ולא חי דק תתק"ל, שנתן ע' שנים לדור. ואיתא ג"כ להא בזוה"ק פ' וישלח (דף קס"ח) ושם איתא עוד דהאבות נתנו לו משנותם ע' שנה דאברהם אבינו ה' לו לחיות ק"פ שנה ולא חי רק קע"ה ונתן לו ה' שנים ויעקב ה' לו לחיות קע"ה כמו אברהם וחי דק קמ"ז ונתן לו כ"ח שנה ויוסף ה' לו לחיות קמ"ז כמו יעקב אביו ונתן לו ל"ז משנותיו, בין הכל נתנו לו שבעים שנה.

אכן יקשה לפ"ז, דה' לו לחיות מאה וארבעים שנה, שבעים דאדה"ר ושבעים שנתנו לו האבות, והתירוץ ע"ז דבאמת חי שתי פעמים שבעים כי שאר כל אדם אשר ימי חיי שבעים שנה דל פלגא דלילוותא אשר בלילה כשהוא ישן

וענה בשאלה, הזאת היא שאלה לדאקטאר וועטערינאר? הלא כל ילד יודע זאת, ולרופא כמוני הלא גלויים כל הנסתרות שבבחימה, העצמים בבטן מלאה וכל הגידים והעורקים ואברי בחמה הפנימים, ומהו זו שאלה? ענה לו כ"ק מרן זצ"ל, ישמעו אוניך מה שאתה מוציא מפיו, הבחור הזה ששאלת מפיו על פרשת השבוע הוא בקי בכל הש"ס ור' חלקי ש"ע שגורים על פיו וזוכר את כל הנודע ביהודה ועוד ועוד, ולבחור כזה שאלת שאלה ששואלים לתינוק רלא חכים ולא טפש, הרי היא כעין השאלה ששאלתי אני מן ד"ר וועטערינאר. וכידוע כ"ק מרן זצ"ל לא דיבר בהנזמה, רק כל הנה שיצא מפיו הקדוש ה' במדה ובמשקל, וזה ה' בקיאותו של ר' יודל הי"ד. — עמר בקשרי מכתבים עם גדולי דורו, וכמה מתשובותיהם נרפסו בספריהם (עיין שו"ת אמרי יושר סי' קפ"ז וסי' קפ"ח), ושו"ת מחזה אברהם ח"א סי' קי"ז), ומלבד זה ה' פקח עצום בענינא דעלמא והיו נהנין ממנו עצה ותושי'. — בשנות המלחמה והזעם, אשר מחמת המצוק ומפחד אויב הצוררים הגרמנים, אשר תיכף בתחלת בואם שמו להם למטרה את הרבנים ונכבדי היהודים, לא שב הרב הגאון האבר"ק מישלעניץ לביתו וישב במקום שאין מכירים אותו בכ"ק צאנו. אז קבלו אנשי מישלעניץ עליהם לרב ומורה הוראה את ר' יודל האללענערד. וביום י"ז אלול שנת תש"ב הובל הוא ובני ביתו עם כל אנשי עדתו וכל הגלילות אנשים ונשים וטף לגי ההרנה אשר בבעלזעץ, ושם נרצחו ע"י הצוררים הגרמנים ימח שמם וזכרם.

ר' ינקום דמם ונקם ישיב לצריו.

אינו חי, אבל רוד המלך שלא חי' ישן בלילה ושינתא רדור הוא רק כשינת הסוס פחות משתין נשמי כמו שאמרו בסוכה (דף כ"ו) א"כ כל ימיו חייו היו כפולים לרבות הלילות שהי' חי בהם, ובשבעים שנות חייו היו נכללים שבעים ראדה"ר ושבעים ראבות. וברר זה הי' מספקא לי' לרור, כי ידע שאדה"ר וגם האבות נתנו לו כ"א שבעים שבעים שנה ולא ידע אם יחי' ק"מ ואז לא עברו רוב שנותיו במעשה רבת שבע, או כמו שהי' באמת שלא יחי' רק ע' שנה מפני שכל ימיו נחשבים היום והלילה לשני ימים, ומה שבשאר בנ"א כ"ר שעות מעל"ע נחשב ליום, אצלו י"ב שעות ריום הוי יום אחר, וי"ב שעות רלילה הוי יום שני, ולפ"ז כבר עברו רוב שנותיו ובודאי לא חטא רק שהי' להורות תשובה כי רגלי חסידיו ישמור.

וזה ששאל הודיעני ה' קצי כפשוטו, מתי אמות, שמוה ידע אם כבר יצאו אז רוב שנותיו, וכאשר א"ל הקב"ה גזירה היא שאין מודיעין קצו של בור"ר, אז שאל שאלה אחרת, מרת ימי מה היא, היינו אם מרת יום שלו הוא כמרת יום של שאר בנ"א שהוא כ"ר שעות כן גם מרת יומו הוא כ"ר שעות, הגם שהוא אינו ישן בלילה, מ"מ השוו המדות לכל אדם, או מרת יומו הוא רק י"ב שעות והלילה שהוא חי בו ואינו ישן נחשב כיום בפ"ע, ואם ידע מרת היום ממילא ידע לפשוט שאלתו אם יצאו רוב שנותיו במעשה רב"ש.

ועפ"ז יש לפרש הפסוקים (תהלים ג') ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו וגו' ואתה ה' מגן בערי וגו' קולי אל ה' אקרא ויענני וגו' אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי ה' יסמכני. והנה על כפל הלשון של רבו צרי ורבים קמים עלי, פירש רש"י ז"ל שהראשון פירושו שהם רבים והשני פירושו שהם גדולים, גדולים כתורה גדולים בחכמה וכו' אבל יקשה מה שמשולש בכתובים עוה"פ רבים אומרים לנפשי מה פירושו, וגם להבין אומרו אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי וגו'.

ויתבאר ע"פ האמור כי שונאי רוד היו אומרים אין ישועתה לו לפי שבא על א"א, וא"ת הלא עברו רוב שנותיו ולא חטא, והיאך בא חטא על ידו, ע"ז היו משיבים שעדיין לא עברו רוב שנותיו כי יש לו עוד לחיות ימים רבים דהיינו ק"מ שנה ע' ראדה"ר וע' ראבות, וזהו, רבים — אומרים לנפשי, שהם אומרים שנפשי יש לה עוד ימים רבים, ולפיכך אין ישועתה לו, וע"ז משיב רוד המלך שאין האמת כן רק שאתה ה' מגן בערי כמ"ש רגלי חסידיו ישמור ומגן הוא לכל חסידיו וכבר עברו רוב שנותי, ומה שיש לי ע' שנה מאדה"ר וע' מן האבות הלא אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי תיכף כשאני שוכב לישן אני קם לתורה ולעבודה ואינני טועם טעם שינה א"כ הלילות נחשבים לי לימים ואין לי רק שבעים שנה שמהם כבר יצאו רוב השנים, ע"כ בטוח אני כי ה' יסמכני⁽²⁾.

* * *

(2) נרשם ע"י תלמידו הרבני החסיד המופלג וכו' מוה"ר מנחם בראכפעלד שליט"א ממישלעניץ, ששמע מפיו.

במס' ביצה דף י"ז ע"ב במתני', חל להיות אחר השבת ב"ש אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת וב"ה אומרים כלים מלפני השבת ואדם בשבת, ובגמ', רכולי עלמא מיהת כלי בשבת לא, מאי טעמא וכו' רבא אמר מפני שנראה כמתקן, אי הכי אדם נמי, אדם נראה כמיקר. והקשה הפני יהושע שם אמאי לא מקשה הגמ' הכי בשבת ל"ד ע"א על הא דתנן התם במתני' ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מטבילין את הכלים, ומתוך דהתם במס' שבת שפיר ידע דטעמא הוא משום מתקן מדרקתני התם בהדיא אין מעשרין ואין מערבין דבכולהו טעמא משום מתקן, אבל הכא במס' ביצה קשיא לי' להש"ס כיון דלב"ה אדם שרי בשבת, ע"כ דליכא משום מתקן, ראל"כ אדם נמי ליתסר, שהרי השתא עדיין לא סליק אדעתיה דאדם נראה כמיקר לכן שפיר פריך כלים מאי טעמא לא. ובצל"ח שם במס' ביצה דחה תירוצו שהרי במס' שבת שם קתני אין מטבילין את הכלים מכלל דאדם רשאי לטבול, וא"כ הרק"ל ליפרוך גם התם מאי טעמא.

אמנם יש לומר דשפיר תירץ הפנ"י, ואי דהתם משמע דאדם רשאי לטבול, על זה יש לומר דשפיר ידע הגמ' התם במס' שבת טעמא דמתקן, ואפ"ה אדם שרי, שהרי התם מיירי בספק חשיכה, דהיינו בבין השמשות, דאסור רק משום שבות, וכיון דטבילה בזמנה מצוה (שבת קכ"א), א"כ במקום מצוה לא גזרו על שבות, כמבואר ברמב"ם פ"ד מהל' שבת ובאו"ח סי' רס"א עיי"ש. ואי תיקשי הא כתב המהרש"א בשבת דף קי"א ע"א דהא דטבילה בזמנה מצוה היא גם בכלים כמו באדם, א"כ גם כלים תישתרי לטבול ביהש"מ, זה לק"מ, דהפנ"י לשיטתו שפיר תירץ, שהרי הפנ"י במס' ביצה בחידושיו לרף י"ח ד"ה אי הכי, תפס על המהרש"א בזה מדרשת הספרי בפרשת שמיני, וכתב דלא אישתמיט ככולה תלמודא לומר דטבילה בזמנה מצוה בכלים עיי"ש. ונכון הוא³).

(3) הובא בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קפ"ח.

(המשך מעמוד ל"א)

דאין האיבוד האיסור אלא העדר השמירה אפי' את"ל דמשעם זה לחור שייך מנו דהנחה גרמה סילוק השמירה הנה בהצטרף עם טעם א' וב' הרי ההנחה לא גרמה כתי' א', ואע"ג דהשתא היא הנגורם, היינו למעשה איבוד לפי דרבנן סלקו טומאת כ"ש במקום טומאה דאו' כנ"ל ולכן מעשה איבוד בפועל בא מכח ההנחה אבל העדר השמירה ודאי לאו הנחה גרמה דבלא"ה היתה מיטמא מרבנן כנ"ל ודו"ק הרק היטב, נמצא דאיסור ליכא בשעת הנחה כתי' הב' וגרם ליכא מכח תי' א' וג', ושלשתן עולים בקנה אחד.

קר לידי קרית

מחלקת המסמכים
המחלקה הכללית

המחלקה הכללית, יום חמישי, כ"ט, תר"ס

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

אשר לא ידעתי שיש בזה

מחלקת המסמכים
המחלקה הכללית

מחלקת המסמכים
המחלקה הכללית

צוואת הגאון מוהר"ר יעקב קא סג"ל לנרא זצ"ל מבראדי¹ בנו בכורו של הנוב"י זצ"ל

שויתי ידו"ר לנגדי תמיד! א"ל תעזבני אלקי ישעי לפ"ק (תק"ע).

הן מאז שנת והח"י ית"ן א"ל לב"ו (תקנ"ח), נתתי אז אל לבי לכתוב שטר צוואה, כי לא ידע האדם עתו, עת האסף אל עמיו, אז אמרתי ברמי ימי אלכה! אכן חסד ד' תוסיף ימים, ראו עתה עודני חי עמכם, אם אמנם מאז הראני ד' צרות רבות ורעות, רבת שבעה לה נפשי צרה ויגון, עד חיתה תפלתי שגורה אנא ד' מלטה נפשי כי טוב מותי מחיי צער אלה! אפס כי לא לאדם דרכו, אם למות אם לחיים, ע"כ אתה חי כו' ואולי זכות נכדיי המסולאים תמכני להאריך ימים, שמני ד' לאבי יתומים, עליהם ועלי ימלא רחמים.

ויהי במשך הזמנים, נשתנו הענינים, כמים הפנים אל פנים, כן לב אבות על בנים, עת לקרב ועת לרחק, איש כפדי מעלליו, והרבה יש לי לרצות רצוי דברים, ואולם אין זה מקום מוכשר לכך ובוזה לא באתי כי אם לסדר עניני עזבוני בדברים הנוגעים לממון, ויהי נועם ד' עלינו כו'.

אני טרם אחלה לדבר, אקרמות מילין אודיע לכל מאן דבעי למידע, כי כל דברי הצוואה הזאת היא בתנאי קודם למעשה ובכל משפטי התנאי מפורש, לבל יזכה שום זוכה בשום זכות ויפוי כח ער שעה אחת קודם מותי², ובעודני חי לא

(1) נולד ביאמפלא בערך בשנת תק"י לאביו הגאון האריך בעל נודע ביהורא זצ"ל, ונקרא ע"ש זקנו (אבי אמו) ר' יעקב קא מבראדי. נתגדל על ברכי אביו והי' מתלמידיו המובהקים. אשתו הראשונה הרבנית רחל היתה בתו של הגאון האריך מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק אה"ו, אבל לא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו, בעבור זה נתן לה גט פטורין, והלכה והיתה לאיש אחר הג"ר מנחם נחום קאצינעלבויען אבר"ק בירז נכר הגאון בעל כנסת יחזקאל. אשתו השני' מרת רייצא היתה בתו של הר"ר ישכר בעריש יאליש ממעזבז. מכון שכנו הי' בעיר בראדי, ותורה וגדולה נתאחדו אצלו. הוא הי' הראשון להתעורר ברבר הדפסת ספר נוב"י מהדורות ועישרה ב"רברי ידירות" הנרפס כראש הספר, כתיבה בצחות לשון ומליצות נעימות. הי' לו הרבה חירות"ת בכת"י אבל נשרפו בג' שריפות אשר שלטו בכיתו כמוזכר ב"רברי ידירות" הג"ל. וקצת מחירות"ת שלו הלא המה מודפסים בצל"ח ובנוב"י מהדורות בכמה מקומות, ובשאר ספרים. — נפטר בעיר בראדי בש"ק ב' מנחם אב שנת תקפ"ב לפ"ק ושם מנ"כ.

דברי צוואה הללו נרפסו כאן מגוף הכת"י. לדאבוננו, חסרים איזה עמודים באמצע, אבל רובו נשאר, ונרפס ברצ"ה כל מה שיש תח"י בהמשכים, ויש בו הרבה דברים מועילים וחדשים לחובבי קרמוניות, וכבר אמרו רו"ל (סוכה כ"א ע"ב) אפי' שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימור.

אפריון נמטי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטערער נ"י מאנטווערפן ששלח לנו צילום מצוואה זו. זכרה לו אלקי לשובה.

(2) עיין בשלה"ק שער האותיות, אות דרך ארץ, ד"ה בענין הוצאת בניו.

יעשו דברי אלה שום רושם, ובידי לשנות פרטי דברים. זאת ועוד אחרת כי כל דבר המפורש לבנותיו או לנכדיו נכלל בו כל עניני זכות והבטחה אשר יש לבני כולם או ליוצאי חלציהם וב"כ על רכושי ועזבוני, הן איזה התחייבות או ירושה או מתנה או חוב, הן כסף או שוה כסף, יהי' מה שיהי' הכלל נכלל במה שכתב ומפורש בזה, לכן יתר על דבר האמור עם ספר דברי הצואה הזאת אין לבני או לבנותיו או נכדיו וי"ח וב"כ יהי' מי שיהי' אין להם שום חלק ונחלה בעזבוני ורכושי כי הכל פרוץ, ובעודני חי הנה מידי ניתן להם לכל אחר כפי ענינו.

ואף גם זאת מפורש בפירוש כי כל דבר האמור בזה לטובת בנותי ולטובת נכדיו שי' הכל הוא בתנאי כפול ומפורש בכל משפטי תנאי שאין לבעליהן וב"כ וי"א וכן אין לאביהם וב"כ וי"א שום זכות ויפוי כח במתנות אלו וחלופיהם וחלופי חלופיהן ולא בפירות ופירי פירות עד עולם, רק הכל מפורש לבנותי ולנכדיו שי' ולי"ח לצורך קניית תכשיטי זהב להן ואחריהן לבניהן ולבני בניהן מפורש בפירוש בכל אופן היותר מועיל לחזק הענין כפי הכונה הזאת.

מאת ידידי כריע כאח לי הגביר המפורסם הנגיד מה"ו יהודא הלוי נאטנזאהן⁽³⁾ אררוש, היותו נמנה לדבר מצוה לחלק עזבוני ולהיות לנכדיו שי' לאפשרופם ואב ואנטל! אותו אבקש ישקף נא ממעון שכלו השקפה לטובת בנותי ונכדיו שי' לתקוע יתד במקום נאמן, לקיים תנאי האמור לכל יכלו זרוע ידי ח"ו, וכפי תבונתו וראות עיניו יעשה נא לטובת אלה, לכל אחת כפי ענינה להגיע לתכלית מבוקש הזה! ואתם חתני לוקחי בנותי אל ירע בעינכם ואל יחר לכם דבר האמור למעלה: שימו לבבכם, השו אזנכם, שמעו ותחי נפשכם: הזהרו והזהרו בכבוד הני נשי הבנות בנותי וי"ח, ת"ל יש להם על מה שיסמכו, ממקום קדוש יהלכו, משולחן גבוה זכו, מחצב ספיר גזרתם, אבני שיש טהור, מעין היוצא מבית קדשי קדשים, שתולים בבית ד' שתילי זתים עצי אבות מזה ומזה מחנות קדושים! לכן הזהרו והזהרו אוקירו לנשייכו ותעתרו, אקוה יכנסו דברי אלה אל אוזן מילין תבחן.

עוד זאת להוי ידיע, היות כל עסקי הוני ורכושי המה בכתובים אצלי כתב יד, מסודר דבר דבר על אופניו בעזה"י הכל כתב מפורש הן מה שמגיע לי מאחרים

(3) הרב הגביר ר' יודל נאטנזאהן מבראדי, הי' מהחשובים והמפורסמים בדורו. שנים רבות הי' ראש קהילת בראדי. הי' בר אוריין ומוקיר רבנן בכל ענין ותעצומות, ורודף צדקה וחסד כרוח נריכה עד אין שיעור. גם בנה לו בית תפלה סמוך לביתו. לא השאיר אחריו זרע, אבל הניח אחריו ברכה סכומים גדולים ועצומים אשר חילקם בצוואתו עבור מוסדי צדקה וחסד. נפטר ביום א' רחוקה"פ שנת תקצ"ב ונספר ע"י הגאון מוה"ר שלמה קלוגער זצ"ל כנרפס בס' עין דמעה ח"ב. ובראש ספר, "מי נדה" אשר הרפ"ס הגאון מהרש"ק ממעות אשר הניח ר' יודל נאטנזאהן הנ"ל אחר מותו סך מסויים בתור מתנה עבור הגאון מהרש"ק, כותב אודותיו, ועל הטוב יזכר בכבוד הרב המופלג הגביר המפורסם ראש העדה ירא אלקים וסר מדע כגדולתו כן יראתו כש"ת מ' יודיל נאטינזאהן זללה"ה צדקת פורונו עשה בישראל בחייו ובמותו נודע לשם ולתהלה בקרב הארץ וכו'.

והן מעט המגיע ממני מצער הוא זעיר שם זעיר שם מלוח הכתובה בכתב ידי, וזולת זאת לא ימצא שום פוצה פה ומצפצף, ואשר יחרץ לשונו, יחנק בגרונו, הכל יפצה פיהו, נובח ואין קולו נשמע, ושפת אמת תכון לער!

כמה כתבים המונחים אצלי בשלישות הלא המה צרורים ומונחים תוך שני שעכטיל המיוחרים לזה בלי תערובות עסקי עצמי, והשעכטילך רשומים עליהם ממעל באותיות גדולות כי הוא זה עניני שלישות, ועל כל חבילה וחבילה מפורש מה הוא ולמי המה אלה, וכפי שטרי השלישות אשר ביד הצדדים יוחזר דבר רכר על אופניו וכתורה וְעֵשָׂה!

ואחרי הודיעי כי כל עניני רכושי המה בכתובים עם ספר כתב יושר רכר אמת, עתה לא באתי לברר חשבונות בזה עד קצה אחרון, בחושבנא תליא מלתא והוא דבר המשתנה מיום ליום הן בכמות והן באיכות, וכל דבר שבמנין צריך מנין אחר מזמן לזמן ומפקידה לפקידה, על כן אתנהלה לעטי סביב שמונה עשר אלף רייכשטאהלער קאנווענצאאהנש געלט! הלא פתח דברי יעיר אוון השומע, כי כל דברי אלה מיוסדים על תנאי כפול, לבל יזכה הזוכה כי אם שעה אחת קודם מותי, ואם אז יעלה רכושי יותר מן סך האמור אשר שמתי לי למטרה בדברי הצואה הזאת, אזי יגיע על כל פרט ופרט לפי ערך המרובה, ותחי להפך אם ח"ו אז יומעט הסך מן סכום שמונה אלף ר"ט הנ"ל, הלא דעת לנכון נקל לאחוזו קו המרה על כל פרט ופרט כפי ערך סכום הנמצא, כל שישנו ברבוי ומיעוט נידון בעירוכין לפי דמים הכתובים וקצובים בזה בכלל ופרט כערבם בן יקום, ואני סך הנ"ל שמתי למטרה עלי פלס משקל הזה אחלקה מנת כיס"י כפי העולה על רוחי ויהא איפוא כל סכום מעות המפורש בזה אם ר"ט או זהבים סתמו כפרושו בחשבון מטבע טובה כנ"ל!

כל ספרי קורש וכלי בית ושמלות וכדומה מן דברים הבלתי מתגלגלים להעלות פרי תבואות, המה חפצי הבית ואינם עולים למספר סכום המתחלק, ואשר לא פורש על אחת מאלה למי ינתן, הנה סתמו כפרושו מורשה הוא לבני וי"ח ש'.

וזאת ליהודה, הוא יירדי כריע כאח לי הרבני הנגיד גביר המחולל מו"ה יודל נאטנזאהן, אליו אדרוש אותו אבקש, יעשה נא חסד ואמת את החיים ואת המתים, זו היא שימת עין השגחתו על כל עניני עזבוני להוציא את כל מכח לפועל ויחולק הכל כפי כוונת המצוה ורצוני, והיו דברי אלה עם לבבו לעשותם, ואל יהא העסק עליו לשורח ומשא, ורזיון מקרימין לדבר מצוה לקיים דברי המת, ימהר לגמור הדבר בכי טוב, הלא זה חסדו, וישלם לו ר' כפועל ידו, והי' כזית הודו, יורם ויגדל כבורו, וכאשר ירים ידו, כן יגמר ר' בערו! ואני זאת תקותי כי לא יזיר איש לחתור חתירות להרוס ולבטל דברי אלה או אפי' מקצתן, ואם ח"ו יומצא שורש פורה ראש ולענה אשר ישית עצות מתנגדים לדברי אלה בכלל או פרט, לא יהא חושא נשכר, כי תקעתי יתר במקום נאמן לחזק את כל האמור בזה הנעשה הכל

בדעה מיושבת ונפש חפוצה ובכל אופן היותר מועיל לחזק הענין בכל פרטיו, ... (כאן חסר דף א' מהצוואה, חבל, והמבין יבין ההמשך).

ועל בני שי' אנוכי מצוה היום, הן ידעתי כי לא ירע בעיניך תתי לבניו מנות הנ"ל! בכל אדם מתקנא חוץ מכנו: ואולם ביותר צריך הכותב לזרז לטובת בנו הבח' מאניפ שי' לבל ישיב ידו מתת לו נדן ויתר התחייבות וצורכי נשואין בגדים וב"פ ומתנות וכל הצטרפות הכל לפי הכבוד ויתן בעין יפה ויד רחבה! ודי' יוסיף לו אומץ וחיל ועיניו יראו שמחת בניו, אין פרץ ואין צוחה, רוח המקום והבריות יהי נוחה, והיו ברכה!

וכאיש גבירתו כלתי היקרה מ' שריינא תי' אקוה גם היא תנהוג טובת עין עם נכרי הנ"ל, ותהי לו לאם כאשר באמנה ידעתי כשרון לבבת, כן תוסיף אומץ לפקח על כל האמור למעלה!

והיות דרכי מאז לכתוב שטר צואה בכתב ולשון המדינה, על כן אחזה דעתי לעת המצא תמצאון כזאת, כל דבר האמור שם לטובת בתי ונכריי שי', הוא כלול תוך דברים האמורים למעלה בעניניהם, ובכלל מאתים מנה!
(ההמשך בקונטרס הבא אי"ה)

מכתבים אל המערכת

כ"ה. יום א' כ"א בשבט שנת תשל"ט לפ"ק בדוקלין, ניו.
לכבוד מערכת הקובץ, "כרם שלמה" כ"א בשמו יבורך.
אחרשכת"ה!

הנה טיילתי בהכרם אשר לשלמה וצינתי כמה הערות באיזהו מקומן של הכרם וזה החלי.

(א) בקונטרס ה' שנה א' הבאתם קו' בשם הגה"ק מפלאנש זצ"ל בפסחים דף ה' דרבא אמר ש"מ מדר"ע תלת, ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה וכו' עיי"ש והק' רהא מבואר לקמן כ"ח דר' יהודה יליף רא"ב חמץ אלא שריפה מנותר וכו' ובתוס' שם: תימא לרשב"א לרבריהם דרבנן דאמרו שהם בשריפה אמאי לא ילפינן חמץ מנותר שהוא בשריפה. ותירץ בפנ"י דוראי לרבריהם דרבנן בלאו הכי לא שייך למילף מנותר דמה לנותר שכן אין היתר לאיסורו משא"כ חמץ רמותר מראודייתא לאחר הפסח וא"כ ע"כ הא דר' יהודה יליף מנותר משום ראזיל לשי' רחמץ אחר הפסח אסור וכו' עיי"ש.
כעין קושיא זו הקשיתי מכבר ונרפס בפתיחה לשו"ת מהר"ש ענגיל ח"א דהא הרא"ש פסק לקמן כ"ז דאין ביעור חמץ אלא שריפה משום דרבא אמר ש"מ משמע רס"ל הכי והלא רבא אית לי' רחמץ לאחר הפסח אינו אסור מראודייתא כר"ש כמבואר דף ל' וא"כ רבא לשיטתי' קשה קשיית הצל"ח והפנ"י דמה לנותר שאיסורו איסור עולם וכו'!

(4) הוא בנו יחידו הרב הגביר מו"ה יהורא סנ"ל מבראר, חתן הג"מ שלמה ליפשיץ אבד"ק סלוצק (חתנו של הנאון מו"ה רוד טעבלי מליסא). נפטר בבראר ו' תשרי שנת תר"ב לפ"ק.

עיי"ש. והגאון האדיר מראמבראווא זצ"ל בתשובתו אלי בשנת תרצ"ד תירץ דכיון דחזור ונאסרה לשנה הבאה שוב נחשב איסור עולם, ועיין שבועות דף ט"ז לענין קדושתו קדושת עולם.

ואגב, באותו מכתב להגאון מראמבראווא זצ"ל הקשיתי על דברי הש"ך ביו"ד סי' צ"ח סק"ב, בהא דאיתא שם דאיסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו יטעמנו עכו"ם, והקשה התרומת הרשן איך יהי' עכו"ם נאמן במסיח לפי תומו הלא ש"ס ערוכה היא (ב"ק קי"ד) דאין עכו"ם מסל"ת נאמן באיסור תורה אלא בעדות אשה לבד. ותירץ רשעים בעיקר לאו דאודייתא ובמידה רבנן מהני מסל"ת. והביא הש"ך שם דיש שהיו רוצים לתרץ דהא דאמרינן בב"ק דאין עכו"ם מסל"ת נאמן בשאר דברים היינו היכא דאיתחזק איסורא משא"כ הכא דלא ירעינן אי אית בי' טעם כלל, ומדחה הש"ך תירוץ זה, שהרי התם בב"ק פרכינן עלה מהא דהתירו שבוי' על פי קטן מסל"ת ומשני בשבוי' הקילו, והשתא מאי פריך הא בשבוי' לא אתחזק איסורא, עיי"ש. והקשיתי דשם בב"ק על הא דמשני הנמ' בשבוי' הקילו, כתב רש"י דספיקא בעלמא הוא, והמהרש"א ביאר כוונתו דהחילוק הוא, דבשבוי' לכתן איתחזק היתירא משא"כ בעדות אשה אתחזק איסורא עיי"ש, וא"כ מאי מקשה הש"ך, הלא זהו מה דמשני הש"ס שם, דבשבוי' הקילו דלא איתחזק איסורא.

וכתב אלי הגאון הנ"ל שם במכתבו דיש ג' ענינים, אתחזק איסורא, אתחזק היתירא, לא אתחזק לא איסורא ולא היתירא, והביא כן מר"ש במס' תרומות, וא"כ י"ל דגם בס"ד ירע הש"ס דלא הוי אתחזק איסורא, וא"כ שפיר מקשה הש"ך דמה פריך הש"ס, ומה דמשני הש"ס בשבוי' הקילו, הרגוש הוא, דהוי אתחזק היתירא. — ועפי"ז כתב ליישב מה שחקשו המפרשים דמבואר שם בריש סי' צ"ח איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו כגון חלב שנתערב בכשר, וכתבו דגרסינן חלב בצירי' שהרי איתא שם איסור' שנתערב בהיתר, והקשו המפרשים הלא בלא"ה יש להוכיח דמיירי בחלב בצירי', שהרי הא דמהני קפילא הוא רק משום דטע"כ דרבנן, וא"כ אי מיירי בב"ח הלא הוי טע"כ דאודייתא ושוב האין מהני קפילא, וא"כ מזה גופא מוכח דמיירי בחלב בצירי'. ולהנ"ל נראה, עפ"מש"כ הישועות יעקב בהל' כשר בחלב סי' צ"ב סק"ב דספק תערובות בב"ח כגון כשר בחלב שנתערבו ואנו מסופקין אם ה' בזה כדי לאסור זה מזה פשיטא דסמכינן אחזקת היתר דבב"ח כל אחד באנפי נפשי' שרי ורק ההצטרפות אוסר אותן ולכן כשאנו מסופקין אם נאסרו שייך בזה חזקת היתר עיי"ש. וא"כ ליכא להוכיח דמיירי כאן בחלב בצירי', דאפי' אי מיירי בב"ח נאמן מסל"ת כיון דהוי אתחזק היתירא דומיא דשבוי' דהקילו בה מטעם דהוי אתחזק היתירא, עכ"ד הגאון מראמבראווא זצ"ל ורפח"ח.

ב) בקובץ הנ"ל הביא הר"ר פסח מיללער נ"י קו' האחרונים לפ"ד התוס' פסחים כ"ט רב"ל דראה הוי לאו הניתק לעשה וכן מבואר להדיא בדף צ"ה, תקשי לר' יוחנן דס"ל ח"ש אסור מן התורה כמה פליגי ב"ש וב"ה דיש ביצה דבש"א שאור בכזית וחמץ בככותבת ובה"א זה וזה בכזית ואוקימנא שם דף ז' דלענין אכילה לא פליגי אלא לענין בל יראה ובל ימצא, והלא אף בכ"ש איכא איסור תורה ומלקות ליכא אפילו בכזית ובככותבת, וא"כ מה איכא בין ב"ש לב"ה.

יש לתרץ לפי דברי רש"י בתמורה דף ד' לחר לישנא דכהנים לוקין על לאו הניתק לעשה משום דריבה בהם הכתוב מצות יתירות עיי"ש ושפיר יש ג"מ לענין כהנים, והרבה תירוצים נאמרו בענין זה ואי אפשר לפורטם כי רבים הם.

ג) בקונטרס ח' שנה א' מובא בשם רבנו הקדוש מראפשיץ זי"ע לתרץ קו' הפלתי בסוגיא דחזקי' ור' אבהו בפסחים כ"א.

והנה דברי קרשו צריכים עדיין עיון קצת וכי בשביל דאמרינן אחשבי' לענין איסור נימא ג"כ האי סברא לענין היתירא דהגאון דסברת אחשבי' מהני ג"כ דהוי בכלל נבילה

להיתר הנאה דלגבי היתר הנאה צריך להיות באמת ובמציאות ראוי לגד ורק לענין איסורא אמרינן אחשבי'. ומכאן סברא זאת נסתרה ממילא ג"כ קו' הפלתי, רהאיך אפשר לומר שאינה ראוי לגד אינה קרוי נבילה הרי חזינן בניה"ג אף ראינו ראוי לגד רעץ בעלמא הוא מ"מ הרי הוא בכלל נבילה, זה אינו דרך בגיד אמרינן רהוי נבילה אף ראינו ראוי לאכילה כיון דהתורה אחשבה חשוב אכילה וחשוב ראוי לגד מכאן רין התורה לגבי האיסור של נבילה אבל בשאר איברין או שאר גידין שפיר אינו חייב משום נבילה כיון דאינו ראוי לאכילה.

ובעיקר תירוץ הפלתי וכן תירצו שאר אחרונים דמגו דאחשבי' אכילה לגבי גיד אחשבי' נמי אכילה לגבי נבילה תמהתי מכבר ראני מורינא לך רהוי אכילה מ"מ לאו בשר הוא ואצל נבילה צריך להיות בשר כמבואר בכמה דוכתי ומה מהני הסברא דאחשבי' ומצאתי שנים הגאון מסמיפלאל העיר בזה בספרו על מס' פסחים. אבל ראיתי בספר נזר הקורש להגאון ר' משה ראזען ז"ל על מס' כריתות דרצה לתרץ קו' חכמי לוגיל על הרמב"ם דפסק אין בגידין בנותן טעם ופסק גיד הנשה מותר בהנאה והיא נגד הנגמ' בפסחים דף כ"ב ע"ש. וכ' הגאון הנ"ל דמה שכתב הרמב"ם דאין בגידין בנותן טעם היינו ליתן טעם בקדרה כמו שמבואר להראי כלשונו כרי לשער בקדרה אבל לגבי עצם הגיד אמרינן דיש בגידין בנותן טעם והוי בשר וממילא אמרינן דכשהתורה נבילה היא וחלבה וגידה הותרו ע"י"ש. ולכאורה תמהתי עליו מדברי הרמב"ם לענין גיד הנשה של בהמה טמאה דכתב שם בהלכה ה' וז"ל: האוכל גיד הנשה מכהמה וחי' הטמאים פטור לפי שאינו נוהג בכהמה טמאה אלא בכהמה שכולה מותר, ואינו כאוכל משאר גופה שאין הגידים מכלל הבשר כמו שביארנו. הרי להראי דעת הרמב"ם גם לגבי עצם הגיד ראין בגידין בנותן טעם. אבל לאחר העיון אמרתי רהנה מה שכתב כמו שביארנו קאי על מ"ש בפ"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה י"ח וז"ל שם: האוכל מנבילה ומריפה או מכהמה וחי' הטמאים מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים וכו' הרי זה פטור מפני שאין אלו ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית. הרי חזינן מדברי הרמב"ם אלו דבאמת הוו גידין בשר ורק דהפטור הוא משום שאין ראויין לאכילה וא"כ שפיר יש חילוק בין כהמה טמאה לנבילה דכיון דאין גיד טמאה אסור משום גיד א"כ ליכא אחשבי' ושפיר מותר ג"כ משום טמאה כיון דאינו ראוי לאכילה וכמ"ש אבל בגיד של נבילה כיון דחייב משום גיד ממילא אמרינן אחשבי' וחשוב כמו ראוי לאכילה וחייב משום נבילה ובהו חלוק גיד הנשה של נבילה משאר גידים של נבילה דלגבי שאר גידים ליכא הסברא דאחשבי' וממילא פטור משום נבילה אבל בניה"ג ראויא סברא דאחשבי' שפיר חייב משום נבילה. וראיתי כאן בס' שער המלך דהקשה מדר"י ארר"י דבהעוד והדוטב משמע דס"ל אין בגידין בנותן טעם ובניה"ג משמע דס"ל דיש בגידין בנותן טעם ורצה לחלק בין גיד הנשה דרכיך לשאר גידין דקשין הן, ותמהתי עליו מדברי הרמב"ם כאן דכתב ראין הגידין בכלל בשר כמו רביארנו (היינו בפרק ד' גבי שאר גידין) הרי דהרמב"ם משוה גיד הנשה לשאר גידין וצע"ג. עכ"פ שפיר פסק הרמב"ם דגיד הנשה מותר בהנאה כיון דס"ל דיש בגידין בנותן טעם לגבי עצם הגיד.

ומצאתי דאי' גרולה לדברי הנ"ל מדברי המאירי ביצה דף ז' (מביאו ג"כ השעך המלך כאן) גבי האוכל מנבלת עוף טהור מן הגידין ומן העצמות וכו' טהור. וכתב רש"י שם דס"ל כמ"ד אין בגידין בנותן טעם. וכתב המאירי שם דאפילו למ"ד דיש בגידין בנותן טעם מ"מ לאו עיקר בשר הוא. וכבר עמדו על דברי המאירי הנ"ל דמה כוונתו בזה ועיין באחיעזר יו"ד סי' ז' ע"י"ש. והנה על מס' ביצה יש ס' חידושי המאירי ויש ג"כ ס' בית הכחירה על מס' ביצה, ושם בבית הכחירה ביצה דף ז' מעתיק לשון הרמב"ם בפ"ד מהל' מאכלות אסורות הל' י"ח כלשונו ממש משום ראין אלו ראויין לאכילה ע"י"ש. הרי רזה ג"כ כונתו בחידושי המאירי דאף דיש בגידין בנותן טעם מ"מ לאו עיקר בשר הוא והיינו

משום דאינו ראויין לאכילה וכמ"ש בכית הבחירה שם והיא ראי' גדולה וחזקה למה שכתבתי.

ואל תשיבני מדברי הגמרא פסחים דף כ"ב דקאמר מאן שמעית לי' דאית לי' אין בגידין בנותן טעם, ר' שמעון, ומביא הברייתא דגיד הנשה של בהמה טמאה, ועל פי מה שכתבתי אין ראי' דר' שמעון אית לי' אין בגידין בנותן טעם דנוכל לומר דמ"ל יש בגידין בנותן טעם ומ"מ אינו אסור משום דאין ראוי לאכילה וכמ"ש בדברי הרמב"ם שם, אבל באמת נראה, דכבר כתבו הראשונים דלרווחא דמילתא נקט הגמ' דר"ש ס"ל דגיד הנשה אסור בהנאה והיינו דכיון דמבואר דר"ש ס"ל דגיד הנשה אסור בהנאה שוב נוכל לומר דס"ל אין בגידין בנותן טעם אבל אין זה הכרח לגבי דיון דיש לומר דגיה"נ של בהמה טמאה פטור הוא משום דאין ראוי לאכילה וממילא יש לומר דיש בגידין בנותן טעם וממילא גיד הנשה מותר בהנאה ודו"ק.

ד) בקונטרס א' שנה ב' הביא הרב הנאבד"ק שטשאקאווא שליט"א דברי הרמב"ם בפ"ה מהל' עבודת יוהכ"פ דפסק שם בהלכה י"ח: היה טרפה פסול שנאמר יעמד חי. והקשה הלחם משנה שם מש"ס חולין י"א דילף ר' אחא בר יעקב דאזלינן בתר רובא משעיר המשתלח דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהיו שניהם שוים וליחוש דלמא חד מינייהו טרפה הוא אלא לאו משום דאזלינן בתר רובא, וכי תימא מאי נפקא מינה, הא אין הגורל קובע אלא בראוי לשם וכו' וא"כ למה הביא הרמב"ם טעם אחר, וגם קשה קרא למה לי. ותי' שם המשנה למלך דאיצטריך קרא להיכא דנטרף אחר הגרלה וכו' אבל אכתי צריכין להבין למה צריך הש"ס בחולין להביא האדיקות גבי שעיר המשתלח דבעינן ראוי לשם (והוא מכח סברא) ולא הביא הפסוק ריעמר חי למילף מיני' דאזלינן בתר רובא עכ"ד הרב הנ"ל. גם קשה דהאיך נילף ממלת חי ראינו טרפה רהא מ"מ חי מקרי במציאות. וח"א העירנו לראיות צורך הביא הגמ' הא דצריך שיהיו שניהם שוים, דבאמת המהרש"א בחולין שם מקשה דלמה צריך להביא הא דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם ולמה לא יליף מהא דצריכין שיהיו שניהם שוים ותי' רהא דצריך שיהיו שניהם שוים מיירי במראה ובקומה כמבואר יומא דף ס"ב אבל א"כ שוב קשה דלמה הביא הגמ' הא דצריך שיהיו שניהם שוים ועור קשה לי על קו' המהרש"א רהא כל הא דצריך שיהיו שניהם שוים הוא רק ענין של לכתחילה כמבואר ביומא שם וא"כ לא שייך להקשות וליחוש דלמא טרפה הוא רעל לכתחילה לא חיישינן שמא וצ"ע ליישב בדביו.

אבל נראה לי לתרץ באופן פשוט דהרמב"ם ז"ל לאו מלשון חי יליף לה רק שפיל לסיפא דקרא שנאמר יעמד חי לפני ה' ובדאי היה להרמב"ם איזה מקור לדרשא זו והיינו דשעיר המשתלח צריך להיות ראוי לשם כרתיב לפני ה' והא דקאמר הגמ' בחולין שם דאין הגורל קובע אלא בראוי לשם לאו מסברא יליף לה רק מהקרא ריעמר חי לפני ה', וזה פשוט.

הרב ארי' ליב ריינמאן
ברוקלין

* * *

בס"ד. אור ליום ב' צו פה אנטווערפן יע"א.
כבוד מערכת כרם שלמה רבאבוב.
שלומכון יסנא.

ברצוני לכתוב אליכם אורות מה שהביא מו"ה יצחק ישעי' ווייס נ"י בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ה' (שבט-אדר) עמוד ס"ד שקשה לו הפי' בספה"ק באר משה בפ' אחרי שכ' עה"פ ופשט את בגדי הכד וכו', מלת הב"ד גימט' י"א וכשנכפל הוא גימט' י"ג.

וכתב ששאל לת"ח רבים ואין פותר. — ובאמת הפ' הוא פשוט, כי תיבת וכשנכפל אין פירושו ב' פעמים, רק להכפילו עם המספר עצמו, (כי בספרי המקובלים מצינו כמה פעמים באופן זה כפילות הגימטריאות). רהיינו תיבת „הבר" שהוא בגימט' י"א כופלין אותו י"א פעמים י"א שעולה מספר קכ"א, שהוא במספר קטן י"ג, כזה: ק' במ"ק י', כ' במ"ק ב', וא' במ"ק ג"כ א', וביחר הוא י"ג. וכן מש"כ שם להלן רמלת „בר" בלא ה' גימט' ששה וכשנכפל הוא גימט' ט', ג"כ כוונתו באופן זה, רששה פעמים ששה עולה למספר ל"ו, ל' במ"ק הוא ג', ואות ו' במספר קטן הוא ג"כ ו', וביחר הוא ט'. תואילו נא לפרסם זה בקובצנו כרי שיוכן הפשט על כוריו. בברכת חג כשר ושמח,

שאל הוטמערער
אנטווערפן

* * *

אור ל' אדר תשל"ט לפ"ק.
לכבוד מערכת ירחון כרם שלמה נ"ו.
שמחתי מאד בראותי ירחון תורני המפיץ תורה וחסידות בקרב עם ישראל. יה"ר שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

בלמרי בשו"ת דברי חיים ברני חמץ ומצה עלה ברעיוני תמיהה גדולה ברברי רביה"ק מצאנו זצ"ל. אבקש מכם לפרסמו כרי שיעיינו בו לומרי תורה ואולי ימצא מי שיתרץ דברי רבינו זצ"ל. בשו"ת דברי חיים ח"א או"ח סי' ט' מבאר שי' הרמב"ם (בנוסחא ישנה) דלא מהני ביטול בחמץ ירוע עפ"י דברי הר"ן דלכן מהני ביטול מטעם הפקר כיון רממילא אין החמץ ברשותו של אדם אחר זמן איסורו. והרמב"ם ס"ל דחייב להשביח החמץ קודם זמן איסורו וע"כ אינו יכול לסמוך על הביטול דאינו חל רק אחר זמן איסורו, עכרה"ק. ולכאורה א"א לומר דהרמב"ם ס"ל כהר"ן דהביטול חל אחר זמן איסורו שהרי בפ"א מהל' ברכות הל' ט"ו כתב וז"ל וכך הוא מברך על ביעור חמץ וכו' שמשעה שנמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק עכ"ל. ואי סבירא ל' כהר"ן אז בשעה שנמר בלבו לבטל עדיין לא קיים מצות ביעור דהא הביטול אינו חל רק אחר זמן איסורו. וע"כ צ"ל דס"ל להרמב"ם דהביטול מהני אף קודם זמן איסורו. וצע"ג להבין רעת רביה"ק זצ"ל.

ובתוך העיון להבין דברי קדשו של הרב"ח מצאתי שכדברינו כתוב בספר מאורות נתן (לאא"ז הנה"ק מהור"ר נתן גאלדברג אבר"ק לימאנוב, מגדולי תלמידי מרן הקדוש זצ"ל) בשער בדיקות וביטול ס"ק אות ב', וכן מצאתי בשו"ת ברכת חיים (לאא"ז הנה"ק מהור"ר חיים יצחק ירוחם אבר"ק אלטשטאדט) סי' ס"ה שהרמב"ם לא ס"ל כהר"ן מכח דבריו בהל' ברכות.

מנאי הצעיר המברך אתכם בברכת משה רבינו ע"ה (שהיום הוא יומא דהילולא שלו) יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה' אליקנו עלינו וכו'.

אברהם יהושע סג"ל הורוויץ
נכד הנה"ק אבר"ק אלטשטאדט
חופק"ק בני ברק תובב"א

ואלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אבא מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אליעזר בירנבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד ישראל הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף חיים מאיר בראננער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה צבי זאבערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי וואלדנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל ברו"מ באכנער נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם יחיאל לעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלימלך דוב הכהן גרודזינסקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב יהושע הלוי שטורם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע יחיאל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יוסף שמואל לאנדא נ"י להולדת הנכרה
 להנה"ח מו"ה יעקב משה פריעדמאן נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל מרדכי אייכענהאלץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי איזראעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן יונה ווימער נ"י מנתני' להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שטערנסעלד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכיה"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יעקב רייך נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אלי שארף נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה אלכסנדר שמואל היילפרין נ"י לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יעקב משה הכהן פריעדמאן נ"י לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יהושע העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
להרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פריעדמאן שליט"א רב
רקהל שערי חיים לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה שלמה שארף נ"י לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה שמעלקא גרינפעל נ"י מתל אביב לנישואי בתו תחי'
יעזור השו"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בצלאל פיקסלער נ"י לאירוסי בתו תחי'
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לאירוסי נכרתו
תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון הארן נ"י מקרית באבוב לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
שלום נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה שמעון הכהן ב"ן נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר זאב נ"י
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עד עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השו"ת
שמחה כמוניו וידויו יא אל האויררה

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 12 דאלער לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בבעלגיע = 500 פראנק לשנה

בשאר ארצות מעבר לים = כדואר רגיל 12 דאלער לשנה וכדואר אויר 20

דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

ברכת תודה

לידידנו הדגול והמרומם הנניד הנכבד והמפואר
מו"ה שבתי ישעי' הלוי שטורם נ"י
אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו
הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) תש"ל לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

ישראל ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל
להתברך בשפע ברכות והצלחות ובכל מילי דמיטב
ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח כאוות נפשו הטובה, אכ"ר.

המערכת

מזל טוב

בלב מלא גיל ורגשי שמחה נקדם את פני

עטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

בברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לרגלי אירוסי בתו הצעירה

הכלה הבתולה המהוללה **אסתר שינדל תחי'**

עב"ג הבחור החתן תמים למעלות

חריף ובקי טובא ומתנהג בחסידות

עדיו לגאון ולתפארת שלשלת היוחסין

כמר ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

תלמיד ישיבתנו

בן הרה"ג המפורסם וכו' כש"ת

מו"ה יחזקאל הורוויץ שליט"א

רב דביהמ"ד צאנזער קלויז במאנסי

ואנו תפלה שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד לתפארת כל

בית באבוב, וכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א יראה מהם רב נחת

וחדות וישבע שובע שמחות לאורך ימים ושנים טובות,

ומשמחה זו יושפע לנו שפע רב של שמחה וששון וכל טוב סלה.

כעתירת וברכת,

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לחג השבועות

במס' שבת (דף פ"ח ע"א) עה"פ וייתצבו בתחתית ההר, א"ר אבדרימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כנינית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. והקשו בתוס' מאחר שכבר הקרימו נעשה לנשמע למה הוצרך לכפותם. והנ"ל בזה, בהקדם דברי כ"ק אא"ז הנה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים במאמרי חג השבועות (בד"ה במדרש) עה"פ בפ' יתרו, באו מדבר סיני ויסעו מרפידים, ויבואו מדבר סיני, וקשה למה הקדים הכתוב ביאתם להר סיני טרם נסעם מרפידים, והו"ל למימר ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני, וגם למה הכפיל הכתוב ביאתם לסיני. וכתב לפרש, דידוע שיתרון האור מן החושך ולא ניכר עיקר האור רק מתוך החושך, והנה דרשו חכמנו"ל (במכילתא פ' בשלח) שברפידים רפו ידיהם מן התורה, ובבואם להר סיני נעשו אנדרה אחת ולב אחד לקבל התורה הקדושה, והנה מבואר חילוק שבין רפידים לסיני כי קודם בואם לסיני שהי' ביניהם פירוד וריפוי ידים לא הרגישו החסרון כלל, וכל אחד הי' לטוב בעיניו, אך כשבאו לסיני והי' ביניהם אחדות נתברר להם שלמפרע לא הי' בלב שלם ולא היו טובים וברי לבב, ואם כן אתי שפיר שהקדים הכתוב ביאתם לסיני טרם שהודיע נסיעתם מרפידים להורות על הדרש הנ"ל שרפו ידיהם מן התורה, וזה לא נגלה להם רק בבואם להר סיני שאז נגלה להם שבהיותם ברפידים רפו ידיהם מן התורה, ועתה נסעו מזה הרפיון, עברה"ק. המורם מזה שכל זמן שהאדם הוא בסתר המדרגה ובדיוטא תחתונה תחת ממשלת יצה"ר ונמשך אחרי תאוותיו אשר הוא מסמא את העינים לאמר על טוב רע ועל רע טוב ומהפך מר למתוק, אינו מרגיש שהוא בבירא עמיקתא, וכמו שמצינו בפתוי נחש הקדמוני כי אחר שלכדו ברשתו לעבור את מצות ד', מה כתיב שם, ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ וגו', כי היצה"ר בתחבולותיו מבלבל את דעתו לקנא ברשעים ובעושי עולה בדמיונו כי עליהם זרחה שמש ההצלחה והשיגו עושר ואושר, ורורף אחריהם להיות כמותם.

אבל האדם אשר חננו השי"ת רעת לראות את האמת הלא רואה בשפלותם ובבזיונם כי כל חייהם אינם חיים ואינם משיגים אפילו לחצי תאותם, ולא טעמו מימיהם טעם שמחה אשר טועם האיש העובר את ד' בעשותו אחת ממצות ד' בשמחה וטוב לב, וכמאמר השי"ת ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, כי הם כרוכים זה בזה, רק שהיצה"ר מסמא את עיניו מלראות את האמת. ומשל למה הרבר דומה לניגית ריקנית העומדת זקופה במקום גבוה והאדם יוכל להתפתות ולהאמין שהניגית הזאת מלאה פירות גיגוסר או שאר חפצים יקרים, אבל אם יהפכו הניגית על פי' יראה שהוא כלי ריק ואין בו

מאומה מן הטוב המדומה, כן הוא חיי הרשעים אשר נפשם יבשה אין כל מן חיות הקדושה וע"כ נקראים מתים כי חייהם אינם חיים. רק האדם הזוכה והקב"ה משפיע עליו מזיו הקדושה ויפקח את עיניו לבחור בדרך החיים האמתיים, הוא רואה בחוש את שפלות וגריעות הרשעים ועי"ז יוכל לילך לבטח ולהינצל מפה יוקשים אשר היצר פורש לרגליו, ומתוך האור הוא רואה את החושך אשר הי' נתון בו, ויפקח ד' את עיניו וירא באר מים חיים.

ובזה נבוא לביאור מאמר חז"ל הנ"ל, דידוע או"ל (סוכה נ"ב ע"א) הריצה"ר נקרא בשם הר, והנה כנ"י טרם בואם למדבר סיני ויחנו כרפידים ורפו ידיהם מן התורה, עדיין לא זכו להבין ולהשכיל שפלות מעשה היצר והי' בעיניהם פתוי היצה"ר דוגמת גיגית מליאה כנ"ל, אבל כשבאו למעמד הנבחר מקום השראת השכינה, וזכו למדרגות גבוהות, השינו רבר זה, שכל מעשה היצר הוא הבל ותוהו, וראו אז יתרון האור מן החושך כמבואר בספח"ק דברי חיים הנ"ל. וזהו כוונת הפסוק, וייתצבו בתחתי"ת ההר, שזכו אז לעמוד על סוף דעתו של היצה"ר המכונה הר, ונתברר להם אז את תחתית ההר, היינו עומק שפלותו של מעשה היצר, ונצבו כמו נד וכחומה בצורה עמרו נגדו, שלא להתפתות ממנו. ועל זה דרשו חכמז"ל במתק לשונם, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, שהקב"ה הראה להם את ההר זהו היצה"ר כשהוא כפוי ממעלה למטה (מלשון כופין עליו את הכלי), ואז נפקחו עיניהם של ישראל לראות עין בעין כי מעשה היצה"ר ותחבולותיו הבל המה, ועי"ז המשיך הקב"ה ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, כי דרך התורה הוא החיים והטוב, ואם לאו, הלא שם תהא קבורתכם, כי ההולכים אחר עצת היצה"ר נקראים מתים כי כל חייהם אינם חיים (וכמאה"כ את המות ואת הרע וכנ"ל) וכששמעו ישראל את זאת, קבלו את התורה באהבה ובשמחה גדולה.

בענין עצרת אחר השבת

מהגאון מוה"ר שמואל הילמאן זצ"ל אבד"ק מיץ¹

במס' מנחות (דף ס"ה ע"א) בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מנין לכם ולא הי' אדם אחד שהי' משיבו חוץ מזקן אחד שהי' מפטט כנגדו ואמר משה רבינו אוהב ישראל הי' ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותקנה אחר שבת כרי שיהו ישראל מתענגין שני ימים, א"ל ריב"ז אם משה רבינו אוהב ישראל הי' למה איחרו במדבר ארבעים שנה, אמר לו, רבי בכך אתה פוטרני, א"ל שומע ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטילה

1 הגאון מוהר"ר שמואל הילמאן הוא בנו של ר' אורי פייבוש מקראטשין. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר אברהם ברודא בפראג. בשנת ת"פ נתקבל לאב"ד

שלכם וכו'. ויש לתמוה דלפי דברי ריב"ז לא ה' משה רבינו אותה ישראל, וכי אפשר לומר כן אתמהה. אמנם יתבאר על נכון, עפי"מ דאיתא בגמ' (קידושין ל"ז ע"ב) בשלמא למ"ר מושב כל מקום שאתם יושבים משמע היינו רכתיב (יהושע ה') ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול אלמא אקרוי עומר והרר אכול, אלא למ"ר לאחר ירושה וישיבה, ניכול לאלתר, ומשני לא הוו צריכי וכו'. ומקשין העולם למאי דאמרינן דלא אכלו מתבואת הארץ מחמת איסור חרש, א"כ איך עשו קרבן פסח הא כתיב על מצות ומורורים יאכלוהו. והי' אפשר לתרץ דהפסח הזה נעשה ע"פ הריבור (וכמו שכתבו התוס') שם בקידושין ר"ה הואיל, ולא שהיו מחויבין אז בפסח, ופסח שאינו נעשה מחמת חיוב אינו טעון מצות ומורורים. אבל באמת תיקשי על זה, דרש"י בפ' בהעלותך (בפרשת פסח שני) מביא אוז"ל עה"פ בשנה השנית לצאתם מאמ"צ בחורש הראשון, פרשה שבראש סדר במדבר לא נאמרה ער אייר ללמד שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד, ולפ"ז מאי גנות איכא הלא אפשר רבשביל זה לא הקריבו פסח במדבר מפני שלא ה' להם מצה, והפסח טעון מצות ומורורים, רק פסח זה בלבד מפני שבא ע"פ הריבור לא היו צריכים למצה. ועל כרחנו צ"ל דגם פסח הבא ע"פ הריבור טעון מצה ע"כ הוא גנותם רכמו שעשו פסח זה והי' אפשר להם להשיג מצות ומורורים כך ה' להם לעשות כל הארבעים שנה שהיו במדבר, ושוב תקשה קושית העולם אם לא אכלו מעבור הארץ מחמת איסור חרש איך עשו את הפסח הלא טעון מצות. אמנם י"ל דבאמת פסח הבא ע"פ הריבור אינו טעון מצה, ולכך לא עשו פסח במדבר שלא ה' להם מצה ופסח הראשון שעשו ע"פ הריבור לא ה' טעון מצות, ואעפ"כ הוא גנותם של ישראל שלא עשו פסח מ' שנה שבחטאם נתעכבו במדבר וזהו גופא גנותם הוא, וכמ"ש התוס' שם בקידושין בר"ה הואיל, לענין מילה עיי"ש.

והנה הביאו המפרשים רהמינין היו פועדין פיהם נגר משה רבינו באמר שמשנה רבינו חולך את בני במדבר ארבעים שנה רק לטובתו, כי ידע מאז אמר לו הקב"ה עתה תראה, ולא במלחמת ל"א מלכים, שנגזרה עליו גזירה שלא ליכנס לא"י, ואם ה' מכניסם תיכף לא"י ה' צריך להסתלק מן העולם, לכך לא מיהר להובילם לארץ ישראל. ועפי"ז יתבאר דברי הגמרא כמין חומר, ד"ל דבאמת ה' לרבן יוחנן בן זכאי הוכחה נגר הבייתוסים מפסוק הנ"ל ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ראקרוי עומר והרר אכול, דבאותה שנה ה' ט"ז ניסן ביום ג' בשבוע, כי צא וחשוב, בז' באדר מת משה רבינו וידוע שמשנה מת בשבת, א"כ

בק"ק קרעזמיר, ובשנת תפ"ו נתקבל לאבר"ק מאנהיים, ומשם נתקבל בשנת תקי"א לאבר"ק בק"ק מיץ. הגאון בעל נוב"י וצ"ל ה' מחותנו כי בת בנו הג"ד אורי פייבוש אבר"ק ליסא וקעלן היתה אשת הג"ר שמואל לנדא בנו של הנובי" ובעמח"ס שו"ת שיבת ציון. נפטר בחורש שבט שנת תקכ"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר מיץ. (מחותנו הגאון בעל נוב"י וצ"ל הספידו וגדפס ההספד באהבת ציון דרוש ששי). — ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א'.

ט"ז ניסן הוא ביום ג', ואז הקריבו את העומר ממחרת הפסח ולא ממחרת שבת בראשית, כי פשוטו של מקרא הוא שלא אכלו מעבור הארץ משום איסור חדש עד שהקריבו את העומר ממחרת הפסח. רק דהמינים רחו ראי' זו, ועל כרחק צריך לומר כדחיית הש"ס שם בקירושין דלכן אכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח משום דלא הוו צריכי לאכול מתבואת הארץ, כי עדיין הי' להם המן שבבליהם ולא משום איסור חדש, דאי נימא דפסוק ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח בא לומר דמעיקרא לא אכול דלא אקדוב עומר, א"כ תיקשי איך אכלו קרבן פסח, הרי לא הי' להם מצה, וכתוב על מצות ומרורים יאכלוהו, ואין לומר דעפ"י הדיבור הי', ואינו טעון מצה, דא"כ תיקשי מאי גנות איכא לישראל כנ"ל, ואם תאמר דהגנות הוא שמחמת חטאם נשתהו במדבר מ' שנה כדברי התוס' הנ"ל, הלא המינים לשיטתם אזלי שמשו רבינו הולכים במדבר מ' שנה לטובתו וכנ"ל, לכן כאשר אמר אותו זקן וכסיל הבייתוסי שמשו רבינו מחמת שהי' אוהב ישראל תיקן את העצרת אחר שבת כדי שיתענגו ישראל שני ימים, בזה תפס אותו ריב"ז דמאחר שאתם מודים שמרע"ה הי' אוהב ישראל א"כ נסתרה טענתכם שהולך את ישראל במדבר מ' שנה רק לטובתו, ולרעת ישראל, וע"כ צדיקים אתם לומר שרק בשביל חטאם של ישראל נתעכבו במדבר וזהו גנותם ובאמת פסח שבא ע"פ הדיבור אינו טעון מצה ושפיר אתי הפסוק כפשטו' ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח שמעיקרא לא אכול מחמת איסור חדש וממחרת הפסח שהי' ביום ג' הקריבו העומר.

ועל זה המשיך אותו הזקן, רבי בכך אתה פוטרני, כי אף שאנחנו מודים שמשו רבינו אוהב ישראל הי' עכ"ז אנחנו אווזים בשיטתנו שעיקר הטעם שהולך משה את בני' במדבר מ' שנה הי' לטובתו כנ"ל, ולא בעבור חטא ישראל, וא"כ לא הי' בזה גנותם רק הגנות הי' שלא עשו פסח ועל כרחק שהי' להם מצה א"כ גם פסח הבא ע"פ הדיבור צריך מצה, וא"כ גם בגלגל אכלו מצה לפסח וע"כ לא נאסר להם החדש, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה, דעכצ"ל דלא המתינו עד הקרבת העומר, רק דלא אכלו מחדש משום דלא הוו צריכי, ושוב אין ראי' על זמן הקרבת העומר. על זה ענה לו ריב"ז, שוטה ולא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלכם, כוונתו, דהנה המפרשים כתבו הטעם על הא דאין מוקדם ומאוחר בתורה כדי שלא יאמרו שהתורה היא כשיחה בטילה בסיפורי מעשיות, וזהו שאמר להם, אפי' לשיטתכם שלא נשתהו בני' במדבר מ' שנה על עונותיהם, וא"כ ליכא בזה גנותן של ישראל, אפ"ה אתי שפיר הכל, דיש לומר דהא דלא פתח בפרשת קרבן פסח, הוא רק משום דאין מוקדם ומאוחר בתורה, בלי שום טעם גנותן דישאל, ורמז להם תשובה זו, באומרו, שלא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלכם, ומה"ש אין מוקדם ומאוחר בתורה, וא"כ אכתי נוכל לומר דע"פ הדיבור הי' ואינו טעון מצה וממילא יש ראי' מהפסוק ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, דהבאת קרבן העומר אין צריך להיות דוקא אחר השבת, וכנ"ל. ודו"ק היטיב.

תשובה מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאמנזאהן זצ"ל אבד"ק לבוב¹

ב"ה. יום ב' תשא תרל"ג לפ"ק

שלו' וברכה וכ"ט לכבוד הרב ה"ג המפורסם ירא השם וכו' מ'
משלם זלמן²) נ"י האבד"ק שווערין יצ"ו.

מכתב יד קדשו הגיעני. והנה תמול ראיתי ספרו דמר חותנו הרב הגאון
הצדיק זצ"ל³), וראיתי נזכר בשם כמה פעמים, אשרי לחותנו שהניח בנותיו
נשואות לת"ח, ובל"ס ראה את אשר הספדתי אותו כראוי לו כאשר נרפס ובא
אשתקד⁴). ושמעתי כי נרפס בשם מר חותנו ז"ל ספר על התורה⁵) ועוד לא
ראיתיו, אקוה לראות בתפארתו.

והנה בדבר שאלתו, הנה ראיתי צדקתו ויושר לבבו כי החמיר מאד אבל
באמת לא נחא למרייתו לצדד כ"כ להחמיר ומצוה לחפש היתר, והנה מה
שהאריך מעכת"ה כי שמעון הוא פושעי ישראל ודינו כנכרי וצריך להיות מסל"ת,
הנה מלבר שכבודו האריך לבסוף ריש להקל כיון שלא התרו בו, אף גם הנה
בספרי שואל ומשיב אשר שלחתי למר חותנו הגאון זצ"ל למנחה, יוכל כבודו
לראות בח"א סי' קפ"ד שם כתבתי לצדד רבמקום דלא שכיח ערים כשרים להעיר
אף פסולים בעבירה נאמנים יעו"ש כי הארכתני בזה הרכה. וא"כ אם חומה היא

(1) ראה אודותיו כרם שלמה שנה א' קו"נ' ה' עמוד ט'.
(2) נולד כ"ה אדר לאביו הג"ר שלמה הכהן אבד"ק צילץ וזקנו ה' הג"ר משולם זלמן
הכהן אבד"ק פיורדא מח"ס שו"ת בגדי כהונה. אשתו חיתה בתו הבכירה של הגאון בעל
ערוך לנר. (בקונטרס „אזה למושב" עמוד קכ"ד טעה וכתב כי חתנו הראשון של הג' בעל
ערוך לנר ה' מהור"ר שלמה הכהן, וזה אינו, רק כנ"ל). בצעירותו למד בפרעשבורג אצל
הגאון בעל חתם סופר. בשנת תר"ח נתקבל לאב"ד בק"ק אפפעלן וק"ק מאסטריכט וגליל
לימבורג במרינת האללאנד, ובשנת תרי"ט נתעטר בכתר הרבנות בק"ק שווערין. יש אליו
כמה תשובות בספרו של חותנו שו"ת בנין ציון.

(3) הוא הגאון מוה"ר יעקב יוקב עטמלינגער בעמח"ס ערוך לנר. נולד בשנת תקנ"ח
בקארלסרוה לאביו הרבני מו"ה אהרן. בנעוריו למד אצל אביו, אבל רוב חכמתו שאב אצל
הג"ר אשר וואללערשטיין בנו של הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל. אחרי חתונתו ישב
בקארלסרוה והעמיר שם הרבה תלמידים. בשנת תקצ"ו נתקבל לאב"ד בק"ק אלטווא. נרפס ממנו ספרים אשר זכו לפירסום רב, ערוך לנר על שבעה מסכתות, בכורי יעקב על
הל' סוכה ולולב, שו"ת בנין ציון, מנחת עני עה"ת ודרוש. הוא ה' מן הראשונים לייסד
קובץ תורני שיצא לאור פעמיים בחורש משך כמה שנים נקוב בשם „שומר ציון הנאמן".
— נפטר אור ליום עש"ק א' רחנוכה שנת תרל"ב לפ"ק.

(4) הוא קונטרס „דרוש והספד" הנרפס בלבוב שנת תרל"ב. ועיין בספרו שו"ת
שואל ומשיב מהרורא תנינא ח"ד סי' קס"ט מכנהו „איש אלקים קדוש".

(5) הוא ס' מנחת עני המוזכר למעלה.

נוכל לסמוך בכה"ג בנ"ר אשר במקומות האלו קשה למצוא אנשים כשרים, כי במקום אספסוף כזה פסולת מכל מדינה ומדינה בקושי גדול ימצא שם כשרים, וריים אשר בשם ישראל יכוננו, ויצאנו מחשש פסולי עדות.

גם מה שחשש שכתב אינו מקוים, גם זה תלוי בזה, דאם הוא כשר, כשר אף שאינו מקוים, ויפה הביא דברי הר"מ בשם הת"ה, גם בבית מאיר צרר להקל אף ע"י כתב, גם שמו ושם עירו א"צ כאן, אחרי שהזכיר שמו וכותב, „וואס אן רודאלף אנבעלאנגט“, וא"כ ידעינן שמשיב על אותו רודאלף שנדבר בו.

אך מה שאני חושש בזה, כיון שהאשה כתבה כמה פעמים, זה שנה ויותר, מכתבים לבעלה, ומאחר שכבר מת שם, מהראוי ה' שהמכתבים יובאו בחזרה לקהלתה, ושיכתוב בעבר השני כי לא מצאו אותו — וע"כ לענ"ד יחקרו אצל הפאָסט־פּערזוואלטונג בשם, מה נעשו בהאגרות, ואם גם משם יבוא תשובה שמת, בוראי נוכל לסמוך ע"ז, ומה טוב ה' לדרוש בהאמט רשם אם רודאלף מת או עורנו חי, כי לדעתי, דעת שמעון אינו נוחה בזה, כי אולי רוצה להעלים ידושתו. וגם אם בא האגרת משם ומכיר שבא משם ע"י הפאסט ויגעל מה צורך לו לעדותו של זה שבא אליו האגרת, יראה האגרת וכבודו יבין ממה שכתוב בו, וע"כ לדעתי אם יבא מהאמט בחזרה בוראי מה טוב, ובאם לא נוכל לסמוך על האגרת הבאה ולחלוץ להאשה ולהתירה אח"כ לשוק, ויתיר לה עפ"י ב"ר של שלשה כרין נשאת עפ"י ע"א.

והנני בזה ירדו הרו"ש באהבה רבה,

הצעיר יוסף שאול הלוי נאטינזאהן
האבד"ק לבוב והגליל

שני מכתבים מהרה"ק מוהר"ר אברהם הכהן קאליסקער זצ"ל⁽¹⁾

בעה"י יום י"ז בתמוז תקס"ב לפ"ק פעה"ק טבר' ת"ו

ר' ישפות רוב שלום וחיים ונחת רוח והצלחה רבה לאהובי חביבי
וירדרי נפש עוז לאלקים ה"ה הרבני מופל' וותיק ותמים מוהר"ר
אליה' מארשוב נ"י וה"ה הרבני מופל' הוותיק מו' יצחק סג"ל נ"י
שלוחי דרחמנא יהי שמם לעד לעולם כיד"א.

משלומינו ת"ל הכל שלום — יקבלו כל המכתבים מירי"ג המוכ"ז — ועתה
שלום יאחזו צדיקים דרך נסיעתם לחטול"ש אה' אחיי ורעי למע"ה שיתוסף
אהבה ואחווה ואחרות השלימות ביניכם בדרך כי בוראינו ית' ברא בני אדם שאין

(1) נולד בעיר קאליסק בליטא לאביו מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ. בימי עלומו ה' מחשובי
תלמידי הגר"א מווילנא זצ"ל אשר חבבוהו מאוד, ואח"כ נתחבר אל החסידים ונעשה

רעותיהן ומדותיהן שוות ולזה מברכים ברוך חכם הרזי' ואעפ"כ צוה לנו הבורא ית"ש בתורתו הק' ואהבת לרעך וכו' נמצא מוכרח הוא שרצונו של הש"י הוא שכל או"א צריך להיות ממציא נפשי' לגבי חבירו ויכול להיות שלימות אמיתי בניה' בלי שום קפידא אפילו כחוט השערה ואני עיני אל ה' יצליח דרכם מהר שלום בהצלחה רבה בין בים בין ביבשה כי זכותא דרבים וזכותא דארה"ק ואיר להם לנחותם הדרך אשר ילכו בה בכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו למאור ויגיעם במהרה למחוז חפצם לחטול"ש בשוכה ונחת והי' זה שלום מאר"ה כנפשם וכנפש רש"ת מלב ונפש רחימם לנצח ומעתיר בעדם בכל עת מצא, נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

* * *

ואדברה נא שלום רב לאה' אשר כלכבי הרבני הוותיק מוהר"ר יהודא ליב אליו בקשתי מאוד שעכ"פ על הים ישכח על עצמו ולא יאמר כהנא אנא גברא אנא וזה השירות אינו לפי כבודי, ואפשר שיקפיד על הרברים הנ"ל מה שחושדין אותו ח"ו ואין בו, אבקש ממנו מחילה מכבודו, ואפשר על זה המחילה יקפיד יותר ויותר, מה לי לעשות עכ"פ היאך שיהי' הקפידה מאיזה צד עכ"פ ימחול, ומחמת בטחוני במדתו אקצר ואומר שלום מאר"ה. ר"ש או"נ מלב ונפש ומעתיר בעדו כאשר הבטחתי לו.

נאו' אברהם בלא"א מוהר"ר אלכסנדר כ"ץ זללה"ה

תלמיד מובהק לרה"ק המגיד ממעזריטש וצ"ל והי' ממוכרי החברייא קרישא שלו. — בשנת תקל"ז נסע הוא יחד עם הרה"ק מוה"ר מענדילי וויטעפסקער ורה"ק מוה"ר ישראל פאלאצקער לאה"ק, והגיעו לשם בחודש אלול. בתחלה נתיישבו בעיה"ק צפת ואח"כ קבעו מקום מושבם בטבריא. אחר פטירת הרה"ק מהר"מ מוויטעפסק בר"ח אייד שנת תקמ"ח, נתמנה הוא לראש העדה שם בטבריא, והנהיג נשיאותו עם הרבה תלמידים. נרפס ממנו ס' חסד לאברהם עה"ת, והרבה מכתבים מלאים מוסר וחסידות נרפסו ממנו בסוף ס' פרי הארץ ובס' ברכת הארץ ועוד. — נתבקש כישיבה של מעלה ד' לחודש שבט שנת תק"ע לפ"ק ומנ"כ בטבריא.

ב' מכתבים הללו מורפסים בזה מגוף כתי"ק וצילומם להלן כעמוד ל"ט. המכתב הראשון הגיע ילדינו מאת ילדינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. המכתב הב' הגיע לנו מאת ילדינו הרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י מברוקלין. ישאו ברכה מאת ד'.

בענין גירושין כנשתטית

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר סג"ל לאנדא זצ"ל
ראבד"ק אושפיצין⁽¹⁾

בכ"ח אהע"ז סי' קי"ט, כנשתטית ואינה יודעת לשמור את עצמה שהדין דאינו יכול למסור לה גיטה, כ' שקיבל בשם הרב מהור"ר שכנא ז"ל שהתיר לישא אחרת הלכה למעשה דבמקום מצוה פו"ר לא תיקן ר"ג כל עיקר גם חכמי פראנקפורט כתבו תשובה ארוכה ע"ז ונמנו להתיר והסכימו עמהם כל חכמי אשכנז ורוסי"א והיינו דוקא לייחד לה כתובה וליתן גט ליד אחד להיות שליח להולכה שיהי' בידו הגט והכתובה עד שתשתפת. ונתעוררו רבים ע"ז, בס' פני יהושע ריש פרק מי שאחזו ובס' בית מאיר סי' קי"ט עפ"י דברי המג"י במלמ"ל פ"ו מהל' גירושין בעוכרא שאירע בקנסטנטינא ואסרו גדולי הדור משום דלא מהני שליחות בכה"ג דקיי"ל בנזיר דכל מילי דאיהו לא מצי עבד שליח לא מצי משוי, והבית מאיר הוסיף עוד להקשות לשיטת הרמ"א בס' קכ"ז דמצריך שליחות לכתובה וא"כ אם אין הבעל יכול לאמן ידיו לכתובה נימא ג"כ דלא מהני משום דאיהו לא מצי עבד, וכן אם הבעל חולה וא"י להלוך למקום כתיבת הגט נימא דלא מצי משוי שליח עיי"ש ובמחנה אפרים בפ"ו מהל' גירושין.

אבל באמת לק"מ לפי סברת מהר"י מברונא בתשו' סי' קע"ח במי שקנה גלילה ונעשה חולה אי מצי לעשות שליח במקומו, והאריך שם וכ' ראי' לדבריו מהאי דעבד, נהי דאין מקבל גט מיד רבו, אבל מקבל גט בעד עבד אחר מרבו של אחר, א"כ ה"ה האי חולה נהי דלא מצי לילך לבהכנ"ס לעשות גלילה אבל אי מיייתנין לוי' ס"ת לגבי' מצי עבד גלילה לכן מצי משוי שליח נמי, רק בחולה כ"כ דלא מצי עבד בשום צד אז לא מצי משוי שליח וכו', ועיין עוד בתשובה ע"ד מה שהאריך. והנה מה שכתב דאם הוי' חולה כ"כ דלא מצי עבד בשום צד אז לא מצי משוי שליח וכו', היינו דוקא שם לענין מצוה דודאי חולה כה"ג פטור ממצוה זו, אבל כ"ז דמצי לגרש מצי משוי שליח. ומצאתי ראי' לרברי בשיטה מקובצת נזיר י"ב בשם ה"ר עזריאל ז"ל דכ' אמנם אדם יכול לעשות שליח לשחוט פסחו קודם י"ד וכן להפריש חלתו קודם גלגול ואע"ג דלאו איהו מצי עבד והיינו טעמא

(1) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר נתן נטע לאנדא ראבד"ק אושפיצין בעמח"ס שו"ת כנף רננה, עורה שחר, כמו השחר, כרם נטע, ועוד. בתחלה הוי' אב"ד בעיר קענט ואחר פטירת אביו (י"ג טבת שנת תרס"ז) מילא מקומו כראבד"ק אושפיצין. הוי' למדן עצום ובעל מחדש, וחיבר סי' שו"ת מהר"א הלוי, ונאבד בשנות המלחמה. בשו"ת אמרי יושר יש תשובה אליו בח"ב סי' קמ"ז. — הוי' בידירות עצומה בלב ונפש עם כ"ק מרן ארמו"ר מהרב"צ זצ"ל הוי"ד. — נפטר באושפיצין בשנת תרצ"ה לפ"ק ושם מנ"כ.

הואיל ויכול להקנותן הפסח או הקמח וכו' וכל שבירדו לעשות לאו מחוסר מעשה עכ"ל. — וחז"ל מזה דהא ודאי היכי דיכולה לשמור גיטא אף דאינה יכולה לשמור א"ע אף אי נימא דמדרבנן לא הוי גיטא ס"ס כיון דמדאורייתא מהני עיין בתשו' פמ"א ח"א סי' ד' חשיב מצי עביר ומשוי שליח וכדמשמע מתוס' ב"ק דף ק"ו בד"ה דכי עביר, ובמל"מ ברמב"ם בפ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ו עיי"ש²).

ועוד נראה לומר דבאמת צריכין להבין בסוגיא דנזיר בהא דכ"מ דלא מצי השתא עביר לא מצי משוי שליח הלא קי"ל בכ"מ שלוחו של אדם כמותו ממש, והו"ל כגופו בהאי שליוחות שמסר לו הקידושין וכאילו הבעל בעצמו ממש, שאם לא יוכל לעשות עתה יעשה אח"כ כשיוכל, וכמו כן קשה בהאי עובדא דחכמי ליסא דגם שם צריך לחקור דמאחר ששליח של אדם כמותו הוי כאלו הבעל כתב הגט ומונח בכיסו שיוכל ליתן מתי שירצה או כשיחי' באפשרי, וא"כ אף שאין יכול לעשות מעשה זו עתה כשמצווה מ"מ כמותו הוא חשוב, וכעין חקירה זו יש בישיע"ק סי' קי"ט. אבל באמת חילוק גדול יש, דהא קאי התם באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם, דודאי מיירי בקידושי כסף, דאי אפשר לקדש בקידושי שטר דצריך שמו ושמה ולשמה ומדעתה, וכאן לא נודע מי היא האשה שיקדש, וע"כ דמיירי בכסף שמסר לו לקדש, והנהגה השלטת גבורים בפ"ב דקדושין כתב דקדושי כסף הוי מילי ולא מעשה דהא מצי לאיחלופא עיי"ש, וממילא כיון דקי"ל דמילי לא מימסרין לשליח דלא חשיב כמותו ממש רק לענין המעשה שיוכל לעשות ע"י השליח, שפיר אמרינן בזה הסברא דמיירי דלא מצי עביר השתא וכו' דמאחר דמעשה זו לא מצי עתה להעשות לא הוי שליח כלל דהא במילי אין שליח של אדם כמותו, ולענין המעשה אי אפשר להעשות עתה, לכך לא משוי שליח כה"ג, אבל במוסר הגט לשלוחו דהוי מעשה הוי כמותו ממש אף דהמעשה אי אפשר לגמור עתה מחמת שנשתתית מ"מ הוי שלוחו של אדם כמותו וכשתשתפה ימסור לה כמו הבעל בעצמו, וממילא יפה אמרו רבותינו חכמי פראנקפורט ובהסכמת הב"ח דבמוסר הגט לשלוחו הוי מעשה, ולא דמי לההוא דנזיר דהוי שליח במילי דקי"ל דבמילי אין שליח כמותו, וז"פ.

(2) עיין שו"ת הרי בשמים ח"א סי' כ"ה ד"ה ולענין בא"ד שהעיר בזה.

חידו"ת בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר צבי אלימלך בלאנרנוויין הי"ד ר"מ במונקאטש¹

הגאון מוהר"י ענגיל בספרו לקח טוב (כלל ח') האריך אי שייך איסור בתורה מטעם סייג, ולפע"ד יש להביא מש"ס סנהדרין י"ט, דמן המקדש לא יצא וסובר ר' יהודא דאגב מררי' דילמא מקרי ואתי ונגע עיי"ש. עוד יש להעיר מתוס' וזכחים צ"ו ד"ה אלא קרידות של מקדש, שכתבו למה הצריך הכתוב שבירה דלא שייך למימר על הכתוב דלמא חיים עיי"ש ודו"ק.

* * *

בתוס' כתובות דף י"א ע"א ד"ה מטבילין כתבו דרב הונא סובר יש כח ביר חכמים לעקור דבר מה"ת אפילו בקו"ע מהא דאמר ר"ה גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד וע"כ דיש להם כח וכו' עיי"ש. — ולפענ"ד נראה מרברי הרשב"ם בבא בתרא דף צ"ד ע"א ד"ה וקתני ימעט וכו' ואע"ג דאיסור כלאים חמור היא שאין ב"ד יכולין להפקיע איסור וכו', ושם על ר"ה קאי, משמע שאינו סובר כד' התוס' והבן. ועי' בכתב סופר על חו"מ בקונט' סופר מהיר בסוגיא דקאון ודו"ק. ורשמתי למזכרת.

ולענ"ד נראה להביא רא' לתוס' הנ"ל, רבשבת דף קנ"ד ע"ב אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיו ומתיר החבלים והשקין נופלים ופריך הש"ס והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני בשליפי זוטרי עיי"ש. ודאיתו מקשים רבשבת דף קכ"ח: אר"י א"ר בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיו ואם עלתה עלתה ופריך והא קמבטל כלי מהיכנו ומשני סבר ביטול כלי מהיכנו דרבנן צער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן, יעו"ש. וא"כ מה מקשה על רב הונא, דלמא קסבר צב"ח דאורייתא. אמנם נראה דבס' ארעא דרבנן למחר"י אלגזי עמר בדברי הש"ס הנ"ל דקא מתרץ דקסבר צב"ח דאורייתא, הי' להם לחכמים לעמוד בדבריהם שלא לעבור על השבות דביטול כלי מהיכנו בקו"ע רק לבטל האיסור דצער ב"ח בשוא"ת, ושם

(1) נולד בשנת תרס"ו לאביו הרב הגאון מוה"ר יעקב יצחק בלאנרנוויין ראב"ר ק בערשש (שהי' מחסיריו המובהקים של כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל ואח"כ אצל בנו כ"ק מרן מוהר"ב זצ"ל הי"ר) נתגרל על ברכי אביו ושם עלה ונתעלה בתורה, והי' מפורסם בשם „העילוי מבערשש". אחר חתונתו נתיישב בעיר קרעניץ, ושם הוציא לאור (בשנת תרצ"א) קובץ תורני בשם „תצא תורה" ג' חוברות. ונרפסו שמה הרבה חידו"ת משלו. גם בשאר קובצים ובספרי שו"ת נמצאים חידושי. איזה זמן הי' ר"מ במונקאטש. נהרג עקה"ש ביום י"ד סיון שנת תש"ב באוישוויץ. הי"ר.
תורתנו נתונה בזה להרבני החסיד הנכבד מו"ה בעריש וויינבערגער נ"י ממונקאטש שמסר לנו חידו"ת הללו להדפיסם בקובצנו. תשואח"ח לו.

בהגהות עפרא דארעא כ' לתרץ ריש לחלק בין איסור למצוה, עיי"ש. ודבריו תמוהים מגישין ל"ו ע"ב. עוד כ' ליישב דמה שמניח כל היום הבחמה בצער הוי כמו ריחוי בקו"ע ולא דמי לביטול מצוה עיי"ש, א"כ מיושב היטב, דלד"ה דעקרינן אפי' בקו"ע לא מצי לתרץ דצעב"ח דאורייתא, ודו"ק.

* * *

בריש פרק אלו נעדות, אלו נעדות שיש להן קנס, ובגמ' נערה אין קטנה לא וכו' אמר רב ר"מ היא דסבר קטנה אין לה קנס. והקשו המפרשים דלמא משו"ה לא קתני קטנה, דבסנהדרין ע"ג: מקשינן דהא ניתן להצילו בנפשו בחייבי כריתות ומשני רב פפא במפותה, ולפי"ז בקטנה לא מצי מיירי דפיתוי קטנה אונס היא. ונ"ל ליישב עפי"מ שראיתי בשם הג' מאסטרואווי שליט"א²) ביישוב קו' המפורשים לקמן רף מ' ע"א דמפרש טעמא דר"מ דאמר קרא ולו תהי' לאשה במהוה עצמה הכתוב מדבר, והא לעיל ברף ל"ט דרשינן מלו תהי' לאשה מדעתה דיכולה לעכב, ואמר ליישב דשם איתא א' האונס וא' המפתה בין היא ואבי' יכולין לעכב, מרביב מאן ימאן, אלא אונס בשלמא איחי כתיב ולו תהי' מדעתה אלא אבי' מנ"ל, ומשני רבא קו"ח ממפתה שלא עבר כו' אונס שעובר על דעת שניהם לא כש"כ, והק' התוס' כיון דאיכא קו"ח ממפתה ל"ל ולו תהי' לאשה מדעתה, ומתרץ קו' התוס' דהרמב"ם פסק (בפ"א מהל' אישות הי"ד) על ביאת פנוי' לוקה משום לא תהי' קדשה והק' המגיד משנה מפותה אמאי יש לה קנס נימא אין לוקה ומשלם, ומדקדקים אמאי לא הק' מאנוסה, ותירצו דמאנוסה י"ל כיון דמחויב בלו תהי' לאשה ליכא הלאו דלא תהי' קדשה דליכא טעמא דאח אחותו, רק במפותה דמשלם קנס וא"צ לנשאה איכא משום לא תהי' קדשה. ולפי"ז ק' דליכא קו"ח ממפותה דאדרבה אונס קיל דליכא לא תהי' קדשה, וצ"ל כיון דהיא יכולה לעכב שוב איכא לא תהי' קדשה ומיושב קו' תוס' דליכא קו"ח ממפותה רק אחד שידעינן דיכולה איחי לעכב.

אך קשה דהמ"מ כתב שם דמלבד לא תהי' קדשה איכא עשה בבא על הפנוי' דכתיב כי יקח בדרך קיחה, ופיתוי קטנה אונס, והשתא אי נימא דבאונס ליכא לא תהי' קדשה גם במפותה ליכא לא תהי' קדשה, דכיון דבקטנותה לא הי' לא תהי' קדשה, אז גם בגדולה אינו חל על העשה דאין איסור חל על איסור, והדרא קו' לדוכתה דשניהם שווין, ונילף מקו"ח ולמה לי ולא תהי' לאשה מדעתה, אך לר"מ י"ל דאף דפיתוי קטנה אונס הוא מ"מ לר"מ אין לה קנס ולא קאי עלה ולו תהי' לאשה, ושפיר איכא לא תהי' קדשה בקטנה, ומיושב עפי"ז קו' המפורשים ודו"ק. — אשר לפי"ז נ"ל לישב בפשיטות קו' הנ"ל, דאי נימא דפיתוי קטנה אונס שוב עכצ"ל דקטנה אין לה קנס.

(2) בס' מאיר עיני חכמים מהרורא קמא סי' ס"ד נדפס דבר זה באריכות (ובאזיה שינויים), עיי"ש ותמצא נחת.

על רבריו, רכאן אין אור של שמן רולק אלא מתכות שמתחמם ע"י כח עלעקטרי והמתכות כשהוא בתוך כלי זכוכית חתום, מאיר לעינים, אבל כאמת אין כאן שמן וגם אש לוחטת אין כאן, רק שהוא נראה לעינים כמאיר, ונראה כמו אבן טובה שמאירה בחושך שאין בזה רמיון לגד רולק, ולכן אין סברא לצאת על ידו במקום שצריך להרליק נר, וכאן אין רולק אור מאיר אלא מתכות המאיר כשהוא מחומם הרבה, ומה"ט נראה לי ראין לברך „כורא מאורי האש" על נר עלעקטרי שאין זה אש המאיר אלא מתכות מחומם, עכ"ל הספר ה"צ הנ"ל. ולכל רבריו אין קיום בהלכה מאחר ראנן קיי"ל מהרליק נר עלעקטרי בשבת חייב חטאת צריכין על כרחק לתורות על האמת לאמיתו כרכרי הבקיאם הגדולים „אינשינערן במלאכת עלעקטרי" שאש ממש לפנינו רק אחוזים במתכת ואש לוחטת סביב המתכות, היינו אש עלעקטרי נורא לוחטת בכל כח ועוז סביב המתכת וההרלקה ע"י הכפתור או ע"י הסביבה הוי הרלקה נמורה ולא גורם, וא"כ רינו של הגאון מראגאטשעוו הגאון הנורא ר' יוסף ראזין זצ"ל לברך על נר עלעקטרי במוצש"ק שריר וקיים, ורק מה שהורה הגאון הנורא מוהר"י ראזין זצ"ל ראין לברך נר שבת בער"ש על נר עלעקטרי מטעמא משום דפתיחת אור עלעקטרי ע"י הכפתור לא חשיב מרליק ואיננה יכולה לברך „להרליק, בזה לא קיי"ל כוונת", דאי מהאי טעמא ה"י יכול לברך, דשפיר יש הרלקה ממש לפנינו, כמסקנת גדולי עולם שהמרליק נר עלעקטרי בשבת חייב חטאת, ולפי שהגאון הנורא מהר"ר זצ"ל לא ה"י בקי היטב במהות הרלקת עלעקטרי עלה בדעתו לומר כן, אבל האמת דהוי הרלקה נמורה, רק כבר העליתי לעיל (אות ה') שאין לברך על נר עלעקטרי בערב שבת משום טעמא אחרינא.

כט) ברנע זו בא לירי בשאלה ספרי מאורי אש ואור חרש על עניני עלעקטרי ובפתחי ספר מאורי אש מצאתי לו (כפ"ה עמוד צ"א) שעמד על המחקר אם יש לברך על אור עלעקטרי בומה"א בכלל, ובפרט על עלעקטרי הנדלק בשבת ע"י כלי שעון אי הוי כנר ששבת ושרי לברך על נר זה או לא הוי כנר ששבת דהוי כנר שהרליק הגוי בשבת לעצמו שאין מברכין עליו ה"ה על נר זה אין לברך, ואחר שדן על זה לארכו ולרחבו בחריפות ובקיאות רב ועצום, העלה דבכה"ג הוי כנר ששבת ואפשר לברך עליו. ואח"כ דן על אור עלעקטרי בכלל אם הוא נר שמברכין עליו עפ"י הרין או לא. מתחלה (בעמוד קפ"ד ד"ה ברם) רוצה לומר שאין לברך על אור עלעקטרי אפי' להרמב"ם (ולא מיבעי' להראב"ד) משום דהבערה זו אין בה משום כליון לא חשיב הבערה, ומאחר ראנן מברכין על אור במוצש"ק הוא זכר לאור שהוציא ארה"ר במוצש"ק ע"י ב' אבנים שהקישן זו בזו ויצא מהן אור, ואור הזה היה אור דאית ביה כליו, אולי צריך שגם אור שעליו אנן מברכין יהי' הבערה דאית בה כליו עיי"ש. ובמחכתה"ק דהגאון העצום חרף ובקי נפלא מהרש"ז אויערבאך שליט"א בעל המח"ס מאורי האש, דבריו תמוהים מאוד רכל מי שבקי קצת באור עלעקטרי יודע שאש עלעקטרי הוא הבערה של

כילוי מאור מאור, באופן שטעם זה אינו. ועוד טעם ב' כתב שאין לברך בומה"א על אור עלעקטרי דאור עלעקטרי בחוטי העלעקטאר הם כנחלים אוממות שאין מברכין ושוב רוצה לרחות, ולבסוף הניחו בצע"ג. ואנן כבר כתבינן דמטעם זה אין לאסור כלל עיי"ב. שוב ב' (בעמוד קפ"ו ר"ה עור יש) לאסור מלברך בומה"א על אור עלעקטרי מטעמא דהאור טמון בזכויות והאריך קצת בזה לפלפל ולא העלה דבר ברור, ונראה לו שלא לברך, ואנן כבר העלינו שיש לברך לכתחילה כשאין אבוקה או נר לפנינו.

(ל) ולבסוף ב' הבעל מאורי אש (עמוד קפ"ח ר"ה ומ"מ) וז"ל: ומ"מ דבר זה נלפע"ר וראי ראף לרעת הב"י אין להקפיד (מלברך על אור בזכויות) כי אם בכח"ג שהאור עצמו הוא בתוך הזכויות משא"כ אור שבמקומו הוא גלוי אלא שהמברך רואה אותו בעד זכויות נראה וראי דהא חשיב ראייה גמורה, ואף לרעת המשנ"ב ז"ל שהקפיד על אור שיהי' כעיקר ברייתו מ"מ היינו דוקא האור עצמו אבל עכ"פ מנלן לחרש חומרא זו רבעינן שגם ראייתו תהא כראיתו של אדח"ר שלא היתה דרך זכויות. ולפי"ז נלענ"ר דחומרא יתרה הוא מה שהחמיר המשנ"ב וכתב, "ראף שהאור במקומו הוא בגלוי אפי"ה כיון שהוא אינו רואה אותה אינו מברך, ומה דהוזכר בגמ' ר"י מברך ארבי ארא דיילא מיירי שהיו החלונות פתוחין שם". ויפה העיר לי בזה ידירי האברך המופלג הרב ר' שמעון בוקשפאן הי"ו לרעת המשנ"ב דמרמי ראייה דרך חלון לאור שבתוך הזכויות נכון גם להסיר את המשקפיים בשעת הברכה כיון רעכ"פ ראייתו הוא ע"י רכר המפסיק בינו לבין האור וצ"ע. ומיהו עכ"פ דבר זה נראה וראי דאלו המנורות העלעקטריות שהאור שלהן הוא מכוסה בזכויות עבה, אשר אין רואים בעדה את גוף השלכת אלא נראה לעינים כאלו הזכויות הוא מלאה אור, נראה ראה חשיב שפיר כמשתמש לאורה ואינו רואה את השלכת דאין מברכין עכ"ל. ג' הלכות אלו כבר נתבארו לעיל בדברינו ואבא מאחרון, ואחרון אחרון חביב, דבזה כבר כתבתי דהלכה כן, ועתה אני רואה שכבר קדמני, (רק גם כאן הראה טעות גם בעניני עולם הזה שכ' "שהאור שלהן הוא מכוסה בזכויות עבה" לא מניה ולא מקצתי' הזכויות רק שברקים אלא בהזכויות נתערב דבר מה שהאור היינו החוטים לא יהיו נראין לפעמים נתערב בהזכויות צבע אדום או צבע ירוק או רבר לבן כקליפת הביצה שחוטי האור לא יהי' נראין בעד הזכויות אבל הזכויות רק מאור ולא עבה), אבל כאן כוון לאמת היינו להלכה שחותמו של הקב"ה אמת. בהלכה הב' להסיר המשקפיים בוראי אין שום הבנה לדבר ולא ראינו לצדיקים וגאונים מובהקים שהיו עושים כן, וכמעט חוששני שטעות לומר כך אפילו גם להמשנ"ב וכי נימא שיברך באופן שאיננו רואה האש הרק היטב היינו בלא המשקפיים ובמשקפיים שע"י רואה האור הרק היטב לא יברך, אין הדעת והשכל הישר סובל הוראה כזו. וגם דין הא' שכ' בשם המשנ"ב לא נתקבל להלכה וקשה מאור להבין במכתה"ק (באימה וביראה מגרולת וקרושת בעל משנ"ב). והאמת אני ולא

אכחש שטרם ראיתי דברי המשנ"ב בלמדי ברבים במס' ברכות (דף נ"ג ב') רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא (פרש"י היה מברך על אור שנכית אדא דיילא ורחוק מביתו היה, רב יהודה לטעמי' דלא בעי סמוך) רבא מברך אדבי גוריא בר חמא (פרש"י סמוך לביתו היה, רבא לטעמיה דאמר סמוך בעינן) אב"י מברך אדבי בר אבות. הנה דברי רש"י צריכין ביאור, בודאי ר' יהודה כן ס"ל דלא בעינן סמוך ממש ואפילו מרחוק יש לברך ובלבד שיראוהו, וא"כ מאי קמ"ל שבירך אדבי אדא דיילא, וכי תימא קמ"ל דעבד בדבריו מאי קמ"ל למה לא יעשה בדבריו, רהלא לא חי' ארם חולק עליו עד שבא רבא ברור אחר. וכן קשה מאי קמ"ל שרבא בירך אדבי גוריא בר חמא, בודאי בירך ארסמוך, ולמה לא יברך ארסמוך לו, וכי יש מי שחולק שארסמוך לו לא יברך שקמ"ל שבירך, ואם על ארסמוך יש הו"א שלא יברך אמאי יברך, ואם קמ"ל ררק אדבי גוריא ב"ח בירך כי סמוך חי' וכשיטתו ולא על אור שרחוק לו, מאי קמ"ל בודאי עשה כשיטתו, והא דאב"י בירך אדבי בר אבות, מאי קמ"ל והלא אב"י לא הזכיר בגמרא כלל אם צריך להיות ארסמוך או גם אררחוק אפשר לברך, וגם רש"י לא פירש אם רבי בר אבות חי' סמוך כרבא או רחוק כר' יהודה. ואמרת בלמדי ברבים דפי' דברי הש"ס כן הוא, רביתיה נר בפנס שנינו לא יברך ופרש"י פנס עששית וקמ"ל דנר שבזכוכית אין לברך (ורלא כהרשב"א בחידושו ופי' בשטמ"ק וב"י ומנ"א סי' רצ"ח) ועתה קמ"ל ררק אם הנר בעצמו בזכוכית, אבל אם הנר במקומו הוא בגלוי אך א"א לראותו רק בעד חלון ככה"ג מברכין, וזה קמ"ל דר"י ורבא ואב"י כולם ברכו על נר שאצל שכניהם ובודאי בבית השכנים חי' זכוכית על חלונותם ככל סתם בית וא"ש מאוד כפתור ופרח. כן אמרתי ברבים ודברים אלו סותרים דברי המשנ"ב, ודברי המשנ"ב צע"ג שנפרש דברי הש"ס דכל הג' בתים דאדא דיילא רגוריא בר חמא ובר אבות היו בכל מוצש"ק פתוחין.

לא) אחרי כתבי כ"ז בא לירי תשו' י"א (ח"א) ומצאתי (שם בס' י"ז) שנשאל שאלה זו לפניו והאריך בבקיאותו המבהיל כל רז לא אנים ליה וכתב וז"ל (באות י"א) חזי הוית בשו"ת נחלת שמעון (סי' ט"ו) שהעיר שהגר"ח בריסק ז"ל היה מברך בורא מאורי האש על העלעקטרי ועש"ב וכו' וכן הגר"א ניימארק באשל אברהם על חולין (בקונטרס פירות גינוסר סי' כ"א) כ' ששמע שהגאון ר' חיים עוזר זצ"ל היה מהרר לברך בורא מאורי האש על אור העלעקטרי „כדי לאשר וללמד שאור העלעקטרי הוא אש גמור בלא פיקפוק" עיי"ש, גם הרה"ג ר"י רוזנברג בס' מאור החשמל (עמור ז') התיר לברך על אור העלעקטרי, וכעין מ"ש גבי ארה"ר שהביא ב' אכנים ושחנן זב"ז ויצא מהן אור, וה"ה לעלעקטרי דהוי זכר להקשת אכנים עיי"ש (ובעזהי"ת כבר העליתי זה לעיל אות ט"ז) וכ"כ מה"ט בשו"ת משפ"ע (ח"א סי' ט') שאור עלעקטרי בא ע"י הקשת מתכת זל"ז. אלא שסיים וז"ל, וזהו מעיקר הרין, אבל למעשה מצוה מן המובחר להדר אחר אבוקה של נר שעוה כמ"ש המג"א בשם האר"י ז"ל שיש להבריל על נר שעוה, ע"כ. ובס' מים חיים למהר"י משאש (סי' ק"ג) כ' ג"כ להתיר לברך על נר

עלעקטרי, וכ' שלא ירע שום טעם לאסור עיי"ש. ובמסקנא לרינא (בי"א הנ"ל אות י"ד) העלה שאין לברך רספק ברכות להקל עיי"ש, ואני עומר ומשתומם כשעה חרא ולא רציתי להאמין לעיני מאחר שמכיוא מב' ענקי הרוח הגר"ח בריסק והגר"ח"ע זכר צריקים לברכה, שהחשיכו ברוח קומתם את אור החמה, שעשו הלכה „ולמעשה“ לברך בורא מאורי האש על אור עלעקטרי, אנן נלך אבתרייהו בעינים סגורות, ואלמלי הייתי יורע מזה מתחילת תשובתי אפשר לא הייתי מתחיל להאריך ולברר השאלה רק הייתי כותב שיש לברך, כי כן עשו הלכה „ולמעשה“ ב' גאוני עולם וצ"ל, אלו, ואחר כל הכבוד הזה איך פוסק הי"א הנ"ל במסקנא שאין לברך בומה"א על אור עלעקטרי אפילו בריעבר לא. וע"כ נראה הגאונים האדירים הגר"ח בריסק והגר"ח"ע שכרכו לכתחילה טוב ויפה עשו, כי בימיהם עריין הי' המלחמה קשה גובר והולך אם המדליק אור עלעקטרי נקרא מחלל שבת מן התורה, ע"כ בוראי ובוראי כמנהיגי ישראל הנאמנים לה' ולתורתו הי' החוב מוטל עליהם לברך על אור עלעקטרי הלכה ולמעשה, כרי להראות ולהורות בפרהסיא לעיני כל ראור עלעקטרי הוא אור ככל האורות והמדליק אור עלעקטרי בשבת חייב חטאת, אבל אנן בזמנינו שבעזרי"ת בזכותם הגדולה ובהשפעתם הרב כבר המלחמה נשקטה והסערה לרממה בא, וכולי עלמא יורעים שאסור להדליק אור עלעקטרי בשבת מן התורה, אין לנו לברך לכתחילה ברכת בומה"א על אור עלעקטרי אלא על אבוקה משעוה או נרות שעוה, כהמג"א בשם האר"י הק', אבל במקום שאין לו אבוקה או נרות שעוה בוראי ובוראי יברך ברכת בומה"א על אור עלעקטרי בל': שום פיקפוק, לברר ולקיים מקחם ופסקם של הגאוןה"צ שרי תורה הנ"ל, והלואי והלואי יהא חלקינו עמהם וימליצו אור כי טוב בערינו.

פירות הנושרין להלכה:

(א) אין ארם יוצא יר"ח מצות הרלקת נר שבת ויו"ט בנר עלעקטרי אפילו ע"י נרות שניכרין שנרלקו אך ורק בשביל נרות שבת ויו"ט (אות א ר י יא יב יג יד). (ב) אם נר רולק בערב שבת מבעוד יום אם מחוייב לכבותו והדר להרליקו לשם הרלקת נר שבת (אות א). (ג) טעמים שאין לברך על נר עלעקטרי לנר שבת ונרחו (אות ב ט י כז). (ד) המדליק עלעקטרי בשבת כמדליק שאר אור טבעי וחייב חטאת (אות ג יא יח כח). (ה) הרלקת נר עלעקטרי כהרלקת אש ממש ואינו רק גרמא בעלמא היינו כגרים הרלקה (ג ז יא כח). (ו) אין לברך נר חנוכה על נר עלעקטרי גם אם הנרות ניכרין היטב שהורלקו לשם נר חנוכה (אות ה). (ז) אשה השוככת בבית החולים ואיננה יכולה להדליק נרות שבת תרליק נרות עלעקטרי בלא ברכה (אות ה). (ח) הנוסע באוירון בחנוכה ואין מניחין אותו להרליק נרות חנוכה ירליק נרות עלעקטרי הניכרין היטב שהן נרות חנוכה בלא ברכה. וכן יעשה אדם בכל אופן שאם אינו יכול להרליק נרות ידליק נרות עלעקטרי כאלו בלא ברכה (אות ה ו). (ט) באוירון וכיוצ"ב טוב יותר להרליק בלא ברכה נר עלעקטרי הניכרין שהן של נרות חנוכה (אות ה). (י) מי שאין לו בערב שבת חנוכה אלא נר אחר, ידליק הנר העלעקטריק לשם נר שבת בלא ברכה ויברך על הנר לשם חנוכה בברכה (אות ו). (יא) זוגות צעדים שזה ררכן בשנה ראשונה לאכול אצל ההורים פעם אצל אביו ופעם אצל אביה וישנים

בביתם איך ירליקו (אות ו). יב) מעמים שאין לברך ברכת נר חנוכה על נרות עלעקטרי (אות ז ח ט יא יב כח). יג) הבעל יחרך הנר שבת מערש (אות י). יד) בריעבר אם אין אבוקה או נר שעוה יש לברך ברכת בורא מאורי האש במוצש"ק על נר עלעקטרי (בהקדמת אות טו כא). טו) בריעבר אם אין לו נר שעוה וכיוצ"ב לבדיקת חמץ באור לי"ר, יכול לברך ברכת ביעור חמץ על פלעשליש (בהקדמת אות טו, כג כד). טז) מעם נפלא להדליק ב' נרות לשבת (אות יג). יז) הנור מן האור אם אסור באורן של כוכבים (אות יז יט כ). יח) הנושא בתי עינים (ברילל) בוראי א"צ להסירם מעל עיניו לברכת בורא מאורי האש במוצש"ק (אות כב ל). יט) על עלעקטרישע „פלורוסענטלייט" אין לברך כלל ברכת במה"ר (אות כב ל). כ) על אור עלעקטרישע שבוכוכית צנוע אין לברך ברכת במא"ה (אות כב). כא) אור הנראה ררך חלון אם לברך עליו במא"ה (אות ל). כב) למה כרכו הגאונים מהר"ח מבריסק ומהרח"ע מוילנא זצוק"ל לכתחילה במא"ה על אור עלעקטרי (אות לא).

סירות הנושרין לחידושא:

א) מחלוקת הראשונים אם מברכין על נר שבת (אות א). ב) אימתי חיישינן לחשש רוימנין ראתי למיסרך (אות ו). ג) ברין כיתותי מכתת שיעורא (אות ט). ד) ביאור נמ' ברכות נ"ג ב' (אות טו). ה) ביאור נכון בדברי הירושלמי פ"ה רביצה הל"ה ותוספתא רביצה פ"ד הל"ז להשוותן לדברי הש"ס (אות טו). ו) ברכת האור אם היא ברכת שבח או ברכת הנהנין (אות טו). ז) איזה אש האיר לארס הראשון במוצש"ק (אות טז יח). ח) ביאור דברי הש"ס פסחים ב' א' הנור מן האור אסור באורן של כוכבים (אות יז יט כ). ט) ישוב נכון לקושיית הצ"ח פסחים ב' א' (אות כ). י) ביאור נכון בדברי הש"ס ברכות נ"ג ב' התמוהים (אות ל).

טלטול מן הצד וטלטול בגופו

ירמ' כ"ן

ברוקלין, נוא יארק

א) הרי"ף (פ"ג דשבת, דף כ' ע"ב בדפוס ווילנא) מקשה הילכתא אהילכתא, בדבף מ"ד ע"א משמע דהלכה דטלטול מן הצד שמי' טלטול, וכדף קכ"ג ע"א פסקינן דטלטול מן הצד לא שמי' טלטול. ומתרג' הרי"ף וז"ל „כי אמרינן טלטול מן הצד שמי' טלטול, כגון אבנים וכיו"ב דאינן לצורך שבת, אבל פגה שטמנה בתבן וכיו"ב, דאוכלין הן וצריך לאוכלן בשבת, טלטול מן הצד בכל כי האי מילתא לא שמי' טלטול", עכ"ל. וכתב הר"ן בביאור דברי הרי"ף, וז"ל „דדתי גוויי טלטול מן הצד נינהו, דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר, ודבר המותר הוא שמשלטל, אלא שאי אפשר לו לטלטל אותו דבר המותר אא"כ ישלטל עמו דבר האסור, בטלטול מן הצד ככה"ג שרי, והיינו ההיא דפגה שטמנה בתבן. אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור, אע"פ שמשלטל אותו מן הצד, אסור. וההיא נמי דתנן הקש שע"ג המטה לא ינענענו כידו אבל מנענעו בגופו, היינו טעמא נמי

לפי שאינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו, אלא מפני שצריך למטה, ואי אפשר לו בלא טלטול הקש, ומשו"ה כיון דלא מטלטל לי' בהדיא אלא כלאחר יד שרי", עכ"ל. (וצריך ביאור קצת לשון הר"ן, "שאינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו", דאין לפרש כוונתו רהארם אינו צריך להקש, דהא הר"ן עצמו כתב בפרק תולין על משנה זו, דמנענע הקש, "כדי שיהא צף ורך לשכב", הרי דרצונו שהקש יהיה על המטה. וכן משמע הלשון, "מנענינו בגופו", ראם רצונו לשכב על המטה בלא הקש, למה לו לנענעו, ירחפנו בגופו או ינערנו מעל המטה. ולכן נראה — אף שהוא דוחק קצת בלשון — דכוונת הר"ן לפרש שהטלטול אינו לצורך דבר המוקצה, והתייבות "מפני שצריך לו" הם כאילו כתוב, "מפני ש[המוקצה] צריך לו [לטלטול]", כלומר, שהמוקצה אינו צריך את הטלטול הזה, וכל הטלטול הוא לצורך האדם בלבד, וכל מה שנעשה במוקצה הוא כדי שיהא נוח לאדם לשכב עליו ואין שום תועלת למוקצה ע"י הטלטול).

נמצא שיטת הר"ן, דצריכים שני תנאים להיתר טלטול מוקצה: א) שהטלטול יהיה שלא כדרכו, ב) שיהא טלטול זה צורך לאדם בשבת. וטלטול שלא כדרכו נקרא בשני אופנים, או שמטלטל דבר מותר כדרכו ואגב טלטול זה מיטלטל דבר מוקצה, ולנבי המוקצה הוא טלטול שלא כדרכו; או שמטלטל את המוקצה לבדו שלא כדרך טלטול, וזה נקרא טלטול בגופו. ולכן מותר לנענע הקש שע"ג המטה בגופו (שבת קמא). דנשלמו שני התנאים, דמטלטל המוקצה כלאחר יד, והטלטול הוא לצורך האדם בשבת, כי רצונו לשכב על המטה ואינו יכול בלי טלטול זה. וכן מותר להוציא הפנה מהתכן (שבת קכג). אף שע"ז מטלטל את המוקצה, משום דטלטול המוקצה הוא מן הצד, דעצם הטלטול נעשה בפנה שהיא דבר המותר, והתכן המוקצה מיטלטל מן הצד. (ומסתפקנא, כשמטלטל הרבר המותר, האם צריך שיהא בו צורך אדם. דבלשון הר"ן אפשר להבין דמותר לטלטל הפנה אף לצורך עצמה, כגון מחמה לצל, ואין צריך שהאדם ירצה לאכלה בשבת, דלשונו הוא, "שעיקר טלטולו משום דבר המותר", וכיון דראויה לאכילה מותרת בטלטול, וממילא מותר לטלטלה אף לצורך עצמה, אף שע"ז מטלטל מוקצה מן הצד. אמנם ברי"ף הלשון הוא, "וצריך לאוכלן בשבת". וצ"ע).

ולשיטת הר"ן דטלטול בגופו וטלטול מן הצד אחר הם, ושניהם מותרים כשהם נעשים לצורך דבר המותר, נמצא דמותר לטלטל מוקצה בגופו לצורך מקומו, דמותר לטלטל מן הצד לצורך מקומו, כדתייב חייא בר רב מדיפתי (שבת קמב): דלצורך מקומו מטלטלו ועורן עליו. והיינו ההיא דעושה שביל ברגליו בבניסמו ויצאיתו (קכז). ובנשמת אדם כלל ס"ז אות ה' כתב דלר"ן הא דמותר לעשות שביל ברגליו הוא משום דלא מיחזי בטלטול. ולכאורה אינו מובן מאי גרע צורך מקומו מצורך גופו, דכשם שמותר לטלטל הקש בגופו כדי לשכב עליו, כך הו"ל להיות מותר לטלטל התבואה לצורך מקומו של המוקצה, משום שהוא לצורך ישיבת האדם.

ב) והרא"ש (פ"ג דשבת סוף סי' י"ט) הסביר את ההיתר של נענוע הקש

בגופו משום „דהתם אף שלטול אין כאן, (רלא) כמו פגה וכו' שהוא מטלטלן בידו ואגבן מטלטלין דבר אסור, אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו בלאחר יד“, כלומר דהתיתר הוא משום שאין כאן שלטול כדרכו כלל, אלא שלטול בלאחר יד בלבד, (ואין צורך בהנחת קר"נ אות צ').

והרא"ש כתב כן, משום שמסכים עם ה"ר יונה (שם ברא"ש) דנענוע התבן על המטה מיקרי צורך המוקצה, משום דהשלטול נעשה כדי לתקן את המוקצה. ואף דמטרת התיקון היא לצורך האדם, שיוכל לשכב על המטה, אין זה מיקרי שלטול לצורך דבר מותר (דהיינו האדם) (רלא כשיטת הר"ן), אלא מיקרי שלטול לצורך המוקצה. ולכן מותר רק באופן שאין נעשה שלטול כדרכו כלל, אבל באופן שיחיה שלטול כדרכו, אף שהמוקצה יטולטל מן הצד, יהיה אסור, כיון שהוא צורך המוקצה.

והמ"א סי' שי"א ס"ק כ"ד כתב (לפי הסברם של הלבנו"ש והמחזה"ש) דמרבירי הרא"ש משמע דאם כוונתו לשלטל המוקצה אסור שלטול מן הצד אפי' בצריך למקומו, דלא כמו שפסק המחבר סי' שי"א סק"ה. וע"ש שכתבו שאין יורעים שום משמעות ברא"ש. ולפי הנ"ל בהסבר דברי הרא"ש צדקו לכאורה דברי המ"א, דבס"ה מדובר שצריך למטה שהמת מונח עליה או למקום המטה, וכדי לסלק המת ממקום זה הופך אותו ממטה למטה. כלומר, שמשלטל המטה שלטול כדרכה, והמת מיטלטל מן הצד. וא"כ, מדכתב הרא"ש דנענוע הקש מותר רק בגופו, אף ריש בנענוע צורך לאדם, בכ"ז כיון דעכשיו מטלטל המוקצה מיקרי זה שלטול לצורך המוקצה ואינו מותר שלטול מן הצד, דכוותה כשצריך למקום המוקצה לא מיקרי שלטול לצורך דבר המותר, כיון דעתה כוונתו לשלטל המוקצה, אף דהתוצאה הסופית תהי' תועלת לאדם. ובאופן זה לא הותר לשיטת הרא"ש רק שלטול בגופו.

אמנם כבר הקשה החזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ד) דאי אפשר לומר דהרא"ש יסבור דשלטול מן הצד לצורך מקומו יהי' אסור, דהא גמרא מפורשת היא (קמבי:) דבצריך למקומו מטלטלן ועורן עליו, (והרא"ש הביא מימרא זאת להלכה), ע"כ קושית החזו"א. ובהכרח ריש לחלק בין הא דסעיף ה' לבין נענוע הקש שע"ג המטה, דבנענוע הקש הרי נעשה שינוי בקש עצמו על ידי השלטול, דלפני הנענוע לא הי' ראוי לשכב עליו ואחרי הנענוע נעשה ראוי לשכיבה, ולכן סובר הרא"ש דמיקרי שלטול לצורך המוקצה, ואין מותר רק בגופו ולא בשלטול מן הצד. אבל כשצריך למקומו של המוקצה הרי אינו עושה שום שינוי בגוף המוקצה, והואיל ושלטול זה הוא לצורך האדם, אף שכוונתו לשלטל המוקצה, מיקרי שלטול לצורך דבר המותר, ומותר אף בשלטול מן הצד.

ויש לעיין לשיטת הרא"ש אם שלטול בגופו הוא לברו המתיר לשלטל המוקצה, או שגם להרא"ש זקוקים אנו לצירוף „צורך האדם“ כדי להתיר שלטול המוקצה. דלכאורה כיון דהרא"ש אמר דבריו על משנת „נענוע הקש“, והרי משם לא שמענו דיתר שלטול מוקצה רק כשיש גם צורך אדם בשבת בשלטול זה.

אמנם המ"א (סי' ס"ה ס"ק ט') הבין דלשיטת הרא"ש מותר שלטול בגופו

אף כשאין צורך לאדם, אלא לצורך המוקצה בלבד. ולפי"ז קשה מה שכתב המ"א (סי' רע"ט ס"ק ט') דאסור לומר לעכו"ם לטלטל מוקצה מחמה לצל, דכיון דאין לישראל שום אופן היתר לטלטל המוקצה, דלטלטל מן הצד אסור לצורך דבר המוקצה, לכן יש איסור אמירה לעכו"ם. ולהנ"ל יקשה אמאי אסור, הא יש לישראל אופן היתר לטלטל המוקצה כלאחר יד, דמותר אף לצורך דבר המוקצה. (ובהנחה רעק"א שם הקשה על המנ"א רל"ש תרי לומר לעכו"ם לטלטל מחמה לצל כיון דיש לישראל היתר לטלטל כלאחר יד לצורך גופו ומקומו, ועיי"ש מה שתירץ. אבל איני מבין, מדוע כתב רכלאחר יד מותר רק לצורך גופו ומקומו, דהלא לרעת המנ"א הוא מותר אף לצורך המוקצה, דהיינו מחמה לצל, לשיטת הרא"ש דפסק המחבר כוותיה בסי' שי"א. וע"ז אין מתרץ רע"א כלום).

אבל אם נפרש שיטת הרא"ש דלטלטל בגופו לצורך דבר המוקצה מותר רק כשיש תועלת בשבת לאדם ע"י טלטול זה, כההיא דנענוע הקש, נראה הכל, דבסי' רע"ט יש איסור אמירה משום דלטלטל הוא שלא יגב המוקצה, ואין צורך לאדם בשבת, וממילא אין שום דרך לישראל לטלטל המוקצה, ולכן אסור אמירה לעכו"ם. ובההיא דסי' ש"ה ס"ח נצטרך לומר גם להרא"ש כמו להר"ן, דההיתר הוא משום צער בע"ח, עיי"ש במ"א. ולפי"ז נמצא דלטלטל מוקצה ברגליו לצורך המוקצה, כגון מחמה לצל, יהיה אסור גם לשיטת הרא"ש. (והמחמה"ש סי' שי"א ס"ק כ"ה כתב כן בדעת המ"א, ע"ש. אמנם זה לא יתכן, דהא המ"א סי' ש"ה סק"ט לא כתב כן).

והחזו"א (או"ח סי' מ"ז ס"ק י"ב) כתב וז"ל, "ראין כוונת הרא"ש לחלק בין טלטול ביד לטלטול בגוף, דכי היכי דלטלטל גמור אין חלוק אי מטלטל ביד או בשאר איבריו, וכדאמר (ק"ב א') דאסור לטלטל המנעל ע"ג רגלו, ה"נ לענין טלטול מן הצד אין לחלק בין יד לשאר אבר". עכ"ל. ואיני מבין, מאי ראי' מאיסור טלטול מנעל על הרגל, דהלא זהו דרך טלטולו, והרא"ש דמתיר טלטול בגופו הוא משום דהוי טלטול כלאחר יד, כמו שכתב הרא"ש להדיא. נמצא דלא עלתה על דעת הרא"ש לחלק בין טלטול ביד או בשאר אבר, אלא החילוק הוא בין טלטול כדרכו לטלטול כלאחר יד (ועיין לעיל ביאור דברי הרא"ש בפרטות). וממילא מובן שכל המשך דבריו של החזו"א ז"ל שם אינו מוכרח.

ומה שהביא החזו"א קושיית המ"א סי' ש"ח ס"ק מ"א, על המרדכי, אמאי אסור לישב על חריות של דקל, מאי איכפת לי שמוזין, דהא הוי טלטול בגופו, מתיישב בפשיטות לפי הנ"ל, דלטלטל החריות ע"י הישיבה אינו תועלת לאדם, שהישיבה אינה משתפרת ע"י טלטול זה, נמצא דהוא טלטול שלא לצורך כלל, משא"כ בקש שע"ג המטה, שע"י הנענוע, נעשה צף ורך לשכב עליו".

גם לא הבנתי בחזו"א שם, דאחרי שהביא את לשון הר"ן (שהובא לעיל בדברינו באות א') כתב, "דמלשון הראשונים משמע דאם מכיון לישיבה על הקש אסור". וזה לא יתכן לכאורה, דהלא הר"ן כתב בפירושו רמנענע הקש כרי שיהא צף ורך לשכב.

עוד הביא החזו"א (שם ס"ק י"ד בסופו) דעת הט"ז שמתיר לרחוץ מוקצה

ע"י מקל כשצריך למקומו, משום שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דהיינו מקום המוקצה. והחזו"א מפקפק, רכיון דעיקר הטלטול הוא בשביל המוקצה, לא מקרי לצורך דבר המותר. אולם לכאורה דינא דהט"ז ממשי דומה להא דס' שי"א סעיף ה' דכשצריך לדבר שהמת מונח עליו מותר להפכו ממטה למטה, וגם שם עיקר טלטול המטה נעשה לצורך טלטול המת, כי אם לא היה המת על המטה לא היה צריך לטלטל המטה כלל, ודו"ק.

בסוגיא דברי'

יהושע פיהרער

חבר כולל עץ חיים דבאכוב
ומגיד שיעור בישיבת בית יצחק
ברוקלין ניו יארק

בחולין (דף קב:) אמר רב אכל צפור טהורה בחיי' ככל שהוא במיתתה בכזית וטמאה בין בחיי' בין במיתתה ככל שהוא עכ"ל הגמ'. ופרש"י דלהכי צפור טהורה במיתתה בכזית כיון ראסורה משום לאו דנבילה ליכא לחיובא משום בריה רכשנבראת לא הי' עליה שם נבילה עכת"ר. ובתוס' (דף צו. ר"ה מאי טעמא וכו') עמרו נמי בזה למה לא חשיבה נבילה בריה ויהי' חייב ככל שהוא כמו עוף טמא וגיר ושרץ ומתרץ שם בדרך אחר.

ולכאורה צריכין להבין למה לא מתרצי התוס' כמו רש"י דנבילה לא נאסר מתחלת ברייתה, הא התוס' גופיהו כותבים סברא זו בסה"ד וז"ל, וא"ת ר"ש דחשיב חטה בריה היאך תרומה עולה בק"א הא אמרינן לקמן דבריה לא בשילה גבי גיר וכי תימא דהתם היינו טעמא רכשנולד נולד האיסור עמו כמו גיר ושרצים ואבר מן החי ועופות טמאים אבל תרומה מותר עד שימרח אכתי ערלה וכו', הרי לך דתוס' נמי סברי דכל שלא נאסר מתחלת ברייתה לא חשיב בריה וא"כ למה לא מתרצין כן לגבי נבילה. (ובאמת כבר נתעורר בזה בס' קהלות יעקב סי' י"ג, וכתב כיון דלגבי טבל לא שייך תרוץ זה דהא חל מתחלת ברייתה וצריך לחרש סברה אחרת ממילא לא כתב לה לגבי נבילה, ודוקא לר"ש רסובר דטבל הוי בריה כתב לה, עיין שם. אבל אכתי צ"ע כיון דלגבי נבילה שייך סברה זו, הי' התוס' יכולין לומר דלגבי נבילה לא קשה מירי, ולהקשות על טבל).

א. ונ"ל לתרץ דהנה בש"ע יו"ד (סי' ק' סעיף א') כתב המחבר דלהכי נבילה יכולה ליבטל ולא חשיבה בריה דלא נאסר מתחלת ברייתה. (סברת רש"י לעיל וגם הר"ן בסוף הפרק). והקשה הג"ר עקיבא איגר (במשניות מכות פ"ג אות י"ד) דהא דנבילה לא מיקרי בריה נפקא מברייתא דחולין (דלעיל) דאכל צפור טהורה במיתתה בכזית ולמרין מזה דלא מקרי בריה לחייב בכ"ש וה"נ לענין ביטול, והא

יש לחלק ולומר דלענין ביטול מיקרי בריה, דנבילה יש בו ג"כ איסור דאינו זכוח, ולגבי איסור זה הוא מתחלת ברייתה דחל מיד כשנולד, ונהי דחייב מלקות לא ה' בתחלה אלא לאחר שנתנבלה, אבל לגבי ביטול קשה. ואין לומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה, דסברת חז"ל דבריה לא בטל הוא, כיון דהתורה אחשביה לענין ללקות עליו בכ"ש, אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא, א"כ מה הקשו תוס' לר"ש דתרומה ועדלה וכה"כ לא ליבטל (דברי התוס' המובא לעיל) הא לר"ש מעיקרא ליתא כלל לדין בריה לא בטל דהא לא חזינן דאחשביה דהא לר"ש ממילא כ"ש למלקות בכל התורה עכ"ל בתוס' רע"א במשניות. ונ"ל לומר דהא דבריה לא בטל אינו משום דחייב עליו מלקות, ככל שהוא אלא משום דבכל התורה אמרינן סתם אכילה בכזית ובבדיה נתן עליה התורה חשיבות שאפילו על כל שהוא יהי' שם אכילה, ולהכי חייב עליו מלקות בכל שהוא, ולהכי נמי לא בטילה. והנה ד"ש נמי סובר דסתם אכילה בתורה היא בכזית והא דחייב מלקות בכל שהוא הוא משום דכשאוכלה מחשבה האדם לאכילה ולהכי לענין קרבן בעי כזית, דבשוגג לא שייך אחשביה כמ"ש הרמב"ם (מכות דף יז.), א"כ לר"ש נמי שייך לומר דעל בריה נתן התורה עליה שם אכילה אפילו על כל שהוא ולהכי לא בטילה. ולפ"ז מיושב קושית הגרעק"א דהנה הפרי מגדים (בפתיחה לה' שחיטה שורש ב') כתב לחדש דעל איסור דאינו זכוח עובר אפילו בכל שהוא דלא כתיב ביה אכילה ואי דכתיב וזבחת ואכלת האי אכילת רשות הוא וע"כ לא אמרינן כ"מ שנאמר אכילה בכזית אלא במניעה או בציווי משא"כ באכילת רשות עכת"ד, א"כ לא שייך לומר משום עשה דאינו זכוח יהי' על נבילה שם בריה ולא יהי' בטילה, דדוקא על איסור שצריך אכילה בכזית וחשבה התורה לבריה כל שהוא שתהי' נחשבת כמו כזית או אמרינן דחשיב נמי שלא ליבטל, אבל באיסור שאין צריך אכילה בכזית, לא שייך לומר שהוא חשיב, ובשכיל זה לא יהי' בטילה, ולהכי נבילה לא מיקרי נאסר מתחלת ברייתה מחמת איסור דאינו זכוח ודו"ק.

ולפ"ז מיושב הקושיא שהתחלנו דהנה היר אברהם (בהל' שחיטה סי' א' סעיף ו') ציין לתוס' בחולין (דף לג. ד"ה אחד עכו"ם) דמשמע דחולק על סברת הפרי מגדים דתוס' כתבו שם וז"ל, וי"ל דמ"מ אבר מן החי דירדו אסור משום דבעי שחיטה אע"ג דעכו"ם אסור במשהו וישראל לא מיתסר אלא בכזית בשר הא אמר ר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה וכו' משמע דעל פחות מכזית ליכא איסור דאינו זכוח, א"כ אפשר לומר דלהכי לא כתבו תוס' על נבילה דלא מיקרי בריה מטעם דלא נאסר מתחלת ברייתה, דתוס' לשיטתייהו הוי נבילה שפיר איסור מתחלת ברייתה משום איסור דאינו זכוח, דעל איסור דאינו זכוח נמי יש חשיבות של בריה כיון דבעלמא אסור דוקא בכזית ומחמת שהוא בריה אסור בכל שהוא, ולהכי הקשו התוס' שפיר דתהי' על נבילה שם בריה, (ואע"ג דתוס' שם איירי לענין מלקות, מ"מ כיון דאנו למידין מבדייתא זו נמי לענין ביטול לא רצו לכתוב תירוץ זה), והוצרכו לתרץ בדרך אחר, אבל רש"י והר"ן והמחבר דמתרצים דנבילה לא נאסרה מתחלת ברייתה, הם סוברים כסברת הפרי מגדים דאיסור

ראינו זבוח אסור בכל שהוא וליכא עליו שם בריה מחמת איסור זה, ודו"ק. ובאמת התוס' מוכרחים לחלוק על הפרמ"ג, דהא הפרי מגדים עצמו הקשה שם על סברתו דהרמב"ם (הל' שבועות פ"ה ה"ג) פסק דנשבע שלא אוכל מנבילה ח"ש ואכל חצי זית חייב דאיסור חל על ח"ש ואי אמרינן דיש איסור דאינו זבוח על כל שהוא אמאי חל הא אין שבועה חל על איסור עשה כההיא דכהן שמא שאכל תרומה שאין חייב מיתה דאין איסור של כהן שמא חל על איסור עשה של תרומה שמא כמבואר בגמ' (חולין דף קיג:), ומתרץ שם דהרמב"ם לשיטתו ניהא, דכתב (בה' תרומות פ"ז ה"א) כהן שמא שאכל תרומה שמא אינו במיתה שזו אינו קדוש משום דכתיב ומתו בו כי יחלוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ולא כתב שם הטעם משום אין איסור חל על איסור כמו שאמר הגמ' שם (חולין קיג:) בחד תירוצא (ועיין בראש יוסף בחולין (קיג:) שמוכיח שם שהרמב"ם סובר כן מדלא כתב נ"מ אי ה' הכהן שמא קודם התרומה דיהי' חייב דליכא טעם דאאחע"א, ועוד כמה ראיות). וע"כ משום דהוא סובר דאיסור חל על איסור עשה, א"כ שפיר יכול לומר דאיסור דאינו זבוח הוי בכל שהוא ואפ"ה חל השבועה על חצי שיעור נבילה, עכת"ד. אבל התוס' (שבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי) סוברים דאין איסור חל על איסור עשה, והיינו טעמא דאין כהן שמא חייב כשאכל תרומה שמא, ואפילו הכי כתבו שם התוס' דשבועה חל על ח"ש נבילה, (ותוס' סוברים דיש איסור דאינו זבוח, עיין בשבועות דף כד. ופסחים לו.) ע"כ א"א לומר דאיסור דאינו זבוח הוא בכל שהוא, אלא דעובר דוקא בכזית משום דכתיב וזבחת, „ואכלת“, ולא כהפרי מגדים.

ב. ובדרך אחר נ"ל לומר בהקדם קושית הג"ר עקיבא איגר (שהבאתי לעיל) למה נבילה בשילהא נאסר מתחלת ברייתה מחמת איסור דאינו זבוח, דהנהא דיש איסור דאינו זבוח על בהמה שלא נשחט לכאורה תלי בפלוגתא דרש"י ותוס', דהנהא איתא בגמ' שבועות (דף כד.) תניא ד' שמעון אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור, ופרש"י דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל על איסור דנבילה או איסור דאבר מן החי אם לא נתנבלה מבערב וכו', ותוס' שם (ד"ה האוכל) מפרש דלא אתי איסור יוה"כ וחייל על איסור דאינו זבוח עיי"ש, ומדלא כתב רש"י כן להנצל מקושיית התוס' שם, משמע דהוא סובר כשיטת הריצב"א (שמביא התוס' שם) דמה שאמרה התורה וזבחת לא אתא לאסור אלא בא להתיר את האסור. ואחר כך מצאתי בפרי מגדים בפתיחה לה' שחיטה שורש ב' שכתב דרש"י ותוס' חולקין בזה אי יש איסור דאינו זבוח או לא.

ולפ"ז מיושב דלהכי לא כתבו התוס' דנבילה לא מיקרי בריה מטעם דלא נאסר מתחלת ברייתה, דהתוס' לשיטתם אולי דהא דנבילה הוי איסור מתחלת ברייתה לגבי ביטול הוא מחמת איסור דאינו זבוח, ולהכי מתרצים בדרך אחר, אבל רש"י לשיטתו דליכא איסור דאינו זבוח ולא נאסר מתחלת ברייתה אפי' לגבי ביטול מש"ה שפיר מתרץ כן, ודו"ק.

(ואנב אציג פה מה שכתבתי ליישב קושיא א' של תוס' על דש"י שם במס' שבועות, דלמ"ד בהמה בחייה לאו לאברים עומדת ליכא עליה איסור אבר מן החי.

וג"ל דרש"י לשיטתו (בחולין דף קב:) דסובר דאפילו למ"ד בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת וליכא איסור דאבר מן החי עד שתלשו האבר מן הבהמה, מ"מ יש עליה איסור דבשר מן החי. ותוס' כאן שהקשו אזלו לשיטתם דסברו שם (בחולין) דאין עליה לא איסור דאבר מן החי ולא איסור בשר מן החי, ודו"ק).

ג. ועוד נ"ל ליישב הקושיא שהתחלנו, דהנה הרש"ש הקשה שם בלשון התוס' בסה"ד שכתבו וז"ל, וכי תימא דהתם היינו טעמא דכשנולד וכו' אבל תרומה מותר עד שימרח וכו', והקשה דהא תרומה לא נאסר עד שיפרש (ומחמת זה גרס שם בתוס' עד שיפרש), וג"ל דתוס' סברי דאע"ג דאיסור זה לא הי' עליה מתחלה, אבל אם הי' עליה איסור אחר, מיקרי מחמת זה נאסר מתחלת ברייתה, ולהכי כתבו דתרומה אסור משימרח, ולכן אע"ג דלא הי' עליה אז שם תרומה, מ"מ הי' עליה שם טבל. ולפ"ז הוי שפיר נבילה נאסר מתחלת ברייתה מחמת איסור אבר מן החי, ולהכי מתרצים בדרך אחר. אבל דרש"י סובר דאיסור שיש עלי' השתא, צריך שיהי' עליה מתחלת ברייתה, ולהכי לא מיקרי נבילה איסור מתחלת ברייתא, ודו"ק.

ד. ומדי דברי בו אכתוב פה מה שהקשיתי על המהר"ץ חיות בסוגיא דבריה, דהנה בריש פרקין (דף פט:) איתא בגמ', למ"ד נוהג בשליל וולדות קרשים במעי אמן הן קרשים דאיסור גיד ואיסור מוקדשין בהרי הדרי קאתי, והקשו האחרונים (עי' נוב"י מה"ת חאה"ע ס' קמ"א) הא איסור גיד בכל שהוא דנקרא בריה ואיסור קרשים בכזית ובשעוה שנוצד הגיד הוא פחות מכזית ויש עליו איסור גיד לבד ולא איסור קרשים. וכתב המהר"ץ חיות (דף פט:) לפי מה דקיי"ל (בשבת צא.) זרק טומאה לבית המנוגע מינו דהוי שיעור לטומאה הוי שיעור לשבת ג"כ, ה"נ אע"ג דקרשים נרירא אין לוקין אלא על כזית מ"מ כאן מינו דהוי שיעור לגיד הוי שיעור לקרשים עכת"ד. ולכאורה זה נסתר מגמ' מפורשת (במכות טז:) דיסק תשעה נמלים ואחד חי והשלימו לכזית לוקה שש, חמש משום בריה ואחד משום נבילה, והנה התוס' בגיד הנשה (דף צו: ד"ה ור' יהודה) כתבו דאחר חי שאמר בגמ' לאו דוקא חי אלא דהוא שלם עיי"ש בתוס', א"כ למה צריך התשעה נמלים לצרף לכזית לחייב משום נבילה נימא מינו דהוי שיעור לגבי שרץ הוי שיעור לגבי נבילה, אלא משמע דלא אמדינן מינו גבי דין בריה, וצ"ע.

מודעה

נמצא במערכת מספר מצומצם של קובצי כרם שלמה משנת תשל"ח לפ"ק מכורכים בכרך אחד בתכלית היופי וההידור.

המחיר: \$13.—

וכל הקורם זכה.

עולת שבת בשבתו

לשבועות

תורת ר' תמימה משיבת נפש וגו' פקודי ד' ישרים משמחי לב. וי"ל בהמשך הפסוקים עפי"ר האלשיך הק' עה"פ (בפ' בחוקותי) ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם, דהנה אמרו חכמו"ל במדרש שוחר טוב עה"פ כל הנשמה תהלל ייה, דהנשמה שבאדם עולה ויורדת והיא מבקשת לצאת ממנו, והאיך היא עומדת בגופו, אלא שהקב"ה כבודו מלא עולם, וכשהיא באה לצאת, ורואה את יוצרה, חוזרת לאחורה. והענין הוא, כי כל דבר שואב אל הדבר שהוא שורשו, על כן הנשמה כשעולה במחשבתה מהיכן היא ושהיא חלק אלקי ממעל, מבקשת לצאת, אלא שרואה את יוצרה שעם כל רוחניות קדושה שורה בעולם השפל, אז חוזרת גם היא ומתעכבת באדם. וזהו ונתתי משכני בתוכם, אם תלכו בחוקותי להתקדש עד שתהיו ראויים להיות מרכבה אל השכינה, אז ולא תגעל נפשי אתכם, כיון שגם שם בגופים שלכם היא דבקה בשורשה, כי שם השכינה, עכרה"ק.

והנה לימוד התורה הקדושה גורם השראת השכינה בקרב ישראל, כאו"ל במדרש פ' תרומה כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו. שע"י לימוד התורה וקיום התורה משרה הקב"ה שכינתו ביניהם. והטעם הוא ע"ר או"ל (פסחים קי"ז) אין השכינה שורה אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, ולימוד התורה גורמת שמחה להאדם.

וזהו, תורת ר' תמימה משיבת נפש, שע"י לימוד התורה המשמח את האדם, תשרה השכינה בתוכנו, ותגרום להשיב הנשמה ולהחזירה בנו, וממשיך הפסוק הטעם, כי פקודי ד' ישרים משמחי לב, והשראת השכינה באה ע"י שמחה, ואז מתעכבת הנשמה באדם כי גם שם היא דבקה בשורשה, היינו השכינה. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

מגילת רות

והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ר' עמכם ויאמרו לו יברכך ר'. במס' ברכות (דף נ"ד ע"א) שנינו, התקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנא' והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ר' עמכם ויאמרו לו יברכך ר'. וי"ל ד' למה הקדים בועז את שם ר' לתיבת עמכם והם אמרו קורם יברכך ואח"כ ר'. ויובן עפי"ר הגמרא (נדרים י' ע"א) שאין לומר לר' קרבן רילמא אמר לר' ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה, ובירושלמי מפורש הטעם דחיישינן שמא ימות בין אמירת ר' לאמירת שם הקרבן. והנה אמרו חכמו"ל רהמקדים שלום לכל

אדם מאדכיין לו ימיו ושנותיו⁽¹⁾, וא"כ אתי שפיר, דבועז שהי' המקדים שלו' לא הי' שייך בו חשש שמא ימות דאדרבא הקדמת שלום מארכת ימיו ושנותיו של אדם, והם אמרו לו יברכך ד' כי הם לא הקדימו לו שלום רק השיבו לו, לכך היו צריכים לומר יברכך ד'.

(הגאון מוה"ר יעקב אורנשטיין אבד"ק לבוב זצ"ל²⁾)

בהעלותך

ויצעק משה אל ד' לאמר אל נא רפא נא לה. ויל"ד דתיבת לאמר פירושו לומר לזולת, וא"כ איך שייך כאן תיבת לאמר. אמנם יתכן עפ"י אומרים ז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) על רבי חנינא בן דוסא שאמר כך מקובלני אם שגורה תפלתי כפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף. וזה שצעק משה רבינו אל ר', לאמר, שתפלתו אל נא רפא נא לה, היא שגורה וסרורה כפיו לאמר, שלא יכשל בלשונו ולא ינקש בשנונו, ואז לא תשוב תפלתו ריקם.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

שלח

אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות גרולות וגו'. וברש"י בצורות, לשון חוזק ותרגומו כריכין⁽³⁾ לשון בירניות עגולות. ולכאורה צריך להבין מהו הריבה רעה בזה שיש בהם בירניות עגולות. אמנם יתבאר על נכון, דהנה איתא במדרש פ' מצורע (הובא ברש"י) עה"פ ונתתי נגע צרעת, וכי בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, תני רשב"י כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתיהם כו' מה עשה הקב"ה מגרה נגעים בביתו והוא סותרו ומוצא בו סימא (אוצר). והנה אי' במס' נגעים פי"ב משנה א' בית עגול (שאין בו זוויות) אינו מיטמא בנגעים. וזה היתה ההוצאת דיבה, שרצו להוכיח שהנגעים לא יבואו עליהם לטובתם כדי שימצאו אוצר בעת שיסתרו את ביתם, שהרי הערים הם בצורות גדולות עם בירניות עגולות שאינם מיטמאין בנגעים כלל.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל⁴⁾)

(1) לא מצאנו מאמר זה בגמרא, ואולי הכוונה, דבמס' ברכות (דף ו' ע"ב) איתא שצריך להקדים שלום לחבירו שנא' בקש שלום ורדפהו. ובמס' יבמות דף ק"ט: לענין הבאת שלום בין אדם לחבירו, ילפינן רדיפה רדיפה, בקש שלום ורדפהו מהפסוק ורדף צדקה וחסד ימצא חיים, ודו"ק.

(2) בספרו ישועות יעקב על יו"ד סי' קמ"ח.

(3) עיין להלן בעמוד ל"ד, שלא נכון לגרוס כריכין כנוסחת איזה דפוסים, רק כריכין.

(4) בס' שיחת חולין (לנכרו הר' אברהם סג"ל אישינגא מרוקלא) פרק א' אות ג', שאיש אחד שאל את הגאון מהרש"ק פירוש דברי רש"י, והוא השיב לו כן תוך כדי ריבור, ורפח"ח.

קרח

אם כמות כל האדם ימותון אלה וגו'. במס' נדרים (ל"ט ע"ב) אמר ריש לקיש רמז לביקור חולים מן התורה מנין שנא' אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים מושלים בעדיסתן ובני אדם מבקרין אותן מה הבריות אומרים לא ד' שלחני, פירש"י, ופקודת כל אדם, שבני אדם מבקרין אותן ע"כ. ואיכא למידק למה עשה משה רבינו מופת על ביקור חולים דוקא. אמנם י"ל דנודע דקרח וסיעתו אמרו שמושה עשה מדעתו כמה דברים ולא מן השמים נצטווה, וחכמו"ל אמרו, האומר אפילו דיבור אחד שאינו מן השמים הרי זה בכלל דבר ד' בזה וכתוב בתרי' הכרת תכרת וגו' הכרת בעה"ז תכרת בעוה"ב. והנה קרח הי' יותר מבן ששים שנה במחלוקתו, דאיתא בילקוט ראובני, בשעתא דאתקטיל מצראי אתיליד קרח ואתגלגל ב'. ומשה לא הי' אז עדיין בן עשרים שנא' מי שמך לאיש כמפורש במדרש ובסדר עולם, וכיון שבשעת שעמד משה לפני פרעה הי' בן שמונים שנה, על כרחך דבשעת המחלוקת הי' קרח יותר מששים. והנה במו שהוא יותר מששים לא שייך ב' כרת בעה"ז רק כרת דיומי דהיינו שמת פתאום קודם שלשה ימים לחלו. והנה מבואר בש"ע דאין מבקרין החולה קודם ג' ימים, והני מילי אינש דעלמא אבל קרוביו ומיודעיו לית לן בה, והני מילי בנחלה בדרך הטבע אבל קפץ עליו החולי שלא בדרך הטבע אזי מבקרין אפי' שאר כל אדם ואפי' ביום הראשון. ע"כ.

ועפ"י ז"ל דמשה רבינו רצה ליתן מופת לקרח וסיעתו שחייבים כרת בעה"ז, אך הלא קרח הי' יותר מבן ששים שנה ודתן ואבירם הי' עוד קשישים ממנו, ואיך יתכן בהם כרת, לכן נתן להם המופת, אם כמות כל האדם ימותון, ר"ל שיהיו חולים על מותותיהם בדרך הטבע שלא יקפוץ עליהם החולי, וגם פקודת כל אדם יפקד עליהם, שיכנסו לפקוד ולבקרם כל אדם אפילו אותם שאינם קרובים, אז ודאי הוא אחר שלשה ימים, ואין זה כרת, ואז הצדק עם קרח כי לא ד' שלחני, אבל אם בדיאה יבדא ד' וגו', אז קרח חייב כרת ומשה אמת ותורתו אמת. (הנאון המקובל מוה"ר יצחק אבר"ק בעלזא')

והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, יפר"ח ד' במסורה, דין, ואידך יפרח בימיו צדיק (תהלים ע"ב), צדיק כתמר יפרח (שם צ"ב), יפרח כשושנה (הושע י"ד). לבאר כוונת המסורה י"ל דנודע דיש תרי גווני צדיקים, א', מי שמשתדל רק בשלימות עצמו לעלות מעלה מעלה ואינו משים לב על זולתו, והב', מי שמתעסק גם בהצלחת אחרים להעלותם משפלותם ולהמשיך עליהם אור וקרֹושת התורה

(5) בספר שבט מישראל על תהלים להג"ר יעקב ישראל מגיד מושרים רק"ק קרעמניץ (קאפ' מ"א פסוק ב') ששמע ד"ז מפי רבו הג"ל.

והמצות. והראנ"ח בספרו הנותן אמרי שפר (בפ' קרח) פי' בזה הפסוק והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד (דניאל י"ב), שהמשכילים אשר לא התעסקו אלא בשלימות עצמם יזהירו כזוהר הרקיע שהזוהר ההוא רבך בו לבדו ולא יתפשט על זולתו, אמנם מצדיקי הרבים אשר התעסקו בהצלחת אחרים ובשלימות ככוכבים לעולם ועד.

וזאת תורת המסורה, צדיק כתמר יפרח, דיש צדיק שהוא בבחי' תמר, ראף שהוא חלוק וגדל למעלה למעלה והוא גבוה משאר האילנות אבל איננו נותן ריח, כן הצדיק הזה מתמר ועולה במדרגות עליונות והשגות אבל אין אודו מתפשט על זולתו. ועוד יש בחינה, יפרח כשושנה, זהו הצדיק אשר הוא ממצדיקי הרבים ומתעסק בהצלחת אחרים ובשלימותו, הוא נותן ריח טוב למרחוק כשושנה. והנה הראשון נקרא בשם צדיק והשני בשם מנהיג ומושל. וע"ז מפרש המסורה, יפרח בימיו צדיק, שהצדיק העובד תמיד לעלות מעלה מעלה, הוא יפרח רק בימיו, כי אין כח צדקתו ניכרת לדורות שהרי לא השפיע כלום על זולתו, אבל הצדיקים המנהיגים את העדה בשבט מושל, המה ככוכבים לעולם ועד, כי כח השפעתם וצדקתם עומדת לעד ע"י תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם עד סוף כל הדורות, ולכן מסיימת המסורה, והי' האיש אשר אבחר בו מטה"ו יפרח, שהקב"ה בוחר באותן הצדיקים אשר לוקחים מטה המושל בירם להנהיג את בני ישראל, להשפיע עליהם ולהרבים בדרך ישרה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

נשא

קאפ' ה' פסוק ח'.

בא"ר ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים, או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר וכו'. מה שהקשה מבן או בת לא מתורץ בגר, שגם לגר אפשר שיחי' לו בן או בת רק שעל זה שייך לומר ואם אין לו והקושיא היא רק משאר בשר. ובדפח"ר הנוסחה וכי יש לך אדם בישראל שאין לו יורשין או אח או בן אח או שאר בשר הקרוב קרוב ממשפחות אביו למעלה עד יעקב אלא וכו'. הרי שלא הקשה מבן או בת שזה שייך גם בגר רק מאח ובן האח וכו'.

שם פסוק כ"א.

את ירכך, בקללה הקדים ירך לבטן לפי שכה התחילה בעבירה תחלה: לפי נוסחה זו קאי התחילה על האשה שהאשה התחילה בעבירה בירכה תחלה אבל במשנה סוטה (דף ח:) כתב רש"י ירך התחיל בעבירה תחילה, בדרך תשימש הירך נהנה תחלה בקירוב בשר לפיכך תלקה ירך תחלה וכו' לפי לשון זה קאי אירך, ולא על האשה. וכן הוא נוסחת דפח"ר, בקללה הקדים ירך לבטן לפי שהיא התחילה בעבירה: והוא כמ"ש רש"י שם בגמ', ועיין בשינויי נוסחאות במשניות שם ותראה שם שתי הנוסחאות.

בהעלותך

קאפ' י"א פסוק ד'.

והאספסוף, אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים: ובדפח"ר הנוסחה, שנאספו עליהם וכו'. בלשון אסיפה נמצא בפסוק פעמים בלשון אל, ופעמים בל' על, ובדבר אחר בעצמו נמצא במלכים ב' (כ"ב כ') הנני אוסיף על אבותיך, ובד"ה ב' (ל"ד כ"ח) הנני אוסיף אל אבותיך. אכן מלשון הזה שהמדובר פה שנתוספו ונתחברו, יאות לומר עליהם, וכן הוא בש"ב (י"ז י"א) האסוף יאסף עליך כל ישראל.

אמנם מה שפרש"י שהאספסוף אלו ערב רב, סותר למש"כ בתהלים (ע"ח ל"א) עה"פ ובחורי ישראל הכריע, שכתב שם רש"י נבחרים שבהם, והאספסוף, הם הזקנים שנאמר בהם אספה לי וגו'. ובאמת במחלוקת היא שנוי' בספרי (פיסקא פ"ו), והאספסוף אשר בקרבו אלו הגרים, ר' שמעון בן מנסיא אומר אלו הזקנים וכו'.

וכמחלוקת כאן כך המחלוקת לעיל בפסוק א' ותאכל בקצה המחנה, במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב, ר' שמעון בן מנסיא אומר בקצינים ובגדולים, ושם הביא רש"י את דברי שניהם וכאן סתם כת"ק, ובתהלים פירש ע"פ דברי רשב"מ.

קאפ' י"ב פסוק ח'.

פה אל פה, אמרתי לו לפרוש מן האשה, והיכן אמרתי לו, כסיני לך אמור להם שובו לכם לאחליכם ואתה פה עמוד עמדי: מלשון זה משמע שהכל הם דבריו של הקב"ה, כאומרו, והיכן אמרתי לו. והדבר קשה להולמו. ובדפח"ר הנוסחה, והיכן אמר לו. והוא הנכון, שהם דבריו של רש"י לפרש היכן אמר לו לפרוש מן האשה.

שלח

קאפ' י"ג פסוק כ"ח.

בצורות, לשון חוזק ותרגומו כרכין לשון בירניות עגולות ובלשון ארמי כריך עגול:

ובדפח"ר הנוסחה ותרגום כריכן, וכן הוא בתרגום שלפנינו, וכן הוא הנכון שאין ענינו ללשון כרכין, שהרי רש"י מפרשו שהוא עגול בל' ארמי והוא מלשון הגמרא

(ב"ק נ' ע"ב) בור עשרה אית בי' הבלא משום דקטין וכריכא, ופירש"י קצר ועגול עכ"ל. וכוונתו כאן על הבניינים העגולים העשויים למעוז, ואינו מענין כרכים. וכבר נתקן בכמה דפוסים.

שם פסוק ל"ב.

אנשי מדות, גדולים וגבוהים וצריך לתת להם מדה. וברפח"ר הנוסחה, וצריך לתת בהם מדה, כבי"ת לא כלמ"ד. וכן בירמ' (כ"ב י"ד) עה"פ האומר אבנה לי בית מדות, כתב רש"י בית גדול, כמו אנשי מדות שיש בהן מה למדוד עכ"ל. והוא כמו ברפח"ר.

והנה לכאורה מצינו חולק על פירוש זה כי בישעי' (מ"ה י"ד) בפסוק אנשי מדה עליך יעבורו ופירש"י אנשי מדה, גובהי קומה. וכן פירשו שם הראב"ע והרד"ק לפי דרכם שהשעם מדה גדולה. אבל יונתן תרגם שם גברין דסחורה הרי שהוא מפרש אנשי מדה אנשים סוחרים שכלי אומנותם הוא המדה למדוד ולהביא, (ועיין כתובות כ"ד.), ולא שהם גובהי קומה.

אמנם נראה שרק שם פירש כן שנאמר שם ברישא דקרא וסחר כוש וסבאים שתרגם ותגרי כוש, ע"כ תרגם כן גם אנשי מדה שהם הסוחרים אבל שאר אנשי מדות שבמקרא גם הוא מפרש שהם גדולי קומה כמו שתרגם בש"ב (כ"א כ') ויהי איש מרין, והוה גבר דמשחן, וע"ש ברש"י מ"ש בכוונתו. וכן בירמ' בפסוק הנ"ל תרגם בית מדות, בתין דמשחן.

קרח

קאפ' ט"ז פסוק כ"ט.

אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו'. רש"י לא פירש כאן מהו פקודת כל האדם, ובגמ' (נדרים דף לט:) רמו לביקור חולים מה"ת מנין שנאמר אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותם וכו'. ופירשו רש"י והר"ן רחיינו דכתיב ופקודת כל האדם יפקד עליהם שבנ"א מבקרים אותם וכן שם (ברך מ' ע"א) לא לסעוד אינש קצירא פירשו ג"כ רש"י והר"ן שפירושו לא יבקר כמו שמתרגמינן ופקודת כל האדם. ובמ"ד כתב שהרופאים יפקדו אותם. וכתב שם המהרש"א שדרשו כן דלפי פשוטו מלשון פקורה וגזירת בני אדם הענין כפול, ולכך דרשו שהוא מלשון ביקור, ע"ש. א"כ עדיין לא נדע פירושו לפי פשוטו. ומצינו ברש"י בירמ' (ל"ב ה') בפסוק ובכל יוליד את צדקי' ושם יהי' עד פקדי אותו פרש"י פקודת כל האדם היא המיתה, ונראה שרומז לפסוק שלפנינו כי כן כתב שם בפירוש מהר"י קרא שמצינו זמן מיתה שנקראת פקידה דכתיב ופקודת כל האדם יפקד עליהם.

קאפ' י"ח פסוק י"א

כל טהור, ולא טמאים, ד"א כל טהור לרבות אשתו. וברפח"ר הנוסחה היא, כל טהור, ולא טמאים, כל טהור, לרבות אשתו: ונכון הוא כי אין זה דבר אחר כי

המיעוט ולא טמאים נשמע מתיבת טהור, והרבו לרבות אשתו הוא מתיבת כל, והם שתי ררשות נפרדות, ולא שייך בזה לומר ר"א.

הנאהבים והנעימים

(מדרש זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרירי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירח"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידו"ת מהאברך המפואר החו"ב מו"ה נפתלי מעהר הי"ד מטארנא¹

במס' ברכות י"ט ע"א תנא רבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה כלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא סלקא רעתך אלא וראי עשה תשובה. וירוע תמיהת המפרשים מאי שנא נקט עבר עבירה כלילה, וגם צ"ב אומרו אל תהרהר אחריו ביום, הלא וראי יעשה תשובה תיכף באותו לילה. והנראה לבאר, עפ"י רבדי הגאון ר"ר העשיל זצ"ל הנורעים על אוז"ל במס' יומא (רף פ"ה ע"ב) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בירו

1) נולד בטארנא בשנת תרס"ט בערך, לאביו מו"ה שלמה מעהר. למד בישיבת עץ חיים רבאבוב בטארנא בהתמדה מופלגה והי' ירא שמים מרבים אוצר מלא של חסידות ועבודת ר'. בחורש שבט שנת תרצ"א נשא אשה את בתו של הנגיד ר' אורי קאנט מעיר באבוב. אחר חתונתו דר בבאבוב ואח"כ נתיישב בעיר גארליץ. מקור פרנסתו הי' מחנות שקנה לו חותנו בגארליץ, אבל הוא ישב שם כחנותו שקוע בלימוד התורה וספרי חסידות בלי להשים לב אל המסחר. הוא הי' ממופלגי ויקירי האברכים וכ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד השתעשע עמו מאור. — הן תושבי ק"ק טארנא עיר מולדתו והן תושבי ק"ק גארליץ מרברים בהערצה והפלגה יתירה מגדולתו בתורה ובחסידות ומהתנהגותו ברום המעלות לשם ולתפארת.

פ"א בהיותו עור עלם צעיר לימים ריכז אביו ר' שלמה הנ"ל על לבו שיסע עמו לקבל פני הגה"ק מוה"ר ישכר בער מבעלזא זצ"ל. כשבא לשם הי' עור קורם התפלה והשתדל אצל הגבאי שירשהו ליכנס עור קורם התפלה כרי שיהי' לבנו התקרבות שם. ויהי כאשר אך נכנסו להחרר, והביט הגה"ק הנ"ל על הבחור נפתלי, קירבחו מאוד ושאל אותו איפה אתה לומר, וכשענהו, בבאבוב, אמר לו טוב מאד, תמשיך הלאה ללמוד בבאבוב, ופנה להגבאי ואמר לו מגיע לך ייש"כ במיוחד על שהכנסת את הבחור הזה לחרדי עור קורם התפלה, כי זה כביר לא ראיתי בחור כזה אשר יראת שמים נסוך על פניו. — בשנות הזעם הי' כנעמא בעיר טארנא, ומשם הובל לבעלזיץ ונהרג עקה"ש ביום ג' אלול שנת תש"ב. גם אשתו ושני ילדיו נהרגו עקה"ש. הי"ד ותנצב"ה.

לעשות תשובה. ויל"ד על כפל הלשון אחטא ואשוב ב' פעמים וכי אם יאמר רק פ"א אחטא ואשוב מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמר הנאון הנ"ל, דהנה ידוע דתשובה היא אחת מתרי"ג מצות שבתורה, וכל אדם צריך לקיים כל התרי"ג מצות, אמנם כדי לקיים מצות תשובה על כרחו צריך לעשות תחלה עבירה לשמה כדי שיוכל לעשות תשובה ע"ז, לכן אם אומר רק פ"א אחטא ואשוב, מספיקין בידו לעשות תשובה, כי שפיר נוכל לומר שכוונתו ה' לטובה כדי לקיים מצות תשובה, אבל האומר אחטא ואשוב ב' פעמים, אז אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כי לאיזה תועלת חטא פעם שנית, הרי בפעם הראשון כבר קיים מצות תשובה, ורפח"ח. (הובא בבית שמואל אחרון פ' שמות).

אך יש לעיין בזה, דהרי שנינו בספ"ק דקידושין (דף מ' ע"ב) שלעולם יראה האדם כאילו העולם שקול מחצה על מחצה ואם עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, וא"כ איך יכול האדם לעבור עבירה אפי' בכוונה טובה כדי לקיים מצות תשובה, הלא בשעת חטאו יוכל ח"ו להכריע כל העולם כולו לכף חובה. אמנם באמת לק"מ, דהא מבואר במדרש (בראשית רבה פ' נ') א"ר לוי אין הקב"ה דן את אומות העולם אלא בלילה בשעה שהן ישנים, ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות. א"כ שפיר יש לו עצה לעבור העבירה לשמה בלילה על מנת לעשות תשובה, ואין צריך לחשוש שמא ח"ו יכריע את עצמו וכל העולם כולו לכף חובה, דהא בלילה אין דנין את ישראל. ועפ"ז מה מאוד מרוקדק לשון הגמ' אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום וכו' וראי עשה תשובה, הכוונה, כי תלמיד חכם זה לא עבר עבירה במזיד ח"ו רק כוונתו ה' לקיים מצות תשובה, ועבר עבירה בלילה כדי שלא יכריע את העולם לכף חובה, וביום כשרנין את ישראל אז כבר וראי עשה תשובה, ודו"ק²).

(2) מפי השמועה מהרבני החסיד המנוח מו"ה יחיאל מיכל ליעבכר ע"ה מלונדון ששמע ד"ז מפיו. (ועיין בספר סמיכת חכמים על מס' ברכות דף י"ט ע"א).

תמיהות וישובים

תמו' כספר כרתי ופלתו

במס' ב"ב דף כ"ד ע"א אמר ר"ח דוב וקרוב הולכין אחד דוב. והקשה בס' כרתי ופלתו (בסוף סי' ס"ג) אחא ראמריןן בסוטה (מ"ה ע"ב) לענין מדידה בעגלה ערופה שאם נמצא החלל סמוך לעיר שאין בה ב"ד מניחין אותה ומורדין לעיר שיש בה ב"ד, ויליף לה מקרא. ולכאורה הא חייבין להושיב ב"ד בכל עיר ועיר וצ"ל דמיידי בעיר שאין בה ק"כ אנשים שהוא מנין שמחויבים להקים ב"ד ומש"ה אין מעמידין בה ב"ד, וא"כ ע"כ דהעיר שיש בה ב"ד מיידי דיש בה ק"כ נפשות, וא"כ למה לי קרא תיפוק לי' דבלא"ה מורדין לעיר שיש בה ב"ד משום רחיא רוב, עיי"ש שדחק.

ואני תמה ולא ידעתי מאי קשיא לי', הא מבואר ברמב"ם בפ"א מהל' סנהדרין עיר שאין בו שני זקנים וכו' אפי' יש בו כמה אלפים אין מעמידין בו ב"ד, וא"כ לק"מ.

(הגאון מוה"ר גדלי' טיקטין אבד"ק שווערזעניץ צ"ל*)

פליאה כספר ערבי נחל

בס' ערבי נחל פ' ויחי ר"ה לבאר כתב וז"ל: יש לתמוה קצת על שהגיהנם א' מס' בגן וגן א' מס' בערן, הלא לפי הנוהג שבעולם מעט הם הבאים לג"ע ויורדי גיהנם רבים וכמ"ש רש"י בפ' בראשית, ומדוע ג"ע גדול מגיהנם, אמת כי יורדי גיהנם יש להם זמן מוגבל כגון י"ב חודש או יותר, ועכ"פ אחר הזמן ההוא בא לג"ע כי כל ישראל יש להם חלק לעה"ב, אך עדיין תסמר שערות בשר האדם בראותו משארז"ל על אותן שאין להם חלק לעה"ב כגון המכנה שם לחבירו אפי' דרש ב' בשמ' או המלבין וכדומה וכן יש הרבה שאחז"ל עליהן שיורדין לגיהנם ואינם עולים, וכאשר ישכיל האדם יראה כי מעט מזעיר האנשים הנזהרים בכל אלה במשך ימי חייהם ומי שנכשל בזה אפי' פ"א אינו בא לג"ע א"כ למה יגדל כ"כ הג"ע עכ"ל. ויש להפליא בזה, דהא בנמרא מבואר בהריא להיפך, עיין פסחים דף צ"ד ע"א, עולם אחר מששים בגן וגן אחר מששים בערן ועדן אחד מששים בגיהנם נמצא כל העולם כולו כניסוי קדירה לגיהנם, עכ"ל הנמרא. הרי שאדרבא הגיהנם גדול מן הג"ע.

מנחם בראכפעלד

ברוקלין, נוא יארק

(*) הועתק מכת"י תלמיד א'.

[illegible][illegible]

צוואת הגאון ר' יעקב קא סג"ל לנרא זצ"ל מבראדי בנו בכורו של הנוב"י זצ"ל

(המשך מקונטרס הקדום)

החלקה השנית לחלק יצא לפי קו המדה אשר שמתני למטרה כמשפט האמור בראש, בערך הזה אני אוהו גם בחלוקה הזאת, על כן אומר אני, לאחי הגאון מהו"ר שמואל⁽¹⁾ ולאחי מו"ה ישראל⁽²⁾ ולאחותי מ' מרים תי' לכל אחד מאלה מאה ר"ט, וכן ליתמי אחותי מ' עלקא נ"ע מאה ר"ט, ואחיי נ"י המה יתנו לב ודעת למי מיתמי אחותי יתנו אלה, לדעתי הבנות קודמים, וכפי הזמן וצורך שעה כן יעשו, לגיסי מו"ה יום טוב וועהלי⁽³⁾ יותן ג"כ חמשים ר"ט או ליוצאי חלציו כפי חות דעת אחיי הנ"ל.

לבן אחותי מו"ה פנחס⁽⁴⁾ בהגאון מפוזנא⁽⁵⁾ חמשים ר"ט ולבני אחיו המנוח

- (1) הוא בנו השני של הנוב"י זצ"ל וממלא מקומו כאבר"ק פראג. נרפס ממנו ספר שו"ת שיבת ציון ונוסף לזה נרפס הרבה תשובות וחידו"ת ממנו בספרי אביו, בנוב"י, בצל"ח, ברורש לציון, ובאהבת ציון. — נפטר בפראג כ"ח תשרי תקצ"ח, ושם מנ"כ.
- (2) הוא בנו השלישי של הנוב"י זצ"ל. לא שימש בכתר הרבנות, וחיבר כמה קונטרסים, ואיזה מהם הרפים בעילום שמו. — נפטר יום א' רד"ה שנת תקצ"ו.
- (3) הוא חתנו של הנוב"י זצ"ל. מזכירו לשבח בצל"ח סוף מס' פסחים, ומכנהו שם, חתני היניק וחכים טובא בהיות ראב"י ורבא התורני המופלא מו"ה יום טוב כהאלוף הרבני רב ועצום בחריפות ובקראות בכור מוה' אפרים וועהלי נר"ו וכו'.
- (4) הוא הרב החריף מוה"ר פנחס לאנרא מהוראנרא בנו השני של הג"ר יוסף מפוזנא, וחתנו של הג"ר בנימין ברורא אב"ד רק"ק הוראנרא. — נפטר ער"ח אלול שנת תקע"ח לפ"ק.

- (5) נולד בשנת תצ"ו בעיר זאלקאווא לאביו הג"ר משה פנחס אבר"ק סווירו ואח"כ ראב"ד זאלקאווא. אשתו מרת פריירא היתה בתו הבכירה של הנוב"י זצ"ל. ה' אב"ד בקהלות וויטקאב, סקאהל, יאברוב, פוזנן. (והוא ה' נתן בהם סימנים, ששמו יוס"ף ר"ת ר' קהלות הנ"ל). ה' מגאוני הרור ובכל מקום אשר מוזכר שמו יחללוהו ויעריצוהו בשבחים גדולים ונוראים. — בנוב"י מהר"ת חאהע"ז סי' מ"ט מתארהו, "חתני הגאון המובהק שבגאוני הזמן", ובמהר"ק חחו"מ סי' כ"ח כותב אליו בזה"ל: רע אהובי חתני כי בעת שכתבתי לך התשובה ירי מרתתן וכולא גופי מרתת ממתינייתא רילך כי ידעתי כל סתום לא עממוך וכו'. כל רבני הראשונים לפניך כשלחן ערוך ומצורף לזה עוצם כינתך ורעתך הרחבה כבן עזאי בשוקי טבריא יעווי"ש, ועור כהנה. (ככמה מקומות מכונה גם בשם הג"ר יוסף הצדיק מפוזנא). — חוץ מה ששימש ברבנות העמיר הרבה תלמידים. — נרפס ממנו ס' זכרון שארית יוסף, ונזכר הרבה פעמים בספריו של חותנו הנוב"י. (זה לא כביר נרפס בבני ברק ס' פסקים ותקנות רעק"א, ויש שם כמה תקנות מהג"ר יוסף הנ"ל יעווי"ש בעמוד ס"א). נפטר בש"ט ה' לחורש אדר תקס"א לפ"ק בק"ק פוזנן ושם חלקת מחוקק ספון.

הרב מפרעמשלאן⁶) ג"כ חמשים ר"ט, לב"א מו"ה אברהם⁷) בן גיסי מו"ה יעקב בהרב מפורקאמין⁸) יותן מאה ר"ט, לשלשה האחים⁹) בני אחי מו"ה ישראל יותן שני מאות ר"ט, לכל אחד שלישי, וכן לבני אחי הגאון יותן ג"כ שני מאות ר"ט. למ' מירל בת ב"ח המנוח מו"ה מרדכי רוזינפעלד ובעלה ש"ב מ' אלעזר יותן מאה ר"ט, ולאחותה מ' שרה כ"ה ר"ט ולאמותה האשה מ' בילא כ"ה ר"ט, ועוד כ"ה ר"ט יראה בני למי מיו"ח אחיו הנ"ל כפי הצורך יתן. עוד חמשה ושבעים ר"ט יחולקו ליוצאי חלציו של אא"ז [הגאון החסיד המפו' מהו' אלעזר זצ"ל¹⁰)] שהי' אבר"ק דובנא, ובני נ"י יתיעץ בעסק זה עם נר"ז הרבני המופלג מהו"ר מרדכי בהרב מראוונע כי הוא זה ג"כ נכד אא"ז גאון הנ"ל. וידע משפט הקרובים. ליוצאי חלציו של אמו"ח הגאון מו"ה יצחק¹¹) זצ"ל האבר"ק האמבורג, יותן חמשים ר"ט, ומשפט החלוקה תהי' על פי חות דעת נכדי מ' ריזל¹²) תי' כי שארה המה, מזה יותן עכ"פ עשרים ר"ט להיקרה מ' שרה¹³) בת ר"ה בהרב מפורקאמין ולבנה ב"ח המופלג שי'.

(6) הוא הג"ד ישראל משה איסר אבר"ק פרעמישלאן בנו השלישי של הג"ר יוסף מפוזנא. בנו הי' הג"ר אלעזר אבר"ק קאמארנא. (ואגב ראוי להעיר כי בס', לתולדות הקהילות בפולין כ' שהגאבר"ק פרעמישלאן נפטר בשנת תקע"ד בעת שביקר אצל בנו בקאמארנא, וזה לא יתכן כי צוואה זו נכתבה בשנת תק"ע, ומתאר את הרב מפרעמישלאן "המנוח").

(7) הוא בנו של מרת מירל בתו של הנובי.

(8) הוא הג"ר חיים סג"ל לנדא מברארי שהי' איזה זמן אב"ד בפורקאמין בנו של הקצין ר' אברהם לנדא מאפטא. על מצבתו חרות שחיבר ס' תוצאות חיים עה"ת אבל לא נרפס. נפטר י"ד אדר (פורים) שנת תקנ"ז.

(9) אלה שמותם: הג"ר אלעזר אבר"ק בראד בעמח"ס יד המלך על הרמב"ם ועוד, הג"ר יהושע אבר"ק עלקיש, ומו"ה משה מפראג מח"ס מערכי לשון.

(10) הוא אביו של הרבנית מרת חי' אמו של הנובי זצ"ל אשר על שמה קרא ספרו בשם ציון לנפש חי' (צל"ח). הג"ר אלעזר הנ"ל הוא בנו של הג"ר ישכר בעריש בנו של הגאון המפורסם הר"ר העשיל אבר"ק קראקא. בהקדמת ס' נוב"י כותב על זקנו זה "הרב הגאון קרוש וחסיד שישב כל ימיו בתענית ובתורה יומם ולילה". מתחלה הי' אבר"ק דאזינא במרינת ליטא ואח"כ בדובנא רבתי, ולבסוף נתיישב בעיר בראדי ונפטר שם כיום ט"ז שבט שנת תק"א לפ"ק ושם מנ"כ.

(11) נולד בשנת תע"ה בעיר באלחוב לאביו הג"ר יעקב יוקיל הלוי אב"ד רשם. הי' אב"ד בכמה קהילות, הורחוב, גלוגא רבתי, בראדי, ולבסוף כג' קהלות אה"ו. נפטר בהאמבורג כיום ו' לחדש אייר שנת תקכ"ז לפ"ק. (תולדותיו בארכיב נרפס בסוף ס' ברכה משולשת).

(12) כנראה שהיא בת בתו מו"ר, כי אשתו ב"ו"ר היתה בתו של הג"ר יצחק הלוי

אבר"ק האמבורג.

(13) היא בתו של הר"ר נפתלי הירץ סג"ל לנדא מבראדי (הנקרא ר' הירץ קורח)

חתנו של הג"ר יצחק הלוי אבר"ק אה"ו.

הכיפה אשר לי על פני השוק, מחירה עולה במעלה אדומים שלשה מאות, שליש מאלה יעלו לזכות נשמת דודי הגאון המנוח מהו' יוסף שאצקין ז"ל¹⁴) אשר באמנה זה רבות בשנים אני נותן מדי שנה בשנה א"ך לחורש שבת שהוא יום מות דודי הנ"ל לחלק יצאו עכ"פ שני אדומים ויאמר קריש בהקלויו ואזכרה לשמו, מלבד אשר אני נותן כפעם בפעם נדבה מועטת לקרוביו כפי ההזדמן. הכיפה הזאת תימסר יפה יפה לרשות גבאי ביקור חולים הממונים על בית ההקדש אשר בנה הנביר המפורסם מו"ה יודל נאטנזאהן נ"י, ומשם יפרד והי' לשלשה חלקים ההכנסות העולים מן הכיפה מדי שנה אחר נכוי הוצאות ונתינות אשר ישתרגו על הכיפה הזאת: שליש אחר יעלה להוצאות ביקור חולי ישראל השוכבים בההקדש הנ"ל, ושלש אחר יעלה להוצאות תלמוד תורה לבני עניים, ושלש אחר יותן על יד בני שי' לעשות כמשפט האמור לכבוד דודי הגאון הנ"ל, ואחריו יעשו הגבאים כזאת לזכר עולם יהי חוק ולא יעבור בעזה"י.

ראיתי ונתון אל לבי כי ישר וכשר הרבר לתקן עוד מקוה שהרה בחמין ומרחץ טוב ונקי מים חיים מעין שהור, ויחן את פני העיר מקצה מזה, שיהא לצורך רבים בנקיות וטהרה, ואשר יהי' מזה הכנסה יעלה לצורך ביקור חולי ישראל, גם לצורך הוצאת תלמוד תורה לבני עניי העיר, מי יתן ויתעוררו לזה המתנרכים בעם למהר תיקון גדול הזה כי רב הוא וצורך גדול, ויהי חלקי עם אלה, יופרש מעזבוני שלש מאות ועשרה ר"ט לצורך מצוה זו.

עתה אשא עיני אל כבוד ירידי הגביר המפורסם לשם ולתהלה נודע בשערים מו"ה יודל נאטנזאהן הוא הגבר הוקם על, נדיב על נדיבות יקום, בקימה שיש בה חידור מצוה, משולחן גבוה זכה במצוה רבה ביקור חולים כנורע, לו נאה ולו יאי ליתן לב ועין להוציא מכח לפועל פעלא טבא בעסק התיסדות מרחץ ומקוה שהרה, שיהא מעין הנובע שפע הכנסה לצורך ביקור חולים ות"ת כמשפט האמור למעלה, מצוה הבאה לידו ימחר יחיש מעשהו, מצוה בגדול המעשה ועושה לזכות הרבים! גם על דבר הכיפה האמור למעלה בזה, עיניו לנוכח יביטו לתקוע יתר במקום נאמן, מצוה גוררת מצות, לקיים דברי, והי' שכרו אתו ופעולתו לפני ד' תמיד! לקנין מקום שם קבר, ושכר לומדי תורה אשר יקבעו למורי משניות לי לשמי, למען זכות נפשי רוחי ונשמתו בתפלה ואמירת קריש יקבעו קבע לעצמן עד תום שנים עשר חודש, יופרש סך קפ"ב ר"ט כמנין שמי יעקב ונצ"ש סדר נכון באלה על צד היותר טוב ונאה ומתוקן לתקוני נפשי רוחי ונשמתו, ומה טוב אם יהי' הדבר על פי עצת חכם ונבון דבר הוא ירידי הגאון המפורסם מהולל שמו מהור"א זלמן מרגליות נ"י, יעשה נא עמי בטובה להעלות נפשי אל מקור מחצבה. עוד יופרש קצ"ד זהובים פו' לחלק לאחרים, צד"ק לפני יהלך!

14) אולי הוא נכר הרב הפרנס ר' ארי' ליב שאצקיס מבראדי אשר הי' חותנו של הר"ר יעקבא מבראדי (חותנו של הנוב"י זצ"ל).

לבה"ב הנרולה יותן לצורך תיקוני ס"ת חמשה ועשרים ר"ט, וכזה יותן להקלויז הנרולה לצורך זה לבה"מ של בני ר"י באב"ד¹⁵ אשר התפללתי שמה זה כמה, יותן לצורך תיקוני ס"ת שם חמשה ועשרים ולצורך נר תמיר משך שנה ג"כ חמשה ועשרים ר"ט, ובני שי' ישגיח שיתוקנו שמה ס"ת כנ"ל.

היות כי בעו"ה נשרפו כמה ס"ת אשר היו לנו מורשה, והעצלה מנעני מהשלים החסרון רק אחת היא אשר נתתי לקלויז, וגם זו צריכה תיקון גדול, לזאת יופרש מאה וחמשים ר"ט להוצאות כתיבת שני ס"ת ותיקונן, מי יתן ויצאו מכח לפועל פעלא טבא נקי' וטובה כתב ישר ומהורר, זך ונקי מן סיגי הטעיות, הור והרר זה אלי ואנוהו!

להלביש בני עניים לומרי' אצל מלמרי ת"ת יותן תשעים ואחר ר"ט, לתיקון בית הכנסת הנרולה יותן שנים ושבעים ר"ט, לתיקון המרחץ הגדול והמקוה יותן שלשה וששים ר"ט. — לצורכי רבים, כפי אשר יעלה על רעת הגביר המפורסם מהו' יודל נ"ז עשות תיקון ורבר טוב אשר יהנו בו המון בני ארם רבים, יותן שנים וחמשים ר"ט.

כל האמור למעלה בענין יראה בני לסלק עכ"פ במשך שנה ראשונה, מצוה הבאה לירו אל יחמיצנה, קמא קמא רמטי לירו מהר ימהרנה, זריזים מקרימים למצוה, וכל קרוב קרוב קורם ובראשונה.

עתה בני! בני! אליך אשים רברתי, הט אזניך ושמע אמרתי, וקולי לא ישמע, רק בעיני שכלך תציץ ותביט הגיון לבי! ראה אנוכי נותן לפניך את הברכה אשר ער כה ברכני ר', חלקתי עזבוני ותהי המחצה מורשה לך, מלבר בית והון ספרים ויתר החפצים אשר הצנתי לברנה ולא נכללו בזה, המה יהיו לך לנחלה, גם לבניך שי' נתתי להם שכם אחר חלקתי להם מנות כיסי כרבר האמור למעלה בזה גם מן המחצה השנית אשר לחלק יצאה כמשפט האמור למעלה, עוד שאר השארתי סך אלף חמש מאות ר"ט כפי קו המרה אשר שמתי לי למטרה כמשפט האמור למעלה, בידך נתתם בתורת הלואה נתונים נתונים המה לך, תראה לעשותן קבע, מלוח הכתובה בשטר צואה הזאת, כתוב זאת זכרון בספר חשבונותיך, להעלות פירות, ואחשוב שמונה שמונה למאה לשנה, הלא מצער הוא, יעלה מאה ועשרים ר"ט לשנה, את אלה תפריש לחלקם לחמשה מוערים קבועים בכל שנה ושנה חוק ולא יעבור בעזה"י.

י"ז אייר תקנ"ג הוא יום עלות בהר ד' נשמת א"א מ"ו נאון האמתי רבן של ישראל המפורסם מוהר"ר יחזקאל הלוי לנדא זללה"ה, הוא מרומים ישכון,

15) הוא הקצין המפורסם ר' יעקב באבר מבראדי בנו של הג"ר יצחק קראקאווער אבר"ק ברעזאן ובראדי. הוא אבי שלשלת גדולה של רבנים מפורסמים גדולי ארץ, ואכמ"ל. — הביהמ"ד הזה אשר בנה מוזכר בשו"ת נוב"י מהדו"ק חיו"ר סי' מ"ג בסופו, ששם למרו גדולי ארץ בחבורה עיי"ש. — נפטר כ"ז אלול שנת תק"ח בבראדי.

מנוחתו כבוד בק"ק פראג, כארי רביץ והרביץ תורה ברבים, על טוב יזכר שמו.
וכאיש גבירתו היא אמי מורתי הרבנית הצנועה מרת ליבה נ"ע¹⁶) בת א"י
הרב הנגיד המפורסם מו"ה יעקבבא זצ"ל¹⁷), גם היא מצאה מנוח בק"ק פראג י"ב
שבת תקנו"ן, זכרה לברכה.

עשרה בשבת תקס"ג לפ"ק מתה עלי אמן זוגתי הצנועה המפורסמת
בצדקתה וכשרון מעשי' מרת רייצה בת הרבני הנגיד המהולל מוהר"י בערוש מק'
מעזיבוז.

ב' ניסן תקס"ו לפ"ק הורם מצנפת עשרת ביתי היא כתי אחותך אשת חן
הנעימה, אשה חכמה, ישרה ותמימה, לשבח מפורסמה, מרת רבקה נעסיל¹⁸)
מרומים תשכון.

ואני כי עד כה לא ידעתי יום מותי! זאת ידעתי עכ"פ כי יבא יומי!
חמשה זמנים אלה יהיו לך למועדה לחלק מצוה, והי' לך לאזכרה לזכות
נפשותינו המופקדות ביד ידו"ד: ושמרת את החוקה הזאת למועדה ימים ימימה
אתה ובניך אחריו חוקת עולם לדורותיכם, ואני אוהיל לך אחלה שתזכה גם אתה
ליחד אלה וכאלה ולמסור יפה ליד בניך שימה בפיהם כרכר אשר אנוכי מצוך
היום, למען אשר יצוה גם הוא את בניו אחריו, ושמרו את משמרת תרומתי מדור
דור! והיתה השורה הזאת לעד ביני וביןך ובין זרעך אחריו, לזכר עולם יהי'.
(ההמשך בקונטרס הבא אי"ה)

16) הנוב"י בהקדמת ספרו צל"ח מזכירה לשבח ולתהלה, ועיין בספרו אהבת ציון
דרוש ז' רבני הספר עלי'.

17) הוא בנו של הר"ר רניאל מלובלין, ואמו היתה בתו של הג"ר יעקבבא אבר"ק
גלוגא וניקלשבורג. נפטר ח"י אלול תצ"ז.

18) בעלה הי' הר"ר אברהם איציק סג"ל לנרא בנו השני של הג"ר חיים סג"ל לנרא
אבר"ק פודקאמין.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם העפטלער נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' יהודא קאפציעל נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יעקב שאיא נ"י להולדת הנכרים
להרב מו"ה מרדכי דוב טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר
להולדת הנכר

להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יחזקאל הלוי שולמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יעקב ברי"ל שארף נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה שלמה ישראל פרישוואסער נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר
להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה משה יהושע צאננער נ"י ממאנטרעאל להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' משה קרענגיל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' עזריאל אליעזר מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי גרובער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי אלימלך וויינגארטען נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי ארי' הירש נ"י להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחזקאל ניכטבורגער נ"י מרמת-גן לנישואי נכרתו תחי'
להאברך היקר בנש"ק ר' שמחה אברהם קארנרייך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה חיים צבי קופפערמאן שליט"א לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
אלטר ישכר אליהו נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים שפיעלמאן נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יקותיאל הלוי האממער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
שמחה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר ישראל איסר נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להרב מו"ה שבתי מייזליש שליט"א רב דקהל סאכאטשוב ולאכיו הרב המפורסם
וכו' מוה"ר חיים מייזליש שליט"א אבד"ק סארוואש לאירוסיו בתו-נכדתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל קלעפנער נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר מאיר דוב נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להב' החתן הנעלה כמר אברהם חיים גאלדבערג נ"י מאנטווערפען תלמיד
ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש שכל מי שנתן השו"ת

שמחה כמעונו יודיע נא אל המערכת.

קובין

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובין מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ב' קונטרס ט' תמוז-אב תשל"ט ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד לסיום הש"ס ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט בענין תענית תשעה באב הגאון בעל שב יעקב זצ"ל

יב בענין שבועה בשם הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל

יג דרוש הספר הגאון מוה"ר אברהם קרא זצ"ל

מדור אגרות קודש

יח מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל

כ מכתב מהרה"ק מוה"ר דוד הלברשטאם אבד"ק קרשאנוב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כא חידושים במ"ק דחולין הגאון מוה"ר שמואל ענגיל זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כד בדיון רובא וחזקה החתן כמר ברוך אברהם צבי הורוויץ נ"י

כו בדיון ת"ב שחל להיות במוצש"ק . . . הרב יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י

לא בענין ובאו בה פריצים וחללוה . . . הרב חיים יעקב מאיר רובין נ"י

לה מגיס סימנין ביורה בשבת הרב יצחק ישע' ווייס נ"י

עולת שבת בשבתו

לח ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מא נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

נ הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעמים

נא הערות שונות הר' מנחם סג"ל מאנדל הי"ד

מדור זכור ימות עולם

נד צוואת הג"ר יעקבקא סג"ל לנרא בנו של הנובי זצ"ל

צילומי כתבי קודש נה, נז, נח, סד

מכתבים אל המערכת נט

ברכות והודאות סה

כל הזכויות שמורות למערכת

Copyright © 1979
by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לירידנו היקר והנעלה האברך המופלג והמושלם
מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י

אשר נרבה רוחו אותו לסייע בדבר מצוה
לתרום סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת חותנו הרה"ח
מו"ה דוד ב"ר יצחק געללער ע"ה
נלב"ע ביום ג' לחודש תמוז שנת תש"ל לפ"ק
ת. נ. צ. כ. ה.

ישלם ד' פעלו הטוב ותחי משכורתו שלמה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך בכל הברכות האמורות בתורה אורך ימים
בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, ויזכה לרוות רב נחת
מיוצ"ח, בשמחה ובהרחבת הדעת, אכ"ר.

המערכת

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לסיום הש"ס ביום ד' מנחם אב שנת תשל"ח לפ"ק.

לכבוד יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקלה"ה הי"ד

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל.

בשילהי מסכת עוקצין תנן א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנא' להנחיל אותי יש ואוצרותיהם אמלא, א"ר שמעון בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנא' ר' עזר לעמו יתן ר' יברך את עמו בשלום.

וכדי לקשר סוף תושבע"פ עם תחלתה דתנן בריש מס' ברכות מאימתי קורין את שמע בערבין וכו', נקדים לבאר סמיכת מאמר דיב"ל בענין ש"י עולמות למאמר דשב"ח שהשלום הוא כלי מחזיק ברכה. גם למה הוי השלום כלי מחזיק ברכה. ועור איכא למירק על לשונו הכפול לכל צדיק וצדיק הול"ל לכל צדיק. והנראה בהקדם לבאר דברי המדרש תנחומא (פ' תשא) אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאילו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן. מנין, ממה שקראו בענין וידבר ר' אל משה לאמר כי תשא את ראש בני ישראל, שא לא נאמר אלא כי תשא (לשון עתיד), עכ"ל. ויש לדרק למה בפרשת שקלים דייקא יזכר שמו של משה. גם מהו כוונת אומרו ואתה זוקף את ראשן. אמנם יתבאר עפ"י ד' הגאון מוה"ר שאול מאמסטרדם זצ"ל בספרו בנין אריאל (פ' דברים) בפסוק ר' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם, ומפרש המשך שני המקראות האלה עפ"י מה שפירש"י יוסף ר' עליכם וגו' מהו שוב ויברך אתכם כאשר דיבר לכם, אלא אמרו לו למשה אתה נותן קצבה לברכותינו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו' אמר להם זו משלי הוא אבל הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם, עכ"ל. ומקשים העולם רחלל בכלל מאתים מנה וכיון שכבר ברכם השי"ת בלי קצבה למה הוצרכו תו לברכת משה משלו.

ומבאר רבאמת עשה משה לישראל טובה גדולה במה שנהג בהן טובת עין לברכם משלו, עפ"י מ"ש ר"ש בן חלפתא הנ"ל דלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ובעת, ההיא היו ישראל מלאים קטמות ומריבות כאשר אמר משה איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם, ופירש"י שהיו טרחנים וסרבנים ובעלי מריבה, ואם כן לא היו ישראל שבאותו הרור דאויים לברכה מאת הקב"ה בלי קצבה, לכן התנרב משה להאציל עליהם ברכה משלו שיש לה קצבה, וביקש עליהם רחמים שישפיע השי"ת שלום ואהבה ביניהם להסיר קנאת איש מדעהו דאז תבא עליהם ברכה עד בלי די משמי קדשו ית' בלי גבול וקצבה, וז"ש ויברך אתכם כאשר דיבר לכם, זה תפלה לא-ל עליון ב"ה

שיברך את עמו בשלום שהוא ברכת השי"ת בלי קצבת, כי מאחר שהיו בעלי מריבה וקטטה לא היו ראויים לקבל ברכת ד' בלי קצבת ולכן הוצרך לברכם בברכת שלום ואהבה, עכ"ד.

ולחבין הענין למה אין ברכת ד' שורה אלא ע"י שלום ואהבה נראה עפ"י החובת הלבבות (שער אהבת ד' פרק ו') שהארם העובר ה' בעצמו ומתקן את נפשו במדרגה גבוהה וקדושה עליונה, ואפילו הגיע קרוב למעלת המלאכים בעבודתם ואהבתם הזכה לד', עכ"ז אין זכויותיו מגיעות לזכויותיו של המשפיע ומורה לבני אדם את הדרך הטוב ומקרב רשעים אל עבודת הבורא ית', כי זכויותיו הולכות ומתרבים ע"י שיש לו חלק במעשיהם הטובים של אותם שהכניס תחת כנפי השכינה וקירבם לעבודתו ית'. ומביא משל על זה לשני סוחרים שבאו למדינה, לאחר מהם ה' סחורה אחת בלבד שהיתה שוה עשרה זוז ומכרם במאה זוז, והסוחר השני ה' לו סחורות רבות ושונות שוות חמשת אלפים זוז, ומכרם בעד עשרת אלפים זוז, הראשון הרוויח עשרת כפלי הקרן, והשני לא הרוויח אלא כפל אחד בלבד, ומ"מ הסוחר השני ה' שכרו הרבה מאד יותר מהסוחר הראשון, והסוחר הראשון עם רוב כפלי הרויח שלו לא הרוויח אלא תשעים זוז בלבד, והסוחר השני הגם שה' לו ריוח מועט עכ"ז הרויח סך חמשת אלפים זהובים, וכמו כן בענין זה, הצדיק שאינו מתקן אלא את נפשו בלבד הרי זכויותיו רק כפי מעשיו הטובים בלבד, אבל הצדיק שמתקן נפשו וגם משפיע ומקרב נפשות רבות לתורה ועבודת ה' ירבו ויוכפלו זכויותיו, כי יש לו חלק ונחלה בכל המעשים טובים שיעסקו תלמידיו ותלמידי תלמידיו עד עולם, כמ"ש חז"ל (אבות פ"ה) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל, ומקרא מלא דיבר הכתוב (דניאל י"ב) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, פי' שיתרבה להם הזכויות בלי שיעור לעולם ועד, עכ"ד.

ועפ"ז י"ל דמה שאמרו חז"ל לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, כיוונו למדת אהבה ושלום בין תלמידי חכמים לאנשים פשוטים, שהתלמידי חכמים ישפיעו וילמדו תועים בינה באהבה ושלום ויקרבו אותם לתורה ועבודת השי"ת, ועי"ז יזכו להתברך בברכה כפולה ומכופלת, וזה נקראת מדת השלום כמ"ש באהרן (מלאכי ב') בשלום ובמישור הלך אתי וגו' ורבים השיב מעוון, וז"ש דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום, ר"ל דעיקר דרכי ונתיבות התורה הוא מדת השלום, לקרב בני אדם תחת כנפי השכינה, ואז ררכי דרכי נועם להשפיע ברכה מרובה עד בלי די.

אמנם עבודה זו של התחברות עם אחרים לקרבן לעבודת ד' לא יזכה לה האדם רק אם הוא מוכתר במדת ענוה האמיתית, כי האדם המתגאה וחושב שהוא כבר קנה שלימות הנפש לא ישפיל עצמו להתחבר עם זולתו באהבה ואחות אף אם עי"ז יזכה לקרבו לתורה ולעבודת ד', רק מי שרעתו שפלה עליו מוכן להשפיל א"ע ולירד ממדרגותיו כדי למשוך לב הפשוטי עם ולהעלותם משפלותם. וזה ה' מדרגת משה רבינו אשר העיד עליו הכתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם

אשר על פני האדמה, ועי"ז היכולת בידו להתחבר עם בני ולהשפיע עליהם. ומה נעמו בזה רברי כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצוק"ל בספה"ק קדושת ציון בפ' כי תשא עה"פ זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל וגו', דהנה אמרו במדרש בפ' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, ר' יהודא בר נחמן בשם רשב"ל אומר עד שה' כותב בקולמסו נשתייר קימעא והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני הוד. וכתבו המפרשים דהטיפה שנשתיירה בקולמוסו היתה מחמת שכתב והאיש משה ענו חסר יו"ד, כי בעבור ענוותנותו לא דצה לכתוב על עצמו עניו כיו"ד, ומזה נשתייר לו טיפת דיו ומשם זכה לקרני הוד (עיי' נחל קדומים להרחיד"א סוף פ' תשא בשם הגאון ר"ר העשיל). והסביר כ"ק אאמו"ר זצ"ל הענין שהחסיר אות יו"ד דייקא, כי ענוה האמיתית היא רק כשהאדם בעצמו אינו יודע שהוא עניו, כי מי שיודע בנפשו שהוא עניו הרי הוא מתנאה במעלת ענוה, ולכן באות יו"ד שחיסר משה רבינו מתיבת ענו מחמת גורל ענוותנותו מרומז שם בחינה זו, כי אות יו"ד במילוי כזה יו"ד ו"ו דל"ת עולה בגימטריא תס"ו כמספר ומש"ה ל"א יד"ע, לרמז שלא ידע משה כלל שהוא עניו.

והנה ידוע מ"ש מהר"ש אלקב"ץ ז"ל דמצות מחצית השקל רומזת לענוה ואהבת ישראל, שצריך האדם להעט בנפשו שלא הגיע לשלימות כראוי, והוא רק מחצית השקל, אלא בהתחברותו עם אחרים יחד אז יהי' בשלימות, ע"כ רמז משה לישראל ואמר להם זה יתנו, ר"ל זה, המחצית השקל הרומזת לענוה, יהי' בבחי' יתגו' העולה תס"ו כמנין ומש"ה ל"א יד"ע, היינו שלא ידע כלל בענוותנותו, שהוא מדת הענוה האמיתית, ודפח"ח. ועוד הוסיף שם לפרש בזה הפסוק תמשילוהו במעשי ידיך (תהלים ח') אשר חכמו"ל דרשוהו על משה רבינו (ר"ה כ"א ע"ב), דהנה בעבור מדת הענוה זוכין לגדולה וממשלה כאו"ל (חולין דף פ"ט) חושקני בכס שבשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם, נתתי גדולה למשה ואהרן אמרו ונחנו מה. והענוה הזאת עוד גורמת שהקב"ה ירבה ויוסיף להם גדולה וממשלה מאחר שחושק בם. וזהו, תמשילוהו, באיזה זכות זכה משה רבינו להמלוכה והממשלה, במעש"י ידיך, שעולה בגימט' תס"ו כמספר ומש"ה ל"א יד"ע, כל' בזכות הענוה. ועי"ש בקדושת ציון שמפרש בזה גם רישא דקרא ועוד מקראי קודש.

ונקדים עוד רברי הרב הקדוש המקובל מוה"ר חיים וויטאל זצ"ל בספר עין הדעת טוב בפסוק כי תשא את ראש בני ישראל, ראש בני ישראל אלו הנשמות שהם העיקר והראש לגבי הגוף, כמ"ש ושמן על ראשך אל יחסר, פי' שלא יחסר חיי הנשמה, וזהו כי תשא את ראש בני ישראל, כלומר שירים וישא משה את נשמות בני ישראל למעלה, ע"כ. ועפ"י דרכינו יובן היטב מה שאמר הכתוב אח"כ זה יתנו וגו' מחצית השקל, ר"ל שזה הי' עבודת משה רבינו ע"ה להרים את נשמות בני ישראל ע"י בחי' מחצית השקל, שהשפיע משה עליהם מדת הענוה והאהבה ולמדם שכל אחד אינו אלא מחצית עד שיתחבר וישפיע על זולתו, ובזה הרים ונשא משה את נשמות בני ישראל ברום המדרגות. ומה שזכר משה

דבינו ע"ה לכה הקדוש הזה להרים את נשמות ישראל ולאחרם באהבה ואחוה והכנעה זל"ז, הוא על ירי שהיתה נשמתו כלולה מכל נשמות ישראל כירוע מה שאחו"ל ילדה אשה אחת במצרים ס' ריבוא בכרם אחד, והכוונה על משה רבינו שהי' כולל כל ס' ריבוא נשמות ישראל.

ובזה יבואר הכתוב ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים ל"ג), ויש לדקדק על כפל הלשון, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל, אכן עפ"י האמור יתכן, ויהי בישורון מלך שזכה משה למלכות וממשלה בישראל ע"י, בהתאסף ראשי עם, כלומר שאסף וכלל את כל נשמות ישראל (הנקראים בשם "ראשי" עם כמ"ש מהרח"ו הנ"ל), ועי"ז הי' כוחו יפה להרים את נשמות ישראל ולהשפיע עליהם, יחד שבטי ישראל, שהתאחד עמהם כאיש אחד בלב אחד, ועי"ז זכה למלכות וממשלה, כאמור לעיל דע"י מדת הענוה זוכים למלכות וגדולה כדברי כ"ק אאמו"ר זצ"ל עה"פ תמשילוהו במעשי ידיך כנ"ל.

ועפ"ז יתפרש גם הכתוב (ישעי' ט') לסרבה המשרה ולשלום אין קץ, שזוכים למרבה המשרה פירוש לגדולה ושררה ע"י מדת השלום ואהבת איש לרעהו, ועי"ז אין קץ, שהשלום ואהבה שכל אחד מקרב את חבירו לתורה ועבודת ה' הוא כלי מחזיק ברכת הקב"ה, שגורמת שפע מרובה בלי קץ וקצבה כנוצר, כי יתרבו זכויותיו כפליים ע"י הזכויות של תלמידיו שמשפיע עליהם, וממילא יתרבו ברכותיו.

ובזה הבוא נבא לביאור דברי המדרש תנחומא בראש דברינו אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת איני נזכר, כי ידע משה שבכל דור יהיו צדיקים ומנהיגים שידריכו וילמדו את העם את הדרך אשר ילכו בה בעבודת השי"ת, ואולי עי"ז יפסוק ח"ו כוחו והשפעתו מישראל וזכרו יסוף מזרעו, והשיב לו הקב"ה חייך, כלומר החיות שלך והשפעתך יתקיים ולא ימיש מישראל עד עולם, כי כשם שאתה נותן להם עכשיו פ' שקלים ואתה זוקף את ראשם, ר"ל כאמור שלמד משה לישראל מצות מחצית השקל המורה על מדת ענוה ושפלות ומדת אהבה ואחוה שידע כל אחד שאינו בשלימות אלא מחצית השקל זולת בהתחברו עם אחרים ומשפיע עליהם, שבוה הי' זוקף את ראשם היינו נשמתם וכדברי הרח"ו הנ"ל, כך בכל שנה ושנה כשקורין ישראל פרשת שקלים כאילו אתה עומד שם וזוקף את ראשם, ר"ל שתמיד בכל הדורות ישאר השפעת משה רבינו ע"ה לישראל להתחבר עם כל אחד באהבה ואחוה ולהשפיע לזולתו תורה ועבודת ה', והוא ע"י שילמדו ממנו מעלת מדת הענוה האמיתית, מבלי להכיר ענוותנותו, ועי"ז אתפשטותי' דמשה בכל דרא ולא יפסוק השפעתו לנצח.

ומעתה יובן היטב המשך שני המאמרים שקבעו חז"ל בסיום הש"ס וגם קישור סוף הש"ס בתחילתו, א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק בא לרמוז על שני סוגי צדיקים, צדיק אחר העובד את ד' בינו לבין עצמו ואינו משפיע על זולתו, ויש צדיק המשפיע על אחרים ומלמד אותם דעת ותבונה לעסוק בתורה ולעבוד את ד'. ומפרט אותם התנא כל אחד בפני עצמם, להורות

שארן שכרן של הצדיקים שוה, כי הצדיק המוציא יקר מזולל ומקרב נפשות ישראל תחת כנפי השכינה יתרבו זכויותיו וברכותיו בלי שיעור וערך כנ"ל, כי יש לו חלק גם בכל זכויותיהם של אותם שקירב לעבודתו ית"ש הם ותלמידיהם ותלמידיו תלמידיהם, ולכן אמר התנא לכל צדיק וצדיק, כי יש צדיק העובד את ה' בפני עצמו, ויש צדיק שקירב עשרה בני אדם תחת כנפי השכינה, ויש צדיק שהשיב מאה או אלף בנ"א מעוון וקירבם לעבודתו ית', ולפי רוב הנפשות שהאיר עיניהם בתשובה תרבה נחלתו לעולם הבא, וזהו שמביא התנא הכתוב להנחיל אותה יש ואוצרותיהם אמלא, ואוצרותיהם, אלו תלמידיו של הצדיק שהשפיע עליהם בחיים חיותו וזרח עליהם אור עבודתו ב"ה, שעל ידם יתמלאו ויתרבו זכויותיו וברכותיו של הצדיק בלי קץ וגבול.

ומדי דברו בענין מעלת הצדיק המשפיע לבני אדם להגדיל תורה ולהאדירה שיתרבה נחלתו לעוה"ב מביא את דברי ר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, הכוונה כאמור, דע"י שלומדים בני ישראל ממשנה רבינו ע"ה מדת הענוה ואהבת ישראל התלוי זה בזה, להבין ולהשכיל שכל אחד אינו אלא מחצית בלא התחברות עם חבירו, וצריך להשפיע על אחרים לקרבם לעבודת ד', עי"ז הוה כלי מחזיק ברכה, בשפע מרובה בעוה"ז בלי קצבה, ולרב טוב ונחלה בלי מצרים ובלי גבול לחיי העוה"ב.

וזהו שפתח התנא בריש הש"ס במצות קריאת שמע מאימתי קורין את שמע בערבין, כי כל האמור למדים מפרשה הראשונה של קריאת שמע, דבפסוק ראשון בק"ש שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד דקרב האלשיך הק' על אומרו שמע ישראל לשון יחיד, ועל אומרו ד' אלקינו ד' אחד, דהול"ל ד' אלקינו אחד. ומפרש דאומרו שמע ישראל לשון יחיד ר"ל שיהיו כל ישראל באחדות הלבבות באהבה כאיש אחד ויתדמו לקונם ב"ה אשר הגם שה' אלקינו, כלומר שיש אצלו ית"ש שני בחינות דין ורחמים, עכ"ז ד' אחד יחיד ומיוחד, כמו כן יהיו בני ישראל באהבה ושלום כאיש אחד בלב אחד, ובאותה פרשה כתיב להלן, ושננתם לבניך וגו' ואיתא בילקוט ושננתם לבניך אלו תלמידיו שהתלמידים קרויים בנים, כמ"ש חז"ל (סנהדרין י"ט ע"ב) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, והוא כדברי ר"ש בן חלפתא הנ"ל דמדת השלום ואהבה שכל אחד מקרב נפשות ישראל לד', הוא כלי המחזיק ברכה ושפע רב. ולזה קבעו חז"ל בחתימת התלמוד ובראשה, לחורות שזהו עיקר עבודת האדם ותכלית הבריא, לקרב רחוקים להתחבר עמם ולמשוך אותם בעבותות אהבה וחיבה יתירה לתורה ועבודת השי"ת, וכמ"ש חז"ל אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת. ופי' הבינה לעתים שלא תחזיק את התורה לעצמך רק יפוצו מעיינותיך חוצה ותהי' דולה ומשקה מתורתך לאחרים כי לכך נוצרת, דזהו תכלית יצירת האדם בעוה"ז, ובזה ירבו זכויותיו וברכותיו בלי גבול וקצבה.

וזה היתה עבודתו של אותו צדיק כ"ק אאמו"ר הגאון הקדוש זצ"ל הי"ד שמסר נפשו עבור בני ישראל וזכה וזיכה רבבות אלפי ישראל בחיים חיותו והשקיע כוחות נפלאים לקרב רחוקים לרחוק וללכך את לבותם מרוע דרכיהם

והזריח עליהם אור חדש, ובגודל השפעתו הקדושה העמיר דור קדוש של לומדי תורה ויראי השם, ועי"ז שכרו הרבה מאד ברכה מרובה ונחלה גרולה בלי קצבה עד אין שיעור וערך כנ"ל. וכמו שהבטיח לו הקב"ה למשה שיהי' שמו וזכרו קיים לעד ולנצח שיהי' זוקף את ראשן של ישראל בכל שנה ושנה בקריאת פרשת שקלים, כמו כן כ"ק אאמו"ר זצוק"ל ג"כ בכל שנה ושנה בשעה שמזכירים עבודתו הקדושה ומתרבקים בו ולומדים ממנו מרת הענוה ואהבה לקרב נפשות ישראל ולהשפיע עליהם רוח דעת ויראת ד', אז הוא זוקף את ראשם כלומר אז מרים את נשמות תלמידיו ותלמידי תלמידיו אשר דבוקים בו ובעבודתו הק', וממשיך להעתיר בעדם לפני ד' ולהשפיע עליהם כל טוב בנשמיות וברוחניות ממכון שבתו בשמים כמו שעשה בחיים חיותו, וכדרך שנאמר באברהם אבינו ע"ה ואברהם עורנו עומר לפני ד', ואחז"ל אין עמידה אלא תפלה, שאף אחר הסתלקותו לא נפרד מאתנו ועורנו עומד ומעורר בתפלה רחמים וחסדים מרובים לתלמידיו ותלמידי תלמידיו, עד ביאת גואל צדק בב"א.

בענין תענית תשעה באב

מהגאון מוה"ר יעקב כ"ץ אבר"ק פראנקפורט
מח"ס שו"ת שב יעקב¹

במס' פסחים (דף נ"ד ע"ב) אמר שמואל אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד, למימרא דסבר שמואל ט' באב בין השמשות שלו אסור והאמר שמואל ת"ב בה"ש שלו מותר, וכי תימא קסבר שמואל כל תענית ציבור בה"ש שלו מותר והאנן תנן וכו' נימא מסייע לי' אין בין ת"ב ליוה"כ אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות וכו' וכן אמרו משמי' דר' יוחנן, ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר ר"י ת"ב אינו כתענית ציבור מאי לאו לבה"ש"מ לא למלאכה וכו' ר"פ אמר מאי אינו כתענית ציבור אינו כראשונות אלא כאחרונות ואסורה וכו' הא לכל דבריהם זה וזה שוין מסייע לי' לר' אלעזר דאר"א אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בת"ב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביוה"כ, מיתיבי אין בין ת"ב לתע"צ אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואילו גבי תע"צ תנא

1) הגאון מוה"ר יעקב הכהן פאפרש הוא בנו של מוה"ר בנימין מפראג. בשנת תנ"ז נתקבל לאב"ד בק"ק קובלעניץ ובשנת תע"ח עטרוהו בכתר אב"ד ור"מ בק"ק פראנקפורט רמ"ן. העמיר תלמידים הרבה בישיבתו החשובה והגדולה (עיין שה"ג להרחי"ד א מערכת גרולים בערכו). נרפס ממנו שו"ת שב יעקב שני כרכים על רחש"ע. נפטר בפראנקפורט בש"ק פ' יתרו כ"ב שבט ת"ק לפ"ק באשמורת הבוקר ונקבר שם למחרתו ביום א' כ"ג שבט. — ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א'.

כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו יריו ורגליו לא, א"ר פפא תנא קולי קולי קני, יעוי"ש היטב כל הסוגיא.

ויש לדקדק בסוגיין אהא דפריך ר' יוחנן אדר' יוחנן אמאי לא פריך אר' יוחנן דאמר ט"ב אינו כתע"צ מהך ברייתא דאין בין ט"ב לתע"צ וכו' דמשמע הא לכל מילי שווין, וגם יל"ד אמאי לא פריך הגמ' מרישא דברייתא אדיוקא דסיפא, רברישא תניא אין בין ט"ב ליוה"כ אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר, הרי דבהשמ"ש מותר בט"ב, ובסיפא תניא אין בין ט"ב לתע"צ וכו' משמע דבהשמ"ש אסור בט"ב כפי סברת המקשן דהא דתנן אוכלין ושותין בתע"צ מבעו"י למעוטי בה"ש. אמנם יתיישב עפ"ד התוס' בד"ה אין בין ת"ב וכו' שהקשו הא דלא קחשיב הברייתא מלאכה שמותר בת"ב במקום שנהנו, ותי' הר"י משום דבסיפא מסיק לה לשריוותא דמלאכה גבי אין בין ט"ב לתע"צ עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאם ה' מקשה הגמ' דיוקא דסיפא ארישא, הייתי אומר דלעולם ת"ב בה"ש מותר כרתניא בדרישא ספיקו מותר, והא דלא קחשיב לה נמי בסיפא דסומך עצמו על מה שכבר תני לה ברישא שספיקו מותר. וממילא מיושב ג"כ אמאי לא פריך מהבדייתא על ר' יוחנן, דשפיר נוכל לומר רהבדייתא ס"ל דבהשמ"ש מותר וכנ"ל, ופשוט.

והנה המהרש"א מקשה אהא דקאמר בגמ' ומי א"ר יוחנן הכי והאר"י ת"ב אינו כתע"צ מאי לאו לבהשמ"ש, הלא איכא למימר דס"ל כשמואל דלעיל דתענית ציבור בהשמ"ש שרי, וא"כ מאי דאמר ת"ב אינו כתע"צ היינו דבת"ב אסור בהשמ"ש. אמנם באמת לא קשה מירי, דאי נימא הכי תקשי אברייתא, אמאי לא קתני בה בהדיא בסיפא דבהשמ"ש מותר בתע"צ ואסור בת"ב, דבשלמא אי אמדינן איפכא דבהשמ"ש מותר בת"ב, ניחא, כמו שתירצנו לעיל דסמך אמאי דתנא לה כבר ברישא וכנ"ל, אבל השתא אי נימא רבת"ב אסור בהשמ"ש אי אפשר לומר דסמך אדישא דאדרבה ברישא משמע איפכא שמותר בהשמ"ש בת"ב.

ונראה דמהרש"א מקשה שפיר, ואף דאליבא דהמקשן לק"מ כנ"ל, אמנם יש מקום לקושי המהרש"א אליבא דר' פפא דמשני מאי אינו כתע"צ אינו כראשונות אלא כאחרונות ואסורה, וקשה אמאי צריך למידחיק נפשי' לתרץ אינו כראשונות אלא כאחרונות, הו"ל לתדן בדרך פשוט דס"ל כשמואל דת"ב מותר וכן' המהרש"א, והשתא אין לדחות כתירון הנ"ל דא"כ הו"ל למיתני בהדיא בבדייתא דת"ב אסור בהשמ"ש, דהא ר' פפא בעצמו אמר בסוף הסוגיא תנא קולי קולי קתני, ולכן לא קתני דת"ב בהשמ"ש אסור, ושפיר הקשה המהרש"א. ועפ"י דרך המהרש"א שרוצה לומר אליבא דר"י דהא רקאמר ת"ב אינו כתע"צ היינו דתע"צ קיל מת"ב, יש להקשות גם באופן אחר, דמאי פריך הגמ' מהא דאמר ר' יוחנן ת"ב אינו כתע"צ, נימא דר' יוחנן מיירי לענין דחיצה דתע"צ מותר ברחיצה ות"ב אסור ברחיצה, ואין לדחות דא"כ מדוע לא קתני לה בהדיא בבדייתא דאין בין ת"ב לתע"צ, דהא תנא בבדייתא קולי קולי קתני וכנ"ל.

אמנם קשיא זו יש לתרץ כשנקדים לבאר בהא דקאמר בסוגיין הא לכל דבריהם זה וזה שווין מסייע לר"א דאר"א אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בת"ב ומקשה הגמ' מהך דברייטא דאין בין ת"ב לתע"צ, ובתע"צ מותר לרחוץ פניו וידיו ורגליו. ולכאורה אמאי לא מקשה על הברייטא נופא רישא אסיפא דברישא תנא דת"ב כיוח"כ, הרי דאסור ברחיצה, ובסיפא תניא דת"ב הוי כתע"צ, הרי דמותר ברחיצה, ותו יל"ד על מש"כ התוס' בד"ה קולי קולי קתני, דאפי' בלא הא דר"א דאסר להושיט אצבעו במים צ"ל קולי קולי קתני דהא בת"ב לכה"פ כל גופו אסור ובתע"צ מותר בצונן יעוי"ש, ולכאורה מה בעו בזה. ועוד יל"ד מדוע בתחלת הסוגיא קאמר "נימא" מסייע לי' וכאן קאמר מסייע לי', דמשמע דוודאי יש סיוע. אמנם ידוע דכל היכא דקאמר לימא מסייע לי' הוא משום ידיע התירוץ מתחלה, להכי פריך לימא מסייע לי', כלו' ששואל אם נקטינן כהך תירוץא או לא, והשתא יובן שפיר רברי הגמ', דלהכי לא פריך רישא אסיפא דידע די"ל דחרא לאו דוקא כמו שמצינו כה"ג הרבה פעמים בש"ס, רק דמקשה מיתיבי על הא דקאמר מסייע לי' לר"א דמשמע ריש סיוע ברורה, הלא כיון דצ"ל על חד מהני דלאו דוקא קתני דהיינו או ארישא או אסיפא, א"כ איך יש ראי' ברורה לר"א, הא יש לדחות דסיפא לאו דוקא קתני ושוב לא יהי' ראי' לר"א, וע"ז משני ר"פ תנא קולי קולי קתני, א"כ שוב לא דחקינן לומר דברייטא לאו דוקא קתני, אלא דהברייטא לא קתני רק הקולות ולא החומרות, ושפיר אמרינן דהברייטא דוקא קתני ושוב יש סיוע לר"א דת"ב אסור ברחיצה. ועל זה הוי קשיא לחו' להתוס' מה חזית למימר דברייטא קולי קולי קתני וברייטא דוקא קתני ויהי' סייעתא לר"א, הלא דברייטא סתמא קתני ונוכל לומר דקתני בין חומרי ובין קולי, רק דרישא לאו דוקא קתני, ועל זה שפיר כתבו התוס' דבלא"ה צ"ל דברייטא קולי קולי קתני וממילא שפיר יש סייעתא לר"א. והשתא מתורץ גם קו' הנ"ל אמאי לא מתרץ דר' יוחנן קאי על רחיצה רת"ב אינו כתע"צ, דא"כ יוקשה עליו נימא מסייע לי' מהך דאין בין ת"ב ליוח"כ.

אך לפי"ז עדיין קשה על המקשן דלא ידע מהאי סברא דתנא קולי קולי קתני, א"כ ע"כ הי' צ"ל דחדא לאו דוקא, א"כ שוב נוכל לומר דר"י לענין רחיצה קאמר כנ"ל, דאין לומר דקשיא לי' לימא מסייע לי' מהך דאין בין ט"ב ליוח"כ דדילמא באמת חדא לאו דוקא קתני, וצ"ע.

בענין שבועה בשם

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראש אב"ד בפראג⁽¹⁾

בפרשת ראה ברש"י, ראה אנכי נותן ברכה וקללה, האמורות בהר נרדיום ובהר עיבל, עכ"ל. ומקשים מאי בעי רש"י בזה, ועיין ברמב"ן שחולק על רש"י דלא קאי אהר נרדיום ועיבל. ונראה לפרש כוונת רש"י, דבנדרים רף ב' ע"א תנן כל כינויי נדרים כנדרים כו' ושבועות כשבועות, וכ' הר"ן בר"ה ושבועות, כלומר רכינוי שבועות הרי הם כשבועה וחיילי ומהא שמעינן דשבועה לא בעי שם דאי בשחזכיר השם מאי איריא משום כינוי שבועות תיפוק ל' משום הזכרת השם דאפי' בלא שבועה ובלא כינוי הוי שבועה כו', ואיכא לאקשווי מראמרין פ' שבועת העדות (רף ל"ה) רשבועות העדות בעי שם ותי' ר"ת ז"ל דה"מ במושבע מפי אחרים רהא מסוטה נמר' לה שמושבעה מפי כהן אבל במושבעה מפי עצמה לא בעי שם, ותמיהנ' עליו פה קדוש איך אמר דבר זה רהא אמרינן בשבועות (רף כ"ט) דהמוציא אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו רמי וילפינן לה מסוטה רכתיב ואמרה האשה אמן אמן, כלומר והוי כמו שמושבעת מפי עצמה, אלא עיקרן של דברים רההוא רשבועת עדות דבעיא שם ר' חנינא בר אירי הוא רנמר אלה אלה מסוטה אבל רבנן לא בעי לא שם ולא כינוי, אלא שהראב"ב ז"ל אמר דלענין מלקות בעי שם כו' אבל לענין איסורא בלא שם נמי איתא עכ"ל יעוש"ה. ומתמצים העולם על קו' הר"ן דהתם נמי מיירי בשם דוקא רהא יליף מסוטה מואמרה האשה אמן וכמ"ש נם הר"ן שהסוטה מושבעת בשם, וא"כ י"ל הא רעונה אמן הוי כמוציא שבועה מפיו היינו רוקא כמוציא אמן אחרי שבועה שהיא בשם, ולק"מ קו' הר"ן על ר"ת, וכ"כ בספר קרבן נתנאל.

אך נראה הוכחה להר"ן דמוציא אמן אפילו אחרי שבועה שאינה בשם הוי שבועה, והיינו מהא רכתיב בפ' כי תבא ארור אשר לא יקים את כל רברי התורה הזאת וגו' אמן, ופירש"י כאן כלל את כל התורה כולה וקבלוהו עליהם באלה ובשבועה, והיינו כדאמרין בש"ס ארור הוי שבועה, וכ"כ התוס' במס' שבת (פ"ח ע"א) בד"ה מודעא רבא לאורייתא בשם ר"ת דאיי' מש"ס דסוטה רף ל"ז רקבלו התורה באותו פעם בשבועה, והתם מושבע מפי אחרים הוי בלא שם רכל הארורים הוי בלא שם, וא"כ מוכח רעונה אמן על השבועה אפי' בלא שם הוי שבועה ושפיר הקשה הר"ן על ר"ת לשיטתו.

והנה רש"י כתב, את הברכה אשר תשמעו על מנת אשר תשמעו, וכתבו המפרשים משום דהכא מעשה קורם לתנאי, ובאמת בעינן תנאי קורם למעשה, ועור דהוי כאסמכתא, אלא רעל מנת הוי כמעכשיו, ובמעכשיו מהני הכל. אמנם

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ט', ובקונט' ד' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י נכדו הג"ר אברהם פישלס מפראג, בשם זקנו זצ"ל.

בחז"מ סי' ר"ז (עיי"ש בדמ"א סעיף י"ד ובסמ"ע ס"ק מ"א) הביא בשם הרשב"א דהא דעל מנת הוי כמעכשיו היינו בתנאי ומעשה שהוא דוצה להיות כך שיח' המעשה, אבל אם אינו חפץ בזה המעשה ולא בקיום התנאי לא הוי כמעכשיו, וא"כ הכא בשלמא בברכה אתי שפיר דרוצה במעשה דקיום המצות ובתנאי דאת הברכה וגו', אבל בקללה אם לא תשמעון לא ניהא במעשה, אמנם אם נאמר ברכה וקללה האמורה בחר גרזים ובהר עיבל אתי שפיר, דהתם הוי קבלה בשבועה ובלא"ה הוי מחוייבים. ולפי"ז מיושב המשך לשונו של רש"י, ראה אנכי וגו' ברכה וקללה, וקשה דאין זה תנאי נכון, לזה פירש"י דהיינו ברכות וקללות דהר עיבל דקיבל עליהם בשבועה וחיילא, אך הא תינח בקללות, דאדור הוי שבועה, אבל בברכות מאי איכא למימר, לזה פירש"י, את הברכה על מנת אשר תשמעו, וע"מ כמעכשיו דמי, ובזה הוא רוצה להתקיים המעשה והוי תנאי גמור, ודו"ק.

דרוש הספר

מהגאון מוה"ר אברהם קרא זצ"ל דומ"ץ בק"ק לעסלא⁽¹⁾

עת ספור על גויעת יצחק

ה"ה א"א הרב המאה"ג החסיד המקובל החריף המפורסם מו"ה יצחק זעליג⁽²⁾ זצ"ל, בן להרב הגאון מו"ה ארי' ליב⁽³⁾ זצ"ל, אשר הספדתי אותו ביום מותו בעת קבורתו, ביום ב' ב' אלול תקס"ב לפ"ק לעסלא.

יראתי מלגשת אל הקודש, לספור את האי צריק, הגדול והקדוש כזה, וזחלתי ואירא לפצות פי לדבר, כי מי אנכי קטן, אשר אפתח את גוף המהור הזה, ומה גם כי צוה אותם בעודו שכב על ערש דוי, שלא יספיר אותו שום איש, ויראתי מאוד וחרדה נפל בלבי איך אקרב אל קדוש כזה להספיד אותו, אך זכור אזכור כי בליל ערב שבת קודש פ' ראה, שכבתי מעט על המטה, לשקוט מעט מגודל הצער שהי' לנו, כי אבי הי' אז חולה מאוד, וישנתי, ואמי תח' קראה אלי, בני עמר נא משנתך, כי צוה עלי אביך לעורר אותך, והנה פחד פחדתי עד סמר שערות כשרי, ורוב עצמותי הפחירו, וכמעט לכשתי בגד [העליונה] [העליון] והלכתי לאבי, והנה פתח את פיו ויברכני, עיני עיני נזלו מים, כמים במודד, ויאמר אלי, בני שב לימיני, ושמע מה אדבר אליך, ודיבר על לבי דברי תוכחה ומוסר, ודברי צוואה, הלא המה כתובים, ופיו ממלל רברבין, וכה אמר, בני הט לדברי [והנה] [הנני] מצוה אותך שאל תשכח מה שאני אומר עתה אליך, רק שים

(1) הוא בנו של הג"ר יצחק זעליג קרא זצ"ל, והוא הוציא לאור ספר איל המלואים עה"ת מזקינו הג"ר ארי' ליב קרא זצ"ל, והוסיף בו חידושים משלו בכמה מקומות. גם

באזניך, אם יצטרך תגיד את הדבר הזה, וכאשר אבאר לקמן על המכתב מה שאמר לי, כן הרמזי לי ברמזיה, כמראה באצבעותי, אך את לבו לא הגיד לי, על מה הוא סובב והולך.

לכן הנני מבקש מחילה מא"א, ידעתי כי חטאתי לך הרבה, לכן מחל לעוונתי ולפשעי, ואת מרדי אל תזכור רק כרחם אב על בנים תרחם עלי, ושנית אנכי מבקש מטותא על אקרב להספיד אותך, הלא רבים אומרים שציויות שלא יספידוך, ואנכי לא ארע להימין או להשמאיל, הלא אתה ציויות לי בליל הנ"ל שאזכור את הדבר לעת הצורך, רק לא רצית לגלות לי לאיזה צורך שלא לצער אותי, לכן גם על זה אבקש מנו ואנכי מצווה לקיים מצות כיבוד אב, ומוצא שפתיך אשמור ולא אשנה, ואתם רבותי תדעו טעם, טעמא דכבוד אבא, שלא יספיד אותי, שלא יספר בשבחתי, אשר כל ימיו הי' שונא לזה וממאס בשבחים התוארים, אבל אנכי לא אומר אלא דבריו ברברי תורה מה ששמעתי ממנו, וראיתי בתוך כתביו, וכמו דאמרנין אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, דהיינו דבריו שחירש בחיים, אותה אני, והנה אתחיל מה שאמר לי בליל הנ"ל.

בפסוק ישעי' (י', ב') שרפים עומדים ממעל לו, עפ"י דאיתא (סוף פ"ב דמס' ערויות) משפט רשעים בגיהנם מפסח ועד עצרת, והנה מפסח עד עצרת הן חמשים יום, דל מהם יו"ט (ט"ז) ושבת, כי אין עונש אפילו לרשעים בשבת, וישאר ששה ושלשים יום כמנין ל"ו, פוק וחשוב ותמצא, והשרפים נקראים מלאכי א"ל השורפים את נשמת אדם בגיהנם, והמה שורפים את נשמת אדם כל הששה ימים,

הרפים קונטרס קמן, אבל גדול ליהודים דברי הספר על חותנו הנ"ר יוסף יאסקי שפירא אבר"ק לעסלא. (ואנכי מצאנו לנכון להרפים כאן מה שראינו בספר איל המלואים הנ"ל בטופס המונח באוצר הספרים של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, וברף השער כתב שם הנ"ר אברהם קרא — מצד אמי אנכי בן הצרקה מרת שרה ע"ה בת הגאון מו"ה נפתלי הירץ בן להגאון מו"ה שלמה אבר"ק רב"ק פינשאף במח"ס יקהל שלמה חתן לוקני הגאון רשכבה"ג מו"ה יהושע פייבול פרעמסלא וצ"ל בעל קיקיון דיונה זי"ע אמן. — ורשם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א על הגליון שזה טעות, כי מח"ס קיקיון דיונה הי' הנ"ר יונה פרענקיל תאומים.

(2) הוא בנו של הנ"ר ארי' ליב קרא, מח"ס איל המלואים, הי' מגיד בק"ק קויל ואח"כ מורה הוראה בק"ק לעסלא.

(3) הוא בנו של הנ"ר חיים קרא אבר"ק לונשיטץ בנו של הגאון המפורסם מוה"ר יצחק זעליג קרא אבר"ק הנוכח והמריגה. מקורם הי' אבר"ק נאחור במדינת ביהם, ומשם נתקבל לאבר"ק קראטשין, ובסוף ימיו הי' אבר"ק לעסלא והי' נקרא בפי כל ר' ליב חירף. נרפס ממנו ס' איל המלואים עה"ת ואבני צרק על שיר השירים. והרבה חידו"ת נשאר בכת"י. נפטר בק"ק לעסלא ערב חג הפסח תקנ"ז לפ"ק ושם מנ"כ.

(4) ראוי להעיר ממש"כ הרב חיר"א וצ"ל בספרו מדבר קרמות מערכת ג' אות י"ב וז"ל: ניהנם אינו שולט בשבת ור"ח אבל ביו"ט שולט, כ"כ הרב החסיד מוהר"ר אליעזר נחמן פואה בספר גרן ארנן כ"י והבאתי בשמו בספרי הקמן דרכי יוסף או"ח סי' תי"ט, ואחר זמן רב מצאתי שכן כתב המדרכי פ' ערבי פסחים עיי"ש. [אמנם מהזכר הקדוש פ' תרומה דף ק"ן ע"ב מוכח בהריא דביו"ט לא יש ניהנם, ראמרו שם, בשבתי ובירחי ובזמני וחגי נורא אשתכך, וכן לקמן עיי"ש בכל הלשון]. עכ"ל הרחיר"א שם.

אבל בבוא שבת שבתון אזי פוסקים מלשרוף. והנה היוצא מזה שמשפט רשעים רק ל"ו יום, ואז יבואו בשלום כל אחר על מקומו אשר הוכן לו מאת אלקי ממעל, וז"ש, שרפים, המלאכים הנקראים שרפים השורפים את הנשמות, עומרים, מלשון ותעמוד מלדת (אויף געהערט), ממעל ל"ו, מה שהוא יותר מל"ו יום, אזי פוסקים מלשרוף כי אז תלך הנשמה אל מקום השאנן, כן אמר לי, שסבל כל כך יסורים בעוה"ז, כי אף [אם] יגזר עליו ח"ו לרדת שם, לא יהי' רק ל"ו יום, כי מי יוכל לומר מגורל היסורים שהיו לו אשר לא הי' לו לא יום ולא לילה, ובכל זה הי' צדיק ... את שם ד' הנכבד והנודא, ועוד רצה לומר לי דבר אחד, ואמר לי הגמ' בע"ז אשר היא בעניני דהספד, ונחלש עד מאוד, ולא הי' לו כח להגיד לי.

ויקרבו ימי ישראל למות וכן גבי שאר צדיקים כתיב ויקרבו ימיהם, מפרש הזוהר (ח"א רכ"א ע"ב), דהקשה מאי לשון ימי, וכי בכמה יומין מית בד נש הלא בשעתא חרא וברגע חרא מת, אלא הכי תאנא כד קב"ה בעי לאתבא דרוחי לי' כל אינון יומין דקאים בהאי עלמא אתפקדין מני' ועאלין בחושבנא, וכד אתקריב למיעל בחושבנא מת בר נש, זכאה איהו חלקא דהאי בר נש דיומא קרב קמי מלכא בלא כסופא ולא דחיי' יומא מני' לבד רישכא בההוא יומא דאתעביד בהו חובא בגין כך כתיבה קריבה בצדיקייא משום דקרבון יומיהו קמי מלכא, ווי להון לרשיעייא דלא כתיב בהו קריבה, והיך יקרבון קמי מלכא ולא יתמנן קמי מלכא ולא ידכרון לעילא, זה דרכו של זוהר הקדוש.

ואפשר לומר עוד עפ"י מה שכתב הזוהר (שם ר"ז ע"ב), תאנא כל אילין תלתין יומין נשמתין נפקין בכל לילה וסלקת וחמאת דוכתאה בההוא עלמא וההוא בר נש לא ידע ולא אשגח ולא שליש בנשמתו' כל אינון תלתין יומין כמו דהוי בקרמייתא, ועיי"ש עוד המעשה שר' יצחק דיבר בנפשי' שימות, דאמר זה לשוני, הא נשמתו סלקא בכל לילה ולא אנהיר לי בחלמא כמה דהוי בקרמייתא, הרי דבליילה אין הנשמה כמו שהיתה מקדמת דנא, וכן הי' בהאי צדיק גדול וקדוש אשר אמר את יום מותו אור ליום וי"ו פ' ראה, אמר לאחד ג' ימים אנכי אעלה לשמים במקום רם וקדוש המזומן לפני, כן שמעו השומרים אשר היו משמרים אותו, היו שומעים אותו מדבר כליל ו' קודם האיר היום, דיבר בשינה דברים האלה, וכן הי' (למחרת) יום ב' פ' שופטים יצאה נשמתו באחד, מה נאמר ומה נדבר ומה נצטרק, כי צדיק זה מת בן מ"ה שנים, עיני עיני ירדו מים על ארז בלבנון האי צדיק אשר הי' לכם ולנו למחסה ולמסתור ועתה נהפך לתוגה, נשארו כסוכה בכרם כמלונה במקשה, מי ילך לפנינו ויורה דרכינו.

ונחזור לענינו עפ"י הזוהר, וז"ש ויקרבו ימי ישראל, דהיינו שהי' יודע בעצמו שיש לו רק ימים של חיים אבל לא לילות רבכל לילה אזלי נשמתו למיחזי דוכתה בהאי עלמא ואז ידע שהוא [מוכן] למות ודו"ק.

עפ"י דברי הזוהר הנ"ל דהימים נקריבין קמי מלכא, נ"ל דקשה עוד בזה דעדיין לא מתורץ מה שהקשה מאי ויקרבו ימי, וכי בכמה יומי וכו' הלא בשעתא וכו', עדיין קשה מאי נתינת טעם זה משום דיקרבו, מית בר נש, הן אמת דלמה כתיבה גבי צדיקים קריבה וגבי רשעים לא כתיב קריבה מתרץ שפיר דהימים של

צדיקים נקרבים קמו' מלכא קדישא ושל רשעים ארחי לבר, אבל עדיין לא מתורץ האיך שיך קריבות ימים למיתה.

ונ"ל עפ"י שמפורסם פי' הפסוק ויקונן דוד על יהונתן על במותיך חלל, לפי"מ שכתבו המפרשים דלמה אליהו עלה בחיותו עם הגוף וגבי האבות הי' פירוד הגוף, ומתרגים לפי שאבות נשמתם גדלה עד למעלה תחת כסא הכבוד ונשמת אלי' הי' מן עולם המלאכים ולכך א"א להם לעלות למעלתם עם הגוף אף אם יזדככו והוצרך להיות דווקא פירוד, וכן קשה גבי שאול דכתיב בי' בחיר ד' מדוע לא עלה עם הגוף, וז"ש ויקונן דוד על שאול ויהונתן על במותיך, מחמת שמקומך גבוה עד מאוד, חלל, הוצרכת למות להיות פירוד הגוף, (ואמרתי כאן כל הדרוש הנכתב באיל מלואים על פסוק יהי נא פי שנים ברוחך אלי וכו') וזה שנ"ל פי' הפסוק שהגיע העת שימות יעקב וקשה מדוע לא עלה בחיים לזה מקדים ונותן שנים ויקרבו ימי, שהימים כולם קרבו עד למעלה כמבואר בזוהר זכאין אינון צדיקייא דימיהן דכולהון וטמירין אינון לגבי מלכא קדישא ואתעביד מיניי' לבוש יקר לאתלבשא בהאי עלמא דאתי תא חזי באברהם דזכי מה כתיב באברהם בא בימים כד אסלק מהאי עלמא ביומין אינון דילי' עאל ואתלביש בהו ולא גרע מההוא לבוש יקר כלום דכתיב בא בימים ולכן כתיב ויקרבו ימי הואיל ויקרבו בולם דהיינו נקרבים למעלה באור הגדול ביקר תפארתם וגדולתם ולכך צריכין למות שא"א לבוא למדרגה הזאת אף אם יזדכך אלף פעמים מן ההכרח להיות פירוד הגוף ולכך מכח ויקרבו ימי ישראל לכך מוכרח למות, וק"ל.

וצריך לבאר עוד דיומתק מאוד לאמיתו עפ"י דברי זוהר הנ"ל (בעמוד קי"ח) שקשה כתיב ויחי יעקב וכתיב ויקרבו ימי התם בקיומי' יעקב והכא בקיומי' ישראל ומתרג' משום דכל יומין הנה כולם קריבין לגבי מלכא קדישא ומסיים וזה לשונו והכא ויקרבו ימי ישראל ודאי בלא כסופא בשלימותא בחדוותא שלים ובג"כ ימי ישראל דהוי שלים יתיר מיעקב ואיתימא והא כתיב יעקב איש תם שלים הוה ולא שלים בדרגא עלאה כישראל עכ"ל ובזה ממש נתחבר עם כוונה הנ"ל משום דיקרבו ימי ישראל כולם בשלימותא שלים בדרגא כישראל ולכך הוצרך להיות פירוד וצריך למות ולכך כתיב למות.

ואפשר עוד לפרש מה דאמרינן יעקב אבינו לא מת, דהיינו אלו הי' נשאר בבחינת יעקב אע"ג דהוא הי' שלים כדכתיב ויעקב איש תם (אע"ג) [אפ"ה] לא הוי שלים בדרגא עלאה לא הי' מת והי' אפשר לעלות בחיים חיותו לשמים דוגמת אליהו אבל בנין ישראל דאישתלים בדרגא עלאה ולכך הוכרח למות ודו"ק, עכ"ד אא"ז הגאון מו"ה א"ל זצ"ל עיין לעיל.

(וא"א הרב הצדיק הזה, אמר כך על הגמ' יעקב אבינו לא מת, כי קשה הלא קיימא לן כמו שאין קוברין רשע אצל צדיק, כמו כן אין קוברין צדיק גדול אצל צדיק קטן, וקשה האיך נקבר יעקב עם האבות הלא הי' מובחר שבאבות, אך ידוע גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחיהם, לכן יעקב אבינו לא מת, לכן הי' יכולין לשכב יחד כי יעקב לא מת ויכולין להיות שווין במדרגתן, ודוק כי נכון הוא).

ועפ"י אמר אבי הגאון הנ"ל ויאמר ישראל אמותה הפעם, פי' בשביל שהי' במעלה גדולה בבחינת ישר א"ל לכן צריך למיתה כדברי אא"ז זצ"ל יעקב אבינו לא מת ודו"ק. ועוד אמר אבי הגאון הנ"ל בקרבנם לפני ד' וימותו, עפ"י קושיא הנ"ל, דלמה אלי' עלה בחיותו, ותירץ בשביל גודל המעלות צריכין למות. ובה יבואר בקרבנם לפני ד', בשביל שקרבו לפני ד' במעלה גדולה תחת כסא כבוד, לכן וימותו למען יהי' פירוד ודו"ק כי נכון הוא. ולכן קוראים פ' זו ביוה"כ שהוא דוגמת כהן גדול שנכנס לפני ולפנים בקטורת דקה מן הדקה, ה"ג כה"ג העליון מקריב נשמותיהן של ישראל שהמה דקה מן דקה והוא נשמתם של נרב ואביהו שנאמר עליהם מפי רועה נאמן עכשיו אני רואה שהמה גדולים ממני וממך. ומובן ג"כ פ' הפסוק כי לא יראני אדם וחי, כי אפילו האדם שדואה אותי דהיינו האדם שבמרכבה כי האבות הן המרכבה לא יראני אדם וחי ודק הוצרכו לפדר מגופם תחלה, ע"כ דברי א"א הרב החסיד זצ"ל הזה.

ונצרך עוד להרבדים האלה מה ששמעתי מדורי הרב אב"ד דק' סליזאווי⁽⁵⁾, גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, עפ"י הקדמה הנ"ל, וז"ש גדולים צדיקים במיתתם רצה לומר ממיתתם מוכח שהמה גדולים יותר מבחייהם יותר מהאי שעלו בחיים עם הגוף כי המה לא יוכלו לעלות עם הגוף תחת כסא הכבוד, אבל הצדיקים שמתו עולים נשמתם תחת כסא כבוד יותר מבחייהם, ודו"ק. וכן הצדיק מקומו אשר שמה אור ישכון הוא מקום גבוה, ומשומר ומזומן לפני הצדיק הזה ובודאי לטוב הוא לפניו, אבל גבי דידן, כי אין לנו מנהל ומורה דרך הישר, לכן כל העם יבכו את השריפה, הורידו כנחל דמעכם, קראו למקוננות, תבואו ותשאנה נהי כי נפל הילל בן שחר, וד' יהפוך לנו האבל לנבל, ליו"ט לשמחה ולששון, ובמהרה בימינו יבוא גואל צדקנו, ... כי ישיב לב בנים אל אבות, ולב בנים אל אבותם, אמן.

(5) הוא הג"ר יעקב קרא אבד"ק סליזעוו, ומתחלה הי' ראבר"ק פיעטראקאוו ואבד"ק מרגלין. הוא אחיו הגדול של הג"ר יצחק זעליג, בנו של הג"ר אד"י ליב קרא בעל איל המלואים.

מכתב

מכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל¹⁾

שלמה האלבערשטאם

אב"ד דק"ק ווישניצא והגליל

ב"ה יום א' אחרי²⁾ כ"ב למב"י תרמ"ז לפ"ק ליטוויסק³⁾

אל כבוד ידיד ה' וידיד כל בית ישראל ש"ב הרב הגאון המובהק
חריף ובקי צנא מלא ספרא שר התורה המפורסים ע"פ תכל בתורתו
ובחכמתו מוכתר בנימוסין שלשלת היוחסין כקש"ת מו"ה יצחק
אהרן נ"י איטינגא נשיא ואמרכל אח"ק תובכ"א נרו יהל על בית
ישראל עד ביאת הגואל בב"א.

האם אמנם כי קשה עלי מאוד להטריח את מע"כ הדר"ג ש' במכתבי כי
ידעתי את רוב טרדותיו בכל עת במילי רשמיא, אך למען חיבת תושבי אח"ק . . .
ולמען כבוד [אבותיו] הצדיקים הקדושים זללה"ה של מוכ"ז האברך החסיד
בנש"ק מו"ה משה מאיר נ"י . . . שליט"א שלא יגרע מאת מוכ"ז בנתינת . . .
מחמת שנסע לחו"ל עם כ"ב ש', יען כי נסיעתו לחו"ל לא היתה בעבור איזה ענין
מו"מ או קבוצת מעות, רק לבקש תרופה למחלת אשתו ת' אשר נחלתה מאוד
ר"ל וגודל הרחמנות עליו אין לשער ולהגיד, כי אנחנו מכירים היטב את האיש

1) גוף הכתי"ק נקרע באיזה מקומות לכן חסרים איזה תיבות. — תורה להרב וכו'
מוה"ר אלי' שמואל שמערלער שליט"א ראש ישיבת קרית צאנו בנתני', שהרשה לנו
לפרסם בקובצנו מכתב קודש זה וגם מכתבו של הרה"ק מקראשנוב זצ"ל הנרפס אח"ז.
ועיין בס' דברי יחזקאל החדש עמוד ס"ג אות כ"א מכתבו של הנה"ק משינאווע זצ"ל
בענין זה.

פאקסימיליא ממכתב זה להלן בעמוד נ"ז.

2) פ' אחרי וקדושים היו אז מחוברים.

3) ראוי להעתיק כאן מש"כ כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד ברשימה
שרשם לעצמו בשנת תרפ"פ, וז"ל: בשנת תרמ"ז, התחלתי להניח תפילין ביום א"ח ש"פ,
ואח"כ נסע כ"ק אאמו"ר זצ"ל לאננו על היא"צ, ומשם נסע לליטאוויסק כמדומה שהי'
שם אז ב' שבתות, ומשם נסע לקאמינקא וגם אנכי נסעתי מווישניצא על סעורת בר מצוה
לזקני זצ"ל, עכ"ל.

א"ח ש"פ — אסרו חג של פסח, חל אז יום א' פ' שמיני.

היא"צ — הוא יום כ"ה ניסן שחל אז יום ג' פ' שמיני.

כ' שבתות — ממכתב הנוכחי מתברר שהי' שם ב' שבתות שבת פ' שמיני ושבת פ' תז"מ.

סעורת בר מצוה — ביום ר' פ' אח"ק י' לחודש אייר נעשה בן י"ג שנים.

4) הוא הרה"ח מו"ה משה מאיר שמערלער מעיה"ק צפת ת"ו מותיקי חסיד צאנו. בנו
הרה"ח מו"ה יעקב ישראל מצפת ת"ו הי' מותיקי חסיד באבוב. (בספר מכתבי קודש
ח"ב מכתב כ"א, נרפס מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זי"ע הי"ד אליו).

הנ"ל ואת שיחו כי הוא נפש יקרה עד מאוד ומסוה הבושה על פניו והוא נין ונכד להצדיק הקדוש ר' מאיר'ל מפרעמישליאן זללה"ה ולמעלה בקודש נאונים צדיקים מדורי דורות ואשתו הנ"ל החולנית היא נכד⁵ הנאון הצדיק ר' זנויל זללה"ה מפה⁶ והנאון החסיד ר' איצק⁷ ואביו הנאון הצדיק ר' בער⁸ זללה"ה מלינסק אשר אמר עליו הנאון הקדוש ר' ר' אלימלך זללה"ה מלעזנסק אשר בא לכל המדינות כמו כל הצדיקים תלמידי הבעש"ט זללה"ה בלי שום דב רק בכח התמדת התורה, וגורל צדקתם וקדושתם נתפרסם בכל הגליל דפה ובוראי הראוי לזכור זכות אבות לבנים להיטב עמהם ובפרט אם ירוע בביורוד שלא נסע לחו"ל כ"א בעבור . . . רפואה, באמת אין זה נגר התקנה כלל לדעתי, ובבטחוני במדת טובו וצדקתו שיתן מקום לרברי אקצר באמרים ואסיים בשלו, מאת ידידו ש"ב הרוש"ת בלונ"ח באהבה רבה ואהבת עולם, חק' שלמה הלברשטאם מוישניצא יצ"ו

(5) הנאון מוה"ר יהושע מקוטנא זצ"ל כתב פ"א „נכד" על נקבה, ואמר שכן אמרו בגמ' מגילה דף י' ע"ב ונכר זו ושתי, הרי ששייך לומר נכד על נקבה.

(6) הוא הרה"ק מוה"ר שמואל זיינויל בעער אבד"ק ליטאוויסק ואיסטריק תלמידו של הנה"ק החוזה מלובלין והמגיד מקאזניץ זי"ע ועמיתו של הנה"ק. מראפשיץ זי"ע. בספר סמוכים לעולם (להרה"ג מו"ה מנחם מענדל מבוריסלאו) בסוף הספר בקונטרס „לקוטי לקח" דף מ"ד ע"א נרפס חידו"ת בשמו על מס' כתובות. ובס' מליצי אש כ' שהי' לו חיבור גדול על ש"ס ונשרף. (ועיי' גם בס' גן הדסים דף י"ט אות ו' ואות ז'). נפטר כ"ט תמוז תקצ"ו.

(7) הוא אביו של הרה"ק מו"ה שמואל זיינויל. — בקונטרס „לקוטי לקח" הנ"ל בדף מ"ז ע"א מביא ומד יקר לשבת קודש שחיבר הרה"ק מוה"ר יצחק זצ"ל, ושם בע"ב כתב שהי' מרביץ תורה בישראל, וחיבר פי' על המג"א בקראו שמו „אלף המגן" ע"ד ס' מחצית השקל (וכותב שראה את הכת"י אצל אביו), אך כאשר נרפס ס' מחצית השקל לא ניתן להרפיסו.

(8) שמו הי' הרה"ק מוה"ר ישכר בער.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהרה"ק מזה"ר דוד הלברשטאם זצ"ל אבר"ק קרשאנוב⁽¹⁾

ב"ה יום ב' סדר תרומה תרמ"ז לפ"ק קראשניב יע"א.

הברכה והחיים, ממעל בשמים, לדולה מים, מבארות עמוקים, שבעתים מזוקקים, הוא ניהו כבוד ש"ב הרב הנאון הנדול, נזר הזמן והדרו, פטיש החזק, נקי השכל וזך הרעיון, כליל המדעים, פאר הנכונים, חכמתו תאיר פניו, כ"ש מפארים על פני תבל, מו"ה יצחק אהרן איזינגא נ"י אורו יזרח בקרב ישראל, עד ביאת הנואל.

הנה אחר קבלתי את פניו בדרישת שלום כמשפט לאוהב ה' והתורה, יערב נא חיל חין מליצתי לפני הדר"נ הרמה והנשאה, עבור המוכ"ז ה"ה הרב האברך המושלם ומחולל במדות טובות בר אבהן ובר אוריין ורחיל חטאין מהו' משה מאיר נ"י, שהוא נכר הקדוש מהר"מ מפרעמישלאן זי"ע, חתן הרה"ג החסיד ה"ה ידירינו הרב אבר"ק [ליטאוויסק]⁽²⁾ וזה כמה שנים קבע דירתו בארצינו תוב"ב, ועתה נסבה מאת ר' שמוכרח לצאת לחו"ל ע"מ לחזור, וליסע עם אשתו לוויין לדרוש ברופאים על מחלת כאב עיניים רח"ל, ויען כי יודע אנכי כי ביום בא איש משם לחו"ל אז אין מגיע לו היאקס כמקדם, אי לזאת הנני בעתירה מלפני הוד תורתו הרמה עבור האיש היקר הזה ליתן לו היאקס כאשר הוא באה"ק, כי לא נסה באלה מסעי ליסע מעיר לעיר לקבץ מעות, ובדוחק אשר הי' לו על הוצאות הרופאים בהשתדלות חותנו יחי' ע"י מכתבים ליורעיו ומכיריו בעיר ווין, וגודל הרחמנות אין לשער, כי הרופאים אומרים אשר זולת אשר היתה בוויין ג' ירחים זולת זה עוד יאלצה ההכרח לבא עוד פעם שנית אחר חג פסח על משך זמן ארבעה שבועות, יחוס נא כבוד הדר"ג הרמה עליה כי בת גדולים היא נכדת מרן צי"ע מהר"א מליזענסק זי"ע ועכ"י, ויתן להם היאקס כמקדם, למען תוכל לשבת עוד בעיר ווין עד תתרפא בשלימות, ותוכל לשוב עם בעלה אי"ה אחר פסח לאה"ק ולאשר כי הנני בטוח במדת טובו שיתן מקום לדברי אלה הנאמרים באמת קצתרי באמרים, ואסיים בחתימה מעין הפתיחה, יתברך מאת ה' בחיים של ברכה, אלף פעמים ככה, ועוד ינוב בשיבה, עד ישיבנו ה' ונשובה, רברי אוהבו ידירו נצח, דו"ש בלונ"ח,

הק' דוד הלברשטאם

(1) פאקסימיליא ממכתב זה להלן בעמוד נ"ח.

(2) כנראה שהכוונה על הג"ר נפתלי בער אבר"ק ליטאוויסק בנו של הר"ר ישכר בעריש בן הרה"ק מזה"ר שמואל זיינזיל המוזכר לעיל במכתבו של כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל. (בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"ד סי' כ"ח יש תשובה אליו).

חידושים על פרק ראשון דמס' חולין

מהגאון מוה"ר שמואל ענגיל זצ"ל אבר"ק ראדאמישלא¹

בחולין דף ב' בתוס' מובא בשם הלכות א"י דנשים לא ישחטו לכתחילה, ובתוס' השיגו רהא מוכח כש"ס דגם בקדשים שוחטות לכתחילה. והנלע"ד לפמ"ש בתוס' פסחים דף ד' דבמידה דאית ב' שירחא נשים לא מהימני בד"ת ואי ה' בדיקת חמץ ד"ת לא ה' נשים מהימני אף דבידם הואיל דאית בו שירחא, ולפ"ז י"ל דה"ה בשחיטה דבעי בדיקת סכין וחשוב מדי שיש בו שירחא דלא מהימני וכה"ג כ' בנוב"י מהר"ק (חיו"ד סי' א') בהא רחשוד לאכול נבילות אין לו נאמנות בשחיטה וחשוד לשאר עבירות א"צ בדיקת סכין ומומר לשאר עבירות לשי' הרמב"ם ז"ל בעי בדיקת סכין וחש"ך מחלק די"ל רבשל אחרים נאמן והנוב"י כ' די"ל דאינו מטריח א"ע בבדיקת סכין, א"כ ה"ה בנשים י"ל דבדיקת סכין הוי כמידה דיש בו שירחא דלא מהימנא אף היכי דהוי בידה, אבל אם יבדקו לה סכין מקודם השחיטה שפיר י"ל דגם בעל הלכות א"י מודה דמותרת לשחוט. ולפ"ז מיושב ג"כ קושית התוס' שהקשו מהא דזבחים דקאמר רמח"ם קתני ששחטו בשביל טמא במוקדשין, ולשיטת בעל הלכות א"י אמאי לא קאמר בשביל דקתני נשים. ועפ"ז לק"מ דהרי בנשים יש אופן שתהי' רשאי לשחוט לכתחילה אף לשיטת בעל הלכות א"י כגון בבדקו לה סכין קודם שחיטה, אבל טמא במוקדשין אין לו שום היתר לשחוט לכתחילה מחשש שמא יגע בבשר או מחשש שמא אתי לאמשוכי, וז"ב ודו"ק.

עוד י"ל בהסבר שיטת בעל הלכות א"י, דס"ל נשים דעתן קלות ואולי ינבלו שחיטתן, וכה"ג כ' בר"ן פ"ח דיומא לענין לאו דלפ"ע דנשים לפי שדעתן קלות טועות הם בכך, וכן כ' בדרישה יו"ד סי' א' דמה"ם נשים אסורות לשחוט לאחרים לפי שדעתן קלות ולא דלפ"ע קל בעיני, וא"כ התינוח בחולין, אבל בזבחים דף ל"א דמיירי בקדשים דאם תנבל יצא לבית השריפה וחשובה כמביאה

(1) נולד בשארנא ארר"ח אייר תרי"ג לאביו מו"ה זאב ענגיל. רבו המובהק בתורה ובחסידות ה' כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. ראשית כהונתו ה' בק"ק בילגורייא בגיל צעיר בהיות עוד כבר תמניסר. בשנת תרמ"א נתקבל לדומו"ץ בק"ק דוקלא, ומשם עלה ונתעלה בשנת תרמ"ח על כסא הרבנות בק"ק ראדאמישלא. בשנות מלחמת העולם הראשונה נלה למרינת אונגארין, בתחלה ה' בק"ק ווייצען ואח"כ נתיישב בעיר קאשוי. ה' עמוד ההוראה ברורו ומשיב לכל קצוי תכל. נרפס ממנו שו"ת מהר"ש ח' חלקים, חידושי מהר"ש עמ"ס קידושין, ושפתי מהר"ש עה"ת. — נלב"ע עש"ק פ' תשא י"ט ארר א' שנת תרצ"ה בעיר קאשוי ושם מנ"כ.

חידושים הללו הועתקו מכת"י בנו הרב הגאון מוה"ר חיים ענגיל הי"ד אבר"ק ראדאמישלא אשר העתיקו מכת"י אביו הגזצ"ל. תורתנו נתונה להרב המפורסם וכו' מוה"ר אלחנן היילפרין שליט"א רב ור"מ בלונדון יע"א שמסר לנו באדיבות הלב חידושי זקנו הגאון מהר"ש זצ"ל לפרסמו בקובצנו. זכות הרבים תלוי בו.

קדשים לבית הפסול, ובזה שוב גם נשים נזהרות ושפיר בקדשים מותרת לשחוט
לכתחילה ודו"ק.

ברף' ב: בתוס' (ד"ה שמא) הקשו אהא דקאמר בש"ס דשמא במוקדשים לא
ישחוט שמא יגע בבשר אמאי לא קאמר מטעם דילמא אתי לאמשוכי ותיירצו
דשמא מירכר דכיר שלא יכנוס למקדש, ואח"כ הקשו כיון דהוא עומד חוץ לחיל
א"כ האידך יהי' לו סכין ארוך כ"כ. ולכאורה איזה קישור יש לקושיא זו עם
דבריהם הקודמין, הא קושיא זו קשה על הש"ס נופא דקאמר דשמא במוקדשין
לא ישחוט אף בסכין ארוך היכי משכחת שיהי' לו סכין ארוך כ"כ, וצ"ב.
ונלע"ה, דלכאורה אנוף דברי הש"ס לא הי' מקום להקשות הכי משום דהי'
אפשר לומר דסוגיא דהכא מיירי בבמה ריוכל לילך עד הבמה ונחי דשמא אסור
להקריב גם בבמה עי' בפיהמ"ש להרמב"ם ז"ל סוף זבחים ובתוס' זבחים דף כ"ח
ע"ב, אבל עכ"פ יוכל לכנוס עד סמוך לבמה, ואפי' לבמה עצמה מותר לכנוס, ורק
להקריב בבמה אסור ואדרבה יש עוד קצת דאי' דהכא מיירי בבמה מדקאמר
הטעם שמא יגע בבשר ולא קאמר בפשיטות דילמא אתי לאמשוכי ויהי' לנו נפ"מ
דאי מטעם שמא יגע בבשר אז מוכרחים לדחוק דמיירי בהעבירה בנהר ועריין
משקה טופח עלי' לחר תירוצא בתוס' שם, אבל מחשש דילמא אתי לאמשוכי
לעולם אסור, ומדלא קאמר הש"ס הכי הי' תוכחה גדולה דהש"ס מיירי בבמה
ושוב לא הי' מקום להקשות קושיא זו, אבל אחרי שהקשו התוס' דנימא משום
דילמא אתי לאמשוכי ותיירצו משום דשמא מירכר דכיר מוכח דתוס' סברו דסוגיא
דהכא לא מיירי בבמה רק בעזרה, שפיר הקשו מהיכן יש לו סכין ארוך כ"כ, וז"ב
ודו"ק.

בריש חולין (דף ג' ע"א) דקאמר דאיטמא בשרץ או שברק קרומית של קנה
ושחט בה. ולכאורה יש להעיר הא משכחת שיהי' שחיטתו כשרה בדיעבד גם
בשחט בסכין של מתכות, והיינו באומר ברי לי שסילקתי הסכין מהפרה קודם גמר
הפרכוס, ולחד תירוצא בתוס' בע"א מפרכסת אינו מקבל טומאה, א"כ לשיטה זו
הרי משכחת שפיר גם בסכין של מתכות וצע"ג.

בחולין דף ד' מחלוקת רש"י ותוס', שיטת רש"י רמזי דמותר עכ"פ בדיעבד
אף שאסור לכתחילה חשוב חפץ שלו הואיל דעכ"פ בדיעבד יהי' בירו להנות בו
חשיב שלו ממש, אבל שיטת התוס' דכיון דעכ"פ לכתחילה אסור למוכרו תו ל"ח
כשלו ממש. — באמת מצינו לכאורה כה"ג ברש"י סוכה דף כ"ג גבי סוכה בראש
האילן דפירש"י ז"ל ראם עלה ביו"ט יצא, ולכאורה תיקשי לשי' רש"י פסחים דף
ל"ה דגם בעבירה רבנן מהב"ע לא יצא, מנ"ל לרש"י הכא לומר דבעלה ביו"ט
יצא, ועכצ"ל דרש"י סובר דאי נימא דגם בריעבד לא יצא מ"ע דסוכה ביו"ט
ראשון א"כ הי' חשוב בכלל סוכה שאינה ראוי' לשבעה אף דמה"ת חזי ורק ע"י

דנימא דבדיעבד גם בעלה ביו"ט יצא שפיר חשוב סוכה ראוי' והיינו לשיטתו בחולין דע"י הדיעבד חשוב ממונו וה"ה דע"י דעובד חשוב סוכה ראוי'. וא"כ לשיטת התוס' דגם ע"י הדיעבד לא חשוב ממונו הואיל דלכתחילה אסור שוב י"ל דע"י הדיעבד לא יועיל לחשבו לסוכה ראוי' ושוב י"ל לשיטת התוס' דסוכה בראש האילן לא יצא אף בדיעבד, והא רכשדה ול"ח בכלל סוכה שאינה ראוי' לשבעה, הוא משום דמה"ת מחזי חזי כדקאמר התם בש"ס לר"מ, ודו"ק.

בדף י"א ע"ב הקשו בתוס' דניליף רובא מהא דקרבנות בשבת ריש חשש שמא ימצא טריפה ונמצא שחילל שבת שלא לצורך. ונלע"ר עפי"מ דמבואר בפסחים דף ע"ג רפריץ הא בגלוי חייב מאי תיקון וקאמר רתיקן להוציא מירי אבר מן החי לב"ג, ובאמת הקשו בתוס' חולין דף ח' אמאי חייב בשבת בשוחט חטאת בחוץ לעבודה וזה הא חזינן הכא בסכין של ע"ז דלא חשוב נהנה דשחיטה חשוב קלקול, ותיירצו דבשבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אם יש עכ"פ תיקון כל רהו חייב הואיל שלכך נתכוין עיי"ש. וא"כ י"ל כ"ז בשחט לע"ז א"כ ידע שתאסר באכילה וע"כ דנתכוין עכ"פ להוציאה מירי אמ"ה לב"ג א"כ הא נתכוין להך תיקון כל רהו שפיר חייב אבל בשחט לצורך קרבן להקריבו ע"ג מזבח א"כ הרי לא הו' עיקר כוונתו להוציאה מירי אמ"ה לב"ג אלא כדי להקריבו ע"ג מזבח א"כ שפיר נמצא טריפה יהי' פטור מכח מקלקל הואיל דקלקולו יותר על תיקונו, והכא ל"ש לומר דחייב מכח דלכך נתכוין, ז"א דהכא לא נתכוין על תיקון כ"ד להוציא מירי אמ"ה לב"ג דאדרבה ב"ג אסור באכילת קרשים, וכל כוונתו היתה בשביל הקרבה, ואם נטרפה הרי לא נעשית מחשבתו ושוב חשוב מקלקל, בשלמא בהא דפסחים דף ע"ג רבנלוי חייב מכח התיקון להוציא מירי אמ"ה לב"ג ניחא כיון דידע שהוא טריפה הרי יורע שאסורה באכילה וע"כ שנתכוין עכ"פ להך תיקון כ"ד ושפיר חייב אבל בקרבן אם נמצא אח"כ טריפה שפיר חשוב מקלקל, וז"ב ודו"ק. [הג"ה מבחמ"ח — בנוף דברי כ"ק. אאמו"ר דבקרבתן אם נמצא טריפה ל"ח מלאכת מחשבת, כבר קדמו הפמ"ג יו"ר סי' ט"ו בשפ"ר עיי"ש].

מודעה

נמצא במערכת מספר מצומצם של קובצי כרם שלמה משנת תשל"ח לפ"ק מכורכים בכרך אחד בתכלית היופי וההידור.

המחיר: \$13.—

וכל הקודם זכה.

בדין רובא וחזקה

ברוך אברהם צבי הורוויץ

המיל"ח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ישיבת קדושת ציון

קרית באכוב, בתים

(א) באו"ח סי' ח' סעיף ט', קודם שיברך יעיין בחומי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יכרך לבטלה עכ"ל, ועי' בט"ז שהק' דאי חוששין שנפסק תיפ"ל משום שמא ילך בבגד ד' כנפות בלי ציצית, ומסיק רבאמת יש על הציצית חזקת כשרות, וממילא א"צ לחשוש שמא נפסק, ורק משום חומרא רלא תשא מחמדינן, ועי' במג"א שרן אי אמרינן בזה חזקה, ובא"ד שם ז"ל, אך ג"ל דמ"מ חייב לבודקן משום דאין סומכין על החזקה במקום ריכולין לבררו, כראי' ביו"ד סי' א', עכ"ל המג"א. והרגול מרבבה וגם המחצה"ש עמדו על דברי המג"א דלכא"ו סותר רבריו בהל' פסח סי' תל"ד, דכתב שם המחבר, ראע"ג דאנן פסקינן דבית בחזקת ברוך ביי"ד, מ"מ אם הבעה"ב לפנינו חייב לשאלו, ומקור הדברים הם בר"ן רפ"ק רפסחים שמדייק מהגמ' פסחים רף ד' דבעי מינ' מרבנ' המשכיר בית לחבירו ביי"ד חזקתו ברוך או אין חזקתו ברוך, למאי ג"מ לישטילי, רליתא להאי דלישטילי עכ"ל הגמ'. ומדייק הר"ן דמוכח מזה דאפי' אם נימא חזקתו ברוך מ"מ היכא ראיאתא קמן צריך לשאלו, והק' ע"ז המג"א דמ"ש מבריקת טריפות דסמכי' ארוב דלאו טריפות הם ולא מבררינן אע"ג דהוא לפנינו, ומתרץ המג"א דשאני בדיקת טריפות כיון דאין שום חזקה מתנגדת להרוב, ע"כ סמכינן ארובא אפי' היכא ראיכא לברורי, משא"כ גבי בית דחזקתו ברוך, מ"מ יש חזקה המתנגדת, שיש על הבית חזקת חמץ של כל השנה, ומשו"ה היכא ראיכא לברורי מבררינן, כמו גבי שחיטה ראע"ג דאמר' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, מ"מ היכא דהשוחט לפנינו חייב לבודקו, ושעם הרבר, משום שיש על הבהמה חזקת איסור המתנגדת להרוב, ע"כ היכא ראיכא לברורי מבררינן, וכמו"כ גבי בית יש חזקת חמץ כנ"ל, עכתו"ד המג"א. והק' המחצה"ש והרג"מ דלכאורה דברי המג"א כאן בהל' ציצית סותר מש"כ בהל' פסח, דהרי כאן גבי ציצית אין שום חזקה מתנגדת להחזקת כשרות של הציצית, ומ"מ כתב המג"א דכיון דאיכא לברורי מבררינן, ובהל' פסח כתב דדוקא משום שיש חזקה המתנגדת, אבל אל"ה לא מבררינן, כמו גבי טריפות, ומסיק המחצה"ש דצריכין לומר כדברי הפר"ח בהל' פסח דשאני חזקת חמץ מרוב דטריפות, רבאמת גבי טריפות כיון דאין חזקה המתנגדת להרוב, ע"כ סמכינן ארובא אפי' במקום דאיכא לברורי, משא"כ חזקת ברוך, אע"פ שאין חזקה אחרת כנגדו מ"מ חייב לברר היכא דאפשר, דרובא וחזקה רובא עריף, ע"כ ארובא שפיר סמכינן אפי' היכא איכא לברורי, אי לאו דאיכא חזקה כנגדו כגון גבי רוב מצויין אצל שחיטה וכו' אבל אחזקה לא סמכינן אפי' אי ליכא חזקה כנגדו, במקום דאיכא לברורי, עכתו"ד הפר"ח, אבל דברי המג"א

לכאן' סותרים אהדרי, ובאמת פליאה בעיני על דברי הפר"ח שמחלק בין רובא לחזקה, דהרי בר"ן שם בפסחים שכתב דלא סמכינן אחזקה היכא דאיכא לברורי, כתב שם בא"ר, ומשו"ה כתב הרב אלפסי ז"ל פ"ק דחולין דלא סמכינן ארוב מצויין אצל שחיטה וכו' רק היכא דליכא לברורי אבל במקום דאיכא לברורי לא סמכינן עכ"ל, ואם נימא כהפר"ח דאמר' בזה רי"ח רובא עדיף, האיך למד הרי"ף דין זה גבי רוב, מחזקה, דלמא גבי רוב לא אמרינן כלל דחייב לברר, ואפי' אי איכא חזקה כנגדו, וכיון דחזינן שהרי"ף למד דין רוב מחזקה, ע"כ צ"ל דלגבי זה אין שום חילוק בין רוב לחזקה, וכמש"כ המג"א בהל' פסח, וא"כ הרק"ל מהמג"א בהל' ציצית.

(ב) ובאמת חוץ מזה רברי הפר"ח תלוין באשלי ברבני, דהרי העלו האחרונים במס' כתובות והביאם הש"ש שמעתתא ב', דהא דאמר' רובא וחזקה רובא עדיף, היינו רק במקום שרוב מתנגד לחזקה, או אזלי' בתר רובא, אבל באמת הבירור של חזקה לעצמו, עדיף מהבירור של רוב, והפנ"י מביא דא"י מגמ' כתובות ע"ה דא"י שם כל שנוגד ספק ברשותו עליו להביא דא"י, דהיינו שאם נמצאה האשה בעלת מום והיא כבר ברשות הבעל, חייב הבעל להביא דא"י מאימת נעשתה בעלת מום, ואם אין לו דא"י חייב ליתן לה כתובתה, ורש"י ותוס' מפרשי התם דהוא מדין חזקה לחור, בלי דין ברי ושמא, דהיינו שהאשה יש לה חזקת הגוף דלאו בעלת מום היא, ותלינן דנעשתה בעלת מום ברשות הבעל, וע"כ חייב בכתובתה, והק' הפנ"י היאך אפשר להוציא ממון ע"י חזקה, כיון דאף ברוב אמר' דאין הולכין בממון אחר הרוב, ור"ח רובא עדיף, וא"כ היאך אפ' להוציא ממון ע"י חזקה, והעלה מזה הפנ"י רבאמת הבירור של חזקה עדיף מהבירור של רוב, רק היכא דהרוב מתנגד להחזקה אמר' רי"ח רובא עדיף, וכ"כ בקונטרס אחרון, מגמ' כתובות י"ב דא"י שם דאף למ"ד ברי ושמא לאו ברי עדיף, מ"מ בצירוף עם חזקה אמר' ברי עדיף, ובצירוף עם רוב לא אמר' ברי עדיף, והעלה מזה בקונטרס אחרון דחזקה עדיף מרוב כנ"ל, ולכאן' אם הבירור של חזקה עדיף מרוב, א"כ למה כשהרוב מתנגד להחזקה אזלי' בתר רוב. ונלע"ד ביאור הדברים רבאמת בוודאי הבירור של חזקה עדיף מרוב, אבל מ"מ הרי א"א לאוקמי אחזקה רק במקום שיש לנו ספק, וספק לא מיקרי כ"א ספק השקול, ואם יש רוב לצד אחד כבר אין כאן ספק, ואם אין כאן ספק א"א לפסוק כחזקה, וממילא הא דאמרין דרובא וחזקה רובא עדיף, לאו שהרוב עדיף מהחזקה, רק שהרוב אומר שאין כאן ספק, וכיון שאין כאן ספק, כבר א"א לאוקמי אחזקה, אבל באמת הבירור של חזקה כשלעצמו, עדיף מהבירור של רוב, וכמש"כ האחרונים, וא"כ הרי א"א לומר כדברי הפר"ח, דהרי אם ברוב אינו חייב לברר רק במקום דאיכא חזקה כנגדו, כש"כ גבי חזקה דעדיף מרוב, וא"כ צ"ל כדברי המג"א שם, והרק"ל מהמג"א בהל' ציצית.

(ג) והנלע"ד בביאור הענין, בהקדם לבאר טעם הדבר דלא סמכי' ארוב וחזקה במקום דאיכא לברורי, ובפשטות לומדים שהוא חומרא רכיון שיכולים לברר למה נסמך אחזקה, ולענ"ג ריש בזה שני דינים, דהנה באמת י"ל הא דבכל ספק

מוקמינן אחזקה, הוי דין בהחפץ, דהיינו כשהחפץ מוטל בספק, מוקמי' החפץ על חזקתו הראשונה, והוא דין בהחפץ, ולא שייך דין חזקה רק אם החפץ בעצמו מוטל בספק, אבל בספק שאפשר לברורי נראה לומר בכה"ג אין החפץ מוטל בספק, דכיון שאפי' לברורי, ע"כ באמת החפץ לעצמו מבורר ועומד הוא, רק שלהאדם יש חסרון ידיעה לאיזה צד החפץ מבורר, וא"א לאוקמי החפץ אחזקתו רק אם שני צדדי הספק אומרים רק ספק כגון בא"א שיש ספק אם נתגרשה, וכל צד אומר רק ספק דהיינו ספק נתגרשה ספק לא נתגרשה, אבל אין שום צד לומר שמבורר שנתגרשה, וע"כ האשה מוטלת בספק, ואפשר לאוקמה אחזקתה, משא"כ בספק שאפשר לברורי כגון גבי ציצית, אז לאותו צד שהציצית נפסק הרי מבורר שנפסק, רק שהאדם אינו יודע לאיזה צד הוברר, אי הוברר שנפסק או הוברר שלא נפסק, וא"כ אין הציצית מוטל בספק כלל, כי הציצית בעצם הוברר אי נפסק או לא, רק שהספק הוא בגברא, שהגברא אינו יודע לאיזה צד הוברר כנ"ל, ע"כ בספק כזה לא שייך לאוקמי אחזקה כיון שהחפץ אינו מוטל בספק כנ"ל, זהו דין אחד של היכא ראיכא לברורי לא אזלי' בתר חזקה, וזהו הדין של המג"א בהל' ציצית. עוד נלע"ד לפי יסוד זה, דספק ראיכא לברורי הוי כבר הוברר, שהרי כתבו הפוסקים גבי ספיקא דרבנן לקולא, דהיכא ראיכא לברורי מבררין, ובפשטות לומדים שהוא ג"כ דין לכתחילה, ולפי דרכינו אפ"ל דלא שייך כלל ספיקא דרבנן לקולא, במקום שאפשר לברר, עפ"י הירוע דברי החו"ד שפי' למ"ד ספיקא דאורייתא לקולא, דמעמא דאזלינן לקולא הוא משום שהתורה לא איירי אלא בוודאות, וחתורה לא אסרה רק איסורי וודאי. ועפ"ז העלה דהיכא דקיים מצוות עשה מספק לא יצא ג"כ מהאי טעמא דהרי התורה לא איירי אלא בוודאות, ונראה דהוא הדין והוא הטעם גבי ספיקא דרבנן, דכאן לכו"ע הפשט דרבנן לא אסרו אלא וודאות ולא ספיקות, וא"כ בכל ספיקא דרבנן לקולא, ואין הכוונה שאין אנו חוששין שמא כלפי שמיא גלי' דאסור, ותלינן דמסתמא כלפי שמיא גלי' דמותד, זה אינו, דבוודאי אי הוי' שום צד של איסור היינו צריכים לחשוש אפי' באיסור דרבנן, אבל בספק דרבנן אין שום צד של איסור, דאפילו לאותו צד שכלפי שמיא גלי' דאסור, הרי דק כלפי שמיא גלי' דאסור, ולא הוברר לנו דאסור, ואין שום צד כאן שהוברר האיסור, וכיון דלא הוברר, לא אסרוהו כלל רבנן וכדברי החו"ד, אבל במקום שיש שום צד של איסור, בוודאי שצריכים לחשוש לאותו צד, וממילא בספק שאפשר לברורי, כיון שאמרנו דספק שאפשר לברורי נקרא החפץ כבר הוברר, רק שיש חסרון ידיעה להאדם, וא"כ ספיקא דרבנן שאפשר לברורי, הרי לאותו צד שכלפי שמיא גליא דאסור, הרי הוברר דאסור, כיון דאפשר לברורי, וכיון שיש צד אחד שהחפץ הוברר לאיסור, בוודאי שצריכין לחשוש לאותו צד, דבזה לא שייך סברת החו"ד דרבנן לא אסרו אלא וודאות, דהרי לאותו צד דכלפי שמיא גלי' דאסור הוי באמת וודאות של איסור, כיון שהוא רק חסרון ידיעה להאדם כנ"ל, וע"כ יוצא, דוודאי איסור דרבנן ראפשר לברורי לא אזלינן להקל כדברי הפוסקים.

(ד) ונחזור לדברי המג"א בהל' פסח, דהנה הא דהעלינו דבמקום שאפשר

לברורי לא שייך לאוקמי אחזקה כיוון שאין החפץ מוטל בספק, זה לא שייך רק גבי חזקה ולא גבי רוב, כיוון דרוב לא הוי דין בהחפץ רק בהאדם, שאדם שיש לו ספק יכול להתנהג עפ"י רוב, ואין הענין דמוקמינן החפץ ארובא, ובפרט לפימ"ש השטמ"ק בפ"ק דב"מ דרוב לא הוי בירור, אז ווראי דהוי דק הנהגה להאדם, והגם ריש אחרונים שרצו לחדש דגם חזקה לא הוי בירור, ורק גזה"כ, מ"מ הנהגה"כ הוא דין בהחפץ שאם החפץ מוטל בספק מוקמי' החפץ אחזקתו כנ"ל, ורוב הוא דין על האדם ולא על החפץ, ע"כ אפי' אם הספק הוא דק להאדם כגון במקום דאפי' לברורי, מ"מ יכול לסמוך ארוב, וא"כ בע"כ גבי רוב, הוי הדין של איכא לברורי דין אחרת, והוא משום חומרא בעלמא כיוון שיש לו עצה לברר, וחומרא זו אמרו דק כשיש חזקה המתנגדת להרוב, כמו גבי רוב מצויין אצל שחיטה, שיש חזקת איסור כנגדו, והנה, גבי חזקת בית ב"ד, דאמרי' חזקתו בדוק, נראה דעל חזקה כזו אי אפשר לומר ההסבר שאמרנו גבי ציצית, דאין הספק בהחפץ, דחזקה זו היא חזקה אחרת מהחזקה של ציצית, דהגמ' מדרמה חזקה זו לחזקה על חבר' שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן, והוא חזקה של קים לן דבווראי הבית בדוק, וא"כ הרי אין החזקה כלל בהבית, ולא הוי בכלל דין של אוקמות אחזקת', נמצא דהא דאמרי' גבי חזקה זו דבמקום דאפשר לברורי מבררינן, לא הוי מדין הראשון דלא שייך חזקה במקום דאפשר לברורי, דהרי חזקה זו שאני, אלא הוא מדין השני כמו גבי רוב דאמרי' שלכתחילה חייב לברר במקום שאפשר, אבל כיוון שאמרנו דדין זה הוא רק כשיש חזקה המתנגדת, א"כ ה"נ גבי חזקת בדוק צריכין חזקה אחרת כנגדו, ומשו"ה כתב המג"א ריש חזקת חמץ כנגדו, ושפיר דימחו המג"א לרוב מצויין אצל שחיטה וכו', דשניהם דין אחד להם, דהיכא דאיכא לברורי דלכתחילה צריך לברר, והיינו רק במקום שיש חזקה כנגדו, משא"כ בהל' ציצית דהחזקה הוא בנוף החפץ, יש דין אחר של אפשר לברורי, דלא שייך לאוקמי כלל אחזקה כנ"ל, ובווראי אפי' בדליכא חזקה אחרת כנגדו צריך לברורי. ושפיר מיושבין דברי המג"א, ול"ק קושית הרגול מרבבה והמחצה"ש, כנלע"ד.

ביאור שי' הבה"ג בדיון ת"ב שחל להיות במוצ"ש

יחזקאל דוד הכהן שלאף

מגיד שיעור בישיבת כאבוב בני ציון
לונדון יע"א

גרסינן בגמ' פסחים דף ק"ז אמר רבא הילכתא טעם מקדש וטעם מבדיל ומו
שלא קירש בערב שבת וכו'. מי שלא הבריל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת
כולו, אמימר פתח וכו' מי שלא הבריל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו. ולפי

גירסא זו נקטינן כרבא דמי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל כל השבת כולו והיינו עד יום ד' כרמבואר בגמרא, אבל הרב אלפסי גרס במילתא רבא מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו ובמילתא דאמימר מבדיל והולך כל השבת כולו, ולפי גירסתו נקטינן כרבא דמי שלא הבדיל במוצ"ש אין לו אלא יום ראשון להבדיל. ועיין ברבינו נסים בר"ה מי שלא וכו' בא"ד ולפיכך כשחל תשעה באב במוצ"ש אין מבדילין כלל ראין רין הבדלה כלל וכלל אור ליום שני, אבל בעל הלכות גדולות כתב שאע"פ שהבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום כיון שאי אפשר להבדיל במוצאי שבת מבדיל במוצאי ט' באב. והקשו עליו כיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום כולו נמצא שאין לה תשלומין כלל דכיון שהיום הולך אחר הלילה כל יומא מוצאי שבת הוא, ומתרץ הר"ן ז"ל ואפשר לומר לרעתו ז"ל לפי שעשאוהו כפושע ומזיד, כיון שלא הבדיל כל היום כולו לא נתנו לו תשלומין, כדאמרינן בפ' תפלת השחר דמי ששכח ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים, אפי' הכי אם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וכאן אפילו שכה, דשוכח מזיד הוא כיון שעבר יום אחר ולא נזכר אבל היכא רלא אפשר כגון ט' באב סמכינן אלישנא דאמימר דאמר מבדיל והולך כל השבת כולו, ומיהו הרמב"ן ז"ל כתב בספר תורת האדם דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הבדלה של מוצאי תשעה באב אינה צריכה תשלומין, שלא נתחייב אותו מוצ"ש בהבדלה על הכוס, רחא אמרינן בפ' אין עומדין, בתחילה קבעוה בתפלה, העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שהבדלה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות אין לך עניות גדולה מט' באב שכל ישראל עניים מרודים הילכך לא מתחייב בתשלומין, עכ"ל. ויש להביא ראיה ברבריו מהא דאמרינן בגמ' חגיגה דף ט. וז"ל הגמ' מאי תשלומין ר' יוחנן אמר תשלומין דראשון ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה מאי בינייהו אמר ר' זירא חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני, לר' יוחנן כיון דלא חזו בראשון לא חזו בשני, והיינו כסברת רמב"ן. וכן מוכח בגמ' פסחים דף צג. ת"ר חייב כרת על פסח ראשון וחייב כרת על פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני וכו'. ואזרו למעמיהו גר שנתגייר או קטן שהגריל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני דברי רבי, רבי נתן אומר, כל שזקוק לראשון זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני, דלא שייך לתשלומין אם לא מחוייבים בזמן החיוב.

ונ"ל לבאר שיטת הבה"ג א) דלא יצטרכו לומר דהבה"ג דקאי בשיטת רבא אעפ"כ ט' באב שחל להיות במוצ"ש, סמכינן אלישנא דאמימר שזה דחוק, ב) וליישבו ממה שיש לתמוה עליו מפני סברת הרמב"ן רסברתו פשוטה ומקובל בש"ס כרהוכחנו.

דהנה כתב הרא"ש כמס' ברכות דף יח. בר"ה פטור מק"ש ומן התפלה, רבמת לו מת בשבת ולא נקבר מתו עד יום ראשון, מה רינו לגבי הבדלה ביום ראשון אחר הקבורה, רחא במוצ"ש היה פטור מטעם אונן, ונחלקו בזה הר"י ומהר"ם רוטנבורג, דהר"י פוסק דפטור מלעשות הבדלה על הכוס, דכיון שהיה

פסור בשעת חיוב מטעם אנינות אין לו דין הברלה ביום ראשון כדמצינו במס' חגיגה דף ט. והר"ם מרוטנבורג בהל' שמחות שלו מחייב הברלה ביום ראשון. ולכאורה צ"ל דמחלוקתן היא בסברות שונות, כהא דיכול להבדיל ביום ראשון, דיש לפרשה בתרי גוונ, (א) משום דכל יום ראשון נחשב כמוצ"ש, וכמ"ש הר"ן, דכיון דיום אחר הלילה כל יומא מוצ"ש הוא, (ב) דנימא דעיקר חיוב הברלה הוא במוצ"ש דהיינו בלילה לאחר השבת, ולמחרתו ביום ראשון הוי רק מדין תשלומין. דהר"י סבר כסברא אחרונה דהוי רק דין של תשלומין, וממילא כשבזמן החיוב, דהיינו בלילה שהוא מוצ"ש היה פסור, לא שייך תשלומין על זה דהא לא נתחייב כלל ולכך פסק דפטור מלהבדיל על הכוס, משא"כ הר"ם רוטנבורג תפס כסברא ראשונה הנ"ל דהוי מוצ"ש כל יום ראשון, לכך אחר שקברו המת שפיר מחייבינן ל' בהבדלה על הכוס, כיון דעדיין מוצ"ש הוא חל עליו חיוב הברלה. ולפי"ז נוכל לומר דהבחה"ג תפס סברת הר"י הנ"ל גם לשיטת רבא דהא דמבדילין כל יום ראשון הוא מדין תשלומין, ולכך אם חל ט' באב במוצ"ש שלא היה יכול להבדיל אפילו ביום ראשון, האריכו חז"ל זמן התשלומין, ומחייבים לעשות הברלה אור ליום שני היינו מוצאי ט' באב מדין תשלומין, ולא כמו שכתב הר"ן דלשיטת רבא אין להבדלה תשלומין ומוצאי ט' באב סמכין על אממר.

אלא דאכתי דברינו בביאור הבח"ג לוקה בחסר, דהא יש לתמוה מסברת הרמב"ן הנ"ל אמאי אתי הכא בדין תשלומין, הא לא נתחייב בזמן החיוב ומה שייך תשלומין. ובכרי להסיר תמיהה זו מדברי הבח"ג נקדים בדברי הרא"ש בסוף מס' תענית, דהרא"ש בדבריו שם בדין הברלה במוצאי ט' באב הביא דברי הרמב"ן הנ"ל גם דעת הר"י הנ"ל בדין אונן במוצ"ש וז"ל ולא דמי כולי האי, דהתם באונן, גופיה הוי דחוי, ראונן פסור מכל המצות, ודמי לחיגר, אבל הכא מוצאי ט' באב שחל להיות בראשון גופיה מחייב והזמן גורם שאין יכול להבדיל וכשיעבור הזמן יבדיל וכן נהגו העם בדברי הבח"ג, עכ"ל. ונמצינו למדים מדברי הרא"ש דאין דמיון מט' באב לאונן כלל, דשאני ט' באב שחל להיות במוצאי שבת דגופיה חייב ולא נחשב במצב של פסור מחיוב הברלה ושפיר שייך תשלומין במוצאי ט' באב, ולכך נראה לו דברי הבח"ג, אבל אונן דפטור מכל מצוות שבתורה שפיר נראה לו שיטת הר"י דכיון דהיה פסור בשעת עיקר החיוב של הברלה מה שייך עליו דין תשלומין ביום ראשון, ולפיכך לא שייך לתמוה בדברי הבח"ג מפני סברת הרמב"ן, דכיון דיש דין בר חיובא להנכרא בט' באב, רק הזמן הוא הגורם משום ראסור לשתות, שפיר מבדילין במוצאי ט' באב שהוא אור ליום ב' מדין תשלומין.

ובעצם מחלוקת הרא"ש והרמב"ן נ"ל לבאר דהרמב"ן מחשיב ט' באב כזמן הפסור ראו יש דין עניות לכלל ישראל, ולעניים לא תקנו חז"ל הברלה על הכוס כדמבאר בגמ' ברכות לג. והרא"ש תפס דט' באב הזמן גורם ראסור לשתות ודומה למי שאין לו יין אבל איהו גופיה בר חיובא הוא.

לפי דברינו בשיטת בח"ג דעיקר חיוב הברלה הוא ליל מוצ"ש ויום ראשון החיוב הוא מדין תשלומין, מיושבים היטב דבריו בהלכות שבת המובאים בטור

או"ח סימן רצ"ט וז"ל שכח ולא הבריל במוצ"ש כתבו הגאונים שאינו יכול להבריל אלא כל יום ראשון ולא יותר וכו' כתב בה"ג ה"מ דמבריל ביום ראשון דלא טעם מידי אבל טעם מידי לא ואע"ג דקי"ל טעם מבריל ה"מ היכי דאבריל לאודתא אבל אי מבריל למחר אי טעם מידי אינו מבריל וכתב עליו הטור ואינו יודע מה יש בין לילה ליום לענין אי טעם מבריל עכ"ל. ולפי דברינו הנ"ל מיושבים הישב דברי הבה"ג, כיון דעיקר חיוב הברלה, על חכום הוא בליל של מוצאי שבת וכל הלילה עד הבוקר חלין עליו החיוב להבריל ולכך אפילו טעם בלילה אכתי הזמן מחייב אותו בהברלה, משא"כ למחר ביום ראשון שהוא מדין תשלומין אם טעם לא יבריל, דלמי שטעם לא תקנו חז"ל דין תשלומין כמו שמצינו לענין תשלומי תפלה דלפושע אין דין תשלומין. אבל הטור שתמה על הבה"ג משום דס"ל כשיטת הר"ן ומהר"ם רוטנבורג דהבאתי לעיל דיום ראשון החיוב הברלה הוא משום דאכתי מוצאי שבת הוא כיון דיום אחד הלילה, וא"כ גם ביום חלין עליו חיובי הברלה מעיקר הדין וא"כ אפילו טעם יבריל.

ונ"ל להוכיח דשיטת המחבר בש"ע הוא נמי כסברת אלו הראשונים דהיינו מההר"ם רוטנבורג והר"ן הנ"ל. דכתב המחבר ביו"ד ס' שמ"א סעיף ב' וז"ל, מי שמת לו מת בשבת יאכל במוצ"ש בלא הברלה, ולא יתפלל, ולא בבוקר קודם הקבורה, ולאחר קבורה יתפלל תפלת שחרית, אבל תפלת הערב לא יתפלל שכבר עבר זמנה, ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שנים כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל, ולענין הברלה יבריל אחר שיקבר חמת עכ"ל. ולכאורה דבריו צריכים ביאור דמאי שנא דלגבי תפלת ערבית כתב דאין צריך להשלים משום דהיה פטור הא גם לגבי הברלה היה פטור ואמאי כתב דצריך להבריל אחר הקבורה של מת. ולדברינו אתי שפיר דתפלת מעריב שהוא חובת לילה דוקא א"כ מה שתקנו חז"ל דמי שלא התפלל ערבית יתפלל שחרית שנים הוא מדין תשלומין ולכך אם היה אונן בלילה דפטור מתפלה לא שייך שיתפלל בבוקר מדין תשלומין (כסברת הרמב"ן) אבל דין הברלה של יום ראשון ס"ל להמחבר אינה מדין תשלומין רק יום ראשון נחשב למוצאי שבת וא"כ אכתי יש עליו חיוב הברלה מעיקר הדין כסברת מהר"ם והר"ן ולהכי כתב דיבריל אחר הקבורה.

לפי הנחה זו בשיטת המחבר נוכל נמי לבאר דבריו הקדושים בש"ע או"ח הלכות שבת ס' רצ"ד סעיף ב' וז"ל, טעה ולא הבריל בתפלה ואין לו כוס בלילה וסבור שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל, וכבר עמדו עליו הרבה מהאחרונים ובראשם הפרישה דהרי בסימן רצ"ט פסק דיכילין להבריל עד יום רביעי בשבת, וא"כ למה סתם וכתב שסבור שאף למחר לא יהיה לו כוס, היה לו לכתוב וסבור שעד יום ד' לא יהיה לו כוס.

ולי נ' לומר דהמחבר דייק בלשונו שכתב למחר, דדוקא יום ראשון שהוא נחשב למוצאי שבת, על ההברלה כזו שהוא מעיקר דין ולא מדין תשלומין מסתמכין, ופוטרים אותו מלחזור ולהתפלל ולהבריל בתפלה. אבל אם יהיה לו כוס יום שני או שלישי דהברלה בימים אלו גם המחבר מודה שהוא מדין תשלומין

דאכתי א"א לומר דעוד מוצ"ש הוא, והבדלה שהוא מרין תשלומין ולא מעיקר הדין אינה פוטרת הבדלה בתפלה בזמנה והיינו במוצ"ש. ועיין בטור סימן רצ"ד דמביא שיטת הכה"ג ז"ל, כתב הכה"ג כיון שהטעם שאינו צריך לחזור ולהתפלל מפני שצריך להבדיל על הכוס א"כ אם אין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל, וכתב הר"י אף אם אין לו כוס בלילה וסבר שיהיה לו למחר אין צריך לחזור ולהתפלל עכ"ל. ויש לדיוק בדברי הכה"ג מהא דסתם כלשונו וכתב, אם אין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל, ולא כתב, אם יהיה לו כוס למחר דאין צריך לחזור ולהתפלל. ולפי דברינו לעיל בדבריו מיושבים ומדויקים דבריו הקדושים, כיון דיום ראשון החיוב הבדלה הוא רק מרין תשלומין דעיקר החיוב הוא כליל של מוצ"ש א"כ אפילו אם יהיה לו כוס כיום ראשון אכתי חייב הוא לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה של מוצאי שבת, דאין הבדלה על הכוס שאינה מעיקר חיוב פוטרת אותו מחיובו להבדיל בתפלה.

בענין ובאו בה פריצים וחללו

חיים יעקב מאיר רובין

בלאאמו"ר הרב מציעשינוב שליט"א

חבר כולל עין חיים דבאכוב

ברוקלין, ניו יארק

א) בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' ל"ג) מבאר הא דאמרינן במס' תענית (כט.) א"ר יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף, וצ"ל ראנן (דקבעוהו בט') ס"ל דבאו בה פריצים נתחלל, נמצא מששלטו בו זרים בט' והציתו בו האש מיד יצא לחולין, נמצא בעשירי נשרף בית חול ע"כ לא קבעוהו בעשירי, (ולפלא שבהנהגות יד יוסף על עין יעקב כתב כן ממש אות באות כלשון החת"ס עיי"ש).

ופשוט דדברי החת"ס תלי בפלוגתת הבעה"מ והרמב"ן במס' ע"ז (נב:) אי שייך ובאו פריצים וחללו באופן דלית ב' תורת מעילה כגון בפרצי עכו"ם ובקדושת הגוף ובמחבור לקרקע עיין בדבריהם, דרק לש' הרמב"ן איכא למימר שהביהמ"ק יצא לחולין וכן העיר החת"ס בעצמו ביו"ד סי' רל"ג עיי"ש.

ולכאורה דבריו תמוהין מאוד, רשם במס' תענית תניא בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור, וכן הוא בירושלמי (שם סוף הל' ו'), וא"כ איך אפשר לומר דמש"ה קבעוהו בט' משום דבעשירי כבר ה' בית חול, והלא עור בו' יצא לחולין ראז באו פריצים למקדש, (וע"כ צ"ל דלאו הא בהא תליא, דאף שנתחלל ויצא לחולין בז', מ"מ קבעוהו בט' משום שאז התחילו לשורפו), ואין לומר רלא אמרינן ובאו פריצים

וחללוה רק ע"י הריסה וכדומה ולא במה שנכנסו למקדש לחור, דזה אינו, רמשמעו הקרא רמינה ילפינן הק דינא כתיב, "ובאו" רמשמע הכניסה לחור, וכן מוכח בע"ז דאמרינן שננוזו בית חשמונאי את אבני המזבח ששקצו אנשי יון ומפרש משום הא דבאו פריצים וחללוה, אף שלא הרסו המזבח דק נכנסו להיכל כדמוכח שם רפריך ניתברינהו, אבנים שלימות אמר רחמנא, משמע דע"י היונים לא נפגם המזבח, וכן פירש"י מכיון "שנכנסו" עכו"ם להיכל וכו' וכשנשתמשו וכו' עיי"ש, (ולא מצינו רק בסורג שפרצו בה "ג פרוצות במרות פ"ב מ"ג, ומצאתי בחידושי חת"ס גופא (מס' חולין מ') שביאור דברי הנמ' בע"ז דבאו פריצים דהיינו מיד בביאתם לביהמ"ק נתחלל עיי"ש, ובאמת בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' כ"ז) הקשה דלהרמב"ן ה' צריכין מלכי בית חשמונאי לחנך הבית בשתי תורות ושיר דאמרינן בשבועות (ט"ז) דאם קרושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל צריך לחנך הבית בשתי תורות עיי"ש), וא"כ גם בחורבן הבית כבר יצא ביהמ"ק לחולין ב'ז, ואף אם נדחוק דכוונת החת"ס היא על ביהמ"ק השני דלא מצינו שנכנסו מקורם להיכל (ועיין בגבורת ארי), מ"מ עדיין קשה מביהמ"ק הראשון דקבעוהו בט' אף שיצא לחולין ז' וע"כ דלא הא בהא תליא כנ"ל, וצ"ע.

והצעתו הקושיא לפני הגאון מוה"ר ישכר דוב גאלדשטיין שליט"א מח"ס ליקוטי הערות על שו"ת חת"ס וזאת אשר השיב לי, קושייתו על החת"ס היא נכונה וכבר הקשה לי כן הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א, ומ"מ אפשר ליישב קצת דאולי לא שייך ובאו פריצים וחללוה רק כשלא נשארו בה ישראל, ומבואר בגמ' (בתענית כט. ובערכין יא:) דכשחרב הבית בראשונה היו הלויים בתוך ביהמ"ק בתשעה באב, וא"כ נראה דהגוים שנכנסו ב'ז' באב לא נכנסו על דעת כיבוש, ואולי ה' רצונם לחזור ולצאת לולי שננזרה גזירה מן השמים על שריפת ביהמ"ק ולכן הניחו את הכהנים והלויים במקומם, והוא דבר חידוש מצד עצמו אבל כן מבואר בגמ' עכת"ד.

שוב התבוננתי דגם בלא דברי החת"ס קשה, דהנה זה לשון הברייתא שם, כשחרב ביהמ"ק בראשונה אותו היום תשעה באב ה' וכו' והלויים היו אומרים שירה ועומדים על רוכנם, ומה שירה היו אומרים וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ד' אלקינו עד שבאו נכרים וכבשום, ובערכין שם קס"ד דהשירה ה' על קרבן ומסיק איליאי (פירש"י קינה) בעלמא הוא דנפל להו בפומיהו, ועיין בתענית תוד"ה וישב, ולש' הרמב"ן קשה דאיך קס"ד לומר דהשירה ה' על קרבן הא כיון שביום ז' באו פריצים למקדש ויצא לחולין כנ"ל וא"כ איך ה' אפשר להקריב קרבן בת"ב, וע"כ צ"ל כדברי הגאון הנ"ל דביום ז' לא נכנסו על דעת כיבוש, ובזה יחי' מדויק לשון הברייתא דקאמר עד שבאו נכרים וכבשום דמשמע שאז באו, והלא כבר נכנסו ב'ז' עיי"ש בח"א מהרש"א, ולפי"ז א"ש דבת"ב ה' תחילת ביאה אדעתא לכובשו וזהו עד שבאו נכרים וכבשום.

(ב) וראיתי בשו"ת חזון נחום (סי' ב' אות ו') שכ' דמבואר מדברי החת"ס

דר' יוחנן ראמר הוה קבענא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף לית ל' הא דבאו פריצים וחללוה, ולפלא ל' על החת"ס מש"ס מפורש (נדרים סב.). דארבב"ח א"ר יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם ק"ו ומה בלשצר שהשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול שנא' ובאו בה פריצים וחללוה וכו', הרי מפורש דר' יוחנן עצמו אמר לה להדא מילתא דבאו פריצים וחללוה, והניח בצע"ג, ועיין בליקוטי הערות.

ולענ"ד נראה דלק"מ, דהנה כבד הבאתי פלוגתת הבעה"מ והרמב"ן בהא דבאו פריצים וחללוה, ופשוט דלהרמב"ן דס"ל דבאו פריצים הוי גזח"כ דאפילו באופן דלא שייך מעילה מ"מ יצא לחולין, יש לומר דיש פלוגתא בזה ואיכא מ"ד דלא ס"ל הך דרשה, אבל לשיטת הבעה"מ דס"ל דהא דבאו פריצים הוא דין מעילה של כל התורה ורק בפריצי ישראל ובקדושת דמים, ולא איצטריך קרא רק למימר דשם הוי פריצי ישראל, וא"כ במקום שיהי' פריצי ישראל וקדו"ד לית מאן דפליג וע"כ כ"ע מודו דיצא לחולין שהרי זה דין מעילה של כל התורה.

והנה בס' יד שאל (יו"ד סי' דס"ו להגרי"ש נאטינזאהן) הקשה לשו' הבעה"מ מגמ' נדרים הנ"ל, דהאיך ה' יכולים להבעה"מ לעשות חול, דהא ע"י פריצי עכו"ם בודאי לא נתחללו, ורק ע"י ישראל ובתורת מעילה, אמנם בכלים שיש בהם קדוה"ג שיש מועל אחר מועל בודאי לא יצאו לחולין אפי' ע"י ישראל, וסיים שהיא תימא גדולה עד יבא מורה צדק. אולם בספרי האחרונים כבר נאמרו כמה תירוצים לדבר, עיין בשו"ת דברי חיים (ח"ב או"ח סי' ט"ז) שהוכיח מקראי שבין אותם כלים שהשתמש בהם בלשצר רובם לא היו כלי שרת, ועל אותן כלים! קאמר הגמ' ומה כלי קודש שנעשו חול, (וכונת הד"ח שנעשו חולין מקודם ע"י פריצי ישראל) עיי"ש, וע"ע בשו"ת שם עולם (סי' פ"ו להגרש"א ראבין אבד"ק קארטשין) שנדפס מחדש, ובס' המקנה (כלל ה' פרט ג'), ובפירוש אור גדול על משניות (יומא פ"ז מ"ג), ועכ"פ כל אחד לפי דרכו מיישב דגם הבעה"מ מודה במס' נדרים דיצא לחולין, וא"כ גם דברי החת"ס אתי שפיר דכבר בארנו לעיל דדברי החת"ס דאנן ס"ל הא דבאו פריצים הם רק לשו' הרמב"ן וע"ז י"ל דפליג ר' יוחנן, אבל באופן שגם להבעה"מ יוצא לחולין ע"כ כ"ע מודו ולית מאן דפליג, ומימרא דר' יוחנן במס' נדרים ע"כ מיירי באופן שגם הבעה"מ מודה וכדברי האחרונים הנ"ל ולק"מ, ודו"ק כי נכון הוא.

ג) והנה בשו"ת דברי חיים (הנ"ל) כ' דפשטא דקרא מסייע לדברי בעה"מ, דהנה כ' בעזרא (ח', כ"ח) שאמר לכהנים אתם קודש לד' והכלים קודש והכסף והזהב נרבה לד' אלקי אבותיכם ע"כ, ובתוך כלי עזרא ה' המכתשת שמימי משה עיין תוס' שבועות דף י"א (ד"ה מ"מ), משמע מזה דכלים קדושים קדושת הגוף וכמו הכהנים, אך הכסף וזהב הוא רק נרבה לא גוף הקדושה, וכן מפרש שם המצ"ד ז"ל בפשטא דקרא, וקשה הא הכלים יצאו לחולין והאיך קרא להם הכתוב כלים קדושים הא נתחללו, מזה נראה דהכלים נשארו בקדושתם הראשונה ולא

(1) גם בשו"ת הרי בשמים מהרו"ק סי' א' סור"ה והנה לענין כיוון לתירוץ זה עיי"ש.

יצאו כלל לחולין, ולהרמב"ן צריך לרחוק הכלים קדושים שהיו עליהם טרם החורבן קרושת הנוף, אך זה רוחק ופשטא דקרא כדברי הבעה"מ ז"ל, עכת"ד. ונראה ליישב רעת הרמב"ן עפ"י מה שחירש הבית יצחק (הנ"ל) לענין ובאו פריצים וחללוה, שכשהוא יוצאה מיר העכו"ם שוב הררא לקדושה קמייתא ולא בעי קידוש שנית, והוכיח כן מכח קושייתו (הנ"ל) דלהרמב"ן היו צריכין מלבי בית חשמונאי לחנך הבית מחדש, וע"כ צ"ל ברעת הרמב"ן רנחי דבשעה שהוא ביר זרים נתחלל מ"מ תיכף כשהלכו הפריצים חזרה הקדושה למקומה עיי"ש, ולפי"ז ה"נ כבר היו הכלים ביר עזרא וחזרה הקדושה להם מעצמה, ושפיר אמר עזרא אתם קודש והכלים קודש אפי' לרעת הרמב"ן ורו"ק.

(ר) עו"ש ברברי חיים מביא בתוך דבריו רברי הקרא בעזרא (א' ז') ואלה מספרם אנרטלי זהב שלשים אנרטלי כסף וגו', וכ' הר"ח והנה אנרטלי מפורש במצודות שה' כלי לנטילה וזה וראי לא נתקדש, גם לא היו כלים החשובים רק מה שמבואר בקרא, וכל הכלים כסף וזהב ה' חמשה אלף כמבואר בכתוב עיי"ש, וראיתי במכ"ע אוהל מועד (קאמעלהאר תר"ס) שהקשה ר' מאיר מאלטער מזאבנא ראשתמישתי' ש"ס ערוך בירושלמי יומא (פ"ז ה"ח) אנרטלי זהב שלשים אמר רשב"נ שאונגריין בהם רמו של טלה, אנרטלי כסף אלף ארשב"ל שאונגריין בהם דמו של פר עיי"ש, וכן פ' בראב"ע שם בעזרא ומביא רברי הירושלמי, הרי דהוי כלי שרת לקבלת רם, וצע"נ²).

והנה כל המעיין יראה כי לא על הר"ח לבד תלונתו כי גם על המצודות, ולכן אצטט רברים אחרים מההקדמה להמצודות, וז"ל אם אמנם יש פירושים נכבדים מגדולים חקרי לב וכו' אולם הן שמענו רבים וכן שלמים קובלים על הפירושים באמרם וכו' פעם יפרשו ע"פ דרשת חז"ל, אם אמנם רברי חכמים כדרכונות מ"מ האי לחורא וכו' וכמו שאמרו אין מקרא יוצא מירי פשוטו והדרשה תדרש וכו', בפירוש מצודת ציון בו ימצא שרשי המלות המסופקות והוא מלוקט ומועתק משרשי הרד"ק ומכלל יופי וכו' עכ"ל, וחפשתי וראיתי בס' מכלל יופי ובשרשי הרד"ק לר' רור בן יוסף קמחי שה' מן הראשונים, שפירשו ג"כ כלים שנותנים בהם מים לידים, וכן מצאתי בספר השרשים לר' יונה בן ננא"ח והעתיקו אל לשון קורש ר' יורא בן תבון שהיו ג"כ בתקופת הראשונים, שכ' אנרטלי והם כמו מזרק שנותנין בהם מים לידים וכמו כלי מרות, (ובס' המחברת לר' מנחם בן סרוק כ') מיני כלים הם), ובזראי א"א לומר על כל אלו שנעלם מהם רברי הירושלמי, ונראה דהראשונים בעלי הפשט ידעו ברוחב בינתם שגם בזה נאמר הכלל דאין מקרא יוצא מירי פשוטו, ורברי הירושלמי היא דרש ולא פשוטו של מקרא, ולפי פשוטו פירושו כלי לנטילה, והרברי חיים רצה להוכיח רבין הכלים שה' מספרם חמשה אלף לא נתקדשו כולם לכן הביא רברי המצודות להראות רלפי פשוטו של מקרא ע"כ ה' שם כלים שלא נתקדשו קרוה"ג ונלמד סתום מן המפורש, (אבל באמת גם להירושלמי ה' שם כלים שלא נתקדשו), ורו"ק כי הוא קרוב להאמת.

(2) עיין בס' כוכבי יצחק (להרב הג' המפורסם מוה"ר יצחק שמערהנעלל שליט"א) בחלק ב' עמוד קצ"ג אות ל"ג.

בענין מגיס סמנין ביורה בשבת

יצחק ישע' ווייס

בני ברק

בשו"ע סי' רנ"ב סעיף א' מותר להתחיל במלאכה בע"ש סמוך לחשיכה וכו' ולתת צמר לתוך היורה שאינה על האש והיא טוחה בטיט, שאם היא על האש אסור שמא יחתה, ואפילו אינה על האש אם אינה טוחה בטיט אסור שמא יגיס בה בכף, והמגיס בקדירה אפילו אינה על האש חייב משום מבשל, וכתב עלה המג"א סק"ב ז"ל, משום מבשל משמע דאם הוא מבושל כל צרכו מותר וכמ"ש סי' שי"ח סי"ח, אבל התוס' והרא"ש כתבו דהכא אסור מ"מ משום צובע דכשמגיס בה נקלט הצבע. עכ"ל.

ותמה עליו התוספת שבת זו"ל, ודבריו תמוהים דהאיך עלה על דעתו להבין מדברי המחבר דס"ל דשרי כשהיא מבושלת כל צרכה, והראה מקום לסי' שי"ח סי"ח, והא שם כתב המחבר להדיא דגבי קדירה הוא דשרי כשהיא מבושלת כ"צ אבל בצמר ליורה אף כשנתבשל כל צרכו אסור ע"ש, וכתב הרא"ש הטעם משום דסמנים צריכים כישול רב אי נמי משום צובע, והטור והמחבר תפסו כתירוץ הראשון ולכן כתבו משום כישול ואפילו בנתבשל כ"צ אסור, גם יש לתמוה על המג"א בסי' שי"ח שם שכתב על דברי המחבר הטעם משום צובע והאיך נעלם ממנו דברי המחבר שכתב כאן טעמא דמבשל, והוא תימא רבה על חכם שכמותו על שגגתו אשר שגג בזה עכ"ל התו"ש, וכ"כ בסי' שי"ח אות נ"ז. וכע"ז תמה בקיצור הרעק"א והגאון ר"ח צאנזר מבראד, והאחרונים האריכו בדברי המג"א באופנים שונים, עיי' מחצה"ש ותורת חיים (סופר) ופרמ"ג ועוד.

ובעניי לא הכנתי כל מה שנתקשו בדברי המג"א שכוונתו פשוטה מאוד, ואקדים סוגיית הגמ' בשבת דף י"ח ע"ב, איתא שם צמר ליורה [דבית הלל מתירין ליתן מבעוד יום] ליגזור [שמא יחתה בגחלים] אמר שמואל ביורה עקורה [מעל האור], וניחוש שמא מגיס בה, בעקורה וטוחה, ופירש"י מגיס, מהפך בה ובמבשל הוי כישול*) עכ"ל, והתוס' כתבו, דילמא מגיס בה, והוי צובע עכ"ל,

(*) הוספת הכותב: וכאן מקום אתי להעיד דברפוסים החדשים דפוס זיטומיר ווילנא נתקן ברש"י במקום, "ובמבשל", "ובמבושל", והוא נעשה על ידי תלמיד סועה שפרח, "לתקן" כן ג"כ ברא"ש פ"ג סי' י"א שמעתיק לשון רש"י ובהנחות הב"ח שם, ובכל הרפוסים מרפוס ראשון ועד לעמברג וסלאוויטא איתא, "ובמבשל" הוי כישול, ונגרם לו לתקן כן לשון רש"י לפי שלא הבין כוונת הרא"ש (ראה לקמן פירושו), וחשב שהרא"ש מפרש ברש"י שאף במבושל כ"צ יש כישול, וע"י תיקון זה נתקשו לומדי דורינו בהבנת רש"י, ראה בספר שארית יעקב (ווינר) ירושלים תשי"ג שתמה על רש"י דלא מצינו כזאת וגם בפוסקים לא הובא אמאי לא חיישין לתנסח אף בקדירה מבושלת שהוסרה מע"ג האש, ובאיזה אופן שייך להוציא המאכל ע"ש שנרחק אמאי לא חששו לרש"י, וכאמור הוא הנהת תלמיד סועה, [וכנראה שגם בב"ח שלח ידו, "לתקן" ומשום הכי נפל ברפוס הטור וורשא ווילנא סעות בהעתק לשון רש"י, "ובמבשל והוי כישול" ואין זה שום מובן, ובפנים העתקתי כלשון הב"ח רפוס ישרן]

וברש"י שבריי"ף הנוסח בזה"ל „וגם לא חיישינן רילמא מגים ומהפך בה והוי מבשל". וכתב עלה הב"ח כאן בס"י רנ"ב וז"ל ומ"ש הטור שמא יגיס בה וכו' חייב משום מבשל כ"כ הרא"ש וז"ל ורילמא מגים בה, ופרש"י וה"ל מבשל אעפ"י שעקורה מן האור בעורה רותחת המגים בה הוא מבשל, וכ"ש שאסור להכניס כף בקדירה בעורה על הכירה, וכ"כ הר"ן אבל בלשון פרש"י שבירינו בגמ' כתוב מגים מהפך בה ובמבשל הוי בישול עכ"ל משמע דר"ל רכיון דבדבר המתבשל הו"ל בישול א"כ הכא בצמר חייב משום צובע וכמ"ש התוס' ז"ל ורילמא מגים בה והוי צובע עכ"ל, וכן פ' מהרש"ל הא דכתב הרא"ש שאסור להכניס כף בקדירה היינו בדלא בשיל כמב"ד . . . מיהו ה"מ בקדירה אבל בצמר לעולם אסור להגיס בו אע"פ שקלטו העין דרך הצבעין להגיס בהם תמיד שלא יחרכו וכו' ע"ש בב"ח וכ"כ בקצרה בחכמת שלמה למהרש"ל. והיוצא מדבריו שבהאי מגיס שמובא לגבי צמר יש שתי שיטות משום מאי מחייב לרש"י שבריי"ף, וכן הבין הרא"ש בנוסח שלפנינו [שכן הי' גירסתו כמו שהעתיק בפ"ג וכ"כ המהרש"א] אף בצמר חייב משום מבשל הסמנים, ולתוס' וכן הבינו הב"ח והמהרש"ל ברש"י רירן חייב משום צובע, וכוונת רש"י רכיון דבהגסת קדירה יש בישול א"כ בהגסת יורה יש צביעה בכל ענין.

והשתא נחזי אנן לשון הטור והשו"ע ולתת צמר לתוך היורה וכו' אפי' אינה על האש אם היא פתוחה אסור שמא יגיס בה בכף, והמגיס בקדירה אפילו אינה על האש חייב משום מבשל עכ"ל כל רואה יראה שכתבו המגיס „בקדירה" והוא כפירוש השני שאין להגיס היורה כיון שהמגיס בקדירה חייב משום מבשל א"כ אף בצביעה יש איסור משום צביעה ובהגסת צבע תמיד יש צובע. אך כספר עולת שבת כתב, ונראה דאפילו נתבשלו הסמנים ועדיין לא קלט הצמר את הצבע, אפילו הכי אסור להגיס משום צובע, והמחבר דנקט משום מבשל מיירי בעדיין לא נתבשלו הסמנים, וכן מוכח מדברי התוס' שם וכן פסק המהרש"ל שם עכ"ל, הסיב כוונת המחבר ולא הדגיש דבכיון נקט המחבר קדירה דרך בקדירה הוא מבשל, ולדברי ע"ש מיירי המחבר בסמנים שאינם מבושלים עדיין ואז חייב משום מבשל, וע"ז בא המג"א לפרש ולחלוק [ות"ל הראיתי במקומות רבים שהמג"א מביא דברים הנראים כפשוטים לפי שמעך בזה אחד מהאחרונים שלפניו, ובפרט הע"ש, ולאחבת הקיצור לא מזכירם].

וזה לשון המג"א בתוספת ביאור, משום מבשל, משמע [דבקדירה עם אוכלין שבה הזכיר המחבר משום מבושל] דאם הוא מבושל כל צרכו מותר וכמ"ש סי' שי"ח סי"ח [האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין מעל גבי האור אם לא נתבשל כל צרכו אין מוציאין הכף מהם שנמצא מגיס ואיכא משום מבשל, ואם נתבשל כל צרכו מותר עכ"ל השו"ע] אבל התוס' והרא"ש כתבו דהכא [ביוורה] אסור מ"מ משום צובע דכשמגיס בה נקלט הצבע, עכ"ל המג"א. ולכך לא חלק בכאן השו"ע בין נתבשלו הסמנים או לא, דבצמר תמיד איכא מגיס, וכמ"ש השו"ע בשי"ח שם אחר שהביא שבקדירה יש חילוק בין נתבשל ללא נתבשל כ"צ, פירש אבל צמר

ליוורה אף על פי שקלט העין אסור להגים בו, וביאר שם המג"א בס"ק מ"ג דהאיסור בתנסת יורה הוא משום צובע ע"ש והרברים פשוטים וברורים.

[והפרמ"ג ג"כ הרגיש בקצת מדברינו, אלא לפי שלא הביא הע"ש, שלא הי' בידו כמ"ש בא"א סי' שי"ז סק"א, ולא הרגיש בתיבת „קדירה“ השיא כוונת המג"א לחידושי דינים חדשים, ולדברינו אין צריך לזה. — אחר כתבי כל הנ"ל זכיתי לספר „כרם שלמה“ להנאון ר' שלמה האאס זצ"ל וראיתי שהביא לתמוה על סתירת המג"א שבסי' רנ"ב לסי' שי"ח בשם קרבן העדה פ"א רשבת הל' ו' וכתב לתרץ כדברינו אלא שקיצר מאוד במקום שהי' לו להאריך ע"ש, ובדברי נתבאר ת"ל שרשי הדברים, וברוך שכיוונתי].

ומירי דברי בענין זה אמרתי לפרש בקצרה כוונת הרא"ש בפ"ג סוס"י וריש סי' י"א שנתחבטו בזה נושאי כליו והאחרונים בשיטת רש"י, שהביא זו"ל ולמאי דפרשינן דלא שייך בישול בתבשיל שנתבשל לא תקשה הא דאמרין לעיל בבמה מדליקין דאין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל [משחשיכה] גזירה שמא ירתיח התם לאו משום בישול אלא משום שמא יחתה והאי דנקט הרתחה דבר הצריך להטמנה נקט, וכוונתו פשוטה שמא ירתיח התבשיל ואף שלא עובר על מבשל קעבר על מבקיע משום חיתוי הנחלים, שוב כתב „ורש"י פירש לעיל גזירה שמא ירתיח קדירה שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה בתחילה באור ונמצא מבשל בשבת“, ולא חילק שבנתבשלה כבר שאין בישול וכן לעיל בפ"ק גבי יורה עקורה דפריך והלא מגיס, ופירש רש"י ובמבשל הוי בישול, למדנו מדבריו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה וכו', וכוונת הרא"ש להוכיח דכיון שלא תירצו בגמ' כשהקשו והלא מגיס, דמירי במבשל כמאב"ד כבר אלא נקטו בטוחה, ש"מ דבכל אופן חייב משום מבשל במגיס, [ואולי לכך שינה הרא"ש מלשון הגמ' „וניחוש שמא מגיס בה“ וכתב „דפריך והלא מגיס“ להורות דבגמ' נשאר באמת בחשש מגיס, ורק כיון שטוח שרי] וזו הוכחה רק אם נפרש שחייב הגסת צמר ביורה הוא משום מבשל אבל אם משום צובע כמוכח אין דאי' משם לנידון הרא"ש וכמו שסיים הרא"ש בעצמו בתירוץ וק"ל. [ומ"ש בקרבן נתנאל שם ס"ק ל' ששיטת רש"י אפילו בדבר רותח שייך בישול אחד בישול כשמגיס בה וכ"כ רבינו להדיא בפ"ק סי' ל"ד בשם רש"י, עכ"ל, ליתא שם ברא"ש דבישול אחד בישול ברותחת, ורק שיוורה עקורה רותחת המגיס בה חייב משום מבשל, משום שמשלים בישולה, וכשיטת רש"י דאף אחד כמאב"ד כ"ז שלא נתבשל כ"צ כל המוסיף לבישולה חייב משום מבשל, כמ"ש במנחת כהן משמרת השבת סוף פ"א ע"ש ודו"ק].

עולת שבת בשבתו

חקת

כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות וגו'. ובתרגום יונתן כל די יקרב בשכיבא ובוולדא בר תשעה ירחין. וכל העובר ישתומם דהא נפל ג"כ מטמא. אמנם יבואר עפ"י המשנה פ"ב מ"ב דאהלות דרם קטן שיצא כולו רע"ק אומר בכל שהוא וחכ"א דרביעית, ועיין בפני משה בירושלמי נזיר פ"ז ה"ב שכ' דלר"ע נפל הוא דמטמא בכל שהוא, א"כ י"ל דהתרגום יונתן סובר כרע"ק דרם קטן שיצא כולו מטמא אפילו בפחות מרביעית, ובש"ס חולין דף ע"ב איתא דנפש זה רביעית דם, ולכך פירש על בנפש האדם, דהכוונה על רביעית דם כנ"ל, דזהו רק בכר ט' ירחין, משא"כ נפל מטמא דמו לפעמים אפילו בכל שהוא כגון שיצא כולו. (הגאון מוה"ר יעקלי וויידענפעלד זצ"ל אבד"ק הורימולוב)

בלק

לכה איעצך אשר יעשה העם הזה. וברש"י מה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא וכו' בלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה. ולכאורה צריכין להבין דאיך ה' ברור לו לבלעם שעצה זו של זנות יעשה פרי. אמנם יובן עפ"מש"כ המקובלים עה"פ חסד א"ל כל היום (תהלים נ"ב) שהקב"ה משפיע מדת החסד והאהבה בעולם שישלמו כל היום, אמנם איכא למיחש שמא ח"ו יכשלו בנ"א במדת האהבה הגרועה והפחותה, על זה כתיב (תהלים ז') וא"ל זועם בכל יום, להכניע פסולת האהבה, (עיין זוה"ק פ' צו דף ל"א ע"א). והנה מבואר במס' ברכות (דף ו' ע"א) שהקב"ה זועם בכל יום כדכתיב וא"ל זועם בכל יום, ובימי בלעם לא כעס הקב"ה עיי"ש. לפי"ז שפיר מובן מדוע ייעץ בלעם את בלק להכשילם דוקא בזנות, שירע שאין שום תריס להציל את בנ"י מחטא זה ח"ו, מאחד שבאותן הימים לא ה' א"ל זועם, רק ה' חסד א"ל כל היום, וכנ"ל. (הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק שארנא זצ"ל²)

מסעי

ממחרת הפסח יצאו בנ"י ביד רמה לעיני כל מצרים, ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור וגו'. ולכא"ו מה סמיכות יש זה לזה. אך הכוונה עפ"מ"ש בדרושים בכמה דוכתי דכשני פנים אפשר לישאל לזכות, אחר מכת צדקת עצמן, והשני הוי מכת רשעת הגוים, והחילוק הוי כך, דאם זוכין מצד עצמן,

(1) מתוך מכתבו של בנו הרב הגאון אבד"ק טשעכין אל ידידנו הרבני הנגיד החסיד כש"ת מו"ה שלמה גרינשטיין נ"י מירושלים עיה"ק. ועיין בהגהות כוכב מיעקב על משניות סדר מהרות שם במס' אהלות פ"ב מ"ב. ועיין עוד בשו"ת אמרי רוד (להגאבד"ק סטאניסלאוו) סי' ע"ז.

(2) מפי השמועה מהרב המפורסם וכו' מוהרמ"א הכהן פרידמאן שליט"א מקרעניץ רב דקהל שערי חיים, ששמעו מפ"ק בהיותו בקרעניץ.

אז הוי כל העתים וכל הזמנים שוין לפניו ית', ואין צורך למהר שלא לעבור את השעה, אבל אם אין זוכין רק מכח רשעת הגוים, אין יכולין לזכות, רק כל עור שחטא הגוים עריין קיים, אבל אם כבר נמחק עון האומה, חוזר קשרו של ישראל למקומו, ולכך יצאו ישראל בחפזון כיון דלא היו ראויים לצאת רק ע"י צירוף רשעת הגוים, א"כ בשעת מכת בכורות עריין הי' חטא המצריים קיים והי' להם זכות לצאת, אבל אם היו ממתנינים אחר שכיפר חטא מצרים, וחלף חלק לו, לא היו יכולין עור לצאת. אך לפ"ז קשה איך יצאו ממחרת הפסח, הרי הבכורים מתו בלילה, והם יצאו ביום, וא"כ כבר כלה עון מצרים [מאחר שכבר נלקו], אך הנה חז"ל במס' סנהדרין (רף מ"ו ע"ב) אמרו רמיתה לברה אינה מכפרת רק מיתה וקבורה, א"כ כל זמן שלא נקברו לא נמחל חטאם עדיין, לכך יכלו לצאת. וז"ש ממחרת הפסח יצאו בני ישראל וגו', והטעם, אף שהמיתה הוי בלילה, מ"מ ומצרים מקברים את אשר הכה ר' בהם כל בכור, שהקבורה היתה בשעה זו, ועדיין לא נתכפר חטאם עד הנה.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראדי זצ"ל³)

מגילת איכה

היו צרי' לראש אויבי' שלו (איכה א'). ויל"ד דהול"ל לראשים לשון רבים (עיין ראב"ע). ויל"ע דהרמז עפ"מש"כ בספח"ק שיעקר תפלת בני' בעת גלותם יהי' על צער השכינה כביכול, דשכינתא בגלותא כמאה"כ (ישעי' ס"ג) בכל צרתם לא צר, וקרינן ב' בכל צרתם לו צר בוא"ו, ובזוה"ק (ס"פ וירא) מבואר הכוונה דבכל זמנא דישאל אינון בגלותא, שכינתא עמחוון בגלותא וכמאה"כ עמו אנכי בצרה ובכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם, ולכן כשבנ"י זוכרים בעת צרתם צער וגלות השכינה הקדושה שצר לו כביכול, אז זוכים כי מלאך פניו יושיעם ובאחבתו ובחמלתו הוא יגאלם, ומתיבת לו צר נעשה לא צר, ויאמר ר' לצרותינו די. (יעיין בספח"ק קדושת ציון ח"ב על נוסח תפלת ראש חודש, תחלה ורא"ש לפדיון נפשנו). והנה תיבת צרי' היא אותיות צר ירה, וזשה"כ היו צריה לראש, אם בעת שצר להם לישראל, עיקר וראש צערם הוא על צר ירה, אז אויבי' שלו, תיבת „שלו" יתכן לפרשו לשון הסרה והשלכה, ערה"כ ונשל גוים רבים מפניך (דברים ז'), דהיינו שיסורו האויבים מעל בני' מבלי להרע להם כלל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

דוב אורב הוא לי ארי במסתרים (איכה ג'). י"ל הכוונה, דהנה בזמן שבית המקדש הי' קיים הי' קדושת המקדש מצלת את האדם מן החטא ע"ד אוז"ל מעולם לא לן אדם בירושלים ובירו עון, ומשחרב ביהמ"ק יותר בנקל להיחצה"ר להחטיא את האדם. והנה היצח"ר מכונה בשם דוב כאוז"ל במדרש (חובא ברש"י

(3) הועתק מקונטרס כת"י המונח ברשותו של הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקה"י בית אהרן רפלעטבוש. תשואח"ח לו.

פ' וישב) אנרה בכ את הרוב, וביהמ"ק נקרא בשם ארי' כדתנן בסוף פ"ד דמס' מדות דההיכל דומה לארי וכן הוא בהדיא במד"ר סוף פ' יתרו ביהמ"ק נקרא ארי' שנא' הוי אריאל אריאל. וזהו שאמר המקונן, שהיצה"ר אורב לי כרוב להחטיאני, וזהו מסיבת ארי במסותרים, שחרב ונגנזו הביהמ"ק, כי כל זמן שהי' הבית קיים הי' מזבח כפרה, ועתה שהארי בסתרים, הרוב אורב לי להחטיאני ח"ו.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ואתחנן

אל תוסף דבר אלי, במסורה א"ל תוס"ף ב' פעמים, דין, ואידך אל תוסף ראות פני (שמות י'). יובן עפימ"ש חכמו"ל בברכות (דף ו' ע"א) אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנא' לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה, ע"כ. ולכן אמר אל תוסף ראות פני, אם אין אתה בא לביהכ"נ ששם השכינה שורה כמאה"כ אלקים נצב בעדת א"ל, אז אל תוסף דבר אלי, דהיינו תפלה, דכודאי אינה נשמעת כיון שלא באת לראות פני. (הגאון מוה"ר דניאל טרני זצ"ל בעל עקרי הד"ש)

עקב

המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים. ולכאורה יל"ר דמאחר דכתיב וצמאון מדוע הוצרך לכתוב אשר אין מים. אמנם יתבאר עפ"י דהירושלמי דמס' ברכות פ"ה סוף הל' א' חברבריא (מין נחש) כד הוה נכית (נושך) לבר נשא אי בר נשא קרים למיא חברברא מיית ואי חברברא קדים למיא בר נשא מיית, הרי שהרפואה לנשיכת הנחש היא שיקרים האיש הנשוך אל המים. וזהו שסיפר לנו הכתוב גדולת ד' שתוליד את ישראל במקום שנחשים ועקרבים מצויים, וסגולת מים אין שם, וא"כ מסוכן יותר הוא, ואעפ"כ שמרם ד' מכל נזק, ושפיר יש רבותא גדולה במה שמסיים אשר אין מים, ודו"ק.
(הנה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל)

ראה

במדרש פליאה, עשר תעשר, הה"ד אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה, הובא בספרים. (עיין י"ט פנים לחודש אלול מאמר שירת דודי אות ב'). ואפשר לפרש הכוונה דהנה אמרו חכמו"ל גדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז למדת הרחמים (רש"י פ' וירא עה"פ וישקיפו על פני סדום). ועוד אמרו ז"ל במדרש תנחומא בפרשתן, ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה לפיכך משה מזהיר לישראל עשר תעשר. והנה מעשר גורמת לעשירות כאמרם

(4) בספרו שם עולם עה"ת, בסוף הספר בקונטרס, "שם המספר" על מסורות (מסורה ג').

(5) הובא בשמו במאסף, "שערי ציון" (להרה"ג מו"ה חיים ארי' לאנגלעבען אבר"ק סערצין) חוברת ג' אות י"ב.

ז"ל (שבת קי"ט ע"א) עשר בשביל שתתעשר. חזינן מזה גורל כוחה של צדקה, כי אף שירוע שאין כל אדם זוכה לשני שלחנות (בכרות ה: עיי"ש) והזוכה לתורה אינו מצוי שיהי' גם עשיר כאו"ל לא תמצא בסחרנים (עירובין נ"ה ע"א), אבל בזכות המעשרות ומתנות עניים אף אם יזכה לתורה יזכה ג"כ לעושר. והנה ידוע רמדת הרחמים נקראת בשם ימין, ומרת הדין בשם שמאל יכונה. — וזהו כוונת המדרש, עשר תעשר, שבזכות המעשרות, אם השמאל, אף כשתהי' ח"ו מרת הדין מתוחה, ואימינה, תתהפך לרחמים, ואח"כ מוסיף להניד כוחה של מתנת עניים, ואם הימין, כשתזכה לתורה שנקראת ימין עשה"כ מימינו אש דת למו, אף שהי' ראוי שעיי"ז ימנעו ממנו עשירות כנ"ל, אעפ"כ ואשמאלה, שיוזכה לעשירות, ערה"כ מצפון זהב יאתה, וצפון הוא השמאל, וכמאה"כ בשמאלה עושר וכבוד, וזה יהי' בזכות הצדקה.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

איש כמתנת ידו ככרכת ד' אלקיך אשר נתן לך. יש לפרש הכוונה, כי למשל אם ראובן נותן לשמעון מתנה, כמו שאינו מהנימוס שיתן תורה לידו של ראובן כי לא היר היא הנותנת כ"א ראובן, כמו כן ידע כי לא ראובן הוא הנותן כ"א הבורא כל עולמים, וזהו הכוונה, איש הוא כמתנת ידו, כי לא היר היא הנותנת כ"א האיש, כמו כן לא האיש הוא הנותן כ"א הוא ככרכת ה"א אשר נתן לך. (הרב הגאון מוה"ר יוסף אלימלך כהנא הי"ד אבר"ק אונגוואר)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

חקת

קאפ' כ"א פסוק א'.

בא"ר ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינן כנענים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשוניהם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתון נתן את העם הזה בידך. בפייט לשבת זכור (בפיוט המתחיל זכור איש) כתב, כסות ולשון שינה היות כמלך ערד, משמע ששינה גם הלבוש לא כמו שפירש"י כאן. ועיין במהרש"א (ר"ה דף ג' ע"א) על התוס' שהביאו שם את הפייט הזה, וכתב מהרש"א וז"ל לא ששינה שניהם, אלא הלשון שינה מן הכסות שהי' מלבוש עמלק והלשון כנעני שלא ידעו

(6) הועתק מתוך מכתבו, המונה ברשות ידידנו הרבני הנגיד החסיד מו"ה שאלו הוטטערער נ"י מאנטווערפן יע"א. תורתנו נתונה לו.

ישראל להתפלל מאיזה עם הוא וכפרש"י בחומש ע"ש עכ"ל ונוסחת ספרים שלנו ברש"י רוחקתו לפרש ברוחק את לשון הפייט שלא יסתור פרש"י. אכן גם בילקוט הוא כן, א"ר יהודה בר שלו' לבוש כנעני לבש ולמד שיחת כנענים ודבר בלשונם, ע"כ. והענין מסתבר שהרי בא להטעותן שלא יתפללו עליהם, ואם כנוסחה שלנו הרי ידעו ישראל שאינם עמלקים שיראו מלבושם שהוא לבוש כנעני, ובפרט שנקל יותר להחליף לבושם מללמוד שיחתם ולשונם, ואם לערבבם בא, הי"ל לעשות בהיפוך.

אכן בדפוסה"ד הנוסחה ברש"י שלפנינו הוא, ושנה את לשונו לדבר לשון כנען לפי כשיתפללו ישראל עליהם יתפללו על הכנענים והם אינם כנענים, וכשבאו ישראל וראו שכסותם ולשונם ככנענים והם אינם דומים לכנענים התפללו סתם אם נתון תתן את העם הזה בידי, ע"כ. הרי שדברי רש"י עולים בקנה אחד עם הפייט והילקוט, שהעמלקים עשו כל מה שביכולתם להטעותם, רק שהכרת פניהם ענתה בם שהם אינם דומים לכנענים.*)

שם פסוק י"ח.

באר חפרות, זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן. מה שאמר זאת הוא הבאר, צריך להבין מה בא לומר בזה וכי היו שם יותר בארות שיהא צריך לומר שזאת היא, ועוד שהפסוק מתחיל בלשון נוכח כמדברים אל הבאר כמ"ש עלי באר ענו לה. ולמי הפכו עתה את פניהם לומר זאת היא הבאר וכו'. ובדפסה"ד הנוסחה היא, את היא הבאר שחפרוה שרים משה ואהרן. לפי נוסחה זו היו ממשיכים לדבר לנכח הבאר כמו שהתחילו.

בלק

קאפ' כ"ב פסוק ט'.

מי האנשים האלה עמך. — בספר יוסף דעת (להרב ר' יוסף ב"ר ישכר מפראג תלמיד מהר"ל מפראג ותלמיד הלבוש) שנדפס בשנת שס"ט, כתב שמצא רש"י כת"י על קלף ישן נושן שנכתב לערך בשנת ה' אלפים נ' לפ"ק, נוסחה ברש"י והיא זו:

מי האנשים האלה, כשיבא לתפוס את האדם מתוך דבריו הוא שואלו אמור לי זה כדי שישבנו ומתוך תשובתו הוא נכנס ואומר לו מה בדעתו על אותו דבר, שכן אתה מוצא ביתרו ששאל מדוע אתה יושב לבדך לדון יחודי גורם לכל העם נצב עליך מן הבוקר עד הערב שאין אחד מכם נפטר לביתו לפי שלא נעשה דינו, וכל

(*) עיין בס' דרכי יושר עה"ת (ונדפס מחדש בסוף ס' דרכי יושר על הש"ס) להנה"ק מוה"ר משה יעקב שארף זצ"ל ראבר"ק אושפיץ, שהקשה כן על רש"י (נוסחה שלפנינו) שהיו להם להלכיש א"ע בלבושי כנען ג"כ ואז בוודאי ידמו ישראל שהמה בני כנען ויתפללו על כנען. ותי' כי מזה מוכח שאם אדם לובש מלבוש אינו יהודי ומדבר כלשונו אז הוא נחשב כמו א", ולכן אם היו משנים גם מלבושיהם אז הי' צורך להתפלל עליהם בשם כנען, ומזה תוכחת מוסר לאותם אנשים שאינם משגיחים על זה, ור"ל. עכ"ל.

זה הוא שואל לפתוח לו פתח תשובה להשיבו יבוא אלי העם כי יהי' להם דבר, ויתפסנו מתוך דבריו, ויאמר לו נכול תכול גם אתה, לא תוכל עשוהו לבדך, גם אתה גם כל העם הזה שמתוך שאתה הן את כולם אין משפט כולם נעשה, אלא המתבקש לבוא תחלה הוא נשפט וכולם מצפים ועומדים מבוקר ועד ערב וגם כל העם הזה נצב עליך משחרית לערבית שתקנה[?] היא להם, אלא שמע בקולי, לכשיהי' להם ריב ולכו אל שרי האלפים יבואו בשלוי' כל שעה שירצה ולא יצטער להמתין עליך. כיוצא בדבר אתה מוצא בקין אי הבל אחיך, בא לכנס בדברים ולתופסו מתוך דבריו, וכן נמי ויקרא אל האדם ויאמר לו איכה וכי תעלה עליך מי שכתב בו אם יסתר איש במסתרים, שהי' יכול להתחבאות מפניו אלא לתופסו מתוך דבריו נכנס לדבר עמו, כיוצא בו במשה, ויאמר לו מה זה בידך ויאמר משה ויאמר השליכוהו ארצה, כיוצא בו ביחזקאל וכאשר יאמרו אליך הלא תגיד לנו וגומ' דבר אליהם כה אמר ה' וגו' כיוצא בו בחגי שאל נא את הכהנים וגומר שכל הפרשה כולה כששאל אם יגע טמא נפש, כיוצא בו מי האנשים האלה ומאין יבואו אליך ומה ראו בביתך כדי שיאמר כל אשר בביתי ראו, ויתפסנו בדבריו. אף כאן כדי שיאמר כלעם בלק בן צפור שלח אחרי לקלל את ישראל וישיבנו לא תלך ולא תקלל.

שם פסוק כ"ג.

וצים מיד כתים, כתב רש"י כתיים שהן ארמיים, כוונתו על הרומיים כמש"כ הת"א ונתקלקל ע"י הצנזורה. ובדפח"ר מחקו את התיבה הזאת, כמו בכמה מקומות שמדבר מרומי ומטיטוס, ועיין ברש"י ישעי' (כ"ג, א') עה"פ מארץ כתים נגלה למו, כתב מארץ כתים הם הרומיים. ועיי"ש (כ"ז, א') שכתב וכן כתיים קרויים איי הים והן עכו"ם וכוונתו על הרומיים כמו שמנה שם מצרים, ואשור, ואדום. וכן בתהלים (פ, ט') עה"פ גפן ממצרים תסיע כתב וז"ל, חזר ורמוז על גלות כתיים וג"כ כוונתו על הרומיים כמו שמסיים שם עה"פ חזיר מיער, שרומז על גלות אדום שהיא גלות רומי.

ועל תיבת צים פירש"י, ספינות גדולות כדכתיב (ישעי' ל"ג כ"א) וצי אדיר ובורני רבתי, אבל האונקלוס תרגמו וסייען, שהם כתות אנשים, ולפלא כי בכ"מ הביא רש"י הפסוק הזה ופירשו ע"פ פירושו של אונקלוס. עיין בתהלים (ע"ב, ט') בפסוק לפניו יכרעו ציים פרש"י כתות של שרים דמתרגם וצים מיד כתים וסייען יסתחן מדומאי, (ולפינו הגרסא יצטרח בצד"י). וכן פירש שם (מ"ד, י"ד) הפסוק, תתנו מאכל לעם ילציים, ציים סיעות כמו וצים מיד כתים. וכן ביחזקאל (ל', ט') עה"פ ביום ההוא יצאו מלאכים מלפנים בצים להחריר את כוש וגו' פרש"י גרודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריר את כוש: בצים, כמו וצים מיד כתים, וכן תרגמו יונתן בלגיונין עכ"ל. הרי שפירש וצים מיד כתים מלשון כתות — שיירות וסיעות, וסמך על התרגומים יונתן ואונקלוס, וכאן נטה מפירושם, ומפרשו מלשון ספינות.

פינחס

קאפ' כ"ה פסוק י"ח.

בנבליהם, כתרנומו במחשבתהון. כמו ארור נוכל ויש בעדרו זכר (מלאכי א' י"ד) לשון ערמומית, מחשבה אחרת:

הדיבור הזה אינו בנוסחאות שלנו ונמצא ברש"י רפה"ר. והנה מה שכתב שתרגומו במחשבתהון, לפנינו בת"א הנוסחה היא בנבליהון רי נכילו. ולפי מה שפירש"י שהוא לשון ערמומית אולי כן הוא בל' ארמי כי עה"פ (שמות כ"א) וכי יזיר איש על רעהו להרגו בערמה ת"א למקטלי בנכילו, אבל לפי מה שהי' בנוסחת רש"י בתרגום במחשבתהון, מצינו שכן תרגם ג"כ אונקלוס בפסוק (בראשית ל"ז י"ח) ויתנכלו אותו להמיתו וחשיבו עלוהי למקטלי. והנראה מרבירי רש"י שעצת בלעם היתה רק על הזנות וכמ"ש אלקיהם של אלו שזנא זמה ויעץ להכשילם בזה, אבל המדינים חשבו מחשבה אחרת שמחמת הזנות הביאום גם לע"ז בבעל פעור וכמ"ש רש"י לעיל והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה, וזהו ערמומיתם, וע"ז צוה השי"ת לצוררם, על אשר נכלו בדבר פעור, נוסף על עצת בלעם חשבו מחשבות אחרות.

קאפ' כ"ט פסוק י"ח.

ומנחתם ונסכיהם לפרים, פרי החג ע' הם כנגד ע' אומות עו"ג שמתמעטים והולכים סימן בל' להם זכו; ולכבשים, כנגד ישראל שנקראו שה פזורה זכו. דרשה זו אין לה שום קישור לפסוק זה שמדבר בנסכים, ולעיל בפסוק י' והקרבתם עולה וגו' פרים אילים כבשים שם הי' לו לרש"י להביא דרשה זו, או בפסוק י"ד שכתוב שם שהפרים מתמעטים, ולא כאן בפסוק ומנחתם ונסכיהם.

אמנם מלשון ספר זכרון יש משמעות שאין זה ר"ה כלל רק שהני תיבות נמשכים לסיום רבירי רש"י שבפסוק הקודם שמסיים בו שנסכיהם של מוספין כתובין לעצמן בכל יום ויום ומנחתם ונסכיהם לפרים, עיי"ש ברבריו ואע"פ שהוא לא הביא רק ומנחתם ונסכיהם מ"מ לנוסחאות שלנו שכתב גם תיבת לפרים גם תיבה זו נמשכת למעלה. ולפ"ז אין כאן ר"ה כלל רק שרש"י מקדים דרשת חז"ל על קרבנות האלו ולא על פסוק י"ח נאמרו רבירים אלו, רק בפסוק י"ג. וראוי לרבירי הוא מנוסחת רפה"ר שבס"ש ישנו ר"ה „ולכבשים“ שהוא ג"כ בפסוק י"ח ובדפה"ר הנוסחה הוא, והכבשים כנגד ישראל, והכל בדיבור א' נאמר. והדברים ברורים.

ומה שכתב רש"י כאן שבימי המקדש היו פרי החג מגינים על אומות העולם מן היסורים, בסוכה (רף נ"ה ע"ב) כתב שהשבעים פרים באים לכפר על שבעים האומות, שירבו גשמים בכל העולם לפי שנרונים בחג על המים.

מטות

קאפ' ל' פסוק ד'.

בנעורי, ולא קטנה, ולא בוגרת שהקטנה אין נדרה נדר זכו. כתב הגור ארי' וז"ל לא מרתיב בנעורי רייק, דשמא נעורי' לא בא למעט רק נדולה, אלא משום

דקטנה אין נדרה נדר כדמסיק וכו'. הנה לפי דבריו שלא יליף מבנעודי' צל"ד מנין לו לרש"י שקטנה אין נדרה נדר. ובדפח"ר לעיל בפסוק ג' איש כי ידור, יש שם הוספה מה שלא נמצא בנס"ש וז"ל איש כי ידור נדר להוציא את הקטן ע"ב. ועפ"י יובנו דברי הנו"א דהא דקטנה אין נדרה נדר יליפין מאיש, כמו קטן, והפסוק בנעודי' לא בא למעט דק את הבוגרת.

קאפ' ל"ב פסוק מ"א.

ויקרא אתהן חות יאיר, לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון: איתא בגמ' (סנהדרין מ"ד ע"א) אמר (יהושע) לפניו, רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתיב ויכו מהם אנשי עי' כשלים ושה איש ותניא וכו' אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין. משמע קצת שהי' בסנהדרין והרי אמרו (שם דף ל"ו ע"ב) אין מושיבין בסנהדרין מי שאין לו בנים, א"כ היאך הושיבו את יאיר בן מנשה בסנהדרין מאחר שלא היו לו בנים. ובשופטים (י' ג') אצל יאיר הגלעדי ויהי לו שלשים בנים וגו' ושלשים עירים להם, להם יקראו חות יאיר וגו' הרי שאף שהי' לו שלשים בנים קרא העירים על שמו (ועיין שם ברד"ק שחקר אם הם הנזכרים בתורה ויאיר זה הוא יאיר בן מנשה. אמנם מדברי חז"ל מבואר שיאיר בן מנשה נהרג במלחמת עי, ואולי ספקו הוא אליבא דר"י שם). ואולי החילוק הוא ששם יקראו אותם אחרים ע"ש לכבודו וכאן כתיב שהוא בעצמו קראן כן ע"כ כתב רש"י שהי' לזכרון אבל בדפח"ר כל הדיבור הזה ליתא. ועיין בב"ר (פ' כ"ג, א') שמננה הרשעים בזה שקראו בשמותם עלי' ארמות אלכסנדריוא על שם אלכסנדר מברי' ע"ש טיבירואים וכו' והוקשה לרש"י על יאיר בן מנשה, ע"כ כתב שעשה לזכרון.

מסעי

קאפ' ל"ד פסוק ב'.

בא"ר. ומ"א אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח: הנה מה שכתב רש"י שהפיל הקב"ה שריהם של ע' אומות אין לו מובן הרי בפסוק לא נאמר רק זאת הארץ אשר תפול, וע' אומות מאי עבירתייהו. ובמדרש תנחומא הלשון הוא נטל הקב"ה את שר הארץ וכפתו והפיל לפניהם עי"ש. ובדפח"ר הנוסחה היא, ומ"א אומר ע"י שהפיל הקב"ה שריהם של שבעה אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם כח, לכך כתב לשון נפילה: וזה מתאים עם לשון המדרש, ששריהם של שבעה אומות זהו שר הארץ.

דברים

קאפ' ב' פסוק ה'.

עד מדרך כף רגל, אפי' מדרך כף רגל, כלומר אפי' דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. הפסוק הזה אינו מדבר כלל לענין לעבור דרך ארצם כי כבר עברו כל דרומי

ועבשיו פנו לצפון והיו הולכים ברוח המזרחית, והפסוק מזהירם רק שלא יתגרו
בם כי הוא ירושת עשו ואין להם בו אפי' דריסת הרגל שלא ברשות. וברפח"ר
הנוסחה היא, כלומר אפילו דריסת הרגל איני מרשה לעשות לכם בארצם שלא
ברשות.

שם פסוק כ"ה.

תחת כל השמים, למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג [ס"א סיחון] ונודע
הדבר תחת כל השמים. מלשון הזה משמע שמכאן הוא נלמד, אבל בגמ' (ע"ז
כ"ה ותענית כ.) יש שלש ילפותות ע"ז ולא נזכר כלל שיהי' נלמד מפסוק זה, רק
מסיפא רקרא יש שם מ"ר, אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שעמדה לו חמה,
ורש"י מביא הלימוד מתחת כל השמים.

וברפח"ר הנוסחה היא, תחת כל השמים, מלמד שעמדה לו חמה למשה ביום
מלחמת עוג כמו שעמדה ליהושע ונודע זה הדבר תחת כל השמים, וזהו שנאמר
כאן אחל תת פחדך כמו שנאמר שם אחל גדלך ללמד גזירה שוה. הרי שהלימוד
הוא מגז"ש אחל אחל כמ"ש בגמ', ורק שעפ"ז מפרש רש"י הפסוק תחת כל
השמים וכמ"ש שם כע"ז עה"פ וזרעו יהי' מלא הנוים שהוא רמז על העמדת
החמה ליהושע וכמ"ש רש"י שם ארם נוצח כאן מלחמה ואין בני אספמ' יורעין
בה אבל בשעה שעמדה לו חמה ליהושע נראה לכל העולם ויראו מפניו, ע"כ. וכן
מתפרש הפסוק שלפנינו.

קאפ' ג' פסוק כ"ד.

ואת ירך, זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם: החזקה, שאתה כובש ברחמים
את מדת הדין החזקה:

הנה רש"י בא לפרש שהיר החזקה שנאמרה כאן הוא מרת הרחמים, ואין כתב
בפ' החזקה, מרת הדין החזקה, הרי תיבת החזקה מוסב למרת הרחמים.
וברפח"ר הנוסחה היא, החזקה, שאתה כובש ברחמים את מדת הדין, בחזקה:
ולפ"ז תיבת בחזקה שב אל מרת הרחמים.

שם פסוק ח'.

ומשמרו את השבועה, מחמת שמרו את השבועה: כתב בספר זכרון, לא ידעתי
מעמו וצריך עיון עכ"ל. ובאמת שרש"י מגלה לן טעמו, בפירושו (ישעי' מ"ח ד')
בפסוק מדעתי כי קשה אתה, כתב מדעתי, מ"ם זו משמשת נתינת טעם, כמו לפי
שירדעתי, ודוגמתו כי מאהבת ה' אתכם ומשמרו את השבועה, ע"כ. וזש"כ מחמת
שמרו שזהו שמוש המ"ם משמרו מחמת שמרו.

עקב

קאפ' י' פסוק י"ח.

עושה משפט יתום ואלמנה, הרי גבורה, ואצל גבורתו אתה מוצא ענותנותו:
ואהב גר לתת לו לחם ושמלה, ודבר חשוב הוא זה וכו'.

עיון במהרש"א (ח"א מגילה דף ל"א ע"א) שמפרש דברי רש"י שעושה משפט

יתום ואלמנה זהו גבורתו ואצל גבורתו אתה מוצא ענותנותו ואוהב גר וכו'. וכתב עוד שם שהגם שבגמרא שם אמרו רגבורתו אתה מוצא בפסוק שלמעלה כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים וארוני הארונים, רש"י לקח לו דרך אחרת. ואין רברי רש"י סובל לפרשו כרברי הגמרא עיי"ש. ולפי רברי המהרש"א צריך להמשיך השתי תיבות ואוהב גר לפסוק שלמעלה ואח"כ מתחיל ריבור בפ"ע לתת לו לחם ושמלה, ודבר חשוב הוא זה. אמנם ברפח"ר יש כאן ברברי רש"י אריכות לשון וא"א להעמיס כלל את פירוש המהרש"א לפי נוסחה זו. וכן הוא הנוסחה:

עושה משפט יתום ואלמנה הרי גבורתו ואצל גבורתו ענותנותו. וזה הדבר הכתוב בתורה שני בנביאים ומשולש בכתובים, בתורה זו שאמרנו, בנביאים איזה בית אשר תבנו לי, ואל זה אביט אל עני ונכה רוח, בכתובים סלו לרוכב בערבות, אבי יתומים ודיין אלמנות: ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה, ודבר חשוב הוא זה וכו'. הרי כי חוץ ממה שא"א להרביק האי ואוהב גר לשלמעלה, כי ההפסק בינותם, ועוד שעריין לא הזכיר כלל את האוהב גר וכתב בתורה זו שאמרנו, וע"כ כוונת רש"י כמו שאמרנו בגמ', ומה שאמר הרי גבורתו כוונתו על הפסוק הקודם ואצל גבורתו ענותנותו זהו עושה משפט יתום ואלמנה. ולפלא על המהרש"א איך נוכל לפרש שעושה משפט יתום ואלמנה זהו גבורתו והרי בפסוק רכתובים מביא אבי יתומים ודיין אלמנות שזהו ענותנותו ומה בין עושה משפט לדיין, שזהו גבורה וזהו ענות, רק בוראי כמו שמוכח ברפח"ר, רש"י לא לקח לו דרך אחרת רק שמפרשו כמו שאמרנו בגמ'. אך גירסא אחרת יש לו לרש"י בפסוקי רנביאים, רבגמ' הביאו הפסוק מישעי' (נ"ז) כה אמר דס ונשא (הוא בנוסח, ויתן לך) וברש"י הביא הפסוק (מישעי' ס"ו) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הרם רגלי וגו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח.

קאפ' י"א פסוק י"ג.

והי' אם שמוע, והי' מוסב על האמור למעלה, למטר השמים תשתה מים: הרברים צריכין פירוש. ועיין בשפ"ח מה שהעתיק מרברי הרא"ם, שאם תשמעו אז ונתתי מטר ארצכם, ואם לאו, ועצר. וברפח"ר כל זה הוא מרברי רש"י שכן הוא הנוסחה, והי' אם שמוע תשמעו, והי' מוסב על האמור למעלה, למטר השמים תשתה מים, אם שמוע תשמעו ונתתי מטר ארצכם ואם לאו ועצר את השמים:

ראה

קאפ' י"ב פסוק ט'. כי לא באתם, כל אותן י"ד שנה: עד עתה, כמו עדיין: אל המנוחה זו שילה: הנחלה זו ירושלים: וברפח"ר הנוסחה היא כי לא באתם, כל אותם ארבע עשרי שנה: אל המנוחה זו שילה: אל הנחלה זו ירושלים: עד עתה, כלומר עדיין:

לפי נוסחה זו רש"י מפרש אל המנוחה ואל הנחלה קודם שפירש תיבות עד עתה שמוקדם בפסוק, עיין ברא"ם שגם לפניו היתה הנוסחה כמו ברפח"ר, ונתן טעם לשבח שהוכרח רש"י להקדים את המאוחר, ובחנם, "תקנו" בנוסחאות שלנו.

שם פסוק י"א.

שמה תביאו וגו', למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים ולכך חלקם הכתוב ליתן היתר בין זו לזו, משחרבה שילה ובאו לנוב וחרבה נוב ובאו לגבעון היו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים:

הנה ענין ההיתר בין שילה לירושלים למדוהו בגמ' (זבחים ק"ט) מן הפסוק רלעיל אל המנוחה זו שילה ואל הנחלה זו ירושלים למה חלקן כרי ליתן היתר בין זה לזה, ופירש"י, ליתן היתר במה בין זה לזה, רהא קרא דהיתר במות בגלגל משתעי, וקאמר עד מתי אני אומר לכם איש כל הישר בעיניו כי לא באתם עד עתה וגו' אבל לא משבאתם ואי אין היתר בין זו לזו לא הוי לי' למכתב אלא מנוחה ומרכיב נחלה ש"מ דה"ק להו אחר קדושת המנוחה תחזרו להיתר הראשון עד בואכם אל הנחלה עכ"ל. ולפ"ז אם ללמד ההיתר שבין זו לזו, הוי' לו לרש"י להעמיד דבריו לעיל בפסוק אל המנוחה ואל הנחלה שפירש מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים ולהוסיף ולמה חלקן כרי ליתן היתר בין זו לזו, שמשם הוא נלמד, כמבואר בגמרא. אבל מה שהביא כאן למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים הוא מן הספרי, וז"ל שם (בסוף ס"ח), רבי אומר אם נאמר למעלה למה נאמר למטה ראשונה לענין שילה שניה לענין ירושלים ע"כ, ולא נזכר שם כלל ולמה חלקן, כמו שמסיים בו רש"י כאן.

והי' לכאורה הקרוב לומר שרברי רש"י נעתקו ממקומם ושייכים לעיל, בפסוק אל המנוחה וגו'. אבל ברפוס הראשון הנוסחה היא שמה תביאו, למעלה אמור לענין שילה וכאן אמור לענין ירושלים לכך חלקם הכתוב ליתן הפרש וחילוק בין זו לזו מששחרבה שילה באו להם לנוב, ומשחרבה נוב באו להם לגבעון והיו הבמות מותרות עד שבאו לירושלים.

והנראה מלשון הזה שלא על ההיתר בא ללמד כאן רק על האיסור אחר חורבן ירושלים תובב"א, שיש הפרש וחילוק בין קדושת שילה שחזרו אח"כ להיתרן, לא כן קדושת ירושלים שאין אחרי' היתר, דאי לענין ההיתר לא הול"ל והיו הבמות מותרות כו"ו רק היו הבמות מותרות כמ"ש בנוסחת ס"ש, והלימוד הוא כי אחר הפסוק הזה כתוב השמר לך פן תעלה עולותיך ובמכילתא פרשת בא (פס' א) אמרו עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצתה ארץ ישראל שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך וגו', וזה שמעמים רש"י לפרש דברי הספרי שלמעלה אמור לענין שילה ושם לא נאמר השמר לך, רק כאן שמיירושלים ואילך שוב לא הותרו, ונשאר באיסורן עד שתבנה ירושלים כב"א, וזהו ההפרש וחילוק בין זו לזו.

שם פסוק ט"ו.

הטמא והטהור, לפי שבאו מכח קדשים שנאמר בהם והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת: כצבי וכאיל, שאין קרבן בא מהם: כצבי וכאיל, לפוטרו מן הזרוע והלחיים והקבה.

כתב הרא"ם כצבי וכאיל שאין קרבן בא מהם, פי' משום דבעי למפטר פסולי המוקדשין מן הזרוע והלחיים והקבה, דלא תימא כיון דמכח קדשים קאתי יהו חייבין בהם, לפיכך דמה אותן לצבי ואיל שאינן קרבן ואין עליהם חיוב זרוע ולחיים וקובה בשום אופן. עכ"ל. ודבריו תמוהים מאד, דמה סברא היא לומר כיון דמכח קדשים קאתי יהו חייבין, אדרבא היא הנותנת שיהו פטורין מזרוע ולחיים והקבה נוהגין בחולין אבל לא במוקדשין כדאיתא במשנה (חולין ק"ל ע"ב). ועיין בנו"א שכתב דהאי טעמא שאין קרבן בא מהם לא קאי אפטור מתנות אלא דקאי אלמעלה לאוכלם בטומאה כצבי ואיל שאינם קרבן. אלא שקשה לו לדש"י הלא כתוב בהריא הטמא והטהור יאכלנו, ע"ז כתב שבא ללמד שפטורים ממתנות. ובדרך זה דרכו שאר מפרשי דש"י, ודברי הרא"ם תמוהים. אכן בדפח"ר כל הדיבור הזה, "כצבי וכאיל שאין קרבן בא מהם" ליתא.

שופטים

קאפ' י"ט פסוק ה'.

ונדחה ידו בגרזן, רש"י לא פירש כאן מלת גרזן. ובתהלים (ל"א, כ"ג) בפסוק נגזרתי מנגד עיניך כתב רש"י נגזרתי, לשון גרזן הכורת את העץ ע"ש גזירתו נקרא גרזן כך פירש דונש עכ"ל. לפ"ז הוא מן המלות המתחפכות כמו כבש כשב שמלה שלמה. וכן גרזן כמו גרזן. אבל הראב"ע כתב שם נגזרתי מגזרת גרזן שהוא כלי להרוג בו, וי"א שהוא הפוך, ע"כ. הרי שלדבריו הוא מגזרת גרזן ואיננו הפוך, ואינו מלשון גזרה. ולפ"ז צ"ל דמ"ש הראב"ע כאן דגרזן הוא מגזרת נגזרתי הוא ט"ס, וצ"ל נגזרתי, כי לדבריו שם גרזן אינו מלשון גזרה, ובלא"ה נראה שהוא שבוש דאם רצונו להביא מגזרת גזרה לא הי' צריך להביא מתיבת נגזרתי מאיכה, כי הרבה יש מלשון גזרה, רק שכוונתו עה"פ נגזרתי בתהלים.

שם פסוק כ"א.

עין בעין, ממון, וכן שן בשן וגו'. לכאורה אינו מובן למה הוצרך רש"י לומר וכן שן בשן וגו' דמחיכי תיתי לחלק ביניהם.

אבל בדפוס הראשון הנוסחה היא, עין בעין. ממון עין, בעין: שן בשן כי תצא למלחמה, סמך הכתוב יציאת המלחמה וכו'. ולפ"ז תק' שן בשן שבדברי רש"י אינו מוסב אשלמעלה לענין ממון רק למטה לדרשת הסמוכין למחוסר אבר. אך צריך להבין למה נקט שן בשן ולא רגל רגל שהוא הסמוך לבי תצא, כמו שהוא בבקל הטורים. ואולי בא להשמיענו שלא דוקא מחוסר אבר כיד ורגל שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה אלא אפי' חסר השיניים ג"כ אע"פ שהוא בע"מ רק משום מראית עין כמו דאיתא בבכורות (דף מ"ד), ועיין בנו"א, דהטעם שנתן לבע"מ שייך גם בזה. וכן בספרי אמר ר' יוסי הגלילי מנין שלא יצא למלחמה עד שיהיו בו ידים ורגלים ועינים ושיניים ת"ל וכו'.

קאפ' כ' פסוק א'.

על אייבך, יהיו בעיניך כאויבים וכו'. במדרש איכה (פ"א סי' ג') דרשו על הפסוק דרך קשתו כאויב, אויב אין כתיב כאן אלא כאויב, שמדת הדין לא פלשה אחריהם עיי"ש, אבל כאן יקשה על לשון רש"י שאמר כאויבים ולא אויבים ממש. אבל בדפדפ"ר באמת כן הוא הנוסחה, יהו בעיניך אויבים.

תמיהות וישובים

ישוב לקושית השער משפט

בשו"ע חו"מ סי' כ"ה סעי' א' כל דיין שדן דיני ממונות ומעה, אם טעה בדברים הגלויים והידועים חוזר הדין ודנים אותו בהלכה, וכתבו הפוסקים ראפ"י שילם הבע"ד חוזר הדיין ומחזיר הממון, והק' השער משפט, מהא ראמרינן בכריתות כ"ד ע"א אמר ר' יוחנן שוד הנסקל שהוזמו עריו כל המחזיק בו זכה בו, כיון דגמר דינו עפ"י בי"ד ליסקל מייאש עצמו ממנו ומפקיר השוד, א"כ ק' דה"נ כשבי"ד פסק לשלם נימא ראייאש מרא מיני' כיון דסבד רכך הדין לשלם, עכ"ק. ונראה דיש לחלק בין בי"ד טעו בעצמם, או באו עדים ועל ידם פסקו בי"ד הדין. דהנה הרמב"ם סופ"ז מהל' יסורי תורה כ' שנצטוונו לחתוך את הדין עפ"י שני עדים כשרים ואע"פ שאפשר שהעירו בשקר הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן. ולפי"ז אם בי"ד פסקו הדין ע"פ שני עדים הרי פסקו כרין, וכך הוא ההלכה דאע"פ שאין אנו יודעין אם אמרו אמת מ"מ גזירת הכתוב הוא דהדין נגמר על פיהם, ואז בי"ד פסקו בהלכה ושפיר מהני גמר דינם להפקיר השוד, ואין זה הפקר בטעות, משא"כ כשבי"ד טעו בהלכה מפורשת הוי תשלומין ונתינה בטעות מבע"ד הא' לחבירו ולכן שפיר חוזר הדין ונתבטל, משא"כ כשיצא מפי בי"ד לחייב השוד ואח"כ הוזמו העדים אז אין כאן טעות ונפסק בהלכה, ושפיר אח"כ כשבאו עדים והוזמו, השוד הפקר ואינו חוזר לבעלים.

מאיר נתן נטע סג"ל לנרא

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הפייטן

בסליחות לשבעה עשר בתמוז, הרסו אויבינו ההיכל, וברחה שכינה מזוית היכל. וכ' ע"ז במפרשים (עי' בסידור של"ה ועוד) מזוית היכל, מכותל המערבי. ויש לתמוה ממש"כ במדרש רבה פ' שמות (פ"ב, ב') א"ר אחא, לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי, שנא' (שה"ש ב') הנה זה עומד אחר כתלנו.

צבי גליק

ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

הערות שונות מהאברך החו"ב מו"ה מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' פרשת ואתחנן תרצ"ב פה באכניא יע"א
לכבוד הרב הגאון המפורסם שר התורה חר בררא קש"ת מוהר"ר
יוסף נ"י ראזין בק' רווינסק בעהמ"ח צפנת פענח.
אדרשת"ה כמשפט לגאון הדור כמוהו. אבקשהו להשיב לי על מכתבי זה, וזה החלי.

(א) צ"ע לענ"ד על הרמב"ם בפי' המשנה פ"א דזבחים וכן הרע"ב, דדוקא קרבנות יחיד שנשחטו שלא לשמן לא עלו לבעלים לשם חובה אבל לא קרבנות צבור יעו"ש⁽²⁾. וא"כ צ"ע במתני' דתמורה דף י"ד. למה לא קחשיב ג"כ האי חילוק בין קרבנות יחיד לקרבנות צבור, וצ"ב.

(1) נולד בשנת תער"ג בערך לאביו מו"ה שמואל דוד סג"ל מבאכניא. עורו בצעירותו שקר על דלתי תורה בהתמרה רבה. הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים רבאבוב, ושם מילא כריסו בש"ס ופוסקים בבקיות נפלאה. הי' לו משא ומתן בפלפול והלכה בתדירות עם הרבה מגדולי הדור, ומוזכר בכמה ספרים מגדולי דור הקרום. ונוכר כאן המקומות שראינו: בשו"ת אמרי דוד (להגאב"ר סטאניסלאוו) בס' קע"ד. בשו"ת רובב מישרים (להגאב"ר ששעבין) בח"א סי' ע"ט. בשו"ת מנחת יחיאל (להראב"ר סטאניסלאוו) בח"א סי' פ"ז וסי' פ"ח. ובח"ב סי' י"ג, כ"ו, פ"ז, קי"ט, קמ"ו, קס"ב. ובח"ג בס' ס"ח. בס' בית פנחס (להג"ר פנחס גרעהער מאושפצין) עמ"ס תמורה ח"ב סי' י"ט וסי' כ"ח. ועיי"ש בס' י"ט בסופו שכותב לו המחבר „ויאמין לי כ"ת כי מונח אצלי מכתבים הרבה מת"ח גדולים וכו' והקרמתי את חידושיך כי שמעתי שאתה מאנ"ש מחסירי של כ"ק ארמו"ר שליט"א מבאבוב יצ"ו, והאמת אני שראיתי כי שכלך צח ובהיר בתוה"ק ועדיין אתה צעיר לימים ותראה להתאמץ ותהי' לאיש חיל ותעלה מעלה מעלה". גם אל הגאון האדיר מראנאטשאוו כתב הרבה, ונשארו לפליטה כעשרים מכתבים ממנו, (ומונחים תח"י ירינו הרבני הנגיד החסיד הנכבד מו"ה שאול הוטערער נ"י מאנטווערפען) וב' מהם מתפרסמים בזה. חבל שהתשובות עליהם מהגאון מהר"י נאברו. — גם בקובץ „תצא תורה" שיצא לאור בקרעניץ, מוזכר בחוברת ג' עמוד י"א. — הר' מנחם סג"ל מאנדל נשא אשה מצאנו, ובשנות הזעם נהרג עקה"ש עם כל משפחתו. ר' ינקום דמו, ותנצב"ה.

(2) האחרונים העירו שכן כתב גם המהרש"א ביצה דף כ' ע"ב על רש"י ר"ה לפני זמן, ועיי"ש בהגהות קרני ראם וגם בתוס' דעק"א על משניות ריש זבחים (אות ה). ועיין עוד בצפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב ה"ד (ברך ל"א טור א'), ובשו"ת זרע אברהם

(ב) בתמורה דף י"ז דקחשיב חומרות דקדשים מתמורה, אמאי לא קחשיב ג"כ האי דהעופות והמנחות דאין עושין תמורה ויכולים להקדישם, וצ"ב.
(ג) עוד בתמורה דף ל"ד בהא דהנקברין אפרן אסור, ופריך והא תניא דם הנדה ובשר המת שנפרכו טהורין, וצ"ע דילמא מיירי באדם רשע דאסור לקברו, עיין בהנחות או"ז על הרא"ש פג"ה, וירושלמי פ"ח דתרומות, וירושלמי פ"ק דע"ז, ומד"ר פ' ויקרא, וא"כ אינו מחויב לקברו, ול"ה מהנקברין ומותר בהנאה ג"כ, דהא דאסור בהנאה היינו משום דילפינן שם שם מותקבר שם³, ומי שאינו מחויב לקברו מותר בהנאה, וא"כ מה פריך, וצ"ע.

(ד) צ"ע בזבחים דף ע"ד דפריך האי טרפה ה"ר, והא יש לומר דמיירי בניקב גולגולת כסלע וחזר ונתרפא, עיי' פרמ"ג יו"ד סי' ל'.

(ה) אציין מה דנסתפקתי אם מותר לישן יחידיו בסוכה⁴ מכח שומד מצוה לא ידע דבר רע, ועיין פסחים דף ק"ט דפריך והא הוי זוגות, ונימא שומד מצוה לא ידע דבר רע, וכן גבי מילה שמתו ב' אחים דלא ימול השלישי, נימא ג"כ שומ"צ ליד"ר. וכבוד דודי הרה"ג הביא רא"י מיומא דף ו' דפריך ועד שאתה מפרישו מביתו הפרישהו מטומאת המת, ופירש"י שלא יכנס שום אדם, וקשה דהא צריך לישן ואסור ביחיד, ואפי' בנר דלוק, לשיטת הזוה"ק פר' תזריע דף מ"ה דאפי' ביממא אסור, וע"כ כיון דהוי מצוה מותר. ולענ"ד נראה דלאו דאי' היא, דזה אינו אסור רק בבית מיוחד משאר ביתין. והנאון מטשעבין נ"י אמר לרחות מכח דברי הראב"ד למס' תמיד דבעזרה ל"ה שדים⁵. וראיתי בהנחות נמוקי הגר"ב על הרמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש שכתב שפטור לישן יחידיו בסוכה דכתיב תשבו כעין תדורו עיי"ש, ושעות הוא, דכיון דהוי מצוה הוי ככית בשומר, ואחכה לדעתו הרמה.

(ו) מי שעלה על פניו כתמים אדומים שקורין „זימר שפרצצען“ אם מותר להעבירן ע"י סמים כי כן תעשנה הנשים, אם יש בו איסור דלא ילבש גבר שמלת אשה⁶.

נא להודיעני חו"ר על כל פרט ופרט.

חק' מנחם סג"ל מאנרל מבאכניא יצ"ו

(בתשובתו של הג"ר מנחם זעמבא) בס' ד' אות כ"ב ד"ה והנה, ששניחם הראו מקור לדברי הרמב"ם בתוספתא פ"ה דפסחים. ועיין בזה גם בס' אמבוכא דספרי בפ' בהעלותך (דף ק"א ע"א) ובפ' שלח (דף ק"ע ע"ב).

(3) כנראה כוונתו, רבע"ו דף כ"ט ע"ב יליף לה מהפסוק ותמת שם מרים, ואח"כ כתיב ותקבר שם. ועיין שו"ת בי"צ חאו"ח סי' ט"ו אות ה'.

(4) עיין בזה בס' עליות אליהו במאמר מעלות הסולם (ברך כ"ג ע"ב) אות ט"ז, והביא בשם ס' מעשה רב (סי' רכ"א) שהתיר הנר"א לישן בסוכה יחידיו משום שומר מצוה, והנאון מוה"ר דוד לוריא העיר שהוא נגר הזוהר הנ"ל, עיי"ש.

(5) עיין בספרו שו"ת דובב מישרים ח"א סי' ע"ט ד"ה ומלכר.

(6) עיין בשו"ת אמרי דוד סי' קע"ד שרן בענין זה ומסיק דשרי בווראי. (והשואל שם הוא הר' מנחם סג"ל מאנרל רנן).

ב"ה יום א' ח' תמוז תרצ"ג באכניא

לכבוד הרב האי גאון נ"י עה"י פה"ח שר התורה רשכבה"ג כקש"ת
מוהר"ר יוסף ראזין שליט"א רב דק"ק דווינסק יע"א.
הגיעני תשובתו בענין שערות בהך רב"ב קנ"ד, ומה שכתב דכבר השיב לי
תשובה ארוכה בענין זה, לא השגתי כלום.

מ"ש כבוד הד"ג דאמרינן בה מיתה עושה ניפול וא"כ לא מת כלל בשער
ע"כ, יעיי' במשנה דאהלות פ"ג מ"ג כל שבמת טמא חוץ מהשניים והשיער כו',
והא דשעת חיבורין טמא, הוא ממעם שכ' התוס' כ"א ע"א, ובת"כ פרשת שמיני
פ"י גבי טומאת שרץ בנבלתם לא מן העצמות לא מן השניים ולא מן השיער
עיי"ש, ועיי' רמב"ם בפ"ד מהלכות אבות הטומאה ה"ח דהשמיט לשיער
והשניים שזכר בת"כ והוסיף גידין וצע"ג. ועיי' בתוספתא דזבים פ"ה מובא
ברמב"ם בפ"ה מ"ש שם ובר"ש, דהשניים והשיער והציפורן אלו הן חיבורין והוא
מטמא יעיי"ש, ועיי' בת"כ פרשת מצורע פרשה ב' ברייתא ה' ופול בפ"ד
בריתא ה' דמבואר דהוא מריבוי דקרא וז"ל בבשר הזב ולא בצואה שעליו ולא
בקולקום שעליו ולא בשירים ולא בנזמים ולא בטבעות אע"פ דאין יוצאין או יכול
שאני מוצא את השער כו' ת"ל וטמא עיי"ש, ומובא ברש"י שבת דף פ"ד ע"ב,
ואכמ"ל.

עוד אבקשו לתרץ לי דברי השטמ"ק כריתות דף ב' שהקשה אמאי לא חשיב
מקלל אביו ואמו, וכתב לתרץ דמקלל אין עושה מעשה כלל ולפיכך לא קחשיב
משא"כ פסח והמילה יש בהו מעשה בעשיית מצוות, עכ"ר. וזה דבר פלא, דהרי
המקלל אין בו כרת. שוב ראיתי במזרחי עה"ת ויקרא פרשה ד' על הפסוק מכל
מצות ד' וגו', וכ' רש"י ז"ל רבותינו פירשו אין חטאת בא אלא על דבר שזדונו
לאו וכרת, וכ' המזרחי וז"ל, ולא על דבר שזדונו כרת כמילה ופסח ולא על
דבר שזדונו לאו ומיתת ביד ואין בה כרת כגון מכה או"א וגונב נפש מישראל
וזקן ממרא על פי ביד ובן סורר ומורה ורוצח ולא על דבר שזדונו לאו וכרת ואין
בו מעשה כגון המקלל או"א והמסית והמדיח והמכשף וגביא שקר ועדים זוממין
כמו ששנינו הכל בת"כ, עכת"ר. וזה תמוה מאוד, דודאי המקלל והמסית והמדיח
נמי אין בהם כרת כמו שכ' הרמב"ם בסה"מ מצוה שנ"ב, אמנם ברוחק צ"ל
דהשטמ"ק והמזרחי הם מפרשים בפשיטות בת"כ ויקרא (ריבוא דחובא)
דמקלל ואידך נמי יש בהם כרת¹, אלא דהא דממעט משום דאין בו מעשה, וכן
לכאורה נראה מתוספתא פ"ק דכריתות.

אבל הנכון הוא שיטת הרמב"ם, דבאמת המקלל והמסית וכו' נמי אין בהם
כרת רק בתחילה ממעט אותן שאין בו מעשה ואח"כ אמר יותר רבותא דאע"פ
שיש בהם מעשה מ"מ כיון שאין בהם כרת מש"ה פטורים מהקרבת, ועיי' בתוס'

(7) עיי' בשו"ת צפנת פענח סי' שו"ז אות ב' שהביא דברי הירושלמי סנהדרין פ"ז
הי"א דמקלל או"א יש בו גם כרת.

מכות דף י"ד ע"א ד"ה לאפוקי כו' וברמב"ן עה"ת פ' ויקרא על פסוק ונרצה לו לכפר עליו מש"כ בזה, וצע"ג. — והא דהשמיט הרמב"ם בסה"מ מצוה שנ"ב למכשף, ותמהו כולם אמאי, ובתוספתא דכריתות הנ"ל מקורו⁸), ודו"ק.

עוד ילמדנו רבינו הגאון נ"י בגדר מסייע, דיש לי בזה כמה חמורות, ואבאר: בתוס' ובמות דף ק"ב ע"א ד"ה ואע"ג בגירסת ירושלמי וגדרתו בשמאל וכן הוא גירסת הרא"ש, והתוס' בחולין דף כ' ע"א ד"ה לאו, גרסי וגדרתו כימין, וכן הוא גירסת הסמ"ק והסמ"ג וסה"ת, ועיי' ברכות דף נ"א ראשונים שאלו שמאל מה שתסייע לימין, והכ"י באו"ח סי' קפ"ג פי' דר"ל כשתופס גם בשמאל, ויל"ע בערכין י"א ע"ב ועיי' שבת צ"ג קיבל כימין ושמאל מסייעתו וכ"פ הרמב"ם בהל' ביאת המקדש ויל"ע במשנה דפרה פי"ב ואם אחזה בידו אפי' וכו' פסולה, ויאיר עיני בזה.

הק' מנחם סג"ל מאנדל

צוואת הגאון ר' יעקב קא סג"ל לנדא זצ"ל

מבראדי

בנו בכורו של הנוב"י זצ"ל

(המשך מקונטרס הקדום)

מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה הצדקה, זכרה לי אלקי לטובה את אשר חי' עם לבבי עשות קבע לדבר שיחא קרן קיימת כפי הנהוג לתקוע יתר במקום נאמן, ואולם אתכונן מזקנים, הן היתה כזאת בישראל מלפנים, מעידן ערנים, לא פסקו פוסקי צדקות בישראל ופיזור ניתן לאכיונים, עשו להם משמונים משמונים, בפרשת כסף ודרכמונים, המונים המונים, נתונים חמה נתונים, זה בכה וזה בכה פעולתם לטוב ודרכיהם שונים, כולם ספו תמו, אין זכרון לראשונים. ואם כח אבנים, מכניסין לכיפה או בית חומה, אין בירה בלא מנהיג ואין נחלה בלי בעלים, וכל העולה על שם יחיד אם זך וישד פעלו כשהוא לעצמו, ואולם מי יודע מה שית' אחריו, אכלו זרים כחו והוא לא ידע, מי הוא זה יאמר זכיתי לבי תקעתי יתר כל תמוט עולם ועד, את זה ראיתי ונתון אל לבי מחשבות אדם ופעולותיו חמה מהבל יחר, ומה יתרון לבעליו ברכות הטובה, על כן אמרתי אחת היא אעשה החלקה הזאת סגולה לבני וזרעו אחריו לברכה, הן הן דברים הנקנים באמירה, אב

(8) כבר קדמו בזה בס' חמדת ישראל (להג"ר מאיר דן פלאצקי) בקונט' נד מצוה ברף ע"ז ע"ג ד"ה ויותר, עיי"ש. ועיין בהנהגות מנחת בכורים על התוספתא שם בריש כריתות שחעיר מהתו"כ שנרים והמכשף והמסית והמדח. ועיין מל"מ פ"א מהל' שגנות ה"ב.

לבניו יודיע כי כן צואתי, דור דור שלשים גם רבעים יזכו במצוה לקיים דברי המת, ואל תמנע הטוב מבעליו בהיות לא' ידך עשות, וצדקה תהי' לנו כי ישמרו את כל המצוה הזאת.

ואנכי במה אכף ואקדם פני העושים מעשה רב להוציא מחשבתי מכח לפועל, אין כחי רק בפה, עצור במילין לא אוכל ושפתי לא אכלא, תבענה שפתי תהלה, ואני תפלה, ישלם ד' כפועל ידם הגדולה, ותהי משכורתם כפולה, אתה ד' תשמרם מכל צער ומחלה, והיו רק למעלה, ששון ושמחה ישיגו דינה גילה שמחה וצחלה, אורך ימים בימינם ובשמאלם עושר וכבוד סלה, והיו לשם תפארת ותהלה, שובע שמחות ואחרית טוב יחלקו נחלה.

ואתם בני ויוצאי חלצי, עליכם המצוה הזאת להקל הטורח מעל האפטרופסים, להטות אוזן לבלתי סור ימין ושמאל, ראו אנכי את שלי עשיתי להעלות הכל בכתב מפורש ולשון מבורר באר היטב כפי יכולתי, לדעתי לא יפול ספק וסיכסוך בכל האמור, והי' כי יפלא מכם דבר, דברי חכמים בנחת נשמעים, אל נא תהי מריבה ביניכם, במתק שפתי דעת יומם כל מסך מבידיל בינותיכם ואור לכם, הטו אוזן על כל אשר יאמרו האפטרופסים היקרים וככל היוצא מפייהם תעשו, היו ברכה, ואין כלי מחזיק ברכה אלא שלו'.

וביותר בני הרבני מהו' יהודא, צריך אני לזרוז על אהבת אחים וקרבת קרובים קרבות יחפצון, לא יחשוב ד' לך עון עצבון רוח אשר הי' לי בראותי מעשיך ירחקוך מקנות לך ריעים אהובים, בשכבר אמר החכם אל ירבו בעיניך אלף אוהבים, וראוי לקרב קרובים, אהו' בני בדברים שבלב נאמר ויראת מאלקיך כי הוא לבדו בוחן לבבות, ואתה ידוע תדע את אשר עם לבבי, ולא מצאה ידי די הוציא מחשבתי מכח לפועל, ודבר שפתיים אך למחסור, כי לאוזן שומעת יספיק מחוג, חזק ואמץ היו לאב לבניך גם לבני אחותך הזהר מאד לשום עין השגחתך לפקח עליהם לטוב להם כל הימים, וכחסד אשר תעשה את אלה, ותבטל רצונך לעשות רצון אביך שבשמים וארץ ישלם ד' פעלך ומשכורתך כפולה, יאמרו נא יראי ד' יהודה יעלה, עלה והצלח נצח סלה.

אני טרם אכלה לדבר אברך ברכת אבליים מן המנין אשר אני נותן לפניכם היום, יוסף ד' לכם אלף פעמים ככה, ויברך אתכם בכל משלח ידכם יצו את הברכה, אורך ימים תשיגו ברוב ששון ושמחה, וגם יגון ואנחה, אין פרץ ואין צוחה, אנא ד' הצליחה. וזאת הברכה אחת היא לך בני יחידיו והנלוים אליך הבנות בנותיי ונכריי וכל יו"ח הכשרים שלשים גם רבעים, על ראשם יחולו ברכת כהנים, יברך ירו"ד אתכם במשמונים, וישמרכם מכל משטינים, בתורתו היקרה מפנינים, יאר לכם פנים, יכונן ויחונן אתכם ברוב חנונים, הם בנים ובני בנים, ישרים והגונים, חכמים ונבונים, חשובים וספונים, ישא ד' אתכם כאשר ישא האומן את האמונים, והיו תואמים יחד בני חיי ומוזוני דויחי דשנים ורעננים, והיו נכונים, עלות ציון ברננים, אמן.

ואני הנני נאסף אל עמי פקוד יפקוד ד' אתכם בפקודת החיים והשלו',

יום ב' יד חנוכה תרנ"ז לפ"ק קטלעב יצ"א

הברכה והחיים, מנחם בלמי, אדמו"ר מים, מאבארו מנחם, לבקרים
מזקנים, הוא נשח כבוד ל' הרב האבן המדול, נזיר האבן והברו
פסל התלן, נקי הלכל ונהידיקון, בלול המצויס, פאט המלועס,
חכמת מאט פניו, כל מקאים על פני יכל, מול' יתכן אהמן אוטומאט נ'
אופו יזכה בקרב ילדא, קד בואר המואל,

תנ"ך אחר קבלת אר פניו בדרה. אום בלסלס אלוהה ה' והמרה, יקרב נא
חיל חת מלפניו ל' הד' הרמ' נראה, יקבול המל' ה' הרב האבן המואל
ומבטל כל צור טקור בר אבהן ובר ופין ודחול מלאן מהל מל' מאט נ', יהוא נבד
הקדוש מהר"ם מברעניסלאו זי"ע, חת, היל' המסיד ה' מדינת הרב אב"ד ל' יתכן
וזה כחול... יתכן בחינות, וקרה נסכה חת ד' המסיד
לצא אחרו ע"ה לחזור, ולסמך ע"ה אלה לזון, ודרה ברופאס על מחול בלכ צינים ה'
זמן כי יודע אובי כי ביוס בא איל מל' לחול מל' אה מל' מל' ה' היל'ס בנקס, אז וילא
פניו בדרה מלפני ה' הרמ' הרמ' עזר האל היל' לזון, היל'ס בלכ הוא
בא"ה, כי לא נסה בלכ אסעו לוסק עזר אקיר לקבל מצור, וברדחן מל' ה' ל' על
הופאט ברופאס ברופאס חומת יו"ע, מברכוס לודעיו ומכיוו בדר לזון, וקרה
החומת און ולקיר, כי הרופאס אומים אלז גולת מל' היל'ס בלכ ל' יתכן אובי
קור יאלכס ההפכה אבא קור פסל עזר אהר חל פסל על מל' דון מל'ס לברוק, וחוח
נא כבוד הד' הרמ' עליה כי בר מל'ס הוא נכדר מל' פול' מהר"ם מל'ס נז' עז'.
וית' להס היל'ס בנקס, למן מוכל ל' קור בדר לזון קד חכמא בל'ס, ומוכל
ל'ס קד בל'ס מל' אהר פסל מל'ס, וז' וז' כי הנח בל'ס בדר טוכו לזון מל'ס ל'ס
אהר הנאמרים באר קלפמ באמרים - וז' וז' בחינות מל'ס המל'ס, וברכ מל'ס ה'
בחינים ל' ברכה, אום פומים ככה, וז' וז' בל'ס, קד וילכס ה' וילכס, בדר
אופכו ידיו נח, קד בל'ס פל'ס בל'ס

מכתבים אל המערכת*

בס"ד

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בעמדי בפתחו של הכרם הנני לברך אתכם הוסיפו והניבו פירות משובחים. — בקובץ חודש סיון מהא שתא הבאתם תשובת הנאון בעל „שואל ומשיב" לרבי משולם זלמן חתן בעל ערוך. לנר בענין היתר ענונה, אבל אין הענין מוכן כל צורכו ממכתב התשובה. ובעזרה"ת התגלה לי שאלת השואל בכת"י השואל (ומקורו בבית הספרים הלאומי בירושלים אוסף שכררון), והנני לשלוח לכם לפרסמו להשלים הבנת הענין.

החפץ בהצלחתכם, מוקירכם

צבי י. לייטנער

ירושלים עיה"ק

וזהו:

שיל"ת שווערין (מעקלענבורג) יום ה' לסדר תצוה תרל"ג לפ"ק.
שלו' וברכה, מאלקי המערכת, ושנות חיים, וסיפּוּ לו מן השמים, מנה אחת אפים, ה"ה הרב הנאון המפורסם לשם ולתפארת, התורה לראשו עננה עטרת, ויראת ד' כמו אש בלבו כוערת, כקש"ת מה"ו יוסף שואל נאטאהנזאהן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק לעמבערג יע"א.

אל נא יחד אף אדוני נ"י כי באתי באלה הרברים לפני הדר גאונו נ"י ואירא פן אחי עליו למשא, אולם תורה היא וללמוד אני צריך. אהה, נר ישראל ככה ומעיני הישועה חרבו ואפסו ממני, גאון יעקב אשר אהבתי, ה"ה מו"ח הנאון מהר"י ז"ל אב"ד דק"ק אלטאנא, אהה, האי שופרא בלי בעפרא, כל ימי שבתו בתוכינו חשתי אליו למפלט לי וכל הרבר הקשה הבאתי לפניו, והורני הדרך אשר אלך בם ואת המעשה אשר אעשה, ועתה אל מי אנוסה לעזרה אם לא אל המסילה העולה הר ציון המצויין בהלכה אשר ממנו תצא תורה, ואבוא היום אל אביר הרועים כבוד הנאון נ"י, הוא יורה דעה, הוא יבין שמועה, ומפרי פי אשי גאון גדול אוכל ותפקחנה עיני באורו אדאה אור.

באחת הערים אשר מצורתי פרוסה עלי, כך הי' עובדא, זה כמה שנים אשר ראובן הלך עם בן גילו שמעון למדה"י והרחיק נדוד עד אשר באו למקום אשר זהב יציקו, לקאליפארניען, וישבו שם. וכל העת ההיא ראובן כתב לאשתו הנשארה פה בארץ הזאת כל ג' וג' או כל ר' ור' חדשים, פעם אחת מהם לא נעדרה, אך זה שנה תמימה ויותר ספו תמו המכתבים, וכל דבר שפתי האשה הי' אך למחסור, אף כי צעקה אליו לבלתי עזוב את נחלתו, אשת נעוריו, ראובן אטם אזנו משמוע ולא הי' פוצה פה ומצפצף, והנה לפני איזה חדשים הלכה האשה הזאת אל אחי שמעון ותדבר אל לבם ותפצר בם כמאור מאור עד אשר נדרשו לשאלתה וכתבו לאחיהם שמעון, אשר הי' כאמנה את ראובן, לדעת מה זה ועל מה זה סגר ראובן פיהו וטמן ידו בצלחת, לבלתי דבר דבר לאשתו ולקפוץ ידה ממנה כי עני' היא וכביתה אין כבר לחם, וזה הימים באה אגרת משמעון הדרושה בכתב אישכנוי לאמר כי זה ט"ו חדשים אשר ראובן הלך לעולמו ושבק חיים להדר גאונו נ"י ולכל ישראל. והנה ראובן לא השאיר אחריו ז"ק ואשתו תחי' זקוקה ליכם, אולם לא אוכל לצאת מן ספיקות גדולות אשר סביב שתו עלי, אם האשה הזאת תוכל לחלוץ ע"י עדות

(*) מחמת שצורר המכתבים המגיעים אל המערכת מתגדל מחודש לחודש, אי אפשר להדפיס כולן בקובצנו, ובפרט אותם הבאים בארוכה, על כן נבקש בזה סליחה מאת הכותבים הנכבדים, ונקוה כי לאט-לאט כמשך הזמן נוכל להדפיס כל המכתבים הראויים להדפסה.

שמעון הנ"ל. ואציע ר' מן הספקות לפני הרר גאוונו נ"י, ואקוה שיריק מברכתו עלי ויוריעני פשר רבר.

(א) ירוע הוא לכל, ששמעון הנ"ל הוא פושע ישראל אוכל נבלות וטרפות וכדומה ורינו כנכרי שאינו נאמן להעיד ערות אשה אלא אם מסיח לפי תומו (אה"ע י"ז, ג'), א"כ הכא כיון רכתבו מפה להתם לאו מסל"ת מקרי.

(ב) אף את"ל רוה ג"כ מסל"ת הוא כיון דלא הוי שאלה ברורה כגון אי' חברנו, אלא שאלו למה לא כתב ראובן זה ימים רבים, ואררבה המה העמירו אותו בחזקת שהוא חי ושמעון ענה שהוא מת, ואפשר דהוי רומה לזה שכתב בתשו' מיימוני הל' נשים סי' ט' וז"ל: ושנסתפקתם מאחר שהקדושים הוציאו קול בכל העיירות שמסביב דרמי קצת לאי' חברינו, לא רמי דהא התם שילי' בהדיא אבל הכא דלא שילי' להאי כותי גופי' מקרי שפיר מסל"ת אע"ג דירע שמחפשינן אותו יעוי"ש, וכ"כ התה"ד בפסקיו סי' קס"א וז"ל: וכי האי גוונא מקרי שפיר מסל"ת הואיל ולא שאלו כלום מאותו גוי המסל"ת אע"ג דנפקא קלא רשאלה יעוי"ש, וכמו כן כתב הכה"ג בשם תשו' כ"י והובא בבה"ט ס"ק מ"ז, ועוד ראיתי בתשו' מהר"ח שמביא תשו' הריב"ש (וזאת התשו' איננה תחת ידו) וז"ל: כי הריב"ש כל שלא שאלו הגוי בפירוש אם הוא חי או מת אעפ"י שהגוי מבין מתוך דבריהם שהם מסתפקים אם הוא חי או מת ואח"כ אמר הגוי שהוא מת וראי דהוי שפיר מסל"ת ולא נאמר בדבריו נביאות שהגוי הבין כך כל זמן שלא שאלוהו בפירוש עכ"ל, א"כ הכא שהשוואלים היו סוברים שהוא חי בודאי אפשר שמה שאומר מת מסל"ת מקרי. — מ"מ לפי מה שהביא הב"י בשם תשו' הר"ן מהך מעשה רמזנפולר דהתם נמי לא כתבו שום רבר ממיתת הבעל ואפ"ה לא רצו להתיר האשה יעוי"ש, א"כ יש לחלק בין דנפקא קלא לשואלין אותו ממש אע"ג דלא אמרו אי' חברנו, וה"ה נמי הכא. ועוד לפמש"כ הרמב"ם דצריך שירעין שכתב ישראל (ואפשר רכתב האשכנזי כנ"ר לא יפסול הערות כמש"כ הר"מ בשם ת"ה יעוי"ש) משמע אם ירעין שכתב נכרי אפי' במסל"ת אינו נאמן ע"י כתב וכמש"כ הב"י בשם הה"מ, וכן פסק בספר מ"ב והובא בבה"ט ס"ק ל"ג, א"כ כיון דמומר נשתווה לנכרי, הכא נמי אינו נאמן ע"י הכתב אפי' אי אמרינן דמסל"ת מקרי, כיון דנכרי ומומר בחרא מחתא מחתינהו.

(ג) שהכתב אינו מקויים, ואע"ג דלהרמב"ן אוקמי' ארינו דאורייתא לפי שקיום שטרות דרבנן יעוי"ש בב"י, מ"מ הכא אפשר דחיישינן שפיר ליופא.

(ד) שמעון כתב וז"ל: "וואס נון ווראלף אנבעלאנגט, זא אויס, דערזעלבע שאן זייט 15 מאנאטהען טאָרט אונר וואצו זאללטע אנציינע נעמאכט ווערען, דא דאך קיין נאכלאס פארהאנרען". וכיון דלא הזכיר שם אביו ושם עירו חיישינן לשמא הוא ורואלף אחר, וכ"כ בתשו' הריב"ש הובא ביתה יוסף וז"ל: מי שהעיד שאברהם פר"ח ממלכות קסטילי מת, אסורה, כיון שלא הזכיר שם עירו, אך בזה אפשר יש לצרר להקל כיון שהעיד יורע שזה ורואלף הוא בעל האשה, ויעיין מש"כ הר"מ שם על הריב"ש, ואפשר נמי יש לרמות לשיטת הר"ן והמגיד והריב"ש כהא דאם מכירו לא בעינן קברתיו במסל"ת ה"ה הכא נמי לפי שמכירו אף שלא הזכיר שם עירו נאמן.

אלה ר' הספקות אשר הרמותי מספקות אחרות הערוכות אלי בענין הזה, ולא הבאתי כולם, שלא לטרוח פאר והדר גאוונו נ"י יותר בדברי, ואני בעניי לא ארים ידו ורגלו לא להימין ולא להשמאל עד אשר יבואו דברי ארוני נ"י, ואתהלכה ברחבה כי פקודיך דרשתי, אך לזאת יסלח לי ארוני נ"י אם ארמוז על מה שכתבתי בראשונה דשמעון הוא מומר שאוכל נבלות וכו', והנה בזמנינו הרעים האלה, אנשים רואים בעיניהם מחללי שבתות ואוכלי טרפות ואינם מתירים בו, ממילא שמעון הנ"ל עבר עבירה ולא הותרו בו עלי, ומעתה כיון שלא התרו אותו אינו חייב מלקות ואז אינו פסול אלא מדרבנן כמש"כ הרמ"א חו"מ סי' ל"ד סעיף ב', ואף לפי מש"כ הש"ך ס"ק כ"ד רכיון דעבר עבירה שיש בו מלקות אף דלא התרו בו פסול מראורייתא והוא דעת הרמב"ם, מ"מ אינו מוסכם מכל

צר ראפשר שרש"י ס"ל רפסול מררבנן רוקא, ררש"י פי' סנהדרין כ"ו ר"ה ופסלנוהו לערות רמשום שכר ממון עובדים על רת והוי להו כרשע רחמס יעווי"ש, והנה לפ"מ רפסקינן כאבוי רס"ל רלא בעי רשע רחמס ק' למה כ' רש"י שעברו מחמת ממון, אך י"ל ררש"י ס"ל אם לא התרו ב' פסול מררבנן (כיון רעבר עבירה שאין בו מלקות) וזה לא כרמב"ם, ויעוויין בכל זה באריכות בתשו' ב"ש אחרון ח"מ סי' י"ט, וא"כ יש לצרף סברת רש"י ורמ"א ולא דיינינן לשמעון הנ"ל כמומר כיון רלא התרו ב' ואינו פסול אלא מררבנן, ומשום עגונה אפשר להקל.

הנה ידוע אלי מ"ש הב"ש י"ז [ס"ק] קכ"ד רצריך קבלת עדות על הרברים הנוגעים להתירא ראיתא ע"י ב"ר של שלשה וכ"כ הט"ז והסכים לזה בתשו' ר"ע אינר סי' קכ"ג וכ"כ בח"ס סי' מ"ח, והנה הער אשר קבל אנרתו של שמעון ג"כ רשע הוא מוזר הוא מרחם לחלל ברית קרש, מתעב את נפשו במאכלות אסורות, לא לבר בש"ק, כי אם גם ביום הכפורים חגותו פתוחה היא לעיני כל בפרהסיא, וידוע שבעיני המון יוח"כ חמור הוא משבת, ואיככה אקבל עדות מפיו ואננס עליו באם לא יגיד וכו' והוא השליך אחרי גוו את רבר ד' ועיני מיחלות לתשובתו הרמתה לרעת איככה לעשות עם איש פריץ כזה, ועל איזה אופן אקבל עדות ממנו והוא עובר בשאט נפשו על כל דבר אלקינו. — ואת אנרת הנ"ל ראיתי אני עצמי בעיני והעתקתי אות באות כל השייך לשאלה.

ור' ישפות שלו' לו ויראהו בבנין ציון וירושלים בבאי"ם, כאוות נפש מוקירו המצפה לתשועת ר' בלב תמים כל הימים.

הק' משלם זלמן בהרב הגאון מהרש"ק זצלה"ה
חופ"ק הנ"ל והמדינה יע"א

* * *

לכ' מערכת „כרם שלמה“.

ראיתי בכרם שלמה לחורש ניסן שנה זו, מה שהעיר הרב כץ שליט"א בסו"ד ברבריו החת"ס בשו"ע סי' תכ"ט כמה שהביא ממס' סופרים שחינוך ביהמ"ק לעתיד יהי' אחר הפסח עיי"ש, וחשב הרב הנ"ל שזהו תי' להק' שהתחיל שם מה ה' ביו"ט ביי"ג ניסן וע"כ תמה מה ענין אחר הפסח ליי"ג ניסן. אבל האמת שו"א והחת"ס רק הוסיף מעם למה אין אומרים תחנון כל חורש ניסן שהמג"א הביא שיצא רוב החורש בקרושה. וע"ז הוסיף החת"ס שבאמת כל החורש בקרושה. ואין לדבריו קשר להק' שהביא בתחילת, וזה פשוט.

(ב) עוד ראיתי שם בהערות לרש"י עה"ת להר"ד מנחם מענרל בראכפעלר שליט"א לרש"י פ' צו ו' ל' שתקין מרפה"ר וכשנותנו ליר המניף ולא ליר הכהן המניף שהרי בע"כ נתן החלבים והחזות ליר בעלים כיון שיר הכהן ה' תחת יד בעלים, ע"ש. ואף שסברתו נכונה, מ"מ ש' שהצדק עם הגי' רירן שהרי כל עיקר האריכות ברש"י הוא להוכיח „למרנו שג' כהנים זקוקים לה וכו'“ וכמו שסיים רש"י לבסוף, וזה נוחא לגי' רירן שכהן קיבל מכהן שפיר דייק רש"י ונקט סדר העבודה של ג' הכהנים, משא"כ לגי' רפה"ר לא הזכיר רש"י רק ב' כהנים והכהן הג' לא הזכירו כלל ומה זה שסיים למרנו שג' כהנים זקוקים לה, הרי הכהן הג' מאן רבר שמי'. וזה נ"ל ברור.

ובעיקר הרבר נ"ל של' הש"ס מנחות סא: כהן מניח ידיו תחת יד בעלים ומניף הוא ל"ר אלא מיר מתחלתו. נותן ידיו תחת יד בעלים וביחד הם מקבלים החלבים והחזות מיר הכהן המביא. וא"כ א"ש גי' רירן.

וכן יש לדייק מלי' הש"ס מנחות סב. שכ', „ההוא דיהיב לי' לבחן אחרינא ואזיל ומקטיר לי'“, ומל' אחרינא יש לדייק שהכהן השני מוסרו לבחן השלישי, ואם כרבריו שהמסירה לתנופה הוא לבעלים והכהן רק מניח ידו תחת יד בעלים בשעת תנופה, הרי

לפי"ז המסירה אח"כ להמקטיר הוא ג"כ ע"י הבעלים וק' לישנא דגמרא הנ"ל, משא"כ לפמ"ש שהכהן השני מניח ידו מיד תחת יד הבעלים ומקבל החלבים והחזות יחד עם הבעלים שפיר שכמו שמקבלו כן מוסרו אח"כ ביחד עם הבעלים לכהן המקטיר, וא"ש לישנא דהש"ס הנ"ל, ודו"ק כי נכון.

עוד ראיתי שם שכ' לתקן הרש"י ד"ה יביאנו שצ"ל על החזה יביאנו, ואינו נמשך לדיבור הקודם, עיי"ש. ולפמ"ש שכל עיקר כוונת רש"י לפרש מה שכ' לבסוף שהי' צורך בנ' כהנים שפיר אין צורך בשום הגה"ה וכוונת רש"י לדייק הקרא דלפנינו בכ' דרכים, קודם את החלב על החזה בשעת הקשרה שאז יהי' החלבים מלמעלה ואח"כ דייק הקרא את החלב על החזה יביאנו שבשעת הבאה ג"כ יהי' החלבים למעלה, ואח"כ דייקא קרא דפ' שמיני וחזה התנופה על אשי החלבים יביאו להניף שבשעת תנופה יהי' החלבים למטה, ומכל זה למדנו שג' כהנים היו, ואע"פ שרש"י מביא לבסוף הדרשה דמס' מנחות מקרא מפורש בפ' שמיני וישימו וכו' ויקטר המזבחה, מ"מ לא נמנע רש"י גם מלדייק קרא דלפנינו לדרשה זו, וזהו שכ' רש"י את אשי ד' ומה הן האישים את החלב על החזה דייקא שבשעה שעולה לאישים החלבים למעלה, ודו"ק.

ג) עוד ראיתי בחקירות לפ' שמיני י"ט ש"ו שהביא גי' דפח"ד ברש"י על אשי החלבים כמו על חלבי האישים. ופלא שלא הרגיש שגם בדמב"ן על אתר מובא לישנא זו בשם רש"י, וכן הרא"ם במקומו ג"כ מעתיק לשון זה בשם רש"י ומפרשו כמו שכ' בפנים, עיי"ש.

ד) עוד ראיתי במדור התמיהות פליאה בס' ראש יוסף שכ' דההיכל הקדושו ואח"כ בנו שזהו נגד הש"ס מעילה יד. ושכן פסק הרמב"ם פ"ח הל"ד ממעילה שבזבין המקדש בחול ואח"כ מקדושו. ולחומר הנושא נ"ל דו"ל בזה, דהנה הרמב"ם הדי' פסק כר' פא שם במעילה יד: דה"ט דבזבין בחול משום גזירה שמא ישבו הפועלים על העצים בשעת עבודה ויהנו ממנו. ועפ"ז אמר ר"פ דבעצים דיומא ד"ל כשהביא עצים מועטים שיבנו את כולם בבנין בו ביום שפיר מותר דבזמן מועט לא חיישינן שישתמש בהם. וכן פסק הרמב"ם שם פ"ח הל"ד. וא"כ י"ל שהראש יוסף דייק מרבדי הש"ס בפסחים שכ' בפשיטות לראי' דלא אפשר וקמכוין מותר מזה שריב"ז דרש בצל ההיכל שמסתמא הי' ידוע להש"ס שהבית שני בנו בצורה כזו שלא הביאו אלא עצים מועטים למקום המקדש כל יום ויום וקמא קמא דמטי לידם בנוהו בבנין, ובאופן כזה מותר לבנות בקודש. — ואדרבא יש לדייק מל' הרמב"ם שאם מביאים עצים לאותו היום חייבים לקנותו ממעות הקדש לכתחלה כי כן עדיפא לבנות בקודש ודו"ק. כן י"ל לחומר הנושא.

ברוך חנה גרינפעלד
ראש הכולל כרם שלמה
קרית באבוב בת"ם

יום ג' בהרב"חקותי ל"ג בעומר תשל"ט לפ"ק.
כבוד מערכת „כרם שלמה“.

בכרם שלמה שנה ב' קונטרס ז' עמוד י"ח בהערה 7 — כי תשובת החת"ס אל הגאון מהרש"ק נכתבה בפשיטאן ביום ב' טו"ב תמוז תקצ"א — הנה בשו"ת חתם סופר חלק או"ח שיצא לאור מחדש בשנת תש"ל בירושלים ע"י מכון חתם סופר, נ"ב שם: תשובה זו נרפסה גם בספרו של מקבל התשובה הג"ר שלמה קלוגר ז"ל — ס' שבועה עיניים (לעמבערג תרכ"ד) דף ס' ע"א בקצת שינוים, ושם איתא התאריך יום ה' „בטו"ב" תמוז, וכן הי' הקביעות בשנת תקצ"א, וטו"ב תמוז א"א שיחול ביום ב'.

משה חנוך הענוך גרינפעלד
ברוקלין

שוכמ"ס אל מערכת „כרם שלמה“.

במס' פסחים קי"ג ב' שבקה מנודין לשמים וכו' וי"א אף מי שאין מיסב בחבורה של מצות. וברש"י כנון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן. — וברבינו חננאל: אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה — כנון קידוש, וכיוצא בו, ע"כ. וצריך להבין דבריו הק' כנון „קידוש“, מה כוונתו.

יאבו נא קוראי הכרם לחוות רעתם⁽¹⁾.

לייכל מאנדלבוים

ברוקלין, ניו-יארק

* * *

ב"ה, ב' סיון תשל"ט לפ"ק, יום המיוחס.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

היום כשהגיע הירחון החשוב הקובץ „כרם שלמה“ מחורש אייר רנא, ליר מעכ"ת אאמו"ר הגאון שליט"א, הגאב"ד רשטראסבורק, עיינתי גם אני בו, וראיתי במדור „זכרון לראשונים“ הרפסתם תרי תמיהי מכבוד זקני קדוש ר' רעק"א זיע"א, ובהערה 1, 2 הערתם כי קושיא מוזכרת בקיצור בגליון הש"ס נדרים ל"ה ע"א. הנני להעירכם עוד, כי קושיא זו כבר נרפסה כמה פעמים ולא רק בקיצור. תמחלו לעיין בתוספות רעק"א למשניות נדרים פ"ה אות מ"ג, ער הסוף, וכן בספר חרדשי רעק"א מכתב יד, נרפס בבני ברק שנת תשכ"ז ברף י"ח ע"ב שם, ושם נשאר בצע"ג, ושוב נרפס בחירדשי רעק"א על סדר נשים ח"ב עמור ח' שם, נרפס בירושלים שנת תשל"ד. ומכל מקומות אלו נראה בעליל שזו היא קושיית רעק"א עצמו, ואם כן צריך לומר שצילום הכת"י שנרפס בכרמכם הוא כת"י של ר' אברהם בנז"ל, וכתב חיד של הבן רומה לכתב יד האב, וכעין ששנינו במס' עדיות פ"ב מ"ט האב זוכה לבן וכו', וכתב שם הר"ב, לפי שקרוב טבע הבן להיות רומה לטבע האב. וחוצץ מזה לא גיליתם בכרמכם מהיכן הוא הכת"י, שאם נדע מקורו, נוכל בקלות לשפוט מי כתבו. ויש לעיין בהגהות פורת יוסף שנרפסו בסוף מס' נדרים שכתב לתדץ קושיא זו של רעק"א.

במדור „תמיהות וישובים“ ראיתי שהקשה הב' מנחם מענדל לנרא תלמיד ישיבת באבוב בלונדון תמיהה על הלח"מ בהל' חו"מ, וכבר קדמו בהגהות יד איתן לבעל משכיל לאיתן שנרפסו ברמב"ם דפוס ווילנא-וורשא.

בכבוד רב,

ישראל דוד יפה-שלעיונגר

בהגאב"ד שטראסבורג שליט"א

(1) עיין בתוס' מו"ק (דף כ"ב ע"ב) ר"ה ולשמחת, שכתבו וז"ל, ולא ירענא מהו קורא סעודת מצוה להתיר באבל אם דוקא סעודת קידוש ראש חודש, עכ"ל. וזהו ג"כ כוונת רבינו חננאל במש"כ כנון קידוש. ועיין סנהדרין דף ע: אכל בעיבוד החודש, וברש"י שם. ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' קדח"ח ה"ז.

(2) רבים וכן שלמים העידו כן שאולי כתב"יד הנ"ל הוא מהג"ד אברהם בנו של הגרעק"א. גם קבלנו מכתב מבני ברק מהאברך הנעלה מו"ה יצחק ישע' ווייס נ"י, וכותב שראה איזה שורות כת"י הג"ד אברהם עם חתימתו ברף השער של הרמב"ם חלק ג' אשר בו הנהות רעק"א, והכתב רומה ממש לתמונת הכת"י שפרסמנו. — הנה, גם אנחנו בראותנו הכת"י בתחלה צררנו כן, אך טרם שהרפסנו ה"י פה בניו-יארק הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אברהם הלוי שישיא נ"י מלונדון, שיש תח"י אוסף גדול של כתבי יד ובפרט ממשפחת הגרעק"א, ושאלנו גם אותו לחוות רעתו אודות כת"י זה, וכשהצענו להשקפה שאולי הוא כת"י הג"ד אברהם בנו, ענה לנו שמונת תח"י כת"י של

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א

רומו"ץ דקהל שערי ציון דבאבוב

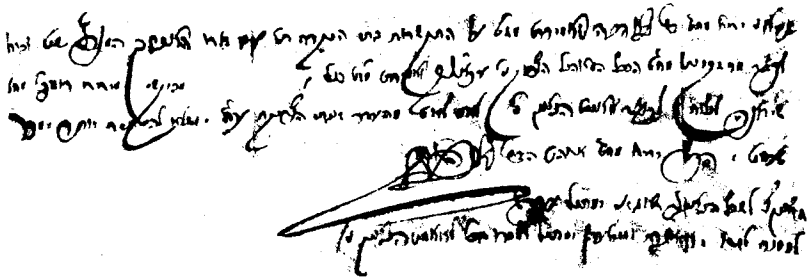
ונביע בזה ברכתנו מעומק שיוזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג

לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

הג"ר אברהם הג"ל, ואין תמונות האותיות דומות כלל. ועתה כשהגיעו לנו מכתבים מהקוראים בדבר זה, בקשנו אותו לשלוח לנו הפאקסימיליא כדי לפרסמו, ונענה לבקשתנו ושלח לנו באדיבות הלב צילום מכת"י הג"ר אברהם ממה שהוסיף איזה שורות בסוף איזה מכתב. וזהו:

(כדי להקל על הקורא הרפסנו העתקתו:) גם אני ידירו מחו' ד"ש באהבה באמידת מו"ט על התקשרות בתי היקרה תי' עם דודו האבדך המופלג שי', וביחוד לכבוד מר זקינו מחו' הרב המאה"ג הצדיק נ"י עכ"ל"ש ואמידת מו"ט כנ"ל. מבוקשי מדידיו רומ"פ מחו' שיראה לגלות לכבוד אאמ"ו הנאון נ"י לאט לאט מהעדר זוגתי הצדיקת ע"ה ושלא להסתיר יותר מכמה טעמים, הכ"ר ידירו מחו' אוה"נ הר"ש, אברהם איגר הרצוף לש"ב הנאב"ד... ימחול ע"כ למסור לידו, והאגרת מוולעחן ימחול למסרו נ"כ לאאמ"ו הנאון נ"י.

כמה שכתבנו אז בהקרה הג"ל השערנו שהגרעק"א דצה לספחו בסוף איזה תשו' וכדו' אשר דן בו באותו ענין, נתוסף לנו הוכחה לזה, כי בשורה הראשונה שם אחר תיבת „רככרי עליך" לא ירענו בכירור לפענח האותיות, והרפסנו במקומם נקודות, ואיזה קוראים העירו לנו, שכתוב שם תיבת הג"ל, הרי דהיא הוספה על ענין שכתב בסוגיא זו.

ואגב נזכיר כאן מה שהעיר לנו הב' הנעלה כמר בן ציון דוב הלכרשטאט נ"י נכר כ"ק מרן ארמ"ר זצוק"ל הי"ר ותלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב, על קו' השני של הגרעק"א שם על המהרש"א בפ"ק רחולין, — כי בספר תשובות חדשות לרעק"א (שנרפס בירושלים אשתקד ע"י ידידנו הרב צבי יהושע לייטנער נ"י) בעמוד ק"ל טור א', בהגהות על הר"ן דמס' חולין, הקשה הגרעק"א בקו' המהרש"א על הר"ן והניחו בצ"ע. והוא פלא.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם לעפקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הבן
להרב אברהם יהושע העשיל טווערסקי שליט"א מפישסבורג נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת הנכד

להאברך היקר ר' אלי' (בריי"מ) באכנער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון יהודא ליב טווערסקי נ"י מבאלימאר נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת הבן

להאברך היקר ר' בצלאל הורוויץ נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה דוב פישגרונד נ"י מקרית באבוב להולדת הנכד
להאברך היקר ר' דוד ביללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים זלמן אייזען נ"י להולדת תאומים
להאברך היקר ר' חנוך העניך גאלדפינגער נ"י מלונדון להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכדים
להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת הבן

להרב מו"ה יעקב הורוויץ שליט"א רב דקהל מיר בבארא-פארק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב הכהן לעוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב ליב הארטשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יעקב שמואל מינצער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יצחק מאיר שלום באמוואלשפינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק משה צבי ברינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אליקים געציל הכהן האללענדער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יהושע צוויבעל נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב בקהל חסידי סערעט-וויזניץ
בבני ברק להולדת הבן

להאברך היקר ר' עזריאל וויינבערגער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי יעקב קאפל לעמעל נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה שטיעל נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' גבריאל אייזען נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים פעלדמאן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב דוד גארדאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק זאלדען נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר ראטהפעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' מרדכי יצחק בערגמאן נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה משה דוד שטייננוארצל שליט"א ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
 ורב דקהל בית אפרים להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' משה יעקב (ב"ר אשר ישעי') שארף נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
 דבאבוב להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה פישל האנס נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' צבי יהודא יערעט נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה שטערנבערג נ"י מירושלים להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמשון גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכיל'ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מו"ה משה
 סטעמפל הי"ד חתן כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים קופפערמאן נ"י מאנטווערפען לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים יהודא הכהן שלאף נ"י מוויען לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חנוך העניך צעהנווירטה נ"י מקרית באבוב לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יונתן בנימין בינוש שווימער נ"י מאנטווערפען לנישואי בנו נ"י
 להרב מו"ה יחיאל צוקעראו שליט"א ר"מ בישיבת קרושת ציון בקרית באבוב
 לנישואי בנו נ"י
 להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יוסף בוימעהל נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' חיים מאנדעל נ"י מירושלים תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים אלעזר האלפערט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יהושע לויפער נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו

להאברך היקר ר' ראובן שמעון דייטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד משה פיללער נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אהרן טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלכסנדר שמואל טייטלבוים שליט"א

אבד"ק קאליסאוו לאירוסים בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה אלימלך ציילער נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ברוך אפעל נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר מנחם מענדל נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה דוד גרינצווייג נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר יוסף נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה חיים מרדכי בארנשטיין שליט"א ר"מ בישיבת קדושת ציון בקרית
באבוב לאירוסים בנו נ"י

להרב המפורסם וכו' מוה"ר יהושע העשיל באראן שליט"א מירושלים-קאמינקא
לאירוסים נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב שלום רייפער נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר משה נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מאיר הורוויץ נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר שמואל נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענאארטען נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שאול שטערן נ"י מנתני' לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה הלוי ניכטבורגער נ"י לאירוסים בתו תחי'

להרב מו"ה שמואל טייטלבוים שליט"א לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר מנחם
מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אלימלך מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים

להב' החתן הנעלה כמר צבי קרויט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים

הרב יואל רבינו העלה יד רבנו ירי עך

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארצות הברית = 10 דאלער לשנה

בקאנאדע = 12 דאלער לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בעלגיע = 500 פראנק לשנה

כשאר ארצות מעבר לים = כדואר רגיל 12 דאלער לשנה וכדואר אויר 20 דאלער לשנה

המחירים הללו הוקבעו כפי הוצאותנו אנו

המערכת

From:

KEREM SHLOMO
B.Y.B.Z. of Bobov
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P.S. form 3547)

MR. MOTEL GROSS
1451 52 ST.
BKLYN, NY 11219

קובץ

פרם שלמה

ע"ש כ"ק קטן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מכאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לזכרון ולחלבה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קדושות וטעמים שונים מגאונים וצדיקים קשישאי ז"ל
ולחבליה"ח מרבני ישראל ובחורי חמד הי"ו.

שנה כ' קונטרס י' אלול תשל"ט ברקלון, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מכאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

בְּשֵׁם הַחַיִּימָת הַגְּלוּיָה הַנִּיעָה הַשְּׁמוּעָה הַמַּחֲרִידָה
עַל פְּטִירַת הָאִי סָבָא קְרִישָׁא
הַנֶּאֱדָן חֲקֻרָשׁ הַמְּפֹרָסָם בְּכָל קְצוּי תַבֵּל
הָכֵן וּמְאֻרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל
כִּדְעֵינָה מוֹחֵדֵי יוֹאֵל טִיטֵלְכוּיִם זַע"ל
אֲבֵרֵק סַטְמָאָר

בְּשֵׁם מִתְּחִילָת יִשְׂרָאֵל יִכְבֹּד אֶת הַשְּׂרִיפָה אֲשֶׁר שָׂרָף ד'

הַמַּעֲרֶכֶת

כָּל הַזְכוּיוֹת שְׁמוּרוֹת לַמַּעֲרֶכֶת

Copyright © 1979
by Cong. Shaare Zion

ברכת תודה

לידידנו הרה"ח הנגיד הנכבד
מו"ה משה דוד גאלדפינגער נ"י
אשר נרבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה
בתרמו סכום הגון להרפסת קובץ הנוכחי
לעילוי נשמות
אביו הרה"ח מו"ה יעקב ב"ר אליהו ע"ה
נפטר ד' סיון שנת תשט"ז לפ"ק
אמו החשובה מרת חי' בר ר' מנחם מענדל אפעל הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ט"ז אלול שנת תש"ב לפ"ק
חמיו הרה"ח מו"ה יעקב ב"ר חיים לאווין ע"ה
נפטר י"ג סיון שנת תש"ז לפ"ק
חמותו החשובה מרת שינדל בת ר' אברהם דוב טארפעסמאן ע"ה
נפטרה כ"ח טבת שנת תשל"ח לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.
ישלם ד' פעלו הטוב ותחי משכורתו שלמה מעם ד' אלקי
ישראל להתברך בכל מילי דמיטב ולשבוע רב נחת מכל
יוצ"ח אכ"ר.

המערכת

ברכת תודה

לידידנו האברך המנופלג היקר והנעלה
מו"ה אליקים געציל סג"ל נ"י
אשר נרבה לבו אותו לתרום סכום הגון
להרפסת קובץ הנוכחי
לעילוי נשמות אמו החשובה
מרת יוכבד בת ר' שלמה זלמן הכהן ע"ה
נפטרה ביום י"ט לחודש אלול שנת תשכ"א לפ"ק
ת. נ. צ. ב. ה.
ישלם לו ד' כמפעלו הטוב להתברך בכל מילי דמיטב
ולשבוע רב נחת מכל יוצ"ח בשמחה ובשוב לבב, אמן.
המערכת

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת נצבים כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז ביאור בתוס' חולין דף ח' הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל
ח בסוגיא דר"ה שחל להיות בשבת הגאון מהר"ם ברבי זצ"ל
ט בענין עשה דוחה ל"ת הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל
יא בענין זיכוי הרבים הגאון מהר"ם שיק זצ"ל

מדור אגרות קודש

יג מכתב מהגאון בעל מגיני שלמה זצ"ל אל חב"ח זצ"ל
יד מכתב מהגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

טו בסוגיא דשמא יעבידנו הג"ר פנחס סג"ל צימעטבוים הי"ד
כא בענין כתיבת שם בס"ת הג"ר זעליג ראובן בענגיס זצ"ל

מדור פלפול והלכה

כב בדיון יריעה של ס"ת שבלה . . הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א
כה הערות וציונים על ס' לקח טוב הרב נחום מאיר גערמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

כט ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
לא נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לו הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעמים

לח חידושים בריש מס' קידושין הר' זאב שטיינפעלד הי"ד
מ ציונים והערות
מז, מח צילומי כתבי קודש
מא מכתבים אל המערכת
מט ברכות והודאות מז, מט
נג מפתח כללי לקובצי שנת תשל"ט

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת נצבים

אמרו ז"ל במדרש תנחומא אתם נצבים היום, מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים אף אתם כשאפלה לכם עתיד להאיר לכם אור עולם, שנאמר וחי' לך ד' לאור עולם (ישעי' ס'). להבין דברי חכמים וחידותם, נראה עפ"י העקרים מאמר ג' פרק ל"ג וז"ל ראוי שנשאל אם עבודת השי"ת א"א שתושג על השלמות אלא אם כן היא בשמחה ובטוב לבב, וכבר נתבאר שעיקר עבודת השי"ת ראוי שתהי' ביראה, והיראה היא דבר מחריד הלב ומעציב אותו, ואיך אפשר שתהי' עבודת השי"ת מושגת בעצבון ושמחה ביחד עם היותם הפכיים. והיתר זה הספק הוא על זה הדרך, כי כל כח מכחות האדם כשיעשה פעולתו כראוי יורה זה על שלמות הכח ההוא וכשלא יעשה פעולתו כפי מה שראוי יורה זה על חסרון הכח ההוא או על חסרון בריאתו, וכאשר הוא שלמות באדם שלא יפחד ממה שאין ראוי לפחד ממנו, כן הוא שלמות אליו שיפחד ממה שראוי לפחד ממנו, ואם לא יפחד ממה שראוי שיפחד ממנו הוא חסרון אליו, כי מי שלא יפחד מהכנים ירו באש יורה זה על ערכוב שכלו ואם על בטול חוש ידו, וכן הנפש בהיותה יראה וחרדה ממה שראוי שתחרד ממנו יורה זה על בריאותה ושלמות שכלה, וכאשר תגדל מעלת הנפש ושלמות שכלה, כן תשער יותר התנשאות השי"ת ורוממותו ותחרד ממנו יותר ותירא מלעבור על דבריו, וכשימצא האדם בנפשו המדרגה הזאת מן היראה ראוי שיהי' שש ושמח ביראה ההיא לפי שזה יורה על בריאות נפשו ושלמות שכלו, וזשאה"כ עברו את ד' ביראה וגילו ברעדה, כלומר שתגילו ותשמחו באותה היראה והרעדה בעבור ששערה הרבר הגורם שראוי לירא ממנו שזה יורה על שלמותה ובריאות שכלה, עכתו"ד. והנה בס' ראשי בשמים פ' הפסוק כי עמך הסליחה למען תורא, ע"ד שאמר ישעי' הנביא כי אם עונותיכם היו מברילים ביניכם לבין אלקיכם, וא"כ כשיש מחיצת ברזל המפסקת אינו יכול להיות היראה כ"כ כי כמו בהגלות הופעת בהירת זיו שכינתו תרב ותגדל פחד הדר גאונו ונורא הוא על כל סביביו הקרבים והנגשים אל ד', כמו שאמרו ובמורא גדול זהו גילוי שכינה, כי כאשר תגדל המדרגה בהירת אורות ית"ש ככה ירבה וכן יפרוץ מורא גדול ופחד הדר גאונו, וכן בהעלם שלימותו יתמעט היראה. וזשאה"כ כי עמך הסליחה, וא"כ לא יהי' מחיצת הברזל המפסקת ותהי' היראה, וז"ש למען תורא, ע"כ.

זאת תורת העולה כי שנים זו שמענו. א' — דאם האדם ירא וחרד מפחדו ית"ש ראוי שיהי' שש ושמח לפי שזה מורה על שלמותו בדברי העקרים הנ"ל, ב' — דהיראה והחרדה מעיר על בהירת זיו שכינתו עליו, ובע"כ דיש כאן מחילה וסליחה וכפרה, דאל"כ האין יתכן היראה והחרדה מית"ש, הלא מחיצת ברזל היינו עונותיו היא מפסקת בינו ובין אלקיו בדברי ראשי בשמים הנ"ל. ועפ"י זיובן דברי בעל נועם אלימלך זצ"ל עה"פ אז תשמח בתולה במחול, ואמר פה קדוש

שמרמו על חודש אלול שמולו בתולה, ותשמח במחול"ל היינו במחילת עונות. ולכאורה הרברים צריכים ביאור דימי חודש אלול הם ימי תשובה יראה וחרדה, וע"ז תקנו לתקוע שופר להחריר לבותם, כמש"כ אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו (עמוס ג'), וא"כ שמחה זו מה עושה כאן, ומה גם שמחילת עונות היא ביוהכ"פ. ולפי הנ"ל יתבאר היטב דאדרבה מסיבת רעדו ופחדו מהבורא ית"ש א-ל איום ונורא, היא הנותנת שראוי שיהי' שמח, כי היראה מעידה על המחילה כנ"ל. וזשאה"כ אז תשמח בתולה, היינו בחודש אלול שהם ימי יראה ופחד, במחול, במחילת עונות.

וזשאה"כ (כפ' בלק) לא הביט און ביעקב ולא דאה עמל בישראל ד' א' עמו ותרועת מלך בו, כלומר שהקב"ה מוחל וסולח לעונות עמו ולא הביט און ביעקב וא"כ אין כאן מחיצת ברזל המפסקת, וזהו ד"א עמו, היינו התגלות זיו שכינתו עליו, וממילא תהי' היראה, וזה ותרועת מלך בו, כנודע דתרועה דומז על יראה, והיראה הוכחה כי ד"א עמו, ובמורא גדול זו גילוי שכינה, ומזה דאי' על מחילת עונות ולא הביט און ביעקב. ובזה יל"פ הפסוק אשרי העם יודעי תרועה ד' באור פניך יהלכון, רצ"ל מהתרועה שהיא היראה ממוראו ית"ש, מזה ידעו כי ד' באור פניך יהלכון, היינו גילוי שכינה ובהירת אורו ית"ש עליהם, והיא המטלת יראתו על פניהם.

ובכן נחזור ונשובה למאז"ל הפונה קדים, אתם נצבים היום, מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים אף אתם כשאפלה לכם עתיד להאיר לכם אור עולם וכו', הכונה דהנה ידוע שדרשו ז"ל כי זה היום הוא יומא דדינא שהוא ד"ה כמאה"כ ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב, שהוא ד"ה אשר כל באי עולם עובדים לפניו כבני מרון, וביום הזה אתם נצבים כלכם למשפט, והנה כל נפש איש הישראלי חיל ורעדה יאחזמו מאימת יום הדין, ומי יזכה בדין, לזה בא הכתוב לפייסם ולחזקם ולאמצם, ואמר להם מה היום מאיר וכו', אף אתם כשאפלה לכם, כלומר שעולם חשך בערכם מפחדו ית"ש מאימת הדין, הרבר הזה בעצמו יעיר ויוכיח שעתיד להאיר לכם אור עולם, וד' באור פניך יהלכון כנ"ל, היינו שמהיראה יש דאי' ברורה שיש גילוי שכינה עליכם, ואתם נצבים וגו' לפני ד' אלקיכם, ואין כאן מחיצת ברזל המפסקת, היינו עונות, המבדילין בינו לבוראו ית"ש, כי עמך הסליחה, כנ"ל.

ביאור נחמד בדברי התוס' חולין ח' ע"ב⁽¹⁾

מהגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

במס' חולין דף ח' ע"ב, אתמר השוחט בסכין של עובדי כוכבים רב אמר קולף ורבב"ח אמר מדיח וכו' רכ"ע בית השחיטה צונן מ"ד מדיח שפיר מ"ד קולף אנב דוחקא דסכינא בלע. סכין טריפה (ששחט בה טריפה) פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א בחמין וח"א בצונן והלכתא אפילו בצונן וכו' ולמ"ד בחמין מ"ט משום רקא בלעה איסורא, דהיתירא נמי בלעה אבמה"ח, אימת בלעה לכו חיימא אימת קא חיימא לכו נמרה שחיטה ההיא שעתא היתירא הוה. ובתור"ה אנב, הביאו שהריב"ם ה' מצריך לאחר שנקרו החלב מן הבהמה לחזור ולקלוף בכל המקומות שחתך בסכין משום רבלע מן החלב אנב דוחקא דסכינא. והתוס' הקשו עליו ב' קושיות, א' — דהגמ' פריך דהיתירא בלעה אבמה"ח, ומשני אימת בלעה לכו חיימא והאי שעתא היתירא הוה, והשתא אי נימא דדוחקא דסכינא לחוד מהני לאסור מאי מתרץ הגמ' דבלעה לכו חיימא לכו נמרה שחיטה הלא בלעה קודם לזה מחמת דוחקא דסכינא, ואז עדיין לא הוה היתירא. ועוד הקשו עליו מהא דאמרינן בפ' כל הבשר צנן שחתכו בסכין של בשר אסור לאוכלו בכותח ראגב חורפא רצנן פליט הסכין ובלע הצנן, הרי רמשום דוחקא דסכינא לחוד לא אסרינן רק משום רצנן הוה דבר חריף, ומחמת קושיות הללו העלו התוס' שדוחקא דסכינא לחוד לא מהני.

ולכאורה יש לרחות ב' קושיות הללו, רעל קושיא הראשונה יש לתרץ, דהא רש"י הכריח כאן בר"ה והלכתא, דסכין קשה לבלוע עיי"ש, וא"כ ל"מ למה קאמר בגמ' דבלעה לכו חיימא, דכאן מיירי בסכין דהיתירא ששחט בו טריפה, ולכן אין הסכין בולע בלי חמימות, אבל הריב"ם ראיירי לאסור הבשר שהוא דך שפיר מהני דוחקא דסכינא בלא חמימות. וקושיא הב' מצנן ג"כ יש לרחות, דהא שפיר י"ל דהריב"ם קאמר היכי דיש חלב בעין, והתם בצנן רצריך לעשות שתי פעולות, להוציא בליעה מהסכין, ולהבליע בצנן, לא מהני דוחקא דסכינא.

ויתכן שקושיות התוס' הן בדרך ממ"נ, דהנה לעיל בתוס' ר"ה השוחט כתבו רצריך להעמיד ביודעין בה בסכין שהיא בת יומא ראי לאו הכי הרי הוא נותן טעם לפגם. ובע"ז דף ס"ח ע"ב בתור"ה אמר רבא כתבו עוד תירון שמיידי שדואין שיש שמנונית בעין על הסכין.

והשתא א"ש, דהתוס' מקשים על הריב"ם ממ"נ דאם יעמיד בסכין נקי דך שהיא בת יומא א"כ ע"כ צריך לעשות ב' פעולות להפליט הבליעה מן הסכין ולהבליעה בבשר א"כ תקשה לי' מצנן דאמר דרך משום חורפא רצנן ולא משום דוחקא דסכינא, מה תאמר דשם צריך לעשות בו פעולות הלא גם כאן עושה ב'

(1) הועתק מכת"י תלמיד א'. — תורתנו נתונה להאברך היקר והנעלה מו"ה אליעזר כ"צמאן נ"י שהרשה לנו להרפסו בקובצינו.

פעולות, אלא ודאי רכאן הוא מחמת דוחקא דסכינא והחמימות, אבל דוחקא דסכינא בלחור לא מועיל כלל בענין הריב"ם שאין בו חמימות ולא חריפות, מה יאמר כתירוצ' התוס' דע"ז רכאן מיירי שיש שמנונית בעין על הסכין ואינו עושה רק הפעולה להכליע השמנונית בבשר וכן הוא בענין הריב"ם הדוחקא דסכינא מכליע החלב בבשר ולא צריך להיות בו חמימות רק בצננו דעושה שתי פעולות צריך להיות דוקא דבר חריף, א"כ יקשה מנמרא דלהלן דמנלי' לחלק בין סכין לבשר הוא רק משום דבסכין ששחט מרפה פסקינן הלכתא בצונן ולא בסכין של עכו"ם ומשום זה צריך לחלק בין הסכין שהוא קשה לבלוע בין בשר הרך, אבל אם נימא דמיירי בסכין של נכרים שרואין עליו שמנונית שוב לא יקשה למה לא פסקינן לעיל דמדיח, משום שהשמנונית בעין מועיל לדוחקו בבשר ואין לחלק בין סכין לבשר, א"כ שוב יקשה להריב"ם ללישנא דדוחקא דסכינא, בלעה הסכין אבר מן החי, וקושיא אחת ממ"נ קשיא, ודו"ק.

בסוגיא דר"ה שחל להיות בשבת

מהגאון מהר"ם ברבי זצ"ל אבד"ק פרעשבורג⁽¹⁾

במס' ראש השנה (דף כ"ט ע"ב) במתני', יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, ובגמ', מנה"מ וכו' אמר רבא מדאורייתא מישראל שרי ורבנן הוא דגזור בי' כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר גזירה שמא יסלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירו ד' אמות ברה"ד. ויש לדקדק למה לי' לדבה למימור תך הקדמה דהכל חייבין בתק"ש, הול"ל רק דאין הכל בקיאים בתקיעת שופר גזירה וכו', עוד יש להקשות לרע"ק דלית לי' מתוך במס' פסחים (דף ה' ע"ב) איך תוקעין ביו"ט הלא איכא למיגזר גם ביו"ט שמא יעבירו. ונקדים דברי הגמ' להלן (דף ל"ג ע"א) בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות דבריו ר' יהודא, ד' יוסי ור"ש אומדים נשים סומכות רשות. וכתבו התוס' שם בד"ה הא ר"י, דהלכה כר' יוסי דנימוקו עמו, והרא"ש הביא שם בשם האור זרוע דפסק כר' יהודא, (וכן הוא בראב"ד בפי' לתו"כ ויקרא פ"ב). וצריך להבין מדוע פסק כר' יהודא הלא ד' יוסי נימוקו עמו.

אמנם יתיישב הכל בהקדם דברי המג"א סי' תקפ"ח סק"ד שהביא קושיא מהר"ם פארווה בהגותו דנימא שעמא דאסור לתקוע בשבת גזירה שמא יתקן

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונ' ד' עמוד ז'. — ר"ן הועתק מכת"י תלמיד אחר המונה אצל ידידו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. תשח"ח לו.

כלי שיר, ותירץ רא"כ לא יתקעו לעולם דגם ביו"ט שייך שמא יתקן ונמצא שיעקרו מ"ע מן התורה, אבל גזירה שמא יעבירו לא שייך אלא בשבת ושפיר גזרו. אבל הק' עליו המג"א לפימש"כ הר"ן שהטעם שרוחין התקיעה מפני גזירה זו היינו משום דלא בקיאים בקביעא דירחא א"כ הדרא קושיא לדוכתי' נימא דהגזירה היא שמא יתקן כלי שיר כמו בכל תקיעות דרשות ומאי דשרי ביו"ט משום דממ"נ אי יו"ט הוא עברי מצוה, ואי חול הוא לא עביר ולא כלום, משא"כ בשבת חיישינן דילמא לאו יו"ט הוא וא"כ לאו מצוה קעביר ועבר על שבות ולכך אינה רוחה שבת, עכ"ק המג"א. אך נ"ל דהנה מבואר בגמ' (לעיל כ"ט ע"א) ת"ד הכל חייבין בתק"ש כהנים ליום וישראלים וכו' ושומטום ואנדרונינוס, א"כ שפיר מיושב קו' המג"א, דע"כ צ"ל הטעם משום שמא יעבירו, דאל"כ רק נימא הטעם שמא יתקן כלי שיר, ויקשה האיך רשאי לתקוע ביו"ט שחל בחול, ואין לומר ממ"נ תוקעין כדברי המג"א, דהא תינח איש אבל שומטום האיך רשאי לתקוע ביו"ט דלמא אשה היא, א"ו דלא חיישינן להך גזירה דשמא יתקן כלי שיר. ועפ"ז מדוקדק מאוד דברי רבה, שהקדים בתחלה הכל חייבין בתקיעת שופר, ור"ל אף שומטום, ושפיר מסיים גזירה שמא יעבירו, כי היכי דלא תיקשי קו' הנ"ל.

ועפ"ז יובן היטב טעמו של האור זרוע דפסק כר' יהורא דנשים אין סומכות, דאי אמרת כר' יוסי דנשים סומכות רשות, הדרא קו' המג"א לדוכתי', ואין לתרץ דשומטום וזכיח, דהא לדירי' אפי' אשה מצוה קעבדה דק דאינה מחויבת בדבר, ומזה דייק האו"ז דינו דהלכתא כר' יהורא. ולפי"ז יתורץ גם מה שהקשינו על רע"ק, די"ל דהוא לית לי' הך גזירה דרבה שמא יעבירו, דס"ל כר' יוסי דנשים סומכות רשות, א"כ שפיר י"ל לדירי' הטעם גזירה שמא יתקן כלי שיר כקו' מג"א הנ"ל. ודו"ק היטב כי נכון הוא.

בענין עשה ע"י פשיעה אם דחי לל"ת⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר ברוך תאומים-פרענקיל זצ"ל בעל ברוך טעם⁽²⁾

בספר „נצח ישראל" בחידושו לכתובות דף מ' ע"א הביא דברי התוס' ד"ה וניתי עשה וכו' שכתבו א"נ יש לומר דהכי פריך ניתי עשה ונידחי לא תעשה וכו' תימא שאני הכא דגלי קרא א"כ ניגמר מהכא בכל דוכתא דלא דחי. והקשה על

(1) הועתק מנוף כתי"ק בגליון ספר נצח ישראל על מסכתות הש"ס (פפד"א תק"א) להג"ר ישראל במוה"ר משה סג"ל מזאמושט. אפריון נמטי להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית בירושלים עיה"ק ור"מ דשיכת דברי חיים, שמסר לנו באדיבות לבו פאקסימיליא מכת"ק הנ"ל. זכות הרבים תלוי בו. טופס ספר נצח ישראל הנ"ל מבורך יחד עם ספר אהל מועד חידושים על סדר מועד (פפד"א תקכ"ז) להג"ר יוסף יאסקי במוה"ר יחיאל מיכל מאוליינאב. ועל שניהם יש

זה, יש לדקדק לפי תירוץ התוס' הזה, למה לי קרא דעשה דוחה ל"ת דמייתי הש"ס בריש יבמות מכלאים בציצית אמאי לא יליף מהכא דמראיצטריך קרא הכא דבאשה שאינה ראוי' לו אינו רשאי לקיימה מכלל דבעלמא דחי. — ומתריך דאיכא לאוקמי מיעוטא דולו תהי' אאשה שאינה ראוי' לו מחמת איסור שאינו שוה בכל דחיינו בגרושה לכתן ומשכחת לה כגון שגירש האונס את האשה דקיי"ל אונס שגירש אם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר (במכות דף ט"ו) ואי לאו הפסוק דולו תהי' לאשה ה"א דאף כהן מחזיר דעשה ול"ת דגרושה מקרי אינו שוה בכל והעשה דוחה אותן בדמשמע בתוס' דמכות (דף ט"ו ע"א) ד"ה אם כהן הוא, וא"כ עיקר ילפותא דכלאים בציצית דעדל"ת לא איצטריך דק לל"ת השוה בכל. — ואח"כ כתב, אלא שעדיין קשה ממה שכתבו התוס' בעירובין (דף ק' ע"א) דאין עשה הבאה ע"י פשיעה דוחה לא תעשה, ולפי"ז נבי אונס שגירש הוי נמי עשה כזה עשה רפשיעה שע"י פשיעה מה שגירש אותה באה העשה והשתא אפי' בלא רבוי' ממילא לא רחי, יעוי"ש בדבריו באריכות.

וכתב על זה הגאון בעל ברוך טעם על הגליון, וז"ל:

א"ל [אין להקשות] ל"ל הכא טעמא דאי אמרה [לא בעינא] כו' ת"ל דהוי עשה דפשיעה, דז"א דהכא א"א שיחול העשה כ"א אחר פשיעה משא"כ גבי מתנות שנתערבו שבלא הפשיעה ה' מקוים העשה בלי דחי' ללאו, ודו"ק. אמנם בחדושי מחבר זה בעירובין מקשה גם אסוגיא דשמעתין ת"ל דהוי ע"י פשיעה³, ולק"מ כנ"ל. רק על אונס שגירש י"ל דהוי עשה דפשיעה. ויעוין בתוס' במס' מכות דף ט"ו ד"ה אם כהן הוא וכו'.

חתי"ק של הגאון בעל ברוך טעם. — על השער של ס' אהל מועד כתוב בזה"ל: הספר הלז קנתי מהוני, הכ"ד ברוך כהרב המנוח מהורי"ף זלה"ה תאומים ה' אבד"ק אוסטרווצא. ועל השער ס' נצח ישראל כתוב: הק' ברוך כהרב המנוח מהורי"ף זלה"ה תאומים ה' אבד"ק אוסטרווצא יע"א. — בשני הספרים הללו לא נמצא רק הג"ה אחת המורפסת כאן. ומעתה יש להוסיף ספר „נצח ישראל" לרשימת הספרים עם הגהות הבר"ט, שנרפסה בכר"ש שנה ב' חו' ג' עמוד י'.

(2) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' חו' ג' עמוד ח'.

(3) בנצח ישראל בחידושו לעירובין דף ק' ע"א ד"ה ומהא, כתב וז"ל: בפ"ג דכתובות (דף מ') שאמדינן נבי אונס ולו תהי' לאשה באשה הראוי' לו פרט לאשה שאינה ראוי' לזכר בקהל ופריך ליתי עשה ולדחי ל"ת ומשני דהיכי אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת היכא דא"א לקיימי לתרווייהו, אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל, תיפוק ל' דאף זה הוה עשה דפשיעה (שהאונס) [שהמאנס] עבד על איסור לאו כביאתו על אשה כזאת והעשה דולו תהי' לאשה ה' יכול להתקיים בלא דחיית הלאו באונס דעלמא דלא עבד איסורא כביאתו וליכא פשיעה כלל, עכ"ל.

ועיין בדבריו הנרכ"פ בספרו ברוך טעם בשער עדל"ת (ח"ג) פרק א' ד"ה מעתה מיושב, שכתב שם כמו דבריו כאן, וז"ל: דע"כ לא אמרו התוס' בעירובין דע"י פשיעה אינו דוחה היינו היכא דהעשה היתה יכולה להתקיים בלתי פשיעתו אבל כשהעשה א"א להתקיים בלתי זולת הפשיעה שפיר דוחה, ולהכי הכא דהעשה ולו תהי' לאשה א"א

תשובה מהגאון מהר"ם שיק זצ"ל¹

שיל"ת חוסט ע"ס (ערב סוכות) תרל"ב לפ"ק.

מאלקי המערכות, ישיג ברכות והצלחות, כחג הסוכות, תלמידי ידירי
הרב הגדול המפורסם המופלג מו"ה זלמן שפיטצער² נ"י רב בעיר
מלוכה וויין.

נדרשתי לאשר לא נשאלתי מאת פר"מ נ"י כעת על דבר נסיעתו מוויין
לחיות לרב ומורה בק"ק מט"ד יע"א. — קבלתי בשבוע זו מאת התורני הנגיד
מו"ה יצחק ליב פרייטשטארטל נ"י אגרת אונגרת את התקלות והמכשולים שיש
לירא ולדאוג לימים הבאים ע"י נסיעתך משם וביקש ממני לכתוב לכבודו הרמה
דעתי בזה ואם אמנם שקשה לענות ולייעץ בדבר הזה ואתה בפנים הדבר ואני
מבחוץ ואתה ידעתה מעלות זיכוי רבים ומקרא מלא נאמר והמשכילים יזהירו
כוזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים, ואפי' חטא בשביל שיזכו רבים כ' התוס'
בשבת ד' דאמרינן, באמת הש"ס ספ"ק דמגילה (ט"ז ע"ב) דאמרי' גדולה ת"ת
מבנין בית המקדש, קשה לי ע"ז, מיהו בלא"ה קשה לי, דלכאורה נראה לי דאפי'
אי אמרינן דללמוד תורה עדיפא היינו אם אינו עוסק במצוה אחרת אבל אם כבר
הוא עוסק במצוה אחרת הרי קיי"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה, ופרש"י בסוכה

להתקיים בלתי הפשיעה שפיר רוחה את הל"ת. ועיין גם בספר דרוש וחרוש דעק"א
בכתובות דף מ' ע"א, שהביא קו' זו בשם שמעתי מקשים, ותירץ כרברי הכר"ט. וכן כתב
לחלק בשו"ת תורת חסד חאו"ח סי' ד' ד"ה ולכאורה, וכותב שם שכמרומה לו שכן כ'
בתשובת רע"א. — ובאמת כן הוא בדרוש וחרוש שלו. ועיין עוד בס' אוצר מפרשי
התלמוד עמ"ס מכות (עמוד תרס"ד אות קנ"ד).

(1) דאה אודותו בכר"ש שנה כ' קונט' ד' עמוד ז'.

תשובה זו הגיעה ליריני מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער ראטענבערג
שליט"א אבר"ק וואוירסלאוו, כדי לזכות בו את הרבים. תשח"ח לו. והעיר לנו על רכר
פלא, כי בתשובת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רכ"ז, יש תשובה בנר"ז אל הג"ר זלמן שפיטצער
עצמו, ואותה תשובה נערכה שנתיים אח"ז, ביום ד' תשרי שנת תרל"ד. (ועיין שם
במהר"ם שיק שמייעצהו, "לישאל בזה גם את הגאון הצדיק מסאנז").

פאקסימיליא מגוף כתי"ק להלן בעמוד מ"ח.

(2) הג"ר בנימין שלמה זלמן סג"ל שפיטצער נולד ט"ז מרחשון שנת תקפ"א בק"ק
אויבין ישן לאביו הרה"ג מו"ה ליב סג"ל רומו"ץ בק"ק הנ"ל. ה' תלמיד מובהק להגאון
מהר"ם שיק, גם למר איזה זמן בפרעשבורג בישיבת הכתב סופר זצ"ל. נשא אשה את
בתו של החתם סופר זצ"ל. בשנת תרכ"ח נתקבל לרב ומנהיג בקהל ערת ישראל
„שיפשוהל" בוויען. נרפס ממנו ספר תקון שלמה — דרשות, ושמלת בנימין על סוגיות
הש"ס. יש אליו הרבה תשובות בשו"ת מהר"ם שיק וגם בשו"ת שבט סופר. ובס' אגרות
סופרים יש כמה מכתבים ממנו ואליו. נפטר בוויען ביום כ' רחנוכה שנת תרנ"ד והובל
לקבורה למחרתו לעיר פרעשבורג יע"א.

דף כ"ה ע"ב ד"ה שחל שביעי וגו' שאפי' מצוה קלה שבא לידך שע"י זה תבטל מחמורה אמרינן העוסק במצוה פטור מן המצוה, א"כ מנ"ל לש"ס ללמוד מעזרא, התם כבר עסק בלימוד התורה, וצ"ל רכל יום ויום זמן בפ"ע וחיוב חדש בא על האדם כשניעור משנתו ומברכין בכל יום ברכת התורה ואז חל עליו נ"כ חיוב בנין בהמ"ק (עליו), ואפ"ה נשאר בבבל כדי ללמוד והוכיח שפיר, ומה שהקשתי מצד רבים, נראה דנחמ' כבר הי' שם והי' אפשר להיעשות ע"י ולא הי' חשש ביטול בנין בהמ"ק ע"י שהייתו של עזרא בבבל, אלא כדי שיעסוק גם הוא במצות בנין הי' לו ליסע שם, וע"ז שפיר אמרו דגדול תלמוד תורה. אבל במצוה שלך דאית בי' תרתי דיש חשש ביטול זיכוי רבים והוי מצוה דרבים, וגם בעת שאתה עוסק בענין רבים תנוח ידיך לעשות עקירה צורך הנחה, וגם מי יודע, והוי כאין ספק מוציא מידי וודאי, וגדולה חזקה אמרו חז"ל, ולזאת אם אמנם מעלות לימוד תורה ועבודה גדול על הכל, וגם אני סובר שלפי הנראה שבמקום אחר תרבה ותוסיף תורת ה', אפ"ה אין מעבירין על המצות, ולדעת ח"צ [סי'] ק"ו אפי' כדי לעשות טובה ממנה בב' מצות.

מכל הטעמים וסברות הנ"ל הי' נראה לי שאינו ראוי לעקור ממקום שזכות הרבים תלוי בו למקום שיוכל לקנות שלימות ולהתמיד בתורת ה', אבל אין לדין בזה אלא מה שענינו רואות ואת הנולד, וגם כבר דמזתי אז שדעתי יש לחוש למה שאמרו יקירי ירושלים וכו'.

וה' יהי' עמך וידריכך בדרך הטוב והישר בעיני ה', וזכות אבותיך יהי' מסייעך וחיים ושלו' וכל טוב יהי' לך ולביתך ולכל אשר לך, ותחוג את החג בשמחה,

דברי ידיך ורכך הד"ש,

הק' משה שיק מברעזאווע

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון בעל מגיני שלמה זצ"ל⁽¹⁾ אל הב"ח זצ"ל⁽²⁾

לרזיו לי' כבר בתי' המעולה שבכני עלי' הוא הוא הגאון ע"ה החכם
הגדול מופת הרור והדרו נר ישראל ואורו נשגב מאד נעלה לו דומי'
תחלה ר"מ ר"ג פ"ה מהר"ר יואל נרו כאור יאיר.

הנה זה ימים לא ראיתי כל תמונה מהור מעלת כ"ת רק קונטרס א' הניעני
מספרו אשר יסד על שור י"ד ראיתי ועברתי עליו עיוני ומצאתי בו נופת צופי' גם
כי יש להשיב בקצת דברי', הנה אם הייתי זוכה לראות פני מכ"ת כראות פני
אלקי' הייתי משיבו בקצת דברים מעוטא דמעוטא ובלתי ספק שהי' מכ"ת מיישב
הכל אך נלאיתי לכתוב על פני השרה, ועתה הקרה ה' לפני גט ממשומר א'
והוציאו עליו קול פסול בקצת דברים אשר הם פשוטים בעיני, ויען כי לא רציתי
לסמוך על דעתי ולתקוע בדבר הלכה אמרתי אלך לי אל הר המור', בכך אנכי
שולח דעתי ליר מעלתך הנה ישיבני ע"ז למען שלא תתענן בת ישראל, והנה
שמעתי לקול מורי⁽³⁾ שבקש ממני זה כמה שלא להאריך בשיטות עמוקות בכך
כתבתי דברי בקיצר, גם כי לפי הנראה אדוכה מרתה אין בה שיטות עמוקות כלל

(1) הוא הגאון מוה"ר יהושע זצ"ל. נולד בוויילנא לאביו מוה"ר יוסף. הי' תלמיד
מובהק להגאון מוה"ר שמואל אבר"ק פרעמיסלא והמהר"ם לובלין והסמ"ע. שימש ברבנות
בק"ק פרעמיסלא, טיקטין, הורדאנא, לבוב, ולבסוף הי' אב"ד ור"מ בק"ק קראקא. הי' לו
ישיבה גדולה ומפוארה בכל מקום בואו. מגדולי תלמידיו היו, הש"ך, העבודת הגרשוני,
העטרת זקנים ועוד. נרפסו ממנו ס' מגיני שלמה וש"ת פני יהושע. נתבקש בישיבה של
מעלה ביום ש"ק כ"ז לחורש מנחם-אב שנת ת"ח לפ"ק ונקבר למחרתו ביום א' כ"ח
מנחם-אב בעיר קראקא יע"א. — והרבה נרפס אודותו בספרי תולדות גאוני קדם.

(2) הוא הגאון מוה"ר יואל סירקיש. נולד בלובלין בשנת שכ"א לאביו מוה"ר שמואל.
הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר שלמה אבר"ק לובלין והגאון מוה"ר פיבוש אבר"ק
קראקא. — שימש ברבנות בק"ק פרוזינא במדינת ליטא, לוקבא, לובמלא, מעזיבוב,
בעלזא, שידלוב, בריסק, ולבסוף הי' אב"ד בק"ק קראקא. העמיד תלמידים רבים גדולי
הרור, וביניהם הגאון בעל שורי זהב שהי' חתנו, והגאון בעל שו"ת צמח צדק. נרפסו
ממנו ס' בית חרש על ארבעה שורים, שו"ת הב"ח, ושו"ת הב"ח החדשות, הגהות ב"ח
על הש"ס, וס' משיב נפש על מניל רות, ועוד. נתבקש בישיבה של מעלה עשרים יום
לחורש אר שנת ת' לפ"ק. ומנ"כ בעיר קראקא יע"א. (בס' שה"ג להרחי"א הביא בשם
ס' תוס' שבת, ררוח א' נתגלה באיש א' והרוח הי' מסיח לפי תומו רכאשר עלה לשמים
הרב ב"ח, כרוזא קרי בחיל, פנו מקום לר' יואל מקראקא עי"ש).

מכתב זה נמצא ברשותו של ידידנו הרבני החסיד והמפואר הנגיד מוה"ה שאול
הוטרער נ"י מאנטווערפן, ומסרו לנו לפרסמו בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.
פאקסימיליא מנוכתי"ק להלן בעמוד מ"ז.

(3) בכלילת יופי ח"ב רף ט"ז ע"ב אות י"ב, כ' שהמג"ש לא הי' תלמידו של הב"ח,
אף שמצאנו בתשובה א' (שו"ת פני ח"ב ס' מ"ז) שמכנהו „מורי“, אינו רק כינוי כבוד
בלבד, עי"ש.

גם כי נכללו בה הרבה שאלות ישיביני מכ"ת על כל פרט ופרט ואל יהי' עליו למשא רק אל יאחר תשובתו הרמתה ישלחה ליריד לובלין דהאידנא, גם בענין מקום הב"ה פה בעירי צריך אני לזה תמיר כי א"א למחות תמיד להשתמש שם לכן גם בזה אל יאחר מלהשיבני ואולי נזכה להתראות פנים בפנים אי"ה ית', כי יש לי הרבה מעות וצריך שלחני להרצותן, ומה אאריך לפני הוד רום מעלתך הלא הכל צפוי וידוע לפניו והוא חכם ומבין מדעתו ואולי יתגלגל זכות על ידו הלא מעשי טוב לו מאד, ואין להאריך במקום שאמרו לקצר רק ארון ישפות לאדני שלו' ולתורתו ולכל המסתפפים בצל קורתו כנפשו החשובה ונפש הצעיר ד"ש וטובתו,

יושע בן לא"א מהר"ר יוסף זלה"ה

ולכל דורשי שלו' תורתו אטה כנחר שלו'.

(מעבר לרף)

לק"ק קראקא

יעלה ויגיע ליד אחר קדוש מדבר
איש אלקים נורא מאד הגאון נר
ישראל ואורו מופת הרוד והדרו
פטיש החזק מראהו כמראה הבזק
עמוד הימיני יושב בשבת תחכמוני
ר"מ ר"ג מהר"ר יואל נר"ו אב"ד
דקרתא קרישא הנ"ל.
ולזולתו אסור בחר"ג ע"ה.

מק"ק הארדנא

מכתב מהגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל¹

ב"ה יום וא"ו עש"ק נשא תרח"י לפ"ק דראהביטש

שלו' לכבוד אה' ידידים אנשים אפרתים קצינים ונגידים גבירים
נכבדים חכמים ונבונים מופלגי תורה יושבי ק' סוגיט הנקובים
בשמותם איש על דגלו באותות יחנו לשלום.

נעימות ימין עוז תפארתם הגיע לידי לנכון וכמים הפנים לפנים כן לבי אליהם, והנה נודע להם כי יש אתי צייגנעש מאוהעל² מאת ראה"ק [ראשי הקהלה], אתפלא מדוע לא ביקשו אותי לשלחו להם. — וע"ד הצייגנעש מכאן לא אוכל עשה לבדי בטרם יבואו האנשים משם להשתדל בזה, כי מי זה האיש כאן

(1) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ט.

(2) תעודה רשמית מהממשלה.

אשר ירצה להתאמץ בזה הלא יותר נוח להם בהיותי פה — ומי יורע אם לא ידברו על לב השרים לכלי תת ציינגעש. ולו שמעני, יכתבו אל אחי הרב מו"ה שמואל ט"ב נ"י אבד"ק גארליץ לדבר עם הקהל רשם ע"ד ציינגעש בהיותי שם, ידעתי כי הם בכל כח ועוז יראו לשלוח ציינגעש מהשרים כדאוי וכנכון. ירדם הרו"ש וטובתם כ"ה באהבה ומחכה ראותם,

יקותיאל יהוד' ט"ב

בסוגיא דשמא יעבירנו⁽¹⁾

מהרב הגאון מוה"ר פנחס סג"ל צימעטבוים הי"ד
ראבד"ק גראסווארדיין⁽²⁾

פנחס סג"ל צימעטבוים

ראב"ד

דק"ק ווארדיין-גדול

ב"ה. אור ליום ד' תהי' שנת גאולה לפ"ק גרוו"ר יצ"ו

החזו"ש וכט"ס לאריכות ימים ושנים לכבוד ירידי היקר הרב הגאון החו"ב בחדר"ת המפורסים לשבח בתורתו וביראתו וכו' כקש"ת מוה"ר יונתן שטייף שליט"א⁽³⁾ דומו"ץ דקה"י ב' פעסט יע"א.

אחר"ש כהדר"ג נ"י, הנני להוריעו שמכתבו עם ברכת גמח"ט קבלתי לנכון, ברך לקחתי וברך אשיבנו בכרכת גמר טוב, השי"ת יעזור ויחדש עלינו שנה טובה הבעל"ט לחיים ולשלום לנו ולכ"י כנפשו היקרה וכנפש ידידו הנאמן הרושת"ה המצפה לבשורות טובות ולגאולה וישועה בב"א.

חק' פנחס סג"ל צימעטבוים

ראב"ד דפה

וכדי שלא יהא המכתב בלי ד"ת וידעתי שכבוד הדר"ג נ"י משתעשע בח"ת, אציע לפניו דבר נפלא מענינא דיומא בסוגיא דשמא יעבירנו. — בהנהות חכמת

- (1) תודתינו נתונה להרבני הנגיד הנכבד מו"ה משה יוסף שטייף נ"י שמסר לנו מכתב זה שהי' מונח בעזבונו זקנו הגאון מוה"ר יונתן שטייף זצ"ל. תשח"ח לו. — ועיין בשו"ת מהר"י שטייף סי' קנ"ב מה שהשיב על מכתב זה.
- (2) נולד בשנת תרכ"ה בטארנא לאביו הרה"ג מו"ה ישכר דוב צימעטבוים. בימי נעוריו למד בהקלויז המפורסם דעיר טארנא. נסמך להוראה מהגאון בעל בית יצחק והגאון מוה"ר יוסף בעד סאלאווייטשיק אבד"ק ברוסק. הי' מחסיריו המובהקים של הנה"ק משינאווא זצ"ל. בשנת תרמ"ו נתקבל לדומו"ץ בעיר קלויזענבורג ומשם נתעלה לראב"ד בק"ק גרויסווארדיין. נמנה בין הנדולים המובהקים בדורו. עוד בשנת תרע"ב התחיל לעסוק בהדפסת ספרו שו"ת דברי פנחס (ונדפס דף השער) ולא זכה לברך על המוגמר, ובשנת תשכ"ג נרפס ע"י בנו ליקומי תשובות ממנו בשם שו"ת דברי פנחס. נהרג עקה"ש ביום ח' סיון שנת תש"ד במחנה ההשמדה אושוויץ. הי"ד.
- (3) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד י"ט.

שלמה על או"ח סי' תקפ"ח כתב, וראיתי בש"ע הקטנים באשל אברהם סי' ת"ר שהביא בשם תשובה א' שנסתפק ברה"ה שחל בשבת ועבר ונטל השופר בשבת ותקע בו ובירך, וכן בנטל הלולב ביום א' דסוכות שחל בשבת ובירך עליו אם יצא ידי חובתו או לא, ונפ"מ לענין שלא יצטרך לברך ביום שני שהחיינו להסוברים דא"צ לברך ביום שני שהחיינו בתקיעת שופר כשבירך ביום ראשון, וכמו כן בלולב אם יצא יד"ח לולב בדיעבד כשנטל בשבת וא"צ לברך שהחיינו ביום שני, והוא ספק עצום לדינא, והחכמת שלמה הנ"ל מפלפל בזה, והעלה דא"י יד"ח בתקיעת שופר ונטילת לולב כשנטל בשבת משום דהוי מצוה הכאה בעבירה עיי"ש.

ולפי דעתי אינו מוכרח זאת, וזה תליא בפלוגתא כששכח והוציא את השופר והלולב לרה"ר ביום א' שחל בשבת אם יצא יד"ח ואינו מחויב משום שבת, דגרסינן בסוכה (דף מ"א ע"ב) א"ר יוסי יו"ט הראשון של חג שחל בשבת ושכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור משום שהוציא ברשות עיי"ש, וקאמר עלה בירושלמי סוכה שם, חברייא אמרין דטעמא דר"י משום דמצות עשה רוחה ל"ת אמר לן ד"י לא מן הרא וכו' אלא משום דהוי טעה בדבר מצוה עיי"ש, וכתב הפמ"ג באו"ח סי' של"א במ"ז דחברייא סבדין דלית ל' לולב אחר כ"א זה והוא ביר עכו"ם וכדו' ואי אפשר ליטלו משם כי אם ע"י הוצאה לרה"ר, דעשה רוחה ל"ת, אע"ג דשבת היא עשה ול"ת הל"ת נרחית ונשאר העשה כמש"כ הריב"א הובא בתוס' חולין דף קמ"א ואינו חייב חטאת על עשה רק על ל"ת דכתיב אשר לא תעשנה עיין ברמב"ם פ"א מהל' שגגות ה"א, וד"י דא"ל לא מן הרא, סובר דעשה דלולב אינו רוחה ל"ת דשבת דהיא בכרת עיין מהרש"א ומהרש"ל בפ"ק דיבמות ובספר הכריתות עש"ה. א"כ לפמ"ש המהרש"ל ביבמות דאנן קי"ל דעשה רוחה נמי ל"ת דכרת, וכ"כ בספר הכריתות להר"ש מקינון עיי"ש, נמצא לדין כשעבר והוציא השופר והלולב לרה"ר יצא יד"ח משום דאמרין בדיעבד ערל"ת, והל"ת נרחית ונשאר רק העשה כמש"כ הפרמ"ג הנ"ל.

ואין לומר דל"א ערל"ת כששכח והוציא השופר והלולב לרה"ר משום דאפשר לקיים שניהם ליכול לקיים המצוה בלא הוצאה והעברה ד"א ברה"ר והירושלמי דקאמר הטעם משום דערל"ת מיירי בכה"ג דאתרוג והלולב הי' ברה"ר וא"א לקיים המצוה רק בהעברת ד"א ברה"ר כמש"כ הפרמ"ג הנ"ל, אך לפי דעתי רוחק לפרש כן דהירושלמי מיירי בכה"ג, דק דמסתבר לומר דמיירי בסתם ששכח והוציא את השופר והלולב לרה"ר לילך אצל החכם ללמוד באיזה אופן יתקע או לעשות הנענועים כמש"כ רש"י, ואי דקשה האיך שייך לומר בזה ערל"ת הא אפשר לקיים המצוה בלא הוצאה והעברת ד"א ברה"ר, זה ניחא, דהא שיטת התוס' במנחות דף מ' דאפשר לקיים שניהם הוא דק דמרבנן עיי"ש נבי כלאים בציצית, ועוד העלה הישוע"י באו"ח סי' תקפ"ו והראש יוסף בשבת דף כ"ה דבריעבד אמרינן ערל"ת אף באפשר לקיים שניהם עיי"ש. (והא דקשה ע"ז מיבמות דף כ' ע"ב דאמרין שם לכך אין עשה דיבום רוחה ל"ת בחי"ל משום

דאפשר לקיים שניהם ע"י חליצה ופריך הש"ס מהא דאם בעלו קנו עיי"ש, משמע אף בדיעבד אין עדל"ת כאפשר לקיים שניהם, הארכתי בזה במק"א ליישב זאת בדרך נכון, ועיין בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ו' שמפלפל בזה עיי"ש) והא רקשה עוד ע"ז דאיך שייך לומר דעשה דלולב דוחה ל"ת דהוצאה והעברת ד"א ברה"ר הא ל"ה בעידנא דמעקר לאו מקיים העשה, מ"מ הרי העלה האור חרש בפסחים דף מ"ז רבריעבר אמרינן עדל"ת אע"ג רל"ה בעידנא עש"ה, ועוד דשופר הוי מצוה דרבים ול"ב בעידנא כמש"כ הש"ל הובא במג"א סי' תמ"ו גבי שופר שהביא מחוץ לתחום עיי"ש, גם כלולב כתב הסו"ז באו"ח סי' תרנ"ה דלולב הוי מצוה דרבים עיי"ש, ובשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' קצ"א עיי"ש, ולפי"ז א"צ לרחוק ולפרש הירושלמי רמיירי בא"א לקיים המצוה בלא הוצאה והעברה ברה"ר כמש"כ הפמ"ג הנ"ל, רק רבריעבר אמרינן עדל"ת גם באפשר לקיים שניהם ואף דל"ה בעידנא כנ"ל.

ורא"י לזה מדברי שו"ת התשב"ץ ח"ב סי' רי"ב שכתב ליישב אמאי לא קאמר הש"ס דאין תוקעין ואין נוטלין הלולב כשחל בשבת משום גזירה שמא יצא חוץ לתחום ללמוד אצל בקי, ותירץ שאין מבטלין מ"ע דאורייתא משום חשש שלא יעבור על ל"ת גרידא, דאפי' לעבור עלי' בידים מותר דהא קי"ל דאתי עשה ודחי ל"ת, ותחומין אפי' למ"ד שהוא דאורייתא אין בו כרת אלא לאו גרידא דאל יצא איש עש"ה. וצריך להבין דבריו רכתב דעדל"ת גרידא, הא תחומין הוא עשה ול"ת כמבואר בש"ס ר"ה דף ל"ב שופר של ר"ה אין מעבירין חוץ לתחום משום דיו"ט הוא עשה ול"ת ואין עשה דולתו"ע, וגם אפשר לקיים שניהם, וגם ל"ה בעידנא, אע"כ משום ראמרינן בדיעבד עדל"ת ועשה, ולא נשאר רק העשה לשיטת הריב"א, וגם באפשר לקיים שניהם נדחה בדיעבד, ואע"ג דל"ה בעידנא, הרי גבי שופר דהוי מצוה דרבים ל"ב בעידנא כמש"כ הש"ל מובא בר"ן שם, ומזה ראי' למה שכתבתי בכוונת הירושלמי סוכה הנ"ל.

ועפ"ז הקשיתי קו' גרולה אמאי גזרינן גבי שופר ולולב שמא יעבירו דהיינו שמא ישכח ויעבירו ר"א ברה"ר, הא הנוב"י מהדו"ק בסופו הקשה על שיטת הריב"א שכתב אע"ג דאמרינן אין עדלתו"ע הל"ת נדחות ונשארת רק העשה לכך אינו לוקה, הא כיון שנשאר איסור העשה הוי מצוה הבא בעבירה, ותירץ דהא הטעם דאמרינן אין עשה דוחה עשה משום דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה, וכ"ז לכתחלה, אבל בדיעבד כשעבר אמרינן שוב מאי אולמא האי עשה מהאי עשה ונדרחית העשה ולא נשאר שוב האיסור עשה עיי"ש. נמצא לפי"ז בדיעבד כששכח והעביר השופר או הלולב לרה"ר ליכא שום איסור, משום ראמרינן עדל"ת כשיטת הירושלמי הנ"ל וידוע דברי הסו"ז ביו"ד סי' א' ובסי' צ"א דהיכי דבריעבד מותר ל"ח שמא ישכח עיי"ש, א"כ קשה על הך גזירה דרבה שמא יעבירו דהיינו שמא ישכח ויעבירו ד"א ברה"ר, הא בדיעבד כששכח והעביר השופר והלולב לרה"ר הוא פטור וליכא שום איסור משום ראמרינן עדל"ת. ועיין בחת"ס בחידושי לכתובות דף ה' שכתב ומשמע מדברי הר"ן

בסוכה דהיכי דאם עבר לא מחייב חטאת לא גזרינן שמא יעבירונו עיי"ש, וא"כ בודאי קשה קושיתי לשיטת הירושלמי הנ"ל והיא קושיא שראוי לעורר עלי'. ואמרתי ליישב קו' זאת בדרך נכון מאוד, ועפ"ז יתיישב קו' התוס' בכמה רוכתא בש"ס שהקשו אמאי נקט גזירה שמא יעבירונו ד"א ברה"ר אמאי לא נקט גזירה שמא יוציאנה מרה"י לרה"ר עיי"ש, דהא לכאורה קשה על דברי הירושלמי הנ"ל רקאמר רטעמא דר' יוסי רפטור כששכח והוציא הלולב לרה"ר משום ראמרינן ערל"ת, הא מבואר בספר הכריתות דאע"ג דאמרינן עדל"ת שיש בו כרת מ"מ אין עשה דוחה תרי לאוין, הובא בשושנת העמקים מבעל פמ"ג סוף כלל ב', ועייש"ה שהביא ראי' לזה מנזיר דף מ"ח דהלכה כר"ע דאין עשה דוחה תרי לאוין עייש"ה, ובשבת דף צ"ז ע"ב יש פלוגתא בהוציא חפץ מרה"י לרה"ר והעבירו ד"א ברה"ר אי חייב שתים משום הוצאה ומשום העברה ד"א ברה"ר עיי"ש, מ"מ תרי איסורי יש אליבא רכ"ע, עיין בפמ"ג לאו"ח בפתחה הכוללת להלכות שבת כד"ה אמר הכותב ע"ש, א"כ ר' יוסי דקאמר סתם יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא הלולב לרה"ר פטור משמע אע"ג דעשה תרי איסורי הוצאה והעברת ד"א ברה"ר אפ"ה פטור, עיין ברמב"ם, והיאך יכול לומר בזה סתם עדל"ת, הא אין עשה דוחה תרי איסורי כנ"ל, והוא קושיא נכונה. אך זה ניחא, דהש"ס בסוכה פריך שם על ר' יוסי אמאי פטור הא מדאנבה נפק ביה ומשני כשהפכו, והקשו המפ"י מאי פריך הא מדאנבה נפק ביה ויהא חייב הא הוי הנחה בלא עקירה דהא על העקירה הוא פטור משום רהוי טעה בדבר מצוה ושוב אין חייב על ההוצאה, עיין בהגהות רע"א וברש"ש שם ובשאר מפי, אך זה ניחא ראמרינן בכריתות דף י"ג ע"ב דיש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד וכו' ר"מ אומר אף אם היתה שבת והוציאה בפיו חייב אמרו לו אינו מן השם עיי"ש וקאמר עלה בירושלמי רפ"ק דשבת ראמרו לו זה ר' יוסי רסובר כבן עזאי דמהלך כעומד רמי עיי"ש, נמצא דר' יוסי סובר מהלך כעומד דמי, ושפיר פריך הש"ס אליבא דר' יוסי הא מדאנבה נפק ביה ואמאי פטור, דהא אליביה בכל עת עושה עקירה חדשה כמבואר בכתובות דף ל"א אליבא דב"ע עיי"ש, וזה תירץ אמיתי לקו' העולם הנ"ל.

ועפ"ז ישבתי קו' התויו"ט שם, שהקשה על הרמב"ם שפסק כר' יוסי בשכח והוציא הלולב לרה"ר פטור אמאי לא מביא דברי הש"ס דלכך פטור משום דמיירי בשתפכו, ולפי"ז ניחא, לדירן דלא קי"ל כב"ע דמהלך כעומד דמי ל"צ להביא כשהפכו, ראף מדאנבה נפיק ביה, מ"מ פטור משום דהוי עקירה בלא הנחה כקו' העולם הנ"ל. ומיושב נמי דברי הרי"ף שהביא תירץ הש"ס דמיירי בשתפכו, דהא הרי"ף ברפ"ק דשבת הביא דברי ב"ע דמהלך כעומד דמי, וכתב הר"ן דכיון דהביא דברי ב"ע משמע דפסק כב"ע, ולכך הוצרך להביא תירץ הש"ס דמיירי כשהפכו, ודוק היטב כי הם דברים נכונים.

נמצא לפי"ז דר' יוסי סובר כב"ע דמהלך כעומד דמי והתוס' בשבת דף ה' ע"ב הביאו דברי הירושלמי שהקשו לב"ע דסובר דמהלך כעומד דמי היאך

משכחת מעביר ד"א ברה"ר, ומשני בקופץ עיי"ש, נמצא לפי"ז לב"ע ולר' יוסי רסברי רמהלך כעומד רמי מעביר ד"א ברה"ר בלא קפיצה ליכא איסור העברת ד"א ברה"ר, ושפיר קאמר הירושלמי לשיטתו דטעמא דר' יוסי רפטור בשכח והוציא הלולב לרה"ר משום דערל"ת, דאע"ג והוציא מרה"י לרה"ר והעביר נמי ר"א ברה"ר ליכא רק חר לאו משום הוצאה לחור.

ועפי"ז מיושב לנכון קו' התוס' הנ"ל אמאי נקט הש"ס גזירה שמא יעבירו ולא גזירה שמא יוציאנה מרה"י לרה"ר, ולהנ"ל ניחא מאור רעל הוצאה לחור ל"ש למינזר כיון רבריעבר אם שכח והוציא מרה"י לרה"ר פטור משום ראמרינן בריעבר ערל"ת כקושיית הנ"ל, לכך נקט הש"ס הגזירה שמא יעבירו ד"א ברה"ר והיינו שיוציא ונס יעביר ר"א ברה"ר ואז איכא תרי איסורי משום הוצאה ומשום העברת ד"א ברה"ר, ואין עשה רוחה תרי לאוין ושפיר איכא למנזר, ורו"ק הוטב בכל מה שכתבתי שהם רברים נחמרים.

ולפי"ז קשה אליבא דר' יוסי וב"ע רסברי מהלך כעומד רמי אמאי גזרינן שמא יעבירו ד"א ברה"ר הא אליבייהו לא מחייב מעביר ד"א ברה"ר רק ע"י קפיצה, וכבר הרניש בזה בחירושי רע"א בר"ה דף כ"ט עיי"ש, ותירץ דהתוס' הנ"ל תקשו אמאי נקט שמא יעבירו ולא שמא יוציאנו, ותירצו כשלא עמד לפוש הוא פטור משום שלא הי' עקירה ראשונה לכך משא"כ לב"ע דסובר רמהלך כעומד רמי במפנה חפצים מזויות לזויות מחייב אף כשנמלך עליהם להוציאן, ושפיר אליבא דרב"ע אע"ג רליכא למינזר משום שמא יעבירו, עכ"פ איכא גזירה משום הוצאה שמא יוציאנה מרה"י לרה"ר עכת"ר רע"א. ולפי"ז שוב קשה לר' יוסי ולב"ע רסברי רמהלך כעומד רמי וליכא למנזר שמא יעבירו רק שמא יוציאנה והוי רק חר לאו, ועל חד ליכא למינזר כיון רבריעבר אם שכח והוציא הלולב לרה"ר הוא פטור לר' יוסי משום ראמרינן ערל"ת כמבואר בירושלמי הנ"ל, אך זה ניחא רבולוב שפיר גזרינן שמא יוציאנה מרה"י לרה"ר ול"ש לומר ערל"ת כיון רמראגבהה נפיק ביה, ולאחר שיצא בו ל"ש לומר ערל"ת כמש"כ האשכול הלכות מנילה והסמ"ג, רבולוב גזרינן שמא יעבירו לאחר שיצא בו, והירושלמי שפיר קאמר אליבא דר' יוסי דעשה רוחה ל"ת משום דמיירי כשהפכו ולא יצא בו, לכך שפיר גזרינן שמא יוציאנה בסתם ובשופר נמי שפיר גזרינן שמא יוציאנה אע"ג רליכא משום העברה ר"א ברה"ר מ"מ איכא עוד לאו משום שמא יתקן כלי שיר כמש"כ המג"א בסי' תק"פ בשם מהרמ"פ ובמחה"ש שם רכתבו רבשופר איכא תרי איסורי משום הוצאה ומשום שמא יתקן כלי שיר, ולכך שפיר גזרו לב"ע ולר' יוסי גבי שופר ולולב שמא יוציאנו, כמש"כ רע"א הנ"ל נמצא לפי"ז לרדין דהא גזרינן בשופר ולולב גזירה שמא יעבירו היינו שמא יוציאנו וגם יעבירו ד"א ברה"ר ואיכא תרי לאוין ואין עשה רוחה תרי לאוין כנ"ל. ולפי"ז הררינן לענין ספק הנ"ל אם תקע בשופר ונשל לולב ביום ראשון שחל בשבת אם צריך לברך עור שהחיינו כיו"ט שני, ולפי הנ"ל א"צ עור לברך דהא ברעבר אם תקע ונשל לולב בשבת יוצא יר"ח כל זמן שלא הוציא והעביר ד"א

ברה"ר, כיון דל"ה רק גזירה מדרבנן, אמדינן בדיעבר עשה דוחה ל"ת דרבנן, ודמי למאי דאמרינן ברה"ר רף ל"ב גבי שופר דאין מעבירין עליו התחום משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, וזהו לכתחילה, מ"מ בדיעבר אם יצא חוץ לתחום ותקע שפיר יוצא דאמרינן בדיעבר עשה רוחה ל"ת ועשה והל"ת נדחית כמש"כ הריב"א והתשב"ץ והירושלמי הנ"ל גבי לולב.

אך יש לומר לפמ"ש התוס' בסוכה רף ג' ע"א גבי לא קיימת מצות סוכה כל ימך מכח גזירה דרבנן א"י מה"ת עיי"ש, ה"נ משום גזירה דרבה שגזר שמא יעבירונו אם עבר ותקע בשופר ונטל לולב בשבת אינו יוצא המצוה מה"ת, והא דקאמר בירושלמי הנ"ל בשכח והוציא הלולב לרה"ר הוא פטור משום דבדיעבר אמרינן עדל"ת, דשם מיירי בזמן שביהמ"ק קיים שהיו תוקעין ונוטלין לולב בשבת דאז לא הי' גזירה דרבה, משא"כ לדירן דגזרו שמא יעבירונו שפיר יש לומר דא"י מה"ת כשעבר על גזירה דרבה לשיטת התוס' סוכה הנ"ל, אך ברה"ר בסוכה שם וברמב"ן ובריטב"א מבואר דסברו דלא כתוס' הנ"ל שכ' גבי הא דלא קיימת מצות סוכה כל ימך שהוא רק מדרבנן, ומה"ת יוצא יד"ת, א"כ תליא בפלוגתא הנ"ל, עיין בפמ"ג בפתיחה הכוללת לחאו"ח ובהל' סוכה בענין הנ"ל, ודו"ק היטב.

ועפ"י דברי הירושלמי סוכה הנ"ל שכתב דטעמא דר"י בשכח והוציא הלולב לרה"ר הוא פטור מטעם עדל"ת כנ"ל, יש ליישב לנכון דברי התויו"ט ברפ"ק דשבת כד"ה פשט העני את ידו לפניו והוציא העני חייב, וכתב דמש"כ הר"ב רמצוה הבא בעבירה חייב עלי' אפי' לר"י דפרק י"ט במתניתין מ"ד ולר' יוסי דסוכה פ"ג מ"ד דהלכתא כוותייהו דלא ניתנה שבת לרחות אצל מצות צדקה כלל משא"כ במילה ולולב שניתן שבת לרחות עיי"ש, והקשה עליו בתוס' רע"א הא כלולב ג"כ לא ניתנה לרחות העברת ר"א ברה"ר רק הנטילה לחוד רהוי טלטול בעלמא עיי"ש, ובשו"ת כ"ס חאו"ח סימן מ"ח הביא קו' זו בשם ח"ס ור"נ אדלר ז"ל. ולפי דברי הירושלמי הנ"ל בדיעבר כשעבר והוציא הלולב לרה"ר הוא פטור לר' יוסי מטעם עדל"ת, צרקו דברי התויו"ט, דלולב נמי ניתן לרחות את השבת בדיעבר, משא"כ צדקה לא ניתן לרחות את השבת כלל, ולפי דעתי הוא קרוב לאמת בכוונתו, וימחול כהדר"ג ג"י לעיין בכל הדברים הנ"ל שכתבתי ולהוריעני בזה חו"ד אי"ה.

בענין כתיבת שם בס"ת

מהרב הגאון מוה"ר זעליג ראובן בענגיס זצ"ל
ראב"ד בעיה"ק ירושלים⁽¹⁾

זעליג ראובן במוהר"צ בענגיס

רב ואב"ד למקהלות האשכנזים

מח"ס לפלגות ראובן

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

בע"ה מוצש"ק לס' וחיית ורבית ובדרך ד"א וגו' א"ך אלול תרנ"ן לפ"ק.
מע"כ ידירו האדם ביקר האב הגדול בתורה, ומצוין ביראה וכו'
כש"ת מו"ה ד' נחום אברהם ספרא שליט"א⁽²⁾, ישא ברכה מאת ד'.

בברכת שלמא רבא למד ולתודתו נוסף על ברכת שנה טובה ומאושרה
למע"כ ולכל משפחתו והנלוים אליהם, הנני מודיעו כי מכתבו נכון בא לידי אפניא
דמעלי שבתא וחשבתי להשיב לו מפני הכבוד נגדה נא כל רובי מדרותי המקיפות
אותי בהקפת כל הראש ממש.

וראשון תחלה הנני מוצא כראי להודיעו מה שנראה להסכים למ"ש בפ"ת
יו"ד סי' רע"ו ס"ק כ' בשם הרבה גאונים דס"ל דגם בס"ת בעינן שהשם יכתב
דוקא כסדרן, אשר עפ"ז יומתק מ"ש רש"י ז"ל במגילה י"ז. ד"ה יהי שם ד'
מבורך וכו' וברכתו כסדרו ע"ש, ומסתייע נמי לזה מ"ש בשבועות ל"ה ע"ב
שכבר קדשו השם אף שי"ל דמיירי בכה"ג שכתבו כסדרן, אבל פשטות הדברים
מורין כן, שכך כותבין.

ומה שהעיר מע"כ על המנה"ח, יפה העיר, מהא דשחיטה לפי דין הש"ס
שהשהי' יש לה שיעור ונמצא שגם בהפסקה כשר. אמנם גם זו"ז קושייתו מיושבת
בפשיטות שאף שתחלה כבר כתוב שם בן שתי אותיות מ"מ י"ל שעדיין לא

(1) נולד בעיר שנייפשוך (סמוך לוויילנא) ביום י"א סיון שנת תרכ"ז לאביו מו"ה צבי
הירש. רבותיו המובהקים היו הגר"ח מבריסק, הגר"ר נפתלי צבי ברלין, והגר"ר רפאל
שפירא אבד"ק וואלאזין. בקיאותו הי' עד להפליא. שימש ברבנות בעיירות קאלוואריא
דליטא, סמאלענסק, ובאדקי. בשנת תרצ"ו יצא מחו"ל לאה"ק, וביום ד' תשרי נתקבל
לראב"ד רערה החררית בירושלים. חיבר ס' לפלגות ראובן על הש"ס ז' חלקים. נפטר
בירושלים באסרו חג שבועות שנת תשי"ג לפ"ק ושם מנ"כ.

(2) נולד בערך בשנת תרכ"ה ברווינסק לאביו מו"ה אלחנן פנחס ספרא (תלמיד
הנה"ק בעל צמח צדק זצ"ל). אחר חתונתו דר בפראנקפורט והי' שם שו"ב. וסוף ימיו דר
בכפר עתא סמוך לחיפה ואח"כ בכני ברק. נשא ונתן עם הרבה גדולי תורה כפלפול
והלכה. נפטר בכני ברק בשיבה טובה.

נוף הכת"י נשלח לנו מאת נכרת השואל, אשת ידירנו המנוח מו"ה נפתלי
עהרנבערג ע"ה. ישלם לה ר' נמולה הטוב.

נתקדש משום שנכתב ע"מ להוסיף שם בן ארבע, וכמובן. וכמדרמה שכן נזכר גם באחרונים לענין שם אלקים, ולא נפניתי לעיין עוד בזה.

וע"ר שאלתו אם כראי ואם רשאים לתקן לפי מ"ש בנוב"י, ררק בשדרכוקים מתחלת כתיבתן רשאים לתקן, אבל לא בשנעשו אח"כ, ויש להסתפק שמא כשר גם בלא תיקון שאז אינו מתקן רק מוחק. הגה מצינו בשו"ת דמ"ע מפאנו שכתב ממש להיפוך וז"ל בס' ל', ובדין ריבוק האותיות זו לזו התיקון מועיל בהן ובלבר שנרבקו אחרי שנגמרו צורתן ולדין לא מקרי צורה נגמרת עד שיהיו גויל מקיף אותה מכל צד אחר שהגביה ירו מעל הקלף וכו' אבל אם נרבקו קודם שתגמר צורת אחת מהן וכו' כי אין זה רבוק אות לאות אלא רבוק מה שאינו אות ונעשה אות אח"כ ע"י סכין ובכנון זו לא התירו הרמב"ם והרא"ש וכו', ע"ש. אשר ע"כ הי' באפשר לומר היתר על שאלתו, אמנם לעומת זה י"ל בכה"ג שוא"ת עריף ומצטרף לזה שיטת הרמב"ם שאף בס"ת שיי"ב טעות גמור רשאים לקרות בה וגם לברך, וכירוע. ובמק"א הוכחתי שע"כ הרמב"ם לפי שיטתו מוכרח לפסוק כן. עכ"פ אין הכרח לפי"ז לעשות נגד ר' הגוב"י ז"ל, ושוא"ת עריף, ואם יתקלקל יותר כמ"ש כת"ר שיש לחוש לזה, אז נתיישב ברבר בע"ה.

והנני גומר מכתבי זה בברכת שנה טובה לכת"ר ולכל אחב"י י"א ות"ח בני עירו וכ"ש למע"כ הרב הגאב"ר שם כולם יעמרו על הברכה לחיים ארוכים נעימים וברוכים לחיים של שלו' ורוב טובה.

כאו"נ נפש המברכם המיחל לישועת ר' הקרובה,

זעליג ראובן בענגיס החופ"ק

בדין יריעה של ס"ת שבלה

משה הלברשטאם

מו"צ בהערה החרדית

ראש ישיבת רברי חיים טשאקאווע

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

נשאלתי ע"י הסופר מוהרר"א ק. הי"ו מפעיה"ק ת"ו ע"ר יריעה של ס"ת עתיק שיש בו ארבעה עמודים, אשר שנים הראשונים כשרים ומוגהים היטב אך שנים האחרים בלויים באופן שאינם כשרים, שאי אפשר לתקנם, ומסתפק אם מותר לכתוב מחדש שני עמודים במקום ותחת הבלתי כשרים ולתפרם כאחד ואז יהי' כל היריעה בכשרותה, וליתר שאת הרי לרעתו אפשר ששני העמודים החדשים הבאים במקום הבלויים יכתבו מעתה בריוח וכתב גרול באופן שיהי' מהם ג' עמודים חרשים לגמרי, ופעמו ונימוקו עמו שאם נגנוז כל היריעה נמצא שני עמודים הכשרים לחלוטין — והיינו הראשונים יגנוז שלא לצורך. את"ר השואל הנ"ל.

תשובה. היות כי הלכה זו סתומה ונעלמה מאור מרוב הסופרים ע"כ אבוא בזה לעמוד על שורש הלכה זו ואם יש מקום להקל בה עפ"י דברי גדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים.

במס' סופרים (פ"ב הל"ז) יריעה שבלתה לא יטול שנים ויחזיר שנים אלא נוטל ג' ויחזיר ג' ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון עכ"ל, ומלשון "יריעה" משמע שרק יריעה א' בלתי, לפ"ז אינו מבואר כל כך הלשון, "לא יטול שנים" הו"ל למימר לא יטול א' אלא ג'. הרא"ש העתיק לשון מס' סופרים ממש ולא ביאר טעמו של דבר, אבל לשון הטור יו"ד סי' ר"פ א"ש טפי שכתב וז"ל: ס"ת שבלו ממנה יריעות ובא להחליפם לא יטול ב' ויחזיר ב' אלא יטול ג' ויחזיר ג' פ' אפי' לא בלו ממנה אלא א' או ב' צריך להחליף ג' לפי שא"א שיהיו אותו שמחליף דומות לגמרי לאחרות לכך צריך שיהא לפחות ג' דומות ואז אין כל כך גנאי בשינויו עכ"ל הטור, ובזה מבואר ומפורש כוונת אביו הרא"ש למה הצדיקו ליטול ג' יריעות, (ומה שהשיטת סיום מס' סופרים, "ומה שהוא מחזיר וכו'") כבר העיר בזה המהרש"ל והפרישה סק"ה), ומרן המחבר העתיק דברי הטור וכן הלבוש וגם בשו"ת פנים מאירות ח"ג סי' כ' כתב דפשיטא לי' דכן יש להורות, ומה שהסופרים לא נהגו לסלק ג' יריעות אין למדין מהן כי הרבה סופרים בדורנו שאינם בני תורה עי"ש. וא"כ לכאורה פשיטא בנ"ד לא מיבעיא דלא סגי בתיקון היריעה לבדה אלא שצריך עוד ליטול עמה ב' עמודים ואולי גם עוד ב' יריעות מלבד היריעה המתוקנת, אבל כפי הנודע לרבים זה ימים ימימה לא נהגו הסופרים כן, ע"כ נבאר בזה מהו דעת האחרונים, ובפרט שלא נתבאר בראשונים מה הדין בדיעבד אם פוסל, שרעת הטו"ז סק"ה בפשיטות דבריעבד אינו פוסל, ואם דבריו חמה בכל אופן.

וראש המדברים בזה הוא הגר"י כץ זצ"ל בשו"ת שארית יוסף סי' מ"ט גיסו של הרמ"א שנדחק ליישב ולקיים מה שאומרים הסופרים שמעולם לא נשמע להסיר ג' יריעות בשביל דף א' שנקרע ונפסל וגם קשה להביא לירי גניזה, ודקדק למה כתבו ספר תורה שבלה למה לא כתבו סתם ספר תורה שנפסל בה יריעה צריך להסיר ג' יריעות, ועוד שיכול לכתוב רבותא אפי' נקרע דף א' צריך להסיר ג' יריעות ע"כ כתב דצריכין לומר דרוקא ס"ת שבלה וא"כ הוא ישנה ער מאור ואז אם נסיר רק יריעה א' ונכתוב אז השינוי הוא גרול ער מאוד לכן אנו צריכין להסיר ג' ולכתוב ג' הרומות יחד אבל כשנקרע ונפסל ואינו עתיקה כל כך אף אם כותבים רק יריעה א' אין השינוי גרול כל כך, וקצת ראיה בין שינוי גרול לקטן מרבירי הרא"ש לענין חציו גויל וחציו קלף, וגם בשו"ת חוט השני סי' פ"ו השיב לבנו בעל חוות יאיר שתמח על המנהג שאין מחליפין ג' יריעות והביא בקצרה דברי השארית יוסף וגם ב' דלוט"ז רבריעבד אינו פוסל, ו"ל רבשעת הרחק מתיר לכתחלה.

ווא"ז בשו"ת חכם צבי סי' י"ט שרא בי' נרגא בדברי הטור, ורעתו שא"צ להחליף ג' יריעות ורי לן בהחלפת יריעה א' ולא יותר, ומוכיח כן מלשון הגמ' לפי שיטת הראשונים, ומה דאיתא במס' סופרים יריעה שבלה לא יטול ב' ויחזיר ב'

אלא נוטל ג' ומחזיר ג' ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון אין הכונה על ב' או ג' יריעות וכמו שכ' הרא"ש ורי"ו וטור אלא הכונה על ב' או ג' דפים ולא יריעות, והיינו אף שלא בלו מן היריעה כי אם דף או ב' דפין אין די בהסרת ב' דפים כי אם צריך להסיר ג' דפין ויחזור ג' דפין שהם שיעור של יריעה קטנה, כי פחות מג' דפין אין עושין כמבואר במנחות, וזה יסוד מנהג הסופרים המקילים בהסרת יריעה א' בלבד או גם חלק מיריעה א' במקום שאפשר שישאר ג' עמודים, דמה שכתוב בתוספתא ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון היינו כדי שלא תאמר ויטול ב' דפין ויכתוב כתיבה גסה ויעשה מהב' דפין שהוא שיעור יריעה קטנה, לכן סיים ומה שהוא מחזיר כמדת כתב הראשון, שכך א"א לו לעשות משנים שלשה. אולם בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' פ"ט) סמך ידיו על חילוק של השארית יוסף וחוט השני רשאי בין נקדע מחמת יושנה שצריך לסלק ג' יריעות בין שאר קרעים שרי בסילוק היריעה או מקצת, ודחה קושיות הח"צ ע"ש. גם גאון עוזנו החיד"א זי"ע בספרו כסא רחמים עמ"ס סופרים, מסכים לדברי השב"י.

ועי' בשו"ת ח"ס (יו"ד סי' רנ"ז) שכ' בדינא דמו"ז שכ' בדריעבד כשר בב' עמודים, מכ"מ משום דיבוא לירי גניזה לא חשיב כריעבד, וכל שלא נדבקו היריעות אהרדי ונעשה ס"ת שלם לא הוי כריעבד, ואורות מה שהעיר הרב השואל שלא נהגו הסופרים להחליף ג' יריעות לא ראינו אינו ראייה במירי שלא שכיחא כולי האי, ואולי נמו אשמת הסופרים היא, ועוד י"ל דל"א אלא ביריעה שבלה דכבר קש לה ונזדקן הס"ת, א"כ אם יכתוב כתב חדש הו"ל מנומר משא"כ פסול אחר שאינה מחמת זקנה אפשר ראין קפידא להחליף ג' יריעות משו"ה לא נהגו כן. ותימה גדול בעיני על מרן הח"ס שלא הזכיר כי חילוק זה כבר מבואר בשו"ת שארית יוסף וחוט השני ובשבות יעקב, ובפרט שגם הבאר היטב הביאם, והח"ס הוכיח סברתו מלשון כל הראשונים שכ' בנמצא פסול בשם שאינו נמחק צריך להחליף ולא אמרו דסני בחליפת אותו העמוד וגם לא אמרו דצריך להחליף ג' יריעות, וש"מ דצריך לחלק בין בלוי לשאר פסול.

שו"מ בשבט סופר (חיו"ד סי' פ"ו) שהביא רב רי זקינו הח"ס ותמה עליו שלא הזכיר תשו' האחרונים וגם משו"ת חינוך בית יהודא סי' ע"ו שהשיב הגאון מו"ה משה אב"ד פוזנא שמנהג הסופרים שאין מסלקין עוד ב' יריעות כיון שקלף שלנו הוא לכן מאוד מחזי כמנומר ואינו דומה לקלף של ראשונים שלא הי' לבן כ"כ ומנהג של ישראל תורה (וגם הביא שם תשו' שארית יוסף) ומכ"מ מסיק להלכה דאם כבר נעשה ונרבק לס"ת אפי' לא השאיר רק דף א' כשר (מש"כ שם בשם טו"ז סי' רע"ב בדריעבד כשר אפי' בדף א', עיינתי בטו"ז שם סק"ד ולא הזכיר רק מב' דפים, אולם מהראי' שהביא כיון שלא הוזכר ברמב"ם בין הדברים הפסולים אפי' בריעבד, יש להוכיח דאפי' בדף א' מכשיר בריעבד וכן כתב בשו"ת מהר"ם מינץ סי' י"ב (וט"ס בפת"ש שכתב מהר"ם מינץ) להכשיר אפי' בדף א'), וכן הוכיח במישור בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' פ"א והסכים על ידו בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' קע"ט והוזכרו כולם לשובה בפת"ש סי' רע"ב סק"ו, וכתב שכן

גם רעת זקני התפארת למשה (עי' עליו בתשו' אא"ז מרן הר"ח זי"ע ח"ב יו"ד סימן קכ"א בסופו) וע"כ צדקו דברי השבט סופר במה שכתב שאפי' לא השאיר רק דף א' כשר, אבל אם עריין לא נדבק, כתב שם השבט סופר שאין בידו להקל נגד משמעות גדולי הפוסקים לסלק כל היריעה, וכ"כ שו"ת שבות יעקב שכל שצריך תיקון צריך לתקן בענין שכשר אפי' לכתחלה, ואין השבות יעקב ופנים מאירות חולקים על הח"צ. ובשו"ת ריב"א (יו"ד סי' קל"ח) אין דעתו לסמוך על החכ"צ רק בשעת הדחק גדול. ובעיקר דרינא יש לעשות כפסק השו"ע וכחסכמת רבו מהר"מ בעל ביאור מרדכי.

ובזה באנו בס"ד למסקנא דמילתא, דלדעת השארית יוסף ורעימי' כיון דכאן בנידון דירדן ג"כ הוי ספר ישן ועתיק הרי אין להתיר אלא בג' יריעות, ואפי' החכ"צ שאינו מצריך ג' יריעות אבל עכ"פ יריעה אחת צריך שיהי' בה ג' דפים עכ"פ, וכאן אין בה אלא ב' דפים והא לא מהני, וגם שכאן בנידון המרוכר עדיין לא נדבקו, אם כן משמעות כל הראשונים שיש להחליף כל היריעה, אם לא שנשארו ג' דפים דאז יש מקום לסמוך להכשיר אפי' לכתחילה כרעת זקני החכ"צ וסיעתו.

הערות וציונים

על ספר לקח טוב מהגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

כלל א) בעניני שליחות וז"ל, נסתפקתי הא דקיימ"ל שלוחו של אדם כמותו מה הכוונה בזה אם הכוונה שנופו של שליח נחשב כגוף המשלח, או השליח לאדם אחר נחשב רק שהמעשה אשר הוא עושה בשליחותו עכ"פ מתייחסת למשלח ונחשב שהמשלח עשה המעשה ההוא, או רלמא גם המעשה איננה מתייחסת למשלח רק לשליח ונחשב שהשליח עשה המעשה לא המשלח רק שהתורה נזרה שאף שאדם אחר עשה המעשה לא הוא עכ"ז כיון ששלחו לכך מועלת המעשה של האחר עבורו כאלו עשאה הוא עכ"ל. יש להעיר מכמה מקומות א) עי' מס' נדרים דף ח' ע"ב בר"ן ד"ה בעל מהו, ב) עי' מס' קידושין דף כ"ג בעי רבה לר' שמעון בן אליעזר עבר כנעני מהו שיעשה שליח, ועי' שם בתור"ה מה שיעשה שליח ריש מפרשים (קמא) אפשר לומר דזהו האיבעיא אי שליחות הוא ממש כגוף המשלח וא"כ גרע ע"י השליחות ואח"כ פשט הנמרא דמהני שליחות וא"כ רק המעשה מצרפין למשלח ולא שנעשה גוף השליח כגוף המשלח ודו"ק. ג) עי' בספרו חוסן יוסף אות קפ"ו, ואות שכ"ג.

שם באו"ק ג'. וז"ל, הנה כראי הקדומה יש להביא גם מש"ס סומה דף כ"ז ע"א דאמר במי שנתחדש או שנשתטה או היה בבית האסורין וקינאו בו"ד לאשתו דאם נשתפה אח"כ אינו מביא ומשקה אותה משום דכתיב וקינאו והביא ע"כ בעי' קינוי והבאה באחד ע"ש ברש"י ר"ה וקינאו ושם דף כ"ה ע"א ברש"י ר"ה עבדינן כ' דקינאו ב"ד הוא מטעם שליחות דזכות הוא לבעל לקנאות באשתו אם רואין אותה פרוצה במעשי' וזכי' מטעם שליחות עש"ה, וא"כ יש משם דאי' כראי' הקדומת דאם השליח כבעלים או שהמעשה מתייחסת לבעלים ראוי שיוחשב קינוי והבאה באחד עכ"ל. יש לרחות דאי' זו לפי מה שכתב הקצה"ח סי' ק"ה ס"ק א' רשימת דש"י אף דזכי' מטעם שליחות, לאו משום דאנן סהרי דעשאו שליח אלא הוא דין בפני עצמו דמהני ואפשר דזכי' איכא למימר דמהני המעשה של אחר עבודו אבל אינו מתייחס למשלח אבל שליחות גמור אכתי איכא למימר או דהוי כגוף המשלח או המעשה מתייחסת להמשלח ודו"ק.

שם או"ק ח' בא"ר דהא הא דאמירה לעכו"ם שבות היינו משום דנהי דמדינא אין שליחות לעכו"ם עכ"ז החמירו חכמים ונתנו דין שליחות לעכו"ם באיסורין וכו' עכ"ל. עי' בהגהות דע"א על ש"ע או"ח סי' ש"ז במ"א ס"ק כ"ט.

כלל ב'. בענין אין עונשין מן הרין ר"ה והנה, האחרונים ז"ל נסתפקו אי כב"נ עונשין מן הרין והביאו דאי' מש"ס ב"ק דף ל"ח ע"א וכו'. כן הוא בפרשת דרכים דרך דוד דרוש עשירי ר"ה ואל זה סובב, ועי' גועס מגדים פר' משות ר"ה עוד אחרת היא לנו.

שם. שהרי המואבים היו מסיתים את ישראל וכו' ומבואר בסנהדרין דף ל"ג: דבמסית אין נוהגים דינים הנלמדים מוהצילו העדה משום דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו וא"כ אין ראי' כלל מש"ס ב"ק עכ"ל. עי' סידורו של שבת שורש ששי ענף י"א ד"ה וזה דוקא, דכב"נ לא מצינו דין של והצילו העדה אפילו בלא מסית.

כלל ה'. בענין הצרכת שינה לעכב ר"ה התוס' בגיטין דף ג' ע"ב ר"ה וכו', כתבו דבראורייתא אין לחלק בין לכתחלה לבריעבר עכ"ל, והעיר מכמה מקומות. ויש להוסיף ממש' קידושין דף מ"ג ע"ב תד"ה וכל שאינה בא"ר וז"ל רכיון דלא היה האי איסורא דנגדרת אלא מדרבנן שרי בריעבר וכו' רכיון דהוי האי איסורא דאורייתא אסור אפילו בריעבר עכ"ל.

כלל ו'. או"ק ד' ר"ה ואולם ברש"י, ואו"ק ה' ר"ה המקום. עיין מזה בספרו שו"ת בן פורת סי' י' או"ק י"א ד"ה ומה שהקשה.

שם. או"ק ה' ר"ה ואולם, ואו"ק ו' ר"ה ועפ"ז. עיין מה שהעיר בזה בשו"ת כוכב מיעקב סי' קי"ח.

כלל ז'. ר"ה ודרך אגדה וכו' עד ר"ה ואין להקשות דא"כ אשה העושה מלאכה ברנע ראשונה ריו"ט ושבת תיפטר וכו'. לא זכיתי להבין קושיותי דהא

הוא בעצמו כתב לעיל בד"ה והנה נורע, דלגבי לאוין לא שייך דיחוי, ואיסור מלאכה אית ב' לאו, ודו"ק.

כלל ח'. אי מצינו סייג בדאורייתא והעיר מכמה מקומות, ויש להוסיף א' עי' רמב"ם הל' סנהדרין פ"ז הל' א' בכסף משנה בסוף דבריו וז"ל ויותר נראה לי דלטעמי' אזיל שכל דבר שאינו מפורש בהד"ר בתורה קרי דברי סופרים וחכמים קבלו ממש רבינו ע"ה דרשה זו ומטעם זה, והתם איתא דלכך אין לוקין מ' רק ל"ט שאם שכח ויתן א' יותר שלא יעבור על כל יוסף אבל אם יוסיף א' על ל"ט לא איכפת לן דהא גם אז כדן יותן, וא"כ מצינו סייג בדאורייתא. (ב) עי' חינוך מצוה תפ"ה דאיסור אכילת חמץ אחר חצות הוא גדר לאיסור אכילת חמץ בפסח. (ג) עי' מס' קידושין דף ל"ח ע"א תר"ה אקרוי בשם הירושלמי דגורין כזית ראשון אטו כזית שני והתם הגזירה הוא דאורייתא ועי' שם. (ד) עי' רמב"ם הל' ע"ז פ"ו הל' י' ועי' במנ"ח מצוה תצ"ב שהביא בשם יש סדר למשנה שהכוונה ברמב"ם הרחקה שהתורה עשתה הרחקה ועי' שם. (ה) עי' נועם מגדים פ' תשא ד"ה ובאופן. (ו) עי' מסלת ישרים פ"א וז"ל, נמצא שעשתה התורה במצוה זאת של נזיר מה שמסרה לחכמים שיעשו בשאר כל המצות.

כלל י"א. בענין ברכות אין מעכבות. עי' בשו"ת קול ארי' סי' ח' שחידש דהיכא ראינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו וכן גבי ברכות היכא דאינו יכול לכוך הברכה מעכב וחילק שם מחרש גבי שחיטה דמועיל ועי' שם.

שם. בד"ה עי"ל סברא שני' בהא דבמצות דאורייתא אין הברכה מעכב ובמצות דרבנן מעכבת וכו' עכ"ל. יש להעיר מב"י או"ח סי' תרצ"ב בסופו מביא בשם התוספתא קרא את המגלה בין שיכרך לפני' ולא לאחר' או שלא בדרך כלל יצא, הרי דגם בברכת על מצות דרבנן אין מעכבת. ואפשר דמגלה הוה כמו דאורייתא עי' ט"ז סי' תרפ"ז ס"ק ב'.

כלל י"ב. בענין מהב"ע אות א' בא"ד ונלע"ד לומר עוד טעם אחד בזה עפ"מ"ש הר"ן פרק ערבי פסחים דף ק"ס ע"ב וז"ל ואפשר שבשאר הרב ז"ל כורך מצה ומרור מההיא דלא מינטרא קאמר דכיון דכריכה אינה אלא משום זכר למקדש בעלמא מסתייא דעביד לה אפילו ממצה דלא מינטרא עכ"ל הר"ן ומסביר הגר"ע דברבר שהוא זכר למקדש לא שייך פסול רק אם הוא פסול הניכר בגוף הדבר וכו' ולפי"ז מובן בפשיטות ד"ה לענין יו"ט ב' דרבנן דהוה אך משום זכר למקדש ע"כ תדר דהוא דבר הניכר בגוף הלולב שפיר פוסל גם ביו"ט ב' משא"כ לכם דאינו פסול הניכר בגוף הלולב ע"כ שפיר אינו פוסל ביו"ט ב' וכו' עכ"ל רי"ע. (ולפי דבריו צריך לומר רבמקדש צריך להיות הדר כל שבעה דאל"כ ל"ל זכר למקדש אי במקדש גופא לא צריך). ובאמת צריך להבין למה לא פסלו חסד בשני דהוא נמי ניכר ועי' שם בתוס' סוכה כ"ט: ד"ה בעינן דחסר כשר בשני ועי' בתוס' רע"א פ"ג דסוכה משנה א' אות ט"ו ד"ה לולב הגזול כעין זה. ותירץ מורי

חמי שליט"א דעיקר הוא שיקח אותו החפץ לזכר אבל אם החפץ אינו שלם זה לא איכפת כיון שאיכא זכר שלקח אותו דבר שלקחו במקדש משא"כ אם אינו הדר לא הוי אותו המין אשר לקחו במקדש.

שם באות ב' ד"ה והנה במ"א בחידושי העירות. עכ"ל. הוא באתון דאורייתא כלל י"א. ועי' בספרו גליוני הש"ס מס' סוכה (דף ט' ע"א) ד"ה תור"ה ההוא מיבעי' לי'.

שם באות ה' ד"ה והנה הספק. עי' מזה בספרו שו"ת בן פורת סי' ח'.

כלל י"ג בענין ממ"ג בדרבנן, ויש להוסיף עי' מ"א הל' שבת סי' רמ"ו ס"ק ח' בסופו.

כלל ט"ו. אי ריבוי הכמות מכריע האיכות. ויש להוסיף א' עי' מס' קידושין דף כ' ע"א והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרנה לקרובים, משום שהך פסלות הוא לכל הקהל משא"כ קרובים ואח"כ אִמְרִינן התם צד שני מה למוכרה לפסולין שאם רצה ליעד מיעד משא"כ קרובים שאיסור חמור, ואפשר בזה פליגי שני הסברות. (ב) עיי' שו"ע או"ח סי' קצ"ג ס"ק ג' וז"ל, וכן בפ' א"צ שזכרנו הווי ברכות שוות בין אם יאמר כ"א בפ"ע בין אם יאמר א' בשביל כולן שהרי אין שם שייכות זימון ע"כ אזלינן בתר רוב משא"כ כאן בכ' או בו' דיש זימון ואפשר לעשות שני זימון יש כאן מעלות שוות דאם יזדמנו כולן כא' יהי' רוב עם טפי, וכשיעשו שני זימון יהי' בכל כח קצת רוב עם ויש חילוק ברכות משני זימון בזה הברירה בידם דשקולין הצדדים כנ"ל עכ"ל. (ג) עי' שו"ת דרב"ז בחלק לשונות הרמב"ם סי' אלף תקל"ד (ק"ס). (ד) עי' בספרו אוצרות יוסף על יו"ד ח"א אות י"ב.

שם אות כ' בא"ד וא"כ אי נימא דריבוי הכמות מכריע את האיכות א"כ בהכרח יש מספר דאם יאנסהו לעבור כך וכך פעמים אא' משארי עבירות אז יהי' שקול כמו פ"א על ע"ז או ג"ע וכו' ובאמת הרי לא מצינו בזה גבול כלל ומסתימת ההלכה משמע דבשארי עבירות אפילו יאנסהו לעבור מאה פעמים יעבור ואל יחרג ושארין גבול כלל בדבר עכ"ל. עי' מס' ערכין דף ט"ו ע"ב שקולה לשון הרע כנגד ע"ז ג"ע ש"ד, ועי' אורחות צדיקים שער לשון הרע ד"ה אמרו רבותינו שביאר הגמ' הנ"ל שאם עבר כמה פעמים על לשון הרע הוא כמו פ"א בהנך ג' עבירות.

שם אות כ"ג. יש להסתפק אם יש לאדם לקיים שתי מצות ואין ביכולתו רק או לעשות שתיהם שלא כתקנן או לעשות אחת כתקנה והשני תובטל לגמרי מה ערוך, ומביא שם ראיות על זה. ויש להוסיף עי' נר מצוה מהר"ל מפראג טוב שיעשו מצוה אחת כתקנה להדליק יום א' ואף אם לא יהי' להם להדליק אח"כ ועי' שם דבריו הנחמדים.

כלל י"ז. אי מצינו טפל חמור מעיקר, הביא הרבה מקורות לזה. ויש להוסיף דברי הגמ' במס' נרה רף ל"ב ע"א ואיבעית אימא, רסך שמן של תרומה על זר אסור למירין מסיכה כשתי, ובברכות ל"ה ע"ב זר השותה שמן של תרומה פטור מחומש וסך חייב בחומש הרי הטפל חמור מעיקר. אבל במס' גיטין רף ג' ע"ב תר"ה רתנן, ובמס' נדרים רף ה' ע"ב בר"ן ר"ה מה נזירות, ובמס' חולין רף פ"ט ע"ב תר"ה אם יש בה, משמע ראין טפל חמור מן העיקר.

עולת שבת בשבתו

תצא

כי תצא למלחמה על אויביך. י"ל בדרך מוסר, כי תצא, תיכף בצאתך מפתח ביתך החוצה, תזרמן עצמך, למלחמה על אויביך, זהו מלחמת היצר, כי מיר יבא היצה"ר לפתותך לעבירה במעשה או עכ"פ במחשבה, ולכן תכין עצמך תיכף למלחמה ועי"ז תינצל כל היום ממנו.
(הנה"ק מוהר"ר שמעלקי זצ"ל אבר"ק ניקלשבורג')

תבא

בספרי עה"פ והי' כי תבוא אל הארץ, אין והי' אלא מיר. כי תבוא אל הארץ, עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ. ותמחהו המפרשים דהלא מצות בכורים אינה נוהגת כי אם בבואם אל הארץ לאחר ירושה וישיבה, וא"כ איך שייך לומר על מצות בכורים שבשכרה תיכנס אל הארץ. אולם יש לומר, דידוע דשרו של עמלק הוא השטן הוא היצה"ר וזהו מלחמת היצר התמידית להכניע שרו של עמלק. ולזה כיוונו חכמז"ל באומרם עשה מצוה האמורה בענין, על מצות הכנעת היצר, היא מחיית עמלק האמורה בסוף פ' תצא. ואמר הכתוב תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, שאתה תמחה ותכניע היצר למטה, ועי"ז תבער אותו ג"כ מתחת השמים שלא יהי' לו רשות להסמין ולקטרג בשמים, שישראל אינם ראויים לגאולה (כמבואר בזוה"ק), וזהו דבר הנוהג מיד, בכל עת ובכל שעה, ועל זה שפיר אמרו רז"ל, והי' כי תבוא אל הארץ, אין והי' אלא מיר, עשה מצוה האמורה בענין, היינו מצות מחיית עמלק הוא השטן הוא היצה"ר, שבשכרה תיכנס אל הארץ.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ר'. ובספרי, ועתה, מיר. הנה, בשמחה. הבאתי, משלי. ויש לומר בזה, דידוע שאדם המקיים מצות צדקה וכו', אין עצם עשיית המצוה נחשבת כמעשהו מאחר שהכל בא מהקב"ה,

וכמאה"כ (רה"א כ"ט, י"ד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, ועיקר עשיית האדם היא הזריזות והשמחה של מצות. (עיין כר"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד ה' בשם החיד"א). וזה יש להעמיס בכוונת הספרי, ועתה — מיד, הנה — בשמחה, אלו שני הדברים, דהיינו זריזות ושמחה, זה הבאתי משלי, כי זה בא מצד האדם המקיים את המצוה, אבל ראשית פרי האדמה, היינו עצם הבאת הביכורים, נתתה לי ר'.

(הגאון מוה"ר שמעון סופר זצ"ל אבר"ק קראקא²)

נצבים

ברש"י (פסוק י"ב) בשם המדרש, לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים וכו' הוריקו פניהם. וצריך ביאור מ"ט לא אמר בקיצור צ"ח קללות, אלא לפי שבאמת מאה קללות הם בכללן, ושתיים מהם נרמזו בהעלמה, שהם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב וגו', שבהם נרמזו מיתת צדיקים, שסילוקן קשה כפלים מכל הצ"ח קללות כראי' באיכה רבתי עה"פ טומאתה כשולי'. והנה מכוון בזוהר חרש רכל הקללות טמון בהם רב טוב, והענין הוא כי מחמת שנאמרו הקללות בקצף גדול, בזה הוציא ר' כל זעמו בדברים בעלמא, לפיכך יש בהן תקוה טובה לישראל, ועד"ז המליצו הקורמים עה"פ וינחם ר' על הרעה אשר דיבר לעשות, כלו' לפיכך לא עשה בפועל, מאחר שדיבר בחרי אף וכבר עבר הכעס ואינו עושה רועם. ומטעם זה הוצרך הקב"ה להעלים קללת מיתת צדיקים, באמרו גם כל חלי וכל מכה, בהעלמה, לפי שהוא דבר הנצרך לפעמים לכפר על עון הדור, ואילו הי' אומרה בגלוי לא הי' הדבר מתקיים, מאחר שיצא כבר הקצף מפיו. ועפי"ז שפיר יובן שלא נתייראו ישראל מפני הצ"ח קללות, מאחר שנתפרשו ברוגז גדול, ידעו שלא יעשו רועם כל כך, אך מפני השתים שחסרו מן המאה, מפניהם נתייראו ביותר, מראגה שיצאו ח"ו לפועל ממש, מחמת שלא הוציאים מפיו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל³)

למליחות

מי שענה לאברהם אבינו בחר המור' הוא יעננו. ולכאורה צ"ב מה התפלל אברהם אבינו בשעת העקידה שיענה לו הקב"ה לתפלתו, הלא הי' מוכן ומזומן לשחוט את בנו כאשר צוה אותו ר'. אמנם יתכן, כי ידוע שאברהם אבינו הי' מזהיר את בני אדם שימנעו מלעבור לעבודה זרה או להעביר באש את הבן למולך שהי' נפרץ אז כימיו לעשות כן, ועכשיו שצוהו השי"ת לשחוט את בנו, חשש אברהם שמא יצחקו עליו האנשים, כאומרם הלא גם אתה שוחט את בנך לאלקיר,

(2) מפי השמועה בשם הרב המפורסם וכו' מוה"ר שלמה כוימגארטען שליט"א רב בלונדון, ששמע ר"ז מבנו של הג"ר שמעון סופר זצ"ל, בשם אביו.

(3) בספרו "שאנת ארי'" (קונטרס קטן — דברי הספר על גיטו הג"ר ארי' ליב אבר"ק אמשטרדם) ברף ה' ע"ב, ונרמ"ח בסו"ס בנין אריאל. ועיין בדרשות חת"ס ח"ב דף שכ"ז ע"א שהביא זה בשמו בשינוי.

וזה הי' נסיון העקירה, ועל זה התפלל אברהם אל ר' שלא יהי' כשחוק בפי
הבריות, ושפיר צורך הלשון מי שענה לאברהם אבינו בהר המור' וכו'.
(הגה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל⁴)

לראש השנה

איתא ברע"מ פ' אמור (רף צ"ט ע"ב) ביומא דראש השנה נפיק יצחק
בלחורוי וקרי לעשו ואמר וצורה לי ציד ועשה לי מטעמים וכו' והקול קול יעקב
בהוא שופר רקא סליק וכו'. ועפי"ז יש לומר ע"ר הרמז, שאמר לו יצחק מ"ה
ז"ה מהר"ת למצ"א בני גימט' רא"ש השנ"ה רי"ן, כוונתו, באיזה עצה
ותחבולה מהרת להמתיק הרינים דראש השנה, ויאמר כי הקרה ר' אלקיך לפני,
רהנה השופר מהפך כסא רין שהוא אלקים לכסא רחמים שהוא שם הוי' כטעם
הכתוב עלה אלקים בתרועה ר', וזהו שרמזו יעקב כ"י הקר"ה אלקי"ך לפני
בגימט' תקע"ו, בסוד הכתוב תקעו בחורש שופר, ועי"ז המתיק כל הרינים. ויש
להוסיף עוד, כי יצחק אמר בא אחיך במרמה ותרנם אונקלוס בא אחיך
בחוכמת"א, היינו בכח השופר שנקרא חכמה ואינה מלאכה, ותרמז לזה, ויאמ"ר
ב"א אחי"ך במרמ"ה, גימט' שופ"ר.

ועוד יש להוסיף במש"כ ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי,
היינו להסתיר עצמו מהקטרוג עד יום כיפורים שמדומז בתיבת לבן, כמבואר
במרדש עה"פ הירעתם את לבן, הירעתם זה שמלבין עוונותיהם של ישראל כשלג,
נמצא כי יו"כ מדומז בתיבת לבן, שאז היא מחילת עוונות. ובא הרמז, וקו"ם
בר"ח ל"ך גימט' יו"ם כפורי"ם, שאז אין שטן ואין פגע רע, ומלאך בעל כרחו
יענה אמן, כי אז נמתקין כל הרינים בשרשן.

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואראוו זצ"ל⁵)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

תצא

קאפ' כ"ב פסוק ח'.

מעקה, גדר סביב לגג. אם נאמר שדוקא הגדר שסביב לגג הוא הנקרא מעקה,
משא"כ שאר גדרים, יקשה למה כתיב ועשית מעקה לגגך, הלא רי למכתב ועשית
מעקה, וממילא נרע שהוא לגגך שהרי המעקה הוא הגדר שסביב לגג.
ע"כ נראה כנוסחת דפה"ר שהוא כך, מעקה, גדר סביב. ולפ"ז כל גדר שהולך

(4) מפי השמועה מהנה"ח מו"ה לייבוש ווישליצקי נ"י בשם אביו ששמע ד"ז מפ"ק.

(5) עפ"י כתב יד אחד.

סביב נקרא מעקה, וצריך למכתב ועשית מעקה לנגד. וכן הביא נוסחה זו בספר יוסף דעת.

קאפ' כ"ד פסוק ה'.

ולא יעבור עליו, דבר הצבא: לכל דבר, שהוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון, ולא לתקן דרכים וכו'. קשה לדעת מהו דבר הצבא שפירש"י על ולא יעבור עליו, אם הוא היציאה לצבא, הרי הוא מבואר בפסוק לא יצא בצבא, וסיפוק מים ומזון הביאו מלכל דבר, וכתב עליו שהוא צורך הצבא. ולא פורש לנו מהו דבר הצבא. אמנם בספר יוסף דעת הביא נוסחא אחרת ברש"י שלפנינו וכך הוא, ולא יעבור עליו לכל דבר, הצבא לא לספק מים וכו'. ואלו הג' תיבות „שהוא צורך הצבא“ אינם שם עכ"ל. ובדפוס הראשון הנוסחה הוא, לא יעבור עליו לכל דבר, שהוא לצורך הצבא לא לספיק וכו'.

והנראה מזה שהיו כאן שתי נוסחאות, האחת לכל דבר הצבא, והשני לכל דבר שהוא צורך הצבא, ושניהם כוונתם על סיפוק מים ותיקון דרכים כמו שמפורש בהם, ודבר הצבא וצורך הצבא היינו הך. ובנס"ש הרכיבו את שני הנוסחאות וכתבו את שניהם, ובאמת אין לנו במה לחלק ביניהם. וכדי לקיים נוסחתנו צריך עכ"פ לסלק את שתי נקודות ההפסק ושיהי' הכל נאמר בדבור אחד ולא יעבור עליו דבר הצבא לכל דבר שהוא צורך הצבא. ופירושו שענין הצבא לא יחול עליו בשום פרט שהוא נצרך.

קאפ' כ"ה פסוק ה'.

ובן אין לו, עיין עליו בן או כת או בן הכן או כת הכן (או בן הכת) או כת הכת. הנה דרשה זו של אין לו עיין עליו בפסוק שלפנינו איתא בגמרא (יבמות דף כב:): לענין זרע פסול, שפוסט מן היבום, ולא לענין בת או בן הכן דפוטרים, ועיין בתוס' שם שהקשו מגלן דבת פוטר מן היבום ואי מעיין עליו הא איצטריך לאתויי ממזר. וכן בב"ב דף קט"ו תור"ה בן הכן הקשו בן לענין בני בנים מגלן דפוטרי מן היבום דהא איצטריך לאתויי ממזר. ועיי"ש בתירוץיהם. וראה זה חדש מה שב' רש"י בנוסח דפה"ר בפסוק שלפנינו, ובן אין לו, בניין אין לו, עיין עליו בן או כת או שמא יש לו בן הכן או בן הכת או כת הכת.

הרי שלהשמר מקושיות התוס', כתב קורם שמבן אין לו דרשינן בניין אין לו, שאם יש לו בת או בני בנים אין צריך לבנות את ביתו כי יש לו בניין בנוי, והוא כעין תירוץ התוס' שכתבו רילפינן מלא ימחה שמו וזה אין שמו מחוי. ואח"כ הוסיף כלשון הגמ' הנאמר לענין נחלה ובן אין לו עיין עליו. אבל עיקר דרשתו הוא מתיבת בן, ועיין (בראשית ה' כ"ח) בפסוק ויחי למך וגו' ויולד בן, כתב רש"י שממנו נבנה העולם. גם שם פירש בן מלשון בניין.

תבוא

קאפ' כ"ז פסוק י"ב.

בא"ר הפכו ליום מניהם כלמי הר גרזיום ופתחו בכרכה, כרוך האיש אשר לא

יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו ואלו עונין אמר, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' וכן כולם עד ארור אשר לא יקים.

לנוסחה זו יקשה מה שאמר חזרו והפכו פניהם, הלא זהו פעם הראשון שהפכו פניהם כלפי הר עיבל ולמה אמר חזרו והפכו. אבל בנוסחת רפה"ר, שהוא, הפכו פניהם הלויים כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו עונין אמר, חזרו והפכו פניהם להר גריזים ברוך אשר אינו מקלה אביו ואמו ואלו עונין אמר. וחוזרים והופכים פניהם להר עיבל ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ארור מקלה אביו ואמו עד ארור אשר לא יקים. לנוסחה זו קשה יותר שהמשמעות הוא שאמרו כולם בלשון ברכה ואח"כ אמרו כולם בלשון קללה, ובפירושו אמרו בנמ' רסוטה (רף ל"ז ע"ב) יכול יהיו כל הברכות קורמות לקללות ת"ל ברכה וקללה, ברכה אחת קורמת לקללה ואין כל הברכות קורמות לקללות. וגם מ"ש חזרו והפכו פניהם להר גריזים למה להם להפוך פניהם הלא כלפי הר גריזים הם פונים. וע"כ דברים אלו צריכין הג"ה. והנוסחה הנכונה הוא בספר יוסף רעת שכתב וז"ל, וכך הוא הנוסחה, והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואמרו ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ואמרו ברוך האיש אשר אינו מקלה אביו ואמו וגו' וחזרו והפכו פניהם להר עיבל ואמרו ארור מקלה וכן כולם כו' כצ"ל, עכ"ל. והנראה שזו היא הנוסחה הנכונה. ומה שלא כתב חזרו והפכו כלפי הר גריזים כי באמת כאן היא הפעם הראשונה שהפכו פניהם כי בפעם הראשון אע"פ שכתב רש"י בלשון הפכו פניהם (וכן הוא במשנה רסוטה) ע"כ פירושו הפנו, שהרי לא היו פונים מקודם להר עיבל שיצטרכו להפוך פניהם רק שהפנו פניהם להר גריזים ובפעם השני' הוא שהפכו פניהם, ולא שייך לומר חזרו והפכו.

קאפ' כ"ח פסוק כ"ה.

לזעוה, לאימה ולזיע, שיוזעו כל שומעי מכותיך ממך, ויאמרו וכו'. הלשון שיוזעו ממך הוא לשון ברכה שכן נאמר (דברים ב' כ"ה) היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים וגו' ורנזו וחלו מפניך ומתרגמינן ויזועון מן קרמך. אבל ברפה"ר תיבת ממך ליתא, רק הנוסחה הוא, שיוזעו כל שומעי מכותיך ויאמרו וכו'.

נצבים

קאפ' כ"ט פסוק כ"ה.

אין אני מעניש אתכם על הנסתרות שהן לה' א' והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו לבעד הרע מקרבנו ואם לא נעשה דין בהם יענוש את הרבים. מש"כ אם לא נעשה דין בהם, קשה, הלא מיירי ביחיד, ואפשר לחזק וליישב שקאי על העבירות הנגלות אם לא נעשה דין עליהם. אבל ברפוח"ר הנוסחה נכונה ואם לא נעשה דין בו יעניש את הרבים.

קאפ' ל' פסוק י"א.

לא נפלות היא ממך, לא מכוסה היא ממך, כמו שנאמר כי יפלא ארי יתכפי ותרד פלאים ותרד במטמוניות מכוסה חבושה בטמון.

ובדפח"ר הנוסחה היא, וכמו ותרד פלאים, ותרד במטמוניות במקום מכוסה, חבוש בטמון. וכוונתו, ששייך אצל הוורד מגדולתו וגאווה, לשון ירידה לטמון, כמו שכתוב (באיוב מ') ראה כל גאה הכניעהו וגו' פניהם חבוש בטמון, הרי שבהשפלת הגאים שייך לשון חבישה בטמון וכן פירוש ותרד פלאים ותרד במטמוניות, והפלא הוא כי באיכה שם פירש"י ותרד פלאים, ירידתה נפלות פלאים הרבה שהכל מפליאים שאירע לה מה שלא אירע לכל עיר, הרי שפירשו מלשון פלא ולא מלשון טמון ומכוסה.

וילך

קאפ' ל"א פסוק ו'.

לא ירפך. לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו. ובדפח"ר הדיבור המתחיל גרשם, לא ירפך ולא יעזבך, ונכון הוא, שהרי רש"י מפרש את שניהם.

שם פסוק י"ד.

ואצונו, ואזרזנו: כתבו הרא"ם והגו"א, שכוונת רש"י שאינו לשון צווי ממש, שהרי לא נכתב אחריו שום צווי וכו'. אבל הרמב"ן כתב שחזק ואמץ כי אתה תביא, מצוה הוא, ואלו ה' מתעצל ולא יעשה כן ה' חייב מיתה, וע"כ כתב שאין צורך לפרשו מלשון זירזו אלא מלשון צווי.

אבל בדפח"ר הנוסחה הוא, ואצונו, ואזרזנו, לשון זירזו הוא כמו צו את אהרן: ולפ"ז גם רש"י אינו מוציאו ממשמעות לשון צווי, אלא נותן טעם שלפיהך באה המצוה בלשון הזה מפני שצריך זירזו וכמ"ש בריש פ' צו אין צו אלא לשון זירזו, הגם שהוא מלשון צווי, אלא שלכן לא נכתב דבר אל אהרן, מפני שצריך זירזו. וכן פירושו כאן, שהמצוה היא בל' זירזו. ולקמן בפסוק כ"ג בפסוק ויצו את יהושע בן נון, כתב רש"י מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם: ובנוסחת דפח"ר כתוב מוסב למעלה שאמר לו והתיצבו באהל מועד, ואצונו, ועכשו מפרש שצוהו חב"ה, כמו שנאמר אל הארץ אשר נשבעתי להם, למשה (ו)אי אפשר לומר כך, ע"כ. הנה מלבד כמה מילי מעלייתא שאפשר ללמוד מנוסחה זו, עיין במפרשים מה שנתחבטו בדברי רש"י אלו, ג"כ נראה קצת שאינו מוציא „ואצונו" מלשון צווי לגמרי וכמ"ש המפורשים שלא נכתב אחריו שום צווי שהרי האי ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ וגו' מוסב למעלה וכאן צוהו.

האזינו

קאפ' ל"ב פסוק ח'.

בהפרידו בני אדם, כשהפיץ דור הפלגה ה' בידו להעבירים מן העולם ולא עשה כן

וכו'. אינו מוכן מה בא להשמיענו שהי' בידו להעבירם מן העולם, וראי בידו נפש כל חי, וכמו שעשה לרור אנוש ודור המבול. ובדפ"ר הנוסחה היא, הי' בדין להעבירם מן העולם. ובא להודיע חיבתן של ישראל שאע"פ שהיו מחוייבין להעבירם מן העולם מצד הדיון, וכמ"ש במד"ר (ב"ר פ' ל"ח) שהי' עונם קשה מרור המבול, מ"מ מפני שהיו ישראל עתידין לצאת מהם כבש הקב"ה את מדת הדיון, וכמ"ש (ב"ק ל"ח) נבי עמון ומואב שהי' משה דן ק"ו להתגרר בהם מלחמה וא"ל הקב"ה שתי פרדות טובות יש לי להוציא מהם, ועיין בפר"ד ררוש עשירי.

שם פסוק י"א.

כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן בין שוכה לחברתה כדי שיעירו בניו ויהא בהם כח לקבלו: יעיר קנו, יעורר בניו: הלשון כנשר הזה רחמני הוא קצת מגומגם שצ"ל כנשר הזה שהוא רחמני, ויותר יקשה כמה שכתב ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו וכו' היאך הוא מקשקש על בניו הרי עדיין לא נכנס לקנו, וגם מה שמסיים יעיר קנו יעורר בניו הנה בא לפרש תיבת יעיר שפירושו יעורר בהמשך לפירושו, ולהוציא מפירושו האונקלוס שפירושו מלשון ממחר כמו שתירגם רמחיש לקנ'. אבל הכי בא רש"י להוציא תיבת קנו ממשמעותו ולפרשו בניו, הרי שאף שהכוונה הוא על בניו שאותם הוא מעורר ולא את הקן מ"מ משמעות קנו נשאר כמשמעותו, והכוונה בני קנו כמ"ש בכ"מ לשון בית, והכוונה בני הכית. אבל בדפ"ר הכל מתוקן וכן הוא הנוסחה, כנשר יעיר קנו, נהגם ברחמים ובחמלה, הנשר הזה רחמני הוא על בניו אינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף בכנפיו בין אילן לאילן ובין שוכה לחברתה, כדי שיעירו בניו ויהי בהם כח לקבלו. יעיר קנו יעורר קנו:

שם פסוק י"ג.

ירכבהו על במתי ארץ, כל המקרא בתרגומו: ורש"י הולך ומפרש את כל המקרא שלא ע"ד התרגום שתירגם אשרינון על תוקפי ארעא, ופירש כל הפסוק שישראל ינצחו גבורי ארץ ויאכלו שללם ועריהם ונכסיהם, וכן בפסוק השני ע"ש, ורש"י פירשו על במתי ארץ היא א"י שנבוכה מכל הארצות וכן פירש כל הפסוק שלא ע"ד התרגום ולבסוף כתב, ועוד יש לפרש שני המקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס אשרינון על תוקפי ארעא וגו', א"כ מה שכתב כאן כל המקרא בתרגומו אין לו מובן.

אכן בדפ"ר הריבוי הזה נמשך לפסוק שלמעלה וכן הוא הנוסחה, וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם מה עשה לכם ומה עתיד לעשות לכם, כל זה הי' להם לזכור שהרי הרכיבם על במתי ארץ כו' בתרגו'.
 ורש"י הולך ומפרש את כל המקרא

הנה כל כוונתו בזה שהגם שכתוב בלשון עתיד ינחנו וירכבהו מ"מ צריך לפרשו על עבר וגם התרגום פירשו כן, אשרינו, שהוא מלשון עבר, וזה שהביא ראי' מן התרגום, ובזה נשלם פסוק י"ב, ואח"כ מתחיל לפרש פסוק ירכבהו לפי דרכו, ולבסוף כתב שיש ג"כ לפרש ב' המקראות ע"פ תרגומו של אונקלוס.

תמיהות וישובים

ישוב לפליאה של ס' צדה לדרך

ברש"י, כי תצא למלחמה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר כו'. וכתב בס' צדה לדרך⁽¹⁾ וז"ל, משמע מדבריו שאין דין יפת תואר נוהג אלא דוקא במלחמת הרשות ולא במלחמת חובה וכן איתא בהדיא בירושלמי דלא הותרה להם יפ"ת אלא לאחר כבוש א"י וכ"כ בספר החינוך ע"ש, א"כ כ"ש וק"ו שלא הותרה להם יפ"ת במלחמת מדין שהיא חמורה יותר, והראי' שלא התיר להם להחיות אלא דוקא הטף וכו' לכן נפלאתי הפלא ופלא על מה שכתבו תוס' בפ' במה אשה (דף ס"ד ע"א) דאי' שם בגמ' ויקצוף משה על פקודי החיל, אר"נ ארב"א אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלוקלכם הראשון אמרו לו לא נפקד ממנו איש, אמר להן א"כ כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרחור לא יצאנו, מיד ונקרב את קרבן ר', וכתבו תוס' ר"ה מידי הרחור וכו' וא"ת והא אפי' יפ"ת הותרה להם, וי"ל דמ"מ שייך בה איסור כדאמרינן וחשקת בה ולא בחברתה עכ"ל, משמע מדבריהם דבמלחמת מדין הותרה להם יפ"ת. ומי שרעתו רחבה מרדתי יתרץ דבריהם וישא ברכה, עכ"ל בעל צדה לדרך.

ויש לתרץ, דהא ראמרינן דדין יפ"ת אינו נוהג במלחמת חובה של כיבוש א"י, משום דבמלחמת חובה של א"י כתיב לא תחי' כל נשמה, וכמו שפירש"י בהדיא כאן בחומש, ולולא דגלי לן קרא לא תחי' כל נשמה במלחמת א"י, הו"א דאפי' במלחמת א"י נוהג הדין דיפ"ת, וכיון דחזינן ראנשי החיל במלחמת מדין החיו כל נשי מדין, ע"כ אנו מוכרחים לומר, שעלה על דעתם דלאו עליהו דמרינים נאמר קרא דלא תחי' כל נשמה, ולסברתם יפ"ת מותר בהו, ושפיר קשה

(1) חברו הגאון מוה"ר ישכר בער איילנבורג מח"ס באר שבע על כמה מסכתות ושו"ת. (ועיי' בס' עולת תמיד עמ"ס תמיד להג"ר משה גרינוואלד אבר"ק חוסט ברך ס"ד מרה"ס בהנחות מנחת התמיד לנכר המחבר שנעלם ממנו שבעל צדה לדרך הוא בעל מחבר ס' באר שבע).

קו' התוס' הלא יפ"ת מותר להם, פי' להם דייקא, לסברתם שהחיו כל נשי מדין ולא קיימו לא תחי' כל גשמה, גם יפ"ת מותרת, וקשה מאי עבירה יש, אבל אנו רחוינין דקפיד משה על פקודי החיל על שהחיו כל נקבה, שמעינן מהא דקודם כיבוש א"י לא הותרה להם יפ"ת כי אם לאחר כיבוש, ויפה פירש רש"י, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר יהושע העשיל לכוז וצ"ל אבד"ק שוואבאך)

פי' בדברי בעל הטורים התמוהים

בבעה"ט פ' תצא (כ"א"כ) בר"ה, בנגו", חסר ו' כאלו עבר על עשרת הרבירות". והנה זה רבות בשנים הקשיתי וכל הרואה ישתומם, דאיזה יו"ד חסר ממלת בנגו הלא המדובר כאן מבין סורר ומורה יחיד, ואות יו"ד באמצע מורה על הרבוי כידוע. ותלי"ת בלמדי מס' סנהדרין נתברר לי אמיתות כוונת הבעל הטורים, והוא אמת וצדק. וז"ל הגמרא רף ע"א ע"א תנ"ה ר' יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סו"מ, מ"מ דאמר קרא איננו שומע בקולנו, מרקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין, ובדש"י ד"ה בקולנו, חד קול משמע מדלא כתוב בקולותינו או בקולינו ביו"ד עכ"ל ודברי בעה"ט מוסבים על תיבת, "בקולנו" הנאמר אח"כ באותו פסוק וזה ברור*).

הק' אהרן ארי' כ"ץ

רב רקח"י בית אהרן דפלטבוש

ומלפנים בכוכאפעשט

(*) וכאן אמצא מקום להעיר שבשנת תשל"א נרפס ויצא לאור בכני ברק ס' בעל הטורים עה"ת, עם איזה הערות ומ"מ, ולית לי' מרגרמי' כלום, שבעיקרו הוא רק ליקוט מס' עיטור כיכורים, מצדף לכסף, יד אהרן וכו', ובעינינו בו באיזה מקומות, וזה אחת מהנה, נוכחתי לדעת כמה לא חלי ולא מרגיש נבאר רמארי' לא סייעי' עכ"פ להעיר ע"ז, ומכש"כ לתרג' וליישב הרבדים, כתבתי בשעתו להמהריר (וגם שאר הערות) וזה אשר השיב בלשונו הוא, "במה שתפס על דברי רבינו בעה"ט כפ' תצא בנגו חסר ו' באמת לכאורה תמיתה גרולה היא, ובשעתו רשמתי בשולי הגליון שאולי ט"ס נפלה בדברי רבינו, וכוונתו למלת, "איננו" וצ"ל ביו"ד, וכה"ג רריש כעמוד רמ"ט ר"ה רכיל עיי"ש אך כמובן שלא מלאני לבי להגיה בדבריו, ובר מן דין גם מלת איננו נכתב ביו"ד ועדיין צ"ע, עכ"ל כמכתבו אלי. הרבדים מביאים לירי גיחוך. בשנת תשל"ד נרפס עוד הפעם עם תוספות, והמהריר רנן העיר ש, "הרבדים צ"ע", מכלי הזכיר המעירו, וכן יתר הרבדים שעוררתיו, באיזה מקומות, תיקן במהרהרד זה ולא הזכיר המעוררו, וכן לא יעשה.

שוב השגתי קובץ, "הרררר" חוברת מ"ח — ניסן תשל"ט. ובשהקפה ראשונה אורו עיני בראותי שם מאמר תחת כותרת, "בנגו חסר יו"ד" אמרתי אחכמה, אך לראבון לבי היא רחוקה ממני, אחרי ראותי שם ג' עמורים מלאים כתובים כלשון מזור לבנגו ותלמידותיו, ותמצית הרבדים אינם נכנסים ללב ליישב בזה דברי רבנו, גם מה שכתב שם שרבנו הוקשה לו על מלת, "זה" שמיותר לנמרי אין רמז ורמזא מזה בבעה"ט, ובפרט שהוא נגר משנה מפורשת שם בסנהדרין ע"א, שנאמר בנגו זה זהו שלקח בפניכם, ובנמרא שם ע"כ האי מיבעי לי' זה ולא סומין וכו' ש"מ תרת, עיי"ש.

הנ"ל

הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידושים בריש מס' קידושין

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה וואלף שטיינפעלד הי"ד
(מאושפצין¹)

במסכת קידושין (ב' ע"א) האשה נקנית כג' דרכים בכסף בשטר ובביאה. ובגמ', האשה נקנית, מ"ש הכא רתני האשה נקנית ומ"ש התם רתני האיש מקדש, משום דבעי למתני כסף וכסף מנלן גמר קיחה קיחה משרה עפרון וקיחה אקרי קנין לכך תני האשה נקנית. ונתני האיש קונה משום דבעי למתני סיפא וקונה את עצמה ברירה תני נמי רישא ברירה.

ועמדו בזה כל המפרשים (עיין ברשב"א כאן ובפנ"י ועוד), רדיוקי הגמרא הם שלא על הסדר השנוי במשנתנו דמתחלה דייקו על תיבת נקנית רהו"ל למתני מתקדשת, ואח"כ מדייק על תיבת האשה רהו"ל האיש. ולא כן הוא הסדר, דמתחלה פתח בתיבת האשה ורהו"ל להקשות תחילה למה לא תני האיש ואח"כ למה לא תני מתקדשת ותני נקנית.

והנראה לתרץ דהנה התוס' כתבו רלכך תני האשה בה"א דפירושו האשה המבוררת בקרא רכי יקח איש אשה, ופירש בספר חדות יעקב דכוונתם בזה דהתנא בא לאפוקי משיטת הרמב"ם ז"ל שכתב דקידושי כסף הם רק מדברי סופרים, ע"כ שונה האשה המבוררת בקרא דכי יקח היא האשה הנקנית בכסף וכו' היינו דגם קידושי כסף הם קידושין דאורייתא. והקשו המפרשים על זה דל"ל לה"א דהאשה, הלא בלא"ה נדע מסדר שסדרן התנא דקתני קידושי כסף קודם לקדושי שטר וביאה שקידושי כסף הם דאורייתא, ראי הוי קנין גרוע, הל"ל לשנותו לבסוף. ותירצו דאי משום הא לא איריא דאפשר לומר דלכך תני לקדושי כסף ברישא משום דקתני נקנית ורוב קנינים הם בכסף לכך התחיל בקנין כסף אף שהוא רק מדרבנן, אמטו להכא תני האשה בה"א ללמדך שהם דאורייתא. אמנם

1) נולד בשנת תרס"ז בערך לאביו מו"ה שמעון רוב שטיינפעלד מאושפצין. למד בישיבת עץ חיים רבאבוב בעיר אושפצין, והי' ממציאני התלמידים. הי' למדן מופלג ומפואר, בקי נפלא ובעל מחרש, אוצר בלום של יר"ש וחסידות, בעל מדות תרומיות, אהוב למעלה ונחמד למטה, וכל רואיו ומכיריו ידברו עליו גדולות. נשא אשה מעיר קרעניץ בתו של מו"ה יעקב משה קלויזנער, והתיישב שם, וגם שם עסק בתורה והרצה שיעורים. נהרג עקה"ש בשנות הזעם יחד עם כל ב"ב. הי"ד ונתנצב"ה.
ר"ז הועתק ממכתבו המונח אצל ידידנו הנה"ח הנכבד מו"ה שמואל הכהן דאזענגארטען נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

התינוח רק אם שונה בלשון נקנית אבל אי הוי תני האשה מתקדשת ולא בלשון קנין שפיר הוי ידעינן מזה שנשנו קדושי כסף ברישא שהם קידושין דאורייתא ותו לא הוה צריך למתני האשה בה"א ללמדנו שהם קידושין דאורייתא.

ועפ"ז יש לפרש הגמ', האשה נקנית, מ"ש הכא דקתני האשה נקנית, ומשום כך צריך להוסיף ה"א לומר האשה המבוררת בקרא ללמדנו שקידושי כסף הם דאורייתא הרי יכול למתני האשה מתקדשת ואז בלא ה"א נדע שקידושי כסף הם דאורייתא מכח הסדר דתני כסף ברישא ומשני דצריך למתני קנין משום דילפינן קיחה קיחה א"כ כל קושית הגמ' הוי רק על ה"א דהאשה א"כ הדיוקים הם שפיר על הסדר דמקורם דייק על ה"א דהאשה. ואח"כ דייק ליתני האיש קונה, דגם בזה אפשר לומר האיש המבורר בקרא דכי יקח איש.

ובדרך אחר יש לתרץ הרקדוקים הנ"ל, דהנה כמה דתנן במתניתין שהאשה נקנית בשוה כסף כתבו התוס' דילפינן לה כמה מצינו מעבר עברי וניזקין. והקשה הפנ"י א"כ איך יתחייב מיתה הבא על אשת איש שנתקדשה בשוה כסף הא אין עונשין מן הדין. ותירץ בס' תפארת מנחם דבאמת אף בלא קידושין כלל רק שיחרה לו לפלגש יש עשה ודבק באשתו ולא באשת חבירו, והרב המגיד כתב דהיכא דיש עשה או שפיר עונשין מן הדין א"כ בקידשה בשוה כסף מתחייב מיתה. ובוה מפרש כוונת רש"י שכתב האשה נקנית, לבעלה, היינו משום שהוא בעלה שיחרה לו לאשה מש"ה נקנית אף בקידושין דלמדין מן הדין שהרי בלא"ה יש איסור עשה. ועפ"ז מתורץ קושיית האור חרש על התו"ש שכתב דכל כמה רלא נשאת לא שייך לקרותה האשה בה"א היריעה, והקשה הלא במתניתין איירי שעכשיו היא באה להתקדש מ"מ קרי לה התנא האשה בה"א היריעה, רק דזה בא התנא להשמיענו שלא תקשה היאך מחייבין אותו מיתה הא אין עונשין מה"ד ע"ז קאמר האשה שהרי יחרה לו לאשה ובלאו הקידושין איכא איסור עשה מש"ה נקנית ע"י הקידושין להתחייב מיתה.

אמנם הפנ"י תירץ תירוץ אחר² דמן הדין אנו למדין רק ששוה כסף קונה ונעשית אשתו ובאשר שהיא אשתו ממילא חייב עלי' משום אשת איש דהתורה כתבה בפירוש העונש איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת וגו' והרי היא אשת רעהו. ואפשר לומר שזאת הוא כוונת הגמ' דאסר לה אכ"ע כהקדש דלמה נקט דוקא הקדש ולא שאר איסורין רק דבא ללמדנו דכמו בהקדש שהוא רק ע"פ אמירת המקדש שאמר שדבר זה יהי' הקדש והוא לא אמר שהנהנה יהי' חייב מיתה לרבי או באזהרה לרבנן, ולא עוד אלא אף שיאמר בפירוש שלא יהי' חייב הנהנה לא יועיל, דמאחר שהוא הקדש אז יש על המועל בהקדש העונש שהמילה עליו התורה, כן הוא גם בקידושין דאם הוא קונה אותה שתהי' אשתו אז ממילא חל החיוב והעונש, משום אשת איש. ועפ"ז תתפרש היטב הגמ', „האשה נקנית" מ"ש רתני האשה נקנית בה"א היריעה להורות על תירוצו של התפארת מנחם

(2) עיין פנ"י בקונטרס אחרון עמ"ס קידושין אות ג'. וע"ע בס' לקח טוב (להגר"י ענגיל) כלל ב' ד"ה ודע כי בענין.

רמשום שיחדה לו לאשה יש בה איסור עשה מש"ה נקנית אף לענין עונש, ליתני אשה מתקדשת דאסר לה כהקדש וכתירוצו של הפנ"י ולא צריך ה"א, וכקו' האור חדש על התויו"ט הנ"ל. ושפיר הוי קושיית הגמ' על הסדר, ומקורם מדויק על ה"א דהאשה, ואח"כ מדויק על תיבת אשה, ודו"ק.

ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת,
על דברים הנדפסים בקובצינו (עיין כר"ש שנה ב' קונט' א' עמוד ל"ז).

(א) שנה א' קונט' א' עמוד י"ג הערה 2 — עיין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהר"ב ח"א סי' נ"א, ובקובץ שערי תורה (ווארשא) ח"א קונט' ט' סי' צ"ו, ובשו"ת אמרי דוד סי' קפ"א.

(ב) שם בעמוד י"ח ר"ה ולפי"ז — עיין טורי אבן שם בחגיגה סוד"ה לרבני האומר.
(ג) שם בעמוד י"ז בענין קידוש על יו"ש — עיין שו"ת גנזי יוסף סי' ס"ב מה שהביא בזה.

(ד) שנה א' קונט' ה' עמוד י"ד בסוף העמוד — עיין גם בזה"ק פ' תרומה דף קל"ח ע"ב.

(ה) שנה א' קונט' ז' עמוד ל' טעם על שהמתין אברהם במצות מילה — הן הן דברי המקנה בשלהי מס' קידושין.

(ו) שם עמוד ט"ו בהערה 3 — עיין גם בהסכמתו של הגר"ש נאמאנזאהן אבר"ק לבוב ע"ס אומר לציון. ועיין גם בס' חידושי הרמב"ם על מס' ר"ה במקורים והערות להג"ר יקותיאל קאמעלהאר מרישא אות כ"ח.

(ז) שנה א' קונט' ו' עמוד כ"א ר"ה ואגב — גם בס' שו"ת גנזי יוסף בסוף ההסכמות הביא לתת כן בשם חותנו הנאב"ד באניהאר. ועיין גם בשו"ת בית יצחק (להג"ר יצחק ראנציג) סי' י"א.

(ח) שנה א' קונט' ח' עמוד ל"ר בשם הגר"מ אריק זצ"ל — עיין שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב בדרשות שסוף הספר בדרוש לשבת תשובה שנת תרמ"ט, דף פ"ג ע"א.

(ט) שם עמוד נ"ג בקו' הגה"צ מפלאנש זצ"ל — גם הגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל הקשה כן בספרו בית ישראל שם פסחים דף ה'.

(י) שנה ב' קונט' א' עמוד י' ר"ה הנה — גם בשו"ת בכורי שלמה חאו"ח סי' כ"ה אות קפ"ז מעיר שהרה"ק מטשעכענאוו ה' מברך על אתרוג יאנאווע.

(יא) שנה ב' קונט' ב' עמוד ט' על הרי"ף שפסק הלכתא כרב — עיין סי' בגרי יו"ט עמ"ס ביצה (להג"ר ירדני' שיאה ווייל) בסוגיא רביצה דף ל"ז ע"ב ר"ה שתיק דב.

(יב) שם עמוד י"ט, דרע"ק ס"ל לשאב"מ אין לוקין עליו — עיין תוס' בע"ז דף ס"ד ע"א ר"ה דרע"ק.

(יג) שנה ב' קונט' ג' עמוד ט' הערה 5, בענין גליון הצאינה וראינה — עיין ילקוט הגרשוני (כללים) אות ע' — עדים זוממין, ששמע כן מרכו הגאון בעל קול ארי' זצ"ל.

(יד) שם בסוף ההערה, ליישב קו' השואל בשו"ת אמרי יושר — עיין שו"ת עה"ת פ' שמות עה"פ ותקח צפורה צר. ועיין גם בשו"ת אמרי דוד סי' רכ"ט ר"ה והנה הלום.

(טו) שם עמוד י"ד ר"ה בשולי הגליון — עיין בענין זה בס' מנחת פתים על חאה"ז בדרך נ' ע"א אות ג'.

(ז) שנה ב' קונט' ר' עמור כ' בענין נדר של בן י"ב שנים ויום א' — עיין נחלת עזריאל עמ"ס שבועות בחירושו לרף כ"ר ע"ב. ועיין עוד בס' ציונים לתורה כלל כ"ג ר"ה ולפי"ז.

(י) שם עמור ל"ט כרברי התוס' ר"ה ומשני — בש"ס נזיר רפוס וויניצא ר"פ לפ"ק שנרמ"ח צילום ממנו, שם ברף נ"ר ע"ב יש ר"ה ומשני — ריבור בפ"ע. ואולי גם ברפוסים אחרים הי' ג"כ ר"ה ומשני.

(יח) שם עמור ל"ו הערה 1 — עיין גם ברש"ש חולין קכ"ח ע"א על רש"י ר"ה ומהרר הש"ס.

(יט) שנה ב' קונט' ה' עמור ט"ו ר"ה וכאן — יש להעיר ע"ז מרבירי הנאון מהרש"ק בעצמו בשו"ת טוב טעם ורעת מהר"ק על הל' שחיטה סי' ט"ז שכותב שם וז"ל: מכתבו קבלתי, והנה בנרון הורמנא הקשה לשאול כי קבלתי עלי כנדר עפ"י פקודת צריק א' שאמר שנאמר לו בן מן השמים בעת חלוי ר"ל בק"ק בערוזאן בהיותי שמה לרב ומורה, שאקבל עלי שלא ליתן שום הורמנא לשום אדם כעולם לזה אין אני נותן הורמנא לשום אדם ואם אמנם לו חפצתי ליתן בכל לבי אעפ"כ ירא אני לצאת מגדרי אשר קבלתי בעת חלוי ר"ל וכו' עכ"ל — ועפ"ז צריך לתקן תיבת „מעולם" אשר הובא שם כהערה הנ"ל בשם ספרו טומו"ר מהר"ת רף ס"ו ע"ג.

(כ) שם, תשובת הנאון מהרש"ק — בס' שירי טהרה להנ' מהרש"ק בהשמות לס' קצ"ר יש תשובה שכתב להמו"ץ רק"ק נעמיץ בענין זה. ועיין גם בקונטרס שירי שיריים להנ' מהרש"ק (השמות לס' שירי טהרה) בעמוד כ"ב תשובה ז' שנרפס שם התשובה שהעתיק הנ' מהרש"ק בתשובתו שהרפסנו. ובתשובה שאח"ז שם, חזר לאסור הוראת המו"ץ הנ"ל, עיי"ש.

(כא) שנה ב' קונט' ז' עמור מ' הערה 3, שחתנו של תנוכ"י הי' ר' יו"ט ב"ד אפרים וועהלי — בשו"ת נוב"י מהר"ת סוף חלק חו"מ מזכיר הנ"ר שמואל לנרא, ניסו המנוח האלוף כה"ר אהרן בער ז"ל בן הנגיד הרבני וכו' המפורסם מו"ה אפרים וועהלי ז"ל. (כב) שם עמור מ"ו, בענין שנותיו של רהמ"ע — עיין נחל אשכול על קהלת (ג-י"ד) בשם הנ' מהר"ש פרימא.

(כג) שנה ב' קונט' ט' עמור מ' בשם הגה"ק מהרמ"י מאוסטראווצא — עיין בס' גן רוה עה"ת פ' עקב שהביא ר"ז בשם מחברים קרומים.

(כד) שנה א' קונט' ו' עמור י', בענין שינוי שם האב כנט — עיין בס' אילה שלוחה (להנה"צ מוה"ר נפתלי הלברשטאם בנו של הנה"ק משינאווא זצ"ל) בס' ל"ד בשם רבינו צמח ובשם תשו' רש"י ז"ל להכשיר.

מכתבים אל המערכת

ב"ה

כבוד האכרכים המופלגים המסולאים בפז, נרולים כתורה ויראה טהורה שליט"א, חברי המערכת „כרם שלמה" פה ברוקלין תצ"ו.

שלו' וברכה כיאות. הנני כזה להביע שביעת רצוני בירחונם היקר, ובכל פעם מתענג אני בו ובחומר החשוב שבו, כי יחיד במינו הוא, כלו מחמרים וכו' ולמרות עתותי המצומצמות, אהבתי לאמרי וישר ורבירי אמת רוחקת את זמן מנוחתני, ומעיין בו בהנאה מרובה, יישר כחם וחילם לאורייתא.

וכרי להראות אותותי אותות אהבה שנתתי לב להבין בירחונם היקר, אמרתי להעיר שתי הערות קצרות. במ"ש בגליון (תמוז-אב תשל"ט) עמוד י"ד בהערותי של כ"ק אדמו"ר שליט"א מבאבוב, על הרשימה בספר, "איל המילואים" ביחוסו של המחבר מצד אמו, שכ' בזה"ל, "חתן לזקני הנאון רשכבה"נ מו"ה יהושע פיינויל פרעמיסלא זצ"ל בעל קיקיון דיונה זי"ע" ע"כ, וע"ז העיר, "כי טעות הוא כי מחבר ספר, קיקיון דיונה" הי' הנ"ר יונה פרענקל-תאומים", ויותר נראה כי אין כאן טעות, רק השמטה קלה של תיבת, "בן", כי אמנם הנאון ר' יהושע פיינויל ז"ל האבד"ק פרעמיסלא הי' בנו של הנאון בעל, "קיקיון דיונה" (ונדפס ממנו קונטרס, "פנים מסבירות" השנות על תשובה אחת בשו"ת, "פנים מאירות" בסו"ס, "טעמי המסורה" להנאון מוהרי"ד ז"ל אבד"ק צוויזמר) והי' אביהם של הני תלת צנתרי דרהבא, הנאווה"ק מוה"ר חיים יונה ז"ל אבד"ק ברעסלוי מח"ס, "סדר משנה" על הרמב"ם והנ"ר יוסף יאסקי ז"ל אבד"ק קראקא, והנ"ר ליב ז"ל אבד"ק קרעשוב, מח"ס, "אילת אהבים" על הש"ס.

וכן ראיתי (עמוד כ"א) בחי' על פ"א רחולין מאת הנאון מהר"ש ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדימישלא, ליישב קו' התוס' על ההלכות א"י מהא דגם בקרשים שוחטות לכתחילה, והוא באמת דבר יקר ונחמד, ומה מאד שמח לבי שראיתי מצאתי שת"ל כוונתי במקצת לדעת נדולים, כמה שתי' השנת התוס', בספרי, "ילקוט המאירי" על הש"ס ח"ב (שהוא כעת תחת מכש הרפוס ועומד להופיע בקרוב אי"ה) עפ"י דברי התוס' שם בפסחים (דף ר' ע"ב ר"ה הימנוהו וכו') בשם הירושלמי ועומד להופיע בקרוב אי"ה) עפ"י דברי התוס' שם בפסחים (דף מהמנין להו, וא"כ י"ל דבשחיטה נמי י"ב סירחא יתירה בשחיטות ובדיקת הסכין דבעי ישוב הדעת, וא"כ אין להן לשחוט משא"כ בשחיטת קרשים קרוי"ל במס' זבחים רסכין שנפגם אין מתקנין לו ול"ה טורח כ"כ כשרות לשחוט, ועיי' בשאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קנ"ז) מש"כ בזה.

הכל הולך אחר התתוס', שייכו להמשיך עבודתם עבודת הקודש, להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך הצלחה מרובה, עד אשר נזכה במהרה לשנת נאולה וישועה בב"א. כ"ר ירדמ החותם בברכת כוח"ט בתוך כ"י, ה' לס' את הברכה אשר תעשון תשל"ט לפ"ק.

בברכת ירירות

חק' אברהם מאיר איזראעל

אבד"ק הוניאד

מח"ס, "ילקוט המאירי" על הש"ס

כב' מערכת הירחון התורני, "כרם שלמה" בכרוקלין יע"א.

אחרשה"ט באה"ר. ראיתי בקונטרס ז' שנה ב' שהאברך המופלג כמד פסח הלוי מילער כתב להשיב על דברי שכתבתי בקונטרס א' שנה ב' ופלפל בארוכה כיד ה' הטובה עליו. ומבלי להכנס לפלפולו אכתוב רק על עיקר דבריו את הנוגע למה שכתבתי, ואתחיל בהא דסליק מיניה. כתב להק' על דברי רישבתי קו' האחרונים עפ"י דברי המנ"ח במצוה י"א רכתב לחלק בין חצי שיעור לשיעור שלם דעל חצי שיעור חלה שבועה משא"כ בשיעור שלם רהא מושבע ועומד מהר סיני, והק' דא"כ הוה ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ודאי אי אמרינן דמייירי בנשבע שלא יכניס לביתו כוית חמץ רלב"ש הוה חצי שיעור חלה שבועה ולב"ה הוה שיעור שלם לא חלה שבועה א"כ הוה ב"ש לחומרא כקו', אמנם לענ"ד אפשר לומר עפ"י דברי המנ"ח אופן רב"ש לקולא וב"ה לחומרא כגון שיש לו יותר מכזית חמץ בתוך ביתו ונשבע שלא יכניס עוד חמץ עד שיעור ככותבת, רלב"ה חלה שבועה על חמץ זה וזה הוה כחצי שיעור, אבל לב"ש שכתבתה הוה השיעור האסור מן

התורה לא חלה השבועה והוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יהי' לו חמץ ככותבת בתוך ביתו.

ומה שכתב להק' על דברי שהק' על דבריו מרברי הרשב"א וכתב בקונטרס ז' וז"ל, שנית מה שהק' וכו' ממשמעות הרשב"א רמפרש הנמ' ר"ה המצניע משום חיוב מטמא תרומה וע"ז כתב תמה אני אמאי לא עיין ברמב"ן. — אני לא כתבתי דהרשב"א מכאן בעית הנמ' בפ' המצניע משום חיוב מטמא תרומה כהרמב"ן וע"כ לא הבאתי את הרמב"ן דכתב כן להריא דודאי מהרמב"ן רביא דבעית הנמ' משום מטמא תרומה מוכח ראין בעית הנמ' משום דלא מתחייב מיד כמו שכתב ואני כתבתי להוכיח מהרשב"א ראף דס"ל רחייב משום מטמא תרומה מ"מ ביאר בעית הנמ' משום אכילת תרומה כהתוס' כמבואר למעיין בדבריו בר"ה זרק א"כ חזינן דס"ל דבעית הנמ' היא משום דגורם חשיבות לסומא חשיב אף לשבת [וע"כ צריך גם כזית כמבואר שם בתוס' וברשב"א] ולא משום דאינו מתחייב מיד רהא לשיטתו חייב מיד משום מטמא תרומה זו היתה כונתי בקו', ויפה פלפל בזה.

ומה שכתב על דברי שכתבתי ביאור דברי הנמ' שם בהמצניע מטעם חשיבות ולא מטעם מינו והרבה להק' ולרייק, כנראה לא הבין כונתי דלא נתכונתי רמלת מינו היא ככל יראה בסוגיין, אלא נתכונתי דאין סוגיין ענין למינו בסוכה ובשבת אלא עיקר הבעיא היא אי אמרינן כיון דחשוב לסומא חשוב אף לשבת ולא צריך את השיעור האמור לגבי שבת וכן מבואר ברש"י ד"ה מאי ועי' בדבריו חננאל ובפני' ועוד דמבאר מרביריהם דהבעי' היא משום חשיבות אי אמרינן ע"ז מינו דחשיב לסומא חשיב אף לשבת אך כב' הרברים אין רינים משותפים ע"כ היא בעי' כנמ' אי אמרינן כן משא"כ כמינו דהוי רופן לסוכה הוה רופן לשבת דהתם לתרווייהו איכא רינים שוים דהיינו דיני רפנות שפיר אמרינן המינו*). ועי' במנ"ח מצוה שכ"ה רכתב רמינו אמרינן רק בחסרון רפנות כרי לשוויי רופן כיון דבתרווייהו איכא דיני רפנות ולא בחסרון שאינו ברפנות דע"ז לא שייך לומר מינו ומבואר דעיקר הטעם דאמרינן התם המינו, הוא משום דבתרווייהו איכא רינים שוים וכתבאר, ודוק. (ועי' רש"י סוכה ז' ע"א ר"ה סיכך, ודבריו צ"ע).

כרי שלא יהו דברי בלא חירוש, אצרך בזה איזה גרירה.**)

המברככם בכמ"ס,

מנחם ברנר

ר"מ בשיבת קרושת ציון

קרית באבוב, בת"ס

לכבוד המערכת של הקובץ הנכבד „כרם שלמה“.

אחרש"ט. הנה ראיתי בכרם שלמה לחורש ניסן רהאי שתא שנת תשל"ט, לאכרך ת"ח אחד שרוצה ליישב התמיהה על הישמח משה המובא ב„כרם שלמה“ לחורש סבת. ולפענ"ד דבריו אינם נכונים, אמרתי אציע לפניכם את אשר עם לבכי, ואקצר בדברי ועל בינתכם אשען.

א) הנה ראשית לא אבין מה שכותב האכרך הנ"ל די"ל דהא דאסור לנרוד ולקיימו — משום דהוה כמקריב קרבן בכמה (היינו דברי רבי נתן) לא שייך רק בנדרים דהוה איסור הפצא וכו' משא"כ שבועה שאינה רק איסור גברא לא שייך ב' איסור זה, ושפיר

(*) תשובת הכותב: כבר הוכחתי בכרם הנ"ל מן הש"ס ותוס' וראשונים באר היטב דשבת וסוכה הוו ב' ענינים נפרדים לענין מגו משבת לסוכה. — פסח הלוי מיללער
(**) מאפס המקום לא הרפסנו אותו כעת, ויורפס ברצ"ה בחוברות הבאות.

השביע אאע"ה את אליעזר עכת"ר. והנה האברך הנ"ל בעצמו כתב בתחלת דבריו רחא ראיאת במשנתנו דף מ' (כנררי רשעים נדר בניזר, ובקרבן, ובשבועה) כנררי כשרים לא אמר כלום, רכשרין אין עושין נדרים, הוא מטעמיה של רבי נתן דהנודר כאילו בנה כמה וכו', והנה במשנתנו מפורש שמיייר גם משבועה, בניזר ובקרבן ובשבועה, והכשרים אין נודרין לא בניזר ולא בקרבן ולא בשבועה, והאברך הנ"ל כתב דהוא מטעמיה של רבי נתן (וזה היה עיקר תירוצו לעיל) א"כ ע"כ מוכרח שמטעמיה של רבי נתן שייך גם על שבועה, ואם כן היאך עולה על דעתו לומר דבשבועה לא שייך ביה איסור זה (דהוה ככונה כמה וכו') והלא הוא בעצמו כתב שמשנתנו שמיייר מפורש כשבועה אתיא אליבא דרבי נתן. והאברך הנ"ל סותר את עצמו מיני' ובי'.

ב) ועיקר תירוצו של האברך ג"כ לא הבנתי כלל, הדנה עיקר קושית הרב רובין שליט"א היה דבמשנתנו איתא, כנררי רשעים נדר בניזר, ובקרבן, ובשבועה, ומוקי לה בנמרא דבשבועה מיייר שאמר הימנו שלא אוכל והיינו שכ ואל תעשה, ואעפ"כ קתני בסופא דמשנתנו דאם אמר כנררי כשרים לא אמר כלום דכשרים אין נודרין בכל אלו והיינו אפילו הימנו שלא אמר כנררי כשרים לא אמר כלום דכשרים אין נודרין אפילו בשב ואל תעשה. ובגמ' משמע שהטעם הוא משום הפסוק דטוב שלא תדור וכו' ור"מ ור"י, רהנמרא מיייתי על המשנה הפסוק דטוב וכו' ור"מ ור"י, זהו תוכן קושית הרב רובין שליט"א. וע"ז רוצה האברך לתרץ דבאמת הפסוק דטוב שלא תדור ור"מ ור"י מיייר מנדר דקום ועשה והחשש הוא שלא יתירשל ויעבור על נדרו וחשש זה לא שייך רק בנדר דקום ועשה דכזה יש לחשוש שיתירשל ולא יקום לעשותו, אבל בנדר דשב ואל תעשה לא חיישינן שיקום ויעשה בידים החיפך וכמו"ש הישמח משה, והא ראיאת במשנתנו רכשרין אינן נודרין ומיייר אפילו בנדר דשב ואל תעשה זה אינו מטעם הפסול דטוב שלא תדור ור"מ ור"י אלא מטעמו של רבי נתן דכל הנודר כאילו בנה כמה וכו' שמוסיף איסורין על איסורי תורה ומעם זה שייך אף בנדר דשב ואל תעשה, והא דמיייתי הש"ס על המשנה הפסוק דטוב שלא תדור ור"מ ור"י (וזה הי' עיקר קושית הרב רובין שליט"א), ע"ז כותב האברך דהיינו להוכיח ששאני נדבה מנדר עכ"ל.

ולא הבנתי דבריו כלל וכלל דהיאך יוכל להוכיח מהפסוק ור"מ ור"י — דשאני נדבה מנדר — למשנתנו דהוא מטעמו של רבי נתן, דחילוק גרול יש ביניהם ואין להם שייכות זה לזה, דבשלמא להפסוק ור"מ ור"י דמעם איסור הנדר הוא משום שמא יעבור על נדרו יש חילוק בין נדר לנדבה, וכמו שמפרש שם הש"ס בע"כ דמקשה שם מאי שנא נדר דלא דלמא אתי בי' ליד תקלה נדבה נמי דלמא אתי בי' ליד תקלה. ומשני כהלל הזקן שהביא עולתו לביהמ"ק ושוב אין חשש שיעבור על נדרו. וכן בניזר משני ומחלק שם שפיר. אבל למעמו של רבי נתן דהוא מטעם שמוסיף איסורין אכתי יש להקשות מאי שנא נדר מנדבה סוף סוף מוסיף הוא איסורין על איסורי תורה. (ועיין לקמן דף נ"ט שמביא הא דרבי נתן אפילו אנדר של יום אחד). ואף אם נמצא איזה סברא לחלק גם אליבא דרבי נתן, מ"מ מר"מ ור"י עכ"פ לא נוכל להוכיח כלום. בקיצור היאך אנו יכולים להוכיח מהפסוק ור"מ ור"י ששאני נדבה מנדר דהטעם שלהם הוא שלא יעבור על נדרו — לרבי נתן שיש לו טעם אחר לנמרי, מה ענין שמיטה אצל הר סיני. אלא וודאי שהטעם של משנתנו הוא ג"כ מהפסוק דטוב שלא תדור ומשום שמא יעבור על נדרו ושפיר מיייתי עלה הש"ס דרבי ר"מ ור"י (ובאמת בנמרא משמע דהתנא של משנתנו הוא או ר"מ או ר"י דפרקיין מאן תנא וכו') ומשני אפילו תימא ר"מ ולהלן כר"י), וחדרא קושית הרב רובין שליט"א לזכותיה. (ומ"ש שם האברך עוד דברך כ"כ מפורש דהא דכשרים ע"כ כוונתו אכשרים דאיתא במשנתנו אינן נודעין היינו גם משום איסור דכל הנודר כאילו בנה כמה וכו' הנה בנמרא לא די שאינו מפורש אלא אפילו רמז אין שם, דרק אמימרא דשמואל דאמר אע"פ שמקיימו נקרא דשע מביא שם הגמרא אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא ומביא שם משנתנו אבל על רבי נתן אינו מביא את משנתנו.

העולה מכל זה רקושיית הרב רובין נשאת במקומה ובאמת הוא קושיא עצומה. ויש להוסיף עליה גם ממה שמקשה שם בנמרא הנ"ל מאי שנא נרר רלא רלמא אתי בה לירי תקלה נרבה נמי לא רלמא אתי בה לירי תקלה ופירש"י לירי גיזה ועבודה והיינו נמי שיעבור בפועל בידים וכן פירש שם הרא"ש רלמא אתי ביה לירי תקלה למעול בה ומעילה הוא עבירה בפועל. הן אמת שהר"ן מפרש שם בענין אחר ראיתי בה לירי תקלה כל תאחר ולירי" לא קשה כלום מ"מ מרש"י ומהרא"ש קשה ג"כ על הישמח משה. ומפני חומר הקושיא נראה לי ליישב ברוחק קושיית הרב רובין שליט"א, והוא רבאמת הפסוק רטוב שלא תרור ור"מ ור"י מיירי בנדר של קום ועשה (והחשש הוא שיתרשל ולא יקום ולא יעשה) וכמו שמוכח מהפסוק גופא שמסיים משתרוור ולא תשלם הרי רמיידי שנדר שלם איזה דבר והיינו נרר של קום ועשה, אמנם הכשרים החמירו על עצמן מאליהן ואין נודרין אפילו נרר של שב ואל תעשה מחשש שמא יעברו בידים אבל איסור זה אינו האיסור של הפסוק רק איסור שהחמירו על עצמן אח"כ מאליהן ואולי מפני שראו שהפסוק מחמיר בקום ועשה הוסיפו להחמיר אף בנדר של שב ואל תעשה, ואע"ה השביע את אליעזר שבועה רשב ואל תעשה רהחומרא של הכשרים לא החמיר כדי שלא יקח אשה ליצחק מבנות הארץ אבל נגד הפסוק לא ה' עושה אפילו מטעם זה, ובזה מיושב קושיית הרב רובין. אמנם מה שהקשיתי מרש"י ומהרא"ש אכתי אינו מתורץ כ"כ בדמגמרא משמע רהקושיא, נרבה נמי לא רלמא אתי בה לירי תקלה, קאי על ר"מ שמפרש הפסוק ועל ר"מ והפסוק הלא לא קשה דהפסוק הוא משום חשש התרשלות שלא יעשה וכו"ל.

שוב האיר ה' עיני ומצאתי שרברי הישמח משה מפורשים באחר מהדראשונים ה"ה המאירי. וגם דברינו מרומזים שם וז"ל המאירי בך פ' ט' שם, בר"ה נררי הקרבנות, ושמה תאמר אף נרבה שמא יגזו או יעבור בזו אין לחוש שימעול בידים ואין צריך למה שתירצו בה בנמרא וכו' עיי"ש ברבריו הרי להריא סברת הישמח משה. וגם קושייתנו מיושב שם, רהאמת הוא כן שיש חילוק זה.

עוד רגע ארבר מרברי רבי נתן רלכאורה קשה עליו ממשנתנו דמחלק בין נרר לנרבה ולפי טעמו של רבי נתן מאי שנא וכמו"ש למעלה ויש לי תירוץ נאה ע"ז אמנם לא אאריך כעת.

והנני בזה יידיכם רושח"ט,

ישראל דוב הלברשטאם

פה אנטווערפן

יום עש"ק ראה תשל"ט.

כבור עורכי קובץ „כרם שלמה" שליט"א.

הן כל יקר ראתה עיני קובצים אחרים מכרמי חמד אשר נטעתם, ולא אוכל להתאפק מלהביע רוחי אתכם התפעלותי מהחומר העשיר שצבור בו. והנני להעתיק עבורכם מה שמצאתי מכתב קורש מהנה"ק מצאנו וצ"ל כגורל מעלת מחרשי חירו"ת. המכתב נרפס בסוף ספר „קונטרס עגונות למחר"ל" עם ביאור, „אסיפת הרועים" להגאון מוה"ר יוסף חנניא ליפא מיזלא מפרעמישלא (זאלקאווע תרס"ו), והוא נדיר מאוד כי לא נמצאו ברוב הטופסים. וזלה"ק:

ב"ה יום ו' עש"ק ויחי תרס"ו לפ"ק צאנו.

שלו' וישע רב לירידי ש"ב ומחו' הרב הגאון החריף ובקי המושלם קנקן חרש מלא ישן פ"ה נ"י כש"ת מו"ה יוסף חנניא ליפא מיזלא נ"י.

מכתבו הניעני בבואי לביתי קרוב לימי חנוכה ומחמת טרדת הדרך אשר רבה מאוד לא יכולתי לתת פנאי לעיין ברבריו הנחמרים וגם טרדות ימים הקרושים הניעוני, ולאחר החנוכה נתתי אל לבי וראיתי בספרו כי הוא מלא חריפות ובקיאות, ואשרי חלקו שלא פנה עצמו מדתה"ק ושם נפשו למעמסה

עול התורה לישר הדורים וישר כוחו וחילו כי הגדיל כבוד התורה וכפלים לתושי' כי ממנו יראו וילמדו נבוני עמינו להרים קרן התורה אשר בעוה"ר הורד כבודה.

ועתה כי יראו מעשי אצבעותיו וחכמתו הנשגב יביטו כי לא ריק הוא רק מכם כמאמר חז"ל. ולכן ידירי חזק ואמץ וד' אתו וירבה חכמתו ע"פ תבל ויגדל למעלה ראש בתורה ויראה. והנני להראות חיבתו כי עיינתי בספרו והתחלתי לבנות ולסתור כדרך התורה לא להשיג ומה שכבר העתקתי שלחתי רצוף פה לאות על האהבה על גודל תשוקתו בתורה כי זה כל חיינו להרים דגל התורה, לא כאשר שמענו דיבת רבים אשר החסידים עוזבי תורה ח"ו, לא כן, כי מעודי בין רבותי הקדושים ג"כ שמעתי מזהירים להרכות תורה לחדש חידושים לפאר תוה"ק בקישוטים כל חד לפום אורחיו*) ולזה באתי בדברים אלו לכבוד הדרת תורתו, ואם ירצה יוכל להדפיס מכתבי זה, כי הסכמה איננו מהצורך לגדול כמותו כמ"ב וד"ל.

דברי ש"ב מחו' דובש"ת כלוג"ח

הק' חיים הלברשטאם

ובזה אצא ואומר שלו' בכל הכבוד והערצה.

ידידכם לנצח,

אליהו יחזקאל טעמפעל

ניו יארק

(*) עיין בד"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד ס"ג כשם הנאון ר' נתן אבר"ק לימאנוב ששמע ענין זה כמה פעמים מהדברי חיים זי"ע.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א

ראש הכולל עץ חיים דבאבוב בכרוקלין

ולרגלי הולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה בן ציון כלום שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיוכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג

לאורך ימים ושנים טובות אכיל"ר.

כעתירת וברכת

המערכת

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

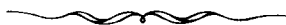
ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו

תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'.

כעתירת וברכת,
המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם קייזרמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י ראש הכולל בקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב בערל פאוועל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים אברהם יהושע אייזען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים צבי קויפטייל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף מאנדעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב רובין נ"י מלאס אנדזשעלעס להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישורון האכהייזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישכר דוב ביקסנשפאנער נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי ברוך בלום נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה באכנער נ"י להולדת הנכר
 להאברך היקר ר' נתן גליק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי היימפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל גאלדשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל פאסטען נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בעריש וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' פרענקל-תאומים נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל קאהן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי ביקסנשפאנער נ"י ממאנטרעאל להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה משה יעקב בירנבוים נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שלום צעהנווירטה נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה פערל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שרגא פייכול לאנדא נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם וויטשנער נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית בירושלים עיה"ק ור"מ רשיבת דברי חיים לנישואי בתו תחי' להרב מו"ה משה דוד שטיינזארצעל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בנו נ"י להאברך היקר ר' דוד יצחק בראכפעלד נ"י ממעקסיקא תלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר ר' זאב לאנגזאם נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' משה (ברא"ל) רייפער נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו להאברך היקר ר' שלום חיים הארץ נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר והצלחה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים שניטצער נ"י מתל אביב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שמואל ישראל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב להנה"ח מו"ה צבי יעקב צוויכעל נ"י מלונדון לאירוסיו נכדתו תחי' להב' החתן הנעלה כמר יעקב משה יונה סג"ל גאלדשטיין נ"י מאנטווערפן תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין שלם זה הבנין עדי עד למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

